

İNSANLIK TARİHİNDE
ŞİRK, HÜLÛL İNANCI
VE BÂTİNİLİK

ÖNSÖZ

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla.

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur. O Rahmândır, Rahîmdir. Ceza gününün tek mâlikidir. Rabbimiz! Ancak Sana kul-luk ederiz ve yalnız Senden yardım dileriz. Bize doğru yolu göster (doğru yol üzerinden bizi ayırma). Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğın kimselerin yoluna... Gazaba uğramışların ve sapmışla-rın(müşriklerin) yoluna değil.” (Fatiha 1-7)

“Senin izzet sahibi Rabbin, onların isnat etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehdir. Gönderilen bütün resûllere selam olsun. Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamdolsun.” (Saffât 180-182)

Aslında ben isterdim ki, bu eserde “Cenâb-ı Hak celle celalühû, Hz. Peygamber” gibi karşılığı Kur’an’da olmayan yabancı hiçbir kelime bulunmasın. Fakat alıntı yaptığımız bütün kaynaklar bu kelimeleri sıklıkla kullanmışlardır. Bundan dolayı alıntı yaptığımız kaynak ve sahibine saygı nedeniyle bir tahrife gitmememiz gerekmektedir. İkincisi, bizim de Kur’ani bir şuur kazanmamız uzun bir zaman ve süreç gerektirmiştir. Dolayısıyla 15 yıldan beri kaleme aldığımız bu konular, zaman içerisinde Kur’an üzerinde derinlemesine tefekkürün hammaddesi olmuş ve Kur’an’ın bağlam ve bütünlüğüne sadık kalınarak Allah tarafından bize bahşedilen inanç ve fikirlerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İşte bu yüzden

Kur'an'ın bağlam ve bütünlüğüne, İslâm itikadına aykırı olarak önüne gelecek herhangi bir olumsuzluğun, kasti bir şey olmadığını; hatanın tamamen bizden, bizim imkânsızlığımızdan ve çalıştığımız olumsuz şartlardan kaynaklandığının bilinmesini istiyoruz.

Mesela, Kur'an'ın bağlam ve bütünlüğünü, Kur'an'ın kendi içinde bulunan çözümünü yok edip vahyi tahrif ettiğinden dolayı eserde olan bütün “peygamber” kelimelerini kaldırdık. Fakat onların yerine hangi âyette, hangi cümlede “nebi” hangi cümlede “resul” geldiği göz önünde bulundurulur hareket edilmesi gerekiyordu.

Mesela, Yüce Allah'ın başında bulunan “Cenâb-ı Hak” kavramını “Yüce Allah” ile değiştirdiğinizde ise cümle bozukluğu meydana geliyor. Bütün bu olumsuz faktörlerden dolayı karşınıza çıkacak cümle bozukluklarından ötürü özrümüzü beyan edelim. Önemli olan şeyin Kur'an'ın bağlam ve bütünlüğü, tevhid ilkesi ve evrensel ahlakın olduğunu ifade edelim. Allah'ın izniyle piyasada cari olan eserler içinde Kur'an, ilim, akli kullanma, tefekkür ve soruşturma açısından hatası en az olan eserle tanışmış olacaksınız.

Kitabımızın dili son derece kolay ve anlaşılır olduğundan çok akıcı ve doyurucu olacağını düşünüyor; Kur'an ehli muvahhidlere anlayışlarından ötürü teşekkür ediyorum. Belki de şimdiye kadar Kur'an'ın bağlam ve bütünlüğüne sadık kalan, akidesini ciddiye alan böyle bir eserle karşılaşmadığınızı göreceksiniz. Yaşadığımız coğrafyada asırlardan beri ümmetin içine sürüklendiği şirk ve küfür; din adamlarının içine düştüğü rant, menfaat, aldatma ve çürümeden dolayı inancın çok zor bir zemin üzerine kurulu olduğunu; bundan dolayı da eserimizin üslubunun sert olacağını kabul etmekle beraber gerçeğin yalın olarak ortaya konması gerektiği hususunun çok önemli olduğuna inanıyoruz.

Ali Aydın

Yüce Allah emeklerimizi zayi etmesin.

İNSANLIK TARİHİNDE ŞİRK

Rivayetlerin şirk dininden nefret etmeyen kişi, gerçek anlamda Allah'ın ilmi ve rahmeti, dini ve ahlakı olan Kur'an'a iman etmiş olmaz. Veya Kur'an'ı tam olarak benimseyen, dini Allah'a özgü kılan kişi, rivayetlerin uydurma dinine tavır alır yani mezheplerin dininden yüz çevirir. İsa (a.s.)'ın deyimi ile "Aynı anda hem krala hem de Allah'a hizmet yapılmaz." "Aynı batında iki kalp olmaz." (Ahzab 4)

Kur'an'da öyle âyetler var ki, bu âyetler bir muvahhid için elmas ve pırlantalardan daha değerlidir. Bunlardan bir tanesi şu âyettir: "Andolsun ki, onlara iman eden bir toplum için yol gösterici ve rahmet olarak, ilim üzerine açtığımız bir kitap getirdik." (A'râf 52)

Âyette geçen "ilim" aynı "hikmet" gibi, Kur'an'ın bağlam ve bütünlüğünü, Kur'an'ın kendi içindeki çözümünü, yani Kur'an'ın sistemini dile getirmektedir.

İşte Kur'an bunun için muhteşemdir. Bunun için tarihin en büyük mucizesidir. İşte bunun için "Onun benzeri meydana getirilemez." (Bakara 23-24; İsrâ 88; Nisâ 82; Hûd 13-14)

Kur'an'da bütün konuların kurulu bir sistemi, bir anlatım tarzı mevcuttur. (Hicr 87) İşte bundan dolayı Kur'an; eşsiz, şaheser bir kitaptır. Çünkü konuların akışı üzerine peyderpey yirmi üç yılda indirildiği halde, içinde hiçbir çelişki barındırmamakta, (Nisâ 82) kendisinden asırlar önce indirilen Tevrat ve İncil'in sağlamasını

yapmaktadır. Yani onlarda olan doğruları ortaya koymakta, onlarda meydana gelen tahrifatı gözler önüne sermekte, birçok nebî ve resûlün mücadelelerini anlatmakta, mükemmel bir üslup kullanmaktadır. Kur'an'ın güzelliği ile ilgili ne söylenebilir. Zaten Yüce Allah yüzlerce âyette onun eşsizliğini anlatmaktadır.

Esas konumuza geçecek olursak, âhirette Allah indinde bağışlanmayacak tek günah şirktir. “Allah kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamaz, ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah’a şirk koşarsa büsbütün sapıtmıştır.” (Nisâ 116) Âhirette bağışlanmayacak tek günah şirk olduğu için, başta “Allah’ın dostu, muvahhidlerin atası” İbrahim (a.s.) olmak üzere tüm Nebiler çocuklarına, “şirkten uzak kalmalarını” önemle tavsiye etmişlerdir:

“İbrahim’in dininden kendini bilmez ahmaktardan başka kim yüz çevirir? Andolsun ki, Biz onu dünyada önder seçtik. Şüphesiz o âhirette de iyilerindedir. Çünkü Rabbi ona: “Müslüman (muvahhid) ol.” demiş, o da “Âlemlerin Rabbine teslim oldum.” demişti. Bunu İbrahim de kendi oğullarına vasiyet etti. Yakup da “Oğullarım! Allah sizin için bu dini (tevhidi) seçti. O halde sadece Müslümanlar (muvahhidler) olarak ölünüz.” (dedi.) Yoksa Yakub’a ölüm geldiği zaman siz orada mıydınız? O zaman Yakup oğullarına: ‘Benden sonra kime kulluk edeceksiniz?’ demişti. Onlar: ‘Senin ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak’ın ilâhı olan tek Allah’a kulluk edeceğiz. Biz ancak ona teslim olmuşuz.’ dediler.” (Bakara 130-133)

Âhirette Allah indinde bağışlanmayacak tek günah şirk olduğu için Yüce Allah, iman edenlere, kendi huzuruna şirk günahından uzak kalarak çıkmalarını, tevhid dinine sahip olmalarını emretmektedir. (Hac 31) Yani Allah’ın insanlara en büyük vasiyeti şirk tehlikesinden uzak olmalarıdır. “Ey iman edenler! Allah’tan, O’na yaraşır şekilde korkun ve ancak Müslümanlar (muvahhidler) olarak can verin.” (Âl-i İmrân 102) buyurmuştur. Çünkü Rahmân ve Rahîm olan Allah “en büyük günah” olan şirki bağışlamıyordu. (Nisâ 48, 116) Bu arada şu gerçeği de anlamış bulunuyoruz. Şirkin tam zıddı, dini tamamen Allah’a özgü kılarak “ihlas” ile “müslüman” (muvah-

hid) olmaktır. Yani buradan “ihlas”ın, gelenekçilerin iddia ettiği gibi “ibadetleri Allah için yapmak” değil, dini tamamen Allah’a özgü kılmak olduğunu anlıyoruz. Dolayısıyla “ihlas” Allah’ın indirmiş olduğu vahyin yanında din ve hüküm olarak başka hiçbir kaynak kabul etmemektir. (Zümer 2-3, 11-14; Beyyine 5; Mü’min 65)

Ayrıca şirkin zıddı “İslâm” ve “Müslüman” kavramlarının olduğunu birçok âyetten öğreniyoruz. (En’âm 161-163; Âl-i İmrân 67) Bütün elçilerin dini, şirkin tam zıddı olan “İslâm dini” idi. (Âl-i İmrân 19; Şûrâ 13) Allah “İslâm’dan” başka yani “tevhid akidesi”nden başka hiçbir dini kabul etmeyecektir. (Âl-i İmrân 85) Yusuf (a.s.) bundan dolayı Allah’tan “Müslüman” (muvaahhid) olarak vefat etmeyi istemiştir. “...Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da âhirette de benim dostumsun. Beni Müslüman (muvaahhid) olarak vefat ettir ve beni salihler arasına kat.” (Yûsuf 101)

Şirk neden affedilmeyen en büyük günahdır? Çünkü şirk büyük bir zulümdür. Bu gerçeği Lokman (a.s.)dan öğreniyoruz: “Lokman, oğluna öğüt vererek: ‘Evladım! Allah’a şirk koşma! Doğrusu şirk büyük bir zulümdür.’ demişti.” (Lokman 13) Şirkin dünya ve âhirette insanı yıkıma uğratan büyük bir zulüm olduğunu şu âyetlerde de görüyoruz: “İman edip de imanlarına herhangi bir zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte güven onlarındır yani onlar doğru yolu bulanlardır.” (En’âm 82)

Yukarıdaki âyet gibi birçok âyette “imân” ile “şirk”in bir arada olabileceğini, fakat “İslâm” ile “şirk”in bir arada bulunmasının mümkün olmadığını da anlıyoruz.

Demek oluyor ki, şirkten uzak olan dünya ve âhirette büyük bir rahmet ve güven içinde olacaktır. İşte bu yüzden Yüce Allah şöyle buyuruyor. “Ey iman edenler! Hep birden “silm”e girin. Sakın şeytanın peşinden gitmeyin. Çünkü o, apaçık düşmanınızdır.” (Bakara 208) Gelenekçi din adamları yukarıdaki âyette bulunan “silm” kavramına sadece “barış” manasını vermekle âyetin manasını tahrif etmişlerdir. Çünkü bu âyette bulunan “silm” kavramının “tevhid” yani “İslâm dini” olduğunu şu âyetlerden öğreniyoruz: “O gün,

ne mal fayda verir nede evlat. Ancak Allah'a kalbi selim (her türlü şirkten arınmış temiz bir kalp) ile gelenler o günde fayda bulur." (Şuarâ 88-89) "Şirk büyük bir zulüm" olunca "tevhid en büyük adalet" olacaktır. "Allah adaleti (tevhidi) ayakta tutarak delilleriyle şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilah yoktur: "Melekler ve ilim (tevhid) sahipleri de bunu ikrar etmişlerdir. Evet mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilah yoktur." (Âl-i İmrân 18)

Yani âhirette insanı cehennem azabından koruyacak en büyük değer tevhid akidesidir. Dinin şemsiyesine sığınarak bir "rabblar dini" kurup kutsala hürmet adı altında açık şirke gidilmesi, Kur'an'ın dikkat çektiği en büyük ve en önemli tehlikedir.

Kur'an bize gösteriyor ki, şirkin failleri daima din temsilcileri olmuştur. Kur'an yüzlerce âyetinde, bu din temsilcilerinden doğrudan, üzerinde önemle durarak bahsetmektedir. Kur'an bilmektedir ki, resûller mirası, rabblar hâkimiyetiyle içinden çürütülmüş ve faturası Allah'a kesilen din, her zaman ve zeminde şeytan ve zulme hizmet eden bir yıkım kurumuna dönüşmüştür. İşte, İslâm dünyasının asırlardır hüsrandan hüsrana ve akıl almaz katliamlara sürüklenmesinin gerçek sebebi burada yatıyor.

Şirk, Hulûliye inancı ve Bâtînilik, tevhid dininin yozlaştırıldığı anda ortaya çıkan dinin adıdır. Tevhid dininde yani ilahî dinde meydana gelen bir yozlaşma, o dini tartışmasız biçimde şirke bulaştırır. Yozlaşan tevhid dininin yeni kimliği kesinlikle şirk olacaktır. Bütün ilahî vahiylerin akıbeti bu olmuştur. Olmasaydı art arda resûller gönderilmezdi. Bundan dolayı insanlığın din adına Kur'an'dan başka gidecek bir yeri, başvuracak sağlam bir kaynağı bulunmamaktadır. Kur'an'dan nasip yoksa varılacak sonuç ya şirk veya tümünden Allah'ın inkâr edilmesi olacaktır.

Şu mesele gerçekten çok önemlidir: Şirk, Kur'an'ın gösterdiği şekliyle tanınmadıkça İslâm'ı ve tevhidi gerçek manada anlamak mümkün olmaz. Müslüman dünya, Kur'an'ın ortaya koyduğu şekliyle şirki tanımıyor; tanıma yönündeki tüm gayretleri bilinçli, şuurlu yani bozuk bir iradeyle sonuçsuz bırakılıyor. Çünkü şirk ve

hulûl inancının mahiyeti halk tarafından anlaşıldıkça, Müslüman dünyaya “İslâm” adı altında yaşatılan dinin gerçek İslâm olmadığı ortaya çıkacaktır. Böyle bir gerçek, dünyadaki bütün çıkar dengelelerini sarsacaktır.

Belki de İslâm dininde, şirki tanıma seferberliği, Kur’an’ın mü’minlerden istediği en büyük ve en zorlu seferberliktir.

Kur’an’ın tek düşmanı zulüm, en büyük düşmanı ise zulmün en büyüğü olan şirktir. “Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür.” (Lokman 13) Şirk ve hulûliye inancı, bütün zulümlerin anasıdır. Özellikle hulûl inancı ve Bâtınîlik, sürekli zulüm ve kaos üreten lanetli bir doğurgandır. Allah’a karşı en büyük ihanettir.

Varlık ve oluşu tanımada temel ilke zıtlıktır. Din de zıtlık ilkeyle tanınır. Kur’an dininde bu ilke tevhid-şirk polaritesi halinde işler. Bunun en çarpıcı görünümü tevhidin formül cümlesi olan kelime-i tevhidde dikkat çeker. Kelime-i tevhid, Kur’an dininin temel kabullerindedir ve en küçük ayrıntılarına kadar tüm alanlarda bunu işler. Dinin adı İslâm’dır. İslâm, teslimiyet ve tevhid anlamında kullanılmıştır. Ayetlerde geçen İslâm, iman, ihsan gibi birçok kavram tevhid anlamında yerini almaktadır. Kelime-i tevhid formülü, “Hiçbir ilah yok, sadece Allah var.” şeklinde tezahür eder. Dikkat edilirse formülde öncelikle sahte ilahlar yok ediliyor, onun ardından gerçek ilâh olan âlemlerin Rabbi öne çıkarılıyor. Yani “olması gereken” gösterilmeden önce olmaması gereken tanıtılıyor. Bu o kadar önemlidir ki, şirk olmadığı zaman tevhidin hâkimiyetinden söz edilebilir. Yani hem İslam hem de şirk bir insanda aynı anda bulunma ihtimali yoktur. Bundan ötürü Allah şöyle buyurur: “İmana ulaşan ve imanlarına zulüm bulaştırmayanlar var ya. İşte onlar emniyette yani hidayette olanlardır.” (En’âm 82) Bu âyetteki gibi onlarca âyette zulüm şirk anlamında kullanılmıştır. Yoksa insan günahkârdır. Şöyle böyle ailesine, akrabasına, çevresine, tabiata haksızlık edebilir.

Kelime-i tevhidle formüllendirilen zıtlıktaki kutuplardan herhangi birini gereğince tanımadığımızda, ötekini gereğince tanıyamız mümkün olmaktan çıkar. Bu da insanı, o kutupla ilgili tüm

tespit, inanç ve eylemlerinde yanlış yapmaya mahkûm eder. İslâm dünyasının tevhid akidesine gerektiği gibi değer vermemesinin sebebi, şirkin gerçek mahiyetini, tahrip gücünü ve yıkım özelliğini bilmediğindendir. Tevhide değer verilmeyince tevhid dininin güzellikleri insan hayatına girmez. Tevhidden beklenen bereket, barış, nimet, huzur, mutluluk uzaklarda kalır.

Dünyayı şirke ve hulûliye inancına karşı uyarın, akli ve ilmi verilerle donatan tek kaynak Kur'an-ı Mübîn'dir. Fakat maalesef Kur'an'ın iman eden çocuklarının şirki anlayamaz hale getirilmeleri, insanlığın maruz kaldığı en büyük talihsizlik olmuştur.

İslâm dünyası şirkin ve hulûl inancının pençesinde can çekişmektedir. Belini doğrultamamasının gerçek sebebi budur. Allah hiçbir toplumu eksiklikleri yüzünden perişan etmez. Perişanlık ve hüsrân sadece şirkin sonucudur. (Hûd 101; Hac 31) Şirk, insanın emek ve üretimini yok eden en büyük beladır. (Kehf 102-105; İbrahim 18; Furkan 23) İslâm'ı anlamak için Kur'an'ı dikkatli okumak ve resûller tarihini iyi incelemek gerekir. Kur'an hakkıyla okunursa (Bakara 121) görülür ki, resûllerin mücadelesi dinsizliğe karşı değil, sahte dine karşıdır. Bir kere, resûllerin ve Kur'an'ın en büyük düşmanı şirktir ve şirk, dinsizlik değil, tarihin en yaman en zorlu ve en inatçı dinidir.

Kur'an'ın verilerine dayanarak şirkin ve hulûl inancının kimlik kartına şunları kaydedebiliriz: Yedek ilahlı din, ilahlar dini, Allah'ın yetkilerini ve gücünü, kudretini, azametini Allah dışındaki güçlere, paylaştırmadır. Her şeyden önce Kur'an, "Şirk büyük bir zulümdür." demişti. Zulüm, karanlık, anlamında olduğuna göre, şirk tam bir karmaşa, tam bir bozgun, ruhi rahatsızlık, tam bir karanlıktır. Şirkin bu felaket yapısını daha iyi anlamak için Kur'an'ın şu âyetini hatırlamak yerinde olacaktır. "Kendisine ortak koşmaksızın Allah'ın birliğini tanıyan ve sadece ona teslim olan muvahhidler olun. Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmış da kendisini vahşi kuşlar kapışmış yahut rüzgâr onu uzak ve ıssız bir çöle sürüklemiş değersiz bir nesne gibidir." (Hac 31)

Şirk, varlık ve oluşun yaratıcı ilkesine ters düşmek olduğundan, ilkenin en hassas beliriş alanı olan insanı desteksiz, yardımsız, yolsuz, şaşkın ve yönsüz bırakmaktadır. Allah ile bağı kopan insan, varlıkla kaynaşması, rahat olması, huzur bulması mümkün olmadığından, insanlarla geçinme ahengi bozulduğu için sürekli didinir ve yozlaşıp yabancı vahşet ortamına sürüklenir, mahvolur. Demek oluyor ki, şirk ve hulûl inancı, yaratıcı kudretin niteliklerini yaratılmışlara vererek, oluşun yolunu tıkamaktadır. Müşrikin yuvarlandığı karanlık, insanda sonsuzun yerini alacak sanal istekler ve saplantılar oluşturur. Şirke saplananların kalplerine sürekli ve dinmez bir korku, panik ve huzursuzluk salınmıştır. (Âli-İmrân 151)

Eğer insanlara şirk tanıtılmamışsa, tevhidin anlatılması sağlıklı bir sonuç getirmeyecektir. Emevîler İslâm'a işte buradan darbe vurdular. Tevhidin anlatılmasına göz yumdular, ama şirkin tanıtılmasına asla izin vermediler. Zümer Sûresi'nin 3. âyet-i kerimesinde aracı ve şefaathçilere atf yapılırken, kullanılan zamir "hum" (onlar) gaib zamiridir. Bu zamir, akıllı varlıklar için kullanılır. Bundan da anlaşılır ki, bu âyetin deşifre ettiği araçlar, gelenekçilerin iddia ettiği gibi, cansız, akılsız putlar değil, Allah'a ortak yapılan canlı, akıllı varlıklar; yani insanlardır. Cansız putlar, o esas araçları ve ilahları sembolize etmek için kullanılan nesnelerdir.

Kur'an'da hulûl inancına bağlı olan evliya inancı, şirkin en kahırlı musibetlerinden biri olarak gösterilmektedir. Şirk konusunda en büyük tehlike, hulûl inancı, Bâtınîlik ve evliya kültürüdür. Yani Allah'a vardırıcı vasıtalar halinde birilerini bir tür yedek ilah ve rabb gibi Allah ile kul arasına sokmaktır. Şunu asla unutmayalım ki, bu şirk evliyası Allah'ın kulları arasından edinilmektedir. Kur'an'ın bu noktaya parmak basması son derece önemlidir.

"Gerçeği ve hakkı örten nankörler, bazı kullarımı benim yanımda, yöremde evliya edineceklerini mi sandılar? Biz, cehennemî bir konak olarak gerçeği örten nankörler için hazırladık." (Kehf 102) "Şeyhine, Rabbinden daha fazla itaatkâr olmayan kişi hakiki mürit olamaz." Feriduddin Attar'ın, Tezkiresi'nde geçen, Zünnun

el-Misri'ye (Ö: 245/859) ait olan bu söz (Kâmil Mustafa eş-Şeybi, el-Fikru's-Şîi) tasavvufun açık şirk unsurlarıyla nasıl dolu olduğunu gözler önüne koyan sarsıcı bir hulûliye inancıdır.

Yozlaşma dönemi olan tarikatlar döneminden yaklaşık üç asır önce yaşamış Bâtını ve hulûliyeci sûfilerin ağzından çıkmış bu inanç gösteriyor ki, tasavvuf, sadece tarikatlar döneminde değil, daha önceki dönemlerde de bozgunculuğun kol gezdiği bir kurum idi. Tasavvufa hulûl inancının, Bâtınî-İsmailî felsefeden girdiğini biliyoruz. O felsefelerde, kendisine kayıtsız şartsız itaat edilen İmam-ı Mehdi fikri, imanın âdeta birinci şartıdır. Bu inanca göre, eğer sizin mutlak itaatle bağlı olduğunuz bir imamınız, efendiniz yoksa sizin dininiz de yoktur. O zaman sizin efendiniz ve şeyhiniz şeytandır. İleride hulûl inancının hangi anlama geldiği hakkında bilgi verilecektir.

Bugün Anadolu'yu bir şirk ve hulûl kasırgası olarak yakıp kavuran Bâtınilîğin, sokaklara, hatta her eve kadar girmiş temel inançlarından en önemlisidir. Gelenekçi yobaz çevrelerin akla neden zorunlu olarak düşman olmak durumunda kaldıklarını bu gerçeğin ışığı altında anlamak gerekir. Akıl ve ilim varsa ve bir de bu akıl ve ilim Kur'an dini ile kucaklaşmış, iş birliği yapmışsa efendiye itaat din değil dinsizliğin ta kendisi olacaktır. Yani hulûl inancına bağlı tarikatlar elinde beslenen şirk, kadim tarihteki şirkleri bile geride bırakacak kadar alçak ve karanlıktır. Artık bu müşriklerin yanında Kur'an, tevhid, akıl ve ilim ile ilgili ağzını açmak isteyen ya mezhepsiz ya zındık veya Vehhabi'dir.

İslâm dininde yaklaşıtrıcıya ve şefaatchiye değil, aydınlatıcıya, ahlaka, bilince ihtiyaç vardır. Allah'ın şefaatinde sonra en büyük şefaatchi insanın yapmış olduğu infak ve sergilediği güzel amellerdir.

İbnül Kayyim el-Cevziye der ki: "Aslında müşriğin maksadı Allah'ı tazimdir. Yüce yaratıcı, bu yüceliği yüzünden, araçlar ve yaklaşıtrıcılar olmadan yaklaşılamayacak bir kudrettir. Müşrik, araçları devreye sokarken Allah'ı hafife almanın değil, yüceltmenin gayreti içindedir." (İbnül Kayyim, ed-Dau ve'd-Deva 230)

Şirk ve hulûl inancı en kadim tarihten beri varlığını sürdürmekle beraber İslâm tarihine yoğun olarak şu yollardan intikal etmiştir: Arap cahiliyye inancı, İran Sâsâni kültü ve hulûl inancı, Hint mistisizmi ve dinleri, Eski Yunan felsefesi ve kültü, Şamanizm olarak sıralanabilir. Bunların içinde en çok Müslümanlara etki eden İran Sâsâni kültü ve hulûl inancı olmuştur. Dine mensup olmak, halk arasında “dindar” olarak anılmak yetmez. Muhlis, yani dini ve ibadeti sadece Allah’a has kılarak O’na kul olmak gerekir. Allah, ibadetin miktarından ve nerede yapıldığından daha çok, dinin kendisine özel kılınıp kılınmadığına bakar. Yani şirke bulaştırılmış ibadetin miktarı ne olursa olsun, yıkım ve hüsrandan başka bir şey getirmez. Bundan dolayı “Mescid-i Haram’da kılınan iki rek’at namaz diğer mescitlerde kılınanlardan yüzbin, Mescid-i Nebevi’de kılınan namaz diğer mescitlerde kılınanlardan bin kat daha faziletlidir.” gibi rivayetler uydurmadır, yalandır. Avam halkı kandırmaktan ve rant elde etmekten başka bir amacı yoktur. Allah’ın tüm resûlleriyle insanlığa ilettiği dinin yerel ve evrensel değişmez tek adı “İslâm”dır. Ve İslâm, sadece Allah’a teslimiyet demektir. Ancak bu teslimiyet tevhid anlamındadır. Yani Allah’a teslim olmak yetmez, teslimiyet sadece Allah’a olacaktır. Başka bir ifadeyle “Hiçbir varlığa teslimiyet yok, sadece Allah’a var” şeklinde bir anlayış hâkim olacaktır. “Başkasına değil, sadece Allah’a ibadet et ve şükredenlerden ol.” (Zümer 66)

“Kur’an okurken anladım ki, Kur’an düşüncesi her biri özel bir semantik alan teşkil eden birbirine zıt birçok fikirlerin üzerinde kuruludur. Daha açık bir ifade ile söylemek gerekirse diyebilirim ki, kendimi büyük bir ruhi gerginlik havasının hâkim olduğu bir dünya içinde hissettim. Gözlerimizin önünde dümdüz, olmuş ve olacak şeylerin objektif bir tasviri yoktur. Bu sakin dünyanın tasviri değildir. Aksine, gergin bir ruhi dramın devam ettiğini görürüz. Aktörleri arasında sürekli zıddiyet bulunan bir dram. Bu karışık zıtlık sisteminde daima iki zıt kutup vardır. Semantik olarak biz bu kutuplara “odak kelime” diyoruz. Hasılı, semantik açıdan Kur’an düşüncesi zıtlık ilkesi üzerine kurulmuştur.” (Toshihiko İzutsu, Kur’an’da Allah ve İnsan)

Zıtlık ilkesi görmezlikten gelindiğinde Kur'an'ın beyanlarından fazla bir şey anlaşılamayacağını söylemek abartma olmayacaktır. Ebû Cehil tanınmadan Muhammed (a.s.); Yezid tanınmadan Hüseyin tanınmaz. Firavun bilinmeden Musa, Nemrud bilinmeden İbrahim bilinmez. Bu demektir ki, şirk tanınmadan da onun zıddı olan İslâm (tevhid) tanınmaz. Öneme binaen şunu tekrarlamakta fayda vardır: Tevhid ilkesi dışında hiçbir dinin diğerinden bir üstünlüğü yoktur. Bu din ister ilahî olsunlar ister beşer tarafından uydurulmuş olsun. Tevhid ilkesi çiğnendiği andan itibaren ilahî olan bir din zaten beşerî uydurma bir dine ve sisteme dönüşecektir. Bundan dolayı şu âyetlerdeki "İslâm" ibaresi tevhid anlamında kullanılmıştır: "Kim İslâm'dan (tevhidden) başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (bu din) asla kabul edilmeyecek ve o, âhirette ziyan edenlerden olacaktır." (Âl-i İmrân 85) "Bugün size dininizi (tevhid ilkelerini) ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm'a razı oldum." (Mâide 3) "Allah nezdinde hak din İslâm'dır (tevhididir)." (Âl-i İmrân 19)

Hatta şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Kur'an'da müspet anlamda kullanılan ibarelerin geçtiği yer itibariyle bir manaları da tevhididir. Eğer bu ibarelere tevhid anlamı yüklenmezse âyetler anlaşılmaz hale gelecektir.

Mesela: "Allah, adaleti (tevhidi) ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilah yoktur. Melekler (Nebiler - Resuller) yani ilim (tevhid) ehli (bunu ikrar etmişlerdir). Evet mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilah yoktur." (Âl-i İmrân 18)

Mesela: "O gün ne mal fayda verir ne de evlat. Ancak Allah'a kalbi selim ile gelenler (o günde fayda bulur)." (Şuarâ 88-89) âyetindeki "kalbi selim" her türlü şirk şaibesinden temiz olan kalp demektir. Bu ibareye başka bir anlam yüklemek âyeti anlamsız hale sokacaktır.

"Şüphesiz İbrahim de onun (Nûh'un) milletinden idi. Çünkü Rabbine kalb-i selîm ile geldi." (Saffât 83-84) Buradaki "kalb-i

selîm” de aynen diğer âyetteki gibi şirkten arınmış temiz olan kalp demektir. “Ben cinleri ve insanları, ancak Bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zâriyat 56) Buradaki “kulluk” da tevhid anlamında kullanılmıştır. Yani “Ben cinleri ve insanları ancak beni birlesinler, Benden başka ilah tanımasınlar diye yarattım.” Fitrat dediğimiz şey işte budur. Allah şöyle buyurur: “Resûlüm! Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir.” (Rûm 30) Bu âyetteki din, hanif, fitrat kelimelerinin hepsi tevhid anlamında kullanılmıştır.

“Arınan, Rabbinin adını anıp O’na kulluk eden kimse kuşkusuz kurtulmuştur.” (Â’la 14-15) Bu âyetteki “arınan” dan maksat kendisini şirkten uzak kılan demektir. Çünkü Allah nazarında en önemli temizlik ve paklık şirkten arınmadır. Bunun gibi Kur’an-ı Mübin’de yüzlerce misal verilebilir. Tevhidin eş anlamlısına gelen sayısız ibare vardır. Bunun tersi olarak da Kur’an’da şirk anlamına gelen yüzlerce ibare ve kavram da mevcuttur. Bunlardan zulüm, küfür, fusuk, şer, tağut, cibt, endad, başlıcalarıdır.

Tekrar etmek gerekirse, tevhid bilinmeden onun zıddı olan şirk bilinmeyeceği gibi, şirk tanınmadan da onun zıddı olan tevhid bilinemez. Kur’an’ın en büyük devrimi, şirkin sadece bir türünü değil her türünü deşifre etmesi olmuştur. Özellikle Hulûliye ve Bâtınlık şirkini.

Kur’an, şirki bir din olarak anmakta ve tanıtmaktadır. Şirk, kesinlikle bir dindir, hem de en zorlu ve en köklü bir dindir. Tarih ve Kur’an bize gösteriyor ki, şirk dini, tevhid dininin yozlaştırılmış şeklidir. Tevhid dini tahrife uğrayınca dinsizlik olmaz, şirk dini olur. İnsanlık tarihinde dinsizlik yoktur. İki tane din vardır: Allah’ın mutlak iradesini ortaya koyan tevhid dini, Allah’ın iradesini ve emirlerini parçalamak ve bölüştürmek isteyen şirk dini. “Firavun: ‘Bırakın beni. Musa’yı katledeyim (kurtarabilirse) Rabbine yalvar-sın! Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından korkuyorum.’ dedi.” (Mü’min 26) Şirki dinsizlik gibi tanıtarak ilahlaştırdıkları efendilerini gözden

saklamaya çalışan hulûliyeci Bâtînîler, Arapların elleriyle yaptıkları putlara taptıklarını söylerken, kurnazlıklarıyla avam halkı kandırmaktadırlar. Mekke Arapları puta tapmıyordu. Putçulukta Allah olmaz, put olur. Mekkeli şirkinde ise Allah bütün yüceliğiyle kabul edilmekte, ancak şimdiki hulûliyeci tarikatçılar gibi Allah'ın yanına, yöresine, altına bazı yedek ilahlar, evliya, gavslar, kutuplar eklemekteydiler. Kitâbü'l-Esnâm'ın yazarı İbnü'l-Kelbi (Ö: 204/819) eserinde şöyle diyor: "Cahiliye insanların putlara ibadete sevk eden şeydu: Mekke'den gelip geçen her insan Harem bölgesinden bir taş alır, o taşı yanında taşır, gittiği yerlerde o taşı bir yere koyup Allah'a ve Kâbe'ye saygı ve sevgisini ifade etmek üzere etrafında tavaf ederdi. Onlar Allah'a inanır, dinlerinde ve inançlarında samimi olarak İbrahim'in mirasını yaşatmak maksadıyla onu hacc ve umre ile ziyaret ederlerdi." Yani Arap cahiliye müşrikleri, Beytullah'ta telbiye ederken Allah'ın yüceliğini dile getirirler. Ama ilahlarını O'nunla anar, Allah ile kendi aralarında yardımcı, aracı olarak onlara taparlardı. Mekke müşrikleri ibadet eder, infak eder ve dinlerini korumak için her türlü mücadeleyi vermekten geri kalmazlardı. Allah Resulü'nden sonra dinin yozlaştırılmasıyla ortaya çıkan şirk, Mekke cahiliye şirkinden çok daha ileri bir sapkınlığa giderek, doğrudan yedek ilahlara kulluk yapmaktadır. Sembol kullanan şirki tespit ve deşifre etmek daha kolaydır. Tarikatlar büyüklere, efendilere saygı adı altında yedek ilah mevkiine çıkardıkları kişilere tapıyor ve bunu dine dayandırmaya çalışıyorlar. Onun içindir ki, şeytanın, tarikatlar yoluyla oynadığı oyun, Mekke müşriklerinin oynadıkları oyundan daha sinsî, daha tehlikeli ve daha ölümcül olmaktadır.

İslâm tarihinde üç büyük cinayet işlenmiştir:

1. Kur'an doğru anlatılmamıştır.
2. Kur'an mana ve tefsir açısından tahrif edilmiştir.
3. Rasule yalan sözler isnat edilmiştir.

"Hadis" adı altında uydurularak ortalığa salınmış binlerce rivayetin tamamı bu cinayetlerin en büyüğüdür. Bu sözleri esas olarak

aldığımızda Kur'an'ın getirdiği din yok olmaya mahkûm oluyor. Bu uydurma rivayetler nedeniyle zaten İslâm tarihinde Kur'an'dan ve onun anlaşılmasından söz etmek mümkün değildir. Kur'an'ı esas alarak aldığımızda ise rivayetlerin yok sayılması gerekiyor. Çünkü akli ve ahlaki Kur'an tarafından inşa edilen Resûl (a.s.)'in Kur'an'a aykırı bir şey söylemesi söz konusu olamaz.

Kur'an'ın getirdiği din “tamamen yeni” olmaktan çok, bozulmuşu ıslah eden bir dindir. Bunda garip olan bir şey yoktur. Çünkü Kur'an, getirdiği din olan tevhide, tüm resullerin miraslarının ortak adı olarak tespit ettirmiştir. Şirk, bu ortak ilahî mirası yozlaştıran bir fesat kurumudur. Ki biz buna hulûl ve Bâtînilik veya sahte dincilik diyoruz. Kur'an'ı hakkıyla okuyanlar bilirler ki, Nûh (a.s.)'tan itibaren istisnasız bütün resûllerin toplumları kendi inançlarında dindar sayılabilecek bir inanca sahip idiler. Yani resûllere karşı gelen bu toplumlar dinsiz falan değillerdi. Bunlar yozlaştırılmış ve bozulmuş dinin mensuplarıydı. Kur'an bütün zamanların toplumlarından resûllere karşı söylenmiş şu sözü nakleder: “Kâfir olanlar resûllerine dediler ki: ‘Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız ya da mutlaka dinimize döneceksiniz!’ Rabpleri de elçilere şöyle vahyetti: ‘Zalimleri mutlaka yok edeceğiz.’” (İbrahim 13)

Kur'an “kâfir” kelimesini dinsizlik anlamında değil, şirk anlamında, hakka karşı gelmek ve şirki savunma anlamında kullanır. O halde, dinin bütün zamanlarda en büyük belası, dinsizlik ve inkâr değil, şirk ve yozlaşmadır. Fitne ve tahrip etmektir. Rasûlullah (a.s.)'tan önceki toplumlarda şirk zamanla nesnelere tapmak olarak kendini gösterirken, İslâm tarihinde gerçek hüviyetine kavuşarak hulûl inancı ve Bâtînilik adı altında doğrudan doğruya artık rabb ve ilah olarak kabul edilen şahsiyetlere tapma olarak meydana çıkmıştır.

Şirk, adından anlaşılacağı üzere her zaman ve zeminde kendini koruyan, kendini değiştiren, evrime tabi tutan, fakat asla kesintiye uğramayan ayrık otu, bir virüs, bir mikrop, olağan üstü özelliklere sahip, çok yönlü, felsefesi, kökü, dalları, meyvesi zehir, zakkum

olan bir dindir. Kur'an'da şirkin kolları arasında bulunan ve bu konuda müslümanları uyardığı önemli bir şey daha vardır: Kur'an, kendisinin temsil ettiği din birliğinin parçalanmamasını, dinde kaynak olarak öne sürülecek alt kutsal kitapların vücut bulmamasını da istemektedir. Bu alt kitaplara Kur'an "zübür" diyor. Kur'an "zübür"ün misyonunu "takattu" olarak ifade etmiştir ki, tevhidi bölüp parçalamak, akideyi bozmak, ilahî vahyi doğramak olarak ortaya koymuştur.

Dini zübürlere bölmeyi açığa çıkaran temel âyetler Mü'minûn sûresinin 52-54. âyetleri ile Enbiyâ Sûresi 92-93. âyetleridir.

"İşte sizin bu ümmetiniz (tevhid akideniz) bir tek ümmettir. (Tevhidî din anlayışı) ve ben de sizin (tek) Rabbinizim. O halde benden sakının! Fakat onlar işlerini aralarında parçalayıp çeşitli kitaplara ayırdılar. Her hizip yalnız kendi yanındaki (şirkle) sevinip övünmektedir. Artık sen onları bir süreye kadar kendi bataklıkları içinde bırak." Zübürler edinme, başka bağlamlarda da eleştirilmiştir. Kalem Sûresi 36, 37 ve 38'de Allah'ın kitabı dışında bir kitap edinmenin sebebi olarak "keyfine uygun şeyi bulmak" gösterilmiştir.

Şirk gelince, üretilen bütün değerler mahvolur. Şirk, musallat olduğu toplumu mahveden sinsi bir hastalıktır. Din, iman, ibadet, itaat, medeni ve teknik gelişmeler, yardımlar kısaca akla gelen ne kadar iyi ve güzel ahlak varsa, şirkin bünyeye musallat oluşuna kadar bir anlam ifade eder. Şirk mikrobu vücuda bir kere girdiğinde insanı Allah nazarında değerli kılan bütün değerler yok olmakta, insan hüsrân ve felaket bataklığının ta dibine yuvarlanmaktadır. Hulûl inancından ve şirkten kurtulan çok az insan olmuştur. "Resûlüm! De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da daha öncekilerin akıbetleri nice oldu, görün. Onların çoğu müşrik idi." (Rûm 42)

İBADET NEDİR?

Bir televizyon programında moderatör Emre Dorman izleyiciden gelen soruyu Mehmet Okuyan'a soruyor. "Salat, Kur'an'da namaz diye geçiyor. Ama kelime lügatta destek vermek demektir. Lütfen bana açıklama yapın. Namazı bıraktım, boşluktayım"

Mehmet Okuyan'ın Cevabı: "Sakın sakın, aman aman kardeşlerim. Bu tür şeyler, bir insanı ibadetsizliğe götürür. Allah korusun öbür âlemde Cenab-ı Hakkın huzuruna çıkacak yüz bırakmaz..."

Cevap: Yüce Allah tarafından indirilen ve Resüller tarafından insanlara tebliğ edilen vahyin tek indiriliş sebebi ibadettir. (Hud-1,2, 26; Yusuf- 40; İsrâ-23;Yasin 60;Fussilet 14; Ahkaf-21

Tüm Resullerin toplumlarına tebliğ ettikleri ilke yalnız Allah'a ibadet etmek olmuştur. (Araf- 59,65,73,85; Hud-50, 61, 84; Müminun- 23,32) Kur'an'ın dininde ve dilinde ibadet, atalardan ezberlenmiş ve alışılmış, insanın hayatında olumlu hiçbir etkiye sahip olmayan, belli bazı ritüelleri yapmak değildir. Yüce Allah'ın tüm Nebilere vahyettiği ve Resul misyonuyla ilan ettikleri ilkelerin hepsine birden ibadet denilmektedir. Yani yüce Allah'ın emir ve yasakları arasında ibadet, tüm hayırlı işleri ve salih amelleri içine alan çatı katını temsil etmektedir. Din ve hüküm olarak Kur'an'dan başka kitaba iman edilmediği sürece yani ihlas elde edildikten sonra yalnız Allah'a yani Kur'an'a teslim (İslam) olunduktan sonra insanların yaptıkları her

güzel iş ve hayırlı amel ibadet kategorisine girer. Dolayısıyla bütün olumlu işler ve güzel amellerin hepsi ibadet hükmüne geçer. İnsan her an Rabbi olan yüce Allah'a ibadet etmektedir.

Geleneksel dinde ibadet denilince insanların aklına sadece namaz, hac, tesbihat salavat ve umre gibi şeyler geliyor. Halbuki insan sürekli olarak ibadet halindedir. Hayatın amacı ve gayesi ibadettir. İnsan yüce Allah'tan bir an bile ayrı kalamaz. "O gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşın üzerine (kudretiyle) istiva edenidir. Yere gireni ve ondan çıkanı yani gökten ineni ve oraya yükseleni bilen yani nerede olursanız olun o sizinle beraberdir yani Allah yaptıklarınızı görendir. Göklerin ve yerin mülkü onundur yani bütün işler ancak ona döndürülür" (Hadid-4, 5)

"Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Yani bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah her şeyi bilendir" (Mücadele-7)

İbadet fiziksel olarak yapılan bir şey değildir. Asıl ibadet zihinsel bir olaydır. Kişi gönül ve zihinle Allah'a teslim olmadıktan sonra ona ibadet etmiş sayılmaz. Din ve hüküm olarak Kuran'dan başka kitaplara iman edenler, Allah'a değil, ibadetleri kitaplarına iman ettikleri kişilerdir. Bütün vahiy'lerin indiriliş amacı ibadettir. Vahyin önderliğinde Resullerin ilk emri ibadettir. Yani Allah'tan başkasına kulluk yapmamalarıdır.

Mesela: Tarikatçıların namazı Allah'a ibadet olarak kayda geçmez. Veya Süleymanlıların ibadetleri yüce Allah ile ilgili değildir. Sürekli olarak Risale-i Nur okuyan, indirilmiş kutsal bir kitap olarak ona iman eden nurcular Allah'a ibadet etmiyorlar. İbadetin sürekli olarak zihnini meşgul edenle ilgili bir durumdur. Daha doğrusu ibadet, vahiy'le ilgili bir durumdur. İbadet, teslim, iman, ihlas ve takva ile ilgili bir durumdur. Muhlis ve Muttaki olmayanın ibadeti yoktur. Yani din ve hüküm olarak Kur'an'ı tek kaynak kabul etme-

yenlerin ibadeti tâbi oldukları tağut ve şeytanlar içindir. Allah'ın kitab'ı yerine Buhari'nin ve Küleyni'nin çöpten topladıkları ile besleneceksin sonra namaz ve ibadetin Allah'a olacak, öyle mi? Kime iman ederseniz, ona ibadet edersiniz. Yani kimin sözleri ve emirleri gönlünüzde taht kurmuşsa, kulluğunuz onadır. Şeyhe iman eden Allah'a ibadet edemez. Mezhebe bağlı olanın ibadeti Allah'a olamaz. İsa (a.s) ın dediği gibi, "İnsan aynı anda hem krala hemde Allah'a hizmet edemez" İbadet hizmet demektir.

Kur'an'dan yüz çeviren gerçek anlamda ibadet diye bir şey yapmamıştır.

Muhammed bin İdris, Ahmed bin Hanbel, Numan bin Sabit ve Mâlik bin Enes'in mezhebine tâbi olanların ibadeti Allah'a ulaşamaz. Ben Hristiyanım, Yahudiyim, Şiiyim, Sünniyim diyenlerin ibadeti İslam olamaz. Hayatın hepsi ibadettir yeni hayat ibadetten ibarettir. Bütün bu gerçeklerden sonra şimdi biz Şii ve Sünni dine adamlarına ne diyelim? Daha ibadetin hangi anlama gelmeden üç beş ritüele ümmeti mahkum ederek, Kur'an'da var olan yüzlerce emir ve yaşağın farkında bile olmamışlar.

Mesela: Kur'an'da var olan yüzlerce ibadetten birkaçı şöyledir.

"Şirk koşmamak..." "Sadece Allah'tan indirilene iman etmek..." (Bakara- 43, 135) "Salât-ı ikâme etmek..." (Bakara-43) "Hakka batılı giydirmemek..." (Bakara-42) "Allah'tan başkasına kulluk yapmamak, anne babaya, akrabaya, yetimlere ve miskinlere güzellik yapmak, insanlarla konuşurken güzel konuşmak..." (Bakara- 83) "Sadece Allah'tan gelen ilme tabi olmak..." (Bakara- 120) "İbrahim'in Nübüvvet makamından destek almak..." (Bakara- 125) "Çocuklara tevhid'i miras olarak bırakmak..." (Bakara-133) "Allah'ın huzuruna sadece ona teslim olarak çıkmak yani Müslüman olarak vefat etmek (Bakara-132; Âli İmran-102) "Allah'ın tevhid ve İslam boyasıyla boyanmak..." (Bakara- 138) "Resuller arasında ayırım yapmamak..." (Bakara- 136, 285) "Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve Nebilere iman etmek, akrabaya, yetimlere, miskinlere, yol evlatlarına, isteyenlere ve özgürlükleri için mücadele edenlere sevdiği

malından vermek, ahidlere vefa göstermek, zor durumlarda sabretmek...” (Bakara- 177)“Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, miskinlere ve yol evlatlarına infakta bulunmak...” (Bakara- 215) “Allah için karz-ı hasen’de yani güzel bir borç vermek...” (Bakara-245) “Gece gündüz, gizli açık infak etmek...” (Bakara- 274) “Riba’dan (tefecilerden) kaçınmak...” (Bakara- 275) “Sadece indirilen vahiye yani yalnız Resule tabi olmak...” (Âli İmran-53) “İbrahim (a.s) ve Muhammed (a.s) ın Yahudi, Hristiyan, Şii ve Sünni olmadıklarına iman etmek yani onların hanif Müslüman olduklarını bilmek...” (Âli İmran- 67) “Nebileri rab edinmemek...”(Âli İmran- 80; Tevbe-31)

Allah’ın indirdiği İslam dininden başkasını aramamak... “ (Âli İmran- 85) “Sevilen mallardan infak yapmak...” (Âli İmran- 92) “Marufu emredip münkerden nehyetmek yani hayırlarda yarışmak...” (Âli İmran- 114 “Bollukta ve darlıkta infak etmek, öfkeyi yutmak yani insanları affetmek...” (Âli İmran- 134) “Kafirlerle itaat etmemek...” (Âli İmran-149; Ahzab-1) “İnsanların korkutmalarına karşı,” Allah bize yeter o ne güzel vekildir” demek” (Âli İmran-173) “Allah’ın faziletinden verdiklerinde cimri olmamak...” (Âli İmran-180)“Müşriklerin sözlerine karşı sabırlı olmak...” (Âli İmran-186) “Allah’ın âyetlerini açıklamak yani insanlara duyurmak, onları gizlememek, Allah’ın âyetlerini maddi çıkar için satmamak...” (Âli İmran-187) “İnsanların övgüsünden kaçınmak...” (Âli İmran-188) “Göklerin ve yerin yaratılması üzerinde tefekkür edip, sürekli olarak Allah’a dua etmek...” (Âli İmran- 190, 191, 192, 193, 194) Kafirlerin ellerinde bulunan maddi imkanlara göz dikmemek...” (Âli İmran- 196)

“Takva sahibi olmak...” Âli İmran- 198) “İnsanların mallarından uzak durmak...”(Nisa- 39) “Büyük günahlardan uzak durmak...” (Nisa-31) “Şirk koşmamak yani sadece Allah’a ibadet etmek, ana babaya, akrabaya, yetimlere ve miskinlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın dosta, yol evlatlarına, himaye altında olanlara güzellik yapmak...” (Nisa- 36)

“İnsanları cimriliğe teşvik etmemek yeni Allah’ın verdiklerini gizlememek..”(Nisa- 37) “İnfakı gösteriş amaçlı yapmamak...” (Nisa-68) (Allah’ın verdiği rızıktan infak etmek...” (Nisa-39) “Resül olan Kur’an’a isyan etmemek...” (Nisa-38) “Şirk koşmamak...” (Nisa-48,116) “Emaneti ehline vermek...” (Nisa- 58) “İnsanları Allah’ın yolundan yani Kur’an’dan engelleyen din adamlarına iman etmemek...” (Nisa-60) “Yani hüküm olarak Allah’ın kitabından başka kitaba iman etmemek...” (Nisa- 61) “Dinde hakem olarak sadece Resül olan Kur’an’a gitmek...” (Nisa- 65) “Mazlumlar için Allah yolunda savaşmak...” (Nisa- 75) “Âhiretin yanında dünya menfaatinin azlığına kanmamak...” (Nisa-77) “Dinde sadece Resüle itaat etmek...” (Nisa-80) “Güzel bir temenni ile karşılaşınca daha güzeliyle mukabele etmek...” (Nisa-86)

“Kıyamet günü Allah’ın manevi huzurunda toplanılacağına iman etmek...”(Nisa-86)“Allah’ın hadisinden daha doğru bir hadis olmadığına iman etmek...” (Nisa-87,122) “Hata olması dışında insanın canına kıymamak...” (Nisa-92) “Empati yapmak...” (Nisa-94) “Özgürlük bulunmayan yerden hicret etmek...” (Nisa- 97) “Allah’a istiğfar etmek...” (Nisa- 106-110) “Sadaka vermeye teşvik etmek, maruf’u emretmek, insanların arasını islah etmek...” (Nisa-114) “Salih amellerde bulunmak...” (Nisa-122) “Kendimiz Ana-baba ve akrabamız aleyhinde de olsa adaletten ayrılmamak...” (Nisa- 135; Maide 8) “Kâfirleri veli edinmemek...” (Nisa-139,144) “Tevbe etmek, kendimizi islah etmek sadece Allah’a yani kitabına sarılmak ve dini Allah özel kılmak...” (Nisa-146) “Zulme ve haksızlığa uğrama dışında kötü söz söylememek...” (Nisa- 148) “Allah ile Resüllerini birbirinden ayırmamak yani Resüller hakkında bilgi için sadece Kur’an’a müracaat etmek...” (Nisa-150, 151, 152) “Dinde sapıtmamanın tek yolunun Kur’an olduğuna iman etmek...” (Nisa- 176) “Erdemlilik ve takvada yardımlaşmak, günah ve düşmanlıkta yardımlaşmamak...” (Mâide- 2)

“Daha Resül (a.s) hayatta dinin Allah tarafından tamamlandığına iman etmek...” (Mâide-3) “Salat’ı ikame etmek, zekat’a gelmek (arınmak) Resüllere iman etmek, Allah için güzel bir borç vermek...”

(Mâide-12) “İnsanları karanlıklardan aydınlığa Kur’an’dan başka hiçbir şeyin çıkarmayacağına iman etmek...” (Mâide- 15, 16) “Kötülüklerle karşı iyilikle mukabele etmek...” (Mâide- 28) “Allah’a ulaştırıcı amelleri aramak...” (Maide-35)

“Yahudi ve Hristiyan devlet ve din adamlarını veli edinmek...” (Mâide- 51) “Dini oyun ve eğlence edinenleri veli edinmek...” (Maide-57) “İnsanları haram yemekten ve kötü söz söylemekten engellemek...” (Maide-63) “İndirilen vahyi tebliğ etmek...” (Mâide- 67) “Kötülüklerden vazgeçirmeye çalışmak...” (Mâide- 79) “Allah’ın helal kıldığı ziyneti ve temiz yiyecekleri haram kılmamak...” (Mâide- 87; Âraf-32) “Dinde sadece Allah’a yani Resüle itaat etmek...” (Mâide- 92) “Ataların dininden uzaklaşmak yani sadece Allah’ın indirdiğine iman etmek...” (Mâide- 104) “Allah hakkında gerçeklerden yani haktan başka bir şey konuşmamak...” (Âraf-105; Mâide- 116 117) “Dinde Allah’tan başka veli edinmemek...” (En’am-14) “Müşriklerin yalanlamalarına karşı sabırlı olmak...” (En’am- 34) “Son vahiy’le birlikte mucizelere iman etmemek...” (En’am- 35) “Âhirette şefaate iman etmemek...” (En’am- 51)

“Zenginlerle fakirler arasında eşit muamele etmek...” (En’am-52,53,54) “En büyük ibadet şirk koşmamaktır...” (En’am- 56; Kehf-110; Fussilet-6; Lokman-13) “Din olarak Allah’ın yanında, ötesinde, astında başka bir güç ve otorite kabul etmemek...” (En’am- 79) Din-den konuşurken İbrahim (a.s) gibi delilli konuşmak...” (En’am-83) “İmana zulüm (hadis- ictihad- mezhep) karıştırmamak...” (En’am-82) “Sadece Nebi ve Resüllerin vahiy ve tevhid yoluna iktida etmek...” (En’am- 90) “Allah’ı hakkıyla takdir etmek yani din ve hüküm olarak sadece vahiy ile yetinmek...” (En’am- 91) “Sadece Kur’an’a iman etme yani salât’ı muhafaza etme...” (En’am- 92) “Sadece vahye tabi olmak...” En’am-106; Yunus-15, 109; Ahkaf- 9; Ahzab-1,2) “Din ve hüküm olarak Kur’an’dan başka bir kitab’ı hakem kabul etmemek...” (En’am- 114) “Dini, fırkalara, şialara ve mezheplere bölmeme (En’am-159; Rum-31-32) “Sadece Rabbimizden indirilene tâbi olma...” (Âraf-3; En’am- 153, 155) “Allah’ın yanında ötesinde din adamlarını evliya edinmemek...” (Âraf-30) “Sadece Allah Resüllerinin hakkı

getirdiklerine iman etmek...” (Âraf- 43) “Kur’an’ın bir ilim ve sistem üzerine detaylandırılmış olarak indiğine iman etmek...” (Âraf- 52) “Yerde fesad çıkarmamak...” (Âraf-56,85) “Kur’an okunduğu zaman onu dinlemek...” (Âraf-204) “İnsanın kendi nefsinde sabah akşam Rabbini anması...” (Âraf-206)

“Sadece Allah’a yani Resülüne itaat etme...” (Enfal-1; Âli İmran- 32,50,132; Nisa- 59; Maide- 92; Enfal-20,46; Tâhâ- 90; Nur- 54,56; Şuara- 108, 110, 126, 131, 144,150,160, 179; Zuhruf- 63; Muhammed-33; Mücadele-13; Teğâbun- 12, 16; Nuh- 3) “Güzel ahlak sahibi olmak...” (Bakara- 58, 195; Âli İmran- 134, 148; Maide- 13, 85, 93; En’am- 84; Araf- 56; 161; Tevbe- 120; Hud-115; Yusuf- 22, 36, 56, 78, 90; Hac- 37; Kasas- 14; Ankebüt! 69; Lokman-3; Saffat- 80, 105, 110,121,131; Zümer- 34, 58; Ahkâf -12; Zariyat- 16; Mürselât- 44; Neml-11; Ahzab- 29; Şura-13)

“Ana babaya, akrabaya güzellik yapmak...” (Bakara-83;Nisa- 36; Enam- 151; Nahl-90; İsrâ- 23; Ahkâf-15; Ankebut- 8) Allah’a güzel bir borç vermek...” (Bakara- 245; Maide- 12; Hadid- 11, 18; Teğâbun-17; Müzzemmil-20) “İnfak etmek...” (Bakara- 3, 195, 215, 219, 254, 261, 262, 265, 267, 270, 272, 273, 274) “Salih amellerde bulunmak...” (Bakara- 25, 82, 277; Âli İmran- 57; Nisa-57, 122, 124, 173; Mahide- 9,93; Âraf-42; Yunus- 4, 9; Hud- 11, 23; Râ’d- 29) “Salihât (onarıcı olmak) (Nisa- 34; Kehf- 46; Meryem- 76)

“Allah’a yalan yere iftira etmemek...” (En’am- 21,93, 144, 157; Âraf- 37; Yunus- 17; Hud- 18; Kehf- 15, 57; Ankebut- 68; Zümer-32; Saf- 7) “Vahiy ile istikamet sahibi olmak yani zalimlere meyletmemek...”Hud- 112, 113; Şura-15) “Sabretmek (zorluklara karşı dayanıklı olmak) Âraf- 128; Enfal- 46; Yunus- 109; Hud-49,115; Nahl-127) Allah’ın dununda (yanında- birisinde- altında) ibadet edilecek ve davası güdülecek bir şeyin olmadığına iman etmek...”

“Allah ile beraber başka evliya ve ilâhlar edinmemek...” (En’am- 19; Hicr- 96; İsrâ- 22, 39; Müminun-117; Furkan- 68; Şuara- 213; Neml- 60, 61, 62, 63, 64; Kasas- 88; Kaf-26; Zâriyât- 51; Cin-18) “O’ndan başka ilah yok...”(Âraf- 59, 65, 73, 85; Hud-50, 61,84; Mümi-

nun-23, 32) “Munafıkların mallarına imrenmemek...” (Tevbe-55, 85) “Müminlere zarar veren, hakkı inkar eden, müminlerin arasına ayrılık sokan yani Allah Resülüne (Kur’an’a) karşı savaşanların mescitlerinde durmamak...” (Tevbe-107, 108) “Marufu emredip, kötülüklerden engellemek...” (Tevbe-112) “Aza çoğa bakmadan infak etmek...” (Tevbe-121) “Allah bana yeter, O’dan başka ilah yoktur, ben sadece ona tevekkül ederim. O yüce arşın sahibidir” demek. (Tevbe- 129) “Dünya hayatında Allah ve meleklerinden başka bir şefaatinin olmadığına iman etmek...” (Yunus-3, 18; Necm-26) Âhi-rette ise hiç bir şefaate iman etmemek... “ (Bakara- 48, 123 254) “Din olarak vahiy’den başka bütün yolların sapkınlık olduklarına iman etmek...” (Yunus-32, 33, 34, 35) “Kur’an ahlak ve ilminin, hidayet ve rahmetinin dünya malından daha hayırlı olduğuna iman etmek...” (Yunus-57,58) “Hidayet ve sapkınlığın ancak hak olan Kur’an’la ortaya çıkacağına iman etmek...” (Yunus-108)

“Haram olan cana kıymamak...”(İsra- 33) “Yetimin malına kötü niyetle yaklaşmamak...” “Ahde vefa göstermek...” (İsra- 34) “Ölçü ve tartıda dürüst olmak...” (İsra- 35) “Hakkında bilgi bulunmayan şeyin peşine düşmemek...” (İsra- 36) “Kibir ve gururdan kaçınmak...” (İsra- 37) “Devlet malına el uzatmamak, yolsuzluk yapmamak...” (Âli İmran- 161) “Allah’a yani Resülüne ihanet etmemek...” (Enfal-27) “Din namına insanlara vahiy’den başka bir şey anlatmamak...” (İsra- 73, 74, 75; Yunus- 15) “Nebi ve Resüllerin insanları sadece Allah tarafından indirilen vahiy’le uyardıklarına iman etmek... “ (Enbiya -45; Kaf-45) “Din olarak Kur’an’ın yeterli olduğuna iman etmek...” (Maide- 3; Ankebut 50-51; Mâide- 101) “İnsanların sadece vahiy’den sorumlu olduklarına iman etmek...” (Zuhruf- 44) “Zina’ya yaklaşmamak...” (İsra- 32; Furkan- 68) “Dini Allah’a özel kılmak...” (Zümer-2, 3, 11, 12, 13, 14; Mümin-14; Beyyine-5; Nisa-145,146)

Sonuç olarak:

İbadet: İnanç, fikir ve zihinle ilgil bir olaydır.

İnsanların yüce Allah’a bağlantıları iman, takva, sevgi, ihsan, ibadet, zihin ve eğitimle ilgilidir. Hiç kimse namaz kılmakla Rabbi

ile bağlantı kuramaz ve kuramamıştır. Yüce Allah ile namaz kılanların arasında uzun bir mesafe vardır. Namaz hiç bir zaman insanları Kur'an'a yakınlaştırmamış tam aksine namaza en çok kulluk edenler tarikatçı ve cemaatçı hurafeciler olmuştur.

İbadet, hiç bir zaman Allah ile bağlantıyı koparmamak, sürekli olarak yüce Allah'ın gözetimi altında olduğumuzun şuurunda olmaktır. Küfürde böyledir. Küfür ve şirk ehli sürekli olarak dinlerini anlatır onun faziletini ve üstünlüğünü savunurlar. Nurcular Said Nursi'yi, tarikatçılar şeyhlerini, cemaatçiler efendilerini, siyasi dinciler liderlerini, Şia ve Ehli Sünnet hadis ve muhaddislerini anlatırlar. İşte bu yaşam tarzının ve inanç sisteminin Kur'an'daki adı ibadet oluyor. İbadet sürekli olan, hiç kesilmeyen, insandan ayrılmayan, gece gündüz onunla olan bir inançtır. Yani namaz ibadet değildir. Onun için yaratılışın tek amacı ibadettir (Zâriyat-56) İbadet yüce Allah ile ilişkileri düzene sokmak demektir. İşte bundan dolayı vahyin ve Resullerin yegane gönderiliş amaçları da ibadettir. (Hud-1,2, 26; Yusuf-40; İsrâ-23; Yasin-60; Fussilet-14; Ahkâf-21) Din ve hüküm olarak Kur'an'dan başka kaynak kabul etmeyen ve Allah yolunda infak edenlerin uykuları bile ibadet sayılır. Her an yüce Allah'ın gözetimi altında olduğunu bilmeyen, günde beş defa Allah'ın huzuruna çıktığına iman edenin ibadeti yoktur.

1. BÖLÜM:

HULÛL İNANCI

“HULÛL” NE DEMEKTİR?

İnsanlık tarihinde hulûl inancından etkilenmeyen hiçbir topluluk ve ümmet mevcut değildir. Doğudan batıya kadar her toplum, iman ettiğini iddia edenler dahil, hulûliye inancına bulaşmış durumdadır. Belki bu yüzden hulûl inancı ve şirk dini ile ilgili iki bine (2000) yakın âyet vardır. İnsanlık tarihi boyunca insanların itikadına hâkim olan hulûl dini olduğunu açıklayan iki âyet şöyledir: “Onların çoğu ancak şirk koşarak Allah’a iman ederler.” (Yûsuf 106) “(Ey Resul!) De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da daha öncekilerin akıbetleri nice oldu, görün. Onların çoğu müşrik idi.” (Rûm 42)

Hulûl, ilahî zatın (Allah) veya sıfatlarının yaratıklardan birine intikal edip onlarla birleşmesi anlamına gelir. Sözlükte “Bir şeyi çözmek, bir yere intikal etmek, konup yerleşmek” anlamında masdar olan hulûl kelimesi, isim şeklinde de kullanılır. Terim olarak “Gül suyunun güle sirayet etmesi gibi, iki cismin birleşmesi, varlıkla onun mahalli arazla cevher arasındaki münasebet, bir şeyin mevcudiyeti ile aynı olması, onda birleşmesi, ona geçmesi.” gibi değişik biçimlerde tanımlanmıştır. (Et-Tarifât “hll” mad.tehanevi.1. 706-709)

İslâm düşünce tarihinde itikadi tartışmalara konu teşkil eden hulûl “Allah’ın, insan veya başka bir maddi varlık görünümünde

ortaya çıkması” diye tanımlanabilir. Geleneksel dinlerden tek ilahlı dine kadar geniş bir inanç kuşağında ortaya çıkan hulûl (incarnation) kavramı insan üstü ilahî bir kudretin belli bir amaç doğrultusunda çoğunlukla insan suretinde tamamen veya kısmen yeryüzünde görünmesini (bedenlenme) ifade eder. Bu tanımı ile hulûl basit bir şekil değiştirmenin ötesinde ilahî bir iradenin bilinçli olarak kendisini göstermek üzere (şeyh, veli, efendi, kutup, gavs, insan-ı kâmil, hakikat-i Muhammediye) bir varlığın bedenini seçmesi ile ilgilidir. (T.D.V. İslâm Ansiklopedisi)

İtikadi bütün fırkalarda, Alevilerde ve tarikatlardaki evliya inancı ve rabita uygulaması hulûl inancı ile ilgilidir. İlk şekli animistik dinlerde ortaya çıkmış olmakla birlikte, hulûl inancı gerçek önemine özellikle Hinduizm, Budizm ve Hristiyanlıkla kavuşmuştur. Bununla birlikte eski Mısırdan Greklere kadar pek çok dinde görülmektedir. Kur’an’ın yüzlerce âyetinde bu inancın anlatılması bu gerçeği doğrulamaktadır.

Kur’an’ın üzerinde en çok durduğu ve inananların uzak durmalarının istendiği en büyük günah şirkidir. Onlarca sûre, yüzlerce âyet, tevhidin önemini anlatmakta, şirki ve müntesiplerini yermekte, cehennem azabı ile tehdit etmektedir. Kur’an bütün resûllere gönderilen vahyin en önemli maddesi olarak tevhidi emretmekte ve şöyle buyurmaktadır:

“Senden önce gönderdiğimiz elçilere sor! Rahman’dan başka tapılacak ilahlar edinin diye emretmiş miyiz?” (Zuhruf 45)

“Senden önce hiçbir resûl göndermedik ki ona ‘Benden başka ilah yoktur. Şu hâlde sadece bana kulluk edin.’ diye vahyetmiş olmayalım.” (Enbiyâ 25)

Yukarıdaki âyette bulunan “elçilerimize sor” dan maksat “Emin ol, böyle bir şey yok.” anlamındadır. Yoksa Allah’tan daha doğru sözlü hiç kimse yoktur.

Kur’an, Hulûl dinini ve itikadını ısrarla reddetmekte, Allah’ın en sevgili kulları olan nebilerin bedenlerinde bile hulûlun gerçek-

leşmeyeceğini haber vermektedir. “Hiçbir beşerin Allah’ın kendisine kitap, hikmet ve nebilik vermesinden sonra (kalkıp) insanlara Allah’ın yanı sıra bana kul olun demesi mümkün değildir.” Bilakis ancak şunu söyler: “Okutmakta ve öğretmekte olduğunuz kitap uyarınca Rabbinize halis kullar olunuz. Ve size ‘melekleri ve nebileri ilahlar edinin.’ diye de emretmez. Siz Müslüman (Muvahhid) olduktan sonra hiç size kâfirliği (şirki) emreder mi? (Âl-i İmrân 79-80)

Tarihte şirk inancının bağlılarına hiçbir menfaat sağlamadığı Kur’ani bir gerçektir.

“Onlara biz zulmetmedik, fakat onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin (azap) emri geldiğinde, Allah’ın yanında taptıkları ilahları, onlara hiçbir şey sağlamadı, ziyanlarını arttırmaktan başka bir şeye yaramadı.” (Hûd 101)

Hulûl inancı o kadar yoğun, kapsamlı ve hayata hâkimdir ki, onun batıl bir inanç olduğundan asla şüphe edilmemesi gerekir. “O halde onların tapmakta oldukları şeylerden (bu şeylerin batıl olduğundan) asla şüphen olmasın. Çünkü onlar daha önce babalarının taptığı gibi (körü körüne, akletmeden) tapıyorlar. Biz onların (azaptan) nasiplerini mutlaka eksiksiz olarak vereceğiz.” (Hûd 109)

Şirk çok ilahlı bir inanç sistemine sahiptir. Resullerin getirmiş olduğu tevhid dini onlara çok garip gelmekteydi. “Aralarında kendilerine bir uyarıcının gelmesine şaşılar ve kâfirler; ‘Bu pek yalancı bir sihirbazdır! İlahları, tek ilah mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir!’ dediler. Onlardan ileri gelenler: Yürüyün, ilahlarınıza bağlılıkta direnin. Sizden istenen ancak budur.” (Sad 4-6)

“Allah ile beraber başka bir ilah mı var? Doğrusu onlar sapkınlıkta devam eden bir guruhur. Allah’tan başka bir ilah mı var! Doğrusu onların çoğu hakkı bilmiyorlar. Allah ile beraber başka bir ilah mı var! Ne kadar da az düşünüyorsunuz. Allah ile beraber başka bir ilah mı var! Allah, onların koştukları ortaklardan çok yücedir, münezzehtir.” (Neml 60-63)

“Her kim Allah ile birlikte diğer bir ilaha taparsa -ki bu hususta ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesabı ancak Rabbinin nezdindedir. Şurası muhakkak ki kâfirler iflah olmazlar.” (Mü’minûn 118)

Şirk inancına sahip olan toplumlar İslâm egemenliğine girmek zorunda kalınca İslâm dininin tevhid akidesine vermiş olduğu önemden dolayı, inançlarını kamufle etme gereğini duydular. Hiç şüphesiz ki hulûl inancı ile Müslümanların içinde rahat ve huzur içerisinde yaşama imkânı ve hürriyetini bulamazlardı. Bundan ötürü hulûl inancına en uygun kavramları bulmada zorlanmadılar. Hulûl inancı yapısı gereği her türlü inancın içinde yaşama ve hayatini devam ettirme özelliğine sahiptir. Bu kavramlardan bazıları şunlardır. “Evliya, kutup, gavs, insan-ı kamil, ricâlu’l-gayb, hakikat-i Muhammediye vb.”

Bir de müşriklerin ilahlarına izafe ettikleri “rabb” sıfatı da mevcuttur. Kur’an bunu da şiddetle reddetmektedir. “Allah’ı bırakıp bilginlerini, rahiplerini ve Meryemoğlu Mesih’i rabbler edindiler. Hâlbuki onlara ancak bir tek ilâha kulluk etmeleri emrolundu. O’ndan başka ilah yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır.” (Tevbe 31)

“Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli Rabbler edinmek mi daha hayırlıdır, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı?” (Yûsuf 39)

İnsanın ruhsal bağımsızlık sürecinin önündeki en büyük engel şirktir. Şirk, tüm insanî vasıfları ve ruhî yücelme gayretlerini boşa çıkarır. Zira şirk, müşrik insanı şirk koştuğu varlık karşısında nesneleştirir. Bu da insanın kendisine yapacağı en büyük zulümdür. İnsan için imandan sonra en büyük lütûf ve nimet hürriyettir. Öte yandan şirk Allah’ın sevgisine, merhametine ve güvenine ihanet demektir. Allah’tan başkasına ilahlık yakıştıran sadece şirk nesnesine kötülük etmekle kalmaz, eşyayı kendi yerinden etmek suretiyle hadlerini aşacak kendilerine de kötülük etmiş olurlar. (Mustafa İslâmoğlu, Gerekeçeli Meal Tefsiri)

İşte bu ve diğer birçok nedenden dolayı Yüce Allah Kur'an'da şirk inancını en büyük zulüm olarak ortaya koymaktadır.” (Lokman 13) Yine bundan ötürü Yüce Allah Kur'an'da özel anlamda “evliya” inancını yasak kapsamına almıştır. Yani İslâm dini özel anlamda şahısları velî edinerek onlara mutlak şekilde itaat edilmesini haram kılmıştır. “Rabbinizden size indirilene (Kur'an'a) uyan O'nun yanı sıra başka evliyanın peşlerinde gitmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!” (A'râf 3) “Yoksa onlar Allah'ın yanı sıra evliya mı edindiler? Hâlbuki dost yalnız Allah'tır.” (Şûrâ 9)

Kur'an'da evliya genel anlamda meşru kabul edilmiştir. Bazı özelliklere sahip herkes Allah'ın evliyası yani onun dostu sayılır. “Onun evliyası takva sahiplerinden başkası değildir.” (Enfâl 34) “Bu din Rabbinin dosdoğru yoludur. Biz öğüt alacak bir toplum için âyetleri ayrıntılı olarak açıkladık. Rableri katında onlara esenlik yurdu vardır. Ve yapmakta oldukları güzel ameller sebebiyle Allah onların dostudur.” (En'âm 126-129) “Bilesiniz ki, Allah'ın velilerine korku yoktur. Onlar üzülmeyecekler de. Onlar, iman edip de takvaya ermiş olanlardır.” (Yunus 62-63)

İşte bu eserde tarih boyunca şirk inancına sahip toplumların ve şahsiyetlerin hayat hikâyelerini Kur'an'ın rehberliğinde görme ve anlama imkânına sahip olmaya çalışacağız. Zira hulûl inancını yakından tanımayan birisi, Kur'an'da yüzlerce âyette geçen şirk anlamaktan uzak kalacaktır. Anlatılan “ilahlarla” günümüz dünyasındaki “evliya” inancı arasında hiçbir fark bulunmamaktadır. Onlara yüklenen misyon arasında ciddi bir ayırım söz konusu değildir. İşte bu eserde hulûl inancı ayrıntılı olarak gözler önüne serilecektir. Bu eserde tasavvuf, tarikat, Bâtınlık, şirk, hulûl inancının birbirinden ayrılmaz bir bütünün parçaları olduğu ortaya konacaktır.

Bu eserde yapmış olduğumuz çalışma insanlık tarihinde ve Kur'an'da şirkle ilgili parçaları bir araya getirip şirk dininin “Sizin dininiz size, benim dinim de banadır.” (Kâfirun 6 9 resmini ortaya çıkarıp göstermekten ibaret olacaktır.

Aslında herkes dininde ve inancında özgür olmalıdır. Yeter ki batıl olan bir anlayışı gerçek olarak insanlara aktarmanın sahteliğinden vazgeçip dürüst olabilmektir. Bütün mesele budur.

İnsanların Kur'an'dan habersiz oldukları konuların başında şirk inancı gelmektedir. Bundan dolayı insanlar "aynel yakîn" yani gözleriyle görmedikleri şeylere inanmazlar. Şirkin ne olduğu, nasıl olduğu, ne kadar büyük bir zulüm ve günah, tehlikeli bir yol olduğu ancak içinde yaşamış şuurlu muvahhidler idrak edebilir. Bu çalışmamız. Kur'an'ın gölgesinde tefekkür ederek, akli kullanarak ön yargılardan arınarak fikrî hürriyet içerisinde anlamaya çalışanlara bir öğüt verecek mahiyettedir.

Bu araştırma, hem Kur'an'ın şirk dini ile ilgili konuların bir özeti, hem de insanlık tarihinde cereyan eden birçok hadiseden haber alma özelliğine sahip olması açısından okuyucuya sıkıcı gelmeyeceğine inanıyoruz. Tevhid akidesine olan sevgimiz, inancımız ve bağlılığımızdan başka herhangi maddi-manevi bir çıkar peşinde değiliz. Allah'ın rahmet, mağfiret ve inayetinden başka hiçbir şeye ihtiyacımız yoktur. Allah cümlemizi rızasından ayırmasın.

Hulûl inancının ne şekilde doğup insanlar arasında yaygın hale geldiğinin delilleri Kur'an'da mevcuttur. "Allah'tan ayrı ortaklara tapanlar neyin ardına düşüyorlar! Doğrusu onlar, zandan başka bir şeyin ardına düşmüyorlar ve onlar sadece yalan söylüyorlar." (Yunus 66) "Kötü duygularını kendisine ilah edinen kimseyi gördün mü?" (Furkan 43)

Heva ve hevese tapma ile doğan şirk inancı zamanla dal-budak salarak yayılmış ve bütün insanlık âlemini etkileyen sosyal ve itikadi bir hastalık ve kanser virüsüne bürünmüştür.

Bu çalışma itikadi açıdan İslâm tarihinde ihmal edilen en önemli konuları ortaya koyarak büyük bir ihtiyaca cevap verecektir. İstisnasız bütün resûllerin geliş amaçları, insanları hulûl inancından tevhid akidesine çıkarmak ve onları Sırat-ı müstakime hidayet etmek olmuştur. Bu eser kendi alanında belki de bir ilktir.

Özellikle İran'ın işgal edilmesiyle İslâm toplumunun içine hulûl inancı yayılmaya başlamış, İran'ın çeşitli merkezlerinden Anadolu'ya gelen dâiler vasıtasıyla hulûl dininin girmediği mahalle ve hane kalmamış durumdadır. Ömer'in "Biz İran'ı fethetmedik. İran bizi fethetti." sözü şuur yüklü bir ifadedir. Hulûl inancının bölünür, parçalanır, dağılır, yayılır, gizlenir, şekil değiştirir vs. özelliklere sahip olması ona zengin bir kavram ve literatür kazandırmıştır. Şirk dini tevhid inancından daha etkin ve daha yoğun bir şekilde binlerce yıldan beri insanları kendine bağlamış, onları cezp etmiş, sarhoş etmiş, felaketlerine sebep olmuştur. İbrahim (a.s.) bu gerçeği şu şekilde ifade eder: "Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl. Beni ve oğullarımı şirk inancına sahip olmaktan uzak tut! Çünkü onlar (şirk inancının dâileri) insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular." (İbrahim 35-36)

Şirk dini olan hulûl inancına karşı savaş açmış en büyük resul İbrahim (a.s.)'dır. Kur'an bu büyük Nebi'nin mücadelesini yüzlerce ayette bizlere haber vermektedir.

Tevhid akidesi yapısı itibariyle doğduğu günden bugüne değin bir değişiklik göstermediğinden özellikle tasavvuf ve tarikat ehlinin ileri gelenlerine çok hafif ve basit gelmiş, onları tatmin etmemiş, doyuma ulaştırmamıştır. Değişik inanç ve fikirler peşinde koşmuş, macera aramış tevhid akidesinden ve ilkelerinden sapmış ve birçok insanın sapkınlığına sebep olmuşlardır. Hulûl inancının en büyük taşeronluğunu da tarikatlar yapmıştır. Hulûl inancı varlığını sürdürebilmesi için tarikatların bünyesinde gerçekten mükemmel bir sığınma, bedenlenme bulmuştur. Hulûl dini zamanla kurumsallaşarak cemaatleri, hükümetleri ve devletleri etkisi altına almıştır. O hale gelmiştir ki günümüzde hulûl inancını ve mensuplarını en ufak bir şekilde eleştirme cesaretine sahip bulunmuyoruz. Günümüz basın ve medyasında hulûl inancı her gün yer alırken tevhidten bahsetmek ve konuşmak neredeyse sakıncalı hale gelmiştir. "Hidayet üzerinde sebat edenlere selâm olsun." (Tâhâ 47)

Tarikat kurumundaki şeyhlik makam ve mertebeleri hatme ve rabita uygulamaları hulûl inancından bağımsız düşünülmemesi gerekir. Kadim toplumların mâbudlarına yüklemiş oldukları misyon ile günümüzdeki tarikat mensuplarının şeyhlerine vermiş oldukları özellikler, beşer üstü, olağanüstü misyon aynıdır. “Ey iman edenler! Hep birlikte tevhide girin, sakın şeytanın adımlarını takip etmeyin. Çünkü o, apaçık düşmanınızdır.” (Bakara 208)

Allah’ın biz aciz ve fakir kullarına ihsan ettiği en büyük nimet hidayet ve istikamet üzerinde tevhid akidesine sahip olmaktır. Şirk, milletlerin maneviyatını, Allah nezdindeki değerlerini ve onurlarını yıkan, insanlık haysiyet ve vakarını yok eden bir veba ve beladır.

İslâm tarihinde âlimler insanları hulûl inancına karşı uyarma görevini yerine getirmemişlerdir. Son vahyin tarihi itikadi açıdan kayıp bir zaman olarak algılanması gerekir.

Şii ve Sünni din adamları rivayet ve fıkhi kaidelerin peşinde koştuklarının yüzde biri kadar Kur’an’ın ilimlerini ortaya çıkarma peşinde uğraş vermiş olsalardı hem insanlık için hem de kendileri için daha hayırlı bir iş yapmış olurlardı. Zaten Allah tarafından kendilerine verilen emir de bu idi: “(Ey Nebi!) Sen sana vahyedilene sımsıkı sarıl, şüphesiz sen, dosdoğru yoldasın. Doğrusu Kur’an, sana ve kavmine bir öğüttür. İleride ondan sorumlu tutulacaksınız.” (Zuh-ruf 43-44) “De ki: Ben, sadece, vahiy ile sizi uyarıyorum. Fakat, sağır olanlar ikaz edildikleri zaman bu çağırışı duymazlar.” (Enbiyâ 45)

Kur’an’a baktığımızda itikadi konular ve tevhid çok geniş bir şekilde yer almaktadır.

Kur’an, İnsanlık Tarihinde Şirki Şöyle Deşifre Ediyor:

“Onlar gazaba uğramış ve sapmışlardır.” (Fatiha 7) “Allah’a bile bile şirk koşmuşlardır” (Bakara 22) “Buzağıyı bile ilâh edinmişlerdir.” (Bakara 51) “Allah’tan başkasını Allah’a denk ilahlar edinerek onları Allah’ı sever gibi sevmişlerdir. Sonunda azabı görünce pişmanlık ve hüsrân içinde kalmışlardır.” (Bakara 165-167) “Allah gibi biz de hayat verir ve öldürürüz iddiasında bulunmuşlardır.” (Bakara 258)

Şirk, Allah'tan başkasına kulluk etme, yalvarma, yönelme, tevekkül etme, dayanma, yardım talep etme, Allah'ın gücünü dağıtma, Allah'ın göklerde ve yeryüzünde bulunan mutlak hâkimi-yetine isyan ederek yalancı zalimlerin avamı aldatıp sahte mabutlara yönelmelerini sağlayan itikadi bir ahlaksızlıktır.

“Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenmez. Zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu, mü'minlere haram kılınmıştır.” (Nûr 3)

Aslında şu ve bu şekilde cahillikle zina eden erkek ve kadınla evlenmek haram değildir. Buradaki haramlılık o yoldan vazgeçmeyen, onu yol edinen erkeklerle ve fahişelerle evlenmeyi kastetmektedir. İşte aynı şekilde şirk inancına bulaşan ondan kurtulamayacağı için Allah her iki zümreyi aynı âyetle anmaktadır.

Şirk, emaneti gerçek sahibinden hak etmeyene vermeye çalışmak ümmetin vahdetini parçalamak, kuvvetini dağıtmak, birlik ruhunu yok etmeye çabalamaktır. Bundan dolayı Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor. “Şirkin her türünden yüz çevirip yalnız O'na yönelin yani O'na karşı bilinçli olun. İbadet ve duanızın istikametini doğrultun ve asla O'ndan başkasına ilahlık atfedenlerden olmayın. Bir de şunlardan olmayın ki, onlar inanç birliğini bozdular da (birbirine karşı) taraftarlar haline geldiler. (Artık) her fırka kendi elinde olanla övünmektedir.” (Rûm 31-32)

Tevhid, ilahî bir güce ve ilme dayanır iken yani, tevhidin Allah'ı, Rasûlü ve kitabı olmasına, akla, fıtrata en uygun sistem olmasına rağmen her zaman kesintiye uğramış, ömrü çok kısa olmuştur. Fakat şirk, hulûliye inancı yani küfür sistemi hiçbir zaman kesintiye uğramamış kendisini her türlü baskıya karşın korumasını bilmiştir.

Tevhid açık, kolay, temiz ve net olduğundan oyun ve entrikalara ihtiyaç hissetmez. Fakat hulûl kendisini koruma, hayatiyetini devam ettirebilmek için birçok kavram geliştirmiştir. Hulûliye mensupları ve savunucuları fıkihtan, rivayetlerden çekinmezler. Çekindikleri ve korktukları iki gerçek vardır: Kur'an'ın anlaşılması ve aklın kul-

lanılmasıdır. Bu iki olgudan son derece endişe etmektedirler. Bu yüzden “Kur’an” diyenleri mezhepsiz, Vehhâbî, sünnet düşmanı, modernist, yenilikçi gibi yaftalarla karalamaya çalışmaktadırlar. Şirk dini ve inancına karşı başarı sağlanması Kur’an’ın anlaşılması ve yaşanmasına bağlıdır. Kur’an kurslarının açılmasına ve hafızların bol olmasına değil.

Hulûl inancının en büyük koruyucuları İngiliz ve İsrail’in Türkiye’deki temsilcileri, bazı tarikatlar ile İslâmî ad ve kavramları kullanarak halkı soyan, sömüren holdingleşmiş basın ve medya kuruluşlarıdır. Gün yok ki birçok televizyon kanalında milyonlarca lira harcanarak hulûl inancını ve önderlerini öven, bâtıl inançlarını ve hurafelerini ön plana çıkaran programlar ve filmler seyrettirilmiş olmasınlar.

Hulûl inancında açıklanması kolay olmayan bir cazibe, şeytani bir heves nefsin hoşuna giden bir zevk ve lezzet mevcuttur.

Tarikatlardaki şeyhlik kurumu, rabita ve hatme çok önemli mahiyet arzeder. Şeyh Allah’ın zatının yeryüzünde tecessüm etmiş halini ortaya koymaktadır. Yani ondaki beşerî özellikler yok olur. İlahi özellik ve sıfatlar ortaya çıkar. Şeyhte bulunulduğuna inanılan olağanüstü haller bundan ötürüdür.

Müşrikler tevhidi bırakıp şirki tercih ettiklerinden dolayı hiçbir zaman doğru yolu bulamamışlardır. Ebedî olmak üzere Allah’ın, meleklerin ve bütün insanların laneti üzerlerinde olmuştur. (Âl-i İmrân 85-87) Müşrik nankörler, imanlarından sonra küfre girdiklerinden ötürü, âhirette yüzleri karanlıklar içinde kalacaktır. (Âl-i İmrân 106) Şirk ve hulûl yoluna sapıp Resûl’ü dinlemediklerinden dolayı (âhirette) yerin dibine batırılmayı temenni edeceklerdir. (Nisâ 42) Müşrikler, Allah’ın af ve mağfiretine asla uğramayacaklardır. (Nisâ 48, 116) Onlar Allah’a yalan uydurup, apaçık bir günahın içine girmişlerdi. (Nisâ 50) “Onlar şeytanın yolunda savaş vermişlerdir.” (Nisâ 76) “Onlar hayatlarında insanlık âlemine kötü bir çığır açmışlardır.” (Nisâ 80) “Onlar dinlerinde aşırı gitmiş, Allah hakkında gerçeklerden başkasını söylemiş, ‘Meryemoğlu Mesih Allah’tır’

demişlerdir.” (Nisâ 171) “Meryem oğlu Mesih Allah’tır” dediklerinden dolayı küfre düşmüşlerdir. (Mâide 17) Müşrikler, yeryüzündeki her şey ve bunun yanında da bir o kadarı kendilerinin olsa da kıyamet gününün azabından kurtulmak için onu fidye olarak verseler, onlardan asla kabul edilmeyecek ve onlar için acı bir azap vardır. (Mâide 36) Müşriklere cennet haram kılınmıştır. (Mâide 72) Onlar Allah’ı bırakıp kendilerine fayda ve zarar gücü yetmeyen şeylere tapmışlardır. (Mâide 76)

Onlar sapmış ve birçok kişinin sapkınlığına sebep olmuş, yolun doğrusundan uzaklaşan bir toplum olmuşlardır. (Mâide 77) Onlar iman ve tevhid ehline en yaman düşmandırlar. (Mâide 82) Onlar habistirler. (Mâide 100) Onlara hak geldiğinde onu yalan saymışlardır. (En’âm 5) Allah onları hep birden toplayacak, uydurdukları ilahlar kendilerinden kaybolacak, kendilerini helake ve felakete sürüklemiş, pişmanlık içinde ateşin karşısında kendilerini bulacaklardır. (En’âm 22, 27) Onlar karanlıklar içinde kalmış sağır ve dilsiz kimselerdir. (En’âm 39) Tarihte Allah onların birçoğunun kökünü kesmiştir. (En’âm 45) Onlar Allah’tan gelen bütün delilleri yalan saymışlardır. (En’âm 57) Onlar dinlerini bir oyuncak ve eğlence edinen ve dünya hayatının aldattığı kimselerdir. Kazandıklarından dolayı nefislerini felakete duçar etmişlerdir. Günahlarından dolayı onlar için kaynar sudan içecek ve elem verici bir azap vardır. (En’âm 70) Onlar Allah’ı bırakıp kendilerine fayda ve zarar veremeyen şeylere yönelmiş, doğru yol kendilerine gösterildikten sonra şeytanların saptırıp şaşkın olarak çöle düşürdükleri, arkadaşlarının ise “Bize gel!” diye doğru yola çağırdıkları şaşkın kimse gibi gerisin geriye şirke dönmüşlerdir. (En’âm 71) Müşrikler, Allah’ın haklarında hiçbir delil indirmedığı şeyleri ona ortak koşmuşlardır. (En’âm 81) Onlar inanıp da imanlarına zulüm karıştırmışlardır. (En’âm 82) Onlar şirklerinden dolayı amellerinin boşa gittiği kimselerdir. (En’âm 88)

O müşrik kâfirler, en büyük zulmü işlediklerinden dolayı ölümlün boğucu dalgaları içinde, meleklerin pençeleri içinde “Haydi canınızı kurtarın! Allah’a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız!” dedikleri

kimselerdir. (En'âm 93) Onlar karanlıklar içinde kalmış, ondan çıkamayacak kimse gibi olmuş, kalp ve ruhlarını öldürmüş kimselerdir. (En'âm 122) Onlar göğe çıkıyormuş gibi kalpleri sıkışan, üzerlerine pislik ve murdarlık atılan kimse gibi olmuşlardır. (En'âm 125) Onlar şirk yüzünden evlatlıklarını katletmeyi (sokağa atmayı) bile kendilerine hoş gelen, kendilerini mahveden, dinlerini bozan kimselerdir. (En'âm 137) Onlar bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce evlatlıklarını katleden Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek haram kılan, ziyana uğrayan, sapan, doğru yolu bulamayacak duruma gelen kimselerdir. (En'âm 140) Onlar şeytanın peşine takılan kimselerdir. (En'âm 142) Onlar, insanları saptıran, Allah'a karşı yalan uyduran, doğru yola iletilmeyen zalimlerdir. (En'âm 144) Onlar, dinlerini parçalayıp gruplara ayrılanlardır. (En'âm 159)

Onlar, Allah'ı bırakıp başka evliya peşlerinde giden kimselerdir. (A'râf 3) Onlar, Allah'ı bırakıp şeytanları kendilerine dost edindiklerinden ötürü sapkınlık içinde kalmaları kendilerine müstahak olan kimselerdir. (A'râf 30) Onlar, Allah'ın âyetlerini yalanlayan, taptıklarının kendilerini yalnız bırakan, kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik edecek zalimlerdir. (A'râf 37) Onlar, cehenneme girdikleri zaman yoldaşlarına lanet okuyacakları, kendilerine de lanet okunacağı kimselerdir. (A'râf 38) Onlar, asla cennete girmeyecek altlarından cehennem ateşinden döşekler, üstlerine de örtüler atılacak olan zalimlerdir. (A'râf 40-41) Onlar, cennet ehlinden bir yudum su ve bir parça rızık dilenecek fakat dinlerini oyun ve eğlence edinip dünya hayatına aldandıklarından dolayı bu isteklerine bile cevap verilmeyecek olan, âhiret hayatını umursamadıklarından ötürü Allah'ın ateşte unuttuğu kimselerdir. (A'râf 50-51) Onlar, temiz yaratılan yeryüzünü bozgunculuk ederek bozan fesatçılardır. (A'râf 56) Onlar, hidayete davet edilmelerine karşılık Nûh, Hûd, Salih, Lût, Şuayb gibi muhterem resûlleri yalanlayan, kökleri kesilmiş, helak olmuş, azap gelince dizüstü çökmüş, üzerlerine Allah'ın gazabı inmiş zalimlerdir. (A'râf 59, 93) Onlar, birçok ayet görmelerine rağmen denizden geçirildikten hemen sonra "Ey Musa! Bizim için bir ilah edin." diyen cahillerdir. (A'râf 138) Onlar, göklerin ve yerin

inceliklerinden, Allah'ın yarattığı her şeyden ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğinden ibret almayan gafillerdir. (A'râf 185) Onlar, yaratıldığı halde hiçbir şey yaratamayan nesnelere Allah'a ortak koşanlardır. (A'râf 191) Onlar, mallarını insanları Allah yolundan alıkoymak için infak eden ve cehennemde olan kâfirlerdir. (Enfâl 36) Onlar, bir kısmını diğer bir kısmının üstüne koyup yığarak çöp gibi cehenneme atılacak olan ziyana uğramış pisliklerdir. (Enfâl 37) Onlar, kendi elleriyle işledikleri yüzünden helak olup cehenneme atılan kimseler olmuşlardır. (Enfâl 51) Onlar, tevhid ve imandan uzaklaştıkları için canlıların en kötüsü olmuşlardır. (Enfâl 55) Bu müşriklere karşı gereken mücadele ve cihad ortaya konmadığı zaman yeryüzünde büyük bir fitne ve fesat olur. (Enfâl 73)

Onlar, verdikleri sözü bozan, resûlleri yurtlarından çıkararak, inananlara karşı savaş açan, kendilerine fırsat verilmemesi gereken inkârcılardır. (Tevbe 13) O müşrikler, Allah'ın mescitlerini imar etmeye layık olmayan, bütün amellerinin boşa gittiği ve ebedî cehenneme girecek olan müşriklerdir. (Tevbe 17) Onlar, Mescid-i Haram'a yaklaşımları yasak olan pislik içinde kalmış kimselerdir. (Tevbe 28) Onlar, Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek isteyen kâfir müşriklerdir. Onlar hoşlanmasalar da Allah nurunu tamamlayacaktır. (Tevbe 32-33) O müşrikler, insanların mallarını haksız yoldan yiyen, onları dinleriyle istismar edip sömüren, avamı kandıran, halkın cehaletinden istifade eden, insanları Allah'a giden gerçek yoldan alıkoymayan, altın ve gümüşü yığıp da Allah yolunda harcamayan dünya malı stokçusu olan kimselerdir. (Tevbe 34-35)

Onlar, içlerinden kendilerine müjdelere şaşırarak, hayretler içerisinde kalan ve "Bu elbette bir sihirbazdır." diyerek Allah'a ve Rasûlüne iftira eden kâfirlerdir. (Yunus 2) Onlar, Allah'a kavuşmayı inkâr eden, dünya hayatına razı olan sadece onunla rahat bulan, Allah'ın âyetlerinden gafil olan kimselerdir. (Yunus 7-8) Şirk gibi kötü ahlak ve itikatlarından dolayı Allah onları azgınlık ve tuğyanları içinde bocalar bir halde kendi başlarına bıraktığı kimselerdir. (Yunus 11) Onlara Allah'ın âyetleri okunduğu zaman bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir diyen, Allah'a karşı yalan

uyduran iftira suçunu işleyen günahkârlardır. (Yunus 15-17) Onlar, Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere yönelen ve 'Bunlar (dünya hayatında) Allah katında bizim şefaathçilerimizdir.' (Bize yardım ederler) diyerek -haşa- Allah'a göklerde ve yerde (sanki) bilemeyeceği bir şeyi haber vermeye yeltenen, Allah'a karşı yalan uyduran, onun âyetlerini yalanlayan günahkâr zalimlerdir. (Yunus 17-18) Onlar, Allah'ın âyetlerine tuzak kuran, zor anlarda sadece Allah'a yalvaran, sıkıntılardan kurtulunca da hemen arkasında Allah'a ortak koşan fâni dünya hayatının menfaatini elde etmeye çalışan müşriklerdir. (Yunus 21-23) Onlar, kendilerini zillet kaplayacak olan, Allah'a karşı kendilerini koruyacak kimsesi olmayan, yüzleri karanlık geceden bir parçaya bürünmüş, ebedi bir alçaklık ve azap içinde kalacak olan sürekli kötülük peşinde koşanlardır. (Yunus 27) Onlar, gökten ve yerden rızık vereni, kulak ve gözlerle hâkim olanı, ölüden diriye çıkarmanı, diriden ölüyü çıkarmanı, her türlü işi idare edeni bildikleri halde ona asi olmaktan sakınmayan müşriklerdir. (Yunus 31)

Onlar, haklarında "inanmazlar" sözü gerçekleşmiş bulunan kâfirlerdir. (Yunus 33) Onlar, hakka iletilemeyen, hidayet verilmemiş doğru yolu bulamayan, hiçbir şeye gücü yetmeyen şeylere tapan müşrik bir grup olmuşturlar. (Yunus 35) Onlar, gerçeklerden hiçbir şey ifade etmeyen, sadece zannın peşine takılan, Kur'an'ı yalan sayan, sonları felaket ve hakaret olan zalimlerdir. (Yunus 36-38) Onlar, kendilerine zulmeden, Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayan, zarar uğramış kimselerdir. (Yunus 45-46) O zalimler, yeryüzündeki bütün servete sahip olsalar (azaptan kurtulmak için) fide vermek isteyip azabı gördükleri zaman için için yanacak olan, Allah'a karşı yalan uydurduklarından dolayı âhirette akıbetleri kötü olan müşrik taifesidir. (Yunus 54, 60) Bütün noksan sıfatlardan münezzeh, hiçbir şeye muhtaç olmayan, mutlak zengin olan yaratıcı hakkında "çocuk edindi" diyerek delilsiz Allah'a iftira eden bozguncu takımıdır. (Yunus 68) Nûh (a.s.), Musa (a.s.) ve Harun'u (a.s.) yalanlayan, "Bu apaçık bir sihirdir." diyen, kibirlenip günahkâr olan, "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz dinden ve ilahlarımızdan

bizi döndüresiniz diye mi bize geldiniz?” diyen, uyarılıp da iman etmeyen kimselerdir. (Yunus 76-78) Onlar, hayatları boyunca Allah’a karşı gelen, zulmeden, yeryüzünü ve halkını ifsat eden, boğulmayla karşı karşıya kalınca da kendisinden başka ilah bulunmayan Allah’a iman ettim diyen müstekbirlerdir. (Yunus 90-91) Kendilerine bütün mucizeler gelmiş olsa bile, cehennem azabını görünceye kadar inamayacak olan, haklarında azab hükmü verilmiş olan yalancılardır. (Yunus 95-97) Onlar, akıllarını kullanmadıkları için Allah’ın kendilerini pislik içinde bırakmış olduğu sapkınlardır. (Yunus 100)

Onlar, insanları Allah’ın yolundan alıkoyan ve onu yamuk göstermek isteyen inkârcılardır. (Hûd 19) Onlar, kendilerini ziyana sokan, uydurdukları şeyler kendilerinden kaybolup giden, âhirette de en çok hüsranda kalanlardır. (Hûd 21-22) Bu müşrik kör ve sağır, şefkatli ve merhametli elçilerine “Biz seni sadece bizim gibi bir beşer olarak görüyoruz.” diyen ve resûllerine yalan isnat eden beyinsizlerdir. (Hûd 24, 27) Bu müşrik kâfirler, kendilerine nasihatini fayda vermediği, “Fakir ve miskinleri yanından kov.” diyen kibirli ve gururlu zalimlerdir. (Hûd 29, 34) Onlar, rasul babasının bütün yalvarmalarına rağmen mahvolmayı ve boğulmayı imana tercih eden beyinsizlerdir. (Hûd 43) “Ey Hûd! Sen bize açık bir mucize getirmedin. Biz de senin sözünle ilahlarımızı bırakacak değiliz ve biz sana iman edecek değiliz.” diyen “İlahlarımızdan bazıları seni kötü çarpmış.” demekten çekinmeyen inkârcı müşriklerdir. (Hûd 53-54) Bu müşrikler hem dünyada hem de kıyamet gününde lanete tabi tutulan ve Allah’ın rahmetinden ebediyen uzak kalanlardır. (Hûd 60) Onlar, Rabblerinin âyetlerini inkâr ettiler, onun resûllerine asi oldular ve inatçı her zorbanın emrine uyup şirk inancına saplanıp kaldılar. (Hûd 59) Onlar, resûllerine “Babalarımızın taptıklarına tapmaktan bizi engelliyor musun?” diye çıkışan, “Doğrusu biz, kendisine çağırdığın şeyden ciddi bir şüphe içindeyiz.” diyen kalbi mühürlü kâfirlerdir. (Hûd 62) Onlar, zulümleri yüzünden korkunç bir sesin kendilerini yakaladığı, yurtlarında diz üstü çökmüş vaziyette dona kalan, Rabblerini inkâr eden ve Allah’ın rahmetinden uzak kalan müşrik bir toplum idiler. (Hûd 67-68)

Onlar, ahlaksızlığın en kötüsünü işleyen, Allah'ın emri ile altını üstüne getirilen ve üzerlerine balçıktan pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırılan günahkâr bir millet idiler. (Hûd 79, 82-83) Onlar, “Ey Şuayb! Babalarımızın taptıklarını yahut mallarımız hususunda dile-düğimizi yapmayı terk etmemizi sana salatın mı (vahiy mi) emrediyor?” diye Resûl'e karşı çıkan, fakat Allah'ın azabı ile korkunç bir sesin yakaladığı ve yurtlarında diz üstü çökmüş vaziyette bırakılan müşrik bir toplum idiler. (Hûd 87, 94-95) Onlar, apaçık delillere rağmen zalim sultan ve iktidara uyan bundan dolayı doğru yolu bulamayan, uydukları nesnelere ile cehenneme yuvarlanan, dünya ve âhirette lanete uğrayan, ilahlarının kendilerine hiçbir fayda sağlamadığı, Allah tarafından şiddetle yakalanıp cezalandırılan zalim bir toplum ve toplum idiler. (Hûd 96, 102) Bütün bu müşrik bedbahtlar, korkunç işkencelerle cehenneme girecek göklerle yer durdukça orada ebedi kalacak olanlardır. (Hûd 106-107) Hiç kimse müşriklerin tapmakta oldukları şeylerin batıl oldukları hususunda şüphe etmesin ve bunların onları azaba götüreceğinden de kuşku duymasın. Onlar ancak daha önce babalarının taptığı gibi onlara körü körüne tapıyorlar. Allah onları mutlaka cezalandıracaktır. (Hûd 109)

İnsanlık tarihinde şirke karşı çıkan ve bu kötü itikattan insanları alıkoyan, bu inanca karşı onları uyaran çok az insan olmuştur. Bunlar kurtuluşa ermiş, zulmeden müşrikler ise kendilerine verilen dünya hayatının ve refahının peşine düşüp doğru yoldan çıkarak günahkâr oldular. Allah onlara zulmetmedi fakat kendileri zalim idiler. (Hûd 116-117) Böylece Rabbinin “Andolsun ki cehennemi tümüyle insten ve cinden dolduracağım.” sözü yerini buldu. Bütün bunların sana anlatılması (“Ey Nebi!) Senin kalbinin tevhid üzerinde tatmin ve sükûnet bulması içindir. Bunlarda sana tek gerçeğin bilgisi, mü'minlere de bir öğüt ve şirkten bir uyarı olması içindir.” (Hûd 119-120)

Göklerin ve yerin gaybı ve sırrı yalnız Allah'a aittir. Her iş O'na döndürülür. Öyle ise sadece ona kulluk et ve yalnız ona dayan! Rabbin yaptıklarından gafil değildir. (Hûd 123) Onlar, şirk inancında ve taptıkları şeyler konusunda hiçbir delilleri olmayan cahil

anlayışa sahip bir toplum idiler. (Yûsuf 40) Dünya ve âhirette tek gerçek dost Allah'tır. (Yûsuf 101) “Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli rabbler edinmek mi hayırlı, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı? (Yûsuf 39) Ey zindan arkadaşlarım! İnsanların Allah'ı bırakıp taptıkları, onların ve atalarının taptığı birtakım uydurma isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında (doğru yolda olduklarına dair) hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah'a aittir. O size kendisinden başkasına kulluk etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler. (Yûsuf 40) Yeryüzündeki insanların çoğunun imanları şirke bulaşmış durumdadır. (Yûsuf 106)

O müşrikler, el açıp yalvarmaya layık olana değil de onların isteklerine cevap vermesi mümkün olmayan ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibi şaşkın bir halde bulunmaktadırlar. (Ra'd 14) Onlar, Allah'tan başka evliya edinen, kalpleri ve anlayışları körelmiş, karanlıklar içinde kalmış, batıla saplanmış, cüruf olmuş, vicdanları pörsümüş hiçbir şeye yaramayan mahlûklar olmuşlardır. (Ra'd 16-17) Onlar, verdikleri sözde durmayan, Allah'ın yani birliğinin hakkını korumayan, yeryüzünde fesat çıkaran, lanet içinde kalmaya mahkûm yani cehennem azabını hak edenlerdir. (Ra'd 25) Onlar, Allah'ın sayısız mucize ve nimetlerine rağmen Resûl'e, “Rabbinden kendisine bir mucize indirilmeli değil miydi?” diyen, Allah'ın saptırdığı gafil insanlardır. (Ra'd 27) Onlar, kendisinden başka ilah bulunmayan, rahman olan Allah'ı inkâr eden, kendisiyle dağlar yürütülse, yer parçalansa yahut onunla ölümler konuşturulsa dahi Kur'an'a inanmayacak olan, yaptıklarından dolayı belaların kuşattığı inkâr ehlidirler. (Ra'd 31) Onlar, resûllerle alay eden, kendilerine mühlet verilip sonra şiddetle cezalandırılan ahmaklardı. (Ra'd 32) Onlar, boş konuşan, Allah'a ortak koşan, her şeyin koruyucusu olan Allah'tan yüz çeviren -haşa- Allah'ı bilemeyeceği bir şeyi haber vermeye kalkışan, hilelerinin ve amelilerinin kendilerine güzel ve süslü gösterilen, doğru yoldan alıkonulan sapkınlardır. (Ra'd 33) Onlara, dünya hayatında huzursuzluk azabı, âhirette ise şiddetli bir azapları bulunan ve onun gazabından

koruyacak kimseleri bulunmayanlardır. (Ra'd 34) Resûllere ve iman edenlere tuzaklar kurmaya çalışan bu müşrikler, dünya yurdunun sonu kimin olduğunu yakında bileceklerdir. (Ra'd 42) "Sen resûl değilsin." diyen bu müşrikler, hiçbir ilmi ve akli veriye göre konuşmamaktadırlar. (Ra'd 43)

Şiddetli azaptan dolayı kâfirlerin vay haline, onlar dünya hayatını âhirete tercih edenler. Allah yolundan alıkoyanlar ve Allah'ın dininin eğriliğine çalışan haktan uzak bir sapkınlık içinde bulunanlardır. (İbrahim 2-3) Onlar, resûllerinin davetine karşı, elleriyle elçilerinin ağızlarını kapatan, risalet görevini engellemeye çalışan, Allah'tan indirilen her şeyi inkâr ediyoruz diyen ve bizi kendisine çağırdığınız tevhid dinine karşı derin bir kuşku içindeyiz diyen şüpheli kâfirlerdir. (İbrahim 9) Onlar, resûllerine "Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız ya da mutlaka inandığımız şeye iman edeceksiniz." diyen, ancak Allah tarafından helak olmuş inatçı ve zorba bir millet idiler. (İbrahim 13, 16) O müşriklere ölümsüzlük suyu içirilecek onu yudumlamaya çalışacak, fakat boğazlarından geçiremeyecek, onlara ölüm her yandan gelecek fakat ölecek değillerdir. Çünkü onlara şiddetli bir azap tattırılacaktır. (İbrahim 17) O müşrik kâfirlerin (iyi) amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetli savurduğu küle benzer, kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. İyiden iyiye gerçek sapkınlık işte budur. (İbrahim 18) O müşriklere âhirette şeytan şöyle seslenir: "Şüphesiz Allah size gerçek olanı vaat etti. Ben de size (bazı şeyler) vadettim. Ama, size yalancı çıktım. Benim size karşı zorlayıcı gücüm yoktu, ben sizi (şirke) çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni kınamayın, kendinizi kınayın dediği kimselerdir." (İbrahim 22)

O müşrikler, Allah'ın nimetlerine nankörlükle karşılık veren, sonunda toplumlarını helak yurduna konduran, sonları kötü bir yerleşme yeri cehennem olanlardır. (İbrahim 28-30) Şirk inancının ne kadar büyük bir tehlike ve zulüm olduğunu en iyi bilen İbrahim (a.s.) şöyle buyuruyor: "Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı bu inanca sahip olmaktan muhafaza eyle. Çünkü bu müşrikler, insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular."

(İbrahim 35-36) Allah bu zalimlerin yaptıklarından habersiz değildir. Onları cezalandırmayı korkudan gözlerin dehşetten dışarı fırlayacağı bir güne ertelıyor. Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, bakışları göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar. (İbrahim 42-43) O gün, günahkâr müşriklerin zincire vurulmuş olduğunu görürsün, onların giysileri katrandan, yüzlerini de ateş bürümüştür. (İbrahim 49-50)

Onlar, “Ey kendisine Kur’an indirilen! Sen mutlaka bir delisin. Eğer doğrulardan isen bize melekleri getirmeliydin.” diyen, resûllerle alay eden, öncekilerin başına gelenlerden ders almaları gerekirken bu Kur’an’a inanmayan kâfirlerdir. Hatta gökten onlara bir kapı açılacak olsa ve oradan yukarıya çıksalar, yine de “Gözlerimiz boyandı, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır.” diyebilen muannid nankörlerdir. (Hicr 6, 15) Onlar, Lût’a (a.s.) gelen misafirleri dahi taciz etmeye kalkan, resulü büyük bir sıkıntıya sokan akılsızlardır. Sabaha çıkarken Allah onların kökünü kesmiştir. (Hicr 65, 69) Onlar, uyarıcı resûllerine komplo kuran, Kur’an’ı tutarsız parçalar olarak niteleyen, Resûl (a.s.) ile alay eden, Allah ile beraber başka ilah edinen müşrik sapkınlardır. (Hicr 89, 96) Onlar, kendilerine bahşedilen sonsuz nimetlere rağmen düşünmeyen, Gafûr ve Rahîm olan Allah’ı bırakıp hiçbir şey yaratamayan, hiçbir şeye güçleri yetmeyen ruhsuz ilahlara tapan, kalpleri inkârcı, kendileri kibirli kimselerdir. (Nahl 3, 22) Onlara, “Rabbiniz ne indirdi?” denildiği zaman “Öncekilerin masallarını.” diyen, kıyamet gününde kendilerinin ve sapkınlığa uğrattıkları kişilerin günahlarını sırtlarında taşıyacak olan, mahşer gününde her türlü rezilliğin ve alçaklığın içinde kalacak olanlardır. (Nahl 24, 27) Allah onlara zulmetmedi. Fakat onlar kendilerine zulmeden ve sonunda yaptıklarının cezası kendilerine ulaşan, alay ettikleri azap kendilerini çepeçevre kuşatandır. (Nahl 33, 34) Onlar, Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız ondan başkasına tapardık. Onun izni ve emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık. “Allah ölen birisini diriltmez.” diye bütün inançlarıyla Allah’a yemin eden, kötülük tuzakları kuran, Allah’ın yarattığı hiçbir şeyden ibret almayan gafillerdir. (Nahl 35, 48) Onlar, göklerde ve yerdeki her şey onun

olan, gerçek dinde onun olduğu halde ondan başkasından korkan, iki ilah edinen, sıkışınca Allah'a yalvaran, zor durumdan çıkınca hemen Allah'a şirk koşanlardır. (Nahl 51, 54) Onlar, kendilerine verilen nimetlere nankörlük eden, Allah'ın rızık olarak verdiklerinden taptıkları ilahlara pay ayıranlar, Allah'a iftira edenler, kızların Allah'a ait olduğunu iddia edenler, onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkesinden yüzü kapkara kesilen, müjdenin üzüntüsünden dolayı kavminden gizlenmeye çalışan, kafasız, merhametsiz, akılsız, beyinsizce hüküm verenlerdir. (Nahl 55, 59) Onlar, âhîret hayatına inanmayan, Allah'a kötü sıfatlar yakıştıran, şeytanın işlerini kendilerine güzel gösterdiği acı bir azap ile karşı karşıya kalacak olanlardır. (Nahl 60-61) Onlar, nefislerinden kendilerine eşler yaratan, eşlerinden de oğullar ve torunlar ihsan eden, onları güzel rızıklarla besleyen Allah'a ve onun nimetlerine nankörlük ederek batıla iman edenlerdir. (Nahl 71-72)

Onlar, hiçbir şey bilmezken onları analarının karnından çıkararak, şükrederler diye kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler veren Allah'ı bırakıp kendilerine göklerde ve yerde olan rızıklardan hiçbir şey veremeyen ve buna asla güçleri yetmeyen ilahlara tapanlardır. (Nahl 73, 78) Onlar, evlerini kendileri için bir huzur ve sükunet yeri yapan, davar derilerinden gerek göç günlerinde, gerekse konaklama günlerinde, kolayca taşıyacakları evler, yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar faydalanacakları ev eşyası ve ticaret malı meydana getiren, yarattıklarından kendileri için gölgeler yapan, dağlarda dahi barınaklar var eden, sıcaktan koruyacak elbiseler yaratan, savaşta korunacak zırhlar var eden Allah'ın nimetlerini bile bile inkâr ederek ondan yüz çevirirler. (Nahl 80-83)

Her ümmetten bir şahit getireceğimiz gün, onların özür dilemelerine ne izin verilir ne de onların özür dilemeleri istenir. Onların azapları hafifletilmez ve onlara mühlet de verilmez. O hulûliyeciler, ortak koştukları efendilerini gördükleri zaman derler ki "Rabbimiz! İşte bunlar, seni bırakıp da tapmış olduğumuz ortaklarımızdır." Onlar da bunlara "Siz mutlaka yalancılırsınız." diye birbirlerine hakaret etmeye başlarlar. O müşrikler o gün Allah'a teslim bayrağı

çekerler ve uydurmakta oldukları şeyler onlardan kaybolup gider. İnkâr ederek insanları Allah'ın yolundan alıkoydukları için onlara kat kat azap tattırılır. (Nahl 84-88) Onlar, Kur'an'ı ona (Resûl'e) ancak bir beşer öğretiyor diyen, Allah'ın âyetlerine iman etmeyen, Allah adına yalan uyduran, elem verici azabın içinde kalacak olan yalancı zalimlerdir. (Nahl 103-105) Onlar, güvenli ve huzurlu bir ülkede bolluk içinde yaşarken, Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiklerinden dolayı açlık ve korku sıkıntısıyla terbiye edilen ve onlar kendilerinden gelen resulü yalanlayan, zulmeder durumda iken azap ile cezalandırılan bir toplumdur. (Nahl 112-113) Onlar, Kur'an okunduğu zaman anlamaya çalışmayan, kalplerine bir kapalılık ve kulaklarına ağırlık verilen, Kur'an'da Allah'ın bir olduğu anıldığında canları son derece sıkılan ve gerisin geriye şirke dönenlerdedir. (İsrâ 45-47) Onlar, geri dönülmez bir sapkınlığa düşen, "Kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak olmuş iken, yepyeni bir yaratılışla diriltileceğiz, öyle mi?" diyen sapkınlardır. (İsrâ 48-49) Onlar, seni dinlerken ne maksatla dinlediklerini bildiğimiz, kendi aralarında fısıldaşırken de o zalimlerin "Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!" diyen, düşüncesiz aptallardır. (İsrâ 47) Onlar, konuları Allah nezdinde en kötü olan, Allah'ın lanetlediği ve gazap ettiği, aralarından zillet içinde kalmış kan emiciler tağuta tapanlar çıkardığı kimselerdir. (Mâide 60) Onlardan birçoğunun günah, düşmanlık ve haram yemede yarıştıkları görülen kimselerdir. Din adamları ve âlimleri onları, günah olan (küfür ve şirk) sözleri söylemekten ve haram yemekten menetmiyor! İşledikleri (şirk işi) ne kötüdür. (Mâide 62-63) Onlar, "Rahmân çocuk edindi." diyerek çok çirkin bir iddiada bulunan, bu söz ve inançları yüzünden neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşeceği kimselerdir. (Meryem 88-91) Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilen kimse, (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? (Fakat bunu) ancak akıl sahipleri anlar. (Ra'd 19) "Çocuk edinmeyen, hâkimiyette ve mülkünde ortağı bulunmayan, âcizlikten uzak olduğu için bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamd olsun" de ve O'nu yücelterek şanını büyük tut!" (İsrâ 111)

Onlar, tapınmak için buzağı heykeli icat eden ve bu sizin de, Musa'nın da ilahıdır. Fakat Musa onu unuttu diyen müşriklerdir. (Tâhâ 88) Onlar, Allah'tan gelen Kur'an'dan yüz çeviren, kıyamette ağır bir yükün altına giren ve gözleri (korkudan) gömgök bir halde mahşerde toplanacak olan günahkârlardır. (Tâhâ 90, 102) Bütün resûllere vahyolundu ki "Dini yalanlayan ve Allah'tan yüz çeviren herkese azap edilecektir." (Tâhâ 48) Allah, her şeye yaratılışını (varlık ve özelliğini veren) sonra da doğru yolu gösterendir. (Tâhâ 50) Ve yine onlar, Kur'an'dan yüz çeviren, dünyada sıkıntılı bir hayatları olan ve kıyamet günü kör olarak haşrolunacak olanlardır. (Tâhâ 124)

Müşrikler, Allah'tan başka ilah edinenlerdir. Onlara de ki "Haydi delilinizi getirin! İşte benimle beraber olanların kitabı Kur'an ve benden öncekilerin (hayatlarını anlatan) kitabı yine Kur'an. Hayır, onların çoğu hakkı bilmezler. Bu yüzden de yüz çevirirler. (Enbiyâ 24) Onlar, bütün resûllerle alay eden fakat elçileri alaya alanları, o alay konusu ettikleri şey kuşatıverdi. İlah edindikleri şeyler onlara yardım etselerdi ya. (Enbiyâ 41-43) Ey kâfirler ve zalimler! Siz ve Allah'ın dışında taptığınız nesnelere cehennem yakıtısınız. Eğer taptıklarınız gerçek ilah olsalardı cehenneme girmezlerdi. Hâlbuki (tapan ve tapılan) orada ebedi kalacaklardır. Orada onlara inim inim inlemek düşer. Hiçbir zaman iyi bir haber duymazlar. (Enbiyâ 98-100) Onlar, bilgileri olmaksızın Allah hakkında tartışmaya giren ve her inatçı şeytana uyan birtakım kimselerdir. (Hac 3) Onlar, bilgileri, hiçbir rehberleri ve vahye dayanan aydınlatıcı bir kitapları olmadığı halde, sadece Allah'ın yolunda saptırmak için doğru olanı eğip bükerek (kibir ve şirk) içinde Allah hakkında tartışma yaratırlar için dünya hayatında bir rezillik, kıyamet gününde ise onlara yakıcı bir azap vardı. (Hac 8-9) Onlar, Allah'ın yanı sıra, kendilerine fayda ve zarar dokunmayan şeylere yalvarır, haktan büsbütün uzaklaşarak derin bir sapkınlığın içine yuvarlanırlar. Onlar zararı faydasından daha akla yakın olan varlıklara yönelirler. Yalvardıkları kötü bir yardımcı ve kötü bir dosttur. (Hac 12-13) O müşriklerin misali, sanki gökten düşüp parçalanmış da kendilerini akbabalar kapışmış yahut rüzgâr onu uzak, ıssız bir yere sürüklemiş bir nesne, değersiz bir eşya gibidirler. (Hac 31)

Onlar, Nûh, Hûd, Sâlih, İbrahim, Lût, Şuayb, Musa'yı (Allah'ın selamı hepsinin üzerine olsun) yalanladılar. Kendilerine mühlet verildikten sonra şiddetle cezalandırılan ve rahmetten uzaklaştırılan bir toplum oldular. Onlar yurtları tavanları çökmüş, duvarlarının üzerine yıkılmıştır. Nice kullanılamaz, susuz hale gelmiş kuyuları ve ıssız kalmış ulu sarayları vardır. Şu gerçektir ki gözler kör olmaz, lakin göğüslerin içindeki kalpler kör olunca gözler görmez. (Hac 45-46) Onlar, Allah'ı bırakıp, Allah hakkında hiçbir delil indirmeği, kendilerinin dahi hakkında gerçek bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Zalimlerin yardımcısı yoktur. Onlara âyetlerimiz açık açık okunduğunda, kâfirlerin yüzlerinde hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, kendilerine âyetlerimizi okuyanları neredeyse üzerlerine saldırırlar. O müşriklere de ki: Size bu öfke ve huzursuzluğunuzdan daha kötüsünü bildireyim mi? Cehennem! Allah, onu kâfirlere ceza olarak bildirdi. O ne kötü sondur. (Hac 71-72) Ey müşrikler! bilin ki: Her kim Allah ile birlikte başka bir ilaha taparsa ki bu hususla ilgili (doğru ve geçerli) hiçbir delili yoktur. O kimsenin hesabını Allah verecektir. Şurası muhakkak ki kâfirler kurtuluşa eremezler. (Mü'minûn 117) Müşrikler itikadi açıdan kötü yola düşmüş ahlaksızlara benzerler. Bu yüzden onlarla evlenilmez. Bu mü'minlere haram kılınmıştır. (Nûr 3, 26) Allah vadetmiştir ki, kim bana ortak koşmaz ve tevhid inancına sahip olursa onları yeryüzüne hükümran kılacağım. (Nûr 55)

Onlar, Allah'ın yanı sıra, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılmış olan, kendilerine bile ne zarar ne de fayda verebilen, öldürmeye, hayat vermeye ve ölüleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmeyen ilahlar edindiler. O inkârcılar: "Bu Kur'an olsa olsa onun (Muhammed'in) uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir." dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve çirkin iftiraya başvurdular. (Furkan 3-4) Âlemlere (insanlara) uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkan'ı indiren, göklerin ve yerin hükümranlığı kendisine ait olan, hiç çocuk edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan, her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mukadderatını tayin eden Allah,

yüceler yücesi, tüm noksan sıfatlardan uzak olandır. (Furkan 1-2) Onlar, şunu da dediler: “Bu nasıl bir Resûl? Bizler gibi yemek yiyor, çarşılarda dolaşiyor! Ona bir Melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı yahut kendisine bir hazine verilmeli ve içinden yiyip (emek harcamadan geçimini sağlayacağı) bir bahçesi olmalıydı.” Ayrıca o zalimler (mü'minlere) şunu da dediler: “Siz ancak büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız!” (Furkan 7-8) “O gün Rabbin onları ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplar ve der ki: “Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?” Onlar, “Seni tenzih ederiz. Seni bırakarak başka dostlar edinmek bize yaraşmaz. Fakat sen onlara ve atalarına o kadar bol nimet verdin ki, sonunda (seni) anmayı unuttular ve yok oluşu hak eden bir toplum oldular.” derler. (Furkan 17-18) Hükümranlık, mülk ve saltanatın tümüyle Allah'ın olduğu günde kâfirlere çetin bir azap olacaktır. O gün zalimler pişmanlıktan ellerini ısıracak ve “Keşke resûlle beraber bir yol tutsaydık.” diyeceklerdir. Yazık bize! Keşke falanca'yı (şirkin ileri gelenlerini efendi, şeyh, mürşid-i kâmil, önder) dost edinmeseydim. Kur'an bana gelmişken o gerçekten beni ondan saptırdı.” Şeytan insanı yüzüstü bırakarak rezil rüsva eder. (Furkan 26-29) Resûl (a.s.) Kur'an'ı terk eden kavmini Allah'a şikâyet ederek şöyle demiştir: “Ey Rabbim! Kavmim bu Kur'an'ı büsbütün terk etti.” (Furkan 30)

Gerçekten bu Kur'an inkârcıların ortaya koymuş olduğu bütün sorulara cevap verecek mahiyette bir kitaptır. Fakat onlar yüzüko-yun cehenneme sürülüp sapkınlıkta ve en kötü yolda kalmayı tercih ettiler. (Furkan 33-34) Öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenler seni gördükleri zaman “Bu mu Allah'ın Resûl olarak gönderdiği!” diyerek hep seni alaya alıyorlar. “Şayet ilahlarımıza tapmada sebat etmeseydik, gerçekten (Muhammed) bizi neredeyse ilahlarımızdan saptıracaktı.” diyorlar. Azabı gördükleri zaman, asıl kimin yolunun sapkın olduğunu görecekler. Heva ve hevesini ilah edineni gördün mü? Sen (Ey Nebi!) ona koruyucu vekil olabilir misin? Yoksa sen onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini yahut akıllarını kullanacaklarını mı sanıyorsun? Hayır, onlar hayvanlar gibidir. Hatta onlar yolca

daha da sapkındırlar. (Furkan 40-44) O halde kâfirlere boyun eğme ve Kur'an'la onlara karşı bütün gücünle büyük bir mücadele ver. (Furkan 52) Sen, ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip dayan. O'nu hamd ile tesbih et, kullarının günahlarını O'nun bilmesi yeter. (Furkan 58) Zalim Firavun, Musa'ya şöyle demişti: “Benden başkasını ilah edinirsen, andolsun ki seni zindanlıklardan ederim. (Şuarâ 29) O gün cehennem, azgınlara apaçık gösterilir. Onlara “Allah'tan başka taptıklarınız hani nerede? Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine olsun yardımları dokunuyor mu?” denilir. Artık onlar, o azgınlar ve iblisin orduları, toptan tepetaklak cehenneme atılırlar. Orada birbirleriyle çekişerek şöyle derler: “Allah'a andolsun ki, biz gerçekten apaçık bir sapkınlık içindeymişiz. Çünkü biz sizi âlemlerin Rabbi ile eşit tutuyorduk. Şimdi artık bizim ne şefaatçilerimiz (yardımcılarımız) var, ne de yakın bir dostumuz.” Bunda elbette alınacak büyük bir ibret vardır. Ama çokları iman etmezler. (Şuarâ 91-103) Onlar, Nûh'a “(Bu tevhid davasından) vazgeçmezsen, iyi bil ki, taşlanmışlardan olacaksın.” dediler. (Şuarâ 116) Onlar, Hüd'u yalanladılar. Sonları helak oldu. (Şuarâ 139)

O müşrik olan kavmine ve babasına İbrahim şöyle demiştir.” Neye kulluk ediyorsunuz?” Onlar “Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz.” diye cevap verdiler. (Şuarâ 70-71) Onlar, yeryüzünde bozgunculuk yaparak dirlik-düzen vermeyen, aşırı giden, Salih'in emrine uymayın diyen, ona sen, olsa olsa iyice büyülenmiş birisin diyerek inkâr ettiklerinden dolayı üzerlerine Allah'ın azabı nazil olan azgın bir millet idiler. (Şuarâ 151-158) Onlar, Allah'a karşı bilinçli olun yani bana itaat edin diyen resûl-leri Lût'a: “Ey Lût! (Bu tevhid davasından) vazgeçmezsen, iyi bil ki, sürgün edilmişlerden olacaksın.” dediler. (Şuarâ 167) Bunun üzerine onu ve bütün ailesini kurtardık. Hanımını ve bütün kavmini yok ettik. (Şuarâ 170-172) O halde (Ey Nebi veya ey insan-veya ey mü'min) sakın Allah ile beraber başka ilaha kulluk edip yalvarma. Sonra azap edilenlerden olursun. (Şuarâ 213) Zulmeden (müşrikler) en sonunda nasıl bir akıbeta uğrayarak yok olacaklarını göreceklerdir. (Şuarâ 227)

Salih kavmine şöyle demişti: “Ey kavmim! Güzellik (tevhid) dururken niçin kötülüğe (şirke) koşuyorsunuz? Allah’tan af dilereniz olmaz mı? O size merhamet eder. (Neml 46) Ey müşrikler! O taptıklarınız mı hayırlı, yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi? O suyla bir ağacını bitirmeye gücünüzün yetmediği güzel güzel bahçeler bitirdik. Allah’tan başka bir ilâh mı var? Doğrusu onlar sapkınlıkta devam eden bir gürühtür. (Neml 60) Onlar mı hayırlı, yoksa yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, aralarından (yer altından ve üstünden) nehirler akıtan, arz içinde araziler var een, iki deniz arasına engel koyan mı? Allah’tan başka bir ilah mı var? Doğrusu onların çoğu gerçeği bilmeye yanaşmıyorlar. (Neml 61) Onlar mı hayırlı, yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşılık veren ve başındaki sıkıntıyı gideren, sizi yeryüzünün hâkimleri kılan mı? Allah’tan başka bir ilâh mı var? Ne kadar da az düşünüyorsunuz. (Neml 62) Onlar mı, hayırlı, yoksa karanın ve denizin karanlıkları içinde size yolu bulduran, rahmetinin (yağmurun) önünde rüzgârları müjdeci olarak gönderen mi? Allah’tan başka bir ilah mı var? Allah, onların koştukları ortaklardan çok yücedir, münezzehtir. (Neml 63) Onlar mı hayırlı, yoksa ilk baştan yaratan, sonra yaratmayı tekrar eden ve sizi hem gökten hem yerden rızıklandıran mı? Allah’tan başka bir ilah mı var? De ki: “Eğer doğru söylüyorsanız siz kesin delilinizi getirin!” (Neml 64) Ey Resul! De ki: “Göklerde ve yerde, Allah’tan başka hiç kimse gaybı bilmez. Ve onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler. (Neml 65)

Müstekbir müşrik ve zalim Firavun şöyle demişti: “Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum.” O ve ordusu, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar. Biz de onu ve ordusunu yakalayıp denizde boğuverdik. Bak işte, zalimlerin sonu nasıl oldu. (Kasas 38-40) O gün azamet sahibi Allah, müşrikleri çağırarak: “Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz hani neredeler?” O gün aleyhlerine söz ve hüküm gerçekleşmiş olanlar: “Rabbimiz! Şunlar azdırdığımız kimselerdir. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık. (Onları zorlamaya gücümüz yoktu. Onların şirk suçundan)

beri olduğumuzu sana arz ederiz. Onlar aslında bize tapmıyorlardı. (Kendi heva ve heveslerine tapıyorlardı.)” derler. (Kasas 62-63) O gün Allah müşriklere nida ederek: “Resûllere ne cevap verdiniz?” diyecektir. İşte o gün onlara bütün güzel haberler körleşmiştir. Delilleri tükenmiş söyleyecek sözleri kalmamıştır. (Kasas 65-66) İşte o Allah’tır. Ondan başka ilah yoktur. Dünyada da âhirette de güç ve kuvvet O’nundur. Hüküm O’na aittir. Ve ancak, O’na döndürüleceksiniz. (Kasas 70) Resûlüm! De ki: “Düşündünüz mü hiç, eğer Allah üzerimizde geceyi ta kıyamet gününe kadar aralıksız devam ettirse, Allah’tan başka size bir ışık getirecek ilah kimdir? Hala işitmeyecek misiniz?” De ki: “Ey inkârcılar! Eğer Allah üzerinizde gündüzü ta kıyamet gününe kadar aralıksız devam ettirse. Allah’tan başka istirahat edeceğiniz geceyi size getirecek ilah kimdir?” Hala görmeyecek misiniz? (Kasas 71-72) Rahmetinden ötürü Allah, geceyi ve gündüzü yarattı ki geceleyin dinlenesiniz (gündüzün) O’nun kereminden (rızkınızı) arayasınız ve şükredesiniz. (Kasas 73) O gün Allah müşrikleri çağırarak: “Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz hani nerede?” diyecektir. O gün her ümmetten bir şahit çıkarır. (Müşriklere) “Kesin delilinizi getirin!” deriz. O zaman bilirler ki tek gerçek Allah’a aittir ve uydura geldikleri ilahları da kendilerinden ayrılıp kaybolmuşlardır. (Kasas 74-75) Allah’ın âyetleri sana indirildikten sonra, artık sakın o (müşrikler) seni bu gerçeklerden alıkoymasınlar. Sadece Rabbine davet et. Asla müşriklerden olma! Allah ile birlikte başka bir ilaha tapıp yalvarma! Ondan başka ilah yoktur. O’nun zatından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O’nundur ve siz ancak O’na döndürüleceksiniz. (Kasas 87-88)

Bir zaman İbrahim (müşrik) babasına dedi ki: “Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın? Babacığım! Şeytan’a kulluk etme! Çünkü Şeytan, Rahman olan Allah’a asi oldu. Babacığım! Allah tarafından sana azap dokunup da şeytanın yakını olmandan korkuyorum. (Meryem 42-45) (Müşrik babası) “Ey İbrahim! Sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun? Eğer bundan vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım! Uzun zaman benden uzak dur!” dedi. (Meryem 46) İbrahim, “Sizden

de Allah'ın dışında taptığımız şeylerden de uzaklaşıyor ve Rabbime yalvarıyorum.” dedi. (Meryem 48) İbrahim (a.s.) müşriklere şöyle seslendi: “İyi bilin ki sizin taptıklarınız benim düşmanımdır. Ancak âlemlerin Rabbi (benim dostumdur). Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren odur. Beni yediren, içiren odur. Hastalandığım zaman bana şifa veren odur. Benim canımı alacak sonra beni diriltecek O'dur. Ve hesap günü hatalarımı bağışlayacağını umduğum O'dur. Rabbim bana hikmet ver ve beni salih kullar arasına kat. Bana, benden sonra gelecekler içinde, güzellikle anılmak nasip eyle. Beni naim cennetinin vârislerinden kıl. İnsanların dirilecekleri gün, beni mahcup etme. (Şuarâ 78-87) İbrahim (a.s.) başka bir yerde müşriklere şöyle seslenir. “Siz Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapıyor, asılsız sözler uyduruyorsunuz. Bilmelisiniz ki, Allah'ın yanı sıra taptıklarınız, size rızık veremezler. O halde rızık Allah katında arayın. O'na kulluk edin yani sadece O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz. (Ankebût 17) Kavminin (İbrahim'e) cevabı ise: “Onu öldürün yakut yakın!” demelerinden ibaret oldu. Ama Allah onu ateşten kurtardı. Doğrusu bunda iman eden bir toplum için ibretler vardır. İbrahim onara dedi ki: Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına has muhabbet (Hulûl inancındaki nefsin heva ve hevesinden gelen şeytani lezzet ve zevk) uğruna Allah'ı bırakıp birtakım ilahlar edindiniz. Sonra kıyamet günü gelip çatığında ise birbirinizi tanımazlıktan gelecek ve birbirinize lanet okuyacaksınız. Varacağınız yer cehennemdir ve hiçbir yardımcınız da olmayacaktır. (Ankebût 24-25)

Ey müşrikler! Allah'tan başka evliya edindiklerinizin örneği örümceğin durumu gibidir. Örümcek bir yuva edinir. Hâlbuki yuvaların en çürüğü şüphesiz örümcek yuvasıdır. Keşke bilmiş olsanız! Allah, onların kendisini bırakarak hangi şeye yalvardıklarını şüphesiz bilir. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir. (Ankebût 41-42) Ey müşrikler! Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar bulunsaydı, yer gök (bunların arasındaki) nizam kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki arşın Rabbi olan Allah, sizlerin yakıştırmış olduğunuz sıfatlardan münezzehtir. (Enbiyâ 22) O müşriklere “Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir?” diye sorsan,

mutlaka “Allah” derler. O halde nasıl gerçeklerden çevrilip döndürülüyorlar? (Ankebût 61) Onlara, “Gökten su indirip onunla ölümünün ardından yeryüzünü canlandıran kimdir?” diye sorsan mutlaka, “Allah” derler. De ki: “(Öyleyse) övgü de güçte Allah’a mahsustur. Fakat onların çoğu (söyledikleri üzerinde) düşünmezler. (Ankebût 63) Gemiye bindikleri zaman, dini (hayatı) yalnız O’na has kılarak Allah’a yalvarırlar. Fakat onları sâlimen karaya çıkarınca, bir bakarsın ki (Allah’a) şirk koşmuşlardır.” (Ankebût 65) Kıyametin kopacağı gün, günahkârlar ümitsizlik içinde kalacaklardır. Allah’a koştukları ortaklarından kendilerine hiçbir şefaathçi (yardımcı) çıkmayacaktır. Zaten onlar, ortaklarını da inkâr edeceklerdir. (Rûm 12-13)

(Ey Nebi!) Sen yüzünü hanif olarak tevhide, Allah’ın insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah’ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler. Hepiniz tevhide yönelerek O’na (Allah’a) karşı gelmekten sakının. Namazı kılın, müşriklerden olmayın. Dinlerini parçalayan ve bölük bölük olanlardan da olmayın. Bunlardan, her fırka kendilerinde olan (itikat) ile böbürlenmektedir. İnsanların başına bir sıkıntı gelince, Rabblerine yönelerek O’na yalvarırlar. Sonra Allah, katından onlara bir Rahmet (nimet ve bolluk) tattırınca, bakarsınız ki onlardan bir grup yine Rabblerine ortak koşuyorlar. Kendilerine verdiklerimize (şirk koşarak) nankörlük etsinler bakalım! Haydi zevk ve sefa sürün ama yakında bileceksiniz! Yoksa onlara kesin bir delil indirdik de o delil müşrik olmalarını mı söylüyor? (Rûm 30) Ey Resul! De ki: “Rabbim beni doğru yola, dosdoğru dine, Allah’ı birleyen İbrahim’in dinine ilettiler. O şirk koşanlardan değildi.” De ki: “Şüphesiz benim namazım, ibadetim hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. Onun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben O’na teslim olanların ilkiyim.” De ki: “Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka rabb mı edineceğim?” (En’âm 16) De ki: “Gökleri ve yeri yoktan var eden, yedirdiği halde yedirilmeyen Allah’tan başkasını mı dost edineceğim?” De ki: “Bana Müslüman olanların ilki olmam emredildi. Yani sakın müşriklerden olma denildi.” De ki: “Ben Rabbime (şirk koşarak) isyan edersem gerçek-

ten büyük bir günün azabından korkarım.” (En’âm 14-15) Allah (o yüce varlıktır) ki sizi yaratmış sonra rızıklandırmıştır. Sonra o, hayatınızı sona erdirecek, daha sonra da sizi tekrar diriltecektir. Peki sizin (Allah’a eş ve ortak tuttuğunuz) ortaklarınız içinde bunlardan birini yapabilecek var mı? Allah onların şirk koştuklarından münezzehtir ve yücedir. (Rûm 40) (Ey Resul!) De ki: “Yeryüzünde gezip dolaşın da daha öncekilerin akıbetleri nasıl oldu, görün.” Onların çoğu müşrik idi. Allah katından, dönüşü olmayan bir gün (kıyamet günü) gelmeden önce yönünü o tek gerçek olan tevhid dinine çevir! O gün insanlar bölük bölük ayrılacaklardır. (Rûm 42-43)

Hatırla ki bir zamanlar Lokman, oğluna öğüt vererek: “Yavruçuğum Allah’a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür.” (Lokman 13) demişti. Allah, hakkın ta kendisidir. Ondan başka taptıkları ise hiç şüphesiz batılın ta kendisidir. Gerçekten Allah çok yüce, çok uludur. (Lokman 30) Allah tevhid emanetini zayi eden, münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek muvahhid erkeklerin ve muvahhid kadınların da tevbesini kabul buyuracaktır. (Ahzab 73)

Müşriklere de ki: “Allah’tan başka ilâh saydınız şerleri çağırın!” Onlar ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığına bir şeye sahiptirler. Onların buralarda hiçbir ortaklığı yoktur. Allah’ın onlardan bir yardımcı da yoktur. (Sebe 22) (Ey Nebi!) De ki: “Göklerden ve yerden size rızık veren kimdir? De ki: “Allah!” O halde biz veya siz ikimizden biri ya doğru yol üzerinde veya apaçık bir sapkınlık içindedir. (Sebe 24) De ki: “O’na (Allah’ın uluhiyetine ulaştırdığınız) ortaklarınızı bana gösterin.” Hayır! Bilakis, yegâne galip ve her şeyi hikmetle idare eden ancak Allah’tır. (Sebe 27) Kâfir olan müşrikler dediler ki: “Biz hiçbir zaman bu Kur’an’a ve bundan önce gelen kitaplara inanmayacağız.” Sen o zalimleri Rabblerinin huzurunda tutuklanmış, birbirlerine hakaret ederlerken bir görsen. Yönetilen alt tabakada olanlar, büyüklük taslayan din adamlarına: “Siz olmasaydınız, elbette biz inanan kimseler olurduk.” derler. Din önderleri, alt tabakadaki yönetilenlere “Size hidayet geldikten sonra sizi ondan biz mi çevirdik? Bilakis siz bataklığın içerisindeydiniz.” derler. Yöne-

tilen alt tabaka ileri gelenlere: “Hayır! Gece- gündüz işiniz tuzak kurmaktı. Çünkü siz daima Allah’ı inkâr etmemizi, O’na ortaklar koşmamızı bize emrederdiniz.” derler. Artık azabı gördüklerinde, için için yanarlar. Biz de inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar takarız. Onlar ancak yapmakta oldukları günahları yüzünden cezalandırılırlar. (Sebe 31-33) Onlara, apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman demişlerdi ki: “Bu, sizi babalarınızın taptığı ilahlardan çevirmek isteyen adamdan başkası değildir. Ve yine Bu Kur’an da uydu- rulmuş bir yalandan başka bir şey değildir.” dediler. Hak kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler de: “Bu, apaçık bir büyüden başka bir şey değildir.” dediler. (Sebe 43) Allah’ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup engelleyen olamaz. O’nun tuttuğunu ondan başka salıverecek de yoktur. O, üstündür, hikmet sahibidir. (Fâtır 2)

Ey insanlar! Allah’ın size olan nimetini hatırlayın. Allah’tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı? O’ndan başka ilah yoktur. Nasıl da (tevhidden şirke) dönüyorsunuz. (Fâtır 3) Kötü işi (şirki) kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (şirki hiç istemeyen kimseye benzer mi?) Allah dileyeni (şirk) sapkınlığına yöneltir. Dileyeni doğru yola iletir. O halde onlar için üzülmek kendini harap etme. Allah onların ne yaptıklarını biliyor. (Fâtır 8) (Ey müşrikler) Allah’ı bırakıp da kendilerine taptıklarınız, bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir. Eğer onlara yalvarırsanız, sizin yalvarmanızı işitmezler. Faraza işitseler, size cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koşmanızı reddederler. Bu gerçekleri sana, her şeyden haberdar olan Allah gibi hiç kimse haber veremez. (Fâtır 13-14) Ey insanlar! İstisnasız hepiniz Allah’a muhtaçsınız. Zengin ve övülmeye layık olan ancak O’dur. Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir. Bu Allah’a zor gelen bir şey değildir. (Fâtır 15-17) Kadim tarihte kahraman muvahhid resûlleri destek ve müdafaa amacıyla müşriklere şöyle seslendi: “Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecekmişim! Hâlbuki, hepiniz O’na döndürüleceksiniz.” Ondan başka ilahlar mı edineceğim? O çok esirgeyici Allah eğer bana bir zarar dilerse onların (ilahların) şefaati (yardımları) bana hiçbir fayda vermez. Beni kurtaramazlar. İşte o zaman ben

apaçık bir sapkınlığın içine gömülmüş olurum. (Yasin 22-24) De ki: “Allah’ın yanı sıra taptığınız, ortaklarınızı gördünüz mü? Gösterin bana!” Onlar yerdeki hangi şeyi yarattılar! Yoksa onların göklerde bir ortaklıkları mı var! Yahut biz onlara (bu hususta) bir kitap mı verdik de onlar, o kitaptaki bir delile dayanıyorlar? Hayır! O zalimler birbirlerine, aldatmadan başka bir şey vadetmiyorlar. Şüphesiz Allah gökleri ve yeri, nizamları bozulmasın diye tutuyor. Andolsun ki onların düzenleri eğer bir bozulursa kendisinden başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz o halimdir, çok bağışlayıcıdır. (Fâtır 40-41)

O müşrikler: Yardım göreceklarını umarak Allah’tan başka ilahlar edindiler. Hâlbuki ilahların onlara yardım etmeye güçleri yetmeyeceği gibi, kendileri (tapanlar) bunlar için yardıma hazır askerlerdir. (Yasin 74-75) (Allah emreder) Zalim müşrikleri, onların aynı yoldaki arkadaşlarını ve Allah’tan başka tapmış oldukları ilahlarını toplayın. Onlara cehennemin yolunu gösterin. Onları tutuklayın. Çünkü onlar sorumludurlar. (Saffât 22-24) O müşriklere “Allah’tan başka ilah yoktur.” denildiği zaman kibirle direnirlerdi. “Deli bir şair için biz ilahlarımızı bırakacak mıyız?” derlerdi. (Saffât 35-36) Senin izzet sahibi Rabbin, onların yakıştırmış oldukları sıfatlardan yücedir, münezzehtir. Gönderilen bütün resüllere selam olsun. Âlemlerin Rabbi olan Allah’a da hamd olsun. (Saffât 180-182) (Ey Resul!) De ki: “Ben sadece bir uyarıcıyım. Tek ve kahhar olan Allah’tan başka bir ilah yoktur.” (Sad 65) Allah’ı bırakıp kendilerine birtakım evliya edinenler: “Onlara, bizi sadece Allah’a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz.” derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve inkârcı kimseyi doğru yola iletmez. (Zümer 3) De ki: “Bana, dini Allah’a has kılarak ona kulluk etmem emrolundu. Bana muvahhidlerin ilk olmam emrolundu.” De ki: “(Şirk koşarak) Rabbime karşı gelirim, doğrusu büyük günün azabından korkarım.” De ki: “Ben dini Allah’a özel kılarak (tevhid) ile ancak Allah’a kulluk ederim.” (Zümer 11-14) (Ey Allah’a eş koşanlar) “Siz de ondan başka dilediğinize tapın!” De ki: “Gerçekten hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini hem de yandaşlarını ziyana sokanlardır. Bilesiniz

ki bu apaçık hüsrandır.” Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da öyle tabakalar vardır. İşte Allah kullarını bununla korkutuyor. Ey kullarım: Bana karşı bilinçli olun. (Zümer 16) Allah kimin gönlünü İslâm’a açmışsa o, Rabbinden bir nur üzerine değil midir? Allah’ı anma hususunda kalpleri katılaştırmış olan (müşriklere) yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık bir sapkınlık içindedirler. (Zümer 22) Bu suretle Allah, (şirk yüzünden) dünya hayatında onlara rezilliği tattırdı. Âhiret azabı daha büyüktür. Keşke bunu bilselerdi. Andolsun ki biz, öğüt alsınlar diye, bir Kur’an’da insanlara her türlü misali getirdik. Bilinçli olsunlar diye, pürüzsüz Arapça bir Kur’an indirdik. (Zümer 26-28) Allah, çekişip duran birçok ortakların sahip olduğu bir adam ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Hamd (güç - kuvvet) Allah’a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler. (Zümer 29) Allah kuluna yetmez mi? Seni ondan başkalarıyla (ilahlarla) korkutuyorlar. Allah kimi saptırırsa artık onun yolunu doğrultacak kimse yoktur. Andolsun ki o müşriklere: “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan, elbette “Allah’tır” derler. De ki: “Öyleyse bana söyler misiniz? Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah’ı bırakıp da taptıklarınız, onun verdiği zararı giderebilir mi?” Yalnız “Allah bana bir rahmet dilerse, onlar onun bu rahmetini önleyebilirler mi?” De ki: “Bana Allah yeter.” Tevekkül edenler, ancak ona güvenip dayansınlar. Kendisini rezil edecek azap kime gelecek, kime sürekli azap inecek, yakında bileceksiniz. (Zümer 38-40) Yoksa o müşrikler Allah’tan başkasını şefaathçiler (yardımcılar) mı edindiler? De ki: “Onlar hiçbir şeye güç yetiremezler ve akıl erdiremezlerse de mi (şefaathçi edineceksiniz)?” De ki: “Bütün şefaath Allah’ındır.” Göklerin ve yerin hükümranlığı O’nundur. Sonra O’na döndürüleceksiniz.

Allah, tek olarak anıldığı zaman, âhirete inanmayanların içlerine sıkıntı basar. Ama Allah’tan başkası (evliya, ilahları) anıldığı zaman hemen yüzleri güler (sevinirler). De ki: “Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de aşikârı da bilen Allah, kullarının ayrılığa düşükleri şeyin (tevhid ve şirk) hükmünü ancak sen vereceksin.” (Zümer 43-46) De ki: “Ey cahiller! Bana Allah’tan başkasına kulluk etmemi

mi emrediyorsunuz?” Resûlüm! Şüphesiz sana da senden önceki resûllere de şöyle vahyolunmuştur ki: Andolsun (bil farz) Allah’a ortak koşarsan işlerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun. Hayır! Yalnız Allah’a kulluk et yani şükredenlerden ol. Onlar Allah’ı hakkıyla tanıyıp takdir edemediler. Kıyamet günü bütün yeryüzü onun tasarrufundadır. Gökler onun kudret eliyle dürülmüş olacaktır. O, müşriklerin, ortak koşmalarından yüce ve münezzektir. (Zümer 64-67) Bu kitap mutlak galip, her şeyi hakkıyla bilen, günahları bağışlayan tevbeyi kabul eden (şirke karşı) azabı çetin, (tevhid ehli için) lütuf sahibi Allah tarafından indirilmiştir. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Dönüş ancak O’nadır. İnkâr edenler müstesna, hiç kimse Allah’ın âyetleri hakkındaki tartışmaz. Onların şehirlerde (rahatlık içinde) gezip dolaşması seni aldatmasın. (Mü’min 2-4) “Bir daha bu ateşten çıkmaya yol var mı?” diyen müşriklere şöyle denir: İşte bunun sebebi şudur. Tek olan Allah’a çağrıldığınız zaman inkâr ettiniz. Ona ortak koşulduğu zaman iman ettiniz. Artık hüküm, yücelerin yücesi Allah’ındır. (Mü’min 11-12) Allah adaletle hükmeder. Onu bırakıp taptıkları ise, hiçbir şeye hükmedemezler. Şüphesiz Allah, hakkıyla işiten ve görendir. (Mü’min 20) Ey kavmim! Nedir bu hal? Ben sizi kurutuluşa davet ediyorum. Siz beni ateşe çağırıyorsunuz. Siz beni, Allah’ı inkâr etmeye ve hiç tanımadığım nesnelere ona şirk koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi, aziz ve çok bağışlayan Allah’a davet ediyorum. Gerçek şu ki, sizin beni davet ettiğiniz (ilahların) dünyada da âhirette de davete değer bir tarafları yoktur. Dönüşümüz Allah’adır. Aşırı gidenler de ateş ehlinin kendileridir. (Mü’min 41-43) İşte O, her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah’tır. Ondan başka ilah yoktur. O halde nasıl olup da döndürülüyorsunuz. (Mü’min 62) O daima diridir. Ondan başka ilah yoktur. O halde dinde (hayatta) ihlaslı (tevhid ehli) ve samimi kişiler olarak sadece ona dua edin (yalvarın). Her türlü övgü âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur. (Mü’min 65)

(Ey Resul!) De ki: “Bana Rabbinizden apaçık deliller geldiği için, sizin Allah’ın yanı sıra o taptıklarınıza kulluk etmem bana yasaklandı yani bana âlemlerin Rabbine teslim olmam emredildi. (Mü’min

66) O hem dirilten hem de öldürenidir. O, herhangi bir işin olmasını dilediği zaman yalnız “ol” der. O da oluş sürecine girer. (Mü’min 68) O müşrikler, boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde, sıcak suya sürüklenecekler. Sonra da ateşte yakılacaklardır. Sonra onlara: “Allah’ın yanı sıra koştuğunuz ortaklar nerede?” denilecek. Onlar da: “Bizden uzaklaştılar. Zaten biz önceleri hiçbir şeye tapmıyorduk.” diyecekler. İşte Allah kâfirleri böyle şaşkın bırakır. (Mü’min 71-72) Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman: “Allah’a inandık ve ona ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik.” derler. Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır. Allah’ın kulları hakkında süregelen yasağı budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır. (Mü’min 84-85) O müşrikler dediler ki: “Bizi çağırdığın dine karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda da bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır. Onun için sen isteğini yap. Biz de yapmaktayız.” De ki: “Ben de ancak sizin gibi bir beşerim. Bana ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyediliyor. Artık ona yönelin. Yani O’ndan mağfaret dileyin. Ortak koşanların vay haline.” (Fussilet 6)

“Çocuk edinmeyen, hâkimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten uzak olduğu için bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah’a hamd olsun.” de ve onu birleyerek onu şanını ve azametini yüce tut’ (İsrâ 111) Biz onların (gençlerin) kalplerini metin kıldık. O yiğitler (o ülkenin hükümdarı karşısında) ayağa kalkarak dediler ki: “Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz O’ndan başkasına ilah demeyiz. Yoksa (karmaşık) saçma sapan konuşmuş oluruz. Şu bizim kavmimiz Allah’tan başka ilahlar edindiler. Bari bu ilahlar konusunda açık bir delil getirselere. (Ne mümkün!) Öyle ise Allah hakkında yalan söyleyen ve iftira edenden daha zalim kim vardır. (Kehf 14-15) O inkârcı müşrikler, beni bırakarak kullarımı evliya edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi kâfirlere bir konak olarak hazırladık. (Kehf 102) Semûd kavmine gelince, onlara doğru yolu gösterdik. Ama onlar körlüğü (şirki) doğru yola (tevhide) tercih ettiler. Böylece yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımını onları çarptı. (Fussilet 17) (Ey Resul!) Sana söylenen (tevhid) senden

önceki resûllere söylenmiş olandan başka bir şey değildir. Elbette ki senin Rabbin (muvahhidlere) mağfired sahibi (müşriklere) acı bir azap sahibidir. (Fussilet 43) De ki: Kur'an, insanlar için doğru yolu gösteren bir hidayet ve şifadır. İnanmayanlara gelince onların kulaklarında bir ağırlık vardır yani Kur'an onlara kapalıdır. (Sanki) onlara uzak bir yerden bağırlıyor da ne söylediğini anlamıyorlar. (Fussilet 44)

Aziz ve hâkim olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi onundur yani O yücedir. Şanı uludur. Neredeyse (şirkleri yüzünden) yukarılardan gökler çatlayacak! Melekler de (Nebiler - Resuller) Rabblerini hamd (tevhid) ile tesbih ediyorlar yani yerdeki (muvahhidler) için mağfired ve sabır diliyorlar. İyi bilin ki Allah (muvahhidleri) çok bağışlayan (onlara) çok merhamet edendir. Allah'tan başka evliya edinenleri Allah daima gözetlemektedir. Sen onlara vekil değilsin. (Şûrâ 3-6) Yoksa onlar Allah'tan başka evliya mı edindiler? Hâlbuki veli yalnız Allah'tır. O ölüleri diriltir, her şeye kâdirdir. Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek, Allah'a mahsustur. İşte bu Allah, benim Rabbidir. Ona dayandım ve ona yönelirim. O gökleri ve yeri yoktan var edendir. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da kendilerine eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O her şeyi işiten, her şeyi görendir. Göklerin ve yerin anahtarları onundur. (Şûrâ 9-12) Yoksa o müşrikleri, Allah'ın izin vermediği bir dini (şirk) getiren ortakları mı var? Eğer (azabı) erteleme yasaı (İbrahim 42) olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimlere can yakıcı bir azap vardır. (Şûrâ 21) Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine demişti ki: "Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Ben yalnız beni yaratana taparım. Çünkü O, beni doğru yola iletecektir. Bu sözü, ondan sonra gelecek (muvahhidlere) devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki insanlar onun dinine dönsünler. (Zuhruf 26-27)

(Ey Resul!) Sağırlara sen mi işittireceksin? Yoksa körleri ve apaçık sapkınlıkta olanları doğru yola (tevhide) sen mi iletceksin. (Zuhruf 40) Sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz sen,

dosdoğru bir yol üzerindesin. Doğrusu Kur'an sana ve kavmine bir öğüttür. İleride (âhirette) ondan sorulacaksınız. Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize sor! Rahman (olan) Allah'tan başka kulluk edilecek ilahlar edinme diye emretmiş miyiz? (Böyle bir şey olamaz.) (Câsiye 36-37) (Ey Nebi!) İşte bütün bunlar Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir. Allah ile birlikte başka ilah edinme. Sonra kınanmış ve (Allah'ın rahmetinde) uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın. (İsrâ 39) De ki: "Söyleyin! Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler yeryüzünde ne yaratmışlar? Bana gösterin! Yoksa onların göklerde ortaklıkları mı vardır? Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan evvel (size indirilmiş) bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin. Allah'ın yanı sıra kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere kulluk edenden daha sapkın kim vardır?" Oysa onlar, bunların tapmalarından habersizdirler. (Ahkâf 4-5) Âd kavminin kardeşini (Hûd'u) an. Zira o, kendinden önce ve sonra uyarıcıların da gelip geçtiği Ahkâf bölgesindeki kavmine, "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum." demişti. "Sen bizi ilahlarımızdan ayırmak için mi bize geldin? Haydi, doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir." dediler. (Ahkâf 21-22) Andolsun biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola (tevhide) dönerler diye âyetleri tekrar tekrar açıkladık. Allah'tan başka kendilerine yakınlık (ve yardım) sağlamak için ilah edindikleri şeyler, kendilerine yardım etselerdi ya! Hayır, onları bırakıp gittiler. Bu, onların yalanı ve uydu-
rup durdukları şeydir. (Ahkâf 27) Bil ki, Allah'tan başka ilah yoktur. (Muhammed 19) İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar toplumlarına demişlerdi ki: "Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz (Ey müşrikler) bir tek Allah'a iman edinceye kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke baş göstermiştir." (Mümtehine 4)

(Ey Nebi!) de ki: "Ben ancak Rabbime yalvarırım ve O'na hiç kimseyi ortak koşmam." De ki: "Gerçekten Allah'a karşı beni kimse koruyamaz, O'ndan başka sığınacak kimse de yoktur." (Cin 20-22) O,

doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyse yalnız O'nun himayesine sığın. (Müzzemmil 9) Hâlbuki (bütün ümmetlere) ancak, dini (hayatı) yalnız O'na has kılarak ve (muvaahid) hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, salatı ikame etmeleri ve zekâta (arınmaya) gelmeleri emrolunmuştu. Gerçek din işte budur. De ki: "Ey kâfirler! Ben sizin tapmakta olduğosunuza kulluk etmem. Siz de benim taptığıma kulluk edecek değilsiniz. Sizin dininiz (şirk) size, benim dinim (tevhid) de banadır." (Kâfirun 1-6) De ki: "Allah birdir. Allah Samed'dir. (Bölünmez, parçalanmaz, gücünü ve kudretini kimse ile paylaşmaz tek bütündür.) O, doğurmamış ve doğmamıştı. Onun hiçbir dengi yoktur. (İhlas 1-4)

Görüldüğü gibi Kur'an şirk çok geniş bir yer ayırmıştır. Ele almış olduğumuz bu âyetler Kur'an'da anlatılan şirk inancının onda biri kadar değildir. Yani Kur'an dendiği zaman akla kesinlikle tevhid, iman ve itikad kitabı gelmesi gerekir. Hulûl inancı, şirk ve sapkın fırkalar insanlık tarihini o derece etkilemişler ki milyonlarca insanın katledilmesine, yüzlerce savaşa, büyük fitnelere ve anarşiye sebep olmuşlardır. Dolayısıyla Kur'an'ın indiriliş amacı insanları çok ilahlı dinlerden yani şirk inancından tek olan Allah'a itaat ve ibadet etmeye sevk etmek içindir dersek, abartmış olmayız. Yüce Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor: "Bu sana indirilen, hikmet sahibi ve her şeyden haberdar olan Allah tarafından âyetleri muhkem kılınmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır. (De ki) Bu kitap "Allah'tan başkasına kulluk etmemeniz içindir." (Hûd 1-2) Bütün resûllerin gönderiliş amacı da budur. "Andolsun ki Biz, Allah'a kulluk edin ve tağuttan sakının" diye emretmeleri için her ümmete bir Resûl gönderdik. (Nahl 36) Allah işinde hiç kimseyi ortak etmez. Kendi hükümlerine kimseyi karıştırmaz. (Kehf 26) Tarih boyunca insanlar hangi ırk ve milletten olursa olsunlar, hangi dine sahip olmuş olsunsunlar, şuurlu veya şuursuz olsunlar mutlaka iki dinden birisine mensup sayılırlar. Hatta güneşe ve aya tapanlar dahi şirkten dolayı onlara tapmaktadırlar. Çünkü onların ilahî kudretten bir güce sahip olduğuna inanmaktadırlar. Bu yüzden Allah şöyle buyuruyor: "Gece ve gündüz, güneş ve ay O'nun âyetlerindedir. Eğer gerçekten Allah'a

kulluk ediyorsanız, güneşe de aya da secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin (kulluk yapın).” (Fussilet 37)

Tevhid, Rahmân ve Rahîm olan âlemlerin Rabbi Allah'ın dinidir.

Şirk, tarih boyunca insanlar tarafından oluşturulmuş ilahların dinidir. Şirk inancında ilahlar ve rabbler kavramı karşımıza çok sık çıkmaktadır. Bir de özel anlamda Allah tarafından yasaklanmış olan “evliya” kavramı “atalara tapıcılık” insanlık tarihinde müşriklerin “ilahlarımız” kavramına eşit tuttıkları bir inanç sistemidir. Şüphe yok ki şirk, gerek Allah'ı inkâr ederek olsun ve gerek olmasın Kur'an'ın üzerinde en çok durduğu konudur. Allah toplumların ortak koşmalarını hafife almamış ve ört bas da etmemiştir. Hatta çok ilginçtir, Firavunun “Ben sizin en yüce Rabbinizim!” (Nâzi'ât 24) ve “Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilah tanımıyorum.” (Kasas 38) sözlerini örtmemiş olduğu gibi bize bildirmiştir. Bundan dolayı insanların kendileri ile Allah arasında kalan ameli konularda hata ve kusurlarını örtmek onları görmezlikten gelmek, fakat itikad ile ilgili sapmaları deşifre etmek, Kur'an'ın bizlere göstermiş olduğu bir yol ve güzel bir ahlaktır.

FITRAT DİNİ

Fitrat, “Halis” katışıksız, saf, tertemiz, dışarıdan müdahale edilmemiş, Allah tarafından indirildiği gibi kalan, bozulmamış; içerisine yabancı bir şey katılmamış anlamına gelir. Kur’an’ın “lebenen hâlisen”, “halis süt” (Nahl 66) demesi, içine yabancı bir madde karışmamış, saf, arı duru, tertemiz, annenin göğsünden yavrunun boğazına akan sağlıklı süt anlaşılır. Dinin Allah’a özel (halis) kılınması ise Allah tarafından indirildiği gibi korunması ve yaşanması demektir. Din Allah tarafından vahiy ile indirildiği gibi yaşanması şarttır. Aksi takdirde bu din “hak din, Allah’a özel kılınmış, hidayet ve sırat-ı müstakim dini değil, şeytanların ve tağutların şirk ve batıl dini olacaktır.

Dinin Allah’a özgü kılınması, yani halis olması için beşerî hüküm ve tasarruflardan arındırılmış olması gerekiyor. Dolayısıyla sözde âlimlerin, Kur’an âyetlerinin dışında sonradan ilave ettikleri hadisler ve içtihatlar, emir ve yasaklar, helal ve haramlar dini “hâlis” olmaktan çıkarır. Din Allah tarafından indirilen âyetlerde olduğu gibi saf ve hanif yaşandığı zaman Allah’ın dini olur. (Ey Nebi!) Şüphesiz ki kitabı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah’a özel kalarak (ihlas ile) kulluk et. Dikkat et halis din yalnız Allah’ındır.” (Zümer 2, 3) uyarısı muvahhidlerin hiçbir zaman zihinlerinden asla çıkarmamaları gereken bir Kur’an ilkesidir.

Dini Allah'a özel kılmak, dinin itikat, inanç ve ibadetlerinde bir değişikliğe gitmemek ona ilave yapmamak ve Allah tarafından âyetlerle nasıl geldiye öylece ona inanmak, o şekilde uygulamaya çalışmaktır. Şia ve Ehl-i Sünnet'in muhaddis ve müctehidlerinden, mezhep imamlarından, âlimlerinden, atalarından gelen din Allah'ın hâlis dini değildir. Bizim görevimiz din ve hüküm olarak Allah tarafından indirilen dine iman etmek, yaşamak ve diğer insanlara olduğu gibi tebliğ etmek olacaktır. İnsanları bireysel ve toplumsal kargaşa ve karanlıklardan kurtaracak olan işte bu Allah'a özel kılınmış din olacaktır. "Hâlbuki onlara (bütün elçilere ve milletlere) ancak dini yalnız ona özel kılarak ve hanifler (saf Müslümanlar) olarak Allah'a kulluk etmeleri, salat-ı ikame etmeleri ve zekât vermeleri emrolunmuştu. (İnsanlığı ayağa kaldıracak) sağlam din ancak budur." (Beyyine 5) Dünyanın en yalan ve karanlık rivayetlerini önceleyip, itikadi ve ameli hayatına bunlarla yön verenler "hâlis din" olan İslâm'dan değillerdir. Şirki, küfrü, hurafeyi ve bid'atleri içinde barından din "hâlis" İslâm değil, uydurma şirk dinidir. Mezhepçilerin iddia ettiklerinin aksine "ihlas" kelimesi ameli konularla ilgili değil, itikadi konularla ilgili bir kavramdır. Yani "ihlas" kelimesi Kur'an'da "amellerle" değil, "din" kavramı ile beraber kullanılır. İhlas, "amelleri Allah için yapmak" anlamında değil, "dini Allah'a özel kılmak, yani hanif İslâm inancına göre yaşamak" anlamına gelmektedir. "Şüphesiz ki münafıklar cehennemden en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın. Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler. Allah'a sığınıp yani dinlerini yalnız O'na özel kılanlar başkadır." (Nisâ 145-146) "O daima diridir. O'ndan başka ilah yoktur. O halde dini yalnız ona özel kılarak kulluk edin. Her türlü övgü, güç ve kuvvet âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur." (Mü'min 65) Zaten din Allah'a özel kılınınca ibadetler de ister istemez O'na özel olacaktır. Beşerin hükmüyle din Allah'a özel kılınamaz. İslâm dinini diğer dinlerden ayıran en büyük özelliği yüce Allah ile kulları arasında hiçbir aracı kabul etmemesi ve her türlü şirki reddetmesidir. Adı ne olursa olsun fark etmez. İnanç ve yaşantı olarak şirk bütün dinleri birbirine eşit kılar.

Dinleri birbirinden ayıran tek şey tevhid akidesi anlamında saf, hanif, sırat-ı müstakim olan İslâm'dır. Kur'an'ın iman edenlerde ilk aradığı şey tevhid akidesidir. Yani mü'min sadece Allah'a ve kitabına teslim olacaktır. Din ve hüküm olarak Kur'an'ı tek kaynak kabul etmeyenler müşrik sayılır. (Kasas 87) Çünkü yüzlerce âyette yüce Allah, elçilerinin sadece indirilen vahyi tebliğ etmekle görevli olduklarını ortaya koyar. Dinde sadece Allah konuşur ve sadece Allah hüküm koyar. (Kehf 26; Yûsuf 40; Şûrâ 10) Din Allah'ındır. Ancak gönderilen vahiy bir elçinin dilinde hayat bulur. Yani Resûl olmadan vahiy, din, iman, İslâm diye bir şey olmaz. Resul sadece vahiyden değerini alır. Elçi vahiy sayesinde değerlidir. Burada resulün konumu, değeri ve misyonu sadece indirilen vahyi tebliğ etmesi, indirilen mesajı en güzel bir şekilde gizlemeden olduğu gibi iletmesi, yani beyan ve tebliğ etmesidir. Yoksa vahyin kendisi hem beyandır (Âl-i İmrân 138) hem de belâğdır. (İbrahim 52) Aslında Kur'an Allah tarafından açıklanmış ve detaylı bir şekilde ortaya konmuştur. (Nahl 89; Yûsuf 111; Hûd 1) İslâm dinini, tevhid inancını anlamak ve evrensel vahiy ahlakını iyi kavramak için İslâm'ın karşısında yer alan kavramları ve bu kavramların tanıttıkları şahsiyetleri bilmek ve tanımak zorundayız. Kur'an sadece kendi doğrularını anlatan bir kitap olmayıp, karşısındaki batılların da neler olduğunu açık olarak ortaya koymuştur. Esas olan da budur. Yanlışın ne olduğu bilinmeden doğrunun kıymeti bilinmez. Kur'an'a rağmen ortaya konan inançların tamamı batıl olup bu dinlere ve mezheplere iman edenler âhirette Allah'ın huzurunda sorumlu olacaklardır. Aslında şirk ve batıl dinler Allah tarafından indirilen vahiy dininin çarpıtılması ve tahrif edilmesi sonucunda ortaya çıkarlar. Yani şirk dinler, vahiy dininin dejenere edilmesi sonucunda oluşan dinlerdir. Bir toplumda ya Allah tarafından indirilen din olan İslâm vardır. Veya insanlar tarafından uydurulan şirk dini vardır. Bunun ortası olmaz. Önemli bir husus da şudur: Şirk dinleri üretenler sanıldığı gibi dinsizler değil, din adamlardır. Şirk dinler ve mezhepler karakteri bozuk, vahiy cahili, sistem beslemesi, köpek tabiatlı (A'râf 176) menfaatçi, İblis ahlaklı tağutların eseridirler.

Küfür, hakkın üstünü örtmek, hakkı gizlemek, vahiy nimetine karşı nankörlük etmek anlamlarına gelir.

Kâfir, Allah'ın herhangi bir âyetini görmezden gelen, ortaya çıkmasını engelleyen, onu yamuk gösteren kimsedir. Allah'ın âyetlerinin insanlara şu veya bu şekilde ulaşmasını engelleyen, konuşulmasını istemeyen, gündeme gelmesini hazmedemeyen kişiler kâfir olurlar.

Dolayısıyla “küfür” inkâr etmek değil, Allah'ın âyetlerinin başkalarının görüş ve içtihatlarıyla örtülmesi, hakkın batıl ile karıştırılması, dinin olduğu gibi tebliğ edilmemesi, dinin Allah'a özel kılınmaması anlamına geliyor. “Kâfir” muhaddis ve müctehidlerin söz ve içtihatlarını Allah'ın âyetleri üzerine örten, onların görülmesini engelleyen, vahyi ketmeden kimsedir.

Yani “küfür” İslâm'ın batıl inançla örtülmesi hadisesidir. Kâfirleri Allah'a iman etmeyen kimseler olarak görmek doğru değildir. İnsanlık tarihinde bütün kâfirlerin Allah'a imanları mevcuttur.

“Şirk” kelime olarak “şe-ri-ke” “ortaklık” fiil kökünden türemiştir.

“Şirk” kelimesi ortak” olma anlamına gelmektedir. Kur'an İslâm'ında şirk, Allah'a isim, sıfat ve fiillerinde ona denk olma, onun altında, yöresinde, berisinde birtakım evliya ve ilâhlar, yardımcıları olduğuna iman etmek anlamına geliyor. Sadece Allah'ın yapabileceği fiilleri başkalarının da gerçekleştirebileceğine inanmak Kur'an'a göre şirk oluyor. Dolayısıyla Allah ile insan arasında şefaatçi ve ona yaklaşıtırcılara güvenmek ve onlara bağlanmak da şirkin en ileri boyutu olmaktadır.

İslam Dini Fitrat Dinidir

“Fitrat” kelimesi “yarmak, ikiye ayırmak, yaratmak, bir şeyin yaratılıştan kendisinde olan özellik, yaratılış, bir şeyin içindekini ortaya koymak için yarmak anlamına gelir. Fitrat, varlıkların temel yapısını ve onları oluşturan yaratılış, değişim ve gelişim ilke ve sünnetullahı ifade eder.

Fitrat İslâm'dır.

Yüce Allah'ın isimlerinden biri de "fâtır" dır.

Fâtır, yerleri ve gökleri var eden, yarattığı ve her şeyi en mükemmel bir şekilde yaratılışını veren Allah demektir. "Firavun, sizin Rabbiniz de kimmiş, ey Musa? dedi. Musa: Bizim Rabbiz her şeye yaratılışını veren sonra da hidayetini (vahiyle yolunu) gösterendir, dedi." (Tâhâ 49-50)

Din insan fitratına uygun olmalıdır. İnsan fitratının ve tabiatının en öncelikli isteği evrensel ahlak olan tevhid ilkesidir. Allah'a şirk koşmayı, âciz varlıkları ilahlaştırmaya engel olmayan bir din anlayışı sadece kölelik, taklit, cehalet, kaos, bağnazlık, düşman istilaları, fakirlik ve ihtilaf getirir. Bu noktada vahyin ortaya koymuş olduğu saf ve hanif olan İslâm dininden başka ideal bir din yoktur.

Dünya hayatında ve âhirette Allah bu dinden başka bir dini kabul etmeyecektir. (Âl-i İmrân 85) Dolayısıyla Allah tarafından vahiy ile indirilen İslâm dini, insanın inanç, ibadet, fitrat, tabiat, güzel ahlak, ruh ve beden bütünlüğüne en uygun dindir.

Allah'ın yaratmasında yani fitratta bir değişiklik olmadığı gibi, tevhid akidesi olan İslâm'da da ilk Nebi'den son Nebi'ye kadar hiçbir değişiklik olmamıştır. (Şûrâ 13) Yani saf ve hanif olan İslâm dini ile insanın ahlak ve tabiatı birbirine uyumlu bir şekilde dizayn edilmiştir. Fitrat dininde insanın tabiatı ve ahlakı ile çelişen ve çatışma içinde bulunan hiçbir şey yoktur. Vahyin yasakları ve emirleri insanın yaratılışına ve doğal yapısına göre ayarlanmıştır. (Nisâ 26-28) Güneşten gezegenlere, yıldızlardan galaksilere, yağmurun iniş hızından, anne sütünün içinde bulunan proteinlere ve güneş ışınlarına kadar her maddenin insan ihtiyacına göre ayarlandığı görülür. (Câsiye 13)

Yüce Allah Fitrat dini olan İslâm ile insan ve evren arasında merhamete dayalı bir denge kurmuştur. Yani doğada olan bütün maddeler ister istemez Allah'ın emrine boyun eğerek ona teslim olmuşlardır. (Fussilet 10-11) Nasıl ki güneşten suya, topraktan

meyve ve sebzelere kadar her şey insanda bulunan ve onun yapı taşlarını oluşturan hücrelerin ihtiyaçlarına göre dengelenmiş ise, indirilen vahiy dininin Allah'ın yarattığı evren ve insanın ihtiyaçları ile çelişki içinde olması imkânsızdır. Dolayısıyla Allah tarafından indirilen saf-hanif İslâm dini, insanı doğal denge ve diğer canlılara karşı bir çatışma içine sürüklemeyi. Zülmü ve bozgunculuğu sevmeyen, merhamet etmeyi kendisine gerekli kılan (En'âm 12) yüce Allah, fesat ve zulüm, kargaşa ve ihtilaf, cehalet ve çelişki yaratacak bir din göndermekten münezzektir. İnsanın fitri yapısı ve doğal düzen ile uyumsuzluk halinde olan hiçbir inanç Allah'tan gelmiş olamaz. Yani böyle bir dini İslâm ile ilişkilendirmeye çalışmak Allah'a karşı yapılmış affedilmesi imkânsız bir günah ve büyük bir iftiradır. Bundan dolayı Allah'tan olmayan dinden son derece kaçınmak gerekir. İşte bu yüzden Yüce Allah söyle buyurur: “Sakın hakkı batıl ile karıştırmayın. Yani bile bile hakkı gizlemeyin.” (Bakara 42) Fitrat üzere olmak, Allah'ın ilk yarattığı şekliyle saf, hanif, İslâm yani tabii inanç üzerinde olmak demektir. “(Ey Nebi!) Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah'ın insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler. Hepiniz O'na yönelerek Allah'a karşı bilinçli olun. Salat-ı ikame edin, müşriklerden olmayın. Dinlerini parçalayan ve bölük bölük olanlardan (olmayın. Bunlardan) her fırka kendilerinde olan inanç ile böbürlenip sevinmektedir.” (Rûm 30-32) Dolayısıyla fitrat, Allah'ın indirdiği dini korumak ve ondan sapma yapmadan hidayet ve sırat-ı müstakim üzerinde olmaktır.

İnsanın ilk yaratıldığı zaman beşerî yönü ağırlıkta olan bir varlıktır. İnsanın beşerî yönü Allah ile, insani yönü ise kendisi ile ilgilidir. Yani insan ilk yaratıldığı zaman masum, günahsız bir hayvan veya aklını tam olarak kullanmaktan âciz başkasına muhtaç bir bebek gibidir. İnsan, doğuştan zalim, müşrik, münafık olarak yaratılmaz. Ancak içinde yaşadığı inanç ve geleneksel çevrenin etkisi altında kalarak maddi ve manevi bozulma ile baş başa kalır. İnsanın ilk yaratılışı, tefekkür ve sorgulama, icat etme ve yetenek yoksunu, hayvanî özellikleri yoğun olan beşerî bir hayata sahiptir.

Beşerin insani yönü ise, akıl ile donatılmış, tefekkür ve sorgulama yapabilen, icat etme ve başka yetenekleri olan, fiillerinden sorumlu, haksızlık ve zulüm ortaya koyan bir yaratılışa sahiptir. İnsan, aynı zamanda her türlü adalet ve fazileti gösteren, dünyayı imara gücü yeten, doğal dengeyi de tahrip etme gücüne sahip geniş potansiyeli olan yani Allah'a karşı sorumlu bir varlıktır. Kur'an, hiçbir âyetinde beşer ile sorumluluğu bir arada anmaz. Günah ve sorumluluk, icat ve akıl, fazilet ve yetenek ortaya koyma Kur'an'da insan ile beraber anılır. İnsanı insan yapan fitri özellikler yoğun bir şekilde yıpranmış olsa da tamamen yok olmazlar. İçinde her zaman yanlışlık ve doğruluk dediğimiz beşerî fitrat tohumu mevcut olarak kalır. İşte vahiy ile uyarı ve ikaz yapan Allah elçileri yanlışlık tohumunu kurutmak ve fitrat tohumuna su vermek ve canlandırmak için gönderilmişlerdir. Âdem oğlunun bedensel ve ruhsal huzura kavuşmasının tek şartı aklını kullanması ve yüce Allah'ın indirdiği vahiy hidayetine kulak vermesidir. İnsan ile vahyin buluşması, yağmur ile toprağın buluşması gibidir. Nasıl ki yağmurdaki kimyasal özellikler tabiatın özelliklerine göre ayarlanmış ise, beşerin de tabiatı vahyin özelliklerine göre formatlanmış bir özelliğe sahiptir.

Dolayısıyla din ve hüküm olarak son inen vahiyden başka bütün kaynaklar insan tabiatının kurumasına ve çürümesine sebep olacaktır. “Ey iman edenler! Hayat verecek şeylere sizi davet ettiği zaman, Allah'a ve Resul'ünün davetine icabet edin.” (Enfâl 24), “Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir aydınlık (İslâm-tevhid) verdiğimiz kimse karanlıklar (şirk) içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumdaki kimse gibi olur mu? İşte kâfirlere yaptıkları böyle süslü gösterilmiştir.” (En'âm 122) Su toprağın içinde işlediğinde tohum ile buluşur ve hayat meydana gelir. İnsan vahiy ile buluştuğunda mayasında olan fitri özellikler tıpkı tohumun toprak üzerinde ortaya çıktığı gibi görünmeye başlar. İnsan eşittir: toprak, su, hava, güneş; fitrat da tohum gibidir. Eğer su tohuma ulaşırsa bereketli bir hayat meydana gelecektir. Din ve hüküm olarak vahiy tek kaynak olmadan evrensel ahlak ve temiz fitrat yeterli olmayacaktır.

Çünkü insanın hidayetine vesile olacak ve cennete ulaşmasına tek imam vahiy gösterilmiştir. “De ki: Ey insanlar! Size Rabbinizden hak (Kur’an) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa, o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim. (Sadece vahyi tebliğ etmekle görevliyim.) (Yunus 108) “De ki: Bana Müslümanlardan olmam ve Kur’an okumam emredildi. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa ona de ki: Ben (vahiy ile) uyarıcılardanım.” (Neml 92) “De ki: Eğer (haktan) saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer doğru yolu bulursam, bu da Rabbin bana vahyettiği Kur’an sayesinde. Şüphesiz O, işitendir. Yakın olandır.” (Sebe 50)

Kur’an’a göre vahiyden ve tevhid akidesinden uzak kalan insanların ruh ve vicdanları ölüme ve çürümeye mahkûm olur. Dolayısıyla çorak bir arazinin yeşermesi için su ne kadar gerekliyse, insanın gerçek anlamda hayat bulması ve fitratına uygun yaşaması için vahiy o kadar gereklidir. Yüce Allah canlı cansız her şeye hidayetini vermiştir. Bütün canlılar Allah’ın yarattığı fitrata uygun olarak yaşamlarını sürdürür. Sonuç olarak Allah tarafından indirilen vahiy dışında insanların hidayetine vesile olacak hiçbir kaynak yoktur. “Dedik ki: Hepiniz has bahçeden inin! Eğer benden size bir hidayet gelir de her kim hidayetime tabi olursa onlar için herhangi bir korku yoktur ve onlar üzüntü çekmeyeceklerdir.” (Bakara 38) “(Allah) dedi ki: Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan (has bahçeden) inin! Artık benden size hidayet geldiğinde, kim benim hidayetime uyararsa, o sapmaz ve bedbaht olmaz.” (Tâhâ 123)

2. BÖLÜM: *RESÛLLER VE ŞİRKLE MÛCADELELERİ*

(Kadim Tarihte Şirk İnancı)

ŞİRKE GÖTÜREN SEBEPLER

Kur'an'da "Uluhiyet" konusunu incelediğimizde, şirkete götüren sebepleri şöyle sıralamak mümkündür:

1. Düşünmemek (zanna tabi olmak, peşin hükümlü olmak.)
2. Bilgisizlik
3. Şüphencilik
4. Antropomorfizm
5. Boş arzuları, basit duyguları ilahlaştırmak, heva ve heves'e tabi olmak
6. Kibir
7. Gelenekperestlik ve taklit
8. Baskı ve zorlama
9. Refahla şımarma
10. Şeytan aldatması

Gelenekler insanları şirke götürür. Geçmişleri taklit etmek, şirkin tarihî sebebi sayılabilir. Bu kısım, Kur'an'da üzerinde en çok durulan şirk çeşitlerinden birini teşkil eder. Antik çağda müşrik toplulukların çoğu, geçmişlerine olan saygılarını, atalarına tapma derecesine vardırılmışlardı. Bazen geleneklerin direnişi, fikirlerin mukavemetinden daha sağlam ve daha uzun ömürlü olmakta, düşünce tarzını değiştirmiş olmasına rağmen, birçok kimse geleceğin gereğini yerine getirmeye devam etmektedir. Şurası muhakkak ki, kanunun güç yetiremediğine tevhid güç yetirir. Yani tevhid kanundan daha güçlü ve azametlidir.

Çünkü tevhid, kalp merkezli bir aydınlık ve kuvvettir. Tevhid akidesinden mahrumiyet, dünya ve âhirette en kötü bir esarettir. Dolayısıyla hayatta en büyük servet, sermaye ve değer tevhiddir. Tevhide sahip olmayanların, velev ki bütün dünya malları olsa ruhi mahrumiyet ve manevi esaretleri inkâr edilemez bir gerçektir. Beşeriyetin durumu Kur'an ve tevhid nokta-i nazarında incelendiğinde, görülecektir ki beşeriyetin hastalığının dermanı, şirki bütün unsurlarıyla inkâr ederek Rabb ve ilah olarak Allah'tan başka hiç kimsenin bulunmadığını ve sadece Allah'ın Rabb ve ilah olduğuna inanmaktır. Yani maddi manevi derterimizin değişmez dermanı tevhiddir. Tevhid olmazsa insanlığımızı ve fitratımızı koruyamayız. Tevhid bir noktada insanca bir hayat yaşamamızın garantisidir.

NUH (A.S.)'İN TEVHİD MÜCADELESİ

Nûh (a.s.) şirk dini ve hulûliye inancı ile muhatap olan bir resûldür. Elçiliğinin uzun dönemini müşriklerle mücadele ile geçirdiğini Kur'an bizlere birçok âyette ile açıklamaktadır. Yıllarca çaba ve gayretine, gece gündüz davetine rağmen kendisine çok sınırlı insan iman etmiştir. "Zaten onunla beraber pek azı iman etmiştir." (Hûd 40) Hanımı ve oğlu dahi müşrikler içerisinde kalmayı tercih etmişlerdir. (Hûd 43; Tahrim 10) Nûh (a.s.)'ın kavmi eskiden sevilen büyüklerinin putlarını yaparak zamanla onlara tapmaya başlamış ve onları ilahlaştırmışlardır. "Nûh (a.s.), Âdem'in (a.s.)'in Şit'in neslinden Lamek'in oğlu olup adı Kur'an'da kırk üç yerde geçen, ismi bir sûreye verilen büyük bir Resul'dür." (DİB, Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir)

Uzun yıllar kavmini tevhid dinine davet etmesine rağmen müşrik olan kavmi davetini kabul etmeyip kendisini sapkınlıkla itham ettiler. (A'râf 60) Hatta tebliğ faaliyetine son vermediği takdirde onu taşıyarak öldüreceklerini dair tehditte bulundular. (Şuarâ 116) Sonunda Nûh "Artık yenik düştüm, yardımını esirgeme!" diye Allah'a yalvarmaya başladı. (Kamer 10) Ve Rabbine: "Rabbim! Kavmim beni yalanladı. Artık benimle onların arasındaki durumun sen hükümle açığa kavuştur yani beni ve beraberimdeki mü'minleri kurtar!" diye nida etti. Bunun üzerine Allah inananları Nûh ile birlikte tevhid gemisine bindirerek kurtardı.

Diğerleri de şirk tufanında boğuldu. (Şuarâ 117-120) Nûh (a.s.)'in tevhid mücadelesindeki kesitlerden birkaçı Kur'an'da şu şekilde yer almaktadır: “Kendilerine yakıcı bir azap gelmeden önce kavmini uyar, diye Nûh'u kendi kavmine gönderdik. Nûh şöyle dedi: Ey kavmim! Şüpheniz olmasın ki ben sizi Allah'a kulluk edin, O'na karşı gelmekten sakının yani bana itaat edin ki Allah günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vakte kadar tehir etsin diyerek apaçık uyarıcı bir kimseyim. (Sonra Nûh) Rabbim! dedi. Doğrusu ben kavmimi gece gündüz (tevhid) davet ettim. Gerçekten de (tevhid) gelmeleri ve böylece) günahlarını bağışlaman için onları her ne zaman davet ettiysem, parmaklarını kulaklarına tıkadılar. (Benim davetime muhatap) olmamak için elbiselerine büründüler, ayak dirediler, kibirlendikçe kibirlendiler. Sonra, ben kendilerine haykırarak davette bulundum.

Sonra onlarla hem açıktan açığa hem de gizli gizli konuştum. Dedim ki: Rabbinizden mağfiret dileyin. Çünkü o çok bağışlayıcıdır.” (Nûh 1-10) Müşfik, cefakâr, merhametli elçi olan Nûh (a.s.), kavmini tevhid dinine iletme için denemediği yol ve yöntem bırakmadığı halde, onun davetini reddettiler. Kendisini sapkınlıkla itham ettiler. “Kavminden ileri gelenler dediler ki: Biz seni gerçekten apaçık bir sapkınlık içinde görüyoruz.” Nûh dedi ki: “Ey kavmim bende herhangi bir sapkınlık yoktur. Fakat ben, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim.” (A'râf 59-60)

Elçilerin davetinde şirke karşı kolaylıkla başarı kazanmış bir elçi yoktur. Şirke bulaşanı kurtarmak neredeyse imkânsız gibidir. Tevhid akidesine davetin şirk koşanlara çok ağır geldiğini Kur'an şöyle haber verir: “Kendilerini çağırdığımız bu (tevhid dini) müşriklere çok ağır geldi.” (Şûrâ 13) Âdem'den sonra Nûh'a (a.s.) kadar geçen süre kesin olarak bilinmemekle birlikte oldukça uzun bir zaman dilimi oluşturmaktadır. Bu süre içinde Âdem (a.s.) soyu çoğalarak yeryüzüne dağılmış ancak onun getirdiği tevhid inancından sapsular olmuş şirk günümüzde olduğu gibi her yeri kaplamıştı. Kur'an'da bu dönemde halkın saygı göstererek taptığı Ved, Suva, Yeğus, Yeuk ve Nesr gibi putların adını vermektedir.

“Ve dediler ki: Sakın, ilahlarınızı bırakmayın hele Ved'den, Suva'dan, Yeğus'tan, Yeuk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin!” (Nûh 23) Şirk inancına paralel olarak toplumun ahlakı da bozulmuştu. Zulüm ahlaksızlık, azgınlık ve kibir oldukça yaygınlık kazanmıştı. “Daha önce Nûh da dua ederek yalvarmış, onun duasını da kabul etmiştik. Kendisini ve (imân eden) yakınlarını büyük sıkıntıdan kurtarmıştık. Onu âyetlerimizi inkâr eden toplumdaki koruduk. Gerçekten onlar kötü ahlak sahip bir toplum idiler. Bu yüzden topunu birden denizde boğuverdik.” (Enbiyâ 77)

Kavminin mal ve servete düşkün olan ileri gelenleri Nûh'un makam ve mevki sahibi olmak isteğini, bu yolla kavmi içerisinde üstünlük sağlamaya çalıştığını iddia ediyorlardı. “Kavminin inkârcı ileri gelenleri şöyle dediler: “Bu sadece sizin gibi bir beşerdir. Size üstün ve hâkim olmak istiyor. Eğer Allah (elçi göndermek) isteseydi, muhakkak ki melekler gönderirdi. Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık.” (Mü'minûn 24)

HUD (A.S.) VE MÜŞRİK KAVMI

Tarihi kayıtlara göre Âd, Nûh'un dördüncü kuşaktan torunu olup babası, Avs'tır. Avs'ın babası İrem, onun babası Sam, onun babası ise Nûh (a.s.)'dır. Âd'ın ismine nisbetle söz konusu Hûd'un (a.s.) kavmine "Âd kavmi" denilmektedir. (DİB, Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir)

Nûh'tan sonra tarih sahnesine çıkmış olan bu toplum, yemende Umman ile Hadramut arasındaki bölgede yaşamış eski ve önemli bir Arap toplumdur.

Nitekim Kur'an'da Hûd'un (a.s.) Ahkâf Bölgesi'nde yaşayan bir kavme elçi olarak gönderildiği anlatılmaktadır. "Âd kavmin-den olan kardeşini (Hûd'u) de an. Zira o, kendinden önce ve sonra uyarıcıların gelip geçtiği Ahkâf Bölgesi'ndeki kavmine: 'Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum.' demişti. (Müşrik olan kavmi) Sen bizi ilahlarımızdan ayırmak için mi bize geldin? Haydi, doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir." dediler. Hûd'da bütün bilgi ancak Allah'ın katındadır. Ben size sadece bana gönderileni tebliğ ediyorum. Fakat sizin cahil bir toplum olduğunuz görüyorum dedi. Nihayet azabı vadilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce: Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur, dediler. Hayır! O, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı bir azap bulunan rüzgârdır! O (rüzgâr) Rabbinin emriyle her şeyi yıkar, mahveder.

Nitekim (o kasırğa gelince) onların evlerinden başka bir şey görülmez oldu. İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız.” (Ahkâf 21-25) Âyet-i kerîmede geçen “Ahkâf” uzun ve yüksek kum yığını manasına gelen “hıkf”ın çoğuludur. Hûd (a.s.)’ın kavmi olan Ad, Yemen’de denize nazır kum tepeleri arasında oturduğundan bu bölgeye ahkâf denilmiştir. Kur’an’ın birçok yerinde Âd kavmi ve başlarına gelen azap anlatılır. “Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine! Direkleri (yüksek binaları) olan, ülkelerde eşi benzeri yaratılmamış İrem şehrine.” (Fecr 6-7)

Tevhid dininden sapmış, müşrik olan Âd kavmi, kendilerine gönderilen elçileri Hûd’u dinlemedikleri için helak olmuş, tarih sahnesinden silinmişlerdi. Bu toplum İslâm’ın ortaya çıkışından asırlarca önce tarih sahnesinden çekilmiş olmakla birlikte hikâyeleri Arap geleneğinde canlı olarak devam ettiği için Kur’an ona çok yerde gönderme yapmıştır. Hûd (a.s.) bir rivayete göre Âd soyundan, başka bir rivayete göre de Âd’ın dedesi Sam’ın diğer bir oğlunun soyundan olup, Arap kavminden gelen elçilerin ilkidir. Âyette “Onların kardeşi” (Ahkâf 21) denilmesi onun aynı topluma veya akraba kabileye mensup olduğunu ifade eder. Hûd (a.s.) Allah’ın birliği inancını tebliğ ettikten sonra, işledikleri günah ve şirkleri nedeniyle kavmini Allah’tan bağış ve af dilemeye, tevbe ederek ona yönelmeye davet görevine devam etti. Tevhid dinine döndükleri takdirde Allah’ın üzerlerine bolca yağmur yağdıracağını ve kuvvetlerine kuvvet katacağını onlara uzun uzun haber verdi. (Hûd 50-52) Âd kavmi Hûd (a.s.)’a şöyle cevap verdiler: “Ey Hûd! Sen bize açık bir delil getirmedi. Biz de senin sözünle ilahlarımızı bırakacak değiliz yani biz sana iman edecek de değiliz. Biz ‘İlahlarımızdan biri seni kötü çarpmış!’ demekten başka bir söz söylemeyiz! (Hûd) dedi ki: “Ben Allah’ı şahit tutuyorum. Siz de şahit olun ki ben sizin ortak koştuğunuzdan uzağım. Haydi hepiniz bana tuzak kurun, sonra da bana mühlet vermeyin! Ben, benim de Rabbinizin de Rabbiniz olan Allah’a dayandım. Hareket halinde olan hiçbir varlık yoktur ki, onun boynu Allah’ın elinde olmasın. Şüphesiz Rabbiniz dosdoğru yolun üzerindedir.

Eğer yüz çevirirseniz şüphesiz ki benimle size gönderilen (tevhid dinini) size bildirdim. Rabbim dilese sizden başka bir kavmi yerinize getirir de ona hiçbir zarar veremezsiniz. Benim Rabbim her şeyi gözetendir.” Emrimiz gelince, Hûd’u ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Onları ağır azaptan kurtuluşa erdirdik. İşte Âd kavmi Rabblerinin âyetlerini inkâr ettiler. Onun elçilerine asi oldular yani inatçı her zorbanın emrine tâbi oldular. Onlar hem bu dünyada hem de âhîret gününde lanete tâbi tutuldular. Biliniz ki Âd kavmi Rabblerininkâr ettiler. Yine şunu da bilin ki Hûd’un kavmi Âd, Allah’ın rahmetinden uzak kılındılar.” (Hûd 53-60)

Âd kavminin tevhid yoluna gelmeyeceği kesin olunca, azabın belirtileri kendini göstermeye başlamıştı. Allah önce yağmurlarını kestiği için kuraklık ortalığı kasıp kavuruyordu. Ünlü İrem Bağları yok olup gitti. Canlı varlıklar da susuzluktan ölmeye başladı. Âd kavmi bir gün kendilerine doğru gelmekte olan büyük kapkara bir bulutu görünce yağmur yağacak diye sevindiler. Oysa bu bulutla Allah onların üzerlerine kasıp kavurucu bir kasırga, bir fırtına göndermişti. Bu kasırga Âd kavminin yurdunda yedi gece sekiz gün uğultulu bir şekilde esti. “Âd kavmi, uğultulu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler. Allah onu, ardı ardına yedi gece, sekiz gün onların üzerine musallat etti. Öyle ki (eğer orada olsaydım) o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün.” (Hakka 6-7)

Kıssa Fussilet sûresinde şu şekilde takdim edilir: “Âd kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve “Bizden daha kuvvetli kim var?” dediler. Onlar kendilerini yaratan Allah’ın kendilerinden daha kuvvetli olduğunu görmediler mi? Onlar bizim âyetlerimizi inkâr ediyorlardı. Bundan dolayı biz de onlara dünya hayatında zillet azabını tattırmak için o uğursuz günlerde soğuk bir rüzgâr gönderdik. Âhîret azabı elbette daha çok rezil edicidir, onlara yardım da edilmez.” (Fussilet 15-16)

Kamer Sûresi'nde olay şöyle anlatılır: “Âd kavmi elçileri Hûd'u yalanladı da azabım ve tehdidim nasılmış gördüler. Biz onların üstüne uğursuzluğu devamlı bir günde dondurucu bir rüzgâr gönderdik. O rüzgâr insanları, sökülmiş hurma kütükleri gibi yere seriyordu. Benim azabım ve uyarılarım nasılmış gördüler. Andolsun bir Kur'an'ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık, öğüt alan yok mu?” (Kamer 18-22)

“Allah'ım! Tehdidinden ve her türlü azabından sana sığınırız. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı bağışla, ayaklarımız yolunda sabit kıl.

Rabbimiz! İman ettik, bizi affet. Bize acı, bize merhamet et. Sen merhametlilerin en iyisisin.

Rabbim! Bizi bağışla ve merhamet et sen merhametlilerin en hayırlısısın.”

İnsanlık tarihinde tevhid inancında değişme olmadığı gibi şirk inancında da bir azalma ve gevşeme meydana gelmemiştir. Şirk dini bütün zamanlarda tevhid dininden daha yoğun bir şekilde insanlar arasında yayılmakta, onları kendisine hiç kopmayacak sağlamlıkta bağlamaktadır.

Hulûl bir inançtır, bir dindir. Müşrikler inançlarını korumayı, ona sahip olmayı bir onur meselesi sayarlar. İnançlarını kendilerine verilmiş özel bir bağış olarak telakki ederler. Bundan ötürü her ne pahasına olursa olsun inançlarında kalmayı ve o inancı koruma uğruna ellerinden gelen her türlü çabayı göstermeye çalışırlar. Esasen herkes inancında özgür olabilmelidir.

Bizim müşriklerle fikir mücadelesi yapmaktan başka onlara karşı zorlayıcı ve baskıcı bir hareketimiz olamaz. Millet ve ümmet dediğimiz gerçek; ırkları ve cinsleri, renkleri ve vatanları ne olursa olsun tevhid etrafında birleşen mü'minler topluluğundan ibarettir. Yani mü'minlerin oluşturdukları topluluk, bir akide ve tevhid topluluğudur. Esasen mü'minleri birbirlerine bağlayan en büyük ve kopmaz bağ akide bağıdır.

Akide bağı, bütün maddi bağlardan daha samimi, daha sevgili, daha verimli ve daha kuvvetli bir bağıdır. Kur'ani hayatta inanç tamamen tevhide endekslenmiştir. Tevhidin ihmali, bizzat hayatın izmihlalidir. Çünkü Kur'an'a göre sahih bir akideye sahip olmayanın, gerçek anlamda İslâmî bir hayatı olamaz. Şuurla yoğrulmuş İslâmî hayat, sahih tevhidî akidenin mahsulüdür. Şunu da bilelim ki, hayat akideyi ortaya çıkaramaz, akide hayatı ortaya çıkarır. Dolayısıyla akidelerini şek ve şüphelerden arındırmayan yani bulanık, karışık bir zihin ve inanç yapısına sahip olanlar hayatlarını karanlığa adayanlardır.

Sonuç olarak: Tevhid ile hayat iç içe olması gerekir. Tevhidsiz hayatı ve hayatsız tevhidi sahiplenip o şekilde yaşamak, hayatı dinamitleyip tahrip etmektir. Bizleri İslâmî huzur ve refaha ulaştıracak olan hayat, kutsal kitabımızın, İslâm, iman, ilim, akıl, adalet, merhamet dediği tevhide endekslenmiş olan saf hayattır. Öyleyse en mühim meselemiz, tevhidî hayat meselesidir. Kur'ani ve imani cephede yer alıp İslâmî bir hayat sürdürmek istiyorsak, tevhid akidemiz, müslümanca yaşamak ve güzel ahlak ebedî şiarımız olmalıdır. Yeryüzünde imanın en büyük meyvesi, cahiliye hayatının zıddı olan temiz tevhidî hayattır. Esasen İslâmî hayatın en değişmez zamanlar üstü değeri tevhiddir. Tevhid olmazsa, arzulanan temiz bir hayat da olamaz. Bundan dolayıdır ki, tüm elçilerin davetinin ilk maddesi bu en değerli rahmetin üzerinde, odaklanmıştır. Allah'ın hassasiyetle elçilerden istediği en öncelikli nimet tevhid olmuştur. Şayet hayatta tevhid ihmal edilirse, İslâmî hayatımızla birlikte onurumuzu, özgürlüğümüzü, erdemlerimizi, ahlakımızı kısaca her şeyimizi kaybederiz. Çünkü yeryüzünün en büyük yitik değeri tevhiddir. Sebebine gelince: Hayatta tevhidin yerini tutabilecek, dolduracak, Allah'ı razı edecek, kurtuluşumuza vesile olabilecek hiçbir şey yoktur. (Nûr 55; Zümer 11,17; En'âm 88; Zümer 64,65,66) Dünyanın en büyük gerçeği hiç şüphesiz ki tevhiddir. Beşer imani hayatında evrenle ilgili en geniş bilgi ilk gerçek olan tevhid rahmetinin yolundan geçer. Allah'a iman yoluyla varlıkları kavrama ve mahiyetini anlama tevhid ile başlar, tevhid ile devam eder.

Tevhid ilkesi ile varlıkların Allah'ın eseri olduğu fark ve kabul edilir. Tevhid gerçeği kavrandıktan sonra insan evren içerisinde huzurlu ve uyumlu bir saadet temin edebilir. Çünkü o zaman evrene hükmeden ilahî kanunları bildiği gibi, göklerin ve yeryüzünün tabiatını da keşfeder. Ve bu sebeple kendi hareketini evrenin ve varlıkların hareketiyle uyumlu olduğunu görür, Allah'ın göklere yüklemiş olduğu kanunlardan ayrılmaz. Ve bu ahenk ve itminanla saadete erer. Bu satırlar her insan için değerli olmakla beraber, beşeriyeti varlıkların tek ilahına götürecek olan tevhid cemaati için daha çok önemlidir. Tevhid ruhlara huzur sükûnet ve emniyet bahşeder.

SALİH (A.S.) VE MÜŞRİK KAVMI

Salih (a.s.) Semûd kavmine elçi olarak gönderilmiştir. Semûd Kavmi, soyu kesilmiş eski bir Arap kabilesi olup, rivayetlere göre adını Nûh'un (a.s.) oğlu Sam'ın üçüncü kuşaktan torunu olan Semûd b. Casir'den almıştır. Bir önceki kıssada anlatılan Âd kavmiyle aynı soydan olup Sam'ın oğlu İrem'de birleşmektedir. Suriye ile Hicaz arasında bulunan Hicr'de yaşamışlardır. Salih (a.s.) Semûd'un soyundandır. Bu kabileye Allah'ın tevhid dinini tebliğ etmek üzere gönderilmiş bir elçidir. Hûd(a.s.)'dan sonra Arap ırkından gelmiş ikinci elçi olduğuna inanılmaktadır. Salih (a.s.)'ın kıssası Kur'an'da birçok yerde anlatılmış olup her geçtiği yerde kıssanın farklı yönleri ön plana çıkarılmıştır. Âd kavminden sonra gelişip güç ve kuvvet kazanmış olan Semûd kavmi başlangıçta tevhid inancına sahipti. Allah'ın birliğine, elçilik müessesine ve âhîret gününe inanırlardı. Ancak her ümmette olduğu gibi zamanla bunlar da şirke sahip oldular. Nitekim Salih (a.s.)'ın onları Allah'a kulluk etmeye çağırmasından, ilahlara tapmaktan vazgeçip tevbe etmelerini ve Allah'tan bağışlanma dilemelerini istemesinden bu durum anlaşılmaktadır. "Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i (gönderdik). Dedi ki: Ey kav-mim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. O sizi yerden (topraktan) yarattı ve size orayı imar etme güç ve yeteneğini bahşetti. O halde O'ndan mağfiret (bağışlanma) dileyin. Sonra da O'na tevbe edin.

Çünkü Rabbim (kullarına) çok yakın ve dualarını kabul edendir. Dediler ki: Ey Salih! Sen bundan önce içimizde ümit beslenen birisiydin. (Şimdi) babalarımızın taptıklarına tapmaktan bizi engellemeye mi çalışıyorsun? Doğrusu biz, bizi kendisine (tevhid ve kulluğa) çağırdığın şeyden ciddi bir şüphe içindeyiz. Salih dedi ki: Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden bana (verilen) apaçık bir delil (tevhid) üzerinde isem ve o bana kendinden bir rahmet (elçilik) vermişse, buna ne dersiniz? Bu durum karşısında O'na asi olursam, beni Allah'tan (onun azabından) kim korur? O zaman siz de bana ziyan vermekten başka bir şey yapamazsınız. Ey kavmim! İşte size Allah'a ait olan bir dişi deve, sizin için bir ayet kılınmıştır. O halde bırakın da Allah'ın arzında otlasın! Sakın ona kötülükle ilişmeyin, sonra âni bir azaba çarptırılırsınız. Fakat Semûd kavmi, o deveyi ayaklarını keserek öldürdüler.

Salih dedi ki: “Yurdunuzda üç gün daha yaşayın (sonra helak olacaksınız).” Bu yalan olmayan bir tehdit idi. Emrimiz gelince Salih'i ve onunla beraber iman edenleri, bizden bir rahmet olarak azaptan yani o günün zilletinden kurtardık. Şüphesiz Rabbin güç sahibi ve her şeye galip gelendir. Zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı yani yurtlarında diz üstü çökekaldılar. Sanki orada hiç oturmamışlardı. Biliniz ki Semûd kavmi, gerçekten Rabblerini inkâr ettiler. Yine biliniz ki, Semûd kavmi (Allah'ın rahmetinden) uzak kılındılar.” (Hûd 61-68) Salih (a.s.) tebliğ ettiği tevhid dini hususunda akli ve nakli delillere sahip olduğuna, Allah tarafından kendisine elçilik görevi verildiğine işaret ederek kavminden bu konuyu iyice düşünüp değerlendirmelerini istedi. Kendisine verilen görevi yerine getirmeyip aksini yapmasının affedilmez bir günah olduğunu bildirdi. Kavminin davranışlarını kendilerini hüsrana uğratacağını defalarca haber verdi. Fakat kavmi gittikçe sertleşerek onu yalancılıkla suçlayıp onun büyülediğini söylediler ve iddiasını kanıtlaması için mucize göstermesini istediler. “Semûd kavmi de elçileri olan (Salih'i) yalanladı. Kardeşleri Salih onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız? Bilin ki ben, size gönderilmiş bir elçiyim.

Artık Allah'a karşı bilinçli olun yani bana itaat edin. Vazifeme karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim mükâfatımı verecek olan, ancak âlemlerin Rabbi'dir. Siz burada bahçelerin, pınarların içinde, ekinleri, salkımları sarkmış hurmalıkların arasında güven içinde bırakılacak mısınız (sanırsınız). Bir de kalkmış, dağlarda yonttuğunuz görkemli evlerden dolayı şımarıp kibirleniyor musunuz? Artık Allah'a karşı bilinçli olun yani bana itaat edin. Yeryüzünde bozgunculuk yapıp dirlik düzenlik vermeyen, aşırı gidenlerin emirlerine uymayın. Dediler ki: Sen olsa olsa iyice büyülenmiş birisin! Sen de ancak bizim gibi bir beşersin. Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi bize bir ayet getir. Salih: "İşte (ayet) bu dişi devedir. Onun bir su içme hakkı vardır. Belli bir günün içme hakkı da sizindir." dedi. "Ona bir kötülük yapmayın, yoksa sizi büyük bir günün azabı yakalayabilir. Bu uyarılara rağmen onlar deveyi kestiler. Ama pişman da oldular. Bunun üzerine onları azap yakaladı. Doğrusu bunda, büyük bir ibret ve ders vardır. Ama çokları iman etmezler." (Şuarâ 141-158)

Bu ayet ile müşrik olan Semûd kavminin deveye karşı nasıl davranacağı Allah tarafından sınanmış oluyordu. Allah her milleti ve her insanı zaman ve zeminin şartlarına göre bir şeyle imtihandan geçirir. Suyu dönüşümlü olarak kullanacaklardı. Yani bir gün Salih'in devesi, bir gün de Semûd kavmi ihtiyacı olan suyu alacaklardı. Aslında deve bir imtihan aracı idi. Maksat onların ilâhî buyruklara itaat hususunda niyet ve kararlılıklarını denemek içindi. Fakat imtihanı kaybettiler. Allah Semûd kavminin nasıl cezalandırıldıklarını çeşitli şekillerde Kur'an'da bizlere haber vermektedir. "Derken o dişi devenin ayakların keserek öldürdüler yani Rabblerinin emrinden dışarı çıktılar da: "Ey Salih! Eğer sen gerçekten elçilerdensen bizi tehdit ettiğin azabı bize getir." dediler. Bunun üzerine onları o (gürültülü) sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü çökekaldılar." (A'râf 77-78) "Andolsun ki Allah'a kulluk edin (demesi için) Semûd kavmine kardeşleri Salih'i gönderdik. Hemen birbiriyle çekişen iki zümre oldular.

Salih dedi ki: “Ey kavmim! Güzellik (İslâm) dururken niçin kötülüğe (şirke) koşuyorsunuz? Allah’tan mağfiret dileseniz olmaz mı? Size merhamet edilir.” Şöyle dediler: “Senin ve seninle olanların yüzünden uğursuzluğa uğradık.” Salih: “Size çöken uğursuzluk (sebebi) Allah katında yazılıdır. Hayır, siz imtihana çekilen bir toplumsunuz.” dedi.” (Neml 46-47) Salih elçi olunca, kendisini yalancılıkla suçladıklarından, Allah onlara kıtlık vermişti. “Uğursuzluk” dedikleri buydu. “O şehirde dokuz kişi (elebaşı) vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyor, güzellik tarafına hiç yanaşmıyorlardı.” (Neml 48) Dokuz kişiden maksat dokuz insan olabileceği gibi, dokuz grup da olabilir. Her zaman ve her yerde bozgunculuk fitne ve fesat çıkarmada aşırı gidenler var olmuştur. Âyet buna işaret eder. Mesela başka bir âyette: “Sonra her milletten, Rahmân olan Allah’a en çok âsi olanlar hangileri ise çekip ayıracağız.” (Meryem 69) buyuruyor. Bunlar gerçeği kabul etmez, insanlıklarıyla beraber vicdanlarını da kaybetmişlerdir. İşleri güçleri tevhid dinine karşı gelmek, sürekli mü’minlere tuzak hazırlamak ile uğraş verdiklerinden ötürü akıllarını ve ruhlarını şeytana satmışlardır. Kur’an bu gibiler için “Yaman düşmandır, Allah onları kahretsin.” (Münafikun 4) buyuruyor.

Hulûl inancı, maddi çıkar elde etme, halkı sömürme, rant peşinde koşma gibi olgularla açıklanacak şeylerden çok öte, insanı cezbeden, zevk alınarak, nefsin hoşuna giden aldatıcı hazlarla doludur. Bu inanç sistemi en güçlü bir canlılıkta yaşayan bir dindir. Şeytanî bir hayat tarzıdır. Sâmirî yaptığı buzağı için Musa’ya (a.s.) hesap verirken aynen şöyle diyordu: “Bunu böyle yapmayı nefsim bana hoş gösterdi.” (Tâhâ 96) Hulûl inancı, tevhid inancının tam aksi bir din, felsefesi olan karmaşık bir yol ve yöntemdir. Öyle olmasa binlerce yıldan beri devam edip gelemezdi.

Sonuç olarak: Semûd kavminin bütün tehdit ve tuzaklarından Allah Salih (a.s.)’ı kurtararak selamete ulaştırdı. “Semûd kavminde de (ibretler vardır.) onlara bir süreye kadar faydalanın denmişti. Rabblerinin emrine karşı geldiler. Bakıp dururlarken onları yıldırım çarpmıştı.” (Zâriyat 43-44)

İşte Semûd Kavmi de Allah'ın azabına uğrayıp yok olup gittiler.” Böyle zulmeden toplumun kökü kesildi. Övgü, güç ve kuvvet âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.” (En'âm 45) Müşriklerin tevhid inancı ve elçilerle savaşları, Allah'ın yanına, yöresine, berisine ekledikleri aracı-şefaathçi (yardımcı) alt-ilahlarının yok sayılmasından kaynaklanmaktadır. Bu alt-ilahları tanınmadığı içindir ki, elçileri atalar dinine ihanet etmekle suçladılar. Bugün televizyon kanallarında ve vaaz kürsülerinde anlatılan “Müşrikler, Allahsızlar, dinsizler, elçilere karşı geldiler.” sözleri doğru değildir. Bunu neden yaptılar? Çünkü şirkin gerçek yüzünü tanıtısalardı “Müslüman” yaftalı bir yığın adamın gerçekte birer müşrik olduğu ortaya çıkacaktı. Kısaca, şirkin Allah'ı inkâra ilişkin hiçbir sözü ve tavrı yoktur. Şirk, Allah'ı bütün kudretiyle kabul ve tâzim eder. Müşrikin şikâyeti, insanın Allah'a kulluğunda aracı, dünyada ve âhirette şefaathçi (yardımcı) olarak görüp devreye soktuğu alt-ilahların kabul edilmemesidir. Kişi, kavram, kurum, kudret ve nesne olarak değişik görünüşleri ve sembolleri olan bu araçlar kabul edildiği anda şirkin muvahhidlerle hiçbir alıp vereceği kalmaz.

Ne var ki, böyle bir kabul, elçilerin tanıttığı dinin inkârı olacaktır. Şirk dininin tebliğcileri, halkın uyanmasından, bilinçlenmesinden, bilgi sahibi olmasından korkarlar. Halkın sadece sıradan taklitçi ve her zamanki sabit bilgilere sahip olmasını ve bunun da kendi tekellerinde olmasını arzu ederler. Çünkü milletin ilmi ve akli seviyesi arttıkça, şirk dini zayıflayacak ve yok olacaktır. Zira şirk dininin en büyük koruyucusu, cehalettir. Yani şirk dini cehalet sayesinde ayakta durur. Dolayısıyla halk uyandııkça, halkın itiraz ve eleştiri ruhu geliştikçe şirk dini sarsılacak ve yıkılmaya mahkûm olacaktır. Çünkü bu din, insanlık tarihi boyunca mevcut taklidi durumu koruyup kollamıştır. Bu yüzden muvahhidlerin en büyük görevleri mevcut durumu kökten değiştirmek ve onun yerine adaleti, ölçüyü ve tevhidi hâkim kılmak olmalıdır. Nitekim Kur'an'da bütün elçilerin gönderiliş amacının yeryüzünde adaleti, mizanı ve hukuku tesis etmek olduğu sürekli olarak tekrar edilir. Yani adaleti ve mizanı hâkim kılarak mevcut durumu değiştirmek, kabul etmek değil.

İBRAHİM (A.S.) VE MÜŞRİK KAVMI

İbrahim (a.s.) Kur'an'da hayatı ve tevhid mücadelesi hakkında en geniş bilgi verilen seçkin Nebilerdendir. Şirk inancı anıldığında nasıl ki Firavun, Nemrut ve Ebû Cehil akla geliyorsa, tevhid inancı anıldığında da ilk akla gelen İbrahim (a.s.)'dır. İbrahim (a.s.) tevhid diyerek yaşamış tevhid diyerek hayatını Allah'a teslim etmiştir.

Tevrat'a göre İbrahim (a.s.)'ın ismi "büyük baba" anlamında "Abram" idi. Fakat daha sonra bunun yerine Allah ona "milletlerin babası" anlamına gelen "Abraham (İbrahim)" ismini vermiştir. Soy kütüğü, babadan oğula Nûh, Sam, Arpagşad, Şelah, Eber, Releg, Rev, Serve, Hara, Azer, İbrahim şeklinde gösterilir. (Tekvin 11/10.26) İbrahim (a.s.) Mezopotamya'da Keldanilerin Ur şehrinde doğmuş. Eşi Saray (Sâre), babası Azer ve diğer akrabalarıyla birlikte buradan Harran'a gitmiş babası burada ölmüş. Kendisi de Allah'tan aldığı vahiy üzerine eşi Sâre ve kardeşinin oğlu Lût (a.s.) ile birlikte Filistin'deki Ken'an diyarına göçmüştür. Yine Tevrat'ın verdiği bilgilere göre İbrahim (a.s.) Sâre'den çocuğu olmayınca onun isteğiyle Hacer'le evlenmiş ve seksen altı yaşındayken ondan oğlu İsmail, yüz yaşına geldiğinde de Sâre'den İshak dünyaya gelmiştir. "İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamd olsun! Şüphesiz Rabbim duayı işitendir." (İbrahim 39) âyeti bu gerçeği göstermektedir. İsmail, İbranicede, "Allah işitir." Anlamına gelen "Yişnael" isminin Arapça telaffuz edilen şeklidir.

Daha sonra evlendiği “Ketura” isimli eşinden de çocukları olan İbrahim (a.s.) 175 yaşında vefat ettikten sonra eşi Sâre'nin yanına defnedilmiştir. Kur'an'da on dördüncü sureye onun ismi verilmiştir. İbrahim (a.s.) Kur'an'da altmış sekiz defa anılmaktadır. Çeşitli âyetler yanında özellikle Bakara Suresi'nde bu büyük Nebi hakkında geniş açıklamalar yer almaktadır. Kur'an'da anlatıldığına göre “İbrahim (a.s.) Nûh milletindedir.” (Saffât 83) İman edenlerin babasıdır. (Hac 78) Allah'ın dostudur. (Nisâ 125) Kendisine göklerin ve yerin melekûtu gösterilmiş. (En'âm 75) Rabbinin emrettiği yere hicret etmiştir. (Ankebût 26) Onun soyuna da elçilik ve kitap verilmiştir. (Nisâ 54) İbrahim gerçekten Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir önder idi. (Nahl 120) Allah'ın nimetlerine şükreden, seçilmiş ve doğru yola iletilmişti. Ona dünyada güzellik verilmiş, âhirette de salihlerdendi. O, asla müşriklerden olmadı. (Nahl 121-123)

Allah tarafından birtakım kelimelerle sınanan İbrahim (a.s.) imtihandan başarıyla çıkmış, bu sayede insanlara önder (imam) yapılmıştır. (Bakara 124) İbrahim (a.s.)'ın kelimelerle sınanması onun şirke karşı sert sözleri olsa gerektir. Kur'an'da İbrahim (a.s.)'ın babası “Âzer” ismiyle anılır. Âzer'in hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Ahdi Atik'te (Tevrat) Nahor'un oğlu olduğu, putlara taptığı, 205 yaşında Harran'da öldüğü söylenir. Tevrat'ın tefsirlerinde put ustası olduğu, sonraları tevbe ettiği ileri sürülmüşse de Kur'an buna onay vermez. “İbrahim'in babası için af dilemesi, sadece ona verdiği sözden dolayı idi. Ne var ki onun Allah'ın düşmanı olduğu kendisine belli olduktan sonra, ondan uzaklaştı.” (Tevbe 114) İbrahim (a.s.) babasının tevhid dinine gelmesi için Allah'a çok dua etti. Babasına şirk inancından vazgeçmesi için çok yalvardı. Fakat babası tevhid dinini kabul etmeye yanaşmadı. (Meryem 41-45) Müşrik babası İbrahim (a.s.)'ın bütün yalvarmalarına karşılık şu cevabı verdi: “Ey İbrahim! Sen benim ilahlarımdan yüz mü çeviriyorsun! Eğer bundan vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım! Uzun zaman benden uzak dur. İbrahim sana selâm olsun. Rabbinden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü o bana karşı çok lütuflandır.” dedi. (Meryem 46-47)

Kur'an İbrahim (a.s.)'ın müşrik kavmine karşı mücadelesini birçok yerde ve çok yönlü olarak ele almaktadır. “Andolsun biz İbrahim'e daha önce rüşdünü vermiştik. Biz onu iyi bilirdik. O babasına ve kavmine: “Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor?” demişti. Dediler ki: “Biz babalarımızı bunlara taparken bulduk. Doğrusu siz de babalarınız da apaçık bir sapkınlık içindediniz.” dedi.” (Enbiyâ 51-53)

En'âm Sûresi'nde İbrahim (a.s.) müşriklere şu şekilde seslenir: “Siz Allah'ın size haklarında hiçbir hüküm indirmedığı şeyleri O'na ortak koştuktan korkmazken, ben sizin ortak koştüğünüz şeylerden nasıl korkarım! Şimdi biliyorsanız (söyleyin). İki gruptan hangisi güvende olmaya daha layıktır?” (En'âm 81) Bu âyette geçen “iki gruptan” maksat, Allah'ı bir kabul eden muvahhidler ile ona ortak koşan müşriklerdir. Âhirette Allah'ın azabından emin olmaya hangisi daha layıktır? Bir sonraki âyet buna cevap vermektedir. “İman edip de imanlarına herhangi bir zulüm (şirk) karıştırmayanlar var ya, işte güven onlarıdır yani onlar doğru yolu bulanlardır.” (En'âm 80) Müşrikler İbrahim (a.s.)'ı ilahlarıyla korkutmaya çalıştıklarından dolayı İbrahim (a.s.) onlara akli delillerle cevap vermiştir. Bu delilleri Allah ona vahiy yoluyla bildirdiğini şöyle açıklıyor: “İşte bu, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz! Şüphesiz ki, senin Rabbin hikmet sahibidir. Her şeyi hakkıyla bilendir.” (En'âm 83) İbrahim (a.s.)'dan sonra tevhid akidesini sürdüren hak dininin temsilcilerine “İbrahim milleti” deneceğini Kur'an'dan öğrenmekteyiz. (Nahl 78)

Kur'an tevhid yolunda Rasûlullah'ın ashabına İbrahim (a.s.) ve onunla beraber iman edenleri örnek göstermektedir.” (Mümtehine 4) Ehl-i kitabın iddia ettikleri gibi İbrahim (a.s.) ne Yahudi ne de Hristiyandır. Bilakis o, Kur'an'ın ifadesi ile Allah'ı tanıyan dosdoğru bir (muvahhid) müslüman idi. Müşriklerden asla olmadı.” (Âl-i İmrân 67) “Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine demişti ki: “Ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Ben yalnız beni yaratana kulluk ederim. Çünkü O, beni doğru yola iletendir.”

(İbrahim'in) bu sözü, ardından gelenlere devamlı kalacak (tevhidi) bir miras olarak bıraktı ki, insanlar (onun dininde) sebat etsinler.” (Zuhruf 26-28) Bütün bu özellikleriyle o hem fikrî hem de fiilî olarak şirkin her çeşidiyle büyük mücadele vermiş, bu sebeple insanlığın önderi olmada hak sahibi olmuştur. Şirk ve hulûliye inancının ne kadar büyük bir tehlike olduğunu en iyi bilen Nebi İbrahim (a.s.)'dır. O şöyle diyordu: “Rabbim bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl. Beni ve soyumdan gelenleri putlara tapmaktan uzak tut. Çünkü bunlar, insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular.” (İbrahim 35-36) İbrahim (a.s.)'ın Allah'a münâcâtı: “Rabbim! Bana hikmet ver ve beni salih kulların arasına kat. Bana, benden sonra gelecekler içinde iyilikle anılmayı nasip eyle! Beni naim cennetlerinin vârislerinden kıl. İnsanların dirilecekleri gün beni mahcup etme.” (Şuarâ 83-87) Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk şöyle demektedir: “Tevbe Sûresi âyetleri, birinci dereceden müfessir âyetlerdir. Daha önce inmiş sûrelerdeki kavramların anlamlarını belirlemede en hayati âyetlerin bir kısmı bu sûrededir. Bu sûrenin 114. âyeti, Kur'an vahyi boyunca gündemde tutulmuş şirk ve müşrik kavramlarının en öndeki müfessir âyetidir. Bu âyet, İbrahim (a.s.)'ın şirk dinine hizmeti meslek edinmiş müşrik (dinsiz değil) babasını “Allah düşmanı” olarak anmakta ve böylece, müşriklerin birer Allah düşmanı olduklarını hükme bağlamaktadır. Başka bir ifadeyle Tevbe 114. âyeti şirk ve müşrik tabirlerinin geçtiği bütün âyetlerin müfessiridir. Şirk ve müşrik tabirinin, daha önce inmiş olan 112 sûre boyunca geçtiği âyetlerin tümü Tevbe Sûresi 114. âyet bağlamında müfessir (tefsir edilmesi gereken) âyetlerdir. Tevbe Sûresi 114. âyet ise bu âyetlerin tümü bağlamında müfessir (tefsir edici) bir âyettir. Şimdi, müşrikler, Kur'an'ın hükmüyle birer Allah düşmanı ise onların tevhid mabedine el sürmeleri, oraya herhangi bir gerekçeyle hizmete kalkmaları, meziyet olarak görülme şöyle dursun, kabul bile edilemez. Şunu da kayda geçirmeliyiz. Müşrikler Allah düşmanı ise en tehlikeli Allah düşmanlarının din sınıfı içinden çıkabileceğini söylememiz gerekecektir. Veya müşrikleri dindar olarak görmemiz gerçekten önemlidir. Çünkü, Kur'an bunu birçok âyette hükme bağlamıştır. (Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, Din Maskeli Allah Düşmanlığı)

Müşrikler kendi inanç sistemlerinde öylesine dindar insanlar ki, dinlerini koruyabilmek için ellerinden gelen bütün gayreti ve çalışmayı yapmaktadırlar. İnançlarını koruyabilmek için mallarını infak ederler. Kur'an bu konuda şöyle buyuruyor. "Şüphesiz ki inkârcı (müşrikler) mallarını (insanları) Allah yolundan alıkoymak için infak ediyorlar." (Enfâl 36) Bu âyet gibi birçok âyet-i kerîme vardır ki müşrikler inançları uğruna mücadelelerini dile getirmektedir. Eğer müşrikler dinsiz olsaydı ki, (Tarihte dinsiz hiçbir millet gelmemiştir.) iman edenlere karşı bu derece düşmanca hareket etmezlerdi. Tevhidi kabul etmek dinsizler için kolay bir yoldur. Çünkü ateist insan müşrik olana nazaran gönlü ve zihni kirlenmemiştir. Fakat müşrik olana tevhid akidesi çok ağır gelir. "... kendilerini çağırдың bu (tevhid) dini müşriklere çok ağır gelir..." (Şûrâ 13)

Bundan dolayı Allah isminin hem müşriklere hem de muvahhidler arasında ortak bir kelime olması ve bu ismin, Allah kavramı etrafında çok hareketli münakaşalar ve savaşlar meydana getirmesi, iki grup arasında biraz ortak bir anlam noktası bulunduğu kanaatini desteklemektedir. Yoksa arada ne bir ihtilaf ne de münakaşa olurdu. Elçiler, muhaliflerine Allah namına hitap ettikleri zaman bunu gayet basit ve kesin bir biçimde yaptılar. Çünkü onlar, bu ismin, hitap ettiği kişilerin kafasında da önemli bir anlam taşıdığını biliyorlardı. Şayet böyle olmasaydı onların hareketi pek hafif kalırdı. Gerçekten cahiliye sisteminde Allah düşüncesi etrafında gelişen sanal unsurların hepsini İslâm, hatalı, batıl, kendi inanç sistemine aykırı bulmuş, bu fikirlere ve bunları taşıyan insanlara karşı savaşmıştı. İtiraz edilecek unsurların başında Allah'ın diğer ilahlar yanında üstün ilah olması fikri idi. Yani bütün diğer ilahlardan üstün bir Allah vardı. Ama onun yanında onunla beraber onun ortakları, onun güç ve azametini kullanabilen başka ilahlar da vardır. "İslâm'dan önce Araplar arasında bulunan Allah kavramı, mahiyet itibarıyla İslâm'ın Allah kavramına şaşırtacak derecede yakındır. O kadar yakın ki, Kur'an, bazen böyle doğru bir Allah anlayışının kâfirleri neden yeni gerçeği kabule sevk etmediğinin üzerinde ısrarla durur." (İzutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan)

LÛT (A.S.) VE MÜŞRİK KAVMI

Lût (a.s.) güney Babil'deki Ur şehrinin yerlilerinden ve İbrahim (a.s.)'ın kardeşi Harran'ın oğludur. İbrahim (a.s.)'a ilk iman eden kişidir. "Bunun üzerine Lût ona (İbrahim'e) iman etti." (Ankebût 26) İbrahim (a.s.) ile birlikte Irak'tan ayrılmış, daha sonra da ölü deniz (Lût gölü) kıyısındaki Sodom ve Gomore'ye yerleşmişti. Bu sebeple "Lût Kavmi" tabiri Lût (a.s.)'ın mensup olduğu kavmi ifade etmeyip onun aralarında yaşamaya karar verdiği ve elçi olarak görevlendirildiği Sodom sakinlerini ifade etmektedir. (DİB Yayınları, Kur'an Yolu-Meal Tefsir, c. 3, s. 186.)

Lût (a.s.)'ın ikamet ettiği Sodom halkı hulûl inancına bağlı inkârcı oldukları gibi ahlaksızlık ve sapkın ilişkiler içinde bulunuyorlardı. İşte Lût (a.s.) bu kavmi ıslah etmek ve tevhid inancını tebliğ etmekle görevlendirildi. Lût (a.s.) kıssası da Kur'an'ın birçok yerinde anlatılmaktadır. "Lût'u da (elçi olarak gönderdik). Kavmine dedi ki: "Sizden önceki milletlerden hiçbirinin yapmadığı ahlaksızlığı mı yapıyorsunuz? Siz şehveti tatmin için kadınları bırakarak şehvetle erkeklere mi yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz taşkın bir milletsiniz." Kavminin cevabı: "Onları (Lût ve taraftarlarını) memleketinizden çıkarın. Bunlar, pek temiz insanlarmış!" demelerinden başka bir şey olmadı. Biz de onu ve karısından başka aile efradını kurtardık! Çünkü karısı geride kalanlardan (müşriklerden) idi. Ve üzerlerine (taş) yağmuru yağdırdık. Bak ki günahkârların sonu nasıl oldu."

(A'râf 80-84) Lût (a.s.)'ın kavminin yok olacağını haber veren Resuller ilk önce İbrahim (a.s.)'a uğrayıp kendisini bir çocuk ile müjdeledikten sonra Lût kavminin yok olacağını haber vermek için geldiklerini söylediler. Resuller durumdan İbrahim (a.s.)'ı haberdar edip ümmeti hakkında herhangi bir korkuya kapılmamasını sağlamak için önce onu ziyaret ettiler. (Hûd 69-76) Daha sonra Resuller Lût (a.s.)'ın yanına gittiler. Olay geniş bir açı ve duygu yüklü bir üslupla şöyle aktarılır: “Elçilerimiz Lût'a gelince (Lût) onların yüzünden üzüldü, kederlendi ve onlardan dolayı içi daraldı. “Bu çetin ve zor gündür.” dedi.” (Hûd 77) Resullerin genç delikanlı olduklarını gören Lût (a.s.)'ın , eşcinsel müşrik kavminin onları rahatsız etmelerinden korkmuştu. “Lût'un kavmi koşarak onun yanına geldiler. Zaten daha önceden de o kötülüğü işleyip duruyorlardı. (Lût) Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır. (Onlarla evlenin) sizin için onlar daha temizdir. Allah'a karşı bilinçli olun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde akli başında birisi yok mu?” dedi. (Hûd 78)

Lût (a.s.)'ın halkına evlenmelerini tavsiye ettiği kızlarından maksat kendi öz kızları değil, kavminin kızlarıdır. Çünkü onun sadece iki kızı vardı. Her elçi kendi kavminin büyüğü ve manevi babası sayıldığından (Hac 78) Lût “İşte bunlar kızlarımdır.” demişti. Lût (a.s.)'ın bu öneri ve nasihatine kavminin cevabına gelirse “Dediler ki: Senin kızlarında bizim bir gözümüzün olmadığını biliyorsun yani sen bizim ne isteğimizi elbette çok iyi biliyorsun.” (Lût) Keşke benim size karşı (koyacak) bir gücüm olsaydı veya güçlü (korunaklı) bir kaleye sığınabilseydim.” dedi. (Resuller) dediler ki: Ey Lût! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında ailenle (yola çıkıp) yürü. Karından başka sizden hiçbiri geride kalmayın. Çünkü onlara gelecek olan azap şüphesiz ona da isabet edecektir. Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine (balçuktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık.” (Hûd 77-82)

Gözleri fuhuş arzusuyla dönmüş, hepsi birbirinden ahlaksız, şehvetlerinin kölesi olmuş Lût Kavmi bütün öğütleri ve emirleri reddettiler. Bu konu Kamer Sûresi'nde şöyle geçer. “Lût'un kavmi de

uyarıcı elçilerini yalanladı. Biz de üstlerine taş yağdıran bir fırtına gönderdik. Ancak Lût ailesi müstesna. Katımızdan bir nimet olarak onları seher vaktinde kurtardık. Biz şükredenleri işte böyle mükâfatlandırırız. Andolsun ki, Lût onlara bizim şiddetli azabımızla uyardı. Fakat onlar bu tehditleri kuşkuyla karşıladılar. Onlar Lût'un misafirlerine (Resullere) karşı kötülük yapmayı planlamışlardı. Hemen biz onların gözlerini silme kör ettik. "Haydi azabımı ve uyarılarımı tadın." (dedik) Bir sabah kendilerini, yakalarını bir daha bırakmayacak olan bir azap gelip çattı." (Kamer 33-38)

Olay Ankebût Sûresi'nde değişik bir şekilde şöyle hikâye edilir. "Lût'u da (elçi olarak, gönderdik). Kavmine demişti ki: Gerçekten siz daha önce hiçbir toplumun yapmadığı hayasızlığı yapıyorsunuz! Siz (ilahî ikazdan sonra) hâlâ, ille de erkeklere yaklaşacak, yol kesecek ve eğlencelerinizde edepsizlikler yapacak mısınız? Kavminin cevabı ise şöyle demelerinden ibaret oldu: Doğru söyleyenlerden isen Allah'ın azabını getir bize! (Lût) "Şu bozguncular güruhuna karşı bana yardım eyle Rabbim!" dedi. Elçilerimiz İbrahim'e (iki oğul ihsan edeceğimize dair) müjdeyi getirdiklerinde şöyle dediler: Biz bu memleket halkını yok edeceğiz. Çünkü onlar zulümde haddi aşmışlardır. (İbrahim) dedi ki: Orada Lût vardır! Şöyle cevap verdiler: Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Onu ve ailesini elbette kurtaracağız. Yalnız karısı müstesna! O (azapta) kalacaklar arasındadır. Elçilerimiz Lût'a gelince Lût onlar hakkında tasalandı ve onları korumak için ne yapacağını bilemedi. Ona korkma, tasalanma! Çünkü biz seni de aileni de kurtaracağız. Yalnız (azapta) kalacaklar arasında bulunan karın müstesna. Biz şüphesiz, bu memleket halkının üzerine, yoldan çıkmalarına karşı gökten (feci) bir azap indireceğiz. Andolsun ki biz, aklını kullanacak bir toplum için oradan apaçık bir ibret nişânesi bırakmışızdır." (Ankebût 28-35) Kıssa başka âyetlerde de (Hicr 61-77; Şuarâ 160-175) geniş bir şekilde anlatılmaktadır. İslâm ümmeti öyle mükemmel bir tevhide sahip olmalı ki, tevhidin meyvelerini ruhlarında, alışkanlıklarında, hayatlarında olgunluk kazanmalıdır. Beşeriyetin ruhunda bir yaprak gibi solmuş ve kurumuş yaprakları yeşertecek rahmet çisintisi tevhididir.

İnsanların ahlak ve hareketlerinde tevhidin tesiri mutlak kendini göstermelidir. Yani tevhid hayatı mutlaka inşa etmelidir. Tevhidin en büyük meyvesi, Allah'ın emirleri doğrultusunda hayatı değiştirmesidir.

YUSUF (A.S.)'İN İSLÂM AHLÂKI

Yusuf (a.s.) Kur'an'da ismi geçen Benî İsrâil resullerinden biri olup Yakub (a.s.)'in oğludur. Nesebi, İbrahim (a.s.)'a kadar ulaşır. Kur'an'da kendi adını taşıyan bir sûre mevcuttur. Tamamı 111 âyet olan bu sûrenin 98 âyeti (4-101) tamamen Yusuf (a.s.)'dan ve hayat hikâyesinden bahseder. Biz Yusuf (a.s.)'in zindan arkadaşlarına verdiği tevhid dersi ile ilgili âyetleri ele alacağız.

Yusuf (a.s.) bilinen hadiseden sonra haksız olarak zindana atılır. Gerisini Kur'an-ı Mübîn'den dinleyelim: “Onunla birlikte zindana iki delikanlı daha girdi. Onlardan biri dedi ki: “Ben (rüyamda) şarap sıktığımı gördüm.” Diğeri de: “Ben de (rüyamda) başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bunun yorumunu bize haber ver. Çünkü biz seni güzel ahlak sahibi olanlardan görüyoruz.” dediler. (Yusuf) dedi ki: “Size yedirilecek yemek gelmeden önce onun yorumunu mutlaka size haber vereceğim. Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindedir. Şüphesiz ben Allah'a inanmayan bir milletin dininden uzaklaştım, onlar âhireti inkâr eden bir toplum idiler.” (Yûsuf 36-37)

Biz mü'minler, tevhidin önemini, şirk dininin tehlikelerini ve kapsadığı alanların farkında değiliz. Fakat Allah'ın Elçileri tevhid akidesinin gerekliliğini son derece iyi kavradıklarından, rüyalarının tabirini isteyen genç arkadaşlarına zindanda hiç yeri değilken iki kişiyi bile önemseyerek onlara tevhid dersi vermenin yolunu aramış-

tır. Dolayısıyla onların rüyalarını yorumlamadan önce, kendisinin hak din üzerinde olduğunu, bilgilerinin Allah tarafından öğretildiğini ve Mısırlıların şirk inancında olduklarını bildirerek zindan arkadaşlarını tebliğe hazırladı ve hak din olan tevhid inancını onlara anlattı. Allah'ın nazarında tevhid inancından daha önemli bir ibadet, şirkten daha büyük bir günah olmadığını iyi biliyordu.

Yusuf (a.s.) şöyle söze başladı: “Ben Allah’a inanmayan bir kavmin dininden uzaklaştım. Onlar âhireti de inkâr ediyorlardı. Atalarım İbrahim, İshak ve Yakub’un dinine uydum. Allah’a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yakışmaz. Bu, Allah’ın bize ve (tüm) insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu bu nimete şükretmezler. Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli rabbler edinmek mi daha hayırlı, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı? Allah’ın yanı sıra taptıklarınız sizin ve atalarınızın taktığı (hayali) isimlerden başka bir şey değildir. Allah onların hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah’ındır. O size kendisinden başkasına kulluk etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanları çoğu (tevhidin önemini) bilmezler.” (Yûsuf 39-40)

Yusuf (a.s.)’in “Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir.” cümlesi çok önemlidir ve bu cümle şirkin ve atalar dininin anlatıldığı bir çok yerde geçmektedir. Yani milyonlarca insanın takip ederek gittikleri yol Kur’an’ın tevhid tanımına ve tarifine uymuyorsa bu yol batıldır, yanlıştır. Hatta bütün insanlar o yolu takip etseler Allah’ın rahmetinden uzaklaşarak cehenneme giderler. Tevhid o kadar önemli, hayati bir gerçektir ki, Kur’an’da anlatılan bütün elçilerin hayatları sanki bir tevhid mücadelesidir. Yusuf (a.s.)’in babası Yakub (a.s.)’in oğullarına vasiyeti şudur: “Oğullarım! Allah sizin için bu (tevhid) dinini seçti. O halde sadece ona teslim olarak hayatınız son bulsun.” dedi. Yoksa Yakub’a ölüm geldiği zaman siz orada mı idiniz? O zaman (Yakub) oğullarına: Benden sonra kime kulluk edeceksiniz? demişti. Onlar: ‘Senin ve ataların olan İbrahim, İsmail ve İshak’ın ilahı olan tek Allah’a kulluk edeceğiz. Biz ancak O’na teslim olmuşuzdur.’ dediler.” (Bakara 132-133)

Tevrat'a göre Yakub (a.s.) Mısır'da Yusuf (a.s.)'in yanında 24 yıl yaşadktan sonra vefat eder. Önceden yaptığı vasiyet üzerine naaşı Şam'da defnedilmiş bulunan İshak'ın yanına gömülür. Yusuf (a.s.) da babasından sonra 25 sene daha yaşar. Onun naaşını da Mısırlılar mermer bir sandık içine koyarak Nil'e gömerler. Mısırlılar onu çok sevdikleri için kendi memleketlerinde kalmasını isterler. Daha sonra Musa (a.s.) onun naaşını bularak babası Yakub'un yanına götürüp defneder.

Kıssamızı Yusuf (a.s.)'in bir münâcâtı ile bitirelim. “Ey Rabbim! Mülkten bana (nasibimi) verdin ve bana (rüyada görülen) olayların yorumunu da öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da âhirette de benim tek dostumsun (sahibimsin). Beni Müslüman (muvaahhid) olarak vefat ettir ve beni salih kullar arasına kat.” (Yûsuf 101)

ŞUAYB (A.S.) VE MÜŞRİK KAVMI

Kur'an'da adı geçen ve tevhid mücadelesi veren elçilerden birisi de Şuayb (a.s.)'dir. Medyen ve Eyke halkına elçi olarak gönderilmiştir. Bu iki merkezde ayrı ayrı İslâmî ve tevhidî tebliğ vazifesinde bulunmuştur. Şuayb (a.s.)'in tebliğ ve irşad çalışmaları Kur'an'da çeşitli âyetlerde anlatılır. Şuayb (a.s.)'in kıssası en geniş olarak Hûd Sûresi'nde anlatılmaktadır. (Hûd 84-95)

Medyen ve Eyke dağlık ve ormanlık olan iki ülke idi. Medyen toprakları, Hicaz'ın kuzeybatısında, oradan Kızıldeniz'in doğu sahiline, güney Filistin'e, Akabe Körfezi'ne ve Sina Yarımadası'nın bir bölümüne kadar uzanan bölgeleri içermekteydi. Şuayb (a.s.) İbrahim (a.s.)'in torunlarından Mikail'in oğludur. Annesi Lût (a.s.)'in kızıdır. Allah'tan Şuayb (a.s.)'a kitap veya sahifeler gönderilmemiştir. O, Âdem, Şit, İdris, Nûh ve İbrahim'e indirilen sahifeleri okudu ve onlarla tebliğ görevini yerine getirdi. Şuayb (a.s.), aynı zamanda Musa (a.s.)'in kayın pederi idi. Kızı Safura'yı Musa (a.s.) ile on yıl çobanlık ve hizmet etme karşılığında onunla evlendirdi. "(Şuayb) dedi ki: "Bana sekiz hac dönemi çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer 10'a tamamlarsan artık o kendindedir. Yoksa sana ağırlık vermek istemem." (Kasas 27)

Her türlü mücadele, tebliğ, irşad ve nasihate rağmen, Şuayb'ın davetini ve Allah'ın emirlerini dinlemeyen, zulüm ve taşkınlıkta ısrar eden Medyen halkı, azabı hak etmişti. Derken o korkunç sar-

sıntı onları yakalayiverdi. A'râf Sûresi'nde Şuayb (a.s.)'in kıssası şöyle anlatılır: (Şuayb) dedi ki: "Tehdit ederek (korkutarak) iman edenleri Allah yolundan alıkoyarak ve o yolu yanlış, yamuk göstererek öyle her yolun başını (köşe başını) tutmayın. Düşünün ki siz az idiniz de Allah sizi çoğalttı. Bakın ki, bozguncuların sonu nasıl olmuştur." Kavmimden iler gelen kibirliler dediler ki! "Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber iman edenleri memleketimizden kesinlikle çıkartacağız veya dinimize (şirk inancımıza) döneceksiniz." (Şuayb) "İstemesek de yani zorla mı?" dedi. Kavmimden ileri gelen kâfirler dediler ki: "Eğer Şuayb'a iman ederseniz o takdirde mutlaka ziyana uğrarsınız." Derken o şiddetli sarsıntı onları yakalayiverdi de yurtlarında diz üstü çökekaldılar. Şuayb'ı yalanlayanlar sanki yurtlarında hiç yaşamamış gibiydiler. Asıl ziyana uğrayanlar Şuayb'ı yalanlayanlar oldu." (A'râf 86-92) Şuayb (a.s.) onlardan yüz çevirdi ve içinden şöyle seslendi, "Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size nasihat ettim. Artık inkâr eden bir topluma nasıl acırım." (A'râf 93)

Buna göre Allah'ın emirlerini reddetmede ısrar eden, elçilerine asi olan, bunun neticesinde Allah'ın azabı ile cezalandırılanlara acımamak gerekir. Şuayb (a.s.) Eyke halkını da aynı tebliğ ve nasihatlerle doğru yola getirmeye çalıştı. Tevhid dinine davet etti. Fakat onu yalanladılar, isyankârlıkta devam ettiler. Kur'an olayı şöyle anlatır. "Eyke halkı da elçilerini (Şuayb'ı) yalanladı. Şuayb onlara şöyle demişti: "(Allah'a karşı bilinçli olmaz mısınız?) Bilin ki ben, size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'a karşı gelmekten vazgeçin (sorumluluğunuzun gereğini yerine getirin) yani bana itaat edin. Buna karşılık (tebliğ vazifesine) sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan ancak âlemlerin Rabbidir. Ölçüyü tastamam yapın, (insanların hakkını) eksik verenlerden olmayın. Doğru terazi ile tartın. İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın, yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın. Sizi ve öncükileri yaratan Allah'tan çekinin." Velhasıl onu yalancılıkla suçladılar. Kendilerini o gölge gününün azabı yakalayiverdi. Gerçekten o muazzam bir günün azabı idi." (Şuarâ 176-189)

Kıssa Hûd Sûresi'nde özet olarak şöyle anlatılır: “Dediler ki: ‘Ey Şuayb! Babalarımızın taptıklarını (ilahlar-rabler-evliya) yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana salatın mı (vahiy) emrediyor? Oysa sen yumuşak huylu ve çok akıllısın!’ Dedi ki: ‘Ey kavmim! Eğer benim, Rabbim tarafından (verilmiş) apaçık bir delilim varsa ve bana tarafından güzel bir rızık (elçilik) vermişse buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam ancak Allah’ın yardımını iledir. Yalnız O’na dayandım ve yalnız O’na döneceğim. (Hûd 87-88)

Nihayetinde Şuayb (a.s.)’ın kavmi yola gelmeyince cezaları şu şekilde kesildi: “Emrimiz gelince Şuayb’ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri (müşrikleri) ise korkunç bir gürültü yakaladı da yurtlarında diz üstü çökekaldılar. Sanki orada hiç oturmamışlardı. Biliniz ki, Semûd kavmi (Allah’ın rahmetinden) uzak olduğu gibi Medyen kavmi de uzak oldu.” (Hûd 94-95)

Şirk inancıyla mücadele edip de adı Kur’an’da geçmeyen nice elçiler de mevcuttur. Mesela, İbrahim Sûresi’nde adları açıklanmayan kahraman tevhid elçilerini şu şekilde anlatır: “Sizden öncekilerin, Nûh, Âd ve Semûd toplumlarının ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah’tan başkası bilmez. Elçileri kendilerine açık kanıtlar getirdi de onlar, ellerini elçilerinin ağızlarına bastılar ve dediler ki: “Biz, size gönderilen (dini) inkâr ettik ve bizi kendisine davet ettiğiniz (Allah’a) karşı derin bir kuşku içindeyiz.” Elçileri dedi ki: “Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe olur mu? Hâlbuki o sizin günahlarınızı bağışlamak ve sizi belirli bir vakte kadar yaşatmak için sizi (tevhid dinine) çağırıyor.” Onlar dediler ki: “Siz de bizim gibi beşerden başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden (ilahlarımızdan) döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize, apaçık bir delil getirin!” Elçileri onlara dediler ki: “(Evet) biz sizin gibi bir beşerden başkası değiliz. Fakat Allah nimetini (elçiliği) kullarından dilediğine lütfeder.

Allah'ın yasası olmadan bizim size delil getirmemize imkân yoktur. Mü'minler ancak Allah'a dayansınlar. Hem bize tevhid (yollarımızı) göstermiş olduğu halde ne diye biz Allah'a dayanıp güvenmeyelim? Sizin bize verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız. Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkülde sebat göstereceklerdir.” Kâfirler elçilerine dediler ki: “Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız ya da mutlaka dinimize döneceksiniz.” Fakat Rabbleri de elçilere “Zalimleri mutlaka yok edeceğiz.” diye vahyetti. Ve (ey Muvahhidler!) o kâfirlerden sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz (vâris kılacağız). İşte bu makamından korkan ve tehdidimden sakınan kimselere mahsustur. (Elçiler) fetih istedi. (Allah da verdi.) Her inatçı zorba da hüsrana uğradı. (İbrahim 9-15)

Muvahhidleri mükâfatlandıran, onlara ümit veren, sonsuz merhamet sahibi Allah'a hamd ederiz. İnkârları yüzünden müşrikleri cezalandıran Rabbimize sonsuz hamdolsun. “Ey Rabbimiz! İman ettik. Öyle ise bizi affet, bize acı! Sen merhametlilerin en iyisisin!” (Mü'minûn 109)

MUSA (A.S.)'İN ÇİLELİ MÜCADELESİ

Musa (a.s.) gerek Kitâb-ı Mukaddes'te gerekse Kur'an'da kendisine en geniş yer ayrılmış bulunan elçidir. Kur'an'da 136 defa adı geçer. Tevrat'ın beş kitabından dördü (Çıkış, Levililer, Sayılar, Tesniye) onu ve başından geçenleri anlatır. Kur'an'da yer alan ve ana hatlarıyla kitabı mukaddesin verdikleriyle uyuşan bilgilere göre Musa'nın (a.s.) doğduğu yıl Mısır firavunu, yüzyıllardır bu ülkede yaşayan sosyo-ekonomik durumları gittikçe kötüleşen İsrailoğulları (Yakuboğulları) arasından çıkacak birinin kendi saltanatını elinden alacağını işaret eden bir rüya görür. Bunu üzerine onların erkek çocuklarını öldürerek kız çocuklarını sağ bırakıyordu.

Kur'an'da buna şu şekilde işaret edilir. "(Ey İsrailoğulları) hatırlayın ki Firavun'un taraftarlarından biz sizi kurtardık. Çünkü onlar size azabın en kötüsünü reva görüyorlar. Yeni doğan erkek çocuklarınızı kesiyorlar, kızlarınızı hayatta bırakıyorlardı. O size reva görülenlerde Rabbinizden büyük bir imtihan vardı. (Bakara 49; İbrahim 6; Kasas 4) Sıkı bir şekilde uygulanan bu katliamdan Musa'yı kurtarmak isteyen annesi, Allah'ın emri uyarınca onu (üç aylıkken) harç ve ziftle sıvıdığı bir sepete koyarak, Nil nehrine bırakmış, ablasına da gelişmeleri uzaktan takip etmesini söylemişti. Nihayet Firavun ailesi bebeği bularak Firavun'un eşine getirirler. Firavun'un eşi Asiye çocuğun hayatına kıymaması ve kendisinde kalması hususunda kocasını razı ettikten sonra, onun için süt annesi arar.

Fakat çocuk hiçbir kadının memesini emmez. Durumu öğrenen ablası onlara annesini tavsiye eder. Emzikteki bir bebeğin kendisine verilen memeyi reddetmesi, göklerde ve yeryüzünde bulunan yaratılış yasasına aykırıdır. Böyle bir şey mümkün değildir. İkincisi, Nebi, Resul ve toplumlarıyla ilgili sünnetullah diye bir kaide ve kurallar vardır. Yani Nebi (a.s) a indirilen vahyin içinde süt anneliği varsa, Musa (a.s) döneminde Allah bunu bir çocuğa haram kılmaz. Üçüncüsü, annesinden başkasından Musa (a.s) a süt emmenin haram kılınmasının ibretlik hiçbir değeri yoktur. Yani aklını kullananlar açısından çıkarılacak bir ders ve ibret bulunmamaktadır. Eğer bir çocuğun annesinden başkasından süt emmediği hikayesine iman edecek olursak, göklerde ve yeryüzünde bulunan yaratılış yasasına aykırı bütün hikaye ve kerametleri kabul etmek zorunda kalırız. Hepsi meşru bir zemin bulur.

İşte o zaman vahyin akla ve mantığa hitap etmesinin hiç bir anlamı kalmayacaktır. Sadece bu kıssa değil, yaratılış yasasına aykırı Kur'an'da anlatılan bir çok kıssanın gerçekliği bulunmamaktadır. Ve bu kıssalar, Kur'an'ın yüce Allah tarafından bir hidayet ve rahmet olarak indiğine de hiç bir zarar vermeyecektir. Tam aksine onun yüce Allah tarafından vahyedildiği ve muhteşem bir kitap olduğunu kanıtlayacaktır.

Dolayısıyla bu kıssalar, tamamen müşriklerin zihinlerinde, Yahudi ve Hristiyanların rivayetlerinde bulunan uydurma hikayelerden ibarettir. Kur'an bunları onaylamak için değil, Yahudi ve Hristiyan kaynaklarında bulunan bu mitolojileri olduğu gibi alarak onların hurafelerini deşifre etmiştir. Çünkü Yüce Allah'ın varlığından sonra en önemli gerçek, göklerde ve yeryüzünde bulunan yasaların değişmezliğidir. Eğer Kur'an Mekke müşriklerinin, Yahudi ve Hristiyanların bu hikayelerini tümünden reddetmiş olsaydı, onlardan hiç birisi Kur'an'ı dinlemez, iman edenler ile onlar arasında büyük bir uçurum meydana gelecekti. Çünkü bu hikaye, efsane ve mitolojiler tamamen zihinlerine ve hayatlarına hakim olmuştu. Bu saçma sapan hikaye ve efsanelerden uzaklaşmaları için vahyin gönüllere tamamen hakim olması gerekiyordu.

Bu da zamanla olacak bir şeydi, yani kalplere akıl ve mantığın egemenliği kurulmalıydı. Bu kıssaların masal ve mitoloji olduklarına yani hiç bir gerçeklikleri olmadığına dair en önemli delil, akıl, mantık, ibret ve ders açısından üretken olmamalarıdır. Yani insanların inanç, fikir ve düşünce ufuklarına hiç bir ışık yakmamış, hiçbir faydaları olmamıştır. İsa (a.s.)'ın doğumu yani onun babasız olarak dünyaya geldiği ile ilgili hikayeyi de aynı şekilde değerlendirmek gerekiyor. Dolayısıyla akıl ve mantığın sınırlarını aşan kıssaların neden Kur'an'da yer aldığını inceden inceye düşünmek gerekiyor. Mutlaka bizim bilmediğimiz bir çok sebebi vardır. (Kasas 7-13)

Böylece evinde annesi tarafından emzirilen Musa tekrar Firaun'un ailesine teslim edilir. Okuma yazma da dahil olmak üzere çok iyi bir eğitim görür. Olgunluk çağına ulaşınca Allah tarafından kendisine “hüküm ve ilim verilir.” “Musa olgunluk çağına erişince, biz ona hikmet (elçilik) ve ilim (tevhid) verdik.” (Kasas 14) İsrailoğullarından birinin Mısırlı biriyle dövüştüğünü gören Musa, İsrailinin yardım istemesi üzerine Mısırlıya bir yumruk vurup ölümüne sebep olur. Beklemediği bu durum karşısında Allah'tan af diler ve Allah tevbesini kabul eder. “Musa: Rabbim! Doğrusu kendime zulmettim. Beni bağışla dedi. Allah da onu bağışladı.” (Kasas 16)

Ertesi gün olayın duyulması üzerine yetkililer Musa'nın öldürülmesine karar verdiler. Durumu öğrenen Musa (a.s.), Medyen'e doğru Mısır'dan uzaklaştı. “Şehrin öbür tarafından bir adam koşarak geldi! Ey Musa: “İleri gelenler seni öldürmek için hakkında müzakere ediyorlar. Derhal buradan ayrıl! Bana inan ki senin iyiliğini istiyorum.” Musa çekinerek oradan ayrıldı.” “Rabbim! Beni zalimlerden koru, dedi.” (Kasas 20-21) Medyen'de tanıştığı Şuayb (a.s.)'ın kızıyla evlendi. Sekiz veya on yıl boyunca Şuayb (a.s.)'ın hizmetinde bulundu. Daha sonra annesinin bulunduğu Mısır'a dönmek üzere aileleriyle birlikte yola çıktı. Yolda Tûr Dağı'nın yanında gördüğü ataşe yaklaştığında yakındaki bir ağaçtan “Ey Musa! İyi bil ki ben âlemlerin Rabbi Allah'ım.” (Kasas 30) “Ey Musa! İyi bil ki, ben mutlak galip ve hikmet sahibi olan Allah'ım!” (Neml 9) şeklinde bir ses işitti ve bu sözle başlayan ilk vahye muhatap oldu.

Bu ve başka vesilelerle Allah kendisine aracısız hitap ettiği için Musa (a.s.) “Kelimullah” diye anılır. “Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu.” (Nisâ 164) Bu arada Allah tarafından kendisine asasının yılanı dönüşebilen ve elinin kar gibi beyazlaşması şeklinde iki mucize verildikten sonra Firavun’a gidip kavmini onun zulmünden kurtarmakla görevlendirilir. (Tâhâ 9, 47; Kasas 29, 37; A’râf 103, 119; Şuarâ 10, 68; Hüd 96, 99; Nâzi’ât 15, 26; Zuhruf 46, 56) Musa(a.s.) ailesini Medyen’e kayınpederinin yanına göndererek Mısır’a hareket eder. Harun (a.s.)’ı da yanına alarak Firavun’un huzuruna çıkar. Deliller göstermesine rağmen Firavun’u ikna edemez. Firavun hulûl inancına sahip olduğundan kendisini tek ilah ve en büyük Rabb olarak ilan etmişti. “Firavun, Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka ilah tanımıyorum.” dedi (Kasas 38) ve yine “Ben sizin en büyük Rabbinizim.” diyordu.” (Nâzi’ât 24)

Kendini en yüce Rab olarak gören Firavun ve halkı başlarına gelen şiddetli felaketlerden ders çıkararak doğru yola gelmek istemediler. “Ve dediler ki: Bizi sihirlemek için ne ayet getirirsen getir. Biz sana asla inanmayacağız. Biz de ayrı ayrı deliller olarak onların üzerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik. Yine de büyüklük tasladılar ve yoldan çıkan günahkâr bir millet oldular. Azap üzerlerine tam olarak çökünce: “Ey Musa! Sana verdiği söz hakkı için, Rabbine yalvar, eğer bizden azabı kaldırırrsa, mutlaka sana iman edeceğiz ve muhakkak İsrailoğullarını seninle göndereceğiz.” dediler. Biz, ulaşacakları bir müddete kadar onlardan azabı kaldırıncaya hemen sözlerinden dönüverdiler. Biz de âyetlerimizi yalanlamaları ve onlardan gafil olmaları sebebiyle kendilerinden intikam aldık ve onları denizde boğduk. (A’râf 132-136) Musa (a.s.) kıssası Kur’an’ın birçok yerinde detaylı ve özet olarak anlatılmaktadır. “Andolsun ki Musa’yı da ayetlerimizle yani apaçık bir delille Firavun’a ve onun ileri gelenlerine gönderdik. Fakat onlar Firavun’un emrine uydular, oysa Firavun’un emri doğru değildi.” Kur’an, Firavun’un ileri gelenlerinin ve halkının şirke bağlı olduklarını açıkça ortaya koymaktadır. “Firavun’un kavminden ileri gelenler dediler ki; Musa’yı ve kavmini, senin ilahlarını (başka bir kıraate göre ilah-

lığını bırakıp yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diye mi bırakacaksınız?” (A'râf 127) Nihayet Allah'ın emri gelince Musa bir gece İsrailoğullarını yanına alarak Sina'ya geçmek üzere gizlice Kızıldeniz'e doğru yola çıktı. Sabahleyin durumu öğrenen Firavun da kuvvet toplayarak peşlerine düştü. (Yunus 90-91; Tâhâ 77-78; Şuarâ 52, 67; Bakara 50) Şirk İsrailoğullarının ruhlarına o kadar işlemiştir ki, inançlarını ortaya koymadan bir gün bile sabredemiyorlardı. Musa (a.s.) onları denizden geçirdikten hemen sonra Allah'a hamd edip O'na şükredeceklerine putlara tapmak istediklerini Musa(a.s.)'a söylediler. “İsrailoğullarını denizden geçirdik. Orada kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir kavme rastladılar. Bunun üzerine. “Ey Musa! Onların ilahları olduğu gibi, sen de bizim için bir ilah kıl.” dediler. Musa: “Üzüntü içerisinde esefle gerçekten siz cahil bir toplumsunuz.” dedi ve şöyle devam etti: “Allah sizi âlemlere (o zamanki insanlara) üstün kılmışken ben size Allah'tan başka bir ilah mı edineceğim?” (A'râf 138-140)

İsrailoğulları, Musa (a.s.)'a o kadar eziyette bulundular ki Kur'an'da Allah şöyle buyuruyor: “Ey iman edenler! Siz de Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. (Elçinize eziyet etmeyin) Nihayet Allah onu, dedikleri her şeyden temize çıkardı. O (Musa) Allah'ın yanında şerefli bir konuma sahipti.” (Ahzab 69) Kavmiyle birlikte Sina'ya ulaşan Musa (a.s.) onların başına Harun'u bırakarak ilâhi vahyi almak üzere Tûr Dağı'na gitti ve kırk gece orada kaldı. (A'râf 142; Bakara 51) Bu arada Harun'un (a.s.) bütün mücadelesine rağmen, İsrailoğulları Sâmirî isimli bir kuyumcunun yaptığı altın buzağı heykeline tapmaya başladılar. Döndüğünde durumu öğrenen Musa (a.s.), son derece öfkelenmiş. Allah'tan gelen levhaları (Allah'ın emir ve yasaklarının yazılı olduğu levhaları) yere fırlattı. Harun (a.s.)'ı onlara sahip olmadı, onları engellemedi düşüncesiyle saçından ve sakalından tutup sürüklemeye başladı.” Harun (a.s.) Musa (a.s.)'a Ey anamın oğlu “Bu toplum beni cidden zayıf gördüler ve nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de düşmanları bana güldürme ve beni bu zalim (müşrik) toplumla beraber tutma.” dedi. (A'râf 150)

Harun (a.s.) mazeretini makul gören Musa (a.s.) kavminden seçtiği yetmiş kişi ile birlikte işledikleri günah ve şirkten dolayı tevbe, etmek üzere tekrar Tûr-i Sina'ya gitti. “Musa tayin ettiğimiz vakitte kavminden yetmiş adam seçti. Onları o müthiş sarsıntı yakalayınca Musa dedi ki: “Ey Rabbim! Dileseydin onları da beni de daha önce helak ederdin. İkimizdeki beyinsizler yüzünden hepimizi helak eder misin? (A'râf 154-155)

Musa (a.s.) Tih çölüne geldikten sonra İsrailoğullarını Allah'ın kendileri için vadettiği kutsal topraklara götürmek istedi. Fakat kavmi savaşamayacaklarını, korktukların söyleyince Allah onlara kutsal toprakları kırk sene haram kıldı. Kırk yıl çölde dolaşmak zorunda kaldılar. Olay Kur'an'da şu şekilde geçmektedir: “Ey Musa! O zorba ve zorlu toplum (Amelika) orada buldukları müddetçe biz oraya asla gidip savaşmayız. Şu hâlde sen ve Rabbin, gidin savaşın. Biz burada oturuyoruz.” dediler. Musa: “Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden (Harun) başkasına hâkim değilim: Bizimle bu yoldan çıkmış toplumun arasını ayır.” dedi. Allah “Öyleyse (arz-ı mevûd / kendilerine vaat edilen topraklar) onlara kırk yıl yasaklanmıştır. (Bu müddet içinde) yeryüzünde (çölde) şaşkın şaşkın dolaşsınlar, artık sen, yoldan çıkmış bu toplum için üzülme” dedi. (Geniş bilgi için bak. Mâide 20-26)

Bu süre içinde Musa (a.s.) da yanlarında olmak üzere çölde dolaşıp durdular. Tevrat'taki bilgilere göre kırk yıl çöl hayatımın sonuna doğru Harun (a.s.) 123 yaşında Hor Dağı'nda vefat etti. Daha sonra Arz-ı Mevûd'a yaklaştıklarında da Musa (a.s.) 120 yaşında vefat etti. Moab diyarında Beyt-i Peor karşısındaki dereye defnedildi. A'râf Sûresi'nde verilen bilgilere göre Sina Dağı'ndan dönen Musa (a.s.), İsrailoğullarının buzağıya tapmalarından dolayı gösterdiği çok sert tepkinin ardından Allah, şükretmelerine, ıslah olup kendilerine gelmelerine bir fırsat vermek üzere onları bağışlamış. Bu arada Allah, onlardan altın buzağıyı ilah edinerek şirke bulaşmış olmalarından dolayı tevbe edip af dilemelerini istemiş ve “Nefisleriniz öldürün” (Bakara 54) demişti. Bu son ifadeden neyin kastedildiği hususunda Kur'an'da kesin bilgi yoktur.

Ancak Tevrat'ın “Çıkış” bölümünde, tanrınız buzağıya tapanlara cezalarını çekmek üzere, ellerini kılıçlarına alarak birbirlerini öldürmelerini emrettiği böylece baba oğul demeden insanların birbiriyle çarpıştığı ve neticede üç bin kişinin öldürüldüğü bildirilmektedir. Bu ifade genellikle elçilerini dinlememeyi alışkanlık haline getiren İsrailoğullarının bu yüzden iç savaşa kadar varan toplumsal bir ihtilafa düşüp kan döktüklerine ve ancak Musa'nın (a.s.) gayretleriyle iç barışı sağladıklarına işaret eder. Reşit Rıza, makbul, nasuh bir tevbenin, kötülükten vazgeçerek pişman olup özür dilemekle, ibadet ve hayırlı amellere yönelmekle gerçekleşebileceğini; bunun ise genellikle insan nefesine çok ağır geldiğini ifade eder. Başka âlimler ise “Nefsinizi öldürün” buyruğunu “Kötü duygularınızı, bencil istekleriniz yok edin.” şeklinde iç arınma manasında yorumlamışlardır.

Allah, bütün isyanlarına, elçilerine karşı gelmeleri ve ona eziyet etmelerine rağmen İsrailoğullarını Firavun'un zulmünden kurtarmasının sebebini Kur'an-ı Mübin'de bizlere şöyle haber verir: “Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi (İsrailoğullarını) da içini bereketlerle doldurduğunuz yerin doğu ve batı taraflarına mirasçı kıldık, sabırlarına karşılık Rabbinin İsrailoğullarına verdiği güzel söz yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta olduklarını ve yetiştirdikleri bahçeleri helak ettik.” (A'râf 137) “Sabrettikleri ve âyetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik.” (Secde 24) “Biz ise, o yerde güçsüz düşürülenlere lütufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları (mukaddes topraklara) vâris kılmak istiyorduk.” (Kasas 5) İsrailoğulları Firavun'un zulmü altında yüzlerce yıl kalmalarına rağmen korkunç bir sabır örneği göstererek imanlarından tamamen uzaklaşmamışlardı. Musa ve Harun (a.s.) mukaddes topraklara ulaşmadan vefat ettiler. Yeni yetişen genç nesil İsrailoğulları Yuşa (a.s.) önderliğinde, kendilerine vaad edilen toprakları savaşarak ele geçirdiler. Tih Çölü'nde kırk sene kalan İsrailoğullarının, yirmi yaşın üzerindeki herkesi ölmüşlerdi. Kur'an'ın dörtte birini elçi kıssaları, bu kıssaların dörtte birini de Musa (a.s.) kıssası oluşturur. Allah'ın selam hepsinin üzerine olsun.

MUSA (A.S.)'İN KISSASINDA ADI GEÇEN ŞAHSİYETLER

Sâmirî:

Sâmirî adı, Kur'an'da Musa (a.s.)'in önderliğinde İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışından sonra yaşanan olayları anlatırken Tâhâ Sûresi'nde birkaç yerde geçmektedir. Yüce Allah'ın Musa'ya kavminin Sâmirî tarafından saptırıldığını haber vermesi üzerine (Tâhâ 85) Musa kavminin yanına geldiğinde verdikleri sözden (şirk koşturma) neden dönüp altın buzağıyı ilah edindiklerini sormuş onlar da bu işin sorumlusu olarak Sâmirî'yi göstermişlerdir. (Tâhâ 86,87) Musa (a.s.) Sâmirî'ye bunu yapmada amacının ne olduğunu sorunca (Tâhâ 95) Sâmirî'nin cevabı şu olmuştur. "Ben onların görmediklerini gördüm. Zira, o elçinin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (erimiş mücevheratın içine) attım. Bunu nefsim bana hoş gösterdi." dedi. Bunun üzerine Musa: "Defol git! Artık hayatın boyunca sen 'Bana dokunmayın!' diyeceksin. Ayrıca senin için, kurtulamayacağın bir ceza günü var. Tapmakta olduğun ilâhına da bak! Yemin olsun. Biz onu yakacağız. Sonra onu parça parça edip denize savuracağız. Sizin ilahınız, yalnız, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'tır. O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır." dedi." (Tâhâ 96,97,98) Şirk inancıyla ilgili en dikkat çekici olay buzağıya tapma hadisesidir.

Kur'an-ı Mübîn'de Allah şöyle buyuruyor. “İnkârları sebebiyle buzağı sevgisi (tutkusu) kalplerine dolduruldu, buzağı sevgisi kalplerinde taht kurdu.” (Bakara 33) Yani hulûliye inancından kurtulmanın kolay olmadığını anlatılmak istenmektedir. Evet hulûl inancından kurtulmak pek mümkün değildir. Şirk dininden ve hulûl inancından vazgeçmek zor bir olaydır.

İsrailoğullarının buzağıya tapmalarına neden olan Sâmirî'den bahsetmeksizin, Kur'an'ın birçok yerinde atıf yapılmaktadır. Tâhâ Sûresi'ndeki kıssanın bir benzeri Tevrat'ta (Çıkış 32) Sâmirî ismi geçmeden yer almaktadır. (T.D.V. İslâm Ans. c. 36 s. 78.)

Sâmirî, şirk düzeninde Musa (a.s.) döneminin medya ve basın yayın ayağını temsil etmektedir.

Maddeye ve güce tapan Karun:

Zenginliğiyle tanınan, Musa (a.s.) ve Harun (a.s.)'in şahsında Allah'ın emirlerine karşı çıktığı için cezalandırılan, dünya malı ve mülk sevgisi ile şirk inancına düşen bir kişidir. Kur'an'da Karun adıyla kıssası nakledilen bu kişi Tevrat'ta “Korah” diye anılmaktadır. Karun kıssası bazı farklılıklarla Ahdi Atik'in (Tevrat) çeşitli yerlerinde geçmektedir. Kur'an'ın Kasas Sûresi'nin âyetlerinde (Kasas 76-82), Karun, Musa (a.s.)'in kavminden, hazinelerinin anahtarlarını ancak güçlü bir topluluğun taşıyabildiği, zenginliğiyle mağrur bir kişi olarak takdim edilir. Karun gösterişi sevmekte, kavminin arasında ihtişamla dolaşmakta, bu ise bazılarının hayranlığını celbetmektedir. Kavminin, servetiyle kibirlenmemesi gerektiği yönündeki uyarılarına karşın, Karun bu serveti, kendi bilgi ve becerisi sayesinde kazandığını ileri sürüyordu. Nihayet kendisi ve evi yerin dibine geçirilmiş, bu akıbetten ne kendini kurtarabilmiş ne de onu kurtaracak bir kimse çıkmıştı. “Biz onu da sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık Allah'a karşı kendisine yardım edecek avanesi olmadığı gibi, o kendisini savunup (Allah'ın azabından) kurtarabilecek kimselerden olamadı.” (Kasas 81) Diğer âyetlerde de Musa (a.s.)'ın apaçık delillerle Firavun, Hâmân ve Karun'a gönderildiği fakat onların Musa'yı yalancı bir sihirbaz olarak niteledikleri, ona karşı çıktıkları, yeryü-

zünde büyüklük tasladıkları, sonuçta her birinin farklı şekillerde cezalandırıldığı belirtilir. (Ankebût 39-42) Karun, Allah'ın gönderdiği tevhid dinini ve ictimai düzeni hedef alan sömürücü sermaye ayağını temsil etmektedir.

Hâmân: Kur'an'da Musa (a.s.) döneminin Firavun düzeninin bürokratik zalim temsilcisi olarak anılan kişidir. Hâmân adı Kur'an'da altı âyette Firavun ile beraber anılmaktadır. (Kasas 6-8, 39; Ankebût 39; Gâfir 24, 36) Bu âyetlerden anlaşıldığına göre Allah Musa (a.s.)'ı âyetler ve delillerle Firavun, Hâmân ve Karun'a göndermiş fakat onlar Musa'yı "Çok yalancı sihirbaz!" diye suçlayarak tebliğini reddetmişlerdir. (Ankebût 39)

Ahdi Atik'e göre Hâmân imparatorlukta bütün Yahudilerin öldürülmesini planlamış, bu konuda Kral'dan izin almış fakat Yahudi asıllı olan Kraliçe Ester'in son andaki müdahalesi üzerine Yahudilerin yerine düşmanları katledilmiş.

Vezer Hâmân da oğullarıyla birlikte asılmıştır. (Ester 7/10, 9/7-10.) Diğer taraftan Hâmân'ı Mısır yönetiminde Firavun'dan sonra gelen ona çok yakın bir kişi olduğunu göstermektedir. Bundan hareketle Hâmân'ın baş vezir olduğu ileri sürülmüşse de Kur'an'da onun vezirliğinden söz edilmemektedir. Kur'an'ın bahsettiği "Firavun" bir şahıs ismi olmayıp kralın ikametgâhının adı ve kralın unvanı olduğu gibi Hâmân'ın da bir şahıs ismi olmaktan çok "Amon kültü" rahiplerine verilen bir unvan olması da muhtemeldir. Amon XI-XII. Sülâleler döneminde millî ilah, XVIII-XX. Sülâleler döneminde ise Mısır'ın en önemli ilahı olmuştur. Bu ilahın adı Amân, Amen, Amon, Amonon, Amun, Hâmân, Hammon gibi değişik şekillerde söylenmekte; onu temsil ettiği kabul edilen başrahip de tanrının müşahhaslaştırılmış şekli düşünüldüğünden aynı adla anılıyordu. (T.D.V. İslâm Ans. c. 15, s. 436.)

Bel'am:

Şirk devlet ve düzenini ayakta tutmaya çalışan, dinini, ruhunu ve vicdanını maddi menfaat, dünyalık ve şehevi arzular karşılığında

satan din adamı hüviyetini, karakterini ve sistemin manevi fetva ayağını temsil etmektedir. Tevrat'ta ve İslâmî kaynaklarda, önceleri iyi bir mü'min iken daha sonra Musa (a.s.) ve kavmi aleyhine hile tertiplelediği için cezalandırıldığı rivayet edilen aşağılık kişidir. Tarihçilerin çoğunluğuna göre Kur'an'da ismi zikredilmeksizin "Onlara şu adamın kıssasını anlat: Ona âyetlerimiz hakkında bilgiler verdik ve o (bunlara önce uyduğu halde) daha sonra bunlardan tamamen sıyrılıp uzaklaştı. Şeytan onu peşine taktı ve bu suretle azgınlardan biri haline geldi. Biz dileseydik o kişiyi âyetlerimizle yüceltirdik. Fakat o dünyaya saplandı (İhtiraslarına uydu). (A'râf 175,176)

Yüce Allah'ın âyetleriyle bilgilendirdiği fakat heva ve hevesinin, tabiatının kötülüğü yüzünden bu bilgileri dünya menfaatlerine alet eden kişi, diye söz edilen kişiyi Bel'am b. Baura'dır.

Tevrat'taki kıssaya göre, Musa (a.s.) önderliğinde İsrailoğullarının çölde Ken'an Diyarı'na doğru ilerlediklerini gören Moab Kralı endişeye kapılır. İsrailoğullarına karşı kendilerine yardım etmesi için Bel'am'ı davet eder. Bunun üzerine Bel'am İsrailoğullarının Moab'lı kadınlarla zina etmelerini, putlara kesilen kurbanlardan yemelerini sağlar. Böylece onların manevi güçlerini yıkarak günahkâr olup, savaş ve cihaddan uzaklaşmalarını temin eder. Bel'am İsrailoğulları tarafından öldürülmüştür. (Sayılar 31/8; Yeşu 13/22) Bel'am'la ilgili Tevrat'ta daha birçok rivayet aktarılır.

Firavun Ailesinde Bulunan Kahraman Muvahhid:

Kur'an'da ismi verilmeyen bu kişinin muhtemelen dini arayışı olan, bu hususta düşünüp taşınan, akli selim, haktan yana, vicdan sahibi ve insaf ehli erdemli bir şahsiyet idi. Musa'nın davetini öğrendiğinde aradığı gerçeği bulduğunu düşünmüş ve ona iman etmişti. Daha sonra Firavun'un Musa'yı öldürmeye karar verdiğini öğrenince onun huzuruna çıkarak kendisini bu kararından vazgeçirmek istemiş ve şöyle seslenmiştir: "Siz bir adamı 'Rabbim Allah'tır.' diyor diye öldürecek misiniz? Hâlbuki o, size Rabbinizden apaçık kanıtlar getirmiştir. Eğer o yalancı ise yalan kendisindedir. Eğer doğru söylüyorsa sizi tehdit ettiği azabın, bir kısmı olsun gelip sizi bulur.

Şüphesiz Allah haddi aşmış, yalancı hiç kimseyi doğru yola iletmez. Ey kavmim! Bugün yeryüzüne hâkimsiniz. Ama Allah'ın azabı size gelip çatarsa, kim bize yardım eder? Firavun: 'Ben size kendi görüşümü söylüyorum yani size ancak doğru yolu gösteriyorum.' dedi. İman etmiş olan dedi ki: 'Ey kavmim! Doğrusu ben sizin için Nûh kavminin, Âd, Semûd ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi (elçileri yalanlayan) toplulukların başlarına gelen bir akıbetten korkuyorum. Allah, kullarına bir zulüm dileyecek değildir. Ey kavmim! Gerçekten sizin için o bağrıışma gününden, arkanıza dönüp kaçacağınız günden korkuyorum. Sizi Allah'tan (O'nun azabından) kurtaracak kimse yoktur. Her kim Allah'tan saparsa artık onu doğru yola iletcek de yoktur. Kendilerine gelmiş hiçbir delil olmadığı halde Allah'ın âyetleri hakkında mücadele edenler gerek Allah yanında gerekse iman edenler yanında büyük bir nefretle karşılanır. Allah, büyüklük taşıyan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler. Ey kavmim! Nedir bu haliniz? Ben sizi kurtuluşa davet ediyorum. Siz beni ateşe davet ediyorsunuz. Siz beni, Allah'ı inkâr etmeye ve hiç tanımadığımı nesnelere O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi, aziz ve çok bağışlayan Allah'a davet ediyorum. Gerçek şu ki sizin beni davet ettiğiniz dünyada da âhirette de davete değer bir tarafı yoktur. Dönüşünüz sadece Allah'adır. Aşırı gidenler de ateş ehlinin kendileridir. Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. "Ben işimi Allah'a ısmarlıyorum. Şüphesiz Allah kullarını çok iyi görendir."

Nihayet Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden onu korudu. Firavun'un kavmini ise kötü azap kuşatıverdi." (Mü'min 28-45)

Mü'min kişinin, Musa (a.s.) ile ilgili olarak "Eğer yalancı biriye yalanı kendi zararınadır. Ama eğer doğru söylüyorsa size bildirdiği azabın bir kısmı başımıza gelir." (Mü'min 28) ifadesi, Musa'nın ortaya koyduğu gerçekler hakkında kuşkusu olduğu anlamına gelmez. O bu ifadeyle, Firavun ve ileri gelenlerin düşüncesizce hareket ederek Musa'yı öldürmelerini önlemeyi, onun uyarılarını ciddiye almalarını ve ona göre karar almalarını sağlamak içindi. Bu ifade,

aynı zamanda farklı bir düşünce ve inanç ortaya koyanlar hakkında ölçülü, soğukkanlı davranmak, sağduyuyla hareket etmek, bunların doğruluğu ve yanlışlığı üzerinde düşünüp taşındıktan sonra bir karara varmak ve tavır belirlemek gerektiği yönünde genel bir ders ve uyarı anlamı taşımaktadır. 29. âyet ise siyasi güç ve hâkimiyetin, zorbalık, baskı ve haksızlık aracı olarak kullanılmaması gerektiğini ortaya koymaktadır. (DİB, Kur'an Yolu, Meal Tefsir)

Kur'an'ın en çok sakındırmak istediği olumsuzluklardan biri de korkudur. Korku meselesinde temel hedef Allah'tan başkasından korkulmamasını sağlamaktır. İçinde Allah'tan başka varlıkların korkusu yer eden insanın herhangi bir ölümsüz değer üretebilmesi söz konusu olamaz.

Kur'an vicdanının büyük temsilcisi Muhammed İkbâl (Ö: 1938) insan varlığını ve insanın yaratıcı kabiliyetini, fikir ve üretimini, tahrip eden bir numaralı belanın korku olduğunu söylemektedir. Ona göre “Korku, bütün kötülüklerin, bütün şerlerin kaynağı olarak görülmelidir. (İqbâl, İslâm as an Ethical and a Political Ideal) İkbâl, korkunun aşılmasında tevhidin en hayati değer olduğuna vurgu yaparken şu âyeti öne çıkarmaktadır: “O muvahhidler ki Allah'ın gönderdiği emirleri duyururlar. Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah yeter.” (Ahzab 39)

Sihirbazlar:

İnsanlık tarihinde belki de iman ve tevhid akidesini, hakkı hiç tereddüt etmeden kabul edenler Firavun'un sihirbazlarıdır. Kur'an değişik süreler de onları anarak, sahip oldukları karakter ve kahramanlıklarını bize hatırlatır. Firavun'un, onları öldürmeye karar veren tehditleri karşısında, eski sihirbazlar yeni mü'minler, tevhid üzere sebat gösterip inançlarına bağlı kalarak ölmenin, korkaklık göstererek uyuşukça yaşamaktan daha şerefli olduğunu cesaretle dile getirdiler ve bütün olarak korkunç işkencelere karşı metanetle direnmelerini sağlayacak bol sabırlar ihسان etmesini Allah'tan temenni ettiler. (A'râf 120-126; Tâhâ 70-76; Şuarâ 46-51) Sihirbazlar, Musa (a.s.)'a iman ederek onun tarafına geçtiklerini gayet açık ve

mert bir şekilde göstermişlerdir. Bu sebeple Firavun'un, "Ben size izin vermeden ona iman ettiniz öylemi! Ama yakında göreceksiniz!" Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım!" (A'râf 123) tehditlerine karşılık şu cevabı verdiler: "Biz zaten Rabbimize döneceğiz. Sen sadece, Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde onlara inandık diye bizden intikam alıyorsun. Ey Rabbimiz! Bize sabır ver ve Müslümanlar (muvaahhidler) olarak canımızı al!" (A'râf 125-126)

Başka bir yerde "Bunun üzerine sihirbazlar secde ettiler yani kapandılar. "Harun'un ve Musa'nın Rabbine iman ettik." dediler. (Firavun) şöyle dedi: "Ben size izin vermeden önce ona inandınız öyle mi! Gerçek şu ki o, size sihri öğreten büyüğünüzdür. Şimdi ellerinizi ve ayaklarınızı tereddüt etmeden çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım! Böylece, hangimizin azabının daha şiddetli ve sürekli olduğunu anlayacaksınız." Dediler ki: "Seni, bize gelen açık kanıtlara ve bizi yaratana tercih edemeyiz. Yapacağını yap! Sen, ancak bu dünya hayatında hükümünü geçirebilirsin. Biz hatalarımızı ve senin bize zorla yaptırdığın sihri bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah hem daha hayırlıdır yani bâkidir." (Tâhâ 70-73)

Şuarâ Sûresi'nde Firavun'un aynı türden tehditlerine karşılık şöyle cevap verdiler. "Zararı yok dediler (nasıl olsa) biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz. Biz ilk iman edenler olduğumuz için Rabbimizin hatalarımızı bağışlayacağını umarız." (Şuarâ 50,51)

Yüce Allahım! Bu nasıl bir tevhid, bir iman, bir ahlak, nasıl bir alçak gönüllülük. Bize de bu şekilde bir iman, bir tevhid, bir ahlak, alçak gönüllülük nasip eyle.

Allah şöyle buyuruyor: "İnsanlardan bazıları, Allah'tan başkasını Allah'a denk ilahlar edinir de onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah'a olan sevgileri ise (onlarınkinden) çok daha fazladır. (Bakara 165) İşte sihirbazlar, iman edenlerin Allah'a olan sevgilerinin müşriklerden daha çok olduğunu en güzel bir şekilde ispatlayarak ortaya koymuşlardır. (Yüce Allah bizi onlarla haşreylesin.)

Firavun:

İbranice veya Süryaniceden Arapçaya geçen “Firavun” kelimesi, milattan önce 1370’lerde “kral” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Eski Mısır inancında Firavun hem kral hem de tanrının oğlu ve dolayısıyla hulûl inancına bağlı olarak ilah sayılıyordu. Eski Ahid’de Firavun kelimesi otuz dokuz yerde yalın bir unvan olarak, iki yerde de Kral Neko ve Kral Hofra’nın isimleriyle birlikte geçmektedir. Kur’an’da yetmiş dört defa tekrarlanan Firavun kelimesi sadece Musa (a.s.) dönemindeki Mısır kralını ifade etmekle birlikte, asıl ismi verilmemektedir. Yahudi kaynaklarında, İsrailoğullarına zulmeden Firavunlar olarak 1. Seti, onun oğlu 2. Ramses ve 2. Ramses’in oğlu Merneptah’ın isimleriyle anılır. (Ömer Faruk Harman, “Firavun” maddesi)

Kur’an’da Firavun şu şekilde anlatılır: Kendisinden başka ilah tanımayan (müşrik) (Şuarâ 29; Kasas 38); kendisinin en büyük rabb olduğunu iddia eden (Nâzi’ât 24); çocukları katleden, zayıfları ezen (Bakara 49); ifsat edicilerden bir olan (Yunus 91); emri ve yolu doğru olmayan (Hûd 97); dünyada ve âhirette lanete uğrayan (Hûd 9; Kasas 42); kibirli (Kasas 39; Zuhruf 51) Allah’a karşı azgın olan (Nâzi’ât 17; Kasas 4). Daha birçok kötü ahlak ile nitelenen Firavun, en sonunda şirk denizinde boğularak Allah’ın rahmetinden uzaklaştırılmış yani yok olmuştur. “Biz İsrailoğullarını denizden geçirdik. Ama Firavun ve askerleri zulmetmek ve saldırmak üzere onları takip etti. Nihayet (denizde) boğulma haline gelince “Gerçekten ben, İsrailoğullarının iman ettiği, Allah’tan başka ilah olmadığına iman ettim. Ben de Müslümanlardanım!” dedi. (Allah) şimdi mi (imân ettin!) Hâl-buki daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun.” (Yunus 90-91) Firavunları, onlara isyan yerine itaat eden kitleler yarattı ve yaratmaya devam ediyorlar. Kur’an’a göre, Firavunları üretenler, zalimlere uşaklık edenlerdir. “Firavun kavmini aptallaştırdı ve hakir gördü (kibirlendi) onlar da kendisine boyun eğdiler. Onlar yoldan çıkmış bir toplumdur.” (Zuhruf 54) Firavun kavmini din adamlarıyla aptallaştırdı. İnsanlık tarihinde ezilen din adamı göremezsiniz. Din adamları ezen sınıfın en etkili silahlarıdır.

Firavun'un Hanımı:

Âsiye, Kur'an'da ondan adı verilmeksizin "Firavun'un karısı" diye söz edilmektedir. Batılı kaynaklar bu ismin müfessirler tarafından verildiğini, İslâmî kaynaklara Süryaniceden geçtiğini ileri sürmüşlerdir. Kur'an'da Âsiye'den, Musa (a.s.)'in dünyaya geldikten sonra Firavun'un sarayına intikalinde oynadığı rol ve onun getirdiği dini kabul etmesi dolayısıyla bahsetmektedir. "Firavun'un karısı (sepetin içinden erkek çocuk çıkınca) kocasına benim ve senin için göz aydınlığıdır. Onu öldürmeyin. Belki bize faydası dokunur ya da onu evlat ediniz. Hâlbuki onlar (işin sonunu) sezemiyorlardı." (Kasas 9)

Bu şekilde Musa'nın öldürülmesine engel olmuş ve sarayda büyümesini sağlamıştı. Kur'an'ın Âsiye'yi anması iman ve tevhid açısından erkek-kadın ayırımının olamayacağını en güzel şekilde ispat etmektedir. Kadınlara fikir, tevhid ve imanda değer vermeyen Şia ve Ehl-i Sünnet âlimlerine bir örnek oluşturması gerekir. Her şeyde sadece erkeklerin ön plana çıkarılarak kadınların emek ve çabalarının görülmemesi doğru bir hareket tarzı değildir. "Rabbleri, onların dualarını kabul etti. (Dedi ki:) Ben erkek olsun kadın olsun ki hep birbirinizdensiniz. İçinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım." (Âl-i İmrân 195)

Dolayısıyla ister farkında olsun ve isterse olmasın, huzur ve saadet arayan insanlığın kurtuluşu "Tağutları reddetmek ve Allah'a iman etmektir." Yani İslâm dediğimiz tevhiddir. İşte bu tevhid, insanlığın şeref ve haysiyetinin, iffet ve kerametinin en sağlam koruyucusu olmuştur. Tevhidin insanoğluna kazandırdığı meziyetleri hiçbir şey kazandıramaz. Tevhid ağacının meyvesi, kişinin her yerde ve her zaman Allah'ın murakabesi altında olduğunu hissetmesidir. Yani tevhid, insanı ihlas ilkesine ve ihsan makamına ulaştıran en büyük rahmet ve merhamettir. Şunu da bilelim ki, kulun Allah'ı sevmesi, Allah'ın kulunu sevmesi, tevhidin safi bir meyvesidir. İnsanlık tarihindeki bütün iman edenlerin hayatı, tevhidin bir neticesiydi. Onları her türlü kölelikten kahramanlığa, eşkıyalıktan Allah'ın dostluğuna ulaştıran şey tevhid akideleriydi.

İLYAS (A.S.) VE MÜŞRİK KAVMI

İslâmî kaynaklarda İlyas (a.s.), Pinehes'in (Finhas) torunudur. Kur'an'da zikredilen İlyas, Kitab-ı Mukaddes'teki İlyâ (Eliyahu-Eli) olmalıdır. Zira Kur'an'daki İlyas da tıpkı elçi İlyâ gibi Ba'l putperestliği ve şirkle mücadele etmiştir.

İlyâ, Ahdi Atik'te geçen büyük elçilerden biridir. (II.Tarihler 21/12) İsrail kralı Ahab'ın Sâmir'e'ye' de bir Ba'l evi (tapınak) yaparak Ba'l mezbaha (kurban kesme yeri) kurması ve Sayda Ba'line (put) tapmaya başlaması üzerine Nebi İlyâ, birdenbire ortaya çıkarak kâinatın gerçek efendisinin Yahve (Allah) olduğunu belirtir ve Ba'l'in hiçliğini vurgulamak için kuraklık doğuran güçlü ve etkili bir mucize gösterir. (Yakub'un Mektubu, s. 17-18) Ahab ülkenin başına gelen felaketten İlyâ'yı sorumlu tutarsa da İlyâ, gerçek sorumlunun Ba'l-lerin ardınca giden Ahab olduğunu belirtir. Bunu kanıtlamak için gösterdiği büyük bir mucize bütün halkı Yehova'nın Allah olduğunu ikna eder. Ardından İlyâ Ba'l kültürünü ortadan kaldırmak için Ba'l'in bütün yalancı elçilerini Kişon Vadisi'ne indirerek boğazlar. İlyâ bu katliam sebebiyle suçlanmaz. Aksine putperestlerle yalancı elçilerin öldürülmesini emreden Musa şeriatını uyguladığı ifade edilir. (Tesniye 13/15;17/2.7) Daha sonra dua ederek kuvvetli bir yağmurun yağmasını sağlar. (Yakub'un Mektubu S/18) İlyas (a.s.)'dan, Kur'an şu şekilde söz etmektedir: "Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da doğru yola iletmiştik. Hepsi de salih kullarımızdan idiler." (En'âm 85)

“İlyas da şüphe yok ki, elçilerdendi. (İlyas) kavmine: “Allah’a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Yaratanların en iyisi olan, sizin de Rabbiniz, sizden önce gelen atalarımızın da Rabbi olan Allah’ın yanı sıra Ba’le mi taparsınız?” demişti.” (Saffât 123-126) Ba’l, Şam’da Bek adındaki şehir halkının taptığı altın putun adı idi. Şimdi buraya Ba’lebek denmektedir.

“Bunun üzerine İlyas’ı yalanladılar. Allah’ın ihlaslı (muvahhid) kulları müstesna, onların hepsi (cehenneme) götürüleceklerdir. Sonra gelenler içinde, kendisine bir ün bıraktık. ‘İlyas’a selam olsun.’ dedik. Şüphesiz biz iyileri işte böyle mükâfatlandırırız. Çünkü o, bizim mü’min kullarımdandı.” (Saffât 127-132)

Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk der ki: “Kur’an, insanı fosile tapmaktan kurtarıp ilkelere bağlanma noktasına yükseltmek ister. Bunun içindir ki Kur’an her şeyden önce dini, kişiye bağlı bir kurum olmaktan çıkarır. Dinin kurucusu ve koruyucusu bir kişi veya kişiler değil, Yaratıcı kudrettir. Bunun bir uzantısı olarak dinin adı da kişi veya kişilere nispet edilmek yerine tevhid ve esenlik anlamındaki bir kavrama nispet edilmiş ve İslâm olmuştur. Bu ad değiştirilmez, bir başka kelimeyle birleştirilemez. Kur’an, dini, onu tanıtan ve öğreten elçilerin adına nispet etmekten bile kaçınır. (Nasr 2) Kişilerin veya konsillerin kotardığı din, vahyin dini olmaz vahyin dinini kişi veya konsillerin adına nispet ederek anmak, Kur’an’a göre şirk olarak değerlendirilmiştir. Dinden siyasete, sanattan ticarete kadar korkulu bir fosil sömürüsü insanlığın beynini ruhunu ve maddi imkânlarını kemirmekte ve yok etmektedir. Fosil ilahların yerine gerçek Yaratıcı’yı, fosil kuvvetlerin yerine de zaman üstü ilkeleri koymadıkça Şeytan üfürüğüyle beslenen ölümcül uykudan uyanmanın hayali bile mümkün değildir. Ölümsüzleşmeyi, fosil kuvvet olmakla değil de zaman üstü tevhid ilkelerinin savunucusu olmakta görenlere selam olsun! (Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, Din Maskeli Allah Düşmanlığı)

YUNUS (A.S.)'İN TEVHİD MÜCADELESİ

Yunus (a.s.), Kur'an'da altı yerde anılmaktadır. Nisâ Sûresi'nde gönderilen elçiler arasında, (Nisâ 163) En'âm Sûresi'nde on yedi elçinin ismi sıralanırken geçmekte “Biz İbrahim'e İshak'a ve (İshak'ın oğlu) Yakub'u da armağan ettik. Hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce de Nûh'u ve O'nun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyûb'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola ilettik. Biz iyi davrananları işte böyle mükâfatlandırırız. Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da (doğru yola ilettiğimiz) hepsi de salihlerden idiler. İsmail, Elyesa, Yunus ve Lût'u da (hidayete erdirdik) hepsini âlemlere üstün kıldık.” (En'âm 84-86)

Yunus Sûresi'nde onun kavminin inkârdan vazgeçerek helak olmaktan son anda kurtuldukları bildirilmekte ve “Yunus'un kavmi müstesna (halkını yok ettiğimiz ülkelerden) herhangi bir ülke, keşke (kendilerine azap gelmeden) önce iman etse de bu imanları kendilerine fayda verseydi. Yunus'un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki zillet azabını kaldırdık.” (Yunus 98)

Enbiyâ Sûresi'nde tebliğinin başlangıcında halkın kendisine iman etmemesine öfkelenerek ülkesini terk ettiği, ancak Allah tarafından sıkıntıya uğratılınca yanlış yaptığının farkına vararak karanlıklar içinde iken “Senden başka ilah yoktur. Seni tenzih (ve

tesbih) ederim. Gerçekten ben nefsimi zulmettim.” diyerek Allah’a yakardığı bunun üzerine duasının kabul edilip sıkıntı ve kederden kurtarıldığı bildirilmektedir.” (Enbiyâ 87-88) Kalem Sûresi’nde sabırsızlık göstererek öfkeye kapılması hafif yollu kınanmakta ardından Allah’ın nimeti sayesinde içine düştüğü durumdan kurtulduğu anlatılmaktadır. (Ey Nebi!) “Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle balık sahibi (Yunus) gibi olma, hani o dertli dertli Rabbine yalvarmıştı. Şayet Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı o mutlaka kınanacak bir halde ıssız bir diyara atılacaktı. Fakat ardından Rabbi onu seçti. (Yalnız bırakmadı, vahyini verdi) ve onu salihlerden kıldı.” (Kalem 48-50)

Yunus (a.s.) hakkında Kitab-ı Mukaddes’te genel hatlarıyla Kur’an’la uyuşan daha ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Buna göre Yunus (a.s.), M.Ö. 8. yüzyılda Asur Devleti’nin başşehri Ninova’nın halkını (bugünkü Irak’ta bir yerleşim merkezi) Allah’ın yoluna ve tevhid akidesine davet etmesi için yüce Allah tarafından görevlendirilir. Fakat Allah tarafından hicret emri gelmeden kavmine öfkelenerek ülkesinden ayrılmak üzere Yafa’dan Tarsus’a gidecek olan bir gemiye biner. Fırtınaya yakalanan geminin batmaması için bütün yükün denize bırakıldığı gibi çekilen kura sonucu Yunus (a.s.)’da denize atılır ve onu Allah’ın gönderdiği bir balık yutar. Balığın karnında hatasını anlayıp dua eder. Pişmanlık duyarak Allah’a yalvarır. Bunun üzerine balık onu karaya atar. Tekrar Ninova’ya gitmekle görevlendirilir. Halkı tevbe ederek kendisine iman eder ve cezalandırılmaktan kurtulurlar. Yunus (a.s.) nüfusu yüz bini aşkın bir şehrin halkına uyarıcı ve tevhid akidesine çağırıcı bir elçi olarak gönderilir. Kur’an bunu şu şekilde beyan eder: “Yunus kendisini kınayıp dururken onu bir balık yuttu. Eğer Allah’ı tesbih edenlerden olmasaydı, tekrar (insanların) dirilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı. “Seni tenzih ederim, senden başka ilah yok, ben zalimlerden oldum, dedi.” (Enbiyâ 87) Halsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık. Ve üstüne (gölge yapması için) kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik. Onu yüz bin veya daha çok kişiye elçi gönderdik. Sonunda ona iman ettiler. Bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar yaşattık.” (Saffât 142-148)

Kur'an, elçilerin sorumluluklarını da onurlarını da iki kelimeye toplamıştır: Abd ve resûl. Abd, İbranicedeki "abada" kelimesinden türeyen bir sözcük olup iş yapan, değer üreten demektir. Bu sözcüğün "kul" diye çevrilmesi de tam olarak Kur'an'ın vermek istediğini karşılamıyor. Rasûl ise elçi demektir. Kur'an, elçiler için nebi sıfatını da kullanır ki o da Allah'tan haber getiren demektir.

Kur'an'la birlikte şunu soracağız! Hak elçilerine, bizzat habercisi oldukları Allah tarafından verilmiş kul ve elçi unvanları, hangi mantık ve gerekçeyle yetersiz bulunuyor? Kim kimin malını bölüştürüyor? Bütün hayatlarını, habercisi oldukları Allah'ın dinini tebliğe adanmış elçilere unvan vermede dinin sahibi olan âlemlerin Rabbi yetersiz veya isabetsiz mi kalıyor? Kur'an, insanlığın ayağını iyiden iyiye kaydıran "elçiyi ilahlaştırma" hastalığına tutulanları, bu hastalık yüzünden şirke bulaşmış toplumları birçok âyette uyararak şu muhteşem sözü vicdanlara iletiyor:

"Ne İsa Allah'a kul olmaktan çekinir ne de Allah'a yakınlaştırılmış melekler." (Nisâ 172)

Şu gerçeği tekrar etmekte fayda vardır: İnsanlık tarihi boyunca tevhid dini, dinsizliğe karşı değil, tam aksine her zaman dine karşı savaş vermiştir. Ali Şeriatî der ki: "İlme, akla ve fitrata dayalı tevhid dini, hep cehalet, taklit ve korkunun ürünü şirk dininin karşısında yer almıştır. Tevhid dini inkılapçı bir dindir, yenilikçidir. İnsanlığa bilmediğini öğretmek için gelmiştir."

Şirk dini ise tahrif yoluyla veya tek hak İlah'a karşı, tağutlara yani kula kulluk, esaret, zillet ve meskeneti ortaya çıkaran dini inanç ve akideler üretmekle mevcut durumu korumaya çalışmaktadır. Bu nedenle tevhid dininin elçileri zuhur ettikleri her dönemde insanı, Allah'ın iradesinin tecellisi olan yaratılış gayesinin temelini teşkil eden Sünnetullah'a uymaya çağırılırdı. Tevhid dininin olmazsa olmazı, Sünnetullah'ın dışındaki her kuvvet ve kudrete karşı isyan etmek, onu inkâr etmektir. Şu da bir gerçektir, tarih boyunca her zaman insanların hayatına şirk dini hâkim olmuştur.

Bu din ya açık bir şekilde kendi adıyla hükmetmiş ya da tevhidin kisvesine bürünerek, zulmüne biraz iman karıştırarak kendine daima yer bulmuştur. Tevhid dini ise tarihte hâkim olamamış, her zaman azınlıkta kalmış, yönetimi ele al(a)mamış bir dindir. (Ali Şeriati, Dine Karşı Din, s. 34.)

3. BÖLÜM:

HRİSTİYANLIK VE ŞİRK

HRİSTİYANLIKTA ŞİRK

Hristiyanlıkta kutsal kitab, “Bible” (Kitab-ı Mukaddes) diye adlandırılmaktadır. O, “Eski Ahid” adı altında Yahudilerin kutsal yazıları ve “Yeni Ahid” adı altında Hristiyan yazıları olmak üzere iki temel bölümden oluşmaktadır. Hristiyan inancına göre Eski Ahid (Tevrat), Allah’ın Musa (a.s.) ile Sina’da yaptığı ahdi temsil etmektedir. Yeni Ahid (İncil) ise İsa’nın havarileriyle son akşam yemeğinde yaptığı sözleşmeyi temsil etmektedir. Günümüzde Markos, Matta, Luka ve Yuhanna gibi isimlerle bilinmelerine rağmen, İnciller gerçekte isimsiz olarak kaleme alınmışlar ve 2. yüzyılın ikinci yarısından sonra bugünkü isimleriyle anılmaya başlamışlardır. Hristiyan inancında ve geleneğinde Matta ve Yuhanna, İsa’nın havarileri olarak kabul edilirken, Markos, Pavlus’un takipçisi ve Luka’da Pavlus’un öğrencilerinden biri olarak görülür. Hristiyanlığın ilk önemli teoloğu ve şekillendiricisi olan Pavlus, yaklaşık olarak M.S. 10 yıllarında günümüz Türkiye sınırları içinde yer alan Tarsus’ta doğan ve aslen Yahudi olan bir Roma vatandaşıdır. Pavlus geliştirdiği teolojiye ve inanca göre, Allah’ın gönderdiği elçilerden sonra insanlar, O’nun yasalarına uymamışlar ve bunun üzerine Allah, Musa’yı ve onunla birlikte oldukça kapsamlı bir şeriatı göndermiştir.

Ancak insanoğlu bu yasaya da uymamış ve dolayısıyla iyice günaha batmıştır. Nihayet Allah, oğlu İsa Mesih'i yeryüzüne göndermiş ve onu bütün insanların günahına fidye olarak çarmıhta kanını dökmesine razı olarak insanoğlunu gûnahtan kurtarmış ve böylece Âdem ile bozulan ahdi tekrar gûnahtan kurtuluşu, özgürlüğü ve ebedi yaşamı kazanması için bir fidye olmuştur. Bu durum Pavlus'un mektuplarında detaylı olarak anlatılır. Pavlus'un Hristiyanlığa getirdiği yeni inanca (hulûle) göre merkezde Mesih İsa vardır. Bu inanca göre Mesih İsa, tanrısal oğuldur. Yani insanoğlunun kurtuluşu için bedenlenmiş, halidir. Hristiyanlar Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adı altında "üç kişilikte" tek bir Tanrı'nın varlığını tasdik ederler. Hristiyan inancına göre Baba kâinatı yaratmıştır.

Tanrı'nın inkarnasyonu olan Oğul, günahın esaretinden insanlığı kurtarmak üzere bedenlenmiş (hulûliye), kendini çarmıhta feda etmiştir. Kutsal Ruh ile sevgiyi insanın kalbine ve gönlüne vermektedir. "Üçlükte bir" veya "Birlikte üçlük" şeklinde ifade edilen bu doktrinin akılla kavranabilecek bir şey olmadığı, ancak imanla idrak edilebileceği zaman zaman ileri sürülmüştür. Bu doktrin Allah'ın İsa Mesih'te bedenleşerek yeryüzünde beşer hayatı yaşamasını ifade etmektedir. Hristiyanlığa göre İsa, sadece bir elçi veya öğretmen değil, aynı zamanda hem gerçek olarak beşer hem de aynı zamanda ilah olan Tanrı'nın biricik oğludur. Böylece İsa, ilâhiliği bağlamında Allah ile, beşeriliği bağlamında ise insanla özdeşleştirilmiştir. (TDV Yaşayan Dünya Dinleri) Günümüz tasavvuf ve tarikat anlayış ve uygulamalarında da insan-ı kâmil veya mürşid-i kâmilde bedenleşerek (hulûliye) yeryüzünde beşer hayatı değil hakiki anlamda Allah'ın kendisi olarak görülmektedir.

Onlara göre beşer görünümünde olmasına aldanmamak gerekir. Pavlus'un bu hulûl sistemi, kadim dinlerdeki elçi toplumlarında olan bir inançtır. Bu karmaşık dinin büyük üstadları, Muhyiddin-i İbnü'l-Arabî, Celaledin-i Rûmî, Hacı Bektaşî Velî, Ahmed Yesevî, Yunus Emre, Hallâc-ı Mansûr gibi tasavvuf erenleridir. "Ete kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm.", "Bir ben var benden içeri." gibi sözler bu dinin ve sistemin gönülden dile akseden yansımalarıdır.

İsa (a.s.), Hristiyanlıkta ve İslâm dininde hem İsa hem de Mesih olarak adlandırılmaktadır. Fakat Kur'an'ın ifadesiyle; “Meryemoğlu İsa Mesih ancak Allah'ın elçisidir. Allah'ın Meryem'e ulaştırdığı “Kun: Ol” emrinin eseridir. O'ndan bir ruhtur. Şu hâlde Allah'a ve resullerine iman edin. “Allah üçtür” demeyin. Sizin için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah ancak bir tek Allah'tır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur, vekil olarak Allah yeter.”(Nisâ 171) “Andolsun 'Allah için üçüncüsüdür.' diyenler kâfir olmuşlardır. Hâlbuki bir tek Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer bu gibi sözleri söylemekten vazgeçmezlerse onlara acı bir azap vardır.” (Mâide 73)

Kur'an'da İsa (a.s.)'ın İmrân ailesine mensup olduğu ve bu ailenin Allah tarafından seçilip üstün kılındığı belirtilmekte, İsa'nın annesi Meryem'in babasından İmrân ismiyle söz edilmektedir. İncillerde ise İsa'nın annesi Meryem'in annesinden (Hanne) ve babasından (İmrân) söz edilmemekte, Zekeriyya'nın hanımı Elizabeth'in kız kardeşinin çocuğu olduğu belirtilmektedir. İsa'nın dünyaya gelişiyle ilgili olarak Kur'an'da ve İncillerde verilen bilgiler arasında benzerlikler ve farklılıklar mevcuttur. Kur'an'da İsa'nın hayatının tebliğ faaliyetine kadar geçen dönemiyle ilgili olarak sadece şu ifade yer alır: “Meryemoğlu ile annesini de bir âyet yaptık. İkisini de kalmaya elverişli, kaynak suyu bulunan yüksekçe bir tepeye yerleştirdik.” (Mü'minûn 50)

Kur'an'a göre İsa'ya birçok ayet verilmiştir. Bunların içinde semadan sofraya indirme (Mâide 112-113), “Çamurdan kuş yaparak ona üfleme ve onunda uçan bir kuş olması, ölüyü diriltme, körü ve cüzam hastalığına tutulmuş kişiyi iyi etme, evlerde yenilen ve biriktirilen şeyleri haber verme gibi çeşitli ayetler olup risaleti bu kanıtlarla desteklenmiştir. (Âl-i İmrân 49) Elçiliğini ortaya koyan açık delillere ve kanıtlara rağmen İsa'ya inanmayan İsrailoğulları onu öldürmek üzere tuzak kurar ve plan yaparlar. Allah ise onların tuzaklarını tüm çabalarına rağmen bozar. Çünkü Allah tuzak bozanların en hayırlısıdır. (Âl-i İmrân 54)

İsa (a.s.) İsrailoğullarına gönderilmiş bir elçidir. (Saf 6) Fakat daha sonra havariler tarafından davet sürdürülmüş, özellikle Pavlus'un koymuş olduğu teslis inancıyla beraber tebliği bütün dünyaya yayılmıştır. İsa (a.s.), bir veya üç yıl süren tebliğ faaliyeti sırasında gelişen olaylar ana hatlarıyla şöyledir. İsa (a.s.)'ın tebliğ hayatı Celile'de geçer. Bu bölgede değişik yerleri dolaşan ve birkaç defa Kudüs'e giden İsa iki defa memleketi olan, Nasıra'dan çıkarılır. Gittiği yerlerde halka vaaz eder. Misaller vererek gerçekleri anlatır. Tevbe etmelerini ve İncil'e inanmalarını bildirerek değişik zamanlarda ve değişik yerlerde mücadele eder. Çeşitli hastalıklara yakalanan insanları, kör ve dilsizleri iyileştirir, ölüleri diriltir, çöldeki fırtınayı yatıştırır, beş bin kişilik bir topluluğu beş yemekle ve iki balıkla doyurur. İsa'ya inananlar çoğalır. İsa (a.s.) kendisine inananlar arasında havari denilen on iki kişi seçer. Onlara nasıl dua ve ibadet edeceklerini, irşad ve tebliğ metodlarını öğretir. Meşhur dağ vaazını verir. Havarilerini civar köy ve kasabalara göndererek Allah'ın hükümranlığını haber vermelerini ister.

Yahudilerin dini anlayış ve yaşayışlarına yönelttiği çok sert tenkitler onların tepkisini çeker ve İsa'yı yok etmeye karar verirler. Havarilerden biri olan Yahuda İskariyot, İsa'yı ele vermek için başkâhinlerle otuz gümüş para karşılığında anlaşır. İsa (a.s.)'ın yerini gösterir ve Romalı askerlere tutuklatır. Sanhedrin denilen yüksek dini meclis İsa'yı sorguya çeker. Öldürülmesine karar verilir. Ertesi gün tekrar toplanan meclis İsa'yı, Roma'nın bölge valisi Pilatus'a gönderir. Zira idama mahkûm etmek, resmen Roma valisinin yetkisindedir. Ancak Roma'lı idarecilerin dini meselelere karışmadıklarını, dolayısıyla Pilatus'un önünde İsa'yı dini düşünceleri sebebiyle suçlamanın idam cezasını onaylatmayı sağlamayacağını bildiklerinden ona karşı halkı kışkırtmak, kendisini İsrail'in kralı olarak tanıtmak ve böylece Roma Kayseri'nin hâkimiyetini inkâr etmekle itham ederler. Gönlü İsa'yı affetmekten yana olan Pilatus sonunda İsrail halkının baskısı ve isyanı karşısında haça gerilmesini kabul eder ve İsa'yı onlara teslim eder. Kur'an'ın kabul etmediği Hristiyan inancına göre İsa (a.s.) çarmıha gerilmiştir.

NEBİ VE RESULLERİN MUCİZELERİ

Hayal edin, günümüzün modern dünyasında Musa (a.s) çıkıp asasıyla vurup denizi ikiye yarsaydı, eğer tüm dünya insanları bu mucizeye şahit olsalardı, Musa (a.s) ın mesajını kaç inkarcı kabul ederdi. Kaç müşrik hakkı ve musa (a.s) haklılığını ve davasını tasdik ederdi?

Veya kaç mümin'in kalbi dine karşı güç kazanacaktı? Yüce Allah bize neden denizi ikiye yaracak veya bir değneği yılana çevirecek bir Resul göndermiyor? Allah neden bizden önceki insanlara indirgi gibi bize de gökten bir sofrayı indirmiyor? Yüce yaratıcı İbrahim (a.s) ateşten kurtardığı gibi işkence gören ve zulme uğrayan binlerce Filistinliyi neden kurtarmıyor?

Nebilerin Mucizeleri

Farz edelim ki, kuzey kutbunda yaşıyorsunuz ve henüz başka bir yere seyahat etme, başka yerleri görme fırsatınız olmadı. Bir gün Afrika'dan bir göçmen geldi. Bu göçmen size sarı, normal bir insanın boyunun en az üç katı olan uzun boyunlu, kahverengi benekli bir yaratığın tarifini yaptı. Yani göçmen size bir zürafayı anlattı. Size göre bu Zürafa hayal ürünü bir yaratık, çünkü daha önce bir benzerini görmediniz. Soru: Bu canlının var olduğunu anında tasdik etmek ve ona inanmanız mı beklenir, yoksa önceden kanıt isteme hakkınız var mı?

Yani kendi gözünüzle görene kadar Zürafanın varlığını inkar etmeye hakkınız var mı? Hatta bu kişi size doğruyu söylerse bile (ki öyledir) kanıt olmayan bir şeye inanmayı reddederseniz sizi suçlayabilir miyiz? Kanıt istediği için birini suçlamaya hakkımız var mı? Geleneğin din adamları, kendi zamanlarının Nebi'lerinin, göklerde ve yeryüzünde bulunan yüce Allah'ın kesin yasalarına aykırı mucizelerle toplumlarına gönderildiklerini iddia ederler. Mesela İbrahim (a.s) yanan bir ateşten sağ salim kurtuldu. Musa (a.s) asasını yılanla dönüştürdü ve denizi ikiye yarıdı. İsa (a.s) ölümler diriltti ve gökten bir sofranın indirilmesini istedi. Muhammed (a.s) ayı ikiye böldü. Aynı zamanda gecenin bir bölümünde Mescid-i Haram'dan Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksa'ya götürüldü. Din adamlarına göre bu mucizeler sadece belli toplumlar ve belirli Nebiler için özel kılındı. Yine din adamlarına göre son Nebi olan Muhammed (a.s) dan sonra mucizeler çağı kapanmıştır.

Mantıkları şudur: Artık mucizelere gerek yoktur. Din adamlarına göre yüce Allah'ın değişmez yasalarına rağmen, delil istemeden herkes bu mucizelere inanması gerekiyor, yoksa cehenneme girer. Daha önceki videolarımızda Nebi ve Resul'un arasında bulunan farkları anlatırken, Nübüvvetin son bulduğunu fakat kitaba bağlı risaletin devam ettiğini anlatmıştık. Şimdi geleneksel mucize anlayışını analiz edeceğiz ve bunu üç ana argüman kullanarak ortaya koyacağız. Bu yazı Kur'an'daki mucizelere odaklansa da, burada kullanılan argümanlar herhangi bir inançtaki mucizelere de genellenebilir. Bu argümanları gözden geçirirken şunu yapacağız. Geleneksel görüşlerin doğru olduğunu ve bu mucizelerin gerçekten olduğunu varsayacağız. Aslında geleneksel inançlara itibar etmiyoruz. Ancak birkaç noktayı açığa kavuşturmak için şimdilik yalnızca doğru olduklarını kabul edeceğiz.

Birinci Argüman: Toplumlar Arası Ayrıcalıklar.

Yani toplumlar arası adaletsizlik. Mesela, sadece bir kişinin yani toplumun tümünün mucizeye şahit olmaması adaletsizliktir. Mucizeler, herkes şahit olmadan yani sadece bir kişiye veya sadece bir grup insanla sınırlı olması bir adaletsizliktir.

Birincisi, bazı şahısları diğerlerine tercih etmek.

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَكِنِ أَنْظِرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ

“Mûsâ, belirlediğimiz yere gelip Rabbi de ona konuşunca, “Rab-bim! Bana (kendini) göster, sana bakayım” dedi. Allah da, “Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.” dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın düştü. Ayılınca, “Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah’ım! Sana tevbe ettim. Ben inan-ların ilkiyim” dedi.” (Âraf-143)

Soru Şu: Neden bu olaya tanık olan tek kişi Musa (a.s.) olmuştur? Yani mucize sadece ona gösterilmiştir? Neden dağa sadece kendisi çıktı? Neden dağa tırmanmak zorunda kaldı? Yüce Allah dağın tepesinde mi bulunuyor? Yani bu olay neden Musa (a.s.)’ın kavmi önünde gerçekleşmedi? Neden sadece Musa (a.s.)’a özel kılındı?

Gelenek bu konuda şöyle diyecek. Bu yüce Allah’ın hikmetidir ve bunların hepsi yüce yaratıcının plan ve programının bir parçasıdır. Bu argümanı kullananlar için, bunlar kelimenin tam anlamıyla herhangi bir şeyi savunmak için kullanabilecek çok zayıf argü-manlardır. Mesele şu ki, Musa’nın bu mucizeye şahit olmasına izin verilen tek kişi iken, kavmine haksızlık edilmiş ve kendi gözleriyle görmeden bunu gerçekten gerçekleştigiğine inanmaları istenmiştir.

Başka Bir Örnek

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

“Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu bir gece Mescid-i Haram’dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mes-cid-i Aksa’ya götüren Allah’ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.” (İsra-1)

Geleneksel anlayışa göre yüce Allah Muhammed (a.s)’ı gecenin bir anında Mekke’den Kudüs’e götürmüştür. Bu konuda da sorulacak birçok soru var.

İlk ve En Önemli Soru: Bu yolculuk neden gece insanlar uyurken yapıldı ve yolculuk nedeniyle Nebi (a.s) göğe çıkmasını isteyen kişilerin şahit olmaları için gündüz yapılmadı.

Çünkü müşrikler şöyle diyordu.

أَوْ يَكُونُ لَكَ بَيِّنَةٌ مِنْ رُحْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِّيكَ حَتَّى
تُنزَلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرُؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا

“Yahut altından bir evin olmalı veya gökyüzüne yükselmelisin. Üzerimize bizim okuyabileceğimiz bir kitap indirinceye kadar senin yükselişine de inanmayız. De ki: “Rabbimi yüceltirim; ben, elçi olan bir beşerden başkası mıyım?” (İsra-93)

Bu mucize Nebi (a.s) a özeldir ve Allah bu mucizeyle yalnız ona lütufta bulunmuştur.” diyenlere soruyoruz. Bu yolculuğa gerçekten çıktığına dair hiçbir delil olmadığı için ona karşı gelmeleri ve onu yalanlamaları yerine bu onu daha güvenilir göstermez miydi? Yani geleneksel din anlayışına göre, Nebi (a.s)’ın kavmi onların gözünde bu yolculuğa çıkmadığı yani körü körüne inanmaları istendiği için onlara zulüm yapılmıştır. İkincisi, toplumlar arası ayrımcılık, yani bazılarının bazılarından üstün ve ayrıcalıklı kılınmaları.

Diğer Bir Örnek

قَالَ بَلْ أَلْفُوا فَاذًا جِبَالَهُمْ وَعَصِيئُهُمْ يُحَيِّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى

“Mûsâ: “Yok, (önce) siz atın” dedi. Bir de ne görsün, onların ipleri ve değnekleri yaptıkları sihirden dolayı kendisine hızla sürünür gibi görünüyor. (Tâhâ-66)

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى

“Bunun üzerine Mûsâ, içinde bir korku hissetti.” (Tâhâ-67)

فَلَمَّا لَا تَخَفَ إِنْكَ أَنْتَ الْأَعْلَى

“Şöyle dedik: “Korkma (ey Mûsâ!). Çünkü, sensin en üstün olan.” (Tâhâ-68)

وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْفَافًا
مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدٌ سَاجِرٌ وَلَا يُفْلِحُ
السَّاجِرُ حَيْثُ أَتَى

“Sağ elindeki (değneğini) at ki, onların yaptıklarını yutsun. Şüphesiz yaptıkları bir sihribaz hilesidir. Sihribaz ise nereye varsa kurtuluşa eremez.” (Tâhâ-69)

فَأَلْقَى السَّحْرَةَ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى

“(Mûsâ’nın değneği, sihribazların ipleriyle değneklerini yutunca) sihribazlar hemen secde ettiler yani, “Hârûn ve Mûsâ’nın Rabbine inandık” dediler.” (Tâhâ-70)

Eski ahitten yani Tevrat’tan son vahyin tarihine kadar bu kısya aynı şekilde yorumlar yapılmıştır. Musa (a.s) asasını attı, asa yılanı dönüştü ve o yılan sihribazların iplerini yuttu. Diyelim ki o gün hazır olanlardan biri ama bir adamdı. Bu ama kişi Musa’nın asasının yılanı düştüğünü ve sihribazların iplerini yuttuğunu görmedi. Olayın tüm tanıkları olayı kör adama detaylı bir şekilde anlatmış, ama o bizzat görmemiştir. Kör adamı bunu görmediği için onu kınamaya hakkımız var mı? Bu olay gerçek bile olsa onu bu olaya zorla inandırmaya hakkımız var mı? Bu olaya inanması ya da inanmaması onun kararını etkiler mi? Bu kör adama iki nedenden dolayı haksızlık yapıldı. Birincisi mucizeye şahsen şahit olmadığı için. İkincisi, mucizeyi gören birinin yapması beklenen ile aynı şekilde gerçekleştigiğine inanması beklendiği için. Yani onu inkar ederse cehenneme girecek öyle mi? Peki Musa’nın bütün kavmi bu mucizeye şahit olmak için mi toplandı? Peki ya hasta olanlar, yolculukta olanlar ve engelli olanlar ve mucizeyi görmeden ölenler ne olacak? Veya mucizeden sonra doğanlar ne olacak? Mucizeye şahit olmayanların şahit olanlarla aynı şekilde mi inanması gerekir? Bu olaya tanık olmayan tüm insanlar, bu mucizeyi gözleriyle görmedikleri ve kendi Nebilerin önünde bu asa yılanı çevirmesini sağlamadan, delil istemeden körük körüne inanmaları beklendiği için haksızlığa uğramışlardır.

Başka Bir Örnek:

اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

“Hani havariler de, “Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofraya indirebilir mi?” demişlerdi. İsa da, “Eğer mü’minler iseniz, Allah’a karşı bilinçli olun” demişti.” (Mâide-112)

قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ

“Onlar, “İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz mutmain olsun. Senin bize doğru söylediğini bilelim yani ona, (gözü ile) görmüş şahitlerden olalım” demişlerdi. (Mâide-113)

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

“Meryem oğlu İsa, “Ey Allahım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofraya indir ki; önce gelenlerimize (zamanımızdaki dindaşlarımıza) ve sonradan geleceklerimize bir bayram ve senden (gelen) bir mucize olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızıklandırılanların en hayırlısı” dedi.” (Mâide-114)

قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزَّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ

Allah da, “Ben onu size indireceğim. Ama ondan sonra sizden her kim inkâr ederse, artık ben ona kâinatta hiçbir kimseye etmeyeceğim azabı ederim” demişti.” (Mâide-115) Geleneksel anlayış bu ayetleri şöyle tefsir ediyor. Havariler Allah’tan kendilerine gökten yiyecek ve içecek dolu bir sofraya göndermesini istedikleri ve aslında Allah’ın kendilerine bu sofrayı gönderdiğini iddia eder. Bu sofraya indirildiği zaman İsrailoğullarının hepsi bu sofraya şahit oldular mı?

Âyette dikkat çeken şey

فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ

“...Ama ondan sonra sizden her kim inkâr ederse, artık ben ona

kâinata hiçbir kimseye etmeyeceğim azabı ederim” cümlesidir. Bu sadece sofrayı görenleri mi, yoksa sofrayı görmeseler bile her insanı mı kastediyor? Yani sofrayı gören ve ondan yiyenlerle, görmeyen ve ondan yemeyenlerle aynı muamele mi yapılıyor? Delil olmadan körü köyünde mi? Sofrayı görmeyen, ondan yemek yemeyen herkese kendi gözleriyle görmedikleri ve buna körü körüne inanmaları beklediği için haksızlık yapılmıştır.

Üçüncüsü: Çağlar Arası Adaletsizlik ve Ayrımcılık.

Gelenekçilere göre mucizeler çağı bitmiş ve kapanmıştır. Eski çağlarda pek çok insanın kendilerine sağlam deliller ve mucizelerle gelen Nebileri vardı. Biz ise, ne bir Nebi, ne de somut bir delil ya da mucize görmüyoruz.

Mucizelerle ilgili elimizde olan tek şey, Tevrat, İncil ve Kur'an'da bulunan mitoloji, hikayeler ve sözde anlatımlardır. Başka hiçbir şey olmadan gerçekleşen olaylar. Daha da ilginç, hiçbir delil istemeden, zerre kadar şüphe bile göstermeden ve derinlemesine sorgulamadan bu olaylara körü körüne inanmamız bekleniyor. Gelenekçilere göre bu mitolojilere inanmayı reddeden herkes kafirdir ve cehenneme girecektir. Halbuki Kur'an'da bunlara iman edilmesi ile ilgili hiçbir emir bulunmamaktadır.

Soru Şu: Kanıt istememize izin verilmediğini kim söyledi?

İbrahim (a.s) delil istemedi mi? Musa (a.s) Allah'ı apaçık olarak görmek istemedi mi? Havariler sofranın inmesini istemediler mi? Onların delil istemeye hakları oluyor da, bizim delil listeme hakkımız neden olmuyor? Yüce Allah neden onların isteklerini yerine getirip somut deliller verirken, bizim hiçbir isteğimizi yerine getiriyor ve bize somut deliller vermiyor?

Hani sünnetullah'ta hiçbir değişime ve başkalaşma olmuyordu?

سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا

“Senden önce gönderdiğimiz Resullerimiz hakkındaki kanun böyledir. Bizim kanunumuzda hiçbir değişime bulamazsın.” (İsra-77)

سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا

“Daha önce gelip geçenler hakkında da Allah’ın kanunu böyledir. Allah’ın kanununda asla değişme bulamazsın.” (Ahzab-62)

سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا

“Allah’ın öteden beri işleyip duran kanunu (budur). Allah’ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.” (Fetih-23) Allah gökten bir sofraya indirebilir mi? Elbette indirebilir. Allah neden bize şu anda gökten bir sofrayı indirmiyor? Allah İsa’nın kavmini neden bize üstün kıldı? Yüce Allah neden geçmiş bütün toplumlara mucizeler ve deliller vererek bize üstün ve ayrıcalıklı kıldı. Birilerine mucizeler verip diğerlerini esirgemek yüce Allah’ın adaletine sığmayan bir ahlaktır. Bu geleneksel yorumlara inanan ve destekleyen herkes, yüce Allah’ı adaletsizlik yapmakla suçlamış olur. Eğer geleneksel görüşler doğruysa ve mucizeler gerçekten verilmişse, bizim de mucize isteme hakkımız inkar edilemez.

Şöyle Diyebilirsiniz: “İnanmak için mucizelere ihtiyacımız var mı? Öncelikle bu argümanın mucizelere dayalı inançla kesinlikle hiçbir ilgisi yoktur. Bu argüman temel olarak başkaları olmadan bir mucize elde eden herkesin aynı zamanda başkalarının da bu mucizeye kanıt istemeden körü körüne inanmalarının beklendiğinin saf adaletsizlik olduğunu söylüyor. Biz yüce Allah’ın adaletini, kırılmaz ve şaşmaz yagasını, değişmez sünnetini, ince ayar ve hassas düzenini savunuyoruz. Dolayısıyla eğer bugün mucizeler gerçekleşmiyorsa, dün de gerçekleşmiş olamaz. Çünkü göklerde ve yeryüzünde bulunan yasa ve sünnetullah buna yol vermez. O halde Kur’an’da var olan olağanüstü hadiseler başka açılardan bakmak gerekiyor.

İkinci Argüman: Mucizeler insanlara ne kazandırıyor? Mucizelerin bize ne faydaları olmuştur?

Din adamları, mucizelerin birçok amaca hizmet ettiklerini ve bir çok faydalarının olduğunu iddia etmişlerdir. “Mucizeler, insanın güç ve yeteneklerini aştığı için Allah’ın kudretini gösterir.” “Mucizeler insanların imanlarını güçlendiren ve pekiştiren deliller sunduğu

için, Allah'ın şefkat ve merhametini gösteriyorlar.” “Mucizeler, Nebilerin Allah tarafından gönderildiklerini doğrular, destekler ve ispat ispat ederler.

Son Olarak: Mucizeler kesin deliller oldukları için, insanların inkar etmeleri halinde sonradan mazeretleri kalmaz. Çok basit bir şekilde ifade edersek, mucizelerin gerçekten geçmişte gerçekleştiğini varsayarsak bile, bu faydaların bizim için hiçbir anlamı yoktur. Bugün elimizde mucize olmadığından yani biz onları görmediğimiz için, Allah'ın kudretine göstermemektedir. Yüce Allah'ın her şeye kadir olduğunu bilmek için mucizelere ihtiyacımız yoktur. Tam aksine gerçekte geçmişte meydana gelen mucizeler Allah'ın kudretini azaltmaya ve sınırlamaya yol açıyorlar.

Allah; insanları hidayet ve aydınlık yolu olan vahye, değişmez ve değiştirilemez yasalarına uymaya ve uygulamaya çağırır. Vahiy, yani yazılı yasalar; tıpkı göklerde ve yerde bulunan yaratılış yasaları gibi matematiksel birer denklem gibidir. Matematiksel denklem, nasıl ki takip edildiği zaman, insanı doğru sonuca ulaştırırsa; vahiy de insanı, değişmez ve şaşmaz bir şekilde hidayet ve huzur iklimine ulaştırır. Dua eden insan, esas görevi olan doğal yasaları terkedip yani davet edenin davetine icabet etme yerine, kendi şahsi istekleri için Allah'a yalvarması, akla, mantığa, ilme, ilâhi yasalara ve edebe uygun olmadığı gibi, dine de uygun değildir. Zira göklerde ve yerde olan yasaların sahibi Allah'tır. Değişmez, değiştirilemez yasalara, uyması ve uygulaması gereken insandır. Duamız yerine gelmiyorsa eğer; “Yap, yapıver, ediver, eyleyiver Allahım” diyerek Allaha emirler (!) yağdırma ahlaksızlığımızdan ve sorumsuzluğumuzdandır. Huzur ve mutluluğumuz için, yüce Allah'ın bizler için belirlediği yasalara uyalım ki; dualarımız, dünyada da, ahirette de hedefine ulaşsın. Yüce Allah ezelde koyduğu yasalara hiç bir zaman müdahale etmez. Yani yüce Allah, göklerde ve yeryüzünde bulunan kurulu düzenin yapısına karışmaz. Dolayısıyla istediğini yapar ama keyfi bir iş yapmaz. Onun vahiy göndermesi de yaratılışa müdahale etmek için değil, göklerde ve yerde bulunan yasaları hatırlatmadan başka hiçbir şey değildir.

Yani yazılı yasa ile göklerde ve yerdeki yaratılış yasalarını hatırlatıyor. Kur'anın bir hatırlatma olduğunu asla unutmamalıyız.

أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ فَبِهِدْيِهِمْ اقْتَدِهْ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرًا لِلْعَالَمِينَ

“İşte, o Nebiler, Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. (Ey Nebi!) Sen de onların tuttuğu yola uy. De ki: “Bu göreve karşı sizden bir ücret istemiyorum. O (Kur'an), bütün âlemler için ancak bir hatırlatmadır.” (En'am-90)

وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرًا لِلْعَالَمِينَ

“Hâlbuki sen buna karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun. O (Kur'an) âlemler içinde ancak bir hatırlatmadır.” (Yusuf-104)

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرًا لِلْعَالَمِينَ

“Bu Kur'an, âlemler için ancak bir hatırlatmadır.” (Sâd-87) Dolayısıyla Kur'an göklerde ve yerde kurulu bulunan yasaları hatırlatma kitabıdır. Yoksa sürekli olarak insanı göklerdeki ihtişama, ince ayar ve hassas dengeyi düşünmeye niye yönlendirsin? Tekrarlamakta fayda vardır. Kur'an göklerde ve yerde olan ilahi yaratılış yasalarını hatırlatmaktan başka hiçbir şey değildir. Yani yüce Allah'ın demek istediği şudur. “Ben kendi kural ve kaidelerime, yasa ve kanunlarıma göre hareket ederken, sakın sizlerde yazılı olarak gönderdiğim yasaya (vahiy) ve doğal yasa olan göklerde ve yerdeki ihtişama ve kurallara aykırı hareket etmeyin” demek istemiştir. Göklerde ve yerde yazılan yani yaratılan yasaya göre hareket edildiği zaman düzenli ve temiz bir hayat ortaya çıkar. Bunun haricinde asla düzenli bir dünya ve temiz bir hayat kurulamaz.

Yüce Allah, göklerde ve yerde olanlar hakkında yedi yüz âyette bizi düşünmeye ve hatırlamaya sevk etmesinin tek sebebi, onun yasalarının değişmezliğini göstermesi içindir. Yani göklerdeki düzen, kâide, yasa ve kurallar hiçbir zaman değişmiyor ki, sizin yaratılıştaki yasalarınız çağırıp bağırarak değişsin.

وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ

“Size isabet eden herhangi bir musibet, kendi ellerinizle kazandıklarınız (yaptıklarınız) yüzündendir. O yinede çoğunu affediyor.” (Şura-30)

وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ

“İnsan için kendi çalışmasından başka hiçbir şey yoktur. Yaptıklarını da ileride görülecektir.” (Necm-39,40) buyurulması. Bu ezeli yasaların iyice anlaşılması içindir. Bu konuda şu âyetler dikkate değer bir öneme sahiptir.

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَافُوتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِنْ فُطُورٍ

“Yedi kat göğü tabaka tabaka (birbiriyle uyumlu-düzenli) olarak yaratan O’dur. Rahman’ın yaratmasında hiçbir uyumsuzluk göremezsin.” Gözü çevir, herhangi bir düzensizlik görebilecek misin? (Mülk-3)

ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ

“Sonra tekrar tekrar gözü çevir; göz bitkin bir şekilde yorgun olarak sana geri dönecektir.” (Mülk-4)

Soru şu: Gelenekte olduğu gibi çok dua ve ibadet eden mi başarılı ve mutlu olacak, yoksa yasalara göre hayat süren mi? Tabi burada geleneğin ibadetinden söz ediyoruz. Yoksa asıl ibadet yasalara göre yaşamaktır. Yüce Allah göklerde ve yeryüzünde olanları kullarının emrine boyun eğdirdiğine göre, esas kulluk onları inceleme, araştırma ve işleme yani onlardan ilim ve teknoloji elde etmekle olacaktır. Göklerde ve yeryüzünde bu potansiyel ortaya çıkarılmayınca yüce Allah’ın nasıl sonsuz kudret ve merhamete sahip bir Rab olduğu anlaşılmayacaktır. Esas ibadet budur. Çünkü bu yasalar anlaşılmadığı sürece yüce Allah hakkıyla takdir edilmeyecektir. Dua yüce Allah’ın göklerde ve yeryüzünde var ettiği yasalara göre hareket etmeye davet anlamına gelmektedir. Yani dua bir iddiadır, bir davadır. Dua elleri semaya açıp yüce Allahtan olmayacak şeyler için yalvarmak değildir.

Sonsuz güç ve kudret sahibi yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor.

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ

“Gökte rızığınız ve size vaad olunan daha bir şey vardır.”

Yani gökte rızık olarak sadece yağmur ve kar yoktur. Gökte uçaklar, uydular, uzay istasyonları ve daha bilmediğimiz nice zen-
ginlikler mevcuttur. Yasalara itaat etmek farzdır. Ne olursa olsun,
yüce Allah gökleri ve yeri yarattığı günden itibaren koyduğu yasa-
larla asla oynamaz. Yasası gereği, ölmekte olan bir çocuğun yanında
bulunan akbabaya bile karışmaz. Yüce Allah göklerde ve yeryüzünde
koyduğu kanun ve kaidelerine asla müdahale etmez. Depremden
korunmanın yolu elleri semaya doğru açarak dua etmek değildir.
Depremlerden korunmanın tek yolu yüce Allah'ın koyduğu yasalara
iman etmektir. Yüce Allah'ın koyduğu yasaları inkar etmek, onlara
saygılı olmamak yani depremin zararlarından korunmak için sağ-
lam yapılar inşa etmek yerine sala ve Kur'an okumak akılsızlıktan
öte bir ahmaklıktır.

Kıssalar

Zülkarneynden Süleyman (a.s) a, Musa (a.s) dan İsa (a.s) a, kadar
Kur'an'da var olan akıl ve mantığın, ilâhi kanun ve yasaların kabul
etmediği yani göklerde ve yeryüzünde bulunan yaratılış yasasına
aykırı bazı kıssaların tarihte aynısı ile yani birebir gerçek olarak vuku
bulduğunu söylemek imkansızdır. Bazılarını da simgesel ve teatral
bir anlatıma sahip olduğunu aklımızdan çıkarmayalım. Kur'an'da
anlatılan bu hikaye ve kıssalar vahyin ilk muhatapları tarafından
duyulmuştu. Yoksa Kur'an bunları hiçbir zaman anlatmayacaktı. Bu
kıssaların bazıları, akıl ve mantığa aykırı düşmektedir. Bu kıssalar,
yüz yıllardan beri muhatap kitle tarafından efsanevi bir şekilde
anlatılarak gelmişti. Anlatılan bu kıssaları Kur'an, onların bildiği
ve benimsediği bir üslupla anlatmıştır. Kur'an bir masal ve hikaye
kitabı değil, bir hidayet, güzel ahlak ve öğüt kitabıdır. Dolayısıyla
Mekke müşriklerinin bildiği bu kıssaların bir bölümünün tam ola-
rak gerçekleştiğini söylemek doğru değildir.

Kur'an bu kıssaların bazılarını simgesel, mecaz ve bir metafor olarak anlatmıştır. Çünkü yüzyıllardan biri gelen ve insanların zihinlerine yerleşen bu kıssaların tümünün, tashih edilmesi mümkün değildi. Dolayısıyla Kur'an'ın amacı anlatılmak istenen bu gibi efsanelere ve masallara inanılmaması gerektiğini ortaya koyuyordu. Kur'an'ın indiği zaman ve coğrafyada insanların inanç ve zihin dünyası bu gibi efsane ve olağanüstü masallarla yoğrulmuş akıl ve mantık tamamen saf dışı kalmıştı. Dolayısıyla İsa (a.s) ın beşikte konuşması, Zülkarneyn'in güneşin doğduğu ve battığı yere seyahat etmesi, Musa (a.s) ın annesinden başka kadınlardan süt emmemesi, Musa (a.s) ile yolculuk yapan kul hikayesi, Süleyman (a.s) ın karınca ve kuşlarla konuşması, Babil'de bulunan Harut ve Marut hikayesi gibi kıssalara olmuş gibi birebir inanmak akıl ve mantığın sınırlarını zorlayan, göklerde ve yeryüzünde bulunan yaratılış yasasını aşan ve insanların özgür iradeleriyle imana gelmelerinin önünde bir engel olurdu. Kur'an bu kıssalarda geçenleri tasdik etmek ve sizin bildiğiniz gibi olmuştur niyetiyle değil, anlattıkları bu akıl ve mantık dışı hikayelerin Allah tarafından bilindiğinin haber verilmesi için almıştır. Yani "Yüce Allah bu masal ve hikayelerinizi biliyor, bunları anlatmaktan vazgeçin, bunlardan daha önemli şeyler var" demek istemiştir.

Mesela: Mekke'de inen sürelerde cinlerden söz edilip de Medine'de inen hiçbir sürede söz edilmemesi bu gerçeği gösteriyor.

Yoksa Mekke'de olan cinler, Medine'de yok olmamıştı. Kur'an'da anlatılan cinler ile müşriklerin cin algısı birbirinden çok farklıdır. Biri hayali ve sanal, diğeri gerçek ve hayat sürendir. Ayrıca Kur'an'da anlatılan kıssaların insanların akıl ve mantığına, iman ve teslimiyetine hiç bir katkı sağlamamıştır. Ve kıyamet gününe kadar da sağlamayacaktır. Bunların anlatılmasının en önemli amacı, yüce Allah'ın her şeyden haberinin var olduğunun ortaya konulmasıdır. Yani Mekkelilere "Ey Müşrikler! Bu anlattığınız masal ve efsanelerinizin hepsi Allah ilminde mevcuttur" demek istenmiştir. Aynı şekilde Medine'de olan Yahudi ve Hristiyanlara da bu gibi hurafelerden ve hikayelerden vazgeçmeleri istenmiştir.

Yani Kur'an onları kendi silahlarıyla etkisiz hale getirmiştir. Kur'an'da anlatılan Nebi ve Resüllerin belirli sayıda olmasının sebebi de budur. Yani yüzlerce belki binlerce Resül geldiği halde, Kur'an'da sadece Arapların, Yahudi ve Hristiyanların bildikleri Nebi ve Resüllerin kıssalarının anlatılması önemlidir. Kur'an, Mekke müşriklerinin bilmedikleri hiç bir Nebi ve Resül'ü söz konusu yapmamıştır. Yani Mekke müşrikleri Zülkarneyn'i duymamış olsalardı, ondan asla söz edilmeyecekti.

Dolayısıyla "Masal ve efsanelerinizi biliyoruz" kendinizi boşuna yormayın mesajı verilmek istenmiştir. Kur'an, mesajını iletirken ilk önce tevhit ve güzel ahlak üzerinde odaklanmıştır. İkinci olarak Kur'an'ın bir tarih kitabı olmadığını, Mekkeli müşriklerin bildiği kıssalar üzerinden mesajını verdiğini kabullenmek gerekir. Pek çok araştırmacının ortaya koyduğu gibi, Yahudilerin, Hristiyanların ya da Mekke müşriklerinin bilmediği hiçbir kıssa Kur'an'da yer almaz. Ama burada önemli bir fark ve ayrıntı da şudur: Bu kıssa ve anlatıların tarihte birebir yaşanmış, vuku bulmuş hadiseler olması gerekmez. Bu sebeple Kur'an var olan kıssaları olmuş olarak kabul etmek yani onları tarihi belgeler şeklinde değerlendirmek göklerde ve yerde bulunan yasalara aykırıdır.

Göklerde ve yerde bulunan yaratılış yasalarına aykırı hiçbir şey gerçekleşmiş olamaz. Kur'an kıssalarında yer verilen tarihi olaylar, ikaz ve öğüt derslerini aktarmak maksadını taşıyan edebî bir üslupla sunulmaktadır. Kur'an kıssaları vasıtasıyla ahlaki ve dini amaçlara hizmet etmek hedeflenir. Onlardan bazıları tarihi gerçeklere dayanıyor olabilirler, fakat amaç tarih hakkında bilgi vermek değildir. Bu durum, bahsi geçen kıssalarda şahıs ve yer isimlerinin ve tarihlerin neden zikredilmediğini de açıklar. Eğer Kur'an Mekke müşriklerinin akıl ve mantık dışı aynı zamanda tevhit akidesine aykırı olmayan hikayelerini tümünden reddetmiş olsaydı, hiç biri İslam'ı kabul etmezdi. Çünkü bu hikaye ve efsaneler hayatlarının bir parçası haline gelmişlerdi. Kur'an, özellikle "cin, melek ve şeytan kavramlarının içini gerçeklerle doldurarak yeni bir anlamla hayat alanına sunmuştur.

Yahudilere gelecek olursak, Tevrat ve Kur'an kıssaları temelde aynı dil ve üslup özelliğine sahiptir. Kur'an'ın kendisine en çok atıfta bulunduğu Nebi ve Resül olan Musa (a.s) dır. Bu da zorunlu olarak İsrâiloğullarının kabullerine uygun bir din anlatımını da beraberinde getirmiştir. Mekke Arap aklına uygunluk bakımından Kur'an'ın kıssa dili ile İsrâiliyat dili arasında bir benzerlik vardır. Her iki grup bağlamında anlatılan kıssaların gerçekleşmiş olması imkansızdır. Veya simgesel bir anlatıma sahiptirler. Çünkü göklerde ve yerde tek geçerli olan yaratılış yasaıdır. Ve yaratılış yasaına aykırı olan bir şeyin gerçekleşmesi mümkün değildir. Göklerde ve yerde olan her şey ilim, akıl ve mantığa uygun olmak zorundadır.

Kur'an'da birçok darbı mesel bulunur. "Masal" kelimesinin "mesel" in bozulmuş şekli olduğunu unutmayalım.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ

"Biz insanlara bu Kur'an'da her türlü meseli verdik." (Rum-58)

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

"Andolsun, öğüt alsınlar diye biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali verdik." (Zümer-27) gibi, âyetlerde olduğu üzere Kur'an dilinde meseller daha çok bir konuyu, düşünceyi, soyut bir anlamı açıklamak için verilen örnekler, yapılan benzetmelerdir. Kur'an'da var olan mesellere temsilî veya sembolik anlatımlar da denir. Temsilî; örnek vermek demektir. Kapalı anlamları açıklamak için o kavramın duyular dünyasından bir benzerini, örneğini dile getirmek demektir.

Bu da bir kavramın somutlaştırılması anlamına gelir. Mesellerle anlatım başka bir ifadeyle temsilî anlatım Kur'an'ın belli başlı eğitim metotlarından birisidir. Soyut kavramlar söz konusu olduğunda sembolik dilden kaçınma imkânı yoktur. Haliyle Kur'an'da mecaz, istiâre ve temsil gibi anlatım tekniklerine başvurulmuş olması, sembolik bir dil kullanılması gâyet doğaldır. Mesellerin çıktığı olay gerçek ve tarihî olabileceği gibi, hayal mahsulü veya teşhîs ve intak yoluyla ifade edilen bir fabl da olabilir. (Ulutürk, Kur'an'da Temsilî Anlatım, s. 14.)

Meseller Arap edebiyatında “sâir, kıyasî ve hurafî” olmak üzere üçe ayrılır. En yaygın olan sâir meseller atasözü anlamındadır. Kıyasî olanlar; soyut kavramları tasvir, teşbih ve temsil yoluyla açıklayanlardır. Hurafî olanlar ise çoğunlukla hayvanların dilinden aktarılan kurgulanmış sembolik hikâyelerdir. Kıssa (hikâye) ise; var olmayan bir kahraman etrafında dönen olayları veya gerçek bir kahraman etrafında dönen gerçek dışı olayları, kıssacının kurgusuyla oluşturulan edebî türdür. (Şaban Karataş, Halefullah, Eserleri ve Kur’ân Tefsiri ile İlgili Görüşleri, s. 250-251.)

Halefullah’a göre Kur’ân’da tarihî kıssaların yanında birçok temsili/sembolik ve mitolojik kıssa da bulunur. (Halefullah, Kur’ân’da Anlatım Sanatı, s. 171.)

Kur’n’da var olan kıssaları tarihsel belgeler olarak değil de edebî anlatılar olarak ele alınırsa tarihsel sıhhat sorusu geçersiz hatta yanlış sorulmuş bir soru haline getirecektir. Kur’ân kıssaları, bizzat tarihi gerçekleri aktarma amacı gütmeyen mesel tarzında/alegorik anlatılardır. Bu kıssaların iskeleti tarihseldir fakat anlam ve mesaj tarihi yansıtmak zorunda değildir. (Ebû Zeyd, “Kur’ân’a Edebî Yaklaşım Çıkmazı”, s. 262.) Kur’ân bu hikaye ve efsaneleri düzeltmek için anlatmamış. Arapların bildiği kıssaları bilmediğimiz bir çok hikmete binaen öğüt/hisse vermek için anlatmıştır.

Bazı kıssalar, içine doğduğumuz, üzerimize gerilen, bulunduğumuz noktayı, doğamızı anlamamızı sağlayan muhteşem hikayelerdir. Bu hikayelerin evrenselliği insanlığın böyle olduğuna inanmamıza neden olur. Mitoloji uzmanı Joseph Campbell’a göre, mitler yerel bilincimizle “Serbest Zihin” arasında bir köprü oluşturmuş hikayelerdir. “Bu hikayelerle beynimizde şekillenen görüntüler, ebediyet, göklerle yer ve birbirimize olan ilişkilerimize yansır.” Mitler, doğa güçlerini ve doğaüstü yaratıkları temsil eden, insanın doğa, toplum ve evrenle ilişkilerini anlamlandırmada kullandığı hayal ürünü öykülerdir. Mitin simgesel, insanüstü veya kutsal bir yönü vardır. Sıradan insanın tabiat ve mucizeler hakkındaki fikir ve ön yargılarına yeterince uzun yer ayırdık. Yine de bu söylenenleri düzenli bir sıra içinde açıklamak için şu noktaları belirteceğiz:

1-) Tabiata aykırı hiçbir şey gerçekleşmez ve o sabit, değişmez, sonsuz bir düzene sahiptir. Bunu söyler söylemez de mucizelerden ne anlaşılması gerektiğine hemen geçeceğim.

2-) Mucizeler, yüce Allah hakkında, yani O'nun varlığını ve birliğini ortaya koyan ve yüce Allah'ı tanımamızı sağlayan şeyler değildir. Tüm bunlar, tabiatın sabit ve değişmez düzeninden hareketle çok daha iyi kavranır.

3-) Kutsal Kitaptan alınmış birkaç örnekte şunu da göstereceğim.

Kutsal Kitap, Tanrı'nın kararı, isteği dolayısıyla da esirgeyiciliğinden söz ederken yalnızca tabiatın düzenini, onun sonsuz yasalarının zorunlu sonucu olan düzeni anlatır.

4-) Son olarak, Kutsal Kitapta yer alan mucizelerin nasıl yorumlanacağını ve mucize anlatıları hakkında öncelikle belirtilmesi gereken şeyleri inceleyeceğiz. İşte, bu bölümün genel savının ana hatları eserin tamamında izlenen hedef açısından da bunun çok yararlı olacağını düşünüyoruz.

Ele alınacak ilk nokta, 4.bölümde tanrısal yasa hakkında gösterdiğimiz kanıttan hareketle kolayca görülebilir. Tanrı'nın istediği ya da belirlediği her şeyi sonsuz bir zorunluluk ve gerçeklik içerir. Nitekim göstermiş olduğumuz şey şuydu: Tanrısal anlama yeteneği Tanrısal iradeden ayrılmadığına göre, hem Tanrı'nın bir şeyi istediğini hem de Tanrı'nın her şeyi anladığını söylediğimizde aynı şeyi söylemiş oluruz. Demek ki Tanrı, Tanrısal kusursuzluğu ve tabiatı gereği, bir şeyi olduğu gibi anlıyorsa, aynı zorunlulukla o şeyi olduğu gibi de isteyecektir. Ama bir şey yalnızca Tanrısal karar zorunlulukla doğru kılacağından, bundan apaçık ortaya çıkan da şudur. Tabiatın evrensel yasaları yalnızca Tanrısal tabiatın kusursuzluğundan ve zorunluluğundan doğan Tanrı kararları olabilirler. Demek ki tabiatta onun evrensel yasalarına aykırı bir şey olursa, bu zorunlulukla, Tanrısal tabiata, anlama yeteneğine ve karara da aykırı olacaktır. Ya da birisi Tanrı'nın tabiat yasına aykırı bir şey yaptı-

ğını söylüyorsa, Tanrı'nın kendi tabiatına aykırı bir şey yaptığını da söylemez zorunda kalacaktır. Bundan daha büyük bir saçmalık da olamaz Ayrıca şundan da kolayca çıkarabiliriz bunu: Tabiatın gücü Tanrı'nın gücünden, erdeminden başka bir şey değildir ve Tanrısal güç Tanrısal özle aynı şeydir.

Demek ki tabiatın onun evrensel yasalarına aykırı hiçbir şey olamaz. Hatta onun yasalarıyla uyuşmayan ya da onlardan kaynaklanmayan bir şey de olamaz. Çünkü her şey Tanrı'nın sonsuz iradesi ve kararı ile olup biter. Bir başka deyişle, gösterdiğimiz gibi, her şey sonsuz bir zorunluluk ve gerçeklik içeren kurallar ve yasalar uyarınca olup biter. Bu yüzden tabiat her zaman, hepsini tanımazsak bile, sonsuz bir zorunluluk ve gerçeklik, dolayısıyla da sabit ve değişmez bir düzen içeren kurallar ve yasalara uyar.

Tabiata sınırlı bir güç, erdem yakıştırmak ve yasalarının her şeye değil de yalnızca bazı şeylere uygulanacağına inanmak için mantıklı hiçbir neden olamaz. Tabiatın gücü ve erdemi Tanrı'nın gücü ve erdemidir; tabiatın kurallarıyla yasaları Tanrı'nın kararlarıdır. Öyleyse şuna kesinlikle inanmak gerekir. Tabiatın gücü sonsuzdur ve yasaları da tanrısal anlama yeteneğinin kapsayacağı her şeye uzanacak kadar geniştir. Yoksa geriye şundan başka savunulacak bir şey kalmaz. Tanrı son derece güçsüz biri tabiat yaratmış, çok verimsiz kurallar ve yasalar koymuştur. Bu yüzden de tabiatın ayakta kalmasını ve işlerin dilediği gibi başarıyla yürümesini istiyorsa, sık sık onun yardımına koşmak zorunda kalacaktır. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu savın bütünüyle mantık dışı olduğunu düşünüyorum. Demek ki tabiatın, onun yasalarından kaynaklanmayan hiçbir şey olup bitemez. Bu yasalar Tanrısal anlama yeteneğinin kapsadığı her şeye uzanır. Son olarak da tabiat sabit ve değişmez bir düzene uyar.

Artık ikinci noktaya geçme ve şunu gösterme zamanı geldi. Mucizeler, Tanrı'nın özünü, varoluşunu ve esirgeyciliğini anlamamızı sağlamaz. Tam tersine, tabiatın sabit ve değişmez düzeni bunları bize daha iyi kavratır. Bunu kanıtlamak için şu yolu izleyeceğim: Tanrı'nın var olduğu kendinden bilinmeyeceğine göre, bu varolu-

şun zorunlulukla nosyonlardan çıkarılması gerekir. Bu nosyonlar öylesine sağlam ve sarsılmaz bir gerçeklik sunmalıdırlar ki, onları değiştirebilecek bir güç ne var olabilmeli ne de onun varolduğu düşünülebilmelidir.

En azından, tanrının var olduğu sonucunu çıkardığımız andan itibaren, bu sonucun hiçbir kuşkuya yer bırakmamasını istiyorsak, nosyonların bize böyle bir nitelik sunmaları gerekir. Çünkü bu nosyonları herhangi bir gücün değiştirebileceğini düşünmemiz mümkün olsaydı, gerçekliklerinden kuşkulanırdık. Dolayısıyla çıkardığımız sonuçtan, yani Tanrı'nın var oluşundan da kuşkulanır ve hiçbir şeyden asla emin olamazdık. Öte yandan, bu ilkelerle uyum içinde ya da onlara aykırı olduğunu göstermeden, bir şeyin tabiatla uyum içinde ya da ona aykırı olduğunu bilemeyiz. Bu yüzden, tabiat içinde bir gücün (hangisi olursa olsun) tabiata aykırı bir şey oluşturabileceğini düşünebilseydik, bu söz konusu ilk nosyonlara aykırı olurdu ve onun bir saçmalık olarak reddedilmesi gerekirdi. Ya da ilk nosyonlardan (bunu gösterdik), dolayısıyla Tanrı'dan ve herhangi bir biçimde algılanmış her şeyden kuşkulanamız kaçınılmaz olurdu. Demek ki onları tabiatın düzenine aykırı bir eser olarak gördüğümüz ölçüde, mucizelerin bize Tanrı'nın var olduğunu göstermeleri söz konusu bile olamaz. Çünkü tam tersine bu konuda kuşku duymamıza neden olacaklardır. Oysa onlar olmaksızın, her şeyin tabiatın kesin ve değişmez düzenini izlediğini bilerek, Tanrı'nın var olduğundan bütünüyle emin olabiliriz. Yine de bir mucizenin tabii nedenlerle açıklanamayacak olduğunu varsayalım.

Bunun iki anlamı olabilir. Ya tabii nedenleri vardır, ama insanın anlama yeteneği onları araştırmaktan acizdir. Ya da Tanrı'dan yani iradesinden başka nedeni yoktur. Ama tabii nedenlerle olup biten her şeyde yalnızca Tanrı'nın gücü ve iradesiyle olup bittiği için, şunu kabul etmeliyiz. Tabii nedenleri olsun olmasın, mucize, nedeni gösterilerek açıklanabilecek bir eser değildir. Bir başka deyişle, insanın kavrama yeteneğini aşar. Ama kavrama yeteneğimizi aşan bir eserden ya da genel olarak böyle herhangi bir şeyden yola çıkarsak hiçbir yere varamayız. Çünkü açık seçik anladığımız şeyi ya kendisi

ya da onu kendinden açık seçik anladığımız bir başka şey aracılığıyla tanımış olmamız gerekir. Bu yüzden bir mucize, yani kavrama yeteneğimizi aşan bir eser bize ne Tanrı'nın özünü, ne var oluşunu, ne de Tanrı ve tabiata ilişkin herhangi bir şeyi anlatabilir. Tersine, her şeyin Tanrı tarafından belirlenmiş ve buyurulmuş olduğunu, tabiatla olup bitenlerin tanrının özünden kaynaklandığını, tabiatın gerçek yasalarının sonsuz isteği ve kararları olduğunu biliyoruz.

Öyleyse bundan kesinlikle çıkarmamız gereken sonuç şudur. Tabii şeyleri daha iyi tanıdığımız, ilk nedenlerine nasıl bağlı olduklarını ve tabiatın sonsuz yasaları uyarınca nasıl işlediklerini daha açık anladığımız ölçüde, Tanrı'yı ve iradesini de o kadar iyi kavrarız. Bu yüzden anlama yeteneğimiz göz önüne alındığında, haklı olarak Tanrı'nın işleri diye adlandırmamız ve Tanrı'nın iradesine göndermemiz gereken şeyler, daha çok, açık seçik anladığımız şeyler olmalıdır; insanları hayranlıktan ağzı açık bıraksalar ve hayal gücünü tıka basa doldursalar bile, haklarında hiç bilgi sahibi olmadığımız şeyler değil... Çünkü yalnızca açık seçik anladığımız bu tabii eserler Tanrı hakkındaki bilgiyi arttırır ve Tanrı'nın kararlarıyla iradesini apaçık gösterirler.

Herhangi bir şeyden habersiz olanın, onu Tanrı'nın iradesine havale etmesi saçmalaktır. Bilgisizliği itiraf etmenin gülünç mü gülünç yoludur bu. Dahası, mucizelerden herhangi bir sonuç çıkarılsak bile, buradan Tanrı'nın varoluşuna ilişkin bir sonucu asla aramayız. Çünkü mucize sınırlı bir eserdir, yalnızca belirli ve sınırlı bir gücü anlatır. Bu yüzden, gücü sınırsız bir nedenin var olduğuna ilişkin sonuç böyle bir etkidenden çıkarılamaz. Bundan olsa olsa daha güçlü bir nedenin var olduğuna ilişkin sonuç çıkarılabilir. "Olsa olsa" diyorum. Çünkü birçok nedenin bir araya gelmesiyle, kuşkusuz tüm bu nedenlerin birlikte oluşturdukları güçten daha az, ama tek tek her birinin gücünden çok daha etkili bir eser ortaya çıkabilir.

Ama tabiat yasaları (gösterdiğimiz gibi) sınırsızca uzandıkları ve bizim tarafımızdan da sonsuzluk türü altında kavrandıkları gibi, tabiat da bu yasalar uyarınca değişmez ve belirli bir düzen izler.

Demek ki böylece bu yasalarda Tanrı'nın sınırsızlığını, sonsuzluğunu ve değişmezliğini bir biçimde gösterir. Öyleyse şu sonuca varıyoruz: Mucizeler Tanrı'yı, varoluşunu ve esirgeyciliğini tanımamızı sağlamaz. Bütün bunlar, tabiatın sabit ve değişmez düzeninden çok daha iyi çıkartılabilir. Vardığım bu sonuçta mucizeden söz ediyorsam, mucize deyimini yalnızca insanın kavrama yeteneğini aşan ya da aştığı sanılan bir eseri anlatmak için kullanıyorum. Gerçekten de tabiatın düzenini yok ettiği ya da onu engellediği ve hatta onun yasalarına aykırı olduğu varsayıldığı ölçüde,(gösterdiğimiz gibi) mucize Tanrı hakkında hiçbir bilgi veremez. Hatta bununla da kalmaz, Tanrı hakkında tabii olarak sahip olduğumuz bilgiyi siler ve bizi hem Tanrı hem de her şey hakkında kuşkulara sürükler. (Spinoza-Teolojik-Politik İnceleme, s. 118/124)

Demek ki Kutsal Kitabın mucizelerini yorumlamak ve o anlatılar sayesinde gerçekte nasıl meydana geldiklerini anlamak için yapılması gereken şudur. Öncelikle, onları ilk anlatanların ve yazıya döküp bize aktaranların fikirlerini tanımalı ve bu fikirleri, duyuları yüzünden kafalarında canlanan şeyden ayırt etmeliyiz. Yoksa fikir ve kanılarını gerçekleştirdiği biçimiyle, mucizenin kendisi sanırız. Yalnızca bu karışıklıktan kaçınmak için değil, ama gerçekten meydana gelmiş şeyleri hayali şeylerden ve salt nübüvete özgü tasvirlerden ayırdetmek için de, onların fikirlerini tanımalıyız. Çünkü Kutsal Kitap'ta, yalnız tasvirler ve hayali şeyler oldukları halde, gerçekmiş gibi anlatılan ve öyle de oldukları sanılan birçok şey var. (Spinoza, Teolojik-Politik İnceleme s. 129,130)

Son olarak, mucizelerin aslında nasıl meydana geldiklerini anlamak için, Yahudilere özgü deyimleri ve kelime oyunlarını bilmek önemlidir. Buna yeterince dikkat etmeyen kişi, yazarların asla anlatmayı düşünmedikleri birçok mucizeyi Kutsal Kitab'a yakıştıracaktır. Öyle ki, yalnızca olayların ve mucizelerin gerçekten nasıl meydana geldikleri hakkında değil, kutsal metinlerin yazarlarının zihniyeti hakkında da hiçbir şey bilemeyecektir.

Örneğin Zekeriya 14-7’de, gelecekteki bir savaştan söz edilirken şöyle denir: Özel bir gün, yalnız Tanrı’nın bildiği bir gün olacak. Gece de gündüz de (olmayacak). Gece aydınlık olacak. Bu sözcüklerle, Kutsal Kitap’ın büyük bir müjdeyi haber verdiği sanılabilir. Oysa anlatılmak istenen yalnızca şudur: Nasıl biteceğini yalnızca Tanrı’nın bildiği savaş, gün boyu kuşkuyla bir nitelik taşıyacak, akşam geldiğinde ise zafere ulaşılacaktır. Nebiler, ulusların zaferlerini ve bozgunlarını genelde böyle deyimlerle haber verir ve yazarlardı. Aynı biçimde Yaşeya 13’te Babil’in yıkımının şöyle anlatıldığını görüyoruz. Gökteki yıldızlarla takımyıldızlar ışımayacak, doğan güneş kararacak, ay ışığını vermez olacak. Bana kalırsa, bu siyasi bütünün yıkımında böyle bir şey olduğuna inanan hiç çıkmadı. Ondan sonra söylenenlere de inanıp çıktığını sanmıyorum. Gökleri titreteceğim, yer yerinden oynayacak. Yine Yaşeya 21’de, Yahudiler’e Babil’den Yaruşalim’e sağ salim dönecekleri ve yolda susuzluk çekmeyeceklerini anlatmak için şunlar söylenir. Onları çöllerden geçirirken susuzluk çekmediler, onlar için sular akıttı kayadan, kayayı yardı, sular fişkırdı. Bana göre bu sözcüklerle söylenmek istenen yalnız şudur:

Gerçekten olduğu gibi, Yahudiler çölde susuzluklarını giderecek kaynaklar bulacaktır. Çünkü Kyros’un rızasıyla Yaruşalim’e dönerken buna benzer hiçbir mucize ile karşılaşmadıkları saptanmıştır. Kutsal metinlerde benzer birçok örneğe rastlanmakta. Bunlar yalnızca Yahudiler’e özgü deyimlerdir ve burada hepsinin tek tek sayılmasına da gerek yoktur. Ancak genel olarak şunu vurgulamak isterim: Yahudiler’e özgü bu deyimler, yalnızca edebi süslemeler değil, ayrıca ve de özellikle sofuluk belirtileriydi. Bu nedenle, kutsal metinlerde Tanrıya sövmek yerine, Tanrıyı övmek denir.(Krallar 1, 21; Eyüp 11-9) Aynı nedenle, Yahudiler her şeyi Tanrıya gönderiyorlardı. Böylece, Kutsal Kitap’ta bütünüyle tabii şeylerden söz edilirken bile, sanki mucizelerden söz edilir. Buna ilişkin birçok örneğe daha önce değindik. O nedenle, Kutsal Kitap’ta “Tanrı Firavun’un yüreğini katılaştırdı” dendiğinde, bunun yalnızca Firavun’un inat etmesi anlamına geldiğinden kuşkuylanılmamalıdır. “Tanrı göklerin

kapaklarını açtı” dendiğinde de bununla sadece çok yağmur yağdığı söylenmektedir; ve böyle sürüp gider. Buna iyice dikkat edilirse ve birçok anlatının çok kısa olduğu, belirleyici herhangi bir koşul sunmadığı, neredeyse güdük bırakıldığı da gözden hiç uzak tutulmazsa, Kutsal Kitap’ta tabii ışığa aykırı olduğu kanıtlanabilecek hemen hiçbir şey bulunamaz. Tam tersine, biraz kafa yorulduğunda, aşırı karanlık görünen birçok şey anlaşılır ve kolay yorumlanır olacaktır. Bunlarla, hedeflediğim şeyi yeterince açık biçimde gösterdiğimi düşünüyorum (Spinoza, Teolojik-Politik inceleme s. 130,131)

Sonuç Olarak:

Kur’an’da bulunan olağanüstü hadiselerin yüz tane sebebi vardır. Ama bizim kesin olarak bildiğimiz, yüzde yüz doğru olan bir gerçeğimiz var. Göklerde ve yeryüzünde bulunan yaratılış yasına aykırı hiçbir şey olamaz. Yani Yüce Allah yasını aşmaz. Yüce Allah’ın yaratmış olduğu her şey mükemmeldir, muhteşemdir, büyük bir mucizedir. Fakat beşerin elinden kim olursa olsun asla olağanüstü, açıklanması olmayan bir hadise gerçekleşemez. Akıl ve mantıkla açıklanamaz yani olağanüstü bir hadise meydana getirebilen kişi yüce Allaha, mülk ve saltanatında ortak olur. Bu konuda şu da çok önemlidir. Mekke’de inen surelerde söz konusu edilen hüküm ve hakimiyet yani saltanat ve hükümlerlik göklerdeki ve yerdeki saltanat ve hakimiyetle ilgilidir.

Medine’de inen surelerde bulunan hüküm ve hakimiyet ise, indirilen vahyin yanında başka kaynaklar edinilmemesi ile ilgilidir. Bunun sebebi, Mekke’de muhataplar müşrikler iken, Medinede Yahudi ve Hristiyan din adamlarında böyle bir inanç olmadıktan dolayı idi. Medine’de bulunan Yahudi din adamlarının kaynakları Tevrat’a aykırı binlerce hurafe ve yalanlarla doluydu. Yani Yahudi din adamları vahye şirk koşuyorlardı. Nacran’dan gelen Hristiyan din adamları da İsa (a.s) ın Allah olduğunu iddia ediyorlardı. Yani bunlarda yüce Allaha şirk koşuyorlardı.

HRİSTİYANLARDA HULÛL İNANCI VE FELSEFESİ

Hayatında tevhid mesajını insanlara tebliğ etmeye çalışan İsa (a.s.) ölümünden sonra başta Hristiyanlığın mimarı olarak kabul edilen Pavlus olmak üzere onun fikirleri doğrultusunda tesis edilen ilk Hristiyan toplumu tarafından yeryüzüne beşerî bir hayat sürmek ve sahip olduğu kurtarıcı özelliğiyle kendine inananları kurtarmak için gelen “oğul tanrı” olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu genel kanı etrafında da asli günah, insan neslinin suçluluğu, Yahudi tarihi boyunca bu günah ve suçluluğun ortadan kaldırılması için Tanrı tarafından çeşitli ilâhi müdahalelerin olduğu, ancak bu müdahalelerin her seferinde başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Tanrı'nın kendi ile aynı cevhere sahip olan İsa'yı bâkire Meryem aracılığıyla dünyaya gönderdiği, onun tüm insanların günahlarına kefarete olarak çarpmışta canını verdiği, üçüncü ölümden dirildiği ve göklere yükseldiği gibi hulûliye inanç sistem ve esasları geliştirilerek günümüz Hristiyanlığının temelleri atılmıştır. (Yaşayan Dünya Dinleri, DİB Yayınları, 4. Baskı) İşte İsa (a.s.) sonrası yaşanan bütün bu gelişmeler, elçi olan İsa (a.s.)'ı kendisine ibadet edilen tanrısal bir varlığa dönüştürmüştür. Kur'an'a göre ise İsa (a.s.) İsrailoğullarına gönderilmiş bir resuldür. Kendisine İncil verilmiş, adı İsa, sıfatı Meryemoğlu, lakabı Mesih olarak geçen İsa (a.s.) ile ilgili olarak Kur'an'da kullanılan belli başlı ifadeler şunlardır: İsa Allah'ın bir kelimesidir.

Rûhu'l-Kudüs ile desteklenmiştir. Allah tarafından (öldükten sonra diriliş için) bir âyet kılınmıştır. Allah ona kitabı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretmiştir. (Âl-i İmrân 48) Annesine karşı hürmetkâr (Meryem 32); salihlerden, şânı büyük, Allah'a yakın olanlardandır. (Âl-i İmrân 45) Allah onu mübarek kılmıştır. (Meryem 31) Bir beşerdir. Beşikte iken konuşmuştur. (Meryem 30) Tevrat'ı tasdik etmiş bazı hususlarda onu neshetmiştir. (Saff 6) Kavmine salatı ve arınmayı emretmiştir. (Meryem 31) Yani Resul olan Kur'an'ı müjdelemiştir. (Saff 6)

Kur'an'ın en çok üzerinde durduğu konulardan bir tanesi de İsa (a.s.)'ın, Pavlus'un ortaya koyduğu hulûliye felsefesiyle ilahî bir kudrete sahip olmadığı ve İsa'nın böyle bir şey söylemediğidir. "Andolsun ki Allah, kesinlikle 'Meryemoğlu Mesih'tir.' diyenler kâfir olmuşlardır. Hâlbuki Mesih "Ey İsrailoğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki kim Allah'a şirk koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar." (Mâide 72)

Kur'an'a göre İsa (a.s.) çarmıha gerilmemiş ve öldürülmemiştir. "Allah elçisi Meryemoğlu İsa'yı öldürdük demeleri yönünden (onları lanetledik). Hâlbuki onu ne öldürdüler ne de çarmıha gerdiler. Fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi." (Nisâ 157) Hristiyanlardaki hulûliye inancı Kur'an'da çok sert ifadelerle reddedilmiştir: "Şüphesiz 'Allah, Meryemoğlu Mesih'tir.' diyenler kâfir olmuşlardır. De ki: Öyleyse Allah, Meryemoğlu Mesih'i, anasını ve yeryüzündekilerin hepsini helak etmek isterse Allah'a kim bir şeyle karşı koyacaktır." (Mâide 17)

Elçileri şirk aracı haline getirmeyi hürmet niyetiyle yapmış olmak hiç kimseye mazeret olmayacaktır. İsa (a.s.)'ı Allah ve Allah'ın oğlu ilan edenler kötü niyetli değildiler. Ama şirke bulaştılar. Demek oluyor ki, iyi niyet ne tevhidî yozlaştırmanın gerekçesi yapılabilir ne de dine hüküm eklemenin.

İsa (a.s)

Son vahyin tarihinde din adamlarının Allah Resülü adına uydurdukları binlerce rivayet gibi, Hristiyan din adamları da pagan müşriklerini taklit ederek İsa'nın "Tanrının oğlu" olarak dünyaya geldiğini kurgulamış, imamet teorisi ve mehdiyet inancı gibi sistemleştirmişlerdir. Günümüz Hristiyanları için İsa (a.s) ın bakire Meryem'den doğması merkezi bir konuma sahip iken, bakire Meryem'in gebe kalışı ilk Hristiyan vaazlarında hiç gündeme getirilmemiştir. Bu çok sonraları İsa' (a.s) ın kudsiyetine rivayetler yoluyla iman edildikten sonra anlamlı hale gelmiş bir inançtır. Bu olay birinci ve üçüncü İncillerin başlarındaki doğuş kıssalarında anlatılmakla birlikte ne Resûllerin İşlerindeki vaazlarda ne Aziz Pavlus'un mektuplarında ne de Yeni Ahit'in başka yerlerinde buna atıf yapılmamıştır. (Montgomery Watt, Günümüzde İslam ve Hristiyanlık s. 154.)

İlk İncil olması dolayısıyla en güvenilir kabul edilen Markos; İsa (a.s) ı erkek ve kız kardeşleri olan oldukça sıradan bir adam olarak ele alır. Yani melekler onun doğumunu ilan etmemiş ve onu müjdelemiş değillerdir. Zaten meleklerin insanlar gibi konuşma özellikleri bulunmamaktadır. Meleklerin Meryemle konuşmasını iki şekilde anlamak mümkündür.

1-) Meleklerden maksat müminlerdir. Bu normal bir doğumdur.

2-) Kur'an bize sadece Hristiyan din adamlarının hurafe ve inançlarını anlatmaktadır. Yani böyle bir şey olmamıştır.

Dolayısıyla İsa (a.s) ne çocukluğunda ne de gençliğinde olağanüstü bir yaratılışa sahip değildir. Onun insan şekline girmiş Tanrı olduğu düşüncesi ancak millattan sonra dördüncü yüzyılda son şeklini alacaktır.

Mesela: Pavlus doktrinini kabul etmeyen, İsa'nın ilk cemaati olan Ebionitler, İsa'nın "Tanrının Oğlu" ve "Bakire'den Doğma" yı kabul etmezler. Aslında İsa'nın bir beşer olarak bakire Meryem'den babasız olarak dünyaya gelmesi olayı tamamıyla o çağın evren tasavvuru ve din adamlarının rivayetleriyle bağlantılıdır.

O dönemin din adamlarına göre böylesine müstesna bir kişinin herkesin dünyaya geldiği gibi dünyaya gelmiş olması düşünülemezdi. Bilakis, ilkçağın birçok tanrısı gibi o da mucizevi bir şekilde baba-sız olarak bir bakireden doğmalıydı. (Roger Garaudy, Yaşayanlara Çağrı, s. 197-198.) O çağın din adamlarına göre Atilla'nın, Belkis'in, Zülkarneyn'in babaları hep cin/melek idi. Pagan bilge Apollonius da Tanrı Apollo'nun oğlu olarak doğmuştu. (Aytunç Altındal, Yoksul Tanrı Tyanalı Apollonius, s. 107, 132.) Hatta Şii ve Sünnilerde de son vahyin sahibinin yani son Nebi olan Muhammed (a.s) ın doğumu normal olmamıştır. Bununla ilgili bir sürü rivayetler mevcuttur. Mevlut kasidesi bu muhteşem! doğumu anlatmak için kaleme alınmıştır. İsa'nın doğduğu yıllarda pagan mitolojisi dünyada genel kabul gördüğünden onun Tanrı'nın oğlu olduğuna dair hikâye pek yadsınmamıştı. Pagan mitolojilerde büyük kimseler tanrıların oğlu olarak görülürdü. Örneğin Oasis tapınağının rahipleri İskender'i "Zeus'un oğlu" olarak selamlamışlardı. Hatta Anadolu'yu gezmekte olan Pavlus ve şakirdi Barnaba, Listra kentinde Tanrı Zeus ve Hermes sanılmışlardı. [Resullerin İşleri, 14:8-18]

Antik Yunanlar filozofları "Tanrı'nın Oğulları" olarak görüyor; Platon'un Apollo'nun oğlu olduğuna inanıyorlardı. O dönemlerde tanrıların kadınlarla cinsel ilişkide bulunması sıradan bir hadiseydi. Örneğin Tanrı Jüpiter'in bu tür yüzlerce ilişkisi vardı. Bu nedenle, anlatılan hikâyenin yeni, olağanüstü veya ayıplanacak bir yanı yoktu. Hristiyan kilisesi söz konusu bu pagan mitolojisinin kuyruğuna takılarak, İsa'nın "Tanrı oğlu" olarak dünyaya geldiğini ileri sürmüştür. Greko-Roman muhitlerde "Tanrı oğlu" kavramı mucizevi şeyler yapan kimseleri ifade etmek için yaygın biçimde kullanılıyordu. Helenistik kültürde krallara, kahramanlara, güçlü karizmatik liderlere bu unvan verilmekteydi. İncil metinlerini yazanlar da bu Helenistik Hristiyan cemaat içinden çıkmışlardır. Efesli Diana imgesinin yerini Meryem imgesi almıştır. Devamında kahramanların tanrılaştırılması, azizlerin kutsallaştırılmasına aşamasına geçmiştir. Pagan panteonundaki tanrılar, kilisenin azizleri olmuştu. (Thomas Paine, Akıl Çağı, s. 7-8.)

Pagan teolojisine güya karşı olan Hıristiyan yazarlar “acı çeke- rek ölmüş bir insan-tanrı” figürünü Yunan felsefesinden intihal etmekte herhangi bir sorun görmemişlerdi . Dionysos öldükten sonra diriltiip göğe yükseltilmiş; yine bir ölümlünün oğlu olan Bel- lerothontes kanatlı bir atın (Pegasus) üzerinde göğe yükseltilmişti. (Jean Pepin, “Hristiyanlık ve Mitoloji” Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü, c.1, s. 661-670)

“Tanrı Oğlu İsa” kendisinden sonra bir “Devlet Tanrısı” yaratma çabasının ürünüdür. Mısır’da Firavunlar Tanrı ilan ediliyordu. Zeus, Apollo, Afrodit vd. Helenlerin kendi site-devletlerinin Tanrı ve Tanrıçalarıydı. Güneş’i “Tek Devlet Tanrısı” yapmış olan Firavun Akheneton, kendisini de bu Tanrı’nın Oğlu sayıyordu. Hıristiyan- lığın kurucu babaları da yüzlerce yıllık bu pagan geleneğini ken- dilerine mal ederek İsa’yı önce Tanrının Oğlu sonra da Tanrı ilan etmekten kaçınmamışlardı. (Altında, a.g.e, s. 65-67.)

Yeni Ahit’in (İncil) özünü teşkil eden kurtuluş doktrini de bütünüyle mitolojiktir. Yahudi ve Gnostik çevrelerde yaygın olan birçok mitolojik unsur Yeni Ahit’te İsa’nın tarihsel varlığına uyar- lanmıştır. Dünyaya insan kılığında gelen tanrısal bir figür olarak resmedilen Mesih (Christ), Gnostik kurtarıcı (Redeemer) mitinin bir parçası olup bu mitolojik figür yeni Ahit’te Nâsıralı İsa’nın tarihsel kimliğine uyarlanmıştır.

Aslında işin gerçeği ise bambaşkadır. İsa babasız dünyaya gel- memiştir. Meryem’in marangoz kocası Yusuf’tan daha bir düzine çocuğu vardır. Ne zaman ki kilise babaları pagan mitolojisinin kuyruğuna takılıp, İsa’yı tanrı oğlu yapmaya niyetlenmişler. İşte o zaman onu babasız dünyaya getirmişlerdir. Bakire Meryem’den doğduğunu iddia etmişlerdir.

Kur’ân İsa için “Ey ehli kitap! Dininizde aşırı gitmeyin. Allah hakkında haktan başka bir şey söylemeyin. Şüphesiz Meryem oğlu İsa Mesih Allah’ın Resülüdür, O Meryeme ulaştırdığı kelimesidir. O’ndan bir ruhtur” gibi Hristiyan inancına yakın ifadeler kullanmış olması, Hristiyan gelenekteki mucizeci anlayış çerçevesinde babasız

dünyaya geldiğini bildirmesi, beşikte konuştuğunu haber vermesi onların inançlarını deşifre etmesi içindir. Yoksa Kur’ân İsa’nın yemek yediğini yani haliyle bir beşer olduğunu ve dışarıya çıkma ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır. İsa (a.s) ın sıfatları konusunda Kur’ân nüzûl dönemindeki toplumsal ve kültürel muhayyilede hazır bulunan ve aynı zamanda Hristiyanların dilinde bulunan ve mistik unsurlar da taşıyan bir dil kullanmıştır. Kur’ân İsa konusunda ilk hitap çevresinde Hristiyanlarca maruf ve meşhur olan İsa imajını esas alarak koruması kabul etme anlamında alınmaması gerekiyor. Çünkü İncillerde bulunan İsa portresi –ölüleri diriltmek dahil anlatılan bir çok şey ya simgesel olarak veya olmamış olarak kabul etmek gerekir.

Çünkü İsa, diğer Resüller ve mucizeleri ile ilgili şeyler Tevrat, İncil ve Kur’an’da da geçse, yüce Allahın göklerde ve yerde olan yasalarına aykırı düşmektedir. Hiç kimse yüce Allahın yasalarını aşıp olağanüstü bir olay gerçekleştiremez olmak üzere- büyük ölçüde Kur’ân’a yansıtılmıştır. İsa (a.s) ile ilgili pasajlar, Müslümanlara değil Ehl-i kitab’a hitap etmesidir. Haliyle ilgili âyetler, anılan kesimin konuyla ilgili inançlarını ve bilgi birikimlerini hedef almıştır.

Kur’ân’ın İsa’yı “Mesih” olarak nitelemesi de böyledir. Pavlus’un gnostik kültürden getirdiği Mesih; “beklenen tanrısal kurtarıcı” demektir ki bu Hristiyanların iddiasıdır. Bunun İslam’la bir ilgisi bulunmamaktadır. Hristiyanların görüşünü yansıtan “ruhullah, kelimetullah” kelimelerini İsa (a.s) için kullanılması da böyledir. (Ömer Özsoy, Din Dilinde Mucize, s. 157.)

Kur’ân’ın İsa için kullandığı “kelimetullah /Allah’ın kelimesi” Yuhanna’daki “Kelime/Tanrı’nın sözü bedenleşti” ifadesinin bir benzeridir. “Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı’yla birlikteydi.” [Yuhanna- 1-2]

Demem odur ki, Kur’an’daki İsa portresi iddiaları doğrulamak için değil, cevap vermek ve reddetmek içindir. Kur’an’ın İsa için “Mesih, Ruhullah, Kelimetullah” kelimelerini kullanması, Hristiyan inançlarını haber vermeden öteye hiç bir gerçeklik taşımamaktadır.

Bunların yaratılış yasalarıyla, sünnetullahla ve İslamla hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Bütün bunlar Hristiyanların iddialarından başka bir şey değildir. Bunlara ölüleri diriltmek, çamurdan kuş yapıp, üfleyince onlara hayat vermek gibi ilâhi yasalar da ilave edebilirsiniz. İsa ve anası yemek yerdı (yani bir beşer olarak dışarı çıkardı) Kur'an cümlesi gerçeği ortaya koymaktadır.

Tekrar etmede fayda vardır. Kur'an'ın Mekke müşriklerine, Yahudilere ve Hristiyanlara anlattığı akıl almaz kıssa ve mucizeler tarihte gerçek olarak yaşandığı için değil, onların ilahi yasalara aykırı inançlarını deşifre amaçlı olarak gerülmesi gerekir. Yoksa göklerde ve yerde bulunan yasalara aykırı hiç bir şey gerçekleşemez. Süleyman, Musa ve İsa için anlatılan bir çok şeyin gerçekleşmesi Kur'an'ın akıl ve mantığına aykırıdır. Çünkü düşünmek ve akılı kullanmakla ilgili bulunan yedi yüzden fazla âyetin bir anlamı kalmayacaktır. Kur'an, Yahudi, Hristiyan ve Mekke müşriklerinin kıssa, hikaye ve mucizelerini olduğu gibi haber vermiştir. Mesele bu kadar basittir. Bunlar İlahi yasalar, akıl ve mantık bakımından kabul edilecek ve inanılacak şeyler değildir.

Necran papazlarıyla yaptığı tartışmada Kur'an, İsa (a.s) ile ilgili anlatılan her şeyi kabul ediyorsa, Hristiyan din adamlarıyla Allah Resülü arasında herhangi bir sorun ve tartışma olmayacaktı. Yüce Allah gökleri ve yeri var ettiği andan itibaren yaratılış yasasına asla müdahale etmemiş, koyduğu kaide ve kuarallarla hiç bir zaman oynamamıştır. (Enbiya-16; Duhan-38) Eğer Kur'an Mekke müşriklerinin, Hristiyan ve Yahudi din adamlarının bazı yanlış inançlarını düzeltmeye kalksaydı, bu vahyin ana mesajının aktarılmasını kolaylaştırmak yerine son derece zorlaştırmış olacaktı.

Eğer, Kur'an'ın, anlattığı bu akıl almaz kıssa ve hikayeler, Tevrat ve İncil'deki kıssalara muvafakat etmeseydi, onlar bunu tenkit eder, Allah Resülüne büyük bir düşmanlık besler ve "Sen bu kıssaları aslına uygun olarak bildirmiyorsun" derlerdi. Mekke Müşrikleri, Yahudi din adamlarına Muhammed'in Nebi olup olmadığını soruyorlar, onlar da Tevrat'a uygun kıssalar getirip getirmediğine

bakarak cevap veriyorlardı. Haliyle onun getirdiği vahiy, yani kıssalar Yahudi ve Hristiyan din adamlarının bildiklerine uygun olmak durumundaydı. Bu nedenle önemli olan kıssaların tarihsel gerçekliği değil, Tevrat ve İncillere muvafakat edip-etmediğiydi.

Çarmıh

Hristiyanlığa baktığımızda tamamen çarmıh temalı bir din olduğunu görüyoruz.

Şöyle ki: Hristiyanlık İsa (a.s) ın tarih sahnesinden çekilmesinden sonra onun adına konuşan, onun hakkında birtakım öğretiler gündeme getiren tarihsel bazı şahsiyetlerin kurduğu yani fikri zeminini oluşturduğu bir inanç sistemidir. Bu inanç sistemi yüzlerce yıllık süreçte gelişerek ve tekamüle uğrayarak bugünkü yapısına kavuşmuştur. Özellikle de ilk 300 yıl bu açıdan çok önemlidir.

Peki bu dinin temeli nedir?

İsa (a.s) ın çarmıh üzerinde insanlık ailesini kurtarmak amacıyla öldüğüne inanmaktır. Burası çok önemli olduğundan dolayı bir daha tekrarlıyoruz.

Hristiyanlık Nedir?

Bu soruya birçok şekilde cevap vermek mümkündür. Ama temelde Hristiyanlık İsa Mesih'in çarmıh üzerinde öldüğüne iman etmektir. Çünkü bu boş yere bir ölüm değildir. İsa Mesih çarmıh üzerinde öldürülmüştür ve bu ölüm sayesinde insanlık ailesi günah-tan arınmıştır, aklanmıştır. Kurtuluş elde etmiştir. Dolayısıyla burada kozmik bir program söz konusudur ve bu kozmik program dahilinde İsa Mesih, kanını ve canını çarmıh üzerinde insanlık için feda etmiştir. Yani İsa Mesih, insanlık için bir fidye ve keffaret konumundadır.

Peki Bu Günah Nedir?

Her zaman olduğu gibi, bu konuda da karşımıza pavlus çıkıyor. Pavlus, İsa (a.s)ın vefatından sonra tarih sahnesine çıkmış, onun havarisi ve seçilmiş elçisi olduğunu iddia ederek, İsa (a.s) a dair bazı

öğretiler ve tezler ileri sürmüş, önemli bir şahsiyettir. Muhtemel ki miladi kırklı ve ellili yıllarda Pavlus'un etkin olarak faaliyette bulunduğu dönemdir. Pavlus, Tevrat'ın yaratılış kitabında geçen bir anlatıyı kendi teolojik sisteminin zeminine oturmuştur. Bu anlatı, aslında herkesin bildiği bir anlatıdır. Adem ve Havva'nın yaratılış kitabında anlatıldığı gibi, bir günah işlemeleri yani yasak ağacın meyvesinden yemek suretiyle Aden bahçesinden ya da cennetten uzaklaştırılmaları, yeryüzüne gelmeleri ve insanlığın da buradan başlaması olaydır. İnsanlık tarihi o hadiseyle birlikte başlamıştır.

Fakat olay bu kadar basit değildir. Çünkü Pavlus şöyle bir düşünceye sahiptir. Adem'in işlemiş olduğu bu günah, onun yaratılış halinde bulunduğu yerden kovulmasına sebep olmuştur. Yani bu günah çok basit bir günah değildir. Bu günah Adem'den itibaren bütün insanlık ailesine sirayet eden bir günahdır. Dolayısıyla Adem, tek başına bu günahın mümessili ve sorumlusu olmayıp onu bütün insanlık ailesine bulaştırmıştır. Yeni doğan nesiller hep bu günahla doğmuşlardır. Adem ile Tanrı arasında bir küskünlük meydana gelmiştir ve bu küskünlük nesilden nesile devam etmektedir.

Bu sebeple Tanrı ile insanlık arasında bir uçurum oluşmuştur. Hatta bir zamanlar Tanrı, Musa'yı ve yasasını yani şeriatını buna karşılık olmak üzere yani bir bedel olarak insanlık ailesine göndermiştir. Fakat Tanrı çok merhametli olduğu için, bir zaman sonra şöyle karar vermiştir. Artık insanlık ailesi ile barışmanın zamanı gelmiştir. Kozmik bir program tasarlamıştır. Bu program dahilinde kendisinden olan yani kendisiyle aynı özü taşıyan oğlu İsa Mesih'i beşerüstü bir varlık olarak insanlık ailesi arasına göndermiştir. Ve Mesih insanlığın arasında bir müddet Tanrı oğlu olduğunu ve müjdesini ilan ederek en sonunda çarmıha gerilmiştir. Zaten onun dünyevi misyonu da çarmıha giden bir yol olmaktan başka bir anlam da taşımamaktadır. "Tanrı'nın oğlu Mesih" çarmıha gerilmiştir.

Çarmıh üzerinde öldürülmüştür. Daha sonra dirilmiş ve göğe çıkmıştır. Ve bütün insanlık ailesini yargılamak üzere yeniden yeryüzüne inecektir. Hristiyanlara göre kıyametin sahibi Mesih'tir. Yeryüzüne ileriki bir tarihte yani Pavlus'tan sonra dönecektir.

Hristiyanlığın temeli budur. Bundan dolayı Hristiyanlık İsa Mesih merkezli bir dindir. Bugünkü kilisenin zeminini oluşturan şahsiyet Pavlus olduğu için, bu inanç sistemi içinde esas olan anlayış Mesih'in çarmıhta öldüğüne inanmaktır. Çünkü bu boşuna olan bir ölüm değildir. Dolayısıyla Mesih'in ölümü bir tür kefarettir ve Mesih bir tür kurbandır. Bütün insanlık ailesinin günahını ödemek için kendi canını ve kanını çarmıh üzerinde feda etmiştir. Ve kurtuluşun yegane yolu da buna iman etmektir. Pavlus'un İncil dediği şey budur.

İncil'e Göre İsa (a.s)'ın Tebliğ ve İrşadına Birkaç Örnek

Öfke ve Cinayet:

"Atalarımız" adam öldürmeyeceksin, öldüren yargılanacak dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kardeşine öfkelenen herkes yargılanacaktır. Kim kardeşine aşağılayıcı bir söz söylerse, yüksek kurulda yargılanacaktır. Kim kardeşine ahmak derse, cehennem ateşini hak edecektir."

Zina ve Boşanma:

"Zina etmeyeceksin" dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, bir kadına şehvetle bakan her adam, yüreğinde o kadınlara zina etmiş olur. Eğer sağ gözün günah işlemene neden olursa, onu çıkar at. Çünkü vücudunun bir üyesinin yok olması, bütün vücudunun cehenneme atılmasından iyidir. Eğer sağ elin günah işlemene neden olursa, onu kes at. Çünkü vücudunun bir azasının yok olması, bütün vücudunun cehenneme gitmesinden iyidir.

And İçmek:

"Yalan yere and içmeyeceksin, ama Rabbin önünde içtiğin antları yerine getireceksin." dendiğini duydunuz. Oysa ben size diyorum ki, hiç and içmeyeceksiniz! Ne gök üzerine; çünkü orası Tanrı'nın tahtıdır. Ne yer üzerine; çünkü orası onun ayak taburesidir. Ne de Yeruşalim üzerine; çünkü orası büyük Kral'ın kentidir. Başınızın üzerine de and içmeyin, çünkü saçınızın tek telini ak ya da kara edemezsiniz. Evet'iniz evet, hayır'ınız hayır olsun. Bundan fazlası şeytandandır. (Matta)

Göze Göz, Dişe Diş:

“Göze göz, Dişe diş” dendiğini duyduunuz. Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyene abanızı da verin. Sizi bir adım yol yürümeyi zorlayanla iki bin adım yürüyün. Sizden bir şey dileyene verin. Sizden ödünç isteyeniyi geri çevirmeyin.” (Luka 6:30)

Düşmanlarınızı Sevin:

“Komşunu seveceksin, düşmanından nefret edeceksin.” dendiğini duyduunuz. Ama ben size diyorum ki, düşmanlarınızı sevin. Size zulmedenler için dua edin. Öyle ki, göklerdeki babanızın oğulları-sınız. Çünkü o, güneşini hem kötülerin hem iyilerin üzerine doğdurur. Yağmurunu hem doğruların hem eğrilerin üzerine yağdırır. Eğer yalnız sizi sevenleri severseniz ne ödülünüz olur? Vergi görevlileri de öyle yapmıyorlar mı? Yalnız kardeşlerinize selam verirseniz, fazladan ne yapmış olursunuz? Putperestler de öyle yapmıyor mu? Bu nedenle, gökteki Babanız yetkin olduğu gibi, siz de yetkin olun.” (Luka 6:27, 28, 32, 36.)

Yoksullara Yardım:

Doğruluğunuzu insanların gözü önünde gösteriş amacıyla sergilemekten kaçının. Yoksa göklerdeki Babanızdan ödül alamazsınız. Bu nedenle, birisiyle sadaka verirken bunu borazan çaldırarak ilan etmeyin. İkiyüzlüler, insanların övgüsünü kazanmak için havralarda ve sokaklarda böyle yaparlar. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödülleri almışlardır. Siz sadaka verirken, sol eliniz sağ elinizin ne yaptığını bilmesin. Öyle ki, verdiğiniz sadaka gizli kalsın. Gizlice yapılamı gören Babanız sizi ödüllendirecektir.

Dua:

Dua ettiğiniz zaman ikiyüzlüler gibi olmayın. Onlar herkes kendilerini görsün diye havralarda ve caddelerin köşe başlarında dikilip dua etmekten zevk alırlar. Size doğrusunu söyleyeyim, onlar ödülleri almışlardır. Ama siz dua edeceğiniz zaman iç odanıza

çekilip kapıyı örtün ve gizlice yalnız Babanıza dua edin. Gizlilik içinde yapılanı gören Babanız sizi ödüllendirecektir. Dua ettiğinizde, putperestler gibi boş sözler tekrarlayıp durmayın. Onlar söz kalabalığıyla seslerini duyurabileceklerini sanırlar. Siz onlara benzemeyin! Çünkü Babanız nelere gereksinmeniz olduğunu daha ondan dilemeden önce bilir. (Luka 11:2, 4)

Göksel Hazinesel:

Yeryüzünde kendinize hazineler biriktirmeyin. Burada güve ve pas onları yiyip bitirir. Hırsızlar da girip çıkarlar. Bunun yerine kendinize gökte hazineler biriktirin. Orada ne güve ne pas onları yiyip bitirir ne de hırsızlar girip çıkarlar. Hazineniz neredeyse, yüreğiniz de orada olacaktır. Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı'ya hem de paraya kulluk edemezsiniz. Bu nedenle size şunu söylüyorum: “Ne yiyip ne içeceğiz?” diye canınız için “Ne giyeceğiz?” diye bedeniniz için kaygılanmayın. Can yiyecekten, beden de giyecekten daha önemli değil mi? Gökte uçan kuşlara bakın! Ne eker ne biçer ne de ambarlarda yiyecek biriktirirler.

Gökteki Babanız yine de onları doyurur. Siz onlardan daha değerli değil misiniz? Hangi biriniz kaygılanmakla ömrünü bir anlık uzatabilir? Giyecek konusunda neden kaygılanıyorsunuz? Kır zambaklarının nasıl büyüdüğüne bakın! Ne çalışırlar ne de iplik eğirirler. Ama size şunu söylüyorum: Bütün görkemine karşın Süleyman bile bunlardan biri gibi giyinmiş değildi. Bugün var olup yarın ocağa atılacak olan kır otunu böyle giydiren Tanrı'nın sizi de giydireceği çok daha kesin değil mi, ey kıt imanlılar? Öyleyse “Ne yiyeceğiz, ne içeceğiz ya da ne giyeceğiz?” diyerek kaygılanmayın. Uluslar hep bu şeylerin peşinden koşarlar.

Oysa Gökteki Babanız bütün bunlara gereksinmeniz olduğunu bilir. Siz öncelikle onun egemenliğinin ve doğruluğunun ardından gidin. O zaman size bütün bunları da verecektir. O halde yarın için kaygılanmayın. Yarının kaygısı yarının olsun, her günün derdi kendine yeter.” (Luka 12: 22, 31)

Başkasını Yargılamayın:

Başkasını yargılamayın ki siz de yargılanmayasınız. Çünkü nasıl yargıyorsanız öyle yargılanacaksınız. Hangi ölçekle verirseniz, aynı ölçekle alacaksınız. Sen neden kardeşinin gözündeki çöpü görürsün de kendi gözündeki merteği fark etmezsin? Kendi gözünde mertek varken kardeşine nasıl “izin ver” gözündeki çöpü çıkarayım dersin? Sen, ikiyüzlü! Önce kendi gözündeki merteği çıkar. O zaman kardeşinin gözündeki çöpü çıkarmak için daha iyi görürsün.

Kutsal olanı köpeklere vermeyin, incilerinizi domuzların önüne atmayın, yoksa bunları ayaklarıyla çiğnedikten sonra dönüp sizi parçalayabilirler.

Tanrıdan Dileyin:

Dileyin, size verilecek, arayın, bulacaksınız, kapıyı çalın, size açılacaktır. Çünkü her dileyen alır, arayan bulur, kapı çalana açılır. Hanginiz kendisinden ekmek isteyen oğluna taş verir? Ya da balık isterse yılan verir? Sizler kötü yürekli olduğunuz halde çocuklarınıza güzel armağanlar vermeyi biliyorsunuz. Göklerdeki babanızın kendisinden dileyenlere güzel armağanlar vereceği çok daha kesin değil mi? İnsanların size nasıl davranmasını istiyorsanız. Siz de onlara öyle davranın, çünkü Kutsal Yasa'nın ve elçilerin söylediği budur.” (Luka 11: 9-13)

Ağaç ve Meyvesi:

Sahte Resullerden sakının! Onlar size kuzu postuna bürünerek yaklaşırlar, ama özde yırtıcı kurtlardır. Onları meyvelerinden tanıyacaksınız. Dikenli bitkilerden üzüm, devedikenlerinden incir toplanabilir mi? Bunun gibi, her iyi ağaç iyi meyve verir. Kötü ağaç ise, kötü meyve verir. İyi ağaç kötü meyve, kötü ağaç da iyi meyve vermez. İyi meyve vermeyen her ağaç kesilip ateşe atılır. Böylece sahte elçiler meyvelerinden tanıyacaksınız. Bana “Ya Rabb, ya Rabb!” diye seslenen herkes göklerin egemenliğine girmeyecek. Ancak göklerdeki Babam'ın isteğini yerine getiren girecektir. O gün birçokları bana diyecek ki: Ya Rabb, ya Rabb! Biz senin adınla elçilik etmedik

mi? Senin adınla cinleri kovmadık mı? Senin adınla bir mucize yapmadık mı? O zaman ben de onlara açıkça “Sizi hiç tanımadım. Uzak durun benden, ey kötülük yapanlar!” diyeceğim. (Matta 12: 33-35; Luka 6:43-44)

Sağlam Temel, Çürük Temel:

İşte bu sözlerimi duyup uygulayan herkes, evini kaya üzerine kuran akıl adama benzer. Yağmur yağar, seller basar, yeller eser, eve saldırır, ama ev yıkılmaz. Çünkü kaya üzerine kurulmuştur. Bu sözlerimi duyup uygulamayan herkes, evini kum üzerine kuran budala adama benzer. Yağmur yağar, seller koşar, yeller eser, evi sarsar, ev yıkılır, yıkılışı da korkunç olur.” (Luka 6:47-49)

Hristiyanlıkta Ruhbanlık

Beşerî isteklerden ve dünya hayatından el çekme şeklinde gelişen ruhbanlık, daha sonra kurumsallaşarak din adına söz söyleme yetkisine sahip bulunan rahipler zümresinde yoğunlaşmıştır. Hristiyanlıkta önemli bir konumu bulunan kilise otoritesiyle de belli bir hiyerarşi içinde müesseseseleşmiştir. Bu konuda Yüce Allah Kur'an'da şöyle buyurmaktadır: “Andolsun ki Biz, Nûh'u ve İbrahim'i gönderdik. Elçiliği de kitabı da onların soyuna verdik. Onlardan (insanlardan) kimi doğru yoldadır. İçlerinden birçoğu da yoldan çıkmışlardır. Sonra bunların izinden art arda elçilerimizi gönderdik, Meryemoğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik, ona incili verdik. Ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet vermiştik. Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık. Fakat kedileri Allah rızasına ulaşmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükâfatlarını verdik. İçlerinden birçoğu da yoldan sapmışlardır.” (Hadid 26-27)

Tarihi kayıtlara göre İsa (a.s.)'dan sonra, mü'minler inkârcı zorbalarca yok edilmeye çalışılmış; girilen savaşlarda mü'minler ağır kayıplar vermişler. Sağ kalan iman ehli, kendilerinin de ölümü halinde dine davet edecek kimsenin kalmayacağı gerekçesiyle savaş yapmama kararı almışlar. Sadece ibadetle meşgul olmaya başlamış-

lardır. İşte bu suretle fitneden kaçarak dinlerinde ihlas ve samimiyet gösteren bu insanlar dünyanın bütün zevklerinden, fazla yiyip içmekten ve evlenmekten vazgeçmişler; dağlar, mağaralar, oyuklar ve hücrelerde ibadetle meşgul olmuşlardır. Fakat birçoğu da buna riayet etmeyerek İsa (a.s.)'ın tevhid dinini inkâr ederek, hükümdarların bağlı oldukları hulûl dinine girdiler, birçok sapkınlıklara düştüler. (TDV Meâl, Hadid 27. âyet)

ASHÂB-I KEHF'İN KAVMI

Şeytani şirk akidesine karşı tevhid dinine sarılan yiğit gençler olan Ashâb-ı Kehf, İsa (a.s.)'ın tevhid dinine mensup olduklarına dair çeşitli rivayetler bulunmakla birlikte, Kur'an bu konuda açıklama yapmamış, ancak ibret alınması için bazı yönleriyle onların hayat hikâyelerini anlatmakla yetinmiştir.

Olay kısaca şöyledir: Putperest müşrik bir kavmin içinde Allah'ın varlığına ve birliğine inanan birkaç genç, bu inançlarını dile getirip şirk inancına karşı çıkmış, kavmin zulüm ve baskılarından korunmak için mağaraya sığınmışlardır. Yanlarındaki köpekleriyle birlikte mağarada derin bir uykuya dalan bu gençler muhtemelen 309 yıl sonra uyanmışlardır. (Kehf 25) Mağarada bir gün veya daha kısa bir süre uyudukların sanan gençler, içlerinden birini yiyecek almak üzere şehre gönderdiklerinde, onların durumunu öğrenen insanlar Allah'ın vaaadinin hak olduğuna ve öldükten sonra dirilişin mutlaka meydana geleceğini inanmışlardır. (Kehf 19-21)

Kur'an, Ashâb-ı Kehf'in şirke karşı kıyıamlarını şöyle anlatır: "(Ey Resul!) Biz sana onların başından geçenleri gerçek olarak anlatıyoruz. Gerçekten onlar, Rablerine iman etmiş gençlerdi. Biz de onların hidayetini arttırdık. Onların kalplerini metin kıldık. O yiğitler (o yerin müşrik hükümdarı karşısında) ayağa kalkarak dediler ki: "Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz, O'ndan başkasına ilah demeyiz. Yoksa (asılsız, delilsiz) saçma sapan konuşmuş

oluruz. Şu bizim kavmimiz Allah'tan başka ilahlar edindiler. Hiç olmazsa bu ilahlar konusunda açık bir delil getirselere. Öyle ise Allah hakkında yalan uydurandan daha zalim kim vardır.” (Kehf 13-15)

Kur'an'ın özlü olarak Ashâb-ı Kehf kıssasıyla mü'min muvahhidlere vermek istediği mesaj ana hatlarıyla şudur: Tevhid-şirk inancı, iman-küfür mücadelesinin öteden beri var olduğu, iman edenlerin her devirde zulme uğramalarına rağmen bâtılın hakka asla galip gelmeyeceği gerçeğidir. “De ki: Hak geldi batıl yok olup gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkûmdur.” (İsrâ 81)

Fakat imtihan gereği olarak da şirkin kıyamet gününe kadar tevhid inancından daha etkili bir şekilde devam edeceği de bir gerçektir. İşin en önemlisi ise cehennem azabından kurtulmak olacaktır.

KUR'AN'DA MİTOLOJİ VAR MI?

Yahudilik-Hristiyanlık ile İslâm'ın gelişimi ve mevcut durumu birbirlerinden oldukça farklıdır. Eski Ahit ve Yeni Ahit'te mitoloji bulunduğu genel kabul gören bir husustur. Bununla birlikte bu metinlerin mitoloji ihtiva etmeleri, onların özünüle alâkalı bir durum olmayıp, yaşadıkları tarihî süreçten kaynaklanmaktadır. Bundan ötürü Eski ve Yeni Ahid'de yer alan mitoloji konusuyla ilgili olarak birbirinden farklı teoriler üretilmiştir. Meselâ İncil tahlillerinde yeni bir tarz geliştirmiş olan Bultmann, İncillerde mitolojik anlatım ve fikirlerin olduğunu söyledikten sonra, söz konusu mitlerin ayıklanıp atılması yerine, onların sınırlı çerçeveleri içinde değil de, ilettikleri mesajların gerisindeki gizli derin mânaların yeniden keşfedilmesi ve yorumlanmasını önerir. Yani, bunların modern dünya ile uyumlu hale getirilmesi gerektiğini ileri sürer. Tillich ise, mitolojik unsurların arındırılması teklifini, Eski Ahid ve Yeni Ahid'in hikâye ve sembollerindeki mitolojik öğelerin dikkatle araştırılmasıyla alâkalı bulmaktadır. Kur'an'a ve İslâm'a gelince, bilindiği gibi Kur'an daha vahyolunduğu andan itibaren günümüze kadar kesintisiz ve eksiksiz bir biçimde intikal etmiştir. Bir başka deyişle mit, doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde ister etkisiz olarak bütün gerçeklik yani kozmos olsun, isterse yalnızca bir parçası olsun bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini dile getirir. Mit her zaman bir yaradılışın öyküsüdür” (Eliade, 2016: 17).

Mitolojide, başlangıçta inançlar ve tapınma biçimlerine bağlı kalınırken, sonraları, Tanrıların soy şeceresinden, varlıkların türeyişine kadar pek çok konuda mantıksal düşünce ve tasarımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu yönüyle mitoloji, sistematik felsefi düşüncenin henüz şekillenmediği dönemde, evrenin oluşumu, yıldızların evreleri ve hareketleri, tabiat olaylarının olacak olaylara yorulması gibi konularda insanları aydınlatıcı vazifeyi üstlenmiştir. Bu nedenle mitolojilere sadece bir masallar yığını gözüyle bakmak doğru değildir. Çünkü mitolojiler, bütün özellikleriyle ait olduğu toplumun düşüncelerinin, inançlarının, korkularının, sevinçlerinin bir aynasıdır. Bu sebeple mitolojiye felsefi düşüncenin ortaya çıkmasında itici bir güç olarak bakmak ve felsefi düşünceye kaynaklık ettiğini söylemek mümkündür. (Gündüz, 1998: 25).

En kısa tanımıyla mitoslar, tabiat kuvvetlerinin kişileştirilmesi, canlı varlıklar veya ölümsüz tanrılar halinde tasarlanması; eposlar ise tarihten önceki insan topluluklarının ilkel tarihleri olduğuna göre, mitoslarla eposlar arasında yer yer aynı malzemeyi kullanmak, aralarında bağlantılar olan konuları farklı oranlarda ve farklı açılardan işlemek bakımından bir kesişme görülmektedir. (Necatigil, 1973: 7).

Mitoloji, insanın evreni anlama, anlamlandırma ve algılamaya yönelik çabasında her ne kadar hayal gücünün son sınırlarına kadar geniş bir perspektife dayalı olsa da, kaynakları ve ortaya koyduğu varlık düşüncesinin verileri tarih boyunca sistematik felsefi düşüncenin varlık felsefesine kaynaklık etmede önemli bir unsur olduğu ortaya çıkmıştır. Her toplumun kendine özgü mitolojisi vardır ve bunlar temsil ettiği topluluğun aynası gibidir. Mitolojiler toplumdaki topluma farklılık gösterdiği gibi ortak yanları da çok bulunmaktadır.

Pek çok kavramda olduğu gibi, Mit de farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Bunun nedeni de onu tanımlayan kişilerin bakış açılarının farklı oluşunda aranmalıdır. Tanım yapanların bir kısmı miti, erken devir insan topluluklarında ortaya çıkan, millî ve yaratıcı özel bir tür olarak görürken, diğer bir kısmı da, halkın kolektif bir

şekilde kendi tarihini ve Tanrıları ile kahramanlarını kurguladığı, inançlarını ve fikirlerini bedenleştirdiği, kendi kültürlerinin vurgusunu temsil eden geleneksel halk hikâyeleri olarak ele almışlardır. Daha geniş anlamda mit, fantastik açıklamalı, kökensel, tabii ve doğal olaylardır, ya da toplumsal yaşantıları insanların kendi niteliklerine uygun bir şekilde aktarmalarıdır. Bu şekliyle mit, daha çok toplumsal bir anlam ifade etmekte ve dolayısıyla toplumların büyüleyici tören ve ritüellerine sıkı sıkıya bağlılık arz etmektedir. Ritüellerle beraber mitler, özellikle sözlü gelenek içerisinde bir takım unsurları da barındırmaktadırlar. Bu unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

a) Mitler, doğaüstü varlıkların eylemlerinin öyküsünü oluşturur.

b) Bu öyküler, kesinlikle gerçek ve kutsal olarak kabul edilir.

c) Mitler, her zaman için bir yaratılışla ilgilidir; bir şeyin yaşama nasıl geçtiğini, ya da bir davranışın, bir kurumun, bir çalışma biçiminin nasıl ortaya çıktığını anlatır.

d) Mitler hem tarihsel olayları hem de halkların inanç, duygu ve düşüncelerini de katarak, tahayyül ettikleri evren telakkilerini verirler (Taş, 2000: 58).

1-) Mitos Türleri

a) Ritüel Mitosları: Dünyanın yaratılması, çeşitli kuralların ve toplumsal ortak normların oluşması konularını içeren ritüel kavramı yaratılış sürecini canlandıran arkaik ve geleneksel kültürel bir olay olarak nitelendirilmektedir. Ritüel kavramı, tören ve ayin sözcükleriyle aynı anlamda kullanılmaktadır. Ritüel kavramını, bazı bilim adamları güzel sanatların, bilimin ve felsefenin ilk kaynağı saymaktadırlar. Mit ve tören, eski kültürlerde işlevsel ve yapısal olarak bir bütünlük içindedir. Toplumsal miras olarak kabul edilen ritüeller geleneksel kültürün kuşaktan kuşağa taşıyıcısı olarak kabul edilmişlerdir. (Beydili, 2015: 473).

Tapınak arşivlerinden elde edilen metinler, Mısır'da ve Mezopotamya'da yaşayan insanların ritüel adı verilen incelikli bir etkinlik biçimi ortaya çıkardıklarını göstermektedir. Bu etkinlikler, tapınaklardaki geniş bir rahipler takımı tarafından yürütülmekteydi. Ritüeller, söz konusu eylemlerin yürütülmesinde izlenmesi gereken yolların doğru biçimlerinin neler olduğu hakkındaki uzmanlık bilgisine sahip yetkili kimselerce, belirli zamanlarda, değişmez bir biçimde yerine getirilen bir eylemler sistemi oluşturular. Mitosların en eski türünü oluşturan bu mitoslar ritüellerin nasıl ortaya çıktıkları imgesel bir açıklamasını sunmaktır. Meselâ; Sümer'in Enlil ile Kazma mitosuna, bu en değerli tarım aracının bir tanrının etkinliği ile nasıl doğduğunu açıklamaya çalışan bir öyküdür. (Hooke, 1993: 10-11).

c-) Kült Mitosları: İbadet ve ayinlerin kökenini açıklayan mitoslardır. Meselâ, İsrail toplumunun içine en derin biçimde sinmiş tarih geleneklerinden biri, halkın Mısır esaretinden kurtuluşunun anılmasıdır. Fısıh bayramında bu olay, kökeni, böylece kutlanan tarihsel olaydan çok daha eskilere dayanan bir ritüel ile kutlanmaktaydı. Söz konusu kült mitosunun işlevi, Yehova ve İsrailoğulları arasındaki ahit ilişkisinin onaylanması ve Yehova'nın gücünün ve görkemini övülüp yüceltilmesidir.

d) Prestij Mitosları: Bir halk kahramanının doğuşuna ve yaptıklarına bir gizem havası veren mitoslardır.

Meselâ; Musâ'nın doğuşu ve sazlardan yapılmış hasır bir sandık içinde Nil'e salıverilişinin öyküsü.

e) Eskatalogya Mitosları: Bu dünya hayatının sonunun ve öteki dünya hayatının konu edinildiği mitoslardır. Meselâ kutsal kitaplarda bu dünya düzeninin bir genel yıkımla sona ereceği önemli bir yer tutması bu mitoslara örnek olarak verilebilir. (Hooke, 1993: 12-14).

f) Teogoni Mitosları: Tanrıların evreni, insanları yaratmalarını konu alan mitlerdir. Teogoni mitleri, evrenin yaratılmasında tanrı-

ların rolünü öne çıkarmakta, yüksek dereceli ruhların ortaya çıkma sebeplerini açıklamakta kısacası evrende görülen veya görülmeyen bütün nesnelere bir sahibi olduğu inancına dayanmaktadır. Teogoni mitleri kozmogoni mitleriyle bağlantılı olup daha çok gelişmiş kültürlerde görülür. Evrenin yaratılmasında tanrıların rolünü öne çıkarmakta, yüksek dereceli ruhların ortaya çıkma sebeplerini açıklamakta; kısacası evrende görülen veya görülmeyen bütün nesnelere bir sahibi olduğu inancına dayanmaktadır. (Bayat, 2016; 15-16).

2- Mitolojiler ve Dini Hayat

Din, insanlık tarihi kadar eski bir kurumdur. Zira o, insanla birlikte başlamıştır. Mitolojinin tarihini de insanlık tarihi kadar eskilere götürmek mümkündür. Çünkü mitolojiler tamamen insan ürünüdür ve onlar her türlü insanî ihtiyaçlar karşısında insan düş gücünün bir çözüm yolu olmuştur. İnançla ilgili olan mitolojiler, dinlerin yorumlanması veya insanın somutlaştırma ihtiyacından dolayı dinin soyut taraflarının daha anlaşılır hale getirme çabalarının neticesinde teşekkül etmiştir. Bundan dolayı çok eski zamanlardan beridir mitoloji, dinin insan boyutlu algılanışı ve açıklayıcısı olmuştur. Öyle ki, bu insanî tasavvurlar, bilhassa Yahudi ve Hıristiyan kutsal kitaplarının içine nüfuz etmiş ve onların içinde zengin bir mitolojik malzeme oluşturmuştur. Kur'an açısından böyle bir tahrifat söz konusu olmamasına karşın, halkın İslâm'ı algılamasında, halk inançlarında pek çok mitolojik unsur yerini almıştır. Gerek geçmişte ve gerekse günümüzde din ile mitoloji arasında sıkı bir ilişki sürekli var olagelmıştır.

Tarihin herhangi bir döneminde, başlangıçta olmuş olan veya olduğuna inanılan kutsal öyküler olan mitos sadece düşünsel süreçlerden doğmamaktadır. O, derin insanî duygulardan kaynaklanmaktadır. Ancak mitler yalın olarak duyguların anlatımı olarak da tanımlanmaktadır. Duygunun anlatımı, duygunun bizzatkendisi değil, bir imgeye dönüştürülmüş şeklidir. İşte bu olgu köktenci bir değişmeyi dile getirmektedir. Şimdiye kadar duygu olan, belli bir biçime sahip olmuştur. Bu da simgesel anlatım biçimi olmaktadır.

Simgesel anlatım aynı zamanda duyguların nesnelleşmesini ifade etmektedir. Ancak burada söz konusu olan bireysel bir fenomen değil, toplumsal bir fenomendir. Başka bir ifadeyle mit, insanın bireysel değil, toplumsal yaşantısının nesnelleşmesidir.

Mitler, bilimsel bir deney veya bilimsel bir metin gibi incelenmemelidir. Çünkü onların varoluş nedeni, herhangi bir bilgi türünü ortaya koymak değil, duygu, düşünce, inanç ve toplumsal etkinlikleri toplumsal görünüşleriyle birlikte kolektif insanın yaşam şekli haline getirerek, kültürel mirasını devam ettirmektir. Bu yönüyle mitler, öncelikle geleneğin sürekliliği ve kabile kültürünün kesintisizliğini sağlayan bir işlevi üstlenmektedir. (Taş, 2000: 70-71).

Mitolojinin insanın sosyal hayatındaki önemine binaen, mitolojik sosyoloji çalışmalarının yapılması gerektiğine değinen Şanzumi, mitolojiyle ilgili olarak şunları söylemekte ve onun birey hayatındaki etkisine vurgu yapmaktadır: “Mitoloji, insanoğlunun somutlaştıramadığı ve denetim altına alamadığı ancak hayatının geçmişinin ve geleceğinin olmazsa olmazı gücüne sahiptir. Kabul edilse de edilmese de mitoloji bireylerin soyut dünyalarının ana şartı olmaya devam etmektedir. Ona göre, her birey ve toplum sahip olduğu özellik ve kabiliyetine göre mitolojiden nasibini alacaktır.” (Şanzumi, 2009: 340-341).

Mitler toplumların sosyo-kültürel yapısını yansıttığı için ulusların kültürleri, kökenleri ve yaşantıları ile ilgili bilgilere onların mitlerinden de ulaşmak mümkündür. Mitler aracılığıyla Çoğu dinde mitolojinin çok önemli ve öncelikli bir yeri bulunur. Mit, günlük kullanımdakinin tersine, aslında bir hikâyenin nesnel anlamda yanlış veya doğru olduğunu tanımlamaz, daha çok, nesnel veya materyalist nosyonlardan ilgisiz bir şekilde, doğru veya gerçek kavramının ruhsal, psikolojik ve/veya sembolik yönlerine gönderme yapar. Her ne kadar bugünkü yaygın dinlere mensup çoğu kişi dinlerinin kökeni ve gelişiminde yer alan anlatıları tarihî olaylar olarak ele alsalar da, bunları inanç sistemlerinin figüratif temsilleri olarak gören kişiler de mevcuttur. Bir dinin veya inancın sahip olduğu kavramlar ve

anlatılar, karakteristikleri sebebiyle bilimsel anlamda mitik olabilirler ve buradan hareketle birisi Hristiyan mitolojisi, Hindu mitolojisi veya İslam mitolojisinden bahsedebilir. Bunun gibi terimlerden anlaşılması gereken o dindeki belirli kavramların, birer kültürel nesne olarak ruhâni, psikolojik ve/veya sembolik yönlerine yapılan atıf olmalıdır; bu dinlerin barındırdığı kavram veya anlatıların yanlış ve doğru olmadığı değil. Zira daha önce de tanıtımda belirtildiği gibi, mit ve dolayısıyla mitoloji, materyalist veya objektif bir doğruluk nosyonu barındırmadığı gibi bu tip amacı da barındırmaz.

Din ve mitoloji ilişkisindeki yaygın bir hata da, eski toplulukların inandığı dinlerin mitolojileri ile karıştırılmasıdır. Din ile mitoloji arasındaki içleyici yakın ilişki sebebiyle belirli bir nesne her iki kümenin de elemanı olabilir. Bununla birlikte genel anlamda din ile mitoloji tamamen farklı terim ve kavramlardır. Mitoloji salt mitolojik nesnelere ilgilendirirken, dinin çevrelediği alan ve nesnelere daha farklıdır; liturjiden eskatolojiye kadar. Dinî kavramların mitolojik bir yönünün olabilir olması, dinî kavramın dinî oluşunu arka plana itmez. Bu sebeple örneğin Kelt mitolojisi ve Kelt dini ile kastedilen ayrı şeylerdir; bazı aynı elemanları barındırırsalar ve birçok ilişkileri olsa dahi.

Mitlerin geniş açıklayıcı özellikleri oluşumlarını belirli bir oranda muğlaklaştırmakta olup söylencelerin kökeni konusunda yazarlar arasında ortak uzlaşma bulunmamaktadır. Kimi yazarlar yaşanıp unutulmuş gerçek olaylara kimisi tamamen bilinçaltı ve hayal gücüne, antropolog Paul Radin'in başını çektiği bir grup ise toplumların var olma ve kaynak bulma ihtiyaçlarını sömüren dini ve siyasi önderler tarafından teşvik edilip oluşturulduğu görüşündedir.

Mitler kabile, şehir veya ulus gibi kültürel kurumları evrensel hakikatlere bağlayarak yetkilendirebilir (bunlara yetki verebilir). Tüm kültürler kendi dinleri, kahramanları, tarihleri ve benzeri unsurlarına ilişkin anlatıları barındıran kendi mitlerini zamanla geliştirmişlerdir. Bu mitlerin, barındırdıkları sembolik anlamların gücünün, uzun süreler boyunca canlı kalabilmelerinin (bazen

binlerce yıl boyunca) ana sebeplerindendir. Mâche, temel (ve öncül) ruhsal bir bağlamdaki görüntü olarak mit ile, bir tür mitolojiyi, bu görüntüler (mitler) arasında belirli bir uyumu sağlamaya çalışan bir sözcükler sistemi şeklinde ayrıştırma yapmaya çalışırlar. Mitlerin toplamı, bütünü mitos olarak adlandırılır. Bunların (mitosların) toplamına, bütününe ise mitoi denir. Bunun önemli bir türü bir kültürün evrenin nasıl yaratıldığına ilişkin görüş ve inançlarını açıklayan ve tanımlayan Yaratılış Söylenceleridir.

Mitoloji, geniş kapsamlı ele alınmadığında bile deryalar kadar geniş bir alan. Çoğumuz ise bu geniş arazinin yalnızca küçük bir kısmına hakim ya da bu konu hakkında kulaktan dolma bilgilerle dolu. Fakat buna rağmen yine de Roma mitolojisindeki Minerva'nın aslında Yunan mitolojisindeki Athena olduğunu bilirsiniz. Bilmediğiniz şey ise benzerliklerin yalnızca Yunan ve Roma mitolojisi ile sınırlı olmadığıdır. Olurda bu konu hakkında biraz daha araştırma yapacak olursanız birçok kültürün mitlerinin ve mitolojik figürlerinin birbirine benzediğini görürsünüz.

Örneğin Yunan mitolojisindeki yeraltı tanrısı Hades; Aztek mitolojisinde karşımıza Mictlantēcutli, Çin-Tibet Budizm'inde ise Yama adı ile çıkar. Yazıya adını veren sorunun cevabı işte tam da burada gizli. Neden mitoloji okumalıyız? Çünkü ucundan kıyısından okumaya başladığınızda aynı arketipin, aynı mitin, aynı hikayenin onlarca hatta belki yüzlerce farklı versiyonunun farklı dini metinlerde, öğretilerde, kültürlerde, romanlarda, filmlerde, dizilerde hatta şarkılarda karşınıza çıktığını fark etmeye başlırsınız. Bu da bize mitlerin gerçekten ulusal mı olduğunu ve evren ilkelerinin varlığını bir daha sorguluyor. Yine aynı örnekten ilerleyecek olursak, neredeyse her mitte ölümü temsil eden bir karakter var ve bu karakter neredeyse her zaman "kötü" olarak nitelendiriliyor. Bu da bizi söz konusu bu mitlerin ortaya çıktığı zamandaki insanların "ölüm" kavramına karşı olan duruşlarını anlatmaz mı? Ait oldukları toplumların özünü yansıtan bu mitler, temelde bütün toplumların birbirlerine benzediklerini görmemize olanak sağlamıyor mu?

Mitlerin canlılığı ve önemi sadece sayısız kere anlatılmalarından değil, tanrıları, kahramanları ve yaratıklarıyla sanatçılara esin kaynağı olmalarından da gelmektedir.

Efsaneler & Mitler, Philip Wilkinson

Bu duruma bir de bir okurun gözünden bakacak olursak, elde ettiğimiz bir diğer sonuç da şu oluyor: Farklı kültürlerin mit ve efsanelerinde, aynı örüntüleri fark etmeye başladığınızda okuma, izleme veya dinleme aktivitenizden aldığınız verim kat be kat artacaktır, tecrübeyle sabittir.

Bunun yanında mitoloji ağırlıklı olmasa bile okuduğunuz veya izlediğiniz kurgularda söz konusu bu mitlere yapılan atıfları takır takır bulmaya başladığınızda; okuduğunuz kitaba yeni bir bakış açısı getirmekle kalmayıp bir de bildiğiniz mitlerle yolunuz beklenmedik bir şekilde kesiştiğinde, kitabı okurken keyifleneceğinizin garantisini veririm. Örneğin ben, daha önce okuduğum pek çok kitabı mitoloji konusunda okumalarım arttıkça tekrar okudum. Bu bağlamda geri döndüğüm kitaplardan biri olan Kızıl Yükseliş oldu. Kızıl Yükseliş, ciddi ve alenen mitolojik atıfların bulunduğu bir kitap ve ben bunu ilk okumamda görememiştim. Bu atıfların arka planını bilmek bana hem hikaye hem de karakter çözümlemesi yaparken fazlasıyla fayda sağladı. Mitlerin toplumların dünya görüşlerini ve önemli inançlarını temsil ettikleri için onların kültürleri tarafından değer verilen ve korunan insani deneyimlerinin de simgeleri oldukları söylenebilir (Rosenberg, 2003:17).

Mitlerin toplumsal işlevlerini göz önünde tutarak şunu söylemek mümkündür; insanlığın bütün hayatı üstünde derin izler bırakan bir olguyu herhangi bir teorinin bakış açısına göre açıklamak mümkün değildir. İnsanın ruhsal ve kültürel hayatı sade ve homojen bir öğeden oluşmamaktadır. Özellikle bunu bilimde karşı karşıya getirmek büyük bir hata olmaktadır. İster çok gelişmiş, isterse de hiç gelişmemiş olsun tüm kültürlerde mitler, temel bir kültür ögesi olarak görünmektedir. Mitik düşünceyi insanın geride kalmış bir özelliği olarak görmek, aslında bilimi ve bilimsel düşünceyi yücelt-

miş olan aydınlanmacı kültürden kaynaklanmaktadır. Ancak, aydınlanma döneminde de günümüzde de mit ve mitik düşünce varlığını devam ettirmektedir. Yok farzedilmesi ve ortadan kaldırılması da mümkün değildir. Çünkü, miti oluşturan şey insanın bizzat kendisidir, onun temel eğilimidir. Bu eğilim, dış dünyayı, dış dünyanın bizde oluşturduğu duygulara dayanarak anlama ve yorumlama eğilimidir (Özlem, 1995: 167).

Mitoloji yaşama anlam veren imgelerin örgütlenişi olarak kavranmalıdır. Bu anlam da iki yolla ortaya konmaktadır. a) Düşünce yolu, b) Deneyim yolu. Düşünce olarak mitoloji bilime yaklaşmakta veya ona doğru atılan ilk adımı ifade etmektedir. Deneyim olarak da mitolojinin sanatı ifade ettiği söylenebilir (Campbell, 1995: 182).

Mitolojinin ilk işlevi, uyanan bilincin bu evrenin ürpertici ve bağlayıcı olduğu gibi kabul edilmesini sağlamaktır. İkinci işlevi bu biçimi yorumlayıcı bütüncül bir imge olarak geliştirmesidir. Shakespeare'in sanatın işlevine ait tanımını şöyledir: "doğayı olduğu gibi gösterecek aynayı tutmak". Bu aynı zamanda mitolojinin de tanımıdır. Mitoloji uyanan bilinci kendini besleyen kaynakların gücüne inandırmaktır.

Üçüncü işlevi ise ahlâkî bir düzeni savunmaktır. Bireyi, coğrafya ve tarihle koşullanmış toplumsal grubunun ihtiyaçlarına göre biçimlendirmektedir. Ancak burada doğadan gerçek bir kopuş ortaya çıkabilmektedir. Hadım etme uygulaması bunun aşırı örneklerindedir. Sünnetler, çizmeler, kesmeler, dövme ve benzerleri, insan vücudunu basit, doğal halinden daha kapsamlı, daha uzun süreli kültürel bir vücuda üye yapmanın toplumsal yollarını ve ürünlerini ifade etmektedirler. Böylelikle birey toplumsal olanın organı haline gelmekte, zihni ve duyguları aynı zamanda koşut bir mitolojiyle damgalanmaktadır. Bunun başlangıcı ve sonu doğa değil, toplumdur olmaktadır. (Campbell, 1994: 14-15).

Mit, vahşi bir topluluk içinde var olduğu biçimiyle, yani ilkel biçimiyle sadece anlatılacak bir öykü değil, aynı zamanda bir sosyal gerçekliktir. Modern romanlarda anlatılan türden basit bir kurgu

değil, yaşanan bir gerçekliktir. Çünkü mitin altında yatan olayların uzak bir geçmişte ortaya çıktığına, dünyanın ve insanın yazgısı üzerinde etkisini sürdürdüğüne inanılmaktadır. Derinden inanmış Hıristiyanlar için yaratılış, ilk günah ve İsa'nın çarmıhta kurban edilmesiyle günahların ödenmesi neyi ifade etmekteyse ilkel insan için de mit onu ifade etmektedir. Mit asla bilimsel ilgiyi doyurmaya yönelik bir açıklama değil, toplumsal ihtiyaçlara ve isteklere dayalı, dahası, pratik ihtiyaçlara yardım eden, dinî ihtiyaçları ve ahlâkî özlemleri derinden doyurmaya yönelik eski bir gerçekliğin yeniden anlatılmasını oluşturmaktadır. İlkel uygarlıkta mit kaçınılmaz bir işlevi yerine getirmekte, inançları yükseltmekte, bir düzene koymakta, dile getirmektedir. Ahlâkî korumakta ve kayırmaktadır. Ayinin etkinliğini güvence altına almakta ve insanın davranışı için pratik kuralları içermektedir. Buna göre mit, insan uygarlığı için hayati bir katkı maddesini oluşturmaktadır.

Bir masal güvercinini değil, önemli bir ağırlığı olan etkin bir gücü ifade etmektedir. Akla uygun bir açıklama ya da sanatsal bir düş gücü olmaktan uzak fakat inancın ve ilkel ahlâkî bilgeliğin pragmatik bir şartını temsil etmektedir. (Malinowski, 1998: 102-103). Mitoslarla din içiçelik arz etmekte ve bazı mitologlar, doğüstü olduğu ve akılla denetlemediği için dini de mitosların içerisinde kabul etmektedirler. Dinî hayatta oldukça önemli bir yere sahip olmasına ve din ile ortak noktalarının olmasına rağmen aralarında büyük farklar da bulunmaktadır. Mitos örnek bir model sunmakta ancak emredici olmamaktadır. Din ise emredicidir.

Mitoslarda yerellik dinlerde ise genellikle evrensellik söz konusudur. Mitosların kaynağı olmasına karşılık dinin kaynağı ilâhîdir. Mitoslarla din arasındaki en temel ortak nokta ise kutsal kavramıdır. Mitosların insanın dinî hayatını dinamik bir duruma getirdiğini söylemek mümkündür. Çünkü geçmiş olayların yeniden yaşanması ve kahramanların insanlarla özdeşleştirilmesi söz konusudur. İslam tarihinde kerbela olayı, mitolojik hüviyete bürünmüş bir trajedi örneğidir. (Teber, 2008: 152)

Şiilerin Kerbela olaylarının yıl dönümünde Hasan ve Hüseyin'in öldürülmelerini yeniden yaşamaları kendilerine günümüze kadar gelen bir dinamizm vermiş ve vermeye de devam edecek. Kur'an kıssalarının tarihsel açıdan sahih bir bilgi kaynağı olup olmadığı veya geçmiş dönemlerde olup bitenleri orijinal ve otantik şekilde yansıtmadığı meselesi özellikle son dönem oryantalistlik Kur'an araştırmalarında tartışma konusu yapılmış ve buna bağlı olarak bazı Kur'an kıssalarının Tanah (Eski Ahit) kaynaklı olduğu, Adem-İblis, Nuh, Zülkarneyn, alim kul-Musa gibi diğer bazı kıssaların ise İslam öncesi kültür havzalarında ortaya çıkan Gılgamış, İskender ve Yahudi efsanesi gibi muhtelif mitolojilere dayandığı ileri sürülmüştür.

Özellikle son devir Müslüman araştırmacılardan Muhammed Ahmed Ahmet Halefullah ve Muhammed Esed'in Kur'an kıssalarının tarihi değeriyle ilgili görüşleri gerçekten kayda değer niteliktedir. Muhammed Ahmed Halefullah, 1947 yılında başta Ezher uleması olmak üzere Mısır'daki muhafazakar çevrelerin infâline yol açan "El- Fennu'l Kasasi fil Kur'an'il Kerim" (Kur'an'da Kıssa Aktarım Sanatı) başlıklı doktora çalışmasında ulaştığı sonuca göre Kur'an kıssalarındaki temel hedef, insanlara tarihi bilgi aktarmak değil, dini ve ahlaki mesaj sunmaktır.

Yüce Allah bu maksatla birer araç olarak kullandığı kıssaları ilk muhataplarının kolektif hafızasında az çok mevcut olan muhtelif hikaye ve menkıbelerin formatına uygun şekilde söze dökmüştür. Bu sebeple bazı Kur'an kıssalarının mitolojik karakterli olması dolayısıyla tarihsel olay ve olgularla bağdaşmayan bir takım bilgi ve beyanlar içermesi son derece doğaldır.

Muhammed Ahmed Halefullah, Kur'an'ın muhtevasında mitoloji olabileceğini düşünmekte ve bunun Kur'an'ın yüce Allah tarafından vahyedilen bir kitap olmasına asla zarar vermeyeceği kanaatini taşımaktadır. Buna benzer bir görüş de Yahudi asıllı bir ailede dünyaya gelen ve gençlik yıllarında eşiyile birlikte Müslüman olan Muhammed Esed (Leopold Weiss) tarafından da savunulmuştur.

Esed'e göre özellikle harikulade olayların anlatıldığı Kur'an pasajları aslında vahyin nazil olduğu dönemin Arap yarımadasında yaygın olan bir takım efsanevi menkıbelerden ibarettir. Allah bu menkıbeleri muhataplarına iletme istediği mesajın ruhuna uygun biçimde salt kıssadan hisse olarak zikretmiş, bu sebeple tarihsel açıdan doğru olup olmadıkları konusunda pek ihtimam göstermemiştir.

HABİB'UN-NECCAR'IN MÜŞRİK KAVMI

Tarihi kaynaklara göre Habibu'n-Neccar diye bizlere bildirilen, tevhid uğrunda hayatını seve seve feda eden, şirk inancının düşmanlarından biri olan bu kahraman şahsiyetin, bu yiğidin kıyamını Kur'an şu şekilde haber vermektedir: “Onlara şu şehir halkını misâl getir: Hani onlara elçiler gelmişti. Elçilere dediler ki: “Siz ancak bizim gibi birer beşersiniz. Rahmân (diye iddia ettiğiniz) Allah her hangi bir şey indirmedir. Siz ancak yalan söylüyorsunuz.” Elçiler dediler ki: “Rabbimiz biliyor. Biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz. Bizim vazifemiz, açık bir şekilde Allah'ın tevhid dinini size tebliğ etmekten başka bir şey değildir.” dediler.” (Yasin 13-17)

Şehir halkı ile elçiler kendi aralarında tartışma ve birbiriyle mücadele ederken Habibu'n-Neccar elçilere bir kötülük yapılmasından endişe içerisinde yanlarına gelir. “Derken şehrin diğer tarafından bir adam koşarak geldi. ‘Ey kavmim! Bu elçilere uyun. Sizden herhangi bir ücret (menfaat) istemeyen bu kimselere tâbi olun. Çünkü bunlar doğru yol üzerindedirler.’ dedi.” (Yasin 20-21)

Şehir halkı Habibu'n-Neccar'a dönerek ve tehdit ederek elçilere destek vermemesini istediler. Fakat imanın zevkini idrak etmiş olan Habibu'n-Neccar onlara şöyle seslendi: “Beni yaratana, dahası hepimizin huzuruna varacağı o zâta (Allah'a) neden kulluk etme-

yecekmişim? O'nu bırakıp da başka ilahlar edineyim, öyle mi? (Bu olacak şey mi?) Eğer Rahmân olan Allah bana bir zarar vermeyi dileyecek olursa (-ki dilemediği açık) ne o edindiğiniz ilahlar bana zerre kadar şefaât (yardım) edebilir ne de beni kurtarabilirler. Elbet o zaman ben apaçık bir sapkınlığın içine düşmüş olurum. İşte artık ben sizin Rabbiniz olana iman etmiş bulunuyorum. Artık beni dinleyin! (Yasin 22-25)

Habibu'n-Neccar'ın bu çıkışına dayanamayan müşrikler onu şehit ettiler. O şunu söylüyordu: "Ah keşke kavmim bir bilseydi, Rabbin beni nasıl bağışladığını ve beni ilahî ikrama mazhar olan kimseler arasına kattığını." (Yasin 26-27)

Yüce Allah ilahlara tapan, müşrik şehir halkını yok etmiştir. "Biz ondan (Habibu'n-Neccar'dan) sonra, onun milletini helak etmek için üzerlerine gökten bir ordu indirmedik ve indirecek de değildik. (Onları yok eden) korkunç bir sestten başka bir şey olmadı. Birdenbire sönüverdiler." (Yasin 28-29)

Bu kıssanın amacı, ilahî mesaja ve tevhide kulak tıkamakta ısrar eden ve Allah'ın elçilerine karşı bağnaz bir tutum sergileyenlerin akıbetleri hakkında örnek vermek; bir taraftan Resûlullah (a.s.)'in risaletini inkâr edenlere güçlü bir uyarı yaparken diğer yandan da ona uyanların maneviyatlarını yükseltmek ve âhiretteki mükâfatlarını müjdelemek içindir. Zalimlerin zulmü varsa, mazlumun da her şeye gücü yeten sonsun merhamet sahibi ve mağfiret bahşeden yüce Rabbi vardır. "Hangi toplumdansa olsun ve hangi döneme ait olursa olsun istisnasız ve kesintisiz bütün insanlar, dindardır. Yani tarihte bütün toplumların fikrî ve kültürel dayanakları din idi. Öyle ki bir tarihçi kültür ve medeniyetlerin, tarihini kaleme almak istediğinde ister istemez o milletin din medeniyetine ve dini kültür ve bilgisine doğru kaydığını müşahade eder. Fakat maalesef tevhid dini bu insanlık tarihinde hiçbir zaman hâkim olmamış ve her zaman muvahhidler en ağır baskı, zulüm ve işkencelere maruz kalmışlardır.

MAZLUM BİR MİLLET

Buruc sûresi'nde sözü edilen "Ashâb'ul-Uhdud" Son vahyin tarihinden önceki devirlerde tevhid ehli mü'minleri imanlarından döndürmek için ateş dolu hendeklere atarak işkence eden müşrikleri ifade eder.

"Burçlara sahip gökyüzüne, geleceği bildirilmiş olan güne (o günde) tanıklık edene ve edilene andolsun ki, ateşle dolu hendeğe atılanlar (yakılarak) öldürüldü, o yakanlar (müşrikler) da (hendedin) başlarına oturmuş, mü'minlere yapmakta oldukları işkenceyi keyifle seyrediyorlardı. Mü'minlerden sadece, göklerin ve yerin mülkü kendisine ait olan, aziz ve hamîd olan Allah'a iman ettikleri için intikam alıyorlardı. Oysaki Allah her şeyi görmekteydi (her şeye şahid oluyordu.)" (Buruc 1-9)

Tevhid ehli olan mazlum halka, Allah, her çeşit işkence, zulüm ve sıkıntılara maruz kaldıkları halde Firavun'un sihirbazları gibi imanlarından taviz vermeyerek altlarından ırmaklar akan cennetlere gireceklerini ifade etmektedir. (Buruc 11) Bu mü'minler için bir kurtuluş ve sevinç vesilesidir. "Şüphesiz Rabbinin yakalaması pek çetindir." (Buruc 12) ifadesi, inkârcı müşriklerin mutlak olarak cezalandırılacağını, Allah'ın azabından kurtulmalarının mümkün olmadığını göstermektedir. Buna göre söz konusu işkence ve zulümlere göğüs geren tevhid ehlinin imanlarındaki sabrın karşılığını âhîrette iki şekilde alacaklarını âyet-i kerîme haber vermektedir. Biri,

cennet nimetleri ve Allah'ın rızası, diğeri de ilahî adaletin gereği olarak kendilerine kötülük eden müşriklerin cezalandırılmasıdır.

Kur'an ve tarih göstermiştir ki müşrikler, muvahhidler için en büyük düşmandırlar. Onlar asla tevhide yol vermek istemezler, tevhid ehline müsamaha göstermezler. “Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin.” diye Nûh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi; İbrahim'e Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğini Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırдыңın bu (tevhid dini) müşriklere ağır gelir.” (Şûrâ 13) “Şayet onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilecekler. Size ellerini ve dillerini kötülükle uzatacaklardır. Zaten (müşrikler) onlar gibi inkâr etmenizi arzu etmektedirler.” (Mümtehine 2)

Müşriklerin aşk, muhabbet, sevgi, hoşgörü gibi kullandıkları kavramlara aldanmamak gerekmektedir. İslâm'ın kendisinde her türlü güzel ahlak mevcuttur. “Rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Onu (günahtan) sakınanlara zekâta gelenlere ve âyetlerimize iman edenlere yazacağım.” (A'râf 156) Rabbleştirilen din temsilcileriyle kurulan “Rabblers hegemonyası”nı çok iyi tanımalıyız. Kur'an dilinin sözcükleriyle ifade ettiğimiz bu müşrik hegemonyayı, her türlü “yedek ilahlar egemenliği” olarak düşünmek zorundayız. Çünkü burada Allah'ın yetkilerini kullanmaya kalkanların kitleler üzerinde kurdukları hegemonya söz konusudur. Bu egemenliğin esası, halkların iman, bilgi veya akıl zaafını kullanan ilahlaştırılmış kişilerin tasallutudur. Bu kişiler krallar olabileceği gibi, din adamları da olabilir. Şöyle veya böyle söz konusu olan, Allah ile aldatmak üzere Allah'ın vekili gibi iş görmeye kalkanların veya o mevkiye yükseltilenlerin hakimiyetidir.” (Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk, a.g.e., s. 274.)

KADÎM MEKKE'DE ŞİRK

Rasûlullah (a.s.)'ın hayatını, özellikle Mekke devrini tamamen tevhid yoğunluklu bir mücadeleyle geçirmiştir. Mekke'de inmiş olan, “En'âm, Yunus, Hûd, Ra'd, İbrahim, Hicr, Nahl, İsrâ, Kehf, Furkan, Şuarâ, Neml, Ankebût, Rum, Zümer, Lokman, Fâtır, Yasin, Sebe, Mü'min, Fussilet, Necm ve daha birçok sûre, tevhid ağırlıklı sûrelerdir.

İkinci halife Ömer “Cahiliyyeyi bilmeyen İslâm'ı bilmez” demiştir. Medineli Ensar şirk inancını, Mekkeli muhacirler kadar bilemezlerdi. Tevhidin önemini, şirkin ne kadar tehlikeli olduğunu hakıyla en iyi bilen elçilerdir. Sonra hulûl inancına sahip olanların içinde kalarak onların hallerini müşahede eden âlimlerdir. Yoksa Kur'an'ı çok iyi bilmek hatta alim olmak dahi hulûl inancını kavramaya, inceliklerini anlamaya yeterli değildir. Bundan ötürü İslâm tarihinde gelenekçi mezhepçilerin hiçbir zaman tevhide gerektiği değeri verdiklerini söyleyemeyiz. Bugün de durum aynen böyledir. Maalesef bugün İslâm dünyasında özellikle Türkiye'de neredeyse her kapı şirke açıktır. Muvahhidler toplum için en büyük tehlike olarak algılanmaktadır. Muvahhidler halkın nazarında Vehhabî, mezhepsiz ve zındıktırlar. Hulûl inancı vahiyden uzak her dine rahat girebildiği için bugün bütün dünyada en etkili dindir. Hatta sözde iman edenleri o kadar etkilemiştir ki günümüzde ilim, insaf ve akıl sahiplerinden başka tevhid dinini şirkten ayırabilecek şuurlu Müs-

lüman çok azdır. Bilinçli veya bilinçsiz birçok ilim adamı hulûliye inancının tam merkezindedir. Kur'an'dan habersiz, aklını kullanmayan avam halk doğruya nasıl ulaşacaktır.

Dolayısıyla muvahhidlere çok büyük işler düşmektedir. Gerçekten bu iş asla uyuşukluk ve gaflet kaldırmayan bir gerçektir.

Hulûl inancı, kanser hastalığına benzemektedir. Kur'an ilacıyla, tevhid âyetleriyle erken teşhis edilerek tedavi edilirse kurtulma imkânı doğabilir. Aksi takdirde hiçbir şey hulûl inancına sahip olan birisini hastalığından döndürmeye güç yetiremeyecektir. Çünkü şirk inancının içine düşenler kendileri için kurtarıcı etken olan Kur'an'ı, akıl ve ilimden son derece uzaklaşmış olurlar. Rasûlullah'ın (a.s.) "Ey Rabbim! Kavmim bu Kur'an'ı büsbütün terk etti." (Furkan 30) yakarıışı bu gerçeği ifade etmektedir. Şirk inancına sahip olanların hayvanlaşacağını Kur'an ortaya koymaktadır. "Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten söz dinleyeceğini yahut düşüneceğini mi sanıyorsun? Hayır, onlar hayvanlar gibidir. Hatta onlar yolca daha da sapkındırlar." (Furkan 44)

Hulûl inancına sahip olanlar o derece sapkındırlar ki Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Zina eden erkek, zina eden ve müşrik olan bir kadından başkası ile evlenmez. Zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu müminlere haram kılınmıştır." (Nûr 3)

Aslında şu veya bu şekilde nefesine hâkim olmayarak, günah isleyerek zina eden bir kadın ve erkekle evlenmenin hiçbir sakıncası yoktur. Kur'an biri itikadi diğeri amelî günah olan bu kötü yolun özelliklerine dikkatimizi çekmek istiyor. Allah kelamı olan kitabımız, bilinçli müşriklerle, zinayı meslek edinmiş ondan kendini kurtarmak istemeyenlerle evlenmeyi haram kılmıştır. Yani şirki itikadi fahişeliğe benzetmiştir. Bu iki günahın birçok ortak özelliği mevcuttur. Biri itikadi diğeri amelî açıdan insanın hayatını yıkıma uğratmaktadır. İkisine de yakalanan ve meftun olan yakasını kolay kolay kurtaramamaktadır. İkisi de şeytanî zevk ve lezzetleri bünyesinde barındırırlar. Her ikisi de Kur'an'da en kötü yol olarak haber

verilmiştir. (İsrâ 32) Bu iki günah bulaşıcı ve çevreyi kötü yönde etkileyerek toplumu ifsat edecek özelliklere sahip bulunmaktadırlar. Şirk inancı ve ahlaksızlık, insanları ruhi ve psikolojik hastalıklara ve felaketlere maruz bırakarak dünya ve âhiretlerini mahveden en tehlikeli iki yol konumundadırlar.

Konumuza dönecek olursak, Kur'an, İslâm öncesinde Arapların inanç alanındaki düşüncelerinin çok ciddi olduğunu fakat bir karışıklık içinde bulduklarını bildirmektedir. Onlar, ruhlarını ve akıllarını daha çok evliya ve ilahlar inancı ile kabile geleneklerine has kıldıkları söylenebilir.

Kadim Mekke müşrikleri, evliya ve ilahlara, büyük bir tutku ve kuvvetli bir iman ile bağlıydılar. Müşrikler dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, taptıkları ilahlara büyük bir bağlılık içinde olurlar. Dolayısıyla Mekke'de yoğun bir hulûl geleneği mevcuttu. Mekke müşrikleri ilahlarını sürekli anarak, kendilerine savaşlarda ve zor anlarda nasıl şefaath (yardım...) ettiklerini, onlar sayesinde nasıl zafere ulaştıklarını, bela ve afetlerden kendilerini nasıl uzaklaştırdıklarını, ilahlarının olağan üstü tasarruflarını anlatmaktan büyük zevk alırlardı. Tıpkı bir müridin şeyhinin kerametlerini, menkıbelerini ve uydurulmuş olağanüstü hallerini anlattığı gibi.

Mekke müşrikleri başlarına gelen bütün iyilik ve kötülükleri ilahlarından bilirlerdi. Göklerde ve yeryüzünde tasarruf sahibi olduklarına cidden iman ederlerdi. Şirk inancı ile ilgili yüzlerce âyetin inmesi bundan ötürüdür. Her an, her meclis ve toplantılarında ilahlarına bağlılıkların dile getirmekten zevk alırlardı. Belki bizlerin Allah'a inandığımız ve güvendiğimizden daha fazla ilahlarına inanıyor ve güveniyorlardı. Üzülen ifade ediyorum birçok müşriğin ilahlarına olan imanı bizim Allah'a olan imanımızdan daha güçlüdür. Tersinin mümkün olduğunu da Kur'an bildirmektedir. (Bakara 165-167)

Mekke müşriklerinin bir kısmı da inkârcıydı, dünya hayatından başka bir şeye inanmazlardı. "Hayat ancak bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir. Biz, bir daha da diriltilecek değiliz, derlerdi." (En'âm

29) Bir kısmı Allah'a inanır fakat beşerden elçi olabileceğini kabul etmezlerdi. "Dediler ki: Bu ne biçim elçi? Bizler gibi yemek yiyor, çarşılarda dolaşiyor. Ona bir melek indirilmeli, kendisiyle o da uyarıcı olmalıydı." (Furkan 7) Bazıları ise Allah'a iman edip âhirette ceza ve mükâfata iman etmiyorlardı. Fakat büyük çoğunluğu, kendilerini Allah'a yaklaştırsınlar diye evliya ve ilahlara tapıyorlardı. (Zümer 3) Müşriklerin taptıkları, daha önce yaşamış olarak bildikleri, Allah'ın evliyaları olarak telaki ettikleri şahsiyetlerin putlarıydı. O kişilerin heykellerini yaparak onlara ibadet ediyorlardı. Şirk inancının da kendisine ait bir felsefesi ve mantığı vardır. Günümüzde olduğu gibi o çağda yaşayan birçok insan akıl, düşünce ve ilim yönünden gelişmiş birtakım meziyetlere sahip olmasına karşın yine de bu evliya ve ilahlara tapmaktan vazgeçemiyordu. Araplar inançlarına bağlıydı. Fakat dini bilgi ve telakkileri zayıftı. Araplar arasında maddeciliğin ve şirk inancının yayılması hanif dinin zayıflamasına neden olmuştu.

Arabistan şirk inancı Kâbe'nin perdedârı Amr b. Luhey el-Huzai ile başlar. Şirk inancını Mekke'ye bu şahıs getirmiştir. Arapların taptıkları putların en önemlisi, Hubel isimli puttu. Daha sonra Lat, Menat ve Uzza adlarındaki putlar gelmekteydi. Araplar bu putlara atalarını taklit ederek şuursuzca tapar, onlara kurbanlar keserlerdi. Ancak onları mutlak ilahlar olarak tanımayanlar da vardı. Bir tek Allah'a yakın olmak, şefaata aracısı ve kurtarıcı olarak görürlerdi. "Bunlar Allah katında dünya hayatında) bizim şefaathçilerimizdir. (yardımcılarımızdır) (Yunus 18)" diyorlardı.

Şirk koşanlar hep O'nun berisinden, altından O'nun kudret ve azametini kullanan, sanki kendilerine evrende tasarruf yetkisi vermiş birtakım dostlar, koruyucular, şefaathçiler tutmak isterler. İşte bu müşrikler sayısız ilaha inanarak Allah'a ortaklar tanıyorlardı. Dolayısıyla tevhid inancını kabul etmiyorlardı. "Aralarından kendilerine bir uyarıcı gelmesine şaşırıyorlardı. (çok tuhaflarına gitti) ve o inkârcılar: "Bu pek yalancı bir sihirbazdır. İlâhları tek bir ilâh mı yaptı? Doğrusu bu şaşılacak bir şeydir." dediler." (Sad 4-5)

Günümüzde olduğu gibi zamanla Mekke'de hâkim din haline gelen şirk, cahillik, çıkarıcılık ve ticaret gibi faktörlerle gelişimini sağlıyordu. Kâbe'ye saygı, ata dinine teslimiyet, hediye ve kurban takdimi, dua ve yemin, istişare ve putlardan yardım Arapların şirkle ilişkilerini ve bağlarını yaşatan işlerdendi.

Kur'an, Arapların Mekke'ye ve Kâbe'ye saygı gösterdiklerini, dua yaptıklarını, ibadet ettiklerini haber vermektedir. "Onların Beytullah'ın (Allah'ın mabedi) yanında salatları da ıslık çalmak ve el çırpılmaktan başka bir şey değildi." (Enfâl 35)

Kur'an'da birçok yerde cahiliyye Araplarının iç yapılarına, geleneklerine işaret eden âyetler mevcuttur. Evlenme, boşanma yoluyla ayrılma, boşanma yetkisi, zihâr adeti, vefat eden babanın eşiyle evlenme, iki kız kardeşin aynı anda bir kişinin nikâhı altında bulundurulması, sayısız kadınla evlenme, aşk hayatı, dost edinme, kadınlara yapılan haksızlıklar, evlatlıkların katledilmesi yani sokağa atılmaları gibi durumlar, onların inanç ve ahlaklarını ortaya koymaktadır.

Evlatlıkları Katletme" Hangi Anlama Geliyor?

Mekke ve Medine'de yaşanan evlilik hayatını ve aile ilişkilerini anlamak için bazı kavramları bilmek çok önemlidir. Mesela, "Nisa" (kadın), "İmrae" (hanım), Zevc-zevce (eş) anlamına gelmektedir.

Sabiy: Küçük çocuk

Tıfl-Etfal: Ergenlik çağına ulaşmayan çocuklar.

İbn-Ebna: Ailenin öz çocukları

Veled-Evlad: Hem kişinin öz çocuğu hem evlatlık, hemde güç ve kuvvet anlamına gelmektedir.

Şimdi Esas Konumuza Geçelim

Kur'an'da birçok âyette, hem Müşrikler hem de iman edenler bağlamında geçen "evlatlarınızı öldürmeyin" En'am-137, 140, 151; İsrâ-31; Mümtehine-12) uyarı ve emirden maksat nedir? Yani

insanlar kendi öz çocuklarını öldürebilirler mi? Veya kadınların öz çocuklarını öldürmeleri mümkün mü? (Mümtehine- 12)

En doğrusunu yüce Allah bilir. Bizim kanaatimize göre bu konuda meallerde birçok hatalar yapılmıştır. Çünkü hiç kimse öz çocuğunu öldürmez.

1-) Âyetlerin metninde geçen “katle evlêdihim” (evlatlıklarını) öldürme-Enam- 137) “velê yektulne evlêdehunne” (evlatlıklarını) öldürmesinler- Mümtehine- 12) “velê tektulu evlêdekum” (evlatlarınıızı öldürmeyin-En'am- 151) “velê tektulu evlêdeküm” (evlatlarınızı öldürmeyin- İsrâ- 31) âyetlerinde geçen “evlat” öz çocuk değil, “katl” öldürme de gerçek anlamda bir öldürme değildir. Âyetlerde geçen “evlêdeküm” evlat yani çocuklarınız değil, (evlatlıklarınız) anlamına gelirken, “katl” (öldürme) kelimesi de “sokağa atma, ondan kurtulma, telef etme, onu harcama, sahip çıkmama” anlamına gelmektedir. Çünkü Mekke ve Medine toplumuna baktığımızda kadın ile erkek arasında üç çeşit bir ilişkinin olduğunu görüyoruz.

1-) Normal evlilik, çoluk çocuk edinmek, sıcak bir yuva kurmak için nikah kıymak ve ciddi anlamda bir aile oluşturmak.

2-) Kadın ve erkek arasında dostluk yaşantısı, bu birliktelik bir aile kurmaktan daha çok, cinsel dürtüleri tatmin yani geçici bir şehvet uğruna olan bir hayattır.

3-) Kimsesiz kadınlarla yani hiç kimseye bağlı olmayan herkesle ilişki kurabilen kadınlarla yapılan cinsel ilişki. Kur'an'da yaygın bir şekilde bütün bu cinsel ilişkilerin var olduğunu görüyoruz.

Mesela, “kadınların gizli dost tutmamaları...” (Nisa- 25; Maide- 5) âyetler mevcuttur.

Mekke ve Medine'de bulunan kadın- erkek ilişkileri ve cinsel hayat bugünkü batıdan daha ileri bir serbestliğe sahipti. Kur'anda bir çok âyette “vebnis- sebil” (sokak-yol çocukları- Bakara-177,215; Nisa- 36; Enfal-41; Tevbe-60; İsrâ- 26; Rum- 38; Haşr-7) kavramının geçmesi bu gayri meşru ilişkilerin yoğun olduğundan ileri gelmektedir. Bu kimsesiz ve sahipsiz olan kadınlardan doğan çocuklar

sokağa atılıyordu. İşte bundan dolayı Kur'an, onların sokağa atılmalarını, onların bakımlarının yapılmasını, terkedilmemelerini ve korunmalarını emretmektedir. Bu o kadar yaygın ve önemli bir sorun idi ki, kadınların Nebi (a.s) yaptıkları biatlarının arasında "evlatlıklarının katledilmemeleri" (sokağa atılmaları-telef edilmemeleri) de yer alıyordu.

"Ey Nebi! Mü'mine kadınlar Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, evlatlıklarını katletmemek, elleri ve ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, maruf işlerde sana karşı isyan etmemek konusunda sana biat etmek üzere geldikleri zaman biatlarını kabul et..." Âyetlerde çocuklardan daha çok evlatlıklara ağırlık verilmesinin sebebi, onları koruma altına alma, barındırma, onurlandırma ve sahip çıkma ile ilgili bir durumdur. Ayrıca "Evlad" kelimesi, etfal ve ebna kelimelerini de kapsıyor. Bu konuda yanlış meal verilen âyetler. "Yine bunun gibi, müşriklerin çoğuna,(mallarında) ortaklar olacaklar (korkusuyla), evlatlıklarını öldürmelerini (sokağa atmalarını) süslü gösterdi ki; onları helâke sürüklesinler ve dinlerini karıştırıp onları yanıltınsınlar. Eğer Rabbin dileseydi, bunu yapamazlardı. Artık sen onları iftira ettikleri ile baş başa bırak." (En'am-37)

"Beyinsizlikleri yüzünden bilgisizce evlatlıklarını öldürenler (sokağa atanlar), Allah'ın kendilerine verdiği rızkı -Allah'a iftira ederek- haram sayanlar, mutlaka ziyan etmişlerdir. Gerçekten onlar sapmışlardır yani hidayeti bulmuş değillerdir." (En-am-140) "De ki: "Gelin, Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyi davranın. Fakirlik endişesiyle evlatlıklarınızı öldürmeyin (sokağa atmayın). Sizi de onları da biz rızıklandırırız. (Fuhuş ve benzeri) çirkinliklere, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Meşrû bir hak karşılığı olmadıkça, Allah'ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin. İşte size Allah bunu emretti ki aklınızı kullanasınız." (En'am-15)

"Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı katletmeyin (onları sokağa atmayın). Onları da, sizi de biz rızıklandırırız. Onları katletmek

(terketmek) gerçekten büyük bir günahdır.” (İsra-31) Konu Bağlamında “ev mâ meleket ey mânukum, meleket ey menuhunne, meleket yeminuke” ifadeleri hangi anlama gelmektedir. Kur’an’da bu ifade, “sahip olduklarınız, elinizin altında olanlar, korumanızda bulunanlar” anlamına gelmektedir. Mekke ve Medine’de güçlü, zengin ve itibarlı kişiler, akraba, dost, yetim ve kimsesizleri yani korunmaya muhtaç olanları kendilerini idare edebilecek bir konuma gelinceye kadar himayeleri altına alıyorlardı. İşte Kur’an buna “meleket ey mânukum” olarak kayıt altına almıştır.

Evlat edinme, zina, içki, hırsızlık, kan davaları, tefecilik, faiz, asabiyet, kumar, sihir ve falcılık gibi kötülükler cahiliyye Arapları arasında yaygın olan âdetlerdendi.

Araplar genellikle gelenekçi insanlardı. Atalarından miras aldıkları milli ve kutsal saydıkları değerlere, ahlaki esaslara bağlıydılar. Kur’an, Arapların körü körüne gelenekçiliğini şu şekilde kınamaktadır: “Onlara, Allah’ın indirdiğine uyun denildiği zaman onlar “Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız.” derler. Ya ataları bir şey anlamayan, doğruyu da bulamayan kimseler olsalar da mı?” (Bakara 170) “Onlara Allah’ın indirdiğine ve Resul’e gelin, denildiği vakit ‘Babalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter.’ derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?” (Mâide 104) Aslında haktan yüz çevirip körü körüne geleneğe uymak bütün ümmetlerin tedavi kabul etmez bir hastalığıdır. “Senden önce de (Ey Resul!) hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka onların ileri gelen şımarıkları, babalarımızı bir din üzerinde bulduk, bizde onların izlerine uyarız derlerdi.” (Zuhruf 23)

Merhum Mehmet Akif bu konudaki şiiri çok güzeldir.

Çin’de Mançurya’da din bir görenek, başka değil.

Müslüman unsuru gâyet geri, gâyet câhil.

Acabâ meyl-i teâlî ne demek onlarca?

“Böyle gördük dedemizden!” sesi milyonlarca

Kafadan aynı tehevvürle, bakarsın, çıkıyor!
 Arş-ı âmâli bu ses tâ temelinden yıkıyor.
 Görenek hem yalınız Çin'de mi salgın; nerde!
 Hep musâb âlem-i İslâm o devâsız derde.
 Getirin Mağrib-i Aksâ'daki bir müslümanı;
 Bir de Çin sûrunun altında uzanmış yatani;
 Dinleyin her birinin rûhunu: Mutlak gelecek,
 "Böyle gördük dedemizden!" sesi titretek, titretek!
 "Böyle gördük dedemizden!" sözü dînen merdûd;
 Acabâ sâha-i tatbiki neden nâ-mahdûd
 Çünkü biz bilmiyoruz dîni. Evet, bilseydik,
 Çâre yok gösteremezdik bu kadar sersemlik.
 "Böyle gördük dedemizden!" diye izmihlâli
 Boylayan bir sürü milletlerin olsun hâli,
 İbret olmaz bize, her gün okuruz ezber de!
 Yoksa, bir maksad aranmaz mı bu âyetlerde
 Lâfzı muhkem yalınız, anlaşılan, Kur'an'ın:
 Çünkü kaydında değil, hiçbirimiz ma'nânın:
 Ya açar Nazm-ı Celîl'in, bakarız yaprağına;
 Yâhud üfler geçeriz bir ölünün toprağına.
 İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakkıyla bilin,

Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için! (Mehmet Âkif Ersoy, Safahat)

Müşrik Arapların Allah'ı yaratıcı olarak kabul ettiklerini gösteren âyetler çoktur. Fakat öldükten sonra dirileceklerine iman etmi-

yorlardı. “Dediler ki: Sâhi biz, ölüp de toprak ve kemik yığına haline gelmişken, yeniden diriltileceğiz öyle mi?” (Mü'min 82) “Dediler ki: Hayat ancak bu dünya hayatımızdır. Yaşarız ve ölürüz. Bizi ancak zaman yok eder.” (Câsiye 24)

Mekkeli müşriklerin ilahlara tapmaları, sağlık, afiyet, servet edinme, savaşlarda zafer elde etme, erkek çocuk sahibi olma, ilahların ilgi ve şefaathlerine (dünyada yardıma) nail olma gibi dünyevi sebeplere yönelikti. Rasûlullah (a.s.) müşriklerin ilahlarını kötüle-meye, ölen babalarının dalâlette ve cehennemlik olduklarını söyle-meye başlayınca, onu büyük bir tehlike (!) olarak görmeye, kendi-sine çatmaya, karşı gelmeye ve düşmanca davranmaya başladılar. Şu âyetler nazil olunca tamamen düşmanlıkların açığa çıkardılar: “Siz ve Allah'ın yanı sıra taptıklarınız cehennem yakıtısınız. Eğer onlar ilah olsaydı cehenneme girmezlerdi. Hâlbuki hepsi (tapanlar ve tapılanlar) orada ebedi kalacaklardır. Orada onlara inim inim inlemek vardır.” (Enbiyâ 98-100)

Müşrikler Rasûlullah (a.s.)'ın davetini engellemek için her türlü yolu deniyor, her imkânı kullanıyorlardı. İlk önce onunla alay etmeye başladılar: “Seni gördükleri zaman, ‘Bu mu Allah'ın Elçi olarak gönderdiği?’ diyerek hep seni alaya alıyorlar. Şayet ilahları-mıza iman etmede sebat göstermeseydik, gerçekten (Muhammed) bizi neredeyse ilahlarımızdan alıkoyup saptıracaktı.’ diyorlar. Azabı gördükleri zaman, asıl kimin yolunun sapkın olduğunu görecekler. Kötü arzularını kendisine ilâh edinen kimseyi gördün mü? Sen ona koruyucu olabilir misin?” (Furkan 41-43)

Mekke müşrikleri alay ve işkencelerle Rasûlullah (a.s.)'ı yolun-dan ve davasından alıkoyamayacakları anlaşılınca uzlaşma teklif ettiler: “Biz senin ibadet ettiğine ibadet edelim. Sen de bizim ibadet ettiklerimize ibadet et.” dediklerinde. Kâfirun Suresi ve benzer âyet-ler nazil oldu: “(Ey Resul!) onlar seni yalanlarlarsa de ki: Benim işim bana, sizin işiniz de size aittir. Siz benim amelimden uzaksınız. Ben de sizin amelinizden uzağım.” (Yunus 41)

Mekke müşriklerinde, atalardan gelen inanç, asabiyet, kibir ve gurur, kabile rekabetleri, elçilik makamının ve mertebesinin Muhammed'den daha asil birisine verilmesi tarzında bir inat ve kıskançlığa dönüştü: “Ve dediler ki: Bu Kur'an iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı!” (Zuhruf 31)

Rasûlullah (a.s.) ilahlara tapan, öldükten sonra dirilmeye ve risalete inanmayan bir topluma elçi olarak gönderilmişti. İnanç konularının yanı sıra ahlaka davet ve irşad, zamanın ve mekânın değişmesiyle, değişmeyen insanlığın ortak malı ve genel prensipleri içeriyordu. İslâm üzerinde sabırlı olma, maddi-manevi temizlik, ibadet, haya, doğruluk, ana babaya itaat, akrabaları gözetme, onları ziyaret etme, adalet, iyilik yapma, genel insanlık hakları, hakkı tesviye etme gibi güzel davranışlar övülüp emredilerek buna karşın adam öldürme, kız çocuklarını hakir görme, baskı, zulüm, gurur, kibir, israf ve cimrilik, insanların mallarını haksız yollardan gasbetme gibi birçok kötülük yasaklanmış, fakirlerin hakir görülmesi, yetim malı yenilmesi kınanmış, ölçüde tartıda dürüst hareket edilmesi, masum kadınlara iftira edilmemesi istenmiştir.

Bu dönemde Rasûlullah'a ve mü'minlere yapılan baskı ve işken celere karşı sürekli sabır tavsiye edilmiştir. “(Ey Nebi!) Kur'an'ı sana biz, evet biz indirdik. Artık Rabbinin hükmüne (boyun eğip) sabret, onlardan hiçbir günahkâra yahut hiçbir nanköre itaat etme. Sabah akşam Rabbinin ismini yad et.” (İnsan 23-25) “Sabret senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme, kurmakta oldukları tuzaktan dolayı kaygı duyma Allah bilinç ve güzel ahlak sahipleriyle beraberdir.” (Nahl 127-128)

Yüce Allah Rasûlullah (a.s.)'a ve iman edenlere yapılan haksızlık ve eziyetlere sürekli sabır tavsiye ederken önceki elçilerin başlarına gelen musibetlerden ve başarılarından da yoğun bir şekilde söz eden kıssalar indirip onları teselli ediyordu. “O halde ey Rasûl, azim sahibi elçilerin sabrettiği gibi sende sabret.” (Ankebût 35) “Andolsun ki senden önceki elçilerde yalanlanmıştı, onlar yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine rağmen sabrettiler.

Sonunda yardımımız onlara yetiştii. Allah'ın yasalarını değiştirebilecek kimse yoktur. Muhakkak ki elçilerin haberlerinden bazıları sana geldi.” (En'âm 34) “Allah elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz, diye yazmıştır.” (Mücadele 21)

“Kur'an örtülü şirkin, gerçek Rabb yanına birtakım sahte rabberin eklenmesiyle vücut bulduğunu gösteriyor. Bu noktada, “rabb” kelimesinin çoğulu olan erbab kullanılmaktadır. Erbab, gerçek rabbe karşı veya onun yanına yöresine konmuş sahte ilahlar kadrosu demektir. Günümüz evliya inancında olduğu gibi. Bu kadro, bütün pagan sistemlerde güçlü bir “ilahlar panteonu” oluşturur. Eski Yunan'da bu panteonun başında Zeus vardı. Kur'an'ın indiği Arap yarımadasında Kureyş şirk mütrefleri, Mekke şirk panteonun başına, yine Kur'an'ın birçok mübarek âyetinde bildirdiğine göre “Allah'ı koymuşlardı.” (Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk)

“Onlar, Muhammed'in anlatıp öğrettiği Allah'tan asla rahatsız olmuyorlardı. Mekke müşrikleri Allah'ın yüceliğini, kudretini kabul ve itiraf ediyorlardı. İşte size Allah adına yemin ve isteklerine bir örnek “Ey Allah'ım! Eğer bu kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır.” (Enfâl 3) demişlerdi. Tek dertleri, Allah'ın berisinde yedek ilah edindikleri “yardımcılar, Allah'a yaklaştıracılar” (Zümer 3) “Allah katında (dünyada) şefaatchiler.” (Yunus 18) belledikleri alt ilahların (şüreka ve endad) reddedilmesiydi. Elçi'den istedikleri sadece bu inkârın durdurulmasıydı. Elçi'nin onlara asla vermediği de sadece buydu. Kur'an tevhidi, işte bu “sadece” mihverinde oluşmaktadır. Ali Şeriatî'nin deyimiyile “Allah tarafından indirilen tevhid sistemine sahip olan din, geçmişte tahakkuk etmiş ve toplumda hâkim din değil, aksine tarih boyunca topluma hâkim olan dini ortadan kaldırmayı hedef almış dindir. Tevhid dini, şirk dinini her türlüşünün ortadan kaldırmak için kıyam eden elçilerin dininden söz ediyorum. Ki sosyal açıdan ve halkın toplumsal hayatı anlamında tarihte hiçbir zaman hâkimiyeti tam olarak tahakkuk etmemiştir. Bu nedenle bizim sorumluluğumuz bu dinin hâkimiyetinin tahakkuk etmesi için çalışmak olmalıdır.

Bu mesuliyet, tevhid elçileri tarafından ilan edilen, gelecekte tevhid dinini beşerî toplumlara hâkim olması ve uyutan, beyinleri uyuşturan, te'vilci ve taklitçi şirk dinlerinin yerini alması için gerekli olan insani bir sorumluluktur. Bu nedenle bizim dine dayanmamız ve ona önemli vurgu yapmamız geriye dönüş değil, aksine tarihin direniş ve kıyam hareketini idame ettirmektir.” (Ali Şeriatî, Dine Karşı Din, s. 36.)

MECUSİLİK

Zerdüşt'ün tebliğ ettiği, monoteist bir teoloji içeren inanç ve düşüncelerin eski İran inanç ve geleneklerine mezc edilmesinden oluşan hulûliyeci bir dindir. Mecûsiliğin kurucusu Zerdüşt, Farsçada “güzel develere sahip olan” anlamında Zarathustra'nın Yunancaya geçmiş şeklidir. Eski Yunan kaynakları onun doğumunu milattan birkaç bin yıl öncesine götürmektedirler. Buna göre Truva Savaşı'ndan (bazı kaynaklara göre Eflatun'dan) altı bin yıl önce yaşamıştır. Diğer taraftan modern çalışmalar Zerdüşt'ün yaşadığı zaman konusunda iki farklı varsayım üzerinde durmaktadır.

Bunlardan ilkinine göre Zerdüşt milattan önce 1600-1400 yılları arasında yaşamış olmalıdır. Bu görüşün temel dayanağı, ona atfedilen Gathalar'daki ifadelerle Hinduzm'in kutsal kitaplarından olan Vedalar arasındaki benzerliklerdir. Mecûsi kaynaklarına göre Zerdüşt, küçüklüğünden itibaren diğer çocuklardan farklı olarak sürekli bir arayış içerisindeydi. Nitekim yirmi yaşına geldiğinde onda önemli değişiklikler görülmeye başlandı. Sık sık dağlara ve ıssız yerlere giderek inziva hayatı sürmeye çalışıyordu. Otuz yaşlarında Tanrı'nın temsilcisi Melek Vohu Mana (iyi düşünce) ile karşılaştı. Kendisine ilk vahiyleri getiren Vohu Mana onu ruhsal olarak yüce Tanrı Ahura Mazda'ya götürdü (mirac). Zerdüşt, Ahura Mazda'yı “bilge Rabb” olarak nitelemektedir. Bu vahiy tecrübesini sonraki yıllarda diğerleri izledi.

Böylece yaşadığı dönemin politeist kültürüne karşı monoteizmi temel alan yeni bir inancı telkin etmekle görevlendirilen Zerdüş, etrafına bu inancı yaymaya başladı.

Kur'an'da "Mecûsi" kelimesi bir yerde geçmektedir. "Mü'min olanlar, Yahudiler, Sabiiler, Hristiyanlar, Mecûsiler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde hükmünü verecektir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Hac 17)

Son vahyin tarihinde bu âyet-i kerîmeden dolayı devleti idare edenler cizye karşılığında son vahyin tarihinde Mecûsilere yaşama hakkı tanımışlardır.

Son vahyin tarihinde Mecûsilerin büyük kısmı Müslümanlığı veya Hristiyanlığı kabul etmek suretiyle din değiştirmiştir. Emevîlerin son dönemlerinde ortaya çıkan Bihaferid b. Mahfervedîn örneğinde olduğu gibi bazı Mecûsiler ileri gelenlerin telkini üzerine Müslüman olmuş, ancak eski inanç ve geleneklerini hala devam ettirdikleri gerekçesiyle cezalandırılmıştır. Emevîler ve Abbasiler devrinde zaman zaman Mecûsilere karşı takibat yapılmış, ateş tapınakları yıkılmış ya da mescide dönüştürülmüştür. Bu yüzden bazıları İran dışına özellikle Hindistan'a göç etmek zorunda kalmışlardır.

İnanç Esasları

Zerdüş, başlangıçtan beri var olan bir tek üstün gücün, Ahura Mazda'nın varlığını savunmuştur. Ahura Mazda her şeyi bilen mutlak iyi ve adil olan tek ilahtı. Bu düşüncesiyle Zerdüş, yaşadığı dönemle İran'da yaygın olan naturalistik politeizmi reddetmiş, politeist gelenek içinde oldukça önemli olan "Mitra" gibi tanrısal varlıklara inanç sisteminde yer vermemiştir. Mecûsi geleneği, orijinal Avetta'nın (yazılı kutsal metin) Viştespa tarafından 12 bin öküz derisi üzerine altın mürekkeple yazıldığını, bunun iki nüshasından birinin Şız Kraliyet Hazinesi'ne, diğeri Stahr arşivine konulduğunu kabul eder.

Bütün varlıkların Ahura Mazda (Allah)'tan zuhur ettiğine inanan ve ortaya koyan Zerdüşt, var oluşun başlangıcını. Yüce Tanrı'dan zuhur eden ya da onun tarafından yedi asli ilahî varlıkla açıklamıştır. Buna göre Ahura Mazda öncelikle kendisinin kutsal ruhu spenta meinyu ile diğer altı ilâhî varlığı yaratmıştır. Ameşa Spenta (kutsal ölümsüz), Aşa Vahišta (iyi gerçek), Spenta Armeysi (iyi sadakat), Hşatra Virya (cazip hükümlerlik), Haurvatat (bütünlük) ve Ameratat (ölümsüzlük) şeklinde gösterilir. Bu ilâhî varlıklar aynı zamanda Bilge Rabb Ahura Mazda'nın soyut vecheleri olarak da görülür. Bunlardan sonra Apam Napat, Sraoşa, Aşi ve Guş Urvan gibi diğer ilâhî varlıklar yaratmıştır. Bu sonuncular yazatalar ya da "tapınmaya değer varlıklar" olarak nitelenir. Âdeta bir sudûr süreciyle Ahura Mazda'nın tezahür eden bütün ilâhî varlıklar bir bakıma Yüce Tanrı'yı çevreleyen melekler ya da evliya (dostlar) konumundadır.

Zerdüşt, iyilikle (aş) kötülüğün (drug) metafizik boyutta değil iç boyutta var olduğunu düşünmüştür. Kötülüğe ve yalana rağbet eden ruhlar Ahura Mazda'nın düşmanlarıdır. Kötü ruhlar arasında en başta geleni Ehrimân'dır. (Angra Meninhu) kötü karakterli ruhlar genel bir isim olarak Devalar da (devler) denilmektedir. Diğer taraftan gerçeği yani Aşa'yı tercih eden ve doğru karakter taşıyan ruhlar için Ahuralar ismi kullanılmıştır.

Zerdüşt'ün kurmaya çalıştığı bir monoteist- tek ilahlı (Tevhid) inanç sistemi her zaman olduğu gibi fazla uzun sürmemiş, doğa tapınmacılığına dayalı Mitracı politeist geleneği tamamıyla alt edememiştir. Ahameniler döneminde Ahura Mazda ön plana çıkarılmakla birlikte sonradan Bağa denilen diğeri tanrısal (evliya) varlıklardan da vaz geçilmemiştir. Böylece Zerdüştî rahipler, vaaz ve dini uygulamalarında Zerdüşt'ün bahsettiği meleşe benzer ilâhî varlıkla birlikte geleneksel İran politeizminin Mitra ve Anakita gibi tanrısal varlıklarına da yer verilmiştir. Dünyanın gidişatı, var oluştan kıyamete kadar süre açısından birbirine eşit dört devre ayrılan 12.000 yıl olarak hesaplanır. Bu dört devirden sonuncusunda Zerdüşt elçi olarak yeryüzüne gönderilmiştir.

Zerdüş, Gathalar'da kendisin "Manthra" (nebi) olarak adlandırmıştır. Aynı nitelemeyi Zerdüş'ten sonra yaşayan bazı Mecûsî ileri gelenleri de kendileri için yapmaktadır. Dolayısıyla Mecûsilikte elçiliğin Zerdüş sonrası da devam edeceğine inanılmaktadır. Mecûsî inancına göre dördüncü dönem âhir zamana tekabül etmektedir. Bu zamanın sonlarına doğru kurtarıcı (mehdi) Saoşyant gelecektir. Zerdüş'ün soyundan olan ve bir bakireden doğacağına inanılan Saoşyant (mehdi) ile yeryüzünde iyiliğin hâkimiyeti tekrar tesis edilecektir.

Mecûsilikte ölüm ve ölüm ötesi hayatla ilgili inançlar oldukça gelişmiş durumdadır. Ölüm sonrasında ruh sırasıyla yıldızları, ayı ve güneşi geçerek ilâhî âleme ulaşabilmektedir. Ruh dünyadaki inançları ve davranışları açısından sorgudan geçirilir. Sreoşa, Mitra ve Raşnu tarafından yapılan bu sorgulamada kişinin amelleri bir terazide tartılır. Bu terazi âdeta bir köprü gibidir. Eğer kişinin iyilikleri, ağır basarsa Chinvat adı verilen bir ayrışma köprüsü genişleyeceği için oradan geçerek yukarıdaki cennete gider. Günahları ağır basarsa o zamanda köprü âdeta bir bıçak ağzı gibi daralacağından aşağıdaki cehenneme yuvarlanacaktır. (Er, XV, 583) Bedeninden ayrılarak cennete giden ruhlar orada güzel bir kız suretindeki kendi eşiyile buluşup birleşir. Zira Mecûsî düşüncesine göre yeryüzündeki her canlının ve hatta ruhanî varlıkların ilâhî âlemde bir sureti ya da eşi vardır. Fravâşi öğretisi olarak da bilinen bu inanca göre yeryüzündeki maddi varlık geçicidir. Asıl olan ruhun ilâhî âlemdeki bedeniyle birleşmesidir. Cennetteki eşiyile birleşen ruh orada ebediyen mutluluk içinde yaşayacaktır. Ehrimen tarafından yönetildiğine inanılan cehennem ise bir arınma mekânıdır. Burada arınan ruhlar da sonunda cennete girecektir. Bu ferdi yargılamadan başka bir kıyamet, haşr ve hesaba da inanılır.

İbadetleri

Yaygın olarak inanıldığına aksine Mecûsilikte ateş bir tapınma objesi yahut bir tanrı değil tanrısal saflığın, temizliğin ve iyiliğin sembolüdür.

Bu sebeple Mecûsilikte ateşle ilgili temizlik kurallarına riayet etmek oldukça önemlidir. Hatta tapınakta kutsal ateş önünde yapılan dualar esnasında rahipler nefeslerinin ateşi kirletmemesi için yüzlerine beyaz bir örtü kullanırlar.

Mecûsilikte on beş yaşına gelen her çocuk için dine giriş töreni (Nevzat) düzenlenir. Bu törende çocuklar dualarla dini elbise (sudre) giyip kutsal kuşak (kutsi) takarlar. Her Mecûsi abdeste benzeyen bir temizlik işleminin ardından güneş doğarken, öğle vakti, öğleden sonra, güneş batarken ve gece olmak üzere beş vakitte çeşitli dualar (gah) okunur.

Mecûsilerin bayramları arasında en önemlisi, yıllık olarak kutlanan yedi büyük bayramdan biri olan Nevruz (No Ruz) adı verilen yeni yıl bayramıdır. Tabiatın dirilişi anısına kutlanan Nevruz aynı zamanda dünyanın ve insanın yaratıldığı gün olarak da kabul edilmektedir.

Mecûsiliğin sistemi iyi düşünce ve iyi davranış ilkesine dayanır. Çok eski dönemlerde ölü gömme âdetinin varlığını gösteren işaretler bulunmakla birlikte sonraları tıpkı Tibet Budistlerinin de olduğu gibi Mecûsilikte de cesetlerin açıkta bırakılarak etlerinin vahşi hayvanlar tarafından yenilmesi âdeti yaygınlaşmıştır. Ruh bedenden ayrıldıktan sonra ceset kirli sayılır ve onu toprağa gömmek, suya atmak ya da ateşte yakmak suretiyle temiz olan toprağı, suyu ve ateşi kirletmesine izin verilmez.

Mecûsilikte ateşle ilgili temizlik kuralları yanında su ile ilgili kurallarda önemlidir. Suyu ve su kaynaklarını kirletmek büyük günahdır. Benzer temizlik kuralları toprak içinde geçerlidir. Mecûsilik kanda bir kirlenme unsuru olarak kabul edilir ve bu bağlamda âdet gören kadınlar toplumdan tecrit edilir. Hatta bazen bunların normal günlük işlerini yapmaları da yasaklanır. (TDV, İslâm Ansiklopedisi)

BATINIYYE

Nasların (ayetlerin) zahiri (açık) manalarını kabul etmeyen, gerçek anlamlarını ancak Allah ile manevi (vahiy) ilişki kurabilen “Masum İmam’ın” bilebileceği temel görüşünü savunan aşırı fırkaların ortak adıdır. “Gizli olmak” bir şeyin iç yüzünü bilmek anlamındaki “batn” veya “butn” kökünden türeyen “batın” kelimesine nispet ekinin eklenmesiyle oluşmuş bir terimdir. Buna göre “Bâtıniyye” gizli olanı ve bir şeyin iç yüzünü bilenler anlamına gelir. Terim olarak “her zahirin bir bâtinî ve her nassın (vahiy) bir te’vili bulunduğu; bunu da sadece Allah tarafından belirlenmiş veya onunla ilişki kurmuş masum bir İmam’ın (veli, evliya, ermiş, şeyh, efendi, insan-ı kâmil, mürşid-i kâmil, kutub, gavs) bilebileceğini iddia eden gruplar” diye tarif edilebilir ki, mutedil sûfilerden aşırı fırkalara ve sapkın mühlidlere varıncaya kadar birçok zümreyi içine alır. (TDV, İslam Ansiklopedisi)

İslâm düşünce tarihinde müşrik Bâtıniyye son derece gizli bir şekilde teşkilatlanmış örgütler vasıtasıyla merkezi idarelere karşı girişilmiş birçok isyan faaliyetinin başını çekmiş, çeşitli siyasi gruplar için de kullanılmış ortak bir kavramdır. Hicri IV. Yüzyıldan itibaren Bâtıniyye’yi tanıtmaya çalışan kaynaklarda mevcut bilgilerin büyük bir kısmı muhalifleri tarafından yazılmış reddiye tarzındaki eserlere dayanır. Ayrıca Bâtıniyye teşkilatlarına girip akidelerini öğrendikten sonra bu zümrelerden ayrılanların veya kılıç zoruyla

itirafta bulunanların verdiği bilgilerle ya da bu gruba mensup dâiler (çağrıcı-davetçi) tarafından yazılan eserlerin ihtiva ettiği bazı bilgilerde mevcuttur.

Bâtıniyye'nin Kolları

Bununla birlikte Bâtıniyye'yi gerçek yüzüyle ve ayrıntılı olarak tanıtan kaynaklar çok sınırlıdır. Bâtınîler Irak, Türkiye, Bahreyn Şam, Mısır, Hindistan, Horasan, İran, Türkistan ve diğer İslâm beldelerinde özellikle son zamanlarda Amerika'da değişik adlarla anılmaktadırlar. Bâtınîler inançlarını ve fikirlerini en rahat dile getirdikleri ülke hiç şüphesiz Türkiye'dir. Türkiye'de medya tamamen müşrik Bâtınîlerin ellerine geçmiş durumdadır. Hulûl dinine bağlı Bâtıniyye önderlerinin hayatlarını işleyen, yaşam tarzlarını yoğun bir şekilde gösteren belgeseller ve filmler her gün birkaç televizyon kanalında gösterilmektedir. Hatta bir televizyon kanalının ünlü ilmihâl âlimi, aynen şunu söylemektedir. "İnsanlar boşuna Kur'an'ı anlamaya çalışmasınlar. İlmihal okuyarak dinlerini öğrensinler onlara yeter."

Bâtıniyye'nin kolları, Sebe'iyye, Talimiyye, İbâhiyye, Mazdek, Bâbek, Karamita, Melahide, Nasiriyye, Durziyye, Sabbahiyye, Muhammira, Hurramiyye, Beyyaniyye, Harbiyye, Muğiriyye, Mansuriyye, Cenahiyye, Hattâbiyye, Gurabiyye, Hâbitiyye, Himariyye, Mukannaiyye, Ruzamiyye, Yezidiyye, Hallâciyye (El fark-beynel-firak-firkalar arasındaki farklar-Abdul Kahir el-Bağdadi).

Bu fırkalardan her biri yüzlerce kollara ayrılmıştır. Halen bölünerek ve parçalanarak yaygınlaşmakta ve çoğalmaktadırlar. Taşeron olarak kullandıkları tarikatlar sayesinde girmedikleri hane kalmamış gibidir.

Yine hulûl inancı, tarikatlar sayesinde günümüzde kadınlar arasında müthiş bir yayılma ve serpilme meydan getirmekte, onların inanç ve fikirleri üzerinde baskı kurarak hayatlarını menfi yönde etki altına almaktadır. Maalesef bu konuda azınlıkta olan tevhid ehli de hakkıyla görevini yerine getirmekten aciz bir konuma düşmüştür.

Artık tevhid, sağlam akide, güzel fikir, şuurlu hayat hiçbirimizin umurunda değildir. Bu gidişle ümmî insanları tarikatların ellerine tamamen teslim etmiş olacağız. Hayret edilecek bir husustur ki bugün tarikatlar aleyhinde edilecek en basit bir söz en büyük günah ve vebal olarak algılanmaktadır. Vaaz kürsüleri hulûl inancının faziletini anlatan vaizlerin ellerine çoktan teslim edilmiştir. En büyük suç ve tehlike tevhidden haber vermek olmuştur. Allah'ın izni ile tevhid ziyafetinde bir tuzumuz olması açısından bu müşrik fırkaların birkaçını inanç, ibadet ve fikirleriyle birlikte anlatmaya gayret edeceğiz. Ancak herkes inancını özgürce yaşamalıdır. İnsanlar oldukları gibi görünsünler, göründükleri gibi olsunlar, hiç kimse takiye yapmak zorunda kalmassınlar.

Tarihçilere göre Bâtiniyye'nin menşei Mecûsilik, Sabiilik, Yahudilik, Hinduizm gibi eski din ve kültürlerle dayanır. İslâm dininin yayılışını kabullenmeyen bazı eski din mensupları, kılıçla engel olamadıkları yeni dini, inanç ve kültür değişikliğine uğratmak, böylece tevhidin temel hüküm ve esaslarını bozup onu içten çökertmek amacıyla sözde ehl-i beyt sevgisi, tasavvuf, aşk, muhabbet, tarikat, hakikat, marifet gibi Kur'an tarafından onaylanmayan ve kimyasında bulunmayan tuzak kavramlar geliştirerek mü'minlerin saf akide ve inançlarını bozmaya çalışmışlardır. Kâdi Abdülcebâr ile Abdulkahir el-Bağdadi, müşrik Bâtiniyye'nin yaptıkları tutarsız tevillerle temel İslâmî hükümleri en çok tevhid ilkesini iptal ettiklerini; İslâm akidesine ve elçilere düşmanlık beslediklerini, haramları helal saydıklarını Mecûsilerin inançlarıyla benzerlik arzettiğini söylemişlerdir. Bunların dışında bazı âlimlere göre Yahudilerdeki rec'at, mehdinin zuhuru, insanı ilahlaştırma (hulûl), tenasuh gibi inançların Bâtiniyye fırkalarında görülmesi Yahudiliğin bu gruplar için kaynak oluşturduğu da bir gerçek olarak telakki edilmiştir.

Bâtiniyye dikkatli incelendiğinde İslâm'dan başka bütün inanç ve kültürlerden etkilendiği görülecektir. Nasıl ki komünizm, faşizm ve emperyalizm fikri, XX. asırda milyonlarca insanın katledilmesine sebep olmuşsa, hulûl inancı ve Bâtinîlik İslâm tarihinde birçok savaş ve katliama sebep olmuştur. İbn-i Hazm, kendi devrine kadar

Bâtınilerin fikir babası olarak Ali'yi açıkça ilahlaştıran Abdullah b. Sebe'yi gösterir. İbn-i Sebe ve taraftarlarına göre elçi vahyin zahirini (kabuk) getirmiş, Ali ile soyundan gelen imamlar ise onun bâtınını (öz) ortaya koymuşlardır. Yaklaşık olarak üç asır boyunca İslâm dünyasının birçok bölgesinde huzursuzluk ve anarşi kaynağı olan Bâtıniye dâileri (misyoner) başta Selçuklu veziri Nizâmülmülk olmak üzere birçok devlet adamı ile yüzlerce din adamını şehit etmişlerdir. Bâtınilerle yapılan savaşlarda binlerce insan hayatını kaybetmiştir.

Bâtıniler genellikle Müslüman çoğunluğun benimsediği tevhid akidesine uymayan inançları telkin ettikleri ve İslâm ülkelerinde merkezî idareyi hedef alan siyasî faaliyetlerde buldukları için daima gizli teşkilatlar kurarak gayelerine ulaşmaya çalışmışlardır.

Bâtıniyye, İslâm dininin tevhid esaslarını iptal etmek için çeşitli te'villere başvurur, Bâtıniyye'de ilmi, akli ve mantıki hiçbir ölçü bulunmaz. Kur'an'ın âyetlerini Bâtınî manalarla yorumlamak, âyetleri ihtiva ettikleri harf sayısına göre "Ebced" hesabına dayanarak mana vermeye çalışır. Sembol ve şifrelere değer veren, gizlilik ve gizemi seven Bâtıniler inançlarında hakikaten samimidirler. Sahip oldukları inancın "çok özel olduğunu, güle benzediğini herkese koklatılmaması gerektiğini ve Allah'ın kendilerine özel bir ihsanı olduğunu (!)" öne sürerler.

Bâtıniye'nin başlıca kollarını şöyle sayabiliriz:

Sebeiyye: Dördüncü halife Ali hakkında aşırılığa giden Abdullah İbn-i Sebe'ye uyanlardır. İbn-i Sebe Ali'nin elçi olduğunu iddia etmiş ve Kûfe'nin azgınlarından bir topluluğu bu fikre çağırmıştır. Ali bunu duyunca onu yakmayı düşünmüş, sonra Şamlıların onun başına gelenlere sevineceklerini düşünerek İbn-i Sebe'yi Medâin'e sürmüştür. Sebeiyye'den bir kısmının ileri sürdüğüne göre, Ali bulutlardadır. Gök gürültüsü onun sesi, şimşek de kamçısıdır. İbn-i Sebe'ye "Gerçek şu ki, Ali öldürülmüştür." dediğinde, şu cevabı vermiştir: "Bize onun beynini bir torba içinde getirseniz bile, ölümüne inanmayız. O gökten inerek yeryüzünün her bucağına hâkim oluncaya kadar ölmeyecektir."

Hulûliyeci Sebeiyeye, beklenen Mehdi'nin Ali'den başkası değil, ancak Ali olduğunu iddia ederler. Abdullah b. Sebe, annesi Sanalı bir yahudidir. Üçüncü halife Osman döneminde İslâm'ı kabul etmiş, ancak bir müddet sonra Müslüman beldelerde hulûliye fikirlerini yaymaya başlamıştır. Önce Hicaz'a sonra Basra, Kûfe ve Dımaşk'a gitmiş, buralarda başarılı olamayınca Mısır'a geçmiştir. Abdullah b. Sebe telkinlerine şöyle başlamıştır: İnsanların İsa'nın döneceğine inandıkları halde Muhammed'in döneceğini kabul etmemeleri şaşılacak şeydir. Hâlbuki Allah: "(Ey Nebi!) Kur'an'a uymayı sana farz kılan Allah, elbette seni dönülecek yere (Mekke) döndürecektir." (Kasas 85) buyurmaktadır. Dolayısıyla dünyaya yeniden dönmeye Muhammed İsa'dan daha layıktır. Bu görüş bazı Şiîler tarafından benimsenmiş ve böylece "Rec'at Akidesi" teşekkül etmiştir. (Abdulkahir el-Bağdadî, El-Fark Beyne'l-Firâk)

Beyaniye:

Bunlar Beyân b. Sem'ân et-Temîmi'ye uyan bir topluluktur. İmametini, Muhammed b. Hanefiyye'den oğlu Ebû Haşim Abdullah b. Muhammed'e geçtiği, Ebû Haşim'den sonra da onun kendisine vasiyeti ile Beyân b. Sem'ân'a geçtiğini iddia edenlerdir. Reisleri beyan hakkında ayrılığa düşmüşlerdir. Bir kısmı onun bir elçi olduğunu ve Allah'ın onunla Muhammed'in şeriatının bazı kısımlarını kaldırdığını iddia etmişlerdir. Bir kısım da onun bir ilâh olduğunu iddia ettiler. Bu fırka, Beyan'ın kendilerine şöyle dediğini anlatırlar: İlâh'ın ruhu Ebû Haşim'den Abdullah b. Muhammed b. Hanefiyye'ye geçinceye kadar (hulûl) nebiler ve imamlara geçmiştir. Sonra ondan ona yani kendisine nakledilmiştir. Böylece o hulûliye inancında olduğu gibi, kendisi için rabblik ve ilâhlik iddia etmiştir. Ayrıca o, kendisinin Kur'an'da, Allah'ın "Bu (Kur'an) bütün insanlığa bir açıklamadır. (Beyan) takva sahipleri için de bir hidayet ve öğüttür." (Âl-i İmrân 138) âyetinde anıldığını iddia etmiş ve demiştir ki: "Beyan benim, yol gösterici ve öğüt de benim." En büyük ismi (ism-i azamı) bildiğini, bununla orduları bozguna uğrattığını ve yine bu isimle, Venüs (Zühre) yıldızını çağırıldığını ve onun da geldiğini iddia etmiştir. Sonra o ezeli İlâh'ın nurdan bir varlık olduğunu, ona

tabi olanlarda mabudlarının da organlarını bir insanın organlarına benzediğini ileri sürmüştür. Yüzü dışında her şeyinin yok olacağını iddia etmiş, bu iddiasını, Yüce Allah'ın Kur'an'da "O'nun yüzünden (zâtından) başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz O'na döndürüleceksiniz." (Kasas 88) ve "Yeryüzünde bulunan her şey fanidir. Rabbinin yüzü (zâtı) baki kalacaktır." (Rahman 26-27) âyetleriyle te'vil etmiştir.

Beyan'ın bu fikirleri, Irak valiliği yaptığı sırada Halid b. Abdullah el-Kasri'ye (Ö: 743) bildirildi. O da bunun üzerine Beyan'a karşı, onu ele geçirip idam edinceye kadar tuzaklar kurmaya çalıştı. (Abdulkahir el-Bağdadî, a.g.e.)

Melamiyye:

Dini daha derin ve içten bir şekilde yaşama arzusunda olan zahidlerin Hicri III. yüzyıldan itibaren Bağdat, Şam, Mısır ve Nişabur'da odaklaşmaya, dini hayata dair iç yaşantılarını, kendilerine has terimlerle ifade etmeye başladıkları görülen tasavvuf akımı ve bir tarikattır. Sûfi ve tasavvuf kelimelerinin henüz yaygın biçimde kullanılmadığı tasavvuf müessesinin kuruluş aşamasını oluşturan bu dönemde, Bağdat merkez olmak üzere Irak'ta, İran'ın Horasan bölgesinde ve bu bölgenin merkezi Nişabur'da gelişen bir zühd akımıdır. Öte yandan Melamiyye veya Melamilik, Horasan Bölgesi'nde doğup gelişmekle birlikte aynı yüzyıllarda İslâm dünyasının birçok bölgesine Zünnun el-Misri, Sehl et-Tusteri, Hakim et-Tirmizi, Cüneyd-i Bağdadî, Ruveym b. Ahmed, Hallâc-ı Mansûr, Semnun el-Muhib, Ebû Ali er-Ruzberî gibi melameti eğilimler sahip sûfiler de yetişmiştir.

Melamilerin ahlak kurallarına aykırı davranışlarda bulunduğu iddiası melamiyye teriminin geçtiği en eski kaynak olan Mutahhar b. Tahir el-Makdisi'nin muhtemelen Hicri 355 (M. 966) yılında kaleme aldığı el-Bed vet-Tarik adlı eserine dayanmaktadır. Makdisi, "Tasavvufî Cemaatler" başlığı altında zikrettiği Hüseyniyye, Melamiyye, Şukiyye, Ma'zuriyye mensuplarının kendi hayallerine göre hükümler verdiklerini, bunlardan bazılarının hulûl inancına sahip

olduklarını, bazılarının da her şeyin mubah olduğuna inandıklarına, şeri hükümlere aldırmadıklarını kaydeder.

Tasavvufun tarikatlar şeklinde örgütlenme başladığı Hicrî VI. yüzyıllardan itibaren Kalenderîlik içinde bir neşve ve bir meşreb olarak varlığını sürdüren Melamilik bu dönemde ortaya çıkan başta Hacegan tariki-Nakşibendiyye Kübreviyye ve Mevleviyye olmak üzere büyük tarikatları etkiledikten sonra XV. yüzyılda Anadolu'da Hacı Bayram tarafından kurulan Bayramiyye tarikatı içinde yeniden zuhur etmiş ve günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Muğiriyye:

Bu fırka, el-Mugîre b. Said el-İclî'ye tâbi olanlardır. Ortaya çıkışının ilk yıllarında, İmamiyye'ye yakınlık gösteriyor ve imametin Ali, Hasan ve Hüseyin'den sonra, torunu Muhammed b. Abdullah b. el-Hasan b. el-Ali'ye geçtiğini ve onun beklenen mehdi olduğunu iddia ediyor; buna delil olarak da Mehdi'nin adının Nebi'nin adına, babasının adının da Nebi'nin babasının adına uygun olacağını bildiren hadisi gösteriyordu. Birçok kişi davetini kabul edip ona uydular. Sonra o, onların başına reis olarak geçtikten sonra birçok Kur'an-ı Mübîn'e aykırı birçok fikir ve küfür sözler açıkladı.

Nübüvvet İddiası:

En büyük ismi (İsm-i A'zam) bilme iddiası ortaya sürecektir, bu isimle ölüleri dirilttiğini ve yine bu isimle orduları mağlup ettiğini iddia etmiştir. Ayrıca teşbih (benzetme) konusunda aşırı gitmiştir. Mabud'un (Allah) nurdan bir insan olduğunu ve onun organlarının ve hikmet fişkırın bir kalbinin bulunduğunu iddia etmesidir.

Onun küfür sözlerinden biri de yaratılışın başlangıcı hakkındaki sözleridir. İleri sürdüğüne göre Allah, âlemi yaratmak isteği zaman, en büyük ismini söylemiş ve böylece onun başına bir taç konmuştur. O bunu, "Yüce Rabbinin adını tesbih et." (Â'lâ 1) âyetiyle yorumlamış ve "Yüce ad"ın bu taç olduğunu söylemiştir. İddialarının devamı şöyledir: "Sonra başına o taç konduktan sonra avucunun

içine parmağıyla kullarının amellerini yazdı. Sonra avucunun içine baktı ve onların günahlarından dolayı sinirlendi ve terledi. Terlerinden iki deniz meydana geldi. Bu denizlerin biri karanlık ve acı, öteki de tatlı ve berrak idi. Sonra yukarıdan denize baktı ve gölgesini gördü. Gölgeyi almak için gitti fakat uçtu. Bunun üzerine gölgesinin gözlerini çekip çıkardı ve onlardan Güneş'i ve Ay'ı yarattı. Gölgesinin geri kalanını yok ederek "Benimle birlikte benden başka bir ilâhın bulunması doğru değildir." dedi. Sonra insanları bu iki denizden yarattı Şia'yı berrak tatlı denizden yarattı onlar müminlerdir. Şia'nın düşmanları olan kâfirleri de karanlık acı denizden yarattı."

Ayrıca o, Allah'ın insanları cesetlerden önce yarattığını ve onlar arasında ilk yarattığı şeyinde Muhammed'in nuru ve gölgesi olduğunu iddia etmiş ve bu hususta, Allah'ın Kur'an'da "De ki o çok esirgeyen (Allah'ın) bir çocuğu olsaydı, ben (ona) tapanların ilki olurum." (Zuhruf 81) âyetini söylemiştir. Sonra demiştir ki: "Sonra o Muhammed'in gölgesini insanların gölgesine göndermiştir. Sonra göklere ve dağlara Ali b. Ebû Tâlib'i kendini zulmedenlerden korumalarını teklif etmiş fakat onlar bunu kabul etmekten çekinmişlerdir. Sonra bunu insanlara teklif etmiştir. Bunun üzerine Ömer, Ebû Bekir'e, Ali'ye karşı yardım etme ve kendisini düşmanlarından koruması işini yüklenmesini teklif etmiştir. Ebû Bekir'e, Ali'yi bu dünyada terk etmesi ve kendisinden sonra halife yapması şartıyla, Ali'nin alt edilmesinde yardım edeceğine dair ona teminat vermiştir. Ebû Bekir'de öyle yaptı. İşte O'nun "Biz emaneti göklere, yere dağlara teklif ettik. Ama onlar bunu yüklemekten çekindiler ve bundan endişeye düştüler. İnsan ise bunu yükledi. Çünkü o, çok zalim ve çok cahildir." (Ahzab 73) Cahil olanın Ebû Bekir olduğunu iddia ederek, Ömer hakkında Allah'ın "Şeytan'ın misali gibidir. Çünkü Şeytan insana, "İnkâr et!" der. İnsan inkâr edince de "Ben, gerçekten senden uzağım." der." (Haşr 16) âyetini te'vil etmiştir. Ona göre bu ayette geçen şeytan Ömer'dir.

El-Mugîre, bu sapkınlıkları yanında adamlarına Mehdi'yi beklemelerini emrediyordu. El-Mugîre öldürülünce, ona uyanlar Muhammed b. Abdullah b. el-Hasan'ı beklemeye devam ettiler.

Bu Muhammed, Medine’de, halkı kendine uymaya çağırınca, Ebû Cafer el-Mansur, ordunun kumandanı olan İsa b. Musa’yı büyük bir ordu ile onun üzerine gönderdi. Onlar da Muhammed’i Mekke ve Medine’yi ele geçirmesinden sonra öldürdüler. Bu arada kardeşi İdris b. Abdullah da Mağrib ülkesini ele geçirmişti. Muhammed b. Abdullah b. el-Hasan gelince o da savaşta Medine’de öldürüldü.

Taraftarları el-Mugîre’ye bağlılıklarında sabit kalmış ve demişler ki “Doğrusu o, el-Hasan’ın beklenen Mehdi olduğu hususunda doğru söylemiştir. O, öldürülmemiştir. Aksine huruc (çıkış) etmesi emredilinceye kadar Hacir dağlarından birinde dinlenmektedir. Çıktığı zaman, ona Mekke’de er-Rükn ile el-Makam arasında biat edilecek. O, her birine en büyük ismin harflerinden bir harf vereceği on yedi kişiyi diriltecek, bunlar da orduları hezimete uğratıp yeryüzünde hâkim olacaklardır.

Hulûl inancına sahip olanların bu uydurmalara inandıklarından şüphe edilmemesi gerekir. İslâm tarihinde Hulûl inancına ve Bâtînilik dinine yüz binlerce insan kendini kaptırmış, bunların yüzünden onlarca savaş olmuş, korkunç katliamlar ve büyük fitneler meydana gelmiştir. Hulûl dini binlerce insanın sapkınlığına neden olmuş önemli bir din’dir. (Abdulkahir el-Bağdadî, a.g.e.)

Mansuriyye:

Bu fırka, Ebû Mansur El-İclî’ye uyanlardır. El-İclî kendisinin el-Bakır’ın halifesi olduğunu söylemiş, sonra bundan vazgeçerek, kendisinin göğe çıkarıldığını (uruc) ve Allah’ın, eliyle onun başını okşadığını ve ona “Ey oğulcuğum, benden tebliğ et.” dediğini, sonra da onu yeryüzüne indirdiğini ileri sürmüştür. O, kendisinin, “Eğer gökten bir parça düşer görseler, bu, birbiri üstüne yığılmış bir buluttur, derler.” (Tûr 44) âyetinde anılan gökten düşmüş parça olduğunu inandırmıştı. El-İclî’nin taraftarları, cennet ve cehennemi inkâr etmişlerdir. Cenneti dünya nimetleri ve refahı, cehennemi de insanların dünyada karşılaştırdıkları sıkıntılar olarak yorumlamışlardır. Bu sapkınlığa ilave olarak düşmanlarını boğmayı helal kabul ediyorlardı.

Bu fırkanın fitneleri, Irak valisi Yusuf b. Ömer es-Sakafi'nin zamanında Mansuriye'nin alçaklıklarına vakıf oluşuna kadar devam etmiştir. Irak valisi, Ebû Mansur el-İclî'yi savaş sonucu ele geçirip idam etmiştir.

Ebû Mansur el-İclî "imamet" terimini nübüvvete çevirerek Ali, Hasan, Hüseyin, Zeynelâbidin, Muhammed el-Bakır ve kendisinin elçiliğini ilah ettikten sonra oğullarının altısının kendisinden sonra nübüvvetle görevlendirileceğini ve onların sonuncusunun aynı zamanda mehdi olacağını bildirmiştir. Elçiliğin kesintisiz devam edeceğini, vahyin sürekli yenilediğini iddia eden Ebû Mansur, Muhammed (a.s.)'a sadece vahiy indirildiğini, te'vil ve açıklanmasının ise kendisine bırakıldığını ileri sürmüştür. Ebû Mansur'a göre Allah'ın yarattığı ilk insan "kelime" yani İsa (a.s.) ikincisi de Ali b. Ebû Tâlib'dir.

Kaynaklar, ona uyanlar herhangi bir hususu teyit etmek için "kelime" ye yemin ettiklerini kaydetmektedir.

Haramları ve yasakları, Allah'ın sevilmesini istemediği kişilerin adları olarak te'vil eden Ebû Mansur'a göre, zina, kumar, ölü hayvan ve kan gibi Kur'an tarafından haram kılınmış şeyler de mubahtır. Bunların her biri bazı düşmanlara delalet etmektedir. Bu düşüncesini inanan ve iyi davranışlarda bulunanların yiyip içtikleri şeylerden ötürü vebale girmeyeceklerini, ifade eden âyetlere (Mâide 93) dayandıran Ebû Mansur, cennet, cehennem ve haramları tamamen sembolik kavramlar olarak görmüştür. Kaynakların ittifakla belirttiğine göre Ebû Mansur, taraftarlarına mezheplerine katılmayanları boğarak öldürmelerini emretmiş ve mallarını gasbetmelerine izin vermiştir. Hatta İbni Ebû Ya'la'ya göre düşmanlarından kırk kişiyi öldürenin mutlaka cennete gideceğini söylemiştir. Muhaliflerini boğarak öldürme emrinden dolayı kendisine "Hannak" (boğan) lakabı verilmiştir. Ebû Mansur'un şiddet niteliği taşıyan çeşitli eylemlerde bulunması, merkezi idareye karşı baş kaldırması, taraftarlarını terör örgütü haline getirmesi İslâm tarihinde dikkat çekici bir hadise olmuştur.

Ebû Mensur, Şia bünyesinde aşırı düşünceleriyle kendisinden sonra gelen bütün grup ve fırkalar üzerinde etkili olmuştur. Sema'ya yükseltilmesi ve Allah'la görüşmesi düşüncesi aşırı Sûfiyye'ye miracı ruhi şeklinde aksetmiş, te'ville ilgili görüşleri İsmailiyye ve Karmatîler üzerinde etkili olmuştur. Vahyin sürekliliği ve elçiliğin devamı konusundaki fikirleri ise Kadiyaniler ve Bahailer tarafından benimsenmiştir. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Cenahiyye:

Bu fırka Abdullah b. Muaviye b. Abdullah b. Cafer b. Ebû Tâlib'e uyanlardır. Muhammed b. Abdullah b. el-Hasan b. Ali'nin öldürülmesinden sonra el-Mugîre b. Said'den uzaklaşan Muğiriyye fırkası mensupları, bir imam arayarak Kûfe'den Medine'ye doğru yola çıkmışlardır. Abdullah b. Muaviye b. Abdullah b. Cafer onlarla karşılaştı. Onları kendine uymaya çağırdı ve kendisinin, Ali ve onun soyundan gelen oğullarından sonra imam olduğunu ileri sürdü. Bunun üzerine onun imamlığına biat ettiler ve tekrar Kûfe'ye döndüler. Kendilerine uyanlara, Abdullah b. Muaviye b. Abdullah b. Cafer'in kendisinin Rabb olduğuna inandığını, Allah'ın ruhunun önce Âdem'de sonra Şit'te olduğunu, sonra Ali'ye ulaşıncaya kadar elçilerde ve imamlarda dönüp durduğunu, sonra onun üç oğlu arasında dönüp dolaştığını, sonra da Abdullah b. Muaviye'ye geçtiğini söylediler ve onun kendilerine şöyle söylediğini ileri sürdüler: "Doğrusu ilim, benim kalbimde, mantarlar ve yeşil otların bittiği gibi bitmektedir." Bunlar da cennet ve cehennemi inkâr etmişlerdir. Şarap içmeyi, ölü eti yemeyi, zina etmeyi ve diğer haram kılınmış şeyleri helal kabul etmişlerdir. İbadetlerin gerekli olmadığını savunmuş, ibadetleri Ali'nin ailesine mensup olanlara bağlılık gösterilmesi icap edenlere kinaye olarak te'vil etmişlerdir. Kur'an'da anılan haramlar hakkında da Ebû Bekir, Ömer, Talha, Zübeyr ve Âişe gibi, kin duyulması icap eden topluluğa kinayedir, demişlerdir.

Abdullah b. Muaviye'nin taraftarlarına cenâhiyye denmesinin sebebi, Mute Savaşı'ndaki fedakârlığından dolayı Allah Resul'ü (a.s.) tarafından "Zulcenâheyn" lakabı verilen Cafer-i Tayyar'ın bu laka-

bına nisbetle etrafında toplanan ve onu imam tanıyan gruba Cenâhiyye denmiştir. Abdullah b. Muaviye taraftarlarıyla birlikte İran'a giderek önce İsfahan'ı daha sonra da İstahr, Cibal, Kirman, Huzistan ve Kumis'i ele geçirdi. Taraftarları arasında, başta mevali olmak üzere, Şeyhan b. Abdulaziz liderliğindeki hariciler, Ebü'l-Abbas ve İsa b. Ali gibi Abbasi, Ömer b. Hişam gibi Emevî ileri gelenleri de vardı. Bunlar ortak düşmanları Mervan'a karşı iş birliği içindeydiler. Abdullah sağladığı bu destekle bölgede hâkimiyetini güçlendirdi ve kendi adına para bile bastırdı.

İbni Kuteybe "el-Mearif" adlı eserinde şunları anlatır: Abdullah b. Muaviye, Fars ve İsfahan dolaylarında, ordusunun başında ortaya çıktı. Bunun üzerine Ebû Müslim el-Horasanî, onun üzerine büyük bir ordu sevk ederek onu ortadan kaldırdı. Fakat ona uyanlar, onun öldürülmesini inkâr ettiler ve onun sağ olduğunu ileri sürdüler. (Abdulkahir el-Bağdadî, a.g.e)

Cenâbiyye:

Bahreyn Karmatî Devleti'nin en güçlü reisi Ebû Tâhir Süleyman b. Hasan b. Behram el-Cennâbî'ye uyan fırkadır. Ebû Said el-Cennâbî'nin ölümünden sonra büyük oğlu Said "İkdaniyye" denilen ve itibarlı kişilerden teşekkül eden meclisle birlikte Karmatî devletinin idaresini üstlenmiş; özellikle Abbasi veziri Ali b. İsa ile Siraf Limanı'nın kullanılması gibi bazı imtiyazlar karşılığında iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Ancak en küçük kardeşi olan Ebû Tâhir Süleyman'ın Hicrî 311 (M.923-924) yılında ağabeyini bertaraf ederek yönetimi ele geçirmesi ve aynı yıl Ali b. İsa'nın görevden azledilmesi üzerine ilişkiler tekrar bozuldu. Ordusu ile Basra üzerine yürüyen Ebû Tâhir el-Cennâbî, bir gece şehrin surlarını aşmış Basra'ya girmeyi başardı. Basra valisi Sübk el-Müflehi ancak sabahleyin duruma vakıf olabildi ve işgalci Karmatîleri şehirden çıkarmak için harekete geçti. Fakat Ebû Tâhir, Basra'da on gün süren muharebede başta vâli olmak üzere pek çok kişiyi öldürdü. Şehirden kaçabilenlerin büyük bir kısmı da çevredeki geniş su birikintileri ve bataklıklarda boğuldu. Basra da kaldığı on yedi gün içinde katliam ve yağmayı

sürdüren Ebû Tâhir, birçok kadın ve çocuğu da yanına alarak Bah-reyn'e döndü.

Ebû Tâhir Hicrî 312 (M.925) yılında Mekke'den dönen hacılara saldırmak için büyük bir ordu ile Hebîr'e yürüdü. Bağdatlı birçok hacının bulunduğu birinci kabileyi yağmalayıp hepsini kılıçtan geçirdi. Durum kabilelerin reisi Ebü'l Heyda Abdullah b. Hamdân'a ulaştırılınca Abdullah, Feyd'de bulunan diğer kabileye yola Vâdil-kurâ istikametinde devam etmesini bildirdi. Fakat yolun çok uzaya-çağını düşünen hacılar Kûfe yönünde yolculuklarını sürdürdüler. Bu arada su ve yiyecekleri tükenen hacıların çoğu ile kabile başkanları Cennâbi kuvvetleri tarafından esir alınarak Hecer'e götürüldü. Kûfe yolunda kalan hacıların birçoğu da açlık, susuzluk ve sıcaktan vefat ettiler. Bu hadisenin Bağdat'ta duyulması üzerine infiale kapılan ve vezir İbnu'l-Furat'ın Karmatilerle ilgisi olduğunu ileri süren halk gösteriler yaparak şehrin birçok yerini tahrip etti. Aynı yıl, esir aldığı hacıların birliğinde Ebü'l-Heycâ Abdullah b. Hamdân'ı da serbest bırakıp Halife Muktedir Billah'tan Basra ve Ahvaz'ı isteyen, ancak isteği reddedilen Cennâbi, Mekke-i Mükerrerme'ye gidecek olan hacı adaylarının yolunu kesmek için Hecer'den ayrıldı. Kûfe vâlisi ve hac yolu sorumlusu Cafer b. Verka eş-Şeybânî'nin kendi kabilesinden seçtiği 1000 kişilik bir öncü kuvvetini burada mağlup etti. Gerideki 5000 bin kişilik Halife ordusu ile karşılaşmış onları da yenilgiye uğrattı. Cennâbi hareketine devam ederek Kûfe'ye girdi. Abbasi kumandanlarından Cinni es-Safvanî'yi esir aldı ve birçok kişiyi katletti. Kûfe'de bulunduğu her şeyi alıp Hecer'e götürdü. Hicrî 313 (M.926) yılında can korkusundan dolayı Irak'tan hacca giden olmadı. 315'te (M.927-928) Karmatî ordusunun Basra'yı geçip Kûfe'ye yaklaştığı haberi yayılınca Abbasi Halifesi Muktedir-Billâh durumu Vâsıt'ta bulunan Yusuf b. Ebü's-Sâc'a bildirerek acele Kûfe'ye gitmesini istedi. Daha önce Kûfe'yi istila eden Cennâbi, 10 Şevval 315 (8 Aralık 927) günü İbn Ebü's-Sâc kumandasındaki halife ordusu ile karşılaştı. Savaş sonunda Abbasi kuvvetleri yenildi. İbn Ebü's-Sâc esir alınarak öldürüldü. Yenilgi haberinin Bağdat'a ulaşması üzerine halk büyük bir korkuya kapıldı. Hatta halkın bir kısmı Bağdat'ı terk

etmeye başladı. Diğer taraftan Cennâbî hareketine devam ederek Enbar'a yöneldi. Ahâli şehre giriş köprüsünü kestiyse de Cennâbî kuvvetlerini Fırat'ın batısındaki Hadise denilen yerden gemilerle Enbar tarafına geçirmeyi başardı. 300 kadar Karmatînin halife kuvvetlerini mağlup etmesinden sonra tekrar kurulan köprüden geçen Cennâbî kuvvetleri Enbar'a girdiler. Bunu haber alan Halife, Nasr el-Hacib ve Muris el-Muzaffer'i 40.000 kişilik bir ordu ile Karmatîler üzerine sevk etti. Ordu Bağdat'tan iki fersahlık mesafede bulunan Zûbâre nehrine geldiği sırada Cennâbî kuvvetleri de Enbar'dan ayrılarak Zûbâre'ye ulaşmıştı. Ancak halife ordusu tarafından nehir üzerindeki köprü yıkıldığı için nehri geçemeyen Ebû Tâhir, Enbar'a geri döndü. Bu arada Munis el-Muzaffer, Fırat'ın batısındaki Karmatîleri cezalandırmak için arkadaşı Büleyk'i 6000 kişilik bir kuvvetle Ebû Tâhir üzerine gönderdi. Fakat bu kuvvetler de Karmatîler karşısında tutunamayarak mağlup oldular. Bağdat halkı devam ede gelen bu yenilgilerden son derece tedirgin olmuştu. Birçoğu Vâsıt ve Hulvan yoluyla Horasan'a geçmek için gemi kiralayıp hazırlık yaptığı sırada, devam eden çarpışmalarda Karmatîlerin Heyt'te halife kuvvetlerine mağlup olması Bağdat'a nisbi bir sükûnet getirdi. Hicri 316 (M.928) yılında Dâliye, Rahbe, Karkişiyeye ve Rakka'yı zaptedip ahaliyi fidyeye bağlayan Cennâbî 929 yılına kadar Bahreyn'e dönmedi.

Hulûliyeci Ebû Tâhir el-Cennâbî'nin faaliyetleriyle doruk noktasına ulaşan Karmatî fitnesinin İslâm âlemi için en acı ve ıstırap veren olaylarından biri 8 Zilhicce 317 (12 Ocak 930) tarihinde vuku bulan Kâbe baskınıdır. Cennâbî, Mansur ed-Deylemî'nin başkanlığında Mekke'ye giden hacılara tevriye (Arefeden bir gün önce) günü baskın yaptı. Buna karşı koymaya çalışan Mekke emiri Ebû Mihleb'i ve bütün Mekke eşrafını öldürdü. Mekke'de bulunduğu sekiz (veya on bir) gün içinde binlerce hacıyı katletti. Zenzem kuyusunu cesetlerle doldurdu. Bulduğu her şeyi yağmaladı. Kâbe'nin kapılarını kırdı, örtüsünü yırttı. Hacerülesved'i yerinden sökerek parçaladı ve onu Hecer'e götürdü. Onun bu hareketleri İslâm dünyasında büyük infial uyandırdı. Hatta hulûliyeci Fatımî Halifesi Mehdi bile Ebû Tâhir'e yazdığı bir mektupta onu lanetleyerek hacılardan aldığını

geri vermesini, Hacerülesved'i ve Kâbe'nin örtüsünü yerine teslim etmesini istedi. Aksi takdirde kendisiyle dünya ve âhirette ilgisini keseceğini bildirdi. Fakat Hacerülesved, sonuçsuz kalan birçok teşebbüsten sonra ancak Hicrî 339 (M.950) yılında yerine parçalanmış haliyle konulabilmiştir. Hicrî 318'de (M.930) Umman'ı istila eden hulûliyeci Cennâbî, 323 (M.935) yılında Irak'tan hacca giden kabileye tekrar baskın düzenledi. Hacılar Kadisiye'ye geldiklerinde onun kuvvetleriyle karşılaştılar. Savaşan halife kuvvetlerine hacıların yardım etmesi ve Şiîlerin Cennâbî'ye karşı çıkarak hacca gidenleri rahat bırakmasını istemeleri üzerine hacıların Bağdat'a geri dönmeleri şartıyla savaştan vazgeçmeyi kabul etti.

329 (H.940) yılında aralarında çıkan anlaşmazlıklar yüzünden içe yönelik kendi aralarında mücadelelerle uğraşan Karmatîler, Hecer'in dışındaki beldelerde hâkimiyet kuramamışlardır.

Hulûliyeci ve Bâtınî Karmatîlerin İslâm tarihinde önemli bir yer tutan, tevhid akidesine ve insani değerlere karşı kin ve nefret duygularıyla dolu oldukları anlaşılan liderleri Ebû Tâhir el-Cennâbî, Hicrî 332 yılı Ramazan ayında (Mayıs 944) otuz sekiz yaşında iken çiçek hastalığından öldü. Taraftarlarına Cennâbiyye denilen Ebû Tâhir'in yerine kardeşlerinden Ahmet geçmiş, daha sonra Karmatîler Mısır üzerine yürüyecek kadar cür'etli hareketlere girişmişlerse de Ebû Tâhir dönemindeki güçlerine hiçbir zaman ulaşamamışlardır. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Hattâbiyye:

Kurucusunun tam adı Ebü'l-Hattâb el-Esedî Muhammed b. Ebû Zeyneb Miklas el-Esed'i el-Kûfi Ebû İsmail diye anılır. Kûfe'de yetişmiş ve faaliyetlerini burada sürdürmüştür. Ebü'l-Hattâb el-Esedî önceleri Cafer es-Sâdık'ın yakın adamlarından olduğu fakat Mugîre b. Said el-İclî'yi kendine örnek alması üzerine ayrılığa sattığı Şiî kaynaklarında kabul edilmektedir. Cafer es-Sâdık'ın vâsisi sıfatıyla ondan ismi azamı öğrendiğini iddia eder. Daha sonra Horasan'da Ebû Müslim Horasanî tarafından öldürülen Abdullah b. Muaviye'nin Kûfe'ye dönen mensuplarını (Cenâbiyye) kendi başkan-

lığında toplayacak diğer mensupları ile birlikte yeni bir gâli (sapkın) fırka olarak örgütleyen Ebü'l-Hattâb kendisinin Melek olduğunu, yeryüzündekilere Allah'ın resûlü olarak gönderildiğini, imamlarda ve özellikle Cafer es-Sâdık'ta ilahlık vasfı bulunduğunu ileri sürdü. Kûfe'deki mensuplarını Cafer'e ibadet etmeye çağırdı. Onlara "Lebbeyk ya Cafer Lebbeyk" diye nida ettirdi. Daha sonra Ebü'l-Hattâb'ın ilahlığını ilan ederek dinin emir ve yasaklarını kaldırdığını söyleyen Hattâbiyye taraftarlarının hareketleri Kûfe'de düzeni sarsacak hale geldi. Vali İsa b. Musa, Abbasi halifesi Mansur'a durumu bildirince Ebü'l-Hattâb'ın üzerine büyük bir kuvvet gönderdi. Buna karşı kendi taraftarlarını muharebe düzenine koyan Ebü'l-Hattâb taş ve sopalarla, ok yerine kullandıkları kamışlarla düşmanlarını mağlup edeceklerini, muhaliflerinin silahlarının kendilerine zarar veremeyeceğini iddia ederek ordusuna cesaret vermeye çalıştı. Fakat taraftarları mağlup olmaya başlayınca daha önce Allah'ın kendisine öyle bildirdiğini, bu durumun ona yeni malum olduğunu söyleyip Muhtar es-Sakafi'den sonra "beda" görüşünü ileri süren ikinci kişi oldu.

Beda, Allah'ın ilim, irade ve tekvin sıfatlarında değişme olabileceğine ileri süren Şia fırkasına ait bir görüşün adıdır. Bu görüşe göre, Allah'ın belli bir şekilde vuku bulacağını haber verdiği bir olay daha sonra haber verdiğinden başka bir şekilde çıkabilir.

Abdullah b. Nevfi bir savaş öncesinde, Allah'ın kendilerini zafere ulaştıracağını Allah'tan aldığı bilgiye göre bunu haber verdiğini bildirmiştir. Daha sonra Mus'ab b. Zübeyr'in ordusuna yenilince "Allah bana zafer vaat etmişti. Fakat ona bu değişik sonuç zahir oldu." demiş, böylece Allah'ın ilim ve iradesinde değişiklik olduğunu ima etmiştir. Abdullah bu görüşünü "Allah dilediğini siler, dilediğini sabit kılar." (Ra'd 39) âyetine dayandırmıştır. Beda fikri, Allah'a bilgisizlik ve eksiklik nispet ettiği için âlimler tarafından reddedilmiştir. (TDV Dinî Kavramlar Sözlüğü) Ebü'l-Hattâb, önde gelen adamlarıyla birlikte Hicri 138 yılında Fırat nehri üzerinde Dârur Rizk denilen yerde öldürüldü ve başları kesilerek Bağdat'a gönderildi. Cesetleri bir süre asılıp teşhir edildikten sonra topluca yakıldı. (Ebü'l-Halef el-Kummî, s. 81-82; Abdullah Feyyaz)

Hattâbiyye'nin Görüşleri:

Ebü'l-Hattâb Caferi Sâdık'ın vasisidir. Cafer ona ismi azamı öğretmiştir. Bütün İmamlar (On İki İmam) elçidir. Her devirde iki elçi bulunmaktadır. Bunlardan bir konuşan (natık) imam, diğeri ise susan (samid) vasisidir. Bu görüş kısmen değiştirilerek Bâtînî ve hulûliyecî gruplar ile İsmailiyye'nin temel prensipleri arasında yer aldığı için İsmailiyye'nin aslının Hattâbiyye olduğu kanaati yaygındır. İmamlar aynı zamanda ilâhtırlar. Onlara göre Cafer es-Sâdık, babası ve dedeleri de ilahtır. Onlar Allah'ın oğulları ve sevdikleridir. Hulûl inancına bağlı Hattâbiyye'ye göre Allah önce Ali'ye daha sonra sırasıyla Hasan, Hüseyin, Zeynel Abidin, Muhammed Bakır ve Cafer es-Sâdık'a hulûl (geçiş) etmiştir. Kendisinde intikal açısından Cafer'in ilâhlığını pekiştirme çabalarını sürdüren Ebü'l-Hattâb bu iddiası ile açık olarak fertlerin ilâhlığını ortaya atan ilk kişidir. Bu iddia Cafer es-Sâdık'a ulaştırıldığında onu facir ve yalancı diye vasıflandırmış; kendisini, babasının ve dedelerinin Allah'ın yarattığı kullar olmasının ötesinde bir nitelik taşımadıklarını belirterek ona lanet etmiştir.

Ebü'l-Hattâb'ın ilahlığına inanan mensupları, Cafer es-Sâdık'ın ilahlığını kabul etmekle birlikte Ebü'l-Hattâb'ın ondan ve büyük dedesi Ali b. Ebû Tâlib'den üstün olduğunu, Allah'ın Cafer'den ayrıldığı ve Ebü'l-Hattâb'a hulûl ettiğini savunmuşlardır. İbni Hazm'ın belirttiğine göre o dönemde Kûfe'de Ebü'l-Hattâb'ın ilâhlığına inanan binlerce kişi bulunmaktaydı. (İbn Hazm, El-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehva ve'n-Nihal) Bütün haramların helal sayılması ve İbâhiliğin (her şey mubahtır) yayılması Hattâbiyye'nin nihai hedefi olmuştur. Rivayete göre Hattâbiye mensuplarına dini bir mükellefiyet ağır gelince Ebü'l-Hattâb'dan hafifletilmesini isterler. O da cemaatine bu tür görevlerden muaf tutardı. Bu şekilde farzlar terk edilip zina, hırsızlık, eşcinsellik, fırka dışındakiler aleyhine yalancı şahitlik gibi haramlar helal sayılıyordu.

Ebü'l-Hattâb'dan sonra çeşitli fırkalara ayrılan Hattâbiyye'nin en önemli kolları şunlardır:

Beziğiyye:

Dokumacılık yapan ve Cafer es-Sâdık hayatta iken öldürülen Beziğ b. Musa'ya tâbi olan bu grup, Beziğ'in Ebü'l-Hattâb gibi Cafer es-Sâdık tarafından gönderilmiş bir nebi ve resul olduğunu kabul ediyorlardı. Beziğ, daha önce Ebü'l-Hattâb'ın elçiliğini benimsemiş olmasına rağmen Ebü'l-Hattâb ve taraftarları ondan kesinlikle teberri etmişlerdir.

Muammeriyye:

Allah'ın vâsilerin bedenine hulûl (geçiş) yapan bir nûr olduğunu, bu nûrun Cafer es-Sâdık ve Ebü'l-Hattâb'a hulûl etmesinden dolayı onların ilâhlığa yükseldiklerini, daha sonra bunun Muammer b. Ahmed'e intikaliyle Cafer ve Ebü'l-Hattâb'ın melekler arasına katıldıklarını iddia eden bu fırkaya göre Allah kâinattaki her şeyi kulları için yaratmış olduğundan haram-helal diye bir sınırlama getirilemez. Bundan dolayı zina ve hırsızlık gibi haramlar, kan, ölmüş hayvanlarını etlerini yemek, anne, kız evlat ve kız kardeşle evlenmek, hatta erkeklerin birbiriyle evlenmesi meşru kabul edilmiştir.

Umeyriyye:

Cafer es-Sâdık'ın elçiliğini değil, ilâhlığını kabul eden bu grup Mufaddal b. Ömer es-Sakafi'ye mensupturlar. Hattâbiyye'nin diğer bir kolu Cafer es-Sâdık'ın kuvvetli ve emin olarak vasıflandırdığı, kendisinde Musa'nın ruhu bulunduğu inanılan Serî el-Aksam'ın mensuplarıdır. Bu fırkaya göre Serî de Ebü'l-Hattâb gibi Cafer tarafından gönderilmiş bir resûldür.

Bu fırka ibadetlerini ilah olduğuna inandıkları Cafer es-Sadık için eda etmişlerdir. (TDV İslâm Ansiklopedisi, Hattâbiyye mad)

Gurabiyye:

Allah'ın Cebrail'i Ali'ye gönderdiğini fakat onun yolunu şaşırarak Muhammed'e geldiğini; çünkü onun, Ali'ye benzediğini ileri süren bir topluluktur. Bu fırka "O'na bir karganın (gurab) diğer bir

kargaya, bir sineğin başka bir sineğe benzediği gibi benzemektedir.” demiş ve Ali'nin elçi olduğunu, ondan sonra da oğullarının Resul olduklarını ileri sürmüşlerdir. Bunlar kendine bağlı olanlara, Cebraîl'i kastederek, “Tüylü olana lanet ediniz!” derdi. (Abdülkadir Bağdadî, Mezhepler Arasındaki Farklar)

Mufavvıda:

Bunlar “Allah Muhammed’i yaratmış, sonra âlemin yaratılması ve işlerinin idaresini ona havale etmiştir. Böylece âlemi ve idaresini yaratan odur, Allah değil. Sonra Muhammed (a.s.), âlemin idaresini, Ali b. Ebû Tâlib’e havale etmiştir. İşte oda ikinci idare edendir (el-Mudebbiru’s Sâni).” Bu fırka “Allah şeytanı yaratmış ve sonra şeytan kötülükleri yaratmıştır.” iddiasında bulunan Mecûsilerden daha kötü bir yoldadır. (Abdülkadir Bağdadî, a.g.e, s. 195.)

Zemmiyye:

Bunlar, Ali'nin Allah olduğunu ileri süren bir gruptur. Rasûlullah (a.s.)’a hakaret etmiş ve Ali'nin Resullüğünü haber versin diye gönderdiğini fakat onun bu işi kendi adına ortaya attığını ileri sürmüşlerdir. (Abdülkadir Bağdadî, a.g.e, s. 198.)

Rizamiyye:

Bunlar Merv’de ortaya çıkıp Abbasiler Devleti’nin kumandanı Ebû Müslim’e bağlılık hususunda aşırı giden bir fırkadır. Ebû Müslim hakkında akıl almaz derecede aşırılığa giden bu topluluk ilâhi ruhun Ebû Müslim’e geçtiğini dolayısıyla onun da ilâh olduğunu iddia etmişlerdir. (Abdülkadir Bağdadî, a.g.e., s. 196.)

Mukannaiyye:

Mukanna el-Horasanî’ye aşırı bağlılık gösteren bir fırkadır. Mukanna, Abbasiler devrinde Mâverâünnehir’de Resullük ve ilâhlık iddiasında bulunarak ortaya çıkan bir isyancıdır. Adı Ata, Hâkim, Haşim b. Hâkim olarak kaydedilmektedir. Abbasilerle girdiği savaşlarda taraftarlarının kendisinden “Ey Haşim, bize yardım et.” diye niyazda ve duada bulunmalarından dolayı adının Haşim olduğu

anlaşılmaktadır. Şaşılığını yüzüne örttüğü yeşil bir örtü veya al bir peçe ile gizlediği için “Mukanna” (örtülü) lakabıyla şöhret bulmuştur. Aslan Belhli olup gençlik yıllarında Merv yakınlarındaki Kave Köyü’ne (Kaze Kare) yerleşen Mukanna’nın sihirle uğraştığı ve bu dönemde Ebû Müslim-i Horasanî hareketinin içinde yer aldığı nakledilmektedir. (Abdülkadir Bağdadî, a.g.e., s. 202.) Mukanna’nın Ebû Müslim’e aşırı bağlılık gösteren ve onu Resul’den daha üstün kabul eden Rizamiyye fırkasına mensup olduğunu söyler. Abbasi ihtilâli sırasında Ebû Müslim’in ordusunda kumandan olarak görev yapmıştır.

Mukanna, Abdülcebbâr el-Ezdi’nin Abbasilere karşı isyan ettiği Hicrî 141 yılında (M.759) Horasan’da elçiliğini ilan etmiş, ancak yakalanıp Bağdat’a gönderilmiştir. Burada birkaç yıl hapsedilmiş ve ardından serbest bırakılmıştır. Bu tarihten sonra faaliyetleri hakkında bilgi bulunmayan Mukanna, Halife Mehdi Billâh döneminde Hicrî 157 (M.774) veya 161 (M.778) yılında ulûhiyetin kendisinde tecessüm ettiğini fakat insanların onu ilâh suretinde görmelerinin mümkün olmadığını, zira nuruna dayanamayacaklarını, Allah’ın önce Âdem ardından Nûh, İbrahim ve Muhammed’e kadar diğer Resullerin, Muhammed’den sonra Ali ile oğullarının ve Ebû Müslim’in sûretlerinde ve en sonunda kendisinin sûretinde görüldüğünü söyleyip ulûhiyet iddia etmeye başlamıştır. Horasan’ın her tarafına dâiler (davetçi) göndererek taraftar kazanmaya çalışmış ve başarılı da olmuştur. Horasan vâlisi Humeyd b. Kahtebe’nin kendisini tutuklamak üzere harekete geçtiğini öğrenince Merv’i terk edip damadı Abdullah b. Amr’ın dâi olarak faaliyet gösterdiği Mâverâünnehir’e yerleşmeye karar vermiştir. Bu bölgede Abbasilere muhalif bazı gruplarla göçebe Türkleri ve Soğdu köylüleri kendisine bağlamıştır. Görüşlerini yaymak için mahalli idarecilerden yardım talep etmiştir. Onun bu dönemde bağlılarından her türlü imkânı kullanarak servet edinmelerini istemiştir. Zina etmeyi mubah ve bütün haramları helal kıldığı ibadetleri kaldırdığı, muhaliflerini öldürtmekten çekinmediği ve daha önce tâbi olduğu Ebû Müslim’in Rasûlullah’a karşı üstünlüğünü iddia ettiği kaydedilmektedir.

Bu sırada Mukanna, Keş yakınında bulunan Siyam (Senam) Kalesi'ne yerleşmiştir. Keş'te toplanan Mukanna'ya bağlı kuvvetler burada bazı binaları ve kaleleri ele geçirerek Abbasilere karşı isyan hareketini başlatmışlardır. Halifenin gönderdiği kuvvetlerle Mukanna'ya taraftarları arasında birçok çatışma meydana gelmiş ve ona bağlı kuvvetler Mâverâünnehir'in her tarafına yayılmaya başlamıştır. Bunun üzerine Buhara valisi Hüseyin b. Muaz ile şehrin kadısı Amir b. İmrân asker ve gönüllülerden oluşan bir orduyu Nerşah'a sevk etmiştir. Bu ordu başlangıçta yedi yüz isyancıyı öldürdüyse de (Recep 159-Mayıs-776) isyan bastırılmamıştır. Daha sonra halife Mehdi Billâh bölgeye Cebraïl b. Yahya ve kardeşi Yezid kumandasında bir ordu göndermiştir. Yine kısmî başarılar kazanılmakla birlikte kesin bir netice alınmamıştır. Nihayet Muaz b. Müslim'in kumandasındaki ordu Hicrî 161 (M.778) yılında Mukanna taraftarlarını büyük bir hezimete uğratmıştır. Canını kurtarabilenler Mukanna'nın ikamet ettiği Siyam Kalesi'ne sığındılar. Çevresindeki hendekler kazılmış ve tahkim edilmiş olan kalenin etrafında muharebeyi sürdüren Muaz b. Müslim kumandayı Herat emiri Said el-Heraşî'ye devretmiştir. Uzun süre kuşatma sonunda Mukanna kuvvetlerinin bir kısmı gizlice Said el-Heraşî'den eman dilemişlerdir. İstekleri kabul edilince otuz bine yakın Mukanna taraftarı kaleden ayrılmıştır. İki bin kadar adamı ile mücadeleye devam eden Mukanna mağlup olacağını anlayınca kalenin ortasına büyük bir ateş yaktırarak mevcut hayvanları, malları ve elbiseleri ateşe atıp yaktığı, ardından bütün ailesini toplayıp beraberliği sürdürmek isteyenlerle birlikte Sema'ya yükselebilmeleri için kendilerine ateşe atmalarını bildirdiği, önce ailesi ile birlikte kendilerini, ardından yakınları ve mensuplarının ateşe atlayıp yandıkları, kaleye giren halifeye bağlı güçlerin her tarafında boş, yanmış ve tahrip edilmiş olduğunu gördükleri kaydedilmektedir. (İbnü'l-Esir, VI-51,52)

Bir başka rivayette Mukanna ve taraftarlarının, içtikleri zehirli içkiden dolayı öldükleri, Mukanna'nın başı kesilerek Said b. Heraşî tarafından o sırada Halep'te bulunan Mehdi Billâh'a gönderildiği belirtilmektedir. Onun ölüm tarihini Nüveyrî Hicrî 159 (M.776)

İbnul Esir 161 (M.778) Taberi 163 (M.780) ve Birunî 169 (M.785) olarak kaydetmişlerdir.

Mukanna'nın bazı taraftarlarının inançlarını günümüzde Keş, Nerşah, Buhara ve daha birçok yerde sürdürdükleri bilinmektedir. Onun görüşlerini benimseyenlerin oluşturduğu aşırı Müşebbihe fırkası Mukannaiyye diye anılmaktadır. Etrafında toplanan kişilerin fakir, kırsal kesimlerde yaşayan cahil köylüler ve göçebelere olduğu dikkate alınırca Mukanna'nın isyanın aslında Orta Asya'nın köylü ve çiftçilerden meydana gelen halkıyla Mâverâünnehir'de hâkim olan Abbasi yönetimi arasındaki sosyal bir mücadeleden ibaret olduğunu ileri sürmek hulûliye inancını hafife almak anlamına geleceğinden ötürü doğru olmayacaktır. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Mukanna'nın fitnessi 14 yıl sürmüştür. Ona karşı yetmiş bin asker savaşmıştır. Said el-Heraşi Mukanna'nın hendeğinin üstüne enlemesine koyarak adamlarının üzerinde geçip karşıya ulaşmalarını sağlamak için iki yüz âdet demir ve ağaç merdiven hazırlamışlardır. Hindistan'ın Multan şehrinden on bin manda derisi istemiş, onlara kum doldurmuş ve el-Mukanna'nın hendeğini bunlarla doldurmuştur. Sonra Mukanna'nın ordusu ile hendeğin arkasında çarpışmıştır. El-Mukanna'nın kendisini kalesindeki içinde katranla bakırı erittiği fırının içine attığı ve böylece fırında yanıp kül olduğu da haber verilmiştir. Bunun üzerine adamlarının, onun ne cesedini ne de küllerini bulabildikleri için, akılları karışmış ve onun göğesini çıktığını ileri sürmüşlerdir. (Abdülkadir Bağdadî, a.g.e.)

Müşebbihe:

Allah'ı yaratıklara veya yaratıkları Allah'a benzetme sonucunu doğuran inançları benimsemiş gruplara verilen adlandırmadır. Şehristanî'nin Sıfatiyye'nin ikinci fırkası olarak kabul ettiği Müşebbihe'nin ortaya çıkış sebeplerini şöylece özetlemek mümkündür: Teşbih inancı Yahudilerden Müslümanlara İsrailiyyat yoluyla intikal etmiş ve bazı hadisçiler arasında kabul görerek Müşebbihe'yi meydana getirmiştir. (TDV İslam Ansiklopedisi, Ahmed Emin maddesi)

İlk dört halife devrinde Müslümanlığı benimsemediği halde Müslüman görünen (münafık) ve inançlarını Nebi'ye atfettikleri rivayetler yoluyla yaymaya çalışan Yahudi, Hristiyan ve Mecûsi din adamlarının faaliyetlerinin de Müşebbihe'nin ortaya çıkmasında etkili olduğu kabul edilmiştir. Uydurulan rivayetleri Haşviyye içinde yer alan hadisçilerce sünneti savunmak düşüncesiyle nakledilmiştir.

Aşırı Şiiilerle bazı sûfi gruplarının liderlerini ifrat derecesinde yüceltmeleri ve bunlara ulûhiyet nitelikleri nispet etmeleri teşbih inancının yayılmasını hızlandırmıştır. (Ali Sami en-Neşşar, 1.639,642) Sünnî din adamlarının çoğuna göre Müslümanlar arasında teşbih inancı ilk defa Şia içinde ortaya çıkmış ve Beyân b. Sem'ân, Hişam b. Hakem, Hişam b. Salim el-Cevâlikî gibi Şiî kelmacılar tarafından ileri sürülmüştür. (Abdülkadir Bağdadî, a.g.e, s. 22) Bazı Şiî ve Mu'tezile müelliflerine göre ise teşbih telakkisi çelişik rivayetleri Nebi'ye atfeden Sünnîler arasında görülmüş ve Mukâtil b. Süleyman başta olmak üzere genellikle Sünnî hadisçilerin teşkil ettiği Haşviyye aracılığıyla yayılmıştır. (Kasım er-Ressi, Kitâbu'l Adl ve Tevhid)

Mezhepler tarihi literatüründe Müşebbihe'nin Hişamîyye, Mukâtîliyye, Azafira, Cevalikiyye, Cevaribiyye, İbrahimiyye, Beyaniyye, Hubbiyye, Musiriyye, Mubeyyiza, Minhaliyye, Zürariyye, Yunusiyye, Selmaganiyye, Kerramiyye gibi fırkalardan oluştuğu belirtilir. Bunların birçoğu Galiyye içinde yer alan gruplardır. (Muhammed b. Ahmed el-Harizmî)

Galiyye:

Sözlükte “haddi aşmak” manasına gelen “gulûv” kökünden çoğul anlamında bir nispet ismi olup “itidal çizgisini aşanlar” demektir. Bu kökten türeyen gulât ile Ehlü'l Gulûv, Ashâbü'l Gulûv terkipleri de aynı manada kullanılır.

İnanç konularının hepsine dair özgür fikirleri bulunmayan ve müstakil bir ekol hüviyeti taşımayan Müşebbihe, Allah'ın zatı ve sıfatları hakkında ileri sürülen görüşler etrafında değişik fırka-

lara mensup muhaddislerden oluşan bir mezhep görünümündedir. Teşbih inancını benimsediği kabul edilen veya bu statüde görülen fırkalar dikkate alınarak Müşebbihe'ye nispet edilen görüşleri üç ana grupta toplamak mümkündür:

1. Allah'ın zatını yaratıklara benzetmek: Buna göre Allah insan şeklinde olup sınırlı bir varlıktır. Hareket eder, aşağı iner, yukarı çıkar, gider gelir, salih mü'minlerle dünyada görüşür ve kucaklaşır.

2. Allah aynı zamanda bir yönde ve mekânda bulunan bir varlık olup yedinci kat göğün üstündeki tahtında (arş) oturur. Arşını melekler taşır ve zâtı Arş'la sınırlıdır. Allah'ın zâtı yaratıklarla temasta bulunabilir ve hâdis olaylara konu teşkil edebilir.

3. Allah'ın insan şeklinde olduğuna ve göklerin üstündeki tahtında oturduğuna inanan değişik fırkalara mensup muhaddisler görüşlerini Kur'an ve hadislerde Allah'tan bahseden bazı nasların (müşebbihât) lafzî manalarına dayandırmışlardır. Bu yaklaşım kelimelere Allah'ın benzerinin bulunmadığını, dolayısıyla yaratıklara benzetilemeyeceğini bildiren açık anlamlı âyetlere aykırı bulunmuş, müteşabih âyetlere lafzî manaları dışında dilbilimsel ve akli anlamlar verilmesi gerektiği belirtilmiş, teşbih inancı ise tevhid ilkelerine aykırı bulunmuştur. (Maturidi, s. 104-118)

Cehmiyye, Mu'tezile ve bazı Şîi kelimcileri, Sünnîlerin, Allah'ın âhirette mü'minlerce görüleceğine inandıkları gerekçesiyle O'nu sınırlı bir varlık konumuna indirgediklerini, bundan dolayı da gerçek anlamda Müşebbihe içinde yer aldıklarını ileri sürmüşlerdir. (İbni Kuteybe, s. 34)

Müşebbihe'ye nispet edilen ikinci görüş ilâhî sıfatları ve özellikle fiilî olanlarını yaratıkların sıfat ve fiillerine benzetmektir. Buna göre Allah'ın iradesi insanın iradesi gibi hadistir. Kelam sıfatı da zâtı dışında herhangi bir nesnede yarattığı harf ve seslerden ibarettir.

İbni Teymiyye ve İbni Ebü'l-İz gibi Selefîyye âlimleri ilahî sıfatları Zât-ı İlâhiyye'ye nispet etmenin, özellikle kelam sıfatının kadim olduğuna ve Allah'ın âhirette görüleceğine iman etmenin teşbih

sonucunu doğurduğunu, dolayısıyla Sünnî âlimlerin Müşebbihe'den sayıldığını ileri süren Mu'tezile ve Şia kelamcılarının bu iddialarını reddetmişlerdir. Zira bu iki âlime göre kesin biçimde teşbih inancına karşı olan Sünnî âlimleri Müşebbihe'den saymak sadece bir ithamdan ibarettir. (İbn-i Teymiyye, Minhâcu's Sünnne)

Müşebbihe'ye atfedilen üçüncü görüş, yaratıkları Allah'a benzeterek, insanda ulûhiyet niteliklerinden birinin yahut tamamının bulunduğu veya Allah'ın ya da bir niteliğinin yahut zâtının (cüzü) insana hulûl ettiğine ve böylece O'nda bedene dönüştüğüne inanmak tarzında özetlenebilir. Bu görüş Gâliyye içinde yer alan Sebeiyye-Beyaniyye, Muğiriyye, Mansuriyye, Hattâbiyye, Mukannaiyye, Bâtıniyye gibi birçok aşırı fırkalarca benimsenmiştir. Allah'ın güzel insanlara (veli-evliya) hulûl ettiğini ve bundan dolayı her güzel insana secde edilmesi gerektiğini iddia eden Ebû Hulman ed-Dimeşki ve diğer bazı aşırı sûfi gruplarca temsil edilen Hulûliyye de Müşebbihe fırkaları arasında zikredilir. (Bağdadî, a.g.e, s. 255)

Hulmaniyye:

Hulûliyye'den el-Hulmaniyye, Ebû Hulman ed-Dimeşki'ye mensupturlar. Bu şahsın aslı İranlı, yetiştiği yer Halep idi. İncancını ortaya koyduğu yer Şam'dı. Bundan dolayı Şam'a (Dimeşk) nispet edilmiştir. İki sebepten dolayı hulûl inancına batarak müşrik olmuştur. Allah'ın ruhunun güzel insanlara geçtiğini söyleyerek, bu sebepten dolayı ashâbı ile birlikte güzel yüzlü birini gördükleri zaman, Allah'ın ona hulûl ettiğini düşünerek ona secde ediyorlardı. İkinci sebep de ibaha (her şeyi mubah kılmak) hakkındaki görüşüdür. Allah'a onun inandığı şekilde bilenlerden her türlü yasak ve haramın kalktığı yolundaki iddiasıdır. O, hoşuna giden ve iştahının çektiği her şeyi mubah saymıştır.

O, Allah'ın Âdem'e hulûl ettiği için, meleklere ona secde etmelerini emrettiğini, O'nun Âdem'e hulûl ettiğini, çünkü en güzel surette yarattığını ve bu sebepten "Muhakkak ki, Biz, insanı en güzel surette yarattık." (Tin 4) buyurduğunu iddia ediyordu. (Bağdadî a.g.e, s. 201)

Hallaciyye:

Bunlar, el-Hallâc olarak bilinen Ebü'l-Muğis el-Hüseyin b. Mansur'a mensupturlar. Hallâc Hicrî 244 (M.858) tarihinde Fars eyaletinde bulunan Beyza'nın kuzey doğusundaki Tûr'da doğmuştur. Dedesi Muhammed Mecûsi idi. Babasının mesleğinden dolayı "Hallâc" diye şöhret bulmuştur. Oğlu Hamd'ın anlattığına göre insanların gönüllerindeki sırları pamuk gibi attığı, alt üst ettiğinden "Hallâc-ı Mansûr" unvanını almıştır. Asıl adı Hüseyin olduğu halde İran'da ve Osmanlılarda daha çok Mansur ve Hallâc-ı Mansûr şeklinde babasının adıyla anılmıştır.

Hatıb el-Bağdadi'nin, Hallâc'ın oğlu Hamd'e dayanarak verdiği bilgilere göre Hallâc, doğum yeri olan Tûr'dan halkı Hambelilerden oluşan ve hafızlarıyla tanınan Vasıl'a gitti. Burada on iki yaşında hıfzını tamamladı. Yirmi yaşında Basra'ya geldi. Buradan Bağdat'a geçerek Cüneyd'i Bağdadî, Amr b. Osman el-Mekkî gibi Bağdat'ın tanınmış sûfilerinin sohbetlerine katıldı. Amr b. Osman el-Mekkî'den hırka giydi. Basra'da Ebû Yakub Akta adlı bir sûfinin kızı ile evlendi. Abbasi hilafetini tehdit eden Zenc isyanına şahit oldu ve ayaklanmaya sıcak baktı. Bu arada az çok Şii mezhebinin tanıdı. Bir süre sonra Hicrî 282 (M.896) da ilk haccını yapmak üzere Hicaz'a gitti. Burada vaktini ibadet ve riyazetle geçiren Hallâc daha sonra bir grup sûfi ile birlikte Bağdat'a dönerek Cüneyd'in sohbetlerine katıldı. Bu sırada ona sorduğu sorulara cevap alamadı. Hallâc'ın maksatlı sorular sorduğuna ve bu konuda samimi olmadığına kanaat getiren Cüneyd onun sohbetlerine katılmasından rahatsız oldu ve onu meclisinden uzaklaştırdı. (Ahbâru'l Hallâc) Bunun üzerine Hallâc Tüster'e döndü. Aralarında bir yıl kaldığı Tüster halkı kendisini hiçbir mezhebe bağlı bilmeyen, ancak her mezhebin en zor hükümlerini uygulamayı esas alan Hallâc'a büyük ilgi gösterdi. Hallâc beş yıl sürecek bir yolculuğa çıktı. Horasan, Mâverâünnehir, Sicistan ve Kirman bölgelerini dolaştı. Fars'ta halka vaazlar verdi. Onlar için eserler yazdı. Daha sonra ailesini Ahvaz'da bırakarak dört yüz müridiyle birlikte ikinci defa hac yapmak için Basra üzerinden Mekke'ye gitti.

Hacc dönüşü Basra'da bir ay kaldıktan sonra Ahvaz'a gelen Hallâc, ailesini ve buranın ileri gelenlerinden bir grubu yanına alarak Bağdat'a geçti. Ardından küfür ve şirk beldelerinin Allah'ın dinine davet etmek için manevî bir işaret aldığını söyleyerek ailesini müritlerinden birine emanet edip deniz yoluyla Hindistan'a gitti. (Hatib, VIII, 120) Horasan, Talekan, Mâverâünnehir, Türkistan, Maçın, Turfan ve Keşmir'i dolaştı. Burada ateşli vaazlar verdi. Allah sevgisinden söz etti. Gezdiği yerlerdeki halk için eserler yazarak İslâm'a girmelerine etkili oldu. Karmatîlerin Abbasi Devletini tehdit ettiği Hicrî 256 (M.870) yılında başlayıp 270'e (M.885) kadar devam eden Zenc isyanının izlerinin henüz silinmediği bir dönemde Hallâc'ın söz ve davranışları halk ve ulema arasında huzursuzluk meydana getirdi. Aleyhindeki faaliyetler artıp bir kısım müridleri tutuklanınca kendisini de aynı akıbetin beklediğini anladı ve Ahvaz'a kaçtı. Nihayet cezalandırılması yönündeki taleplerin artması üzerine vezir Hammad b. Abbas tarafından idam isteğiyle hâkimler heyetinin önüne çıkarıldı. Halife Muktedir Billâh tarafından idam fermanı imzalanınca Hallâc 24 zilkâde 309 (26 Mart 922) tarihinde Bağdat'ın Babut Tak denilen semtinde önce kırbaçlandı, burnu, kolları ve ayakları kesildikten sonra idam edildi. Baş kesilerek Dicle üzerindeki köprüye dikildi. Gövdesi yakılıp külleri nehrin sularına savruldu. Kesilen baş iki gün köprüde dikili bırakıldıktan sonra Horasan'a gönderilerek bölgede dolaştırıldı. (Hatib, VIII,127)

Görüşleri:

Değişik ifadeler ve izah şekillerine bürünerek geniş halk tabakaları arasında gönümüze kadar yaşama imkânı bulan Hallâc'ın temel görüşlerinden bir Nur'u Muhammediyye (Hakikati Muhammediyye) fikridir. Hallâc'a göre Muhammed'in bir ezeli nur oluşu, diğeri bir insan ve Resul olarak dünya hayatındaki 63 yıllık varlığıyla ilgili şahsiyeti olmak üzere iki hüviyeti vardır. Hallâc'a göre, bütün nebiler, resuller ve veliler ilim ve irfanlarını Muhammed (a.s.)'dan almışlardır. Hatta bütün varlıkların var oluşu onun sayesinde. Âdem bedenlerin, Muhammed ruhların babasıdır. Ona göre bütün dinler esas itibarıyla birdir.

Aynı gerçeğe değişik açılardan bakmaları dinlerdeki farklılığın kaynağını oluşturmuştur. Dinlerin birliği esastır. Bütün din mensuplarının hedefi ve istedikleri şey aynıdır. Bu yönden bütün dinler hak üzerindedir. Farklılık isimlendirmede ve şekildedir. Hallâc, Musa (a.s.)'in sözünü de Firavun'un "Ben, sizin en yüce Rabbinizim!" (Nâzi'ât 24) sözünü de "hak söz" diye niteliyor ve bu ifadeyi cebir ve kader konusundaki görüşleriyle açıklayarak "Bu sözler, ezelde takdir edilen ve değişmeyen bir alın yazısının sonucu olarak söylenmiştir." diyordu. (Ahbâru'l Hallâc) Bütün dinlerin kaynağı ilâhi olduğunu söyleyen Hallâc'a göre insan kendi tercih ettiği din üzere değil, Allah tarafından kendisi için tercih edilen din üzere bulunur. İblis'in Âdem'e secde etmemesini Hallâc, esas tevhid, aşk ve fütüvvet (mertlik-cesaret) açısından yorumlamıştır. Ona göre İblis Allah'tan başkasına secde edilmemesi gerektiğini, ilâhi takdirin böyle olduğunu biliyor, secde emrini bir imtihan ve zâhiri bir husus olarak görüyordu.

İblis Allah'a derin bir aşkla bağlı olduğundan ondan başkasının önünde eğilmemiş, secde şerefini yalnız Allah'a tahsis etmiştir. Allah'ın "Eğer secde etmezsen sana ebedi olarak azap edeceğim." uyarısına karşı "Bu azap içinde iken beni müşahede edecek misin?" şeklinde bir soru sormuş; "evet" cevabını alınca "Beni görmen bu azabı katlanmaya değer." demiştir. Hallâc, aşkı bir zevk ve haz olarak değil elem ve azap olarak görüyor ve aşkın sevgilisi uğruna en acı ızdırabı tereddüt etmeden göze alması gerektiğini düşünüyordu. İdam edileceği gün vücudundan akan kanla abdest aldığı ve "Aşk namazı için abdest ancak kanla alınır." dediği rivayet edilir. (Feri-duddin Attar, s. 593)

Hallâc-ı Mansûr, İblis ve Firavun'un durumunu fütüvvet bakımından değerlendirirken feta ve fütüvvet ehli denilen yiğit ve fedakâr insanların inandıkları davaya sonuna kadar bağlı kalmaları ve bu uğurda seve seve canlarını feda etmeyi göze almaları gerektiği hususunu dikkate almıştır. Hallâc'a göre İblis "Eğer Âdem'e secde edersem fütüvvet ehli olma niteliğini kaybederim." demiş ve bu sebeple davasına bağlı kalmıştı.

Firavun da “O’nun resûlüne (Burada Musa’dan (a.s.) bahsediliyor.) inanırsam davamı kaybetmiş olacağımdan fütüvvet makamından azledilmiş olurum.” diyerek denizde boğulma pahasına iddiasında ısrar etmiştir. Bu bakımdan İblis ve Firavun’u kendine örnek alan Hallâc “Ene’l-Hak” davasında sonuna kadar ısrar temekle fütüvvetin (yiğitliğin) bir örneğini vermiştir. Diğer taraftan Hallâc fütüvvetin en güzel örneği olarak Muhammed ile İblis’i görmüş, hiç kimsenin bu ikisi kadar davalarında samimi olmadıklarını ve fedakârlık göstermediklerini, ancak birincisinin (İblis) diğerinden daha mükemmel bir örnek teşkil ettiğini ileri sürmüştür. (Feriduddin Attar, s. 204) Hallâc’a nispet edilen bir risalede “Hacc yapmak isteyen fakat buna imkân bulamayan bir kimse evinde temiz bir odayı hac için ayırır. Hacc mevsimi gelince içine kimsenin girmediği bu odada Kâbe’de olduğu gibi tavaf yapar. Haccın diğer işlerini de yerine getirdikten sonra otuz yetimi toplayarak yemek yedirir, onlara elbise giydirir, sonra da her birine yedi dirhem para verir. Bunlar hac yerine geçer.” şeklinde bir ifade yer almaktadır. (İbnu’l Cevzi, el-Muntazam, VI. 163) Daha önce Rabiatu’l Adeviyye, Bayezid-i Bistâmî de Kâbe konusunda buna benzer sözler söylemişlerdi. Hallâc’ın da aynı konuda bazı şeyler söylemiş olması mümkündür. Nitekim mahkeme Hallâc’ı idam etmeye karar verirken onun haccın farz oluşunu inkâr ettiğini hükme gerekçe olarak göstermiştir. Hallâc-ı Mansûr hakkında ileri sürülen iddiaların en yaygın olanı, onun tevhid ve fenâ görüşünü ifade eden “Ene’l-Hakk” sözü ile hulûl ve ittihâdı çağrıştıran sözleridir. Hallâc’ın kâfir ve müşrik olduğunu iddia edenler “Ene’l-Hakk” sözü ile ilâhlık iddiasında bulunduğunu ileri sürmüşler, onu büyük bir velî olarak tanıyanlar ise bu sözü diğer sûfilerin şathiyeleri gibi görüp çeşitli şekillerde yorumlamışlardır. Bazı İslâm âlimleri ile birlikte Fahrettin Razi de Hallâc’ı savunur ve onun bu sözünü çeşitli şekillerde yorumlar. “Eğer Allah’ı tanımak istiyorsanız, eserini tanıyınız. İşte o eser benim.” Hallâc şiirinde “Ben sevgilimin kendisiyim, o da Ben’dir. Biz bir bedene hulûl etmiş iki ruhumuz.” (Hallâc-ı Mansûr, Divan) diyen Hallâc’ın bu sözleri daima, onun fena, sekr (sarhoşluk) ve tevhid hali göz önünde tutularak açıklanmaya çalışılmıştır.

Hallâc, Hristiyanlığa ve ondan alınan bazı terimlere ve kutsallarına da ilgi duymuştur. Süryanî Hristiyanların kullandıkları “nasut” ve “lahut” tabirlerini tasavvuf terminolojisine sokmuş ve “Haç Dini” üzerine öleceğini söylemiştir. Ebu'l-Abbas el-Mursî, Hallâc'ın bu sözü ile kendisini çarmıha gerilerek katledileceğini önceden haber verdiğini, fıkıh âlimlerinin bundan dolayı onu kâfir saymalarında isabet bulunmadığını belirtir. (Tâhâ Abdalbaki Surur)

İslâm âlimleri Hallâc hakkında dört gruba ayrılmışlardır. Bunlardan bir kısmı Hallâc'ı haklı bulmuş, savunmuş, görüşlerini paylaşmış, bir kısmı onu kâfir ve zındık sayarak şiddetle reddetmiş başka bir grup mazur görmüş, dördüncü grup ise bir hüküm vermekten kaçınarak sükût etmeyi tercih etmiştir.

Genel olarak mezhep âlimleri Hallâc'ı bir hulûliyecî kâfir olarak görmüş, idamından sonra asırlar geçtiği halde verdikleri fetvalarla idamının haklılığını ve gerekliliğini savunmuş ve onu hiçbir zaman affetmemişlerdir. Bunlardan bazısına göre Hallâc bir hokkabaz, gözbağcı, sihirbaz, hilekâr ve şarlatandır. Hindistan'a yaptığı yolculukta yogilerden ve sihirbazlardan öğrendiklerine dayanarak birtakım olağanüstü haller göstermeye başlamış, bu halleri keramet şeklinde sunup halkı kandırmış ve kendisinin büyük bir velî olduğuna bazı kişileri inandırmıştı.

Bir kısmına göre Hallâc, haram-helal bilmeyen, her şeyi caiz gören bir İbâhiyecî ve mülhiddir. Dinî hükümlerin tasavvufta henüz bir seviyeye gelmeyenler için gerekli olduğunu, belli bir seviyeye gelenlerin ise canlarının istediği her şeyi yapabileceklerini savunmuştur. Bazılarına göre ise ilâhlık iddia eden bir sapkındır. Diğer bazılarına göre aşırı bir Şiî, bir Karimatî olup o sırada Abbasi halifesine karşı baş kaldırmış bulunan ve Kâbe'yi tahrip eden, Hacerü'l-ved'î parçalayıp götüren Karmatîlerin bir daisidir. Çevresinde toplananlara kendisinin mehdi olduğunu söylediği ve bu durum Abbasi saltanatı açısından bir tehlike oluşturduğu için önce etkisiz hale getirilmeye çalışılmış, bu mümkün olmayınca da ortadan kaldırılmıştır.

İbni Hazm, Bakıllanî, İmamı'l-Harameyn el-Cüveynî, İbni Hacer, Ebü'l-Ferec İbnu'l-Cevzi, İbni Teymiyye, İbni Kayyim el-Cevziyye, İbni Haldun, İbni Kesir, Kadı İyaz ve Zehebî gibi birçok alim yukarıdaki görüşlerden birine katılır. Diğer taraftan İbn-i Babeveyh (Şeyh Saduk), Şeyh Müfid ve Şeyh-ul Taife Tûsi gibi birçok Şii âlimi Hallâc'ı mülhîd (sapkın) olarak görmüştür. Ancak Hallâc'ı reddedenler zamanla azalmış veya bunların tenkitleri etkisini kaybetmiş, dostları ve taraftarları ise gittikçe çoğalmıştır. Daha sonraki çağlarda tarikatların güçlenmesi, yaygınlaşması ve kurumsallaşmasıyla birlikte onu reddeden kimse kalmamıştır. Nasrabadî, Sülemî, Ebû Nasr es-Serrac, Kelabazî, Kuşeyrî, Gazalî, Abdülcebbar Geylanî gibi mutasavvıflar onun bir velî olduğuna inanmışlar, kendisiyle ilgili suçlamalara katılmamışlardır. Aynu'l Kudat el-Hamadâni, Ahmet el-Gazalî, Ruzbihani Baklı, Senai, Attar, Celaledin-i Rûmî, Ahmet Yesevî, Muhyiddin-i Arabî gibi tasavvufun önderleri ise Hallâc'ı ve düşüncelerini benimseyerek onun ateşli taraftarları olmuşlardır.

Hallâc'ın idealini yaşatarak Hallâcî bir tasavvuf hareketi meydana getirmişlerdir. Bunların çalışmaları sayesinde Hallâcî düşünce hulûl inancı bugün İslâm dünyasının en ücra yerlerine kadar yayılmış, özellikle İran ve Türk edebiyatı ondan derin bir şekilde etkilenmiş sûfi ve şairlerin özünü onun görüşleri oluşturmuştur. Tarikat şeyhleri ve mensupları arasında Hallâcî görüş ve hulûliye inancı önemli bir yer tutar, Yeseviyye, Mevleviyye ve Kadiriyye gibi tarikatların bağlıları ve melamet ehli sürekli olarak Hallâcî iman ve düşünce tarzını canlı tutmuş, Hallâc'ın görüşleri tasavvufun en önemli dinamiklerinden bir haline gelmiştir.

Onun fikirlerini en fazla tenkit eden Ahmed er-Rifâî bile "Ene'l Hakk" sözünü sadece hata olarak görmektedir. Tasavvufçulardan başka Sünnîlerden Fahrettin Razî, Şii'lerden Nasiruddin-i Tûsî gibi bazı kelamcılar, Şehabeddin es-Suhreverdi, İbni Tufeyl ve Molla Sadra gibi filozoflar da Hallâc'ı savunmuşlardır. Osmanlı âlimlerinden İbni Kemal (Kemalpaşazâde) Hallâc'ı savunurken, Ebu's-Suud idam hükmünü yerinde ve haklı bulmuştur.

Abdülkadir Mahmud, Mahmut Kasım, İrfan Abdulhamid gibi bazı çağdaş yazarlar Hallâc'ın aşırı Şii, Bâtîni ve Karmatî olduğu hususunda ısrar etmektedirler. Kuzey Afrika'dan Bengal ve Malaya takım adalarına kadar yayılan ve hemen hemen bütün Müslüman toplumların halklarında az çok yer alan Hallâc tesiri XX. yüzyılda devam etmiştir. (TDV İslâm Ansiklopedisi) Amr b. Osman der ki: “Bir gün Hallâc'la birlikte yürüyorduk, Kur'an'dan bir iki âyet okudum. Bunun üzerin bana ‘Bunun bir benzerini söylemek, benim için pekâlâ mümkündür.’ dedi.”

Bir gün Cüneyd'e uğramış ve “Ben Hakk'ım (Ene'l Hakk)” demişti. Bunun üzerine Cüneyd “Sen Hakk'la berabersin.” Şimdi kim bilir (kanınla) hangi kütüğü (darağacını) lekeleyeceksin?” cevabını vermiştir. Hallâc şöyle demiştir: “Kim nefsini taatla terbiye eder, dünya lezzetleri ve şehvetlerine sabrederse, mukarrabun makamına yükselir. Sonra o, beşeriyet sıfatlarından temizleninceye kadar, saflaşmaya ve saflaşmış olanların derecesine yükselmeye devam edecektir. Kendisinde beşeriyetten bir paça kalmadığı takdirde İsa b. Meryem'e (İsa'ya) hulûl eden Allah'ın ruhu ona da hulûl eder. O zaman istediği gibi olan şeyden başkasını dilemez ve fiillerinin tamamı, Allah'ın fiili olur.” Kendisini bu rütbeye ulaştığını iddia ettiğini ileri sürmüştür. (Bağdadî a.g.e)

Hallâc'ın asıldığı yer zamanla önem kazanmaya, Hak şehidi bir velînin türbesi olarak ziyaret edilmeye başlanmıştır. Aslında Hallâc'ın idam fetvası dini olmaktan çok siyasi bir karar olup ancak siyasi baskılar ve entrikalar sonucunda fetva çıkarılabildiği. Onun büyük bir üne sahip olması, çevresinde çok sayıda mürid toplaması, sarayda ve yüksek rütbeli subaylar arasında bile taraftar bulması zenci kölelerin isyanına sıcak bakması, mehdi olduğu ve Abbasi-lere karşı Karmatîlerle gizlice iş birliği yaptığı yolunda söylentiler çıkması devlet adamlarını endişelendirmiş, bu yüzden baskı altında çalıştığı ileri sürülen bir hâkimler kurulundan fetva alınıp idamı gerçekleştirilmiştir. Ancak az da olsa Hallâc'ı hulûlcü ve ittihatçı bir zındık ve mühlid sayıp idamını şer'an gerekli gören kadılarda vardır.

Hallâc'ın kendisini bile bile ölüme götürdüğünü söyleyenler de vardır. O hac yaptığı sıralarda ibadet ediyor, bazen halk arasına katılıp hacda kesilen kurbanlar gibi Allah yolunda kendini feda etmeye hazır olduğunu haykırıyordu. Bir ara Arafat'ta kendisine hakaret ve işkence edilmesini istedi. Bağdat'a döndüğünde açıkça hak yolunda canını feda etmek istediğini, kanının dökülmesinin halk için helal olduğunu ilan etti. (Ahbaru'l Hallâc, s. 42)

Bize göre idam edilmesinin en önemli sebebi, Karmatilerin Abbasi Devleti'ni tehdit ettiği, Hicrî 256 (M.870) yılında başlayıp Hicrî 270'e (M.883) kadar devam eden Zenc isyanının izlerinin henüz silinmediği, istikrarsızlığın devam ettiği bir dönemde Hallâc'ın söz ve davranışları halk ve âlimler arasında yeni bir huzursuzluk meydana getirilmesinden korkulduğu içindir.

Hallâc'ın hulûliyeci bir inanca sahip olduğundan asla şüphe yoktur. Fakat vahşice katledilmesi kendisini kahraman yapmıştır. Benim anlayışıma göre onun görüşlerinden dolayı öldürülmesi asla tasvip edilecek bir şey değildir. Herkes hesabını Allah'a verecektir. İnancı ne olursa olsun herkes fikrini ve inancını ortaya koyabilmelidir.

Keşke Hallâc, Allah'ın gör dediği yerden, yani Kur'an'dan bakabilseydi. Allah'ı yani Resulünü tasdik edeceği yerde İblis ve Firavun'u tasdik etmesiydi. Hanif dine sahip olmaktan başka kurtuluş olmadığını keşke anlayabilseydi.

Karmatiler (Karamita):

Kûfe'deki İsmailî daisi Hamdân b. Eş'as Karmat'a (Ö. Hicrî 293, M.906) nisbetle bu adı almıştır. İbni Manzur onları ayrı bir toplum olarak ele alır. (Lisânu'l Arab, Karamati mad.) Taberi, Hicrî 255 (M.869) yılı olaylarını anlatırken Karmatiyyun diye anılan Zenc isyanının destekçisi bir gruptan bahseder. Arap kabilelerinin destekleri ile güçlü bir duruma gelen Hamdân, hareketin devamını sağlamak için mensuplarından çeşitli adlar altında para topladı. Arkasından kendisine bağlı olan her köye bir dâi (misyoner) tayin

etti ve ahalinin mal ve emlakının idaresini bu dâiye verdi. Hamdân'ın faaliyetleri, Abbasilerin Zenc isyanıyla meşgul olmalarından dolayı Hicrî 278 (M.891) yılında bir grup Küfelinin Bağdat'a girip durumu haber vermesiyle fark edilebilmiştir. (Taberi X.25)

Karmatîlerin isyanları Irak, Suriye, Dımaşk (Şam) Hama, Humus ve birçok yerde çok çetin olmuş, binlerce insanın ölümüne sebep olmuştur. Mesela Kadisiye yakınlarında karşılaştıkları bir Abbasi ordusunu mağlup ederek horasan kervanlarına ve hacdan dönen İran hacılarına saldırıp birçok hacıyı katletmişlerdir. Bahreyn, Yemen ve Kuzey Afrika'da birçok fitne ve karmaşaya sebep olan Karmatîler Hicrî 317 (M.930) yılının hacc mevsiminde bütün hacıları öldürerek zemzem kuyusunu cesetlerle doldurdular. Hacerülesved yirmi iki yıl kadar ellerinde kaldı. Hicrî 318 (M.930) Umman'ı ele geçiren Ebû Tâhir, ertesi yıl Bahreyn'in idaresini İsfahan'dan getirttiği ve halka mehdi diye tanıttığı bir İranlıya devretti ve İran dininin ıslahatçısı olduğunu söyledi. Araplara karşı aleyhte düşünceler ortaya koyunca da göreve getirilişinden seksen gün sonra Ebû Turab tarafından öldürüldü. Bu hadise Bahreyn Karmatîleri arasında büyük bir şaşkınlığa ve dağılmaya yol açtı. Birçok dâi Ebû Tâhir'le bağlantısını kesti. Onun Hicrî 332 (M.944) ölümünden sonra kardeşleri Abbasilere karşı barışçı bir politika izlediler.

Bahreyn Karmatîler ile Fatımiler arasındaki düşmanlık Fatımilerin Mısır'ı almalarıyla (H.358-M.969) açık bir mücadeleye dönüştü. Suriye'ye olan ilgilerini daha önce ortaya koyan Karmatîler Rebiu'l ahir 353'te (Mayıs 964) Taberiye'yi ele geçirmiş. Hicrî 357 (M.968) Suriye'nin büyük bir kısmını işgal etmiş ve İshidî'lerden Dımaşk'ı alıp Ramle'yi yağmalamışlardı. Fatımilerin Mısır'ı işgal etmelerinden üç ay sonra Ramle'yi alan Karmatîler, Hicrî 359 (M.970) Fatimî hâkimiyetini tanımayan bazı İshidî ve Fatimî güçleri karşısında yenilerek Dımaşk ve Ramle'yi kaybettiler.

İnanç Esasları:

Karmatîlerin inanç esasları özet olarak şöyledir: Başlangıçta ve sonda tek ve yalnız olan Allah'ın zatı "Şaşaânî nur" ile "kahir nur"un

sudur ettiği ulvi bir nurdur. Kahir nurdan külli akıl ve kâinatın nefsi ortaya çıkar. Kâinatın nefsi nebi, imam ve evliyaların akılları gibi beşerî akıllara kaynaklık eder. Karmatîlere göre Resul sâbıktan tâli vasıtasıyla kendisine kutsi ve saf kuvvet intikal eden kişidir. Vahiy indiren Cibril değil Resul üzerine taşan akıldır. Karmatîlere göre Kur'an, Muhammed (a.s.)'in külli akıldan gelen bilgileri ortaya koyduğu kendi ifadelerinden oluşur. Bu bakımdan Kur'an'ın Allah'ın kelamı diye adlandırılması mecazî anlamdadır.

Karmatîler nasların zâhiri ve bâtinî yönleri bulunduğuna, elçilerin zahirî manaları açıkladığını asıl manalar ulaşabilmek için nasların vâsiler tarafından te'vil edilmesinin gerektiğini öne sürürler.

Karmatîlerde İbadet:

Karmatîler, namazı güneşin doğusundan önce ve batısından sonra olmak üzere kılınan ikişer rek'attan ibarettir. Namaz kılan kimse, her rek'atta Ahmet b. Muhammed b. Hanifiyye'ye nazil olduğuna iman edilen İstiftah Süresi'ni okur. Kible Beytü'l-Makdis'tir. (İbnu'l Esir, VIII.447) Oruç sadece nevruz mihrican günlerinde olmak üzere yılda iki gün tutulur. Bununla beraber Ebû Said el-Cennâbî'den itibaren namaz ve orucun tamamen kaldırıldığı nakledilir. Zekât genellikle imamın hakkı olarak anlaşılmış, muayyen nisbette ve yılda bir defa tahsil edilir. Hacc ibadeti zahirî ve bâtinî olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Zahirî hacc herkesin yaptığı bilinen normal hacc, bâtinî anlamdaki hacc ise bütün hulûliyeci fırkalarda olduğu gibi imamı ziyaret olarak kabul edilmiştir.

Karmatîlerin bir kolu olan Cennâbîler zamanında haccın Mekte'ye değil Hecer'e yapılması için çok çaba sarf edilmiş, bu maksatla Ebû Tâhir el-Cennâbî Kâbe baskınından sonra Hacerülesved'i alıp Hecer'e götürmesinin asıl sebebi budur, diyenler olmuştur. Bunların dışında Karmatîler, cünüblük sebebiyle gusletmeyip sadece namaz abdesti gibi abdest aldıkları, içkiyi helal azı dışı ve pençeli hayvanların yenilmesini haram saydıkları, kendilerine muhalif olanların cizyeye (vergi) bağlanmasını gerekli gördükleri nakledilen bilgiler arasındadır. (İbnu'l Esir, VIII.448-449)

Azafira:

Bu fırka Bağdat'ta oluşan ve gelişen bir topluluktur. Er-Razi İbnu'l-Muktedir'in zamanında, Hicrî 322 (M.934) yılında ortaya çıkan ve İbnu'l Azafir olarak tanınan bir kişiye uyanlardır. Adı Muhammed b. Ali eş-Selmağani'dir. Allah'ın ruhunun kendisine hulûl ettiğini iddia etmiş ve kendine "Ruhu'l-Kuds" denmiştir.

Kendisine uyanlara "Bi'l Hassetis-Sâdisê (altıncı his üzerine) adını verdiği bir kitap bırakmış ve onda, şeriatın kaldırılmasını açıklamış, her türlü ahlaksızlığı mubah kılmış ve bunun, üstün olanın nurunun daha az üstün olana girmesi demek olduğunu ileri sürmüştür. Ona uyanlar, kendi kadınlarını, nurunun onlara da geçmesini arzu ederek, ona sunmuşlardır. Er-Razi Billah onu ve adamlarını ele geçirip onları yaktırdı ve küllerini Dicle'ye attırdı. (Bağdadî a.g.e, s. 204-205)

Bâbek:

Me'mun ve Mu'tasım zamanında Azerbaycan'da ciddi bir tehlike teşkil eden dinî-siyasi mahiyetteki Hurremiyye hareketinin lideri olan Bâbek (Ö. H.223-M.838), kadın ve mülkiyete ortaklığı savunan Mazdek'in İslâm'dan önce İran'da ortaya atmış olduğu sapkın fikirlerin İslâmî dönemde değişik adlar altında yeniden zuhur etmiş halidir. Faaliyetlerini gizlice sürdüren Hurremilerin reisi Bâbek, isyan etmek için uygun bir zaman bekliyordu. Emin ile Me'mun arasındaki hilafet mücadelesi, Emin'in katli Ali evladından Ali er-Rıza'nın Me'mun tarafından veliaht gösterilmesi sebebiyle Bağdat'ta karışıklıkların çıkması, Hayseme b. Ayşe'nin öldürülmesinden sonra Azerbaycan valisi olan oğlu Hâtim'in isyan hazırlıklarına başlaması üzerine beklediği zamanın geldiğine inanan Bâbek 816 yılında isyan etti.

Bâbek, isyanının merkezi olan Bezz'in çevresindeki Müslüman halka saldırarak kadın, çocuk, ihtiyar demeden herkesi kılıçtan geçirdiği gibi mallarını da gasbediyordu. Kendilerini korumaya aciz olan Müslümanlar canlarını kurtarmak için Muraga'ya kaçıyorlardı.

Durumun gittikçe kötüleştiğini gören halife Me'mun Miladî 820 yılında Yahya b. Muaz'ı Azerbaycan valiliğine getirerek Bâbek ile mücadeleye memur etti. Yahya başarılı olamayınca azledildi ve aynı göreve birbiri arkasında İsa b. Muhammed b. Zureyk b. Ali, Muhammed b. Humeyd et-Tûsî, Abdullah b. Tahir, Uceyf b. Anbese ve Ali b. Hişam tayin edildiler. Ancak bunların hiçbiri Bâbek tehlikesini ortadan kaldırmaya muvaffak olmadı. Me'mun, bilhassa son yıllarda Bizans seferleriyle uğraşması sebebiyle bu bölgeye gereken önemi verememesi, Bâbek'e daha rahat hareket etme imkânı sağlamıştır. Nitekim Mu'tasım halifeliği zamanında Cibal, Hemedan ve İsfahan bölgelerindeki, halkın büyük bir kısmı Hurremiyye'yi benimseyerek isyan etmiş, Mu'tasım'ın bunlar üzerine bir Türk kumandanın idaresinde gönderdiği ordunun mağlup olması üzerine tehlike daha da büyümüştü. Halife Mu'tasım, yirmi yıldan beri devam etmekte olan ve artık devleti tehdit etmeye başlayan Bâbek isyanını bastırmak için, kendisini Mısır valiliği sırasında yanında bulundurduğu, askeri bilgi ve kudretine şahit olduğu kumandanı Afşin'i 2 Cemaziyel âhir 220'de (3 Haziran 835) Cibal ve Azerbaycan bölgelerine vali olarak gönderdi ve isyanı bastırmaya memur etti. Afşin, Bâbek ile mücadeleye girmeden önce karargahını kurduğu Berzand ile Bağdat arasındaki kalelere asker yerleştirerek hem merkezle olan irtibatını hem de erzak ikmal yollarını emniyet altına almış oldu. Mu'tasım yine güvendiği bir kumandanı olan Boğa el-Kebir'i de Afşin'e yardıma gönderdi. Afşin hazırlıklarını tamamladıktan sonra beklemediği bir anda Bâbek'e saldırarak onu mağlup ve Bezz'e çekilmeye mecbur etti. Miladî 835 kışını Berzend'de geçiren Afşin, ilkbaharda Bâbek'e karşı yeniden hareket geçti. Boğa idaresindeki birlikleri Heştadser üzerine gönderirken, kendisi de Bezz'e doğru ilerleyerek buraya 10 kilometre mesafede bulunan Dervez'de karargâh kurdu. Fakat bu sırada Afşin'in haberi olmadan Boğa Bezz'e doğru yürüyüşe geçmiş ve şehre oldukça yaklaşmıştı. Boğa'nın ilerlediğini öğrenen Bâbek ansızın saldırarak onun birliklerine ağır zayıat verdirdi. Canını güçlkle kurtarabilen Boğa, Afşin'den yardım istedi. Afşin de kardeşi Fazl kumandasında takviye kuvvetleri gönderdi.

Halife Mu'tasım 836 kışını Berdend'de geçiren Afşin'e ilkbaharda İnak et-Türkî ve Cafer b. Dinar idaresinde takviye kuvvetleri, erzak ve para gönderdi. Bu haberi alan ve durumunun gittikçe kötüleştiğini fark eden Bâbek Bizans İmparatoru Theophilus'a mektup yazdığına ve onu Abbasi Devleti'ne karşı sefer yapmaya teşvik ettiğine dair kaynaklarda rivayetler çoktur.

En sonunda Bezz tamamen kuşatma altına alınınca sonunun yaklaştığını anlayan Bâbek Afşin'den eman diledi. Bu teklifinin Afşin tarafından kabul edilmesine rağmen o zaman kazanmak için eman fermanının bizzat halife tarafından imza edilmesi şartını ileri sürdü. Bu teklifi de kabul eden Afşin kumandanlarına savaşı durdurmaları için emir gönderdiği sırada Beşir et-Türkî idaresindeki Ferganalıların şehre girdiğini öğrendi. Şehir içinde şiddetli sokak çarpışmaları başladı ve Bâbek'in sarayları yakılmaya başlandı. Bu karışıklıklardan faydalanan Bâbek kaçmaya muvaffak oldu. Bezz üç gün süreyle yağma ile talan edildi. Bezz'in ele geçirilmesi 20 Ramazan 222 (26 Ağustos 837) tarihinde olmuştur. Bâbek'in kaçtığı anlaşılınca Afşin onu takibe 500 kişilik birlik gönderdiği gibi geçmesi muhtemel bölgelerin idarecilerine mektuplar yazarak Bâbek'i yakalayanlarla büyük mükâfatlar vereceğini ilan etti. Nihayet Sehl b. Simbat adlı bir Ermeninin yanına sığınan Bâbek, Afşin'e gönderilen haber neticesinde bir av partisi sırasında yakalandı. Afşin, Berzend'e döndüğü sırada Bâbek de oraya getirildi. Durum Halife'ye bildirilip ondan alınan emir üzerine Samerra'ya hareket edildi. Bâbek 3 Safer 223 (4 Ocak 838) tarihinde halifenin huzurunda ve halkın önünde önce kol ve bacakları kesilmek suretiyle idam edildi.

Bâbek'in yakalanıp idam edilmesi İslâm âleminde umumî sevince vesile olmuştur. Halife Mu'tasım Müslüman hükümdarlara zafer nameler göndererek bu büyük tehlikenin bertaraf edildiğini bildirmiştir. Tam yirmi yıldan beri devletin başına büyük gaileler açmış Bâbek'in yakalanmasında gösterdiği büyük askeri başarı Afşin'e halife nezdinde büyük itibar sağlamış ve kumandanlar arasında birinci sırayı almasına yardım etmiştir.

Bâbekilerin itikat ve yaşayışları hakkında İslâmî kaynaklarda verilen bilgiye göre bunlar tenasühe inanırlardı. Selefleri olan Hurremiler'in yeryüzünde daima bir Resul bulunacağı, Resullüğün irsiyet ve hulûl yoluyla intikal ettiği şeklindeki inançlarına uygun olarak Bâbek'in Resul olduğunu da öne sürmüşlerdir.

Abdulkahir el-Bağdadi'nin verdiği bilgiye göre Bâbekiler, çocuklarına Kur'an öğretmekle birlikte kendi aralarında namaza inanmaz, namaz kılmaz, Ramazan orucunu tutmaz, kâfirlerle cihadı gerekli görmezlerdi. (Bağdadi a.g.e, s. 269) İçki içmeyi ve zorla olması şartıyla gayri meşru cinsel ilişkiyi mubah gören Bâbekiler, bu ve benzeri uygulamalarıyla hedonist (kaba hazcı) bir ahlak felsefesi benimsemişlerdi.

Gerek Bâbek gerekse onun selefi olan Cavidan, birer Fars milliyetçisi olup, Arap ve İslâm kültürünün İran'da yayılmasını önlemek için çalışmışlardır. Bu sebeple Müslümanlara karşı Bizans'la iş birliği yapmış, İslâmî fetihleri kin ve nefretle karşılamışlardır. Devleti içten çökertmek ve hâkimiyeti ele geçirmek için, Müslümanların gayrimüslimlerle savaş durumunda olduğu zamanlarda daima fırsat kollamışlardır. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Hurremiyye:

Alimlerin çoğu, fırka mensuplarının her şeyi hoş ve mubah saydıklarını göz önünde bulundurarak kelimenin Farsça Hürrem (şen-neşeli) isminden geldiğini ileri sürerler. (Deylemî) Bu arada Mazdek'in öğretisinin eski bir merkezi olan Erdabil yakınlarındaki Hürrem kasabasına, Hurremiyye adlı bir dağa yahut Belh'in Hürrem Abad köyüne nisbetle fırkanın bu isimle anıldığı şeklindeki görüşler yanında, kocasının öldürülmesinin ardından önce Medâin'e daha sonra Rey'e kaçan ve mezhebi orada yaymayı çalışan Mazdek'in karısı Hürrem'den dolayı fırkanın bu ismi aldığı söylenmektedir.

Genel olarak İslâm müelliflerine göre Hurremiyye fırkasının kuruluş amacı hâkimiyetin Araplardan Acemlere (Fars-İran) geçmesini sağlamaya dayanmaktadır. (Makdisî, V.134) Bundan dolayı

Emevîleri ortadan kaldıran ihtilalin lideri Arap hâkimiyetine karşı İranlıların kendilerini ispat etmesinin sembolü kabul edilen ve sonunda Abbasi zulmüne uğrayan Ebû Müslim Horasanî, Mazdekî Hürremileri en çok etkileyen kişi olmuş, daha sonra da Hürremiyye ile Ebû Müslim taraftarlığı özdeşleşmiştir. Bu sebeple birçok müellif Hürremiyye'yi Ebû Müslim'i imam, Resul ve hatta Allah'ın kendisine hulûl ettiği kimse olarak kabul eden Müslimiyye ile aynı fırka olarak kabul etmiştir. Mesudî'ye göre Horasan Hürremiyyesi Ebû Müslim'in Hicrî 137 (M.755) yılında Halife Mansur tarafından idam edilmesinden sonra belirgin bir şekilde ortaya çıkmış, bunların Müslimiyye diye anılan bölümü Ebû Müslim'in ölmediğini, asla ölmeyeceğini ve dünyada adaleti hâkim kılacağını iddia ederken, diğerleri onun ölümünü kabul ederek yerine kızı Fatma'nın imam olduğu düşüncesini benimsemişlerdir. Ebû Müslim'in idam haberinin yayılması üzerine eski dostlarından olan Sinbat (Senfat veya Senbaz) adlı bir kişi isyan ederek Mazdekî, Şîi ve Zerdüştilerden oluşturduğu bir ordu ile Nişabur'dan Rey'e hareket etti. Cibal ve Taberistan'dan iltihak eden kuvvetlerle güçlenen Sinbat, Arap hâkimiyetini sona erdirip Kâbe'yi yıkacağını, Ebû Müslim'in ölmeyip kısa bir süre sonra Mehdi olarak çıkacağını ileri sürdü. Abbasi Halifesi Mansur'un kumandanlarından Cevher b. Merrar el-İclî kumandasındaki orduyla Rey ve Hemedan arasındaki Mefaze'de karşılaşarak savaşa tutuşan Sinbat yetmiş gün sonra mağlup edilerek öldürüldü. Böylece Hürremiyye'nin ilk isyanı bastırılmış oldu. (Taber, VII.495)

İnançları:

Bu fırka mensupları, ruhun amellerine göre bedenden bedene intikal ederek ceza ve mükâfat gördüğünü ileri sürerler. Bu arada ruhun hayvan cesetlerine intikal suretiyle azap göreceğini de kabul ederler. Nebilere gelen vahiy hiçbir zaman kesilmez. Gusül, namaz, oruç, hacc ve zekât gibi temel ibadet konularıyla ilgileri bulunmayan bu fırkaya göre bir dine inanan herkes mükâfat ümit edip cezadan korktuğu müddetçe doğru yoldadır. Cemaatlerine kötülük yapmayan ve dinlerine dil uzatmayan kimseye kötülük yapmak ve böyle-sini aşağılamayı doğru görmezlerdi.

Hukukî sorunlarını çözmek için başvuracakları imamları ve “Firişteh” (Melek) denilen dini önderleri vardır. Şarap ve diğer alkollü içkileri içmek en hayırlı ve bereketli bir hareket olarak kabul edilir. Makdisî, bunlardan bir kısmının, kadınların razı olması halinde serbest cinsi ilişkinin ve herhangi bir kimseye zararı dokunmadığı takdirde nefsin arzu ettiği her şeyin mubah olduğunu inandıklarının kaydettir. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Mazdekiyye:

Arapça kaynaklarda Mazdekiyye ve Mezâdika, Farsçada Mazdekan, batı dillerinde Mazdekisme (FR) Masdekism (İng) Mazdekiten (Alm) Türkçede Mazdekiyye ve Mazdek olarak adlandırılan bu hareket, ismini Sâsaniler dönemi İran'ına Kubad saltanatı sırasında yaşayan ve bir çeşit komün toplum yapısını savunan İranlı reformist Mazdek b. Bamdat'tan almıştır. Bu hareket ilk defa muhtemelen Zerdüştiliği, sınıf engellerini aşır seçkin olmayan bir şekilde bütün halka hitap edecek tarzda takdim etme teşebbüsü olarak ortaya çıkmıştı. Çünkü Mazdekîliğin temel görüşlerini teşkil eden mülk ve kadında ortaklık fikri Avesta'da mevcuttu. Kaynakların Mazdek'e nispet ettiği görüşlerin en önemlisi insanlar arasındaki kıskançlık ve anlaşmazlık sebeplerini ortadan kaldırmak, mülkte ve kadınlarda ortaklaşa kullanım hakkı getirmektir. Mazdek, insanların mutsuzluğunun en önemli sebebinin kin ve nifak olduğunu ve bunların kendi eşitsizliği sebebiyle meydana getirildiğini savunmuştur. Onlara göre insanlar yaratılıştan eşittir. Dolayısıyla mevcut eşitsizliğe bir son vermek gerekir. Bu sebeple kimsenin diğerinden fazla mal mülke veya kadına sahip olması doğru değildir. Mazdek'e göre maddi şeylerden barışçı bir sosyal ve ekonomik düzen içinde itidalle ve eşitlikçi bir tarzda faydalanılmalıdır. Mazdek Allah'ın yiyecekleri eşit bir biçimde tüketilmek üzere verdiğini fakat insanların böyle davranmadığını, dolayısıyla zenginden alıp fakire vermek gerektiğini belirtmekte; arzu, öfke, intikam ve aç gözlülük şeytanlarını yenibilmek için malların ve kadınların paylaşılmasını öğütlemektedir. Prevdo Josvele Styli'te göre Mazdek her erkeğin istediği kadınla ilişki kurabileceğini söylüyordu.

Kubad da asillerin eşlerinin zina yapmasına izin vermişti. Kubad'ın Mazdekiliği kabul etmesiyle mülkün yeniden paylaşımı ve kadınlar konusundaki ortaklık uygulamaları karışıklıklara ve kargaşaya yol açmış, ayaklanmalar ve yağmalamalar başlamış, Kubad 496 yılında asiller ve din adamları tarafından azledip tutuklanmış, yerine kardeşi Camasb getirilmiştir. Kubad bir süre sonra Eftalitlerin desteğini sağlayarak iktidarı yeniden ele geçirmiş (498), 528 Mihrican bayramı sırasında Mazdek taraftarlarına genel bir katliam düzenlenmiş ve Mazdek, Kubad veya oğlu Enurşivan tarafından öldürülmüştür. Katliamdan sonra Mazdekilik taraftarlarının kimliklerini gizlemesi sebebiyle karanlık ve gizem dolu bir mezhep haline dönmüştür. Katliamdan kurtulan Mazdekiler ya gizlenmiş ya da Asya'nın Sâsâni hâkimiyeti dışındaki kırsal bölgelerine kaçıp yerleşmişlerdir.

İslâm'ın başlangıcında İran'ın çeşitli yerlerine özellikle dağlık ve ormanlık bölgelere dağılmışlardı. Bunlara Rey ve Hemedan bölgesinde Mazdekiyye, Cürcan'da Muhammire, Orta Asya'da Mubeyyize deniliyordu. VIII ve IX yüzyıllarda Mazdekiyye her biri bir şahıs adıyla anılan çok sayıda alt gruplara ayrılmıştır: Sunkaziyye, Mukannaiyye, Hürremiyye gibi gruplar ortaya çıkmıştır. Mazdekiyye'nin başta Bâtınîlik ve İsmailîlik olmak üzere Hürremiyye, Mukeyyize, Muhammira, Mukannaiyye ve Ravendiyye gibi mezheplerde etkili olduğu da kabul edilmektedir. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

İbâhiyye:

Dinin emirleriyle ahlaki ve konum düzenlemeleri benimsemeyen gruplara verilen genel adlardan biridir. Tehanevî, İbâhilerin mülkiyet hakkı tanımadıklarını, her türlü serveti, hatta kadınları bile ortak kabul ettiklerini söyledikten sonra bu zümrenin bütün yaratıkların en kötüsü olduğunu belirtir. (Muhammed Ali Et-Tehanevi) Hemen her toplumda mevcut olan İbâhiler, ilke ve görüşleri belli bir mezhep veya bir grup olmayıp dinin emir ve yasalarına ve kanunî düzenlemelere karşı çıkan fırkalar için kullanılan ortak bir isimdir.

Bunlardan sadece Sûfiyye fırkasını görüş ve itikatlarını ele alacağız, İnsanların İbâhiyye'ye meyletmesinin sebeplerini Allah'ın ibadet ve itaate muhtaç olmadığı, sonsuz lütuf ve keremiyle günahları bağışlayacağı, dini emir ve yasakların sağlayacağı manevî yücelişin ancak riyazetle, sevgi, aşk ve muhabbetle elde edilebileceği, esasen bunun insanın yapısında mevcut olduğu, ebedî mutluluk ve felaket ezelde takdir edildiğinden dinî kurallara uymanın bir önem taşımayacağı şeklinde özetlemek mümkündür.

Bir kısım aşırı Şii gruplarında olduğu gibi bazı sûfiler de âyetlerin zahirî manaları yanında bâtinî manalarının da bulunduğu ileri sürmüşlerdir. İbâhi sûfilere göre şeriat âlimlerinin kuralları ve skolastik yorumları, Allah'ın tecelli ettiği gönüllerdeki aydınlıkla mukayese edilemeyecek kadar suni ve sathidir. Bu noktadan hareketle sûfiler “Kendini imama veya şeyhe vakfeden kişi şeriat kurallarını yerine getirmese bile affedilecektir.” şeklindeki düşüncelerinden etkilenerek, kemale ulaşan bir âbidin ilâhî emirleri zorlama ile değil sevgi ile yerine getireceğini ve hatalarından dolayı affedileceğini düşünmüşlerdir. Hatta kâmil bir şeyhin tabiatı itibariyle günah işleyemeyeceğini, onun gayrimeşru gibi görünen fiillerinin değişik hikmetlerde anlaşılmasının gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bilhassa Kur'an'la bağdaşmayan şathiyyat türündeki sözlerinin ayıplanmaması İbâhi sûfilerce bir esas olarak benimsenmiştir. Bundan dolayı sûfi şeyhinin yaptığı işler, görünüşte yani zahiren Kur'an'a aykırı olsa da mutlak surette ona itaat etmelidir. Bütün bu hususlar şeriat ile sûfiyye öğretileri arasında uzun zaman bir çatışma ve mücadeleden ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Hâbitiyye:

Şia'ya mensup iken sonraları benimsediği bazı görüşler sebebiyle İslâm'dan ayrıldığı kabul edilen kelamcı Ahmed b. Hâbit'a (Ö: H. 232, M.846) uyan ve onun itikadını benimseyen bir fırkadır. Ahmed b. Hâbit'a göre biri kadim olan Allah, diğeri yaratılmış olan İsa b. Meryem (a.s.) olmak üzere iki ilâh vardır. İsa Allah'ın oğludur. Kâinatı yaratan, insanları âhirette hesaba çekecek olan da budur.

Bu görüşlerine Kur'an'dan destek arayan İbn Hâbit "Melekler saf saf olup Rabbinin buyruğu geldiğinde..." (Fecr 22) ve "Onlar Rabbinin gelmesini mi bekliyorlar?" (Bakara 210) mealindeki âyetlerde geçen "Rabb" ve "Allah" lafızlarıyla İsa'nın kastedildiğini; aynı şekilde "Allah Âdem'i kendi sûretinde yarattı." anlamındaki uydurma rivayette "Sûret'in sahibi, insan kılığına bürünmüş kadim kelime, yani İsa olduğunu savunmuştur." İlkel toplumların ve Hind dinlerinin bariz özelliği olan tenasuh inancının Ahmed b. Hâbit'in düşüncesinde büyük bir yer tuttuğu görülmektedir. Ruhun saflığı, kötülüklerde bozulduğu sürece çeşitli kalıplar içinde dünyaya gelişi devam edecektir.

Yine ona göre İsa (a.s.) beden haline gelmeden önce "akıl" dan ibaretti. İbni Hâbit, çok evliliği nedeniyle Nebi (a.s.)'ı eleştirmiş; Ebû Zer el-Gifâri'nin ona nisbetle nefesine daha hâkim ve daha faziletli olduğunu ileri sürmüştür. Onun ve arkadaşı Fazlul Hadis'in müştereken benimsedikleri bu görüşler bütün Müslüman âlimler tarafından şiddetle reddedilmiş, fikirleri Kur'an'a tevhid inancına ilmi ve tarihi gerçeklere aykırı görülerek küfür ve şirk sayılmıştır. Kaynaklarda bu iki kişinin müşterek görüşlerini benimseyenlere Hâbitiyye denildiği kaydedilmektedir.

Gâliyye:

Sözlükte "haddi aşmak" manasına gelen "guluv" kökünden çoğul anlamında nispet ismi olup "itidal çizgisini aşanlar" demektir. Bu kökten türeyen gulât ile Ehhü'l Gulüv, Ashabü'l-Gulüv terkipleri de aynı manada kullanılır.

Gâliyye'nin ortaya çıkışında siyasi, iktisadi ve psikolojik sebepler yanında en önemlisi Müslüman olan halkların eski din ve kültürlerini taşıyarak yeni dinin içine taşımaları olmuştur. İslâm devletinin, kuruluşundan kısa bir süre sonra Emevîler tarafından ele geçirilip hilâfetin saltanata dönüştürülmesi, devlet ileri gelenlerinin dinin emir ve yasaklarına istenilen ölçüde uymaması, muhaliflerini sindirmek için çeşitli yollara başvurmaları Müslüman halkta idare aleyhinde hoşnutsuzluk meydana getirmiştir.

Kerbela'da Emevî ordusu tarafından maiyetiyle birlikte katliama tâbi tutulan Hüseyin'in şehadetinden sonra durum daha da gerginleşmişti. Ali'ye duydukları aşırı sevgiye rağmen oğluna gerekli desteği sağlamayan Küfelilerin hissettikleri vicdan azabının etkisiyle Emevîlere karşı başlattıkları gizli faaliyetler aşırılıkların gelişmesi için uygun bir ortam oluşturmuyordu. Bu arada Nebi (a.s.) ailesinin haklarını korumak için silahlı mücadele başlatanlar yanında Allah tarafından desteklenen, manevî özelliklere sahip karizmatik liderlerin geleceğini iddia eden gruplar da ortaya çıkıyordu. Bu arada Şia bünyesinde Ali ve özellikle mazlum evlatları için duyulan aşırı sevgi ve muhaliflerine karşı gittikçe artan nefret duygularının etkisiyle onların etrafında efsaneler geliştiriliyor. Eski inançların da etkisiyle her birine ilâhî özellikler isnat ediliyordu. Böylece zaman içinde sevgideki aşırılık itikada aşırılığa zemin hazırlamış oldu.

Diğer taraftan Müslümanların ele geçirdikleri bölgelerdeki dinlere bağlı kimselerin İslâm'a girmeleri, eski inanç ve kültürlerini İslâm diyarına taşımaları yahut medeniyetleri ve dinleri zarar gören gayrimüslim unsurların kendi din ve kültürel değerlerini İslâmî bir görünüm içinde sunmaları, aşırılıkların ve aşırı grupların ortaya çıkışının önemli sebeplerinden bir kısmını teşkil etmektedir. Sa'd b. Ebi Vakkas'ın kurduğu Kûfe'ye gelip yerleşenler içinde, Arap ve mevâli gibi Müslüman unsurlar yanında Yahudi, Hristiyan ve eski İran dinlerine mensup iken bir kısmı Müslüman olmuş, bir kısmı ise eski din ve gelenekleriyle irtibatlarını sürdüren çok sayıda aile vardı. Bu sebeple ilk Gâliyye'nin, Ali'nin uzun yıllar yaşadığı Medine'de değil, daha çok Yahudi, Hristiyan, Zerdüşti ve gnostik menşei kimselerden oluşarak Kûfe'de ortaya çıkması çevrenin buna uygun olmasına bağlanabilir.

Görüşleri:

Gâli fırkaların, İslâm toplumunun bünyesinden kaynaklanan ve dışarıdan gelen tesirler sonucunda ileri sürdükleri aşırı fikirlerin belli başlıları şunlardır:

1. Uluhiyyet ve hulûl: İlâhî ruhun Allah Resulü'ne, ardından Ali'ye intikal ettiği ve Ali'nin ilah olduğu iddiası ile başlamış, ilâhî cüzün Ali'ye hulûl ettiğini ileri sürmüşlerdir. Hint dinlerinde mevcut olan bu düşüncenin Firavunlar devrinde Mısır'da yaygın olup oradan intikal ettiği (Ebû'l-Âlâ el-Mearri) yahut eski İran'daki Seneviyye'den kaynaklandığı (Neşvan el-Himyari) ileri sürülse de Allah'ın İsa (a.s.)'a hulûl ettiğini ve İsa'nın beşer şeklinde bir ilâh olduğunu kabul eden Hristiyanlık'tan geçtiği kanaati de yaygındır.

2. Teşbih: Allah'ın kula yahut kulun Allah'a benzetilmesi demek olan teşbihinde yabancı menşeli olduğu açıktır. Şehristaniye'ye göre teşbih görüşü, yaratıcıyı yaratılana benzeten Yahudi ve yaratılanı yaratıcıya benzeten Hristiyan düşüncesinden kaynaklanmaktadır. (Muhammed eş-Şehristanî, el-Milel ve'n-Nihal) Eski Yunan ve Hint dinlerinde görülen bu düşüncenin tabii sonucu Allah'ın insanlar gibi cisim olarak kabul edilmesidir.

3. Resullük İddiası: Elçiliğin sona ermeyeceği, zaman içinde imametın nübüvvete intikal edeceği ve imamın Resul olacağı düşüncesi. (Şehristanî a.g.e, 1.175)

4. İmamet: İmamların yetenekleri ve dindeki konumları hususunda aşırı iddialar ileri süren Gâliyye imamların Resul'ün vasisi olduklarını, nübüvvet otoritesine sahip bulduklarını, gaybı bildiklerini, bir kısmının ölmeyip gözden kaybolduğunu ve bir gün mutlaka döneceğini (rec'at) iddia etmektedir. Özellikle rec'at konusunda Yahudilik ve ondan etkilenen Hristiyanlığın tesirleri bulunduğu düşünülmektedir. (Tekvin, 1/5,11; Krallar 2/1,12; Malaki 4/5-6; Markos,16/6-20)

5. Tenasüh: Büyük ihtimalle Hinduizm ve Budizm'den Maniheizm'e daha sonra da Gâliyye'ye geçen ruhun bir bedenden bir bedene intikali (ruh göçü) inancı Sebeiyye, Kamiliyye, Harbiyye, Nusayriyye gibi Gâli fırkalarda ve Bektaşilik'te yaygın olarak görülmektedir. Tenasuha inananlar, sonuçta kıyameti ve öldükten sonra dirilmeyi kabul etmeyerek bunun ruhun bir önceki bedende işlediği amele göre bir başka bedene geçişi olduğunu, son bedendeki duru-

munun daha önce bulunduğu bedendeki hareketlerine göre nimet ve azap şeklinde gerçekleşeceğini iddia etmişlerdir.

6. Bâtinî Te'vil: Milâdi 1.yüzyılda eski Yunan felsefesinden Yahudiliğe geçen ve Tevrat'ın zâhirî ve bâtinî anlamı bulunduğu şekilde yaygınlaşan bâtinî te'vil, mühtedi görünen eski din âlimlerince İslâm dünyasına taşınmış ve daha çok İsmailiyye mezhebinin mensupları tarafından benimsenmiştir. En geç 3. yüzyıldan itibaren Gâliyye arasında Kur'an'ın sembolik ve bâtinî tefsiri geliştirilmiştir. Bunlardan başka Ali oğulları Hasan, Hüseyin ve Muhammed b. Hanifiyye'nin (el-esbâtü'l erbaa=özel torunları) kutsallığı, belirli bir dereceye ulaşıldığında dini mükellefiyetin düşmesi, dinin emir ve yasaklarını kabul edilmemesi (ibaha) mal ve kadında ortaklık gibi hususlar gâli fırkalarda görülen sapkınlıklardır.

Kolları: Gâli fırkaların sayısı on bir, on beş, yirmi beş olarak belirtilmektedir.

YEZİDİYYE

Yezidiler Şeyh Adıyy b. Müsafır b. İsmail b. Musa b. Mervan b. el-Hasan b. Mervan'a (Ö.1160) nispet edilen bir topluluk ve akımdır. Halk arasında şeytana tapanlar (şeytan perest, abede-i iblis) olarak adlandırılırlar. İnanç sistemleri eski İran inançlarının etkisiyle ortaya çıkmıştır. Yezidiliğin ortaya çıkışı ve adlandırılışı konusunda mezhepler tarihine ilişkin eserlerde değişik görüşler öne sürülür. Bir görüş Yezidi adlandırmasının Hariciliğin İbadilik kolundan ayrıldığı söylenen Yezid b. Ebû Uneys'ten geldiğidir. Diğer bir görüşe göre Yezidi adı eski İran inançlarındaki iyilik tanrısı "İzd" ya da "Yezdan" kelimesinden gelmektedir. Yezidilik'te İran ve Asur inanç öğelerinin karışmasından ortaya çıkmıştır. Çağdaş araştırmacılar bu görüşleri doğrulamakta, Yezidiliği doğrudan Şeyh Adıyy ile ilişkilendirmektedirler.

Şeyh Adıyy, Ümeyyeoğullarına mensup, döneminde büyük nam kazanmış bir mutasavvıftır. Bölge halkını irşad amacıyla Hakkari'ye gelmiş, ölüm yeri olan Laleş'te bir zaviye kurmuştur. Düşünce ve inançları bütünüyle Sünnî Müslümanlık sınırları içinde kalmış, Şeyh Adıyy'in ölümünden sonra yerine geçen Şeyh Hasan döneminde, özellikle Şiîlerin Yezid b. Muaviye'ye saldırmalarına ve lanetlemelerine karşılık Şeyh Adıyy'in taraftarları Yezid'i savunma adına Sünniliği kötüye kullanarak hem Yezid, hem de Şeyh Adıyy hakkında aşırı inançlar geliştirdiler.

Bu inançlar zamanla Şeyh Adıyy ve Yezid'in insan üstü varlıklar olduklarını savunan Yezidiliğin temel inançlarını oluşturdu. Kitabü'l Cilve ve Mushaf-ı Reş'te (Karakitap) açıklanan Yezidilik inançlarına göre, bütün yaratılmışlardan önce Melek Tavus vardı. Abtavus onu kendi seçilmiş yolunu aydınlatması için yeryüzüne gönderdi. Abtavus, öncesiz ve sonrasızdır. Yabancılar yanında aşağılanma konusu olmaması için adı ve nitelikleri söylenmez. Bu inanç Mushaf-ı Reş'te biraz daha açılır. Buna göre Allah başlangıçta beyaz bir inci yaratarak bunu Enfer adlı kuşun üstüne koydu. Kırk bin yıl onun üstünde oturdu. Sonra ilk olarak pazar gününü yarattı. Bugün, sûfi şeyhler ile bir tutulan yedi meleğin en büyüğü olan Azazil'i yarattı. Azazil, Melek Tavus'tur. Pazartesi günü Melek Derdail'i yarattı. Bu da Şeyh Hasan'dır. Salı günü Melek İsrail'i yarattı ki bu Şeyh Şems'tir. Çarşamba günü Melek Mikail'i yarattı, bu Seccadeddin'dir. Cuma günü Melek Cebrail'i yarattı ki buda Nasiruddin'dir. Cumartesi günü de Nurail'i yarattı ki bu da Fahrettin'dir.

Allah, Melek Tavus'u meleklerin reisi yaptı. Sonra yedi kat göğü, yeri, güneşi ve ayı yarattı. Daha sonra, son yaratılan Melek Fahreddin, insan ve hayvanları yaratarak bunları hırkasının yakasına koydu. O zaman meleklerle birlikte inciden çıktı ve öyle bir nâra attı ki, inci dört parçaya ayrıldı. İnciden akan sularla deniz meydana geldi. Dünya da deliksiz yusuvarlak oldu. Allah, Cebrail Seccadeddin'i bir kuş şekline sokarak salıverdi. O da incinin parçalarından güneşi, ayı, yıldızları, dağları, bitkileri, meyve ve ağaçlarını ve arşı yarattı. Allah bir gemi yaratarak içinde otuz bin yıl yolculuk etti. Sonunda gelip Laleş'e oturdu.

Mushaf-ı Reş'te bazı yasaklar da yer almaktadır. Yiyeceklerden marul, bakla, lahana, balık, geyik, horoz eti yemek haramdır. Özellikle horoz kutsaldır. Koyu mavi elbise giymek, helaya girmek, hamamda yıkanmak haramdır. Hamam ve helalar şeytanların oturdukları yerlerdir. Şeytan, kaytan (ip), satt (sel), şer (kötülük), mel'un (lanetli), lanet ve nal kelimelerinin kullanılması da yasaklar arasındadır.

Günümüz Yezidiliğinde Allah'ın varlığına, onun yedi kat göğü ve yeri yarattığına, her şeye kâdir olduğuna, evrendeki işleri yarattığı melekler aracılığıyla yönettiğine inanılmakta; bununla birlikte onun en büyük üç meleğın Tavus, Şeyh Adiy ve Sultan Yezid (Yezid b. Muaviye) olduğu söylenmektedir. Yezidilikte başlıca dini görevler namaz, oruç, hacc ve zekâttan oluşur. Namaz, doğuş ve batısı arasında güneşe doğru yönelerek dua etmektir. Namazdan önce yalnız eller ve yüz yıkanarak abdest alınır. Namaz büyük bir gizlilik içinde yerine getirilir. Başkalarının yanında ibadet etmek zorunda kalırsa, eller güneşe karşı çevrilerek yüze sürmekle yetinilir. Özel ve genel olmak üzere iki tür oruç vardır. Özel oruç yalnız din adamları tarafından tutulur. Bu oruç, aralık ve temmuz aylarında yirmişer ve arkasından Şeyh Adiy'in türbesine ziyaret sırasında kırk gün olmak üzere günlük oruçtan ibarettir. Oruç, sabahleyin güneşin doğuşundan sonra başlar, güneş battıktan sonra sona erer. Gün boyu yemek-içmek yasaktır. Ancak bir şey ikram edilmesi durumunda geri çevrilmez, yenilir ya da içilir. Ayrıca Hızır-İlyas için üç gün oruç tutmak da bir gelenektir.

Yezidilikte hac ibadeti 23-30 Eylül arasında Adiy b. Müsafir'in Laleş'teki türbesine yapılan bir ziyarettir. (Bâtınlık ve hulûl inancına bağlı fırkaların genelinde hacc, dinî lider ve büyüklerin kendilerini veya türbelerini ziyaret etmekten ibarettir.) Yezidilerin en alt tabakasını oluşturan müridlere özgü bir görev olan zekât, gelirin yüzde onunu şeyhlere, yüzde beşi pîr'e yüzde iki buçüğunu fakire vermektir.

Yezidiler kendi içlerinde sekiz sınıfa ayrılırlar. Bu sınıflar yukarıdan aşağıya doğru mir, baba, fakir, kaval, şeyhler, pîr, küçük ve mürid adlarını taşır. Baba Şeyhlik, Yezidilerin en yüksek fetva makamıdır. Mir, bulunmadığı zaman ona Baba Şeyh vekâlet eder. Baba Şeyh saç ve sakalını hiç kesmez, baştan aşağı beyaz elbise giyer. Baba Şeyhler yalnız Şeyh Fahreddin'in soyundan gelenler arasından seçilir. Vaaz, telkin, nasihat ve aileler arası uyuşmazlıklarını çözmekle görevlidir. Sürekli olarak Yezidilerin arasında dolaşır. Sırtlarına giydikleri hırkaları ölünceye kadar çıkarmazlar.

Boyunlarına “meftül” denen bir tasma takarlar. Fakir olabilmek için, zaruri haller dışında tek kıl bile kesmemiş olmak şarttır. Kaval- lar, Adıyy b. Müsafir’in türbesi çevresinde oturan görevlilerdir. Bun- lar yılda iki kez Yezidî köylerini dolaşır, yanlarında taşıdıkları Melek Tavus heykellerini halka öptürerek ve çevresinde tavaf ettirerek hacc görevini yapamayanlara bu görevi eda etmelerini sağlarlar. Adânî, Şemsanî ve Katanî kabilelerinin üyeleri şeyhler sınıfını oluşturur. Bunlar okuma-yazma işleriyle uğraşır, irşad eder, cenaze törenlerini yönetirler. Pîrler, Yezidilere yol gösteren yaşlılardır. Hacca gidenlerin yiyecek, içecek ve diğer ihtiyaçların karşılanması pîrlerin görevidir. Adıyy’in türbesine bekçilik edenlerin başkanlarına küçek denir. Bunlar da Kavallar gibi Melek Tavus heykelleriyle köyleri dolaşırlar. Yezidilerin en alt sınıfını oluşturan müridler, çiftçilikle uğraşan köylülerdir. Başlıca görevleri “efendilerimiz” dedikleri, üst sınıflara hizmet etmek ve vergi vermektir. Yezidilerde son derece katı olan bu sınıflar arasında geçiş imkânsız gibidir. Yezidiler yeni doğan çocuk- larını hemen sünnet ettirirler. Mümkün olabilirse ilk hafta içinde, olmazsa iki yaşına kadar Adıyy b. Müsafir’in Laleş’teki türbesi çev- resinde zemzem dedikleri suya üç kere daldırarak vaftiz ederler.

Yeryüzünde toplam Yezidi sayısının üç yüz bin dolayında olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye’de Mardin’in Midyat, Urfa’nın Viranşehir, Siirt’in Kurtalan ve Beşiri ile Batman’ın köylerinde, Hakkâri çevresinde, Gürcistan’da Tiflis ve Batum, Azerbaycan’da Bakü ve Erivan’ın köylerinde, Irak’ta Şingal (Sincar) dağlarında ve İran’ın muhtelif yerlerinde yaşamaktadırlar. Türkiye’de sayılarının on bin dolayında olduğu sanılmaktadır. (Şamil Ansiklopedisi)

DÜRZİLİK

Fâtımî Halifelerinden Hakim Biemrillâh döneminde vezir Hamza bin Ali tarafından kurulan aşırı hulûliyeci bir fırka, 1 Muharrem 408 (30 Mayıs 1017) tarihinde ilahlılığını açıklayan Hakim, yeni bir devrin başladığını, kurulan yeni dinin imamlığına da İran asıllı Hamza b. Ali'yi getirdiğini ilan etti. Esasen hareketin kurucusu olan Hamza b. Ali, yardımcılarını da (hudad) belirleyerek yeni dönemde İslâmî manada ibadetlere ihtiyaç kalmadığını, insanların gerçek bilgileri kendilerinden öğrenmeleri gerektiğini ileri sürdü.

Batin karakterli olan, bünyesinden çıktığı İsmail'i çevrenin inançlarını reddeden ve kendilerini tevhid ehli diye adlandıran Dürziler, asırlar boyu hemen herkes için bir muamma olma özelliğini korumuştur. Kavalalı Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, Suriye seferi sırasında (1831-1838 yılları arasında) Vâditteym'de (bugünkü Şuf) Dürzileri mağlup edince Mısır askerleri mabedlere girerek çok sayıda kitaba el koydular. Hepsi de Arapça olan bu el yazma eserler, daha sonra dünyanın çeşitli kütüphanelerine intikal etmiş ve diğer dillere çevrilmiş olduğu için fırka hakkında bilgi edilmek nispeten kolaylaşmıştır.

Mezhebin Esasları:

Dürzilik konusunda eser yazan müellifler, mezhebin iman ve amelle ilgili esaslarını genel olarak dört ana bölüme ayırırlar:

Hakim Biemrillâh'ın ilâh olduğuna iman etmek; eşyanın ilk illeti, yaratılışın aslı olan “emr”i yani Hamza b. Ali’yi bilmek; Hamza’nın yardımcıları olan hudud veya vezirleri tanımak; yedi esas (hisal veya vesaya) bilmek ve gereğini yerine getirmek.

Dürzilerin ilah olduğuna inandıkları Hakim Biemrillâh, Fâtımî halifelerinden Aziz Billâh’ın oğlu olup, Hicrî 375 (M.985) yılında doğdu. Sekiz yaşında veliaht tayin edildi. Hakim sert tabiatlı, merhametsiz, insanları katletmekten zevk alan bir kimse olarak tanınırdı. Giydiği yünlü elbiseyi yedi yıl sırtından çıkarmayan ve eşek üzerinde Kahire sokaklarında dolaşmayı adet edinen Hakim, ilahlılığını ilan etmeden önce geceleri sık sık Mukattam Dağı’na çıkar, yanında bulunan hizmetçilerin edep yerlerini açtırıp dokunur ve daha başka anlatılmayacak ahlaksız davranışlarda bulunurdu. (Abdurrahman Bedevi) Hakim, davranışlarındaki tutarsızlıklar, mensupları tarafından yorumlanarak uluhiyetin belirtileri olarak görülür ve her türlü hareketi çeşitli hikmetlerle açıklanmaya çalışılırdı. Onlara göre bu fiillerin bir zâhiri, bir de bâtini yönü vardı. Normal insanların bildiği sadece zâhirdir. Batın ise ancak fırka mensuplarınca bilinir. Hamza b. Ali de Hakim’in merhametsizliklerini ve şiddet hareketlerini, tutarsızlık ve taşkınlıklarını büyük bir ustalıkta te’vil ederek onun ilahlılığının delilleri olarak göstermeye çalışırdı.

Hakim Biemrillâh, Mukattam Dağı’na çıkma âdetini ilahlılığını ilan ettikten sonra da devam ettirmiş fakat 411 yılı Şevval ayınının 27. gecesi (12,13 Şubat 1021) dağa gittikten sonra bir daha geri dönmemiş. Tarihçilerin çoğu, onun dengesiz hareketlerinden rahatsızlık duyan kız kardeşi Sittilmülk’ün öldürdüğünü kaydederler. Hakim’in kayboluşu, aşırı Şii fırkalarında görülen ve tatmin olmamış psikolojik arzuların tepkilerini simgeleyen gaybet ve rec’at telakkilerine uygun olarak Dürziler tarafından onun ölmediği, Sema’ya yükselip gaybete girdiği, zamanı gelince geri dönüp insanlara gerçeği anlatacağı şeklinde yorumlanmıştır.

İhvan-ı Safa vasıtasıyla Yeni Eflatuncu düşüncelerden etkilenen Dürzilere göre bütün varlığın kaynağı Allah’tır. Her şeyin var oluş

sebebi ve asıl illet O'dur. Allah birdir, ezelidir, büyük bir cevherdir. Hikmet, kudret ve adalet gibi sıfatları olmaksızın hâkim, aziz ve âdildir. O'nun hakkında "nerede, nasıl, ne zaman" gibi soruları söz konusu değildir. O idrak ve anlayışın ötesinde olup düşüncüyü aşar. Herhangi bir isim veya sıfatın şumulüne girmez. Kelimelerle açıklanamaz. Benzersiz, kadim ve ebedidir. Zaman ve mekânla sınırlanmış değildir. Bütün eşyayı kendi nurundan yaratmıştır ve hepsi O'na dönecektir. Bu kadar yüceliklere sahip bulunan Allah, insan idrakinin ifade vasıtası olan kelimeler aracılığıyla beşeriyete hitap etmesi mümkün olmadığından, muhtelif zuhur ve tecellilerle insanlara yaklaşmıştır. Bu tecellilerin ilki "El-Aliyyul Â-la" şeklinde vuku bulmuştur. Bu zuhuru bazı perdeleme dönemleriyle birlikte yetmiş devre takip etmiştir. Binlerce yıl devam eden bu devreler toplam olarak 344 milyon yıla ulaşır. Bu devreler sonunda Allah "el-Berr" şeklinde tecelli etmiş, ardından kısa aralıklarla Fatimî halifelerinden sırasıyla Kaim Biemrillâh, Mansur, Müiz Lidinillah ve Aziz Billah'ta zuhur etmiştir. Allah'ın en son ve en mükemmel tecellisi altınca halife Hakim Biemrillâh'ta görülmüştür. Bu bakımdan Hakim'in birbirinden kesinlikle ayrılmayan ilâhi ve beşerî yönleri mevcuttur. Allah'ın herhangi bir cisme girdiğini (hulûl) kabul eden Dürziler, onun bir örtü ve beşerî suret edindiğini yazıdaki mana gibi insanlara karşı perdelendiğini ileri sürerler.

Hamza b. Ali "Keşfü'l-Hakâik" adlı risalesinde Yahudi, Hristiyan ve Müslümanlara, Allah'ın Musa'ya (a.s.) bir ağaçtan seslendiği şeklindeki inançlarıyla karşılaştırarak, milyonlarca insanı yöneten Hakim'in taş ve ağaçtan daha üstün olduğuna göre Allah'ın onun bedenine hulûl edip onunla perdelenmesinin daha makul bulunduğunu, dolayısıyla Allah'ın diliyle konuşarak onun kudretini izhar etmeye layık varlığın Hakim Biemrillâh olduğunu savunmuştur. Şu hâlde Hamza'ya göre Hakim'in sözlerini duyan biri "Allah şöyle buyurdu." diyebilir. Ancak Musa'nın ağaçtan duyduğu söz için aynı şeyi söylemek doğru değildir. Zira düşünen ve anlayan varlık, hicap (perde) olmaya düşünmeyen ve anlamayan varlıktan daha layıktır. (M. Ahmet el-Hitap)

Genellikle hulûliye inancına bağlı bütün fırkalar efendinin sözünü Allah'ın sözü olarak kabul ederler. Allah'ın sözü gibi değil, aynen Allah'ın kelamı olarak telakki eder öyle inanırlar. Tenasüh kavramı ruhun hayvan ve bitkilere de geçtiği inancını içerdiği için Dürziler bunun yerine “tekammus” terimini kullanmayı tercih etmişlerdir. (Tekammus: Ruhun gömlek değiştirmesi demektir.)

Yedi Esas: Dürziliğin hem inanç hem de ahlaki yönüyle olan yedi vasiyet mezhepte dördüncü farz olarak bilinir. Onlara göre Hamza b. Ali, tenzil ve te'vil ehlinin, yani Ehl-i Sünnet ve Şia'dan İsnâaşeriyye, İsmailiyye ve Karamita'nın gerekli gördüğü kelime-i şehadet, namaz, oruç, hacc, zekât, cihad ve velayet gibi esasları en-Nakzul hafi adlı risalesinde iptal etmiştir. Hamza bunu yaparken Hakim Biemrillâh'ın fiil ve davranışlarından ilham almıştır. Ona göre Hakim bir müddet namaz kılmamış, Cuma, cenaze ve bayram namazlarına iştirak etmemiş Hicrî 400 (M.1009-1010) yılında zekâtı kaldırmış, oruç tutmayı ve hacca gitmeyi gereksiz görmüş, cihadın zahir ve batınını ilga etmiş, te'vil ehli olan Bâtıniyye yahut İsmailiyye'nin özellikle Ali b. Ebû Tâlib ve nesline tahsis ettikleri velayeti sadece kendisine tanımıştır. İptal edilenlerin yerine konulan yedi esas şunlardır:

1. Doğru sözlülük: Namazın yerine konulan bu esasa göre bir Dürzi dindaşı hakkında doğru sözlü olmak zorundadır. Ancak diğer din mensupları için hayat hakkı da dahil olmak üzere hiçbir konuda doğruluk prensibinin uygulanması gerekli değildir. Çünkü diğer din mensupları zalim, kör ve cahildirler.

2. Din kardeşini korumak: Zekâtın yerine konulan bu esas sadece mezhep kardeşliğine hasredilmiştir.

3. Var olmayana ibadetten vazgeçmek: Siyam yerine konulan bu esasa göre Dürzilerin Hakim'den önce inanç ve ibadetlerinin, mevcut olmayana ibadet sayıldığından hiçbir değeri yoktur.

4. İblisler ve azgınlardan uzaklaşmak: Hacca karşı konulan bu kurala göre uzak durulması gereken kimselerden maksat geçmiş

Resullerdir. Dürziler, prensip olarak bütün Resullere muhaliftirler. Çünkü Resuller Hakim'i bırakarak insanları asla zuhur etmeyen bir ilâha çağırmışlardır.

Hamza b. Ali, bütün Resullerle ve özellikle şeriat sahibi Âdem, Nûh, Musa, İsa ve Muhammed'le (a.s.) savaşmayı, onların bozulmuş olduğunu iddia ettiği akide, şeriat ve dinlerinden uzaklaşmayı zaruri sayar. İsmailiyye'de görülen, "natık" ve "esas" yani Resul yerine geçen iman Dürzilere iblis ve şeytandır. Ancak günümüz Dürzileri Muhammed (a.s.) hakkında daha mülayim bir yol takip ederek onun, kendi dinlerinde sadece risalet vasıtası olmak gibi sınırlı bir yeri bulunduğunu yahut Allah Resulü olduğunu kabul ederler.

5. Hakim Biemrillâh'ı her devirde tek ilâh tanımak: Kelime-i şehadete karşı konulan bu kural, gizlilik esasına riayet maksadıyla başka din mensuplarının yanında terk edilerek kalben uygulanabilir. Zor durumlarda Hakim'in uluhiyeti dil ile inkâr edilebildiği gibi Hamza b. Ali'ye de lisanen küfür ve lanet caizdir.

6. Hakim'in hüküm ve fiiline rıza göstermek: O fiillerin mutlaka bir hikmete bağlı olarak işlendiğine inanmak demektir.

7. Her durumda Hakim'in hükmüne boyun eğmek: Velayetin yerine konulan bu kural Hamza b. Ali'ye göre bütün öğretilerin gayesini teşkil etmektedir.

Dürzilerin kutsal metinlerinde Dürzi kadınlarla erkekler kardeş kabul edilmekte, bir Dürzi erkeğin Dürzi kadınla evlenmesi halinde kadını kendisine eşit kabul etmesi, bütün mallarını onunla paylaşması emredilmektedir. Evlenme konusunda genellikle Hristiyanların tesirinde kalan Dürzilerde evlenme yaşı kadınlarda on yedi erkeklerde 18 olarak kabul edilir.

Dürzilerde miras taksimi, Sünnî Hanefi hukuk sisteminin tatbikatına uygun cereyan etmekle birlikte en çok görülen yazılı vasiyet uygulaması vardır. Diğer hukukî mükellefiyetler ve müeyyideler, yenilip-içilmesi, serbest ve yasak olan şeyler, çocukların sünnet edilmesi, cenaze namazı gibi hususlar İslâmî kurallara göre

uygulanmaktadır. Ramazan Bayramı küçük bayram, kurban bayramı büyük bayram olarak kutlanır. Kadın-erkek Dürzilerin çıplak ayakla, kilometrelerce Abdullah et-Tenuhi'nin Abeyh'teki mezarını ziyaret etmeleri Güney Lübnan'da görülen bir uygulamadır.

Dürzî ahlak sisteminde yedi esastan birincisi olan doğruluk, bütün faziletleri ihtiva eden tevhidle eş değerde olup yalancılık şirkle (Hakim Biemrillâh'a karşı) eşit tutulur. Dürzî muvahhidler birbirinin kardeşi ve bacısı kabul edildiğinden karşılıklı yardımlaşma esastır. Zengin fakire mutlaka yardım etmelidir. Mali gücü yeterli olan başkasından yardım istemesi şiddetle yasaklanmıştır. Tefecilik ve karaborsacılık büyük bir ahlaki suçtur. Diğer ahlaki görevler arasında en önemli şey iffettir. Dürzilere göre tevhid dini mensuplarını ahlaklı, iffetli ve namuslu olmaya yöneltir. Sıla-yı rahimde bulunmak, misafire ikram etmek, israftan kaçınmak, söz söyleme ve oturup kalkmada edepli olmak ve tutumlu davranmak ahlaki bakımdan uygulanması istenen hususlardır. Kendilerinden olmayanlara davranışları ve inançları konusunda ifşaatta bulunmayan ve tehlikelerden korunmak gayesiyle takiye uygulayan Dürziler, 1860 yılına kadar kendilerini Müslüman göstermiş ve muhtelif yerlerde camiler de inşa etmişlerdir. Gizlilik esasına uymaları başta Nusayriler olmak üzere pek çok kimse tarafından ahlaksızlıkla itham edilmelerine sebep olmuştur.

Cemaat Teşkilatı:

Bahaeddin el-Muktenahi'nin Hicrî 434 (M.1042) yılında Menşuru'l-Gaybe'yi yayınlayıp çekilmesi veya ölmesi üzerine Dürziliğe giriş ve çıkış tamamen kapanmıştır. Dürzi toplumunun ayakta kalma politikası istikametinde alınan bu tedbir, bazı nüfuzlu Arap aileleri istisna edilirse devamlı uygulanmıştır. Bu bakımdan Dürziler yaklaşık bin yıldan beri misyoner teşkilatına ihtiyaç duymayan gizli ve kapalı bir topluluk olma özelliğini korumaktadırlar. Toplum fertlerini birbirine bağlayan ve cemaat halinde tutan amillerin başında inanç bağı gelir. Diğer bağlar dini bağ ve inançlarını destekleyen unsurlardır.

Dışarıdan evlenme olmadığı ve cemaatin büyük bir kısmı dağlık bölgelerde yaşadığı için hayatlarını yabancılara karışmadan sürdürebilmektedirler. Asırlarca devam eden toprağa bağlılık ve bağımsızlık duygusu bu cemaatin hayat anlayışının temelini teşkil eder. Çoğunluğu oluşturdukları merkezlerde kendilerinden olan bir emirin idaresinde inanç, hukuk ve âdetlerini devam ettirirler. Perşembe akşamları ibadet mahalli olan halvetlerde toplanan ukkal denilen sınıfi derecelerine göre belli dini metinleri okuduktan sonra halvetten ayrılırlar. Akidenin sırlarını dinleme hakkını haiz olan en yüksek dereceliler gecenin sonuna doğru dağılırlar. Halvetlerdeki bu düzen, 1762 yılında beri gizliliği sağlamak amacıyla devam ettirilmektedir.

Tarihte Dürzî toplumuna hâkim dört büyük aile görülür. Bunlar Tenuhiler, Şihabiler, Maniler, Cambolatlardır. Günümüzde Dürzîlerin kesin sayısı bilinmemekle birlikte Lübnan, Suriye, Filistin ve Ürdün'de yaklaşık 450 bin Dürzi bulunduğu sanılmaktadır. Lübnan'daki Dürzîlerin nüfusu 170 bin, Suriye'de ise 260 bin civarındadır. İsrail Devleti'nin kurulması esnasında Filistin'de yaşayan Dürzîler buna karşı gelmedikleri için diğer Araplardan daha iyi muamele görmektedirler. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

NUSAYRİLİK

Ali'ye ilâhlık isnat eden Bâtınî bir fırka. Büyük bir ihtimalle fırka adını kurucusu Ebû Şuayb b. Nusayr en-Nemirî'den (Ö: H.270, M.883) almıştır. Eşari'nin hulûl inancı içinde zikrettiği fırkayı Nemiriyye olarak anmasından, ilk dönemlerdeki yaygın isimlendirmenin Nemiriyye olduğu anlaşılmaktadır. Fırkayı bu adla ananların ilki veya ilklerden biri Dürzi âlimlerden Hamza b. Ali'dir. Aynı asırda Ebû'l-Ala el-Maarrî, Nusayrîlik'ten bir fırka olarak bahsetmiş, İbn Hazm da fırkayı bu adla anmıştır. Tarih boyunca bu isimle anılan fırka I. Dünya Savaşı'nın ardından bölgeyi ele geçiren Fransızların talebi, mensuplarının da uygun görmesiyle Alevî adıyla anılmaya başlanmıştır. Günümüzde de bu adla bilinen fırka, bazen diğer Alevî kesimlerden ayrılması için Nusayri Alevîliği, Arap Alevîliği, Suriye Alevîliği, Çukurova Alevîliği, Akdeniz Alevîliği, bazen de mahalli olarak Fallah (çiftçi) şeklinde zikredilmektedir.

Nusayrîlik Hicrî 3. yüzyılda, muhtemelen Basra'da doğmuş, İsnââşeriyye'nin onuncu İmamı Hasan el-Askerî zamanında Kûfe ve Samarra'da yaşamış olan Muhammed b. Nusayr tarafından kurulmuştur. İbnu'n-Nusayr, Ali en-Naki'nin ilâhlığını, kendisinin de onun Resulü olduğunu iddia etmiş, tenasuhu benimsemiş, haramları helal saymak gibi aşırı görüşler ileri sürmüştür. (Nevbahti) Başta hulûl anlayışı olmak üzere İbnu'n Nusayr hakkında verilen bilgiler Kitâbü'l-Mecmû'nun ilk bölümlerindeki bilgilerle (Ahmet el-Hatib)

örtüşmektedir. Onun ölümünden sonra fırkanın başına Muhammed b. Cündep, onun ardından Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Canan el-Cünbulanî geçmiştir. Irak'ta kurulmasına rağmen V. yüzyılın ortalarından itibaren daha çok Suriye ile Adana-Mersin yöresinde tutunabilmiş olan fırka, İbnu'l Arabî'nin eserlerinden faydalanan ve şiirlerinde derin tasavvufî duyuları seslendiren Sincarî, Nusayriliğin en büyük şahsiyetlerinden biri kabul edilmektedir.

Memlüklüler döneminde Nusayriliğin yaşadığı Cebeli Ensariye'nin güneyindeki kaleleri İsmailîlerden alan Sultan Baybars, halkın yaygın İslâmî anlayışa mensup zümrelere katılması için teşebbüslerde bulunmuş, Bâtınîlere karşı sert tutumuyla tanınan Sultan Kalavun döneminde (1279-1290 yılları) fırkaya girme yasaklanmış, mensuplarının bulunduğu yerlere camii yapma mecburiyeti getirilmiş, ancak fazla bir zaman geçmeden camiiler harap olmuştur. Mercidâbık Savaşı (H.922, M.1516) sonrasında Nusayriler Osmanlı idaresine girmiş, uzun süre Halep'te mahalli şeyhlerin denetiminde serbest bir hayat yaşamışlardır. I. Dünya Savaşı'nın ardından bölgenin önce İngilizler, sonra Fransızlar tarafından işgal edilmesiyle, Fransızlarla Suriyeli yetkililer arasında gerçekleşen görüşmelerin ardından 1920 tarihinde, "Alevî toprağı" adı altında idarî bir birim kurulmuş, bu isim 1922'de Alevî devleti olarak değiştirilmiştir. 1936'da burası Suriye Devleti'nin bir vilayeti kabul edilmiş, 1939'da Fransa, Lazkiye bölgesine müstakil bir statü vermiş, 1942 yılında Lazkiye idaresi Suriye'ye katılmıştır. Türkiye'de Hatay, İskenderun, kısmen Adana ve Mersin'de, Lübnan'da ise daha çok kuzey kesimlerinde bir grup Nusayri yaşamaktadır.

İnanç Esasları:

Kutsal saydıkları kitaplarında "Allah katında din İslâm'dır." (Âl-i İmrân 19) âyetine yer veren (Hasibî, Kitâbü'l-Mecmû) ve kendilerini Müslüman olarak tanımlayan Nusayriler, Kur'an'a saygı göstermekle birlikte inanç ve ibadet anlayışlarını geleneklere göre biçimlendirmiş, âyetleri bilinen dil ve yorum kurallarıyla bağdaşmayan biçimde te'vil etmişlerdir.

Uluhiyyet:

Fırkanın ana kitabı Hasibî tarafından kaleme alındığı bilinen ve on altı sûreden meydana gelen Kitâbü'l-Mecmû'dur. Eserin "Şehadet" adını taşıyan on birinci sûrede yer alan şu ifade fırkaya ait din anlayışının mahiyetini ve temel özelliğini göstermektedir. "Ben Nusayri dininden, Cündibi görüşünden Cünbulanî tarikatından, Hasibi mezhebinden, Cillî görüşünden, Meymuni fikhından olduğuna şehadet ederim. (Hasibî, a.g.e, s. 408) Aynı sûrede geçen "Ben şehadet ederim ki Ali b. Ebû Tâlib'den başka ilâh, Muhammed Mahmud'dan başka hicab, Selmân-ı Fârisi'den başka bab yoktur." (Hasibî, a.g.e, s. 407) biçiminde şehadette fırkanın temel inancını özetlemektedir. Burada Ali "ayn" Muhammed "mim" Selman "sin" ile simgelenmektedir. Beşinci sûre olan "el-Aynul Aleviyye" bu üç sırta tahsis edilmiştir." (Hasibî, a.g.e, s. 407)

Ali'nin ilâh kabul edilmesi beşerin ilâh yerine konulmasından öte, aşkın ilâhın beşere hulûl etmesi ve tenezzül göstermesi anlamına gelmektedir. Nusayriliğe göre Allah daha önce altı defa beşer olarak tezahür etmiş, yedincisi Muhammed (a.s.) döneminde Ali'de gerçekleşmiştir. "Yedi devir" olarak tanımlanan bu devirler, Âdem, Nûh, Yakub, Musa, Süleyman, İsa ve Muhammed (a.s.) dönemleri olup bu devirlerde sırasıyla Habil, Şit, Yusuf, Yuşa, Âsaf, Batıra (Petrus) ve Ali isimleriyle hulûl vuku bulmuştur. (Ta'lim-un Nusayriyye)

Kitâbü'l-Mecmû, baştan sona kadar Allah'ın kendisinde hulûl ettiği bir şahsiyet olarak Ali'nin ilâhlığını dile getiren ifadelerle doludur. Ali'nin şehit edilip nasuti kalıptan çıkmasından sonra yerleştiği mekânla ilgili olarak farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Haydariyye'ye göre Ali göğe yükselmiştir. Gök bir sembol olup "Mana"nın bulunduğu yerdir. O Muhammed'i temsil eden güneşte oturmaktadır. Kilâziler'e göre ise Ay Ali'nin mekânı olup güneş Muhammed, gök Selman'dır. (Fığlalı)

Nusayrîlik, Bâtını ve bağdaştırmacı karakteri sebebiyle sistemleştirilmiş bir inanç listesi ortaya koyamamış olmakla birlikte gerek Kitâbü'l-Mecmû'da ve diğer otantik eserlerde yer alan ifadeler göz

önünde bulundurularak yapılan araştırmalarda fırkanın melek, vahiy, elçilik, tenasuh ve âhiret gibi alanlarda inanç ve kabulleri tespit edilememiştir.

Melek inancı:

Nusayrilere göre Allah'ın sayısı bilinemeyecek kadar meleği vardır. Arşın üstü âlemlerin Rabbine aittir. Arşı taşıyalar da sekiz kutsal melektir. (Hakka 17) Melekler parlak, halis ipekten yapılmış yeşil elbiseler giyen nuranî varlıklardır. Ali'nin çocukları Hasan ve Hüseyin gerçekte birer melekten başka bir şey değillerdir.

Vahiy:

Allah Resullere seslenerek onlara yazılı mesajlarını bildirmiştir. Bu bağlamda Nusayriler Davud'a Zebur'un, Musa'ya Tevrat'ın, İsa'ya İncil'in ve Muhammed'e Kur'an'ın verildiğini kabul ederler. Kur'an'a büyük saygı gösteren, Kitâbü'l-Mecmû'da bazı sûre ve âyetlerden ıktibasta bulunan, ibadetlerinde bazı sûreleri okuyan Nusayriler Kur'an'ın bâtinî manalarının bulunduğunu, kendilerinin bu manalara vakıf olduklarını iddia ederler.

Nusayrilerin elçi inancı:

Nusayrilikte Resuller Allah'ın nasuti kalıba girdiği bedenler yahut bu bedenleri haber veren kimselerdir. Bunlar esas itibariyle nurdan olup Sema'dan cesetsiz olarak iner, daha sonra bir bedene bürünürler. Gerçeklikleri açısından yemez, içmez, eşleriyle fiziki beraberlik kurmazlar Âdem (a.s.)'dan, Muhammed (a.s.)'a kadar yüz bin elçi gelmiş olup Muhammed (a.s.) bunların hepsinin temsilcisidir.

Nusayrilikte tenasuh ve âhiret inancı:

Nusayri sisteminde belirleyici inançlardan biri tenasuhtur. Fırka'ya göre ruh ölümle birlikte bedenden ayrılınca, başka bir bedene girerek yeniden dünyaya gelir. Bu yeni beden ölen kişinin önceki inanç ve yaşayışına göre değişir. Nusayri bir mü'min, sırları bilerek ve onların gerektirdiği biçimde hayat sürdüğü takdirde yedi

değişim geçirip yıldızlar arasında yerini alır. İnkârı ve kötülüğü seçenler fitratlarına göre köpek, deve, katır, koyun, akrep, yılan şeklinde doğarlar. Çok çirkin ahlak sergileyenler ise necis hayvanların yahut birtakım haşerelerin bedenlerine girerler. Kâfirler için hayvan olarak dünyaya gelme devirler boyu devam eder. Sonunda Mehdi el-Muntazar çevrelerinde çok sayıda yeniden doğuş öyküleriyle karşılaşmakta, birçok insan önceki hayatından söz etmektedir.

Âhret tasavvurları oldukça karışık ve müphem bir nitelik taşıyan Nusayriler, dualarında cennet ve cehennem inancına yer verirler. Ancak bu, Kur'an'dan ortaya konan tablodan büyük ölçüde uzak bir nitelik taşır.

Nusayrîlikte ibadetler:

Nusayrîlik Bâtîni ve bağdaştırmacı karakterine paralel olarak temel İslâmî ibadetleri te'vil ederek ferdî ve toplu biçimde yerine getirebilen kendine has ibadet anlayışı geliştirmiştir. Namaz Ali'ye açılan kalbin niyazı anlamında anlaşıldığından özel bir mekâna, camiye ihtiyaç duyulmadığı gibi herhangi bir tarafa yönelme yahut özel bir duruş da söz konusu değildir. Namazın temel şartları beş seçkini (Muhammed (a.s.), Fâtır (Ali), Fatıma, Hasan, Hüseyin ve Muhassın) zihinde tutmak, dua esnasında gülmemek ve konuşmamak, Abbâsî renginde olduğu için siyah takke giymemek, gizliliğe riayet etmek ve namazı "Mü'minlerin emiri büyük ve yüce Ali, bize merhamet et." diyerek bitirmektir. Bu namazın edası, Kur'an'dan Fatiha, İhlas ve diğer bazı kısa sûrelerle, Kitâbü'l-Mecmû'daki sûreleri ve "kudas" adı verilen bazı duaları okumaktan ibarettir. Toplu olarak kılınan namaz ise büyük bir şeyhin ziyareti, bayramlar ve yola giriş merasimleri gibi vesilelerle yerine getirilir.

Kadınların ve topluma kabul edilmemiş olanların alınmadığı bu ibadette ferdî yapılardan farklı olarak ezan okunur, kutsallığına inanılıp şeyhlerden başlanarak cemaatin her biri elde dolaşan kadehten bir yudum alır, bazı sûrelerin okunması sırasında secde edilir. Namaz gibi İslâm'ın diğer ibadetlerinin de te'vil edildiği Nusayrîlik'te oruç Allah Resulü'nün babası Abdullah'ın sessizliğini temsil

eder ve diğer Bâtînî mezheplerdeki gibi “sırları (inançlarını) başkalarından gizlemek” anlamına gelir. Zekât Selmân-ı Fârisî’yi temsil eder ve “din’e inanıp başkalarına nakletme” manasındadır. Bununla birlikte fırkanın işleyişinde zekât çeşitli vesilelerle icra edilen merasimlerden sonra şeyhe verilen paradır. Kendine özgü davranışları ile fırkaca kutsal sayılan kişileri ziyaret etmek zaten bütün Bâtînî fırkalar indinde hacca gitmek olarak kabul edilir.

Nusayrilikte bayramlar, ibadetlerin önemli bir parçasını teşkil eder. Bu günler hem toplu ibadetlerin yerine getirildiği hem de en azından bazı bayramlarda dışa dönük olarak sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın gerçekleştirildiği zamanlardır. Ramazan ve kurban bayramları ile Şiîlere has kutsal günlerden başka, temelini Kur’an’a ve rivayetlere dayandırdıkları bayramlar arasında istisnasız bütün Şiîlerin kutladığı Ğadir Bayramı (18 Zilhicce) (“Veda Haccı dönüşü Allah Resulü’nün Ali’yi Ğadir Hum denilen mevkîde kendisinden sonra imam ve vasi tayin ettiğine inanılan gün.”); Fıraş Bayramı (29 Zilhicce, hicret esnasında Ali’nin Rasûlullah’ın (a.s.) yatağında uyuduğu gece); Nevruz Bayramı, Mihrican Bayramı ve İsa’nın doğumu bayram bunlardan bazılarıdır.

Nusayrilikte dinî hiyerarşi büyük şeyhlik, şeyhlik, nakiblik ve neciblikten oluşur. Soyu, ilmi, yaşayışı ve diğer üstünlükleriyle temayüz eden büyük şeyh, bir otoriteye sahip olup Ali’nin yeryüzündeki gölgesi olarak kabul edilir. Atalarının melek olduğuna inanılır. Şeyhlik babadan oğula intikal eder.

Nusayrîlik gizliliği benimseyen bir fırka olduğundan bütün öğretiler sır konusunda olup bunları başkalarına bildirmek ağır bir suç ve büyük bir günah olarak telakki edilir. Suriye’de ve Türkiye’de yaşayan Nusayri müellifler, belli ölçüde kendi toplumlarını zahiri bilgilerle beslemek ve fırka ile ilgili sorunları ortadan kaldırmak amacıyla son zamanlarda çok sayıda eser yazmışlardır. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

HURÛFİLİK

Fazlullah-ı Hurûfi'nin (Ölümü:H.796, M.1394) kurup geliştirdiği, harflerin esasına dayanan Bâtınî bir akımdır. Hurûfiliğin temeli, eski çağlardan gelen ve harflerle sayıların kutsallığını kabul edip onlara çeşitli sembolik anlamlar yükleyen anlayışa dayanır. Çok eskiden beri tabiatta varlığı kabul edilen gizli güçler, şekil ve harflerle ifade edilmeye çalışılmış, sonuçta tabiat bilimlerinden efsun, tılsım sihir gibi telkinlerle “harf” ilmi adı altında sözde ilimler ortaya çıkmıştır. Hurûfiliğin ne zaman ve nasıl doğduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte gerçek anlamıyla milattan önce IV. ve III. yüzyıllardan itibaren Ortadoğu'daki Helenistik Gnostik karakterli dinlerde ortaya çıktığı görülmektedir.

Ortadoğu coğrafyasında harflerin bazı gizli özelliklere sahip olduğu düşüncesi hayli eskidir. Mesela Hicrî II.(M.VIII.) yüzyılda aşırı Şîilerden Mugîre b. Said el-İclî Allah'ı harflere benzetmişti. Daha sonra Hurûfi anlayış ve yorumlar, başta bazı mutasavvıflar olmak üzere çeşitli mezhebi gruplar arasında ilgi görmüş, özellikle İbnü'l-Arabî'nin katkılarıyla bu ilgi daha da artmış, İbn Haldun ve Katib Çelebi gibi âlimler bile bu anlayışın etkisine kapılmışlardır. Fakat İslâm dünyasında Bâtınî düşüncelerin ışığında Hurûfiliği bir sitem şekline sokan ve bir fırka halinde yayan kişi Fazlullah-ı Hurûfi olmuştur.

Timur'un saltanatı döneminde İran, Harezim, Azerbaycan ve Irak bölgeleri çeşitli tarikatlar ve şeyhlerin yaygın şekilde faaliyet gösterdiği muhitlerin başında gelmekte, ilim ve tarikat ehline değer veren Timur'un hoşgörüsü de bunların faaliyetlerini kolaylaştırmaktaydı. Böyle bir kültür atmosferinde Fazlullah-ı Hurûfi, Bâtinî şeyhlerinden olan Serbedârilerle birlikte Horasan'da isyanlara karışan Şeyh Hasan-ı Cürî (Ölümü: H.743, M.1342-43) ve onun halifelerinin tesiriyle sistemini kurmaya, akidesini yaymaya çalışmıştır. (Cemil Meriç) Hurûfiliği kurarken Bâtinîlerin te'vil usullerini başarılı bir şekilde kullanan Fazlullah rüya yoluyla gerçeği bulduğunu, bazı sırların kendisine bu yolla bildirildiğini ileri sürerek Arapçadaki yirmi sekiz harf ve bunlara ilaveten Farsçadaki dört harf ile sayılar arasında çeşitli ilişkiler kurmak suretiyle Hurûfilik sistemini yerleştirmiştir. Bu sistemde bütün evren ve varlıklar, insanın yüzünde bulunduğu kabul edilen ve birine "hutut-ı ebiyye" diğerine "hutut-ı ümmiye" denilen yedişer hatlı iki görünüşle açıklanır. Bütün dini hükümler yirmi sekiz ve otuz iki sayısına uygulanarak bu hükümlerin insanın yüzünde temsil edildiği ileri sürülür. Âyet ve hadisleri de Hurûfilik sistemi çerçevesinde Bâtinî te'villerle açıklayan Fazlullah ve diğer Hurûfiler, özellikle Hurûf-ı Mukattaa'nın müfessirlerce ileri sürüldüğünün aksine müteşabih değil muhkem olduğunu savunmuşlar, sayısı on dördü bulan bu harfleri de insanın yüzündeki hatlarla ilişkilendirerek açıklamışlardır.

Kur'an'da geçen bütün "Fazl (Fadl) kelimeleriyle Fazlullah'ın kastedildiğine inanan, onu Allah'ın zuhuru şeklinde gören Hurûfiler, Fazlullah'ın baş eseri ve Hurûfiliğin ana kaynağı olan Cavidname'yi ilâhî kitap olarak tanımışlardır. Âyetleri, cennet-cehennem ve âhiret hallerini ve bütün dini hükümleri yirmi sekiz veya otuz iki harfe icra ederek te'vile tabi tutarlar.

Mesela: Kelime-i şهادette geçen Allah lafzında beş harf vardır. Bu harflerin adlarının yazımından on dört harf ortaya çıkar. Yine Kelime-i Şهادetteki Muhammed lafzında da beş harf bulunmakta olup bunların imlası da on dört harfi verir. Böylece ikisinin toplamı yirmi sekiz eder.

Buna Kelime-i Şehadet'in ilk kelimesinden dört harf eklendiğinde sayı otuz ikiye ulaşır. Şu halde kelime şehadet, Arap ve Fars alfabelerinin tamamını ve bunların içerdiği Hurûfi anlamları ihtiva etmektedir. Bu örnekte de görüldüğü gibi Hurûfilik sisteminde istenen sonuca ulaşmak için sayı eksik veya fazla ise İlm-i Hurûf usullerine başvurulmaktadır. Mesela sayı değeri altmış olan bir rakam sekiz ve otuz ikinin toplamıdır. Eğer altmıştan bir eksik ise "ba"-nın noktası eklenerek altmış bulunur. Ayrıca sayının hal ve mahal durumu göz önünde bulundurularak ihtiyaca göre bir katıyla toplanır veya ikiye bölünür. Farklı sayılara ihtiyaç duyulması halinde mevalid-i selase (maden, bitki, hayvan) anasır-ı erbaa, havassı hamse şeş cihet, seb'a semâvat, hest biheşt ve nuh felek tabirlerindeki sayılar kullanılır.

Hurûfilik akidesinde evren yorumlanırken merkezî anlam daima insana verilir. Bu fırkanın ve anlayışın inancında ruhun bedeni terk ettikten sonraki durumu ile âhiretin varlığı, cennet ve cehennem önemli bir tartışma konusudur. Anadolu ve Bağdat Hurûfilerinin önemli bir kısmı ölümden sonra hayat olmadığına, birleşik varlıkların tekrar basit hale dönüşeceğine, insanın Hurûfiliğin esasını oluşturan otuz iki kelimenin bilincine varınca kendisinden yükümlülüklerin kalkacağına inanırlar. Bazı Hurûfilere göre ise "Sahibi Te'vil" dedikleri Fazlullah-ı Hurûfi bütün dini sorumlulukları yerine getirmiştir. Cennette sorumluluk yoktur. Buna göre yaşanan an veya zaman da cennetteki an veya zaman gibi düşünülmelidir. Hurûfiliğe dair eserlerden edinilen bilgilere göre bu akımda âhiret ve dini mükellefiyetlerin çoğu inkâr edilmektedir. (Aksu, Amir Ğiyâs al-Din)

XIV. yüzyılın ikinci yarısında Bâtını yorumları sayesinde gün geçtikçe taraftar kazanan Fazlullah-ı Hurûfi, düşüncelerinin şeriata aykırı olduğu yönünde ulema ve fukahanın görüş bildirmesi üzerine Timur tarafından takibata maruz kaldı ve Timur'un oğlu Miran Şah tarafından yakalanıp Alıncak Kalesi'nde hapsedildi. Yargılama sonunda Şirvan hâkimi Şeyh İbrahim'in kadısı Bayezid'in fetvasıyla öldürüldü.

Doğum yeri olan Esterâbad'ın dışında Horasan, İsfahan, Cihan, Tebriz ve Şirvan gibi yerleri dolaşıp buralarda hulûl inancını yayan ve halifeler yetiştiren Fazlullah'ın idam edilmesinden sonra başta en önemli adamı ve baş halifesi Ali el-Alâ olmak üzere çok sayıdaki mürid ve halifesi baskılara rağmen Horasan, İsfahan, Suriye, Azerbaycan ve Anadolu'nun birçok yerinde hulûl inancını ve Hurûfiliği yaymaya çalıştılar. İnançlarını bazı âlim, şair, sanatkâr ve devlet adamlarıyla tarikat şeyhlerine ve seyyidlere benimsettiler. Yetiştirdikleri şairler aracılığıyla cahil halk arasındaki konumlarını güçlendirdiler. Zaman zaman saraylara ve sultanlara da nüfuz eden Hurûfiler dervişan-ı helalhör ve râst-gûy (helal yiyen ve doğru söyleyenin dervişleri) diye tanındılar. Seyyid, hâce, derviş, emir ve mevlâna unvanlarını kullandılar.

Hurûfilerin İbâhiyyeci (her şey helaldir) ve bütün din ve inançlara eşit yaklaşmaları yüzünden, zındık olduklarını düşünen ulemanın Hurûfiliğe karşı devlet adamlarını uyarması neticesinde çeşitli baskılara uğrayan Hurûfiler bazen katliama maruz kaldılar. Bu durum faaliyetlerini gizli sürdürmelerine sebep olmuştur. Fakat asla hulûl inancından ve davetten geri kalmamışlardır. Fazlullah-ı Hurûfi'den sonra İran topraklarında tutunabilen veya saklanabilenlerin dışında kalan bazı dervişler ülkelerini terk etmiş, bunların bir kısmı Hindistan'a gitmiştir. Hindistan'a gidenlerin başında Mahmud-u Matrud gelmektedir. Hurûfi önderlerinden sayılan Matrud İran kültürünün hâkimiyetini savunduğundan Fazlullah'a ters düşmüştür. Ona göre Arap devri bitmiş, Acem (Fars-İran) devri başlamıştır. Mahmud Hindistan'da Hurûfiliğin bir şubesi sayılan Noktaviliği kurarak yaymıştır. (Aksu, Amir Gıyas al-Din) XIV. ve XV. yüzyıllarda Hurûfiliğin yayıldığı başlıca merkezler şunlardır:

Horasan:

Hurûfiliğin Horasan ve Herat'taki faaliyetleri Fazlullah zamanında başlamıştır. Herat'ta Hurûfiliği kabul eden kişiler ve bunların akıbetleri hakkında Şâhruh'a düzenlenen başarısız bir suikast dolaşısıyla kaynaklarda bilgi verilmemektedir.

Bu bilgilerden, Şahrüh'un ordusunda Hurûfiliğin tehlikeli boyutlarda yayılmaya başladığı, bu sebeple birçok Hurûfi'nin çeşitli ülkelere sürüldüğü, Ahmed Lur ismindeki bir Hurûfi'nin, Cuma namazını kıldıktan sonra camiden çıkan Şehrüh'a kamasiyla saldırıp onu yaraladığı fakat hemen yakalanarak öldürüldüğü (H. 880, M. 1427) bu olayın Herat'ta Hurûfilere karşı geniş çaplı bir harekâta girişilmesine sebep olduğu ve Fazlullah'ın torunu Adududdin'in de aralarında bulunduğu birçok Hurûfi'nin öldürüldüğü bilinmektedir. Bazı kaynaklarda Hurûfilerin Herat'ta takibata uğramalarının gerekçesi olarak bunların Şahrüh'un ordusunda İbâhiliği yaymaları gösterilmektedir. Fazlullah'a intisap ederek onun kızıyla evlenen ve Hurûfiliğin inanç esaslarını Mahremnâme (Muharremnâme) adlı eserinde anlatan Seyyid Emir İshak da Hurûfiliği Horasan bölgesinde yaymak için faaliyet göstermiş, bu sebeple "Horasan mürşidi" diye tanınmıştır. Seyyidus Sâdât olarak anılan emir İshak, Cilan ve Şirvan'da yoğun Hurûfi propagandası yapmıştır. (Karagözlü)

İsfahan:

Fazlullah-ı Hurûfi İsfahan'ı birkaç defa ziyaret edip İsfahan civarındaki Toğci'de bir süre ikâmet etmiş, bir mağarada inzivaya çekilmiş, Hurûfi inançlarını yaymaya çalışmıştır. Burada ona ilk inanan kişiler olarak, Fahreddin Celal Bucirdî, Fazlullah-ı Horasanî, Mir Abdullah-ı İsfahanî, Ali el-Âlâ, Muhammed Nainî ile Beştlilerden oluşan bir gruptan söz edilir. (Şeybi)

Fazlullah'ın idamından sonra bir grup Hurûfi ile birlikte İsfahan'a gelen Hacı Surh adlı bir kişi burada propagandaya girişerek taraftar toplamış, Hicrî 835'te (M.1431-32) bir ayaklanmanın çıkmasına sebep olmuş, bu sırada Şahrüh'un kumandanlarından Emir Abdussamed'in iki oğlu da öldürülmüştür. Bunun üzerine Hacı Surh derisi yüzülerek katledilmiş, taraftarları da çeşitli şekillerde cezalandırılmışlardır. (Ajend)

Tebriz:

Başlangıçta Hurûfilerle iyi ilişkiler içinde olan Karakoyunlu

hükümdarı Cihan Şah zamanında Hurûfilerin Tebriz’de ayaklandığı bilinmektedir. (H.845, M.1441) Bu ayaklanma ulemanın da desteğiyle kanlı bir şekilde bastırılmış ve beş yüz kadar Hurûfi’nin öldürülmesiyle son bulmuştur. (M.Cevat Şakir, XIII. 4(1357))

Kara Yusuf ile oğlu Cihan Şah’ın Şii temayülde olmaları, özellikle Cihan Şah’ın dine ilgisizliği Hurûfilerin faaliyetlerine elverişli bir zemin oluşturmuş, bu durum ulemanın tepkisine, halkta tedbir almadığı takdirde meşruiyetini yitirmiş sayılacağını imâ edip hükümdarı tehdit etmelerine yol açmıştır. Bunun üzerine başta Mevlana Necmeddin olmak üzere ulema heyetinin verdiği fetvaya dayanan Cihan Şah’ın emriyle beş yüz Hurûfi Tebriz’de öldürülmüş, cesetleri yakılmış, bunlarla ilişkileri bulunan çok sayıda kişide sürgün edilmiştir. (M.Cevat Şakir XIII/4(1357))

Irak-Suriye:

Derviş Emir Ali Keyvan, Derviş Sadri Ziya, Derviş Hamdi Nâtık, Hacı İsa Bitlisî, Hasan Haydarî, Hasan Tirger, Seyyid Taceddin ve Seyyid Muzaffer, Hurûfiliğin Irak’taki başlıca temsilcileridir. Daha sonra Emir Nurullah’la birlikte Azizi Câni ve Muhammed Tirger de Irak’a gelmiştir. (Şeybi, II-163) Bunlar Bağdat’ta propaganda yapıyor, diğer Hurûfilerle de ilişkilerini sürdürüyorlardı. Suriye Hurûfilerinin önde gelen ismi Seyyid Nesîmî Hurûfiliği Suriye’de yaymakla kalmamış, Anadolu’da çeşitli yerleri gezerek buralarda da faaliyet göstermiştir.

Mısır:

Memlükler döneminde Kaygusuz Sultan Tekkesi’nin faaliyete geçmesiyle Hurûfilik Mısır’da yayılmaya başlamıştır. Sultan Kansu Gavri, Nesîmî’nin şiirlerine büyük ilgi göstermiş ve ona hayranlık duymuştur.

Anadolu:

Genel olarak kabul edilen bir görüşe göre Anadolu’da Hurûfilik, Fazlullah’ın önde gelen halifelerinden damadı Ali el-Âla vasıtasıyla yayılmıştır. Bu kişi genç yaşta Fazlullah’a bağlanmış, onun idamın-

dan sonra Timurlular tarafından Hurûfilere uygulanan baskıdan kaçarak kardeşiyle birlikte Suriye'ye gitmiş, Suriye ve Anadolu'da çeşitli yerleri dolaşarak Hurûfi inançları yaymış, Fazlullah'ın Cavidanname'sini esas alıp "Tevhidname" ve "Kıyametname" gibi çeşitli manzum eserler yazmıştır. Bu arada Kırşehir'e giden Ali el Âla bir müddet Hacı Bektaş Tekkesi'nde kalmış, kimliğini gizleyerek Bektaşî gibi görünmüş, buradaki dervişlere Cavidanname'yi Hacı Bektaş'ın düşünceleri gibi sunmuş, kitapta yer alan ve dini hükümleri gereksiz sayan bazı ifadelerin birer ilâhî sır olduğunu söyleyerek bunları gizli tutmalarını istemiştir. Hoca İshak Efendi (Ölüm: H.1310, M.1893) Hurûfiliğin Anadolu'ya bu şekilde girdiğini söyler.

Öte yandan Abdalbaki Gölpınarlı, Mir Şerif'in Hacname'sinde kardeşiyle birlikte Anadolu'ya gittiğini, Hurûfiliğe dair bazı kitaplarla Fazlullah'ın kitaplarını da yanında götürdüğünü söylemesini; yine Fazlullah'ın halifelerinden şair Nesîmî'nin Hacı Bayram ile görüşmek üzere Ankara'ya gelmesini, Anadolu'da çeşitli yerleri gezmesini, halifeler (temsilci) yetiştirmesini, "Beşaretname" adlı eserin yazarı Refîî'nin onun önde gelen halifelerinden olmasını, Bektaşîlerin Nesîmî'yi kendilerinden saymalarını, Alevîlerin onu "yedi büyük ilâhî şair"den biri olarak tanımalarını delil göstererek Hurûfiliğin Anadolu'da yayılmasında ve Bektaşîliği etkilemesinde Mir Şerif ile Nesîmî'nin rol oynamış olabileceğini ileri sürer. (Gölpınarlı, Hurûfilik Metinleri Kataloğu)

Hurûfi halifelerinin XV. Yüzyılın başından itibaren Tebriz ve Halep yoluyla Anadolu'ya gelerek propagandaya başladıkları; hulûl inancını, tasavvuf, vahdet-i vücud, Bâtînilik ve ilmi esrar-ı Hurûf gibi daha önce mevcut olan fikir ve inançlar içinde gizleyerek yaymaya çalıştıkları; Horasan, Azerbaycan ve İsfahan'da olduğu gibi Anadolu ve Balkanlarda da hem halk hem yöneticiler arasında bir çevre edindikleri ve nihayet Kalenderîlerin arasına sızdıkları bilinmektedir.

Çelebi Sultan Mehmed ve oğlu Sultan Murad zamanında başlayan Hurûfi etkisi Fatih Sultan Mehmed döneminde saraya kadar

ulaşmış, Taşköprizâde'nin ifadesine göre genç Padişah (Fatih) bile bir ara bu harekete meyletmişti. Hurûfiler Herat, İsfahan ve Tebriz'de uyguladıkları taktikleri Osmanlı Devleti'nde de uyguluyor; bir yandan yeniçeriler arasında taraftar bulmaya, bir yandan da padişahı etkilemeye çalışıyorlardı. Durumun vahametini gören vezir Mahmud Paşa'nın ulemayı ısrarla uyarması üzerine Fahredin-i Acemî Hurûfilerin cezalandırılması konusunda Fatih Sultan Mehmet'i ikna etmiş, bunun üzerine yakalanan Hurûfiler Edirne'de öldürülmüşlerdir. (Taşköprizade, eş-Şakaik)

Hurûfiler Kanunî döneminde de Osmanlı topraklarından sürülmüştür. Buna rağmen XVI. ve XVII. yüzyıllarda Hurûfilik Osmanlı toplumunu etkilemeye devam etmiş; bir yandan Bektaşîliğin temel inançları arasına girerken öte yandan Bektaşîlikten bağımsız temsilciler yetiştirmişti. Anadolu ve Balkanlarda Hurûfilik'in yapılmasında Abdulmecid Firişteoğlu ile Nesimî gibi şairlerin büyük etkisi olmuştur. Muhtelif kayıtlardan XVI. yüzyılda Anadolu ve Rumeli'deki çeşitli bölgelerde "Işık" (Taife-i Işıkıyan) adı verilen Hurûfilerin takip edilmesine, tutuklanıp cezalandırılmalarına dair emirnameler ve fermanlar gönderildiği Osmanlı arşivlerinde mevcut olduğu görülmektedir. (Gölpınar, Hurûfilik Metinleri Kataloğu)

-1. Cildin Sonu-

KADİYÂNİLİK

Mirza Gulam Ahmet Kadiyânî (Ölüm:1908) tarafından kurulan dini bir harekettir. Gulam Ahmet'in 4 Kasım 1900 tarihinde yayımladığı bildiriyle Elçi'nin ismine işaret etmek üzere Ahmediyye olarak ilan edilmiş, bu tarihten itibaren gerek kendileri gerekse Batılılar onlar için bu adı kullanmışlardır. Şii ve Sünni din adamları ise bu adlandırmanın Gulam Ahmed'in kendisine işaret etmek üzere yapıldığını belirterek Kadiyanîyye'yi tercih etmiş ve yakın dönem mezhepler tarihi literatürüne daha çok Kadiyanîyye ismi ile yer almıştır. Gulam Ahmet Hindistan'da Pencap eyaletinin Gurdaspur bölgesinde küçük bir kasaba olan Kadiyan'da kendi ifadesiyle 1839 yılında dünyaya geldi. Eğitimine Kur'an'ı, Arapça ve Farsça öğrenmekle başlayan Gulam Ahmet daha sonra mantık ve felsefe dersleri alıp, babasından da hekimlikle ilgili bazı bilgiler edindi.

Babası onu Siyalkut'a gönderip bölge mahkemesinde hukukçu olmasını istedi. 1864'te Siyalkut'a memur olarak giden Gulam orada hukuk imtihanında başarılı olamadı. Babasının çağrısı üzerine 1868'de Kadiyan'a döndü ve inziva hayatı yaşamaya başladı. Bu süreçle Kur'an, tefsir, hadis alanında ve diğer dinler üzerinde çalışmalar yaparak denemeler kaleme aldı. Kendisinin "Vahiy" dediği bazı sesler duyduğunu ileri sürmesi de bu yıllara rastlar. Gulam Ahmed, 1876 yılından itibaren gazetelerde Hindular ve Hristiyanlara karşı yazılar yazdı.

1857 Sipahi ayaklanması sonucunda tamamen İngiliz hâkimiyeti altına giren Hindistan'da Hindularla Hristiyanların Hind Müslümanlarına hücum ettiği bir dönemde İslâm'ı savunmak için giriştiği birçok faaliyet beklenen ilgiyi çekti ve Gulam Ahmed'in pek farkına varılmayan kişiliği ön plana çıkmış oldu. Bu fırsattan faydalanan Gulam Ahmed, Hindu ve Hristiyanlara karşı elli ciltlik bir reddiye yazacağını ilan ederek esere abone olunmasını istedi. "Berahin-i Ahmediyye" adıyla Urduca kaleme alınan eserin ilk cildi yayımladığında (Amritsar 1880) bir kısım Müslümanlar tarafından heyecanla karşılandı. 1884 yılına kadar dört cildi, neşredilen eserin ilk iki cildinde İslâmiyet, diğer dinlere karşı çeşitli yollarla ve bu arada birtakım ilhamları, kerametler ve kehanetlerle savunuldu. III. ve IV. ciltlerde vahyin kesilmediği, kesilmemesi gerektiği, Rasûl-i Ekrem'e tam anlamıyla uyan bir kişinin Resul'e verilen zahiri ve bâtinî bilgilerle donatılacağı gibi konular ele alındı. Bu arada Gulam Ahmed, İngiliz hükümetini överek silahla cihad fikrine karşı çıktı. Başlangıçta elli cilt olacağı bildirilen Berahin-i Ahmediyye'nin V. cildinin önsüzünde beş ciltle yetinildiği, böylece elli ile beş arasında sadece bir sıfır farkı olduğundan verilen sözünde yerine getirildiği ifade edildi. (Kadiyan, 1905)

Gulam Ahmed, Hicrî 1303'te (M.1885) kendisinin Hicrî XIV. yüzyılın müceddidi olduğunu ilan etti. Hinduların Arya Samac grubuyla giriştiği tartışmanın sonunda Sürme-i Çeşme-i Arya adlı kitabını yayımladı. (Lahor, 1886) 1 Aralık 1888'de Luziyana'da Allah'ın kendisine taraftarlarından biat almasını ve ayrı bir cemaat oluşturmasını emrettiğini bildirdi. Gulam Ahmed biraz daha ileri giderek 1891 yılında, aldığı vahiy ile ilhamlara göre İsa b. Meryem'in (İsa a.s.) diğer nebiler gibi tabii bir ölümle öldüğünü, Allah'ın kendisini Hristiyanların ve Müslümanların beklediği Mesih ve Mehdî olarak gönderdiğini söyledi. Bu konudaki görüşlerini 1891 yılında arka arkaya yayımladığı Fethi İslâm, Tavzihi Meram ve İzale-i Evham adlı kitaplarında açıkladı. Bu açıklamalara göre İsa (a.s.) çarmıhta ölmemiştir.

Öldü sanılarak mezara konduktan sonra kendine gelmiş ve yaralarını Merhem-i İsa denilen bir ilaçla iyileştirip İncil’i yaymak ve özellikle kayıp “On İsrail koyununu aramak üzere Keşmir’e seyahat etmiştir.” Keşmir’de 120 yaşlarında ölmüş ve Sinagor’da gömülmüştür. İddiasına göre ahir zaman da gelmesi beklenen Mesih İsa b. Meryem değil, yaratılış bakımından ona benzeyen Muhammed ümmetinden bir kimse olacaktır. Bu kişi Müslümanların beklediği Mesih ile aynı kişi olup bu da Mirza Gulam Ahmed Kadiyânî’dir. Gulam Ahmed, İsa’nın ruhunu taşıdığı için barışçıdır. Cihadını kılıçla değil tebliğle yaparak İslâm’ı yayacaktır. Davasının doğruluğunu ispat etmek için ileri sürdüğü deliller, kendisine indirilen vahiy ve verilen mucizeler sebebiyle ona inanmak zorunludur.

Bu aşırı iddialarından dolayı Müslümanlar, Hristiyanlar ve Arya Samac mensupları Gulam Ahmed’e şiddetle karşı çıktılar. Daha önce Berahini Ahmediyye’yi öven Muhammed Hüseyin el-Batavî 29 Ramazan 1308’de (8 Mayıs 1891) Luziyana’da onun küfrüne dair bir fetva neşretti. Ancak Gulam Ahmed bu karşı çıkışlara rağmen arka arkaya yayımlanan, Arapça kaleme aldığı Kerametü’s Sâdikin (1893), Hamametul-Büşra (1893), Nurul Hak (1894) ve Sırrul Hilâfe adlı eserlerinde iddialarını sürdürdü. Muhaliflerinin felaket ve ölüm gibi kötü gelecekleriyle ilgili kehanetlerde bulundu. 26-29 Aralık 1896’da Lahor’da Hindular tarafından düzenlenen dinler konferansına katıldı. 1899’da İslâmî Usul ve Felasifi (The Teachinas of İslâm) adlı eserini yazdı. Ardından İngiliz hükümetine bağlılığını dile getirip adalet ve iyilik yıldızı olarak gördüğü kraliçenin duacısı olduğunu açıklayan Tuhfe-i Kayseriyye ile Sitâne-i Kayser’e’yi (Lahor 1899) kaleme aldı.

Gulam Ahmed, 10 Zilhicce 1317 (11 Nisân 1900) tarihinde kurban bayramı namazında Arapça bir hutbe okudu. Daha sonra el-Hutbetu-l İlhamiyye başlığı ile yayımlanan bu hutbe üzerine (Kadiyan, H.1319, M.1901) taraftarlarından Mevlevi Abdülkerim onun için “Nebi” ve “Resul” sıfatlarını kullandı. Bağlılarından bazılarının itirazına rağmen Gulam Ahmed, karşı çıkmadığı bu sıfatlarla ilgili olarak çok farklı yorumlarda bulunup kendisinin “kitap

getiren kişi” anlamında bir Nebi olmadığını, nübüvvetinin “Allah’ın has ve seçilmiş bir kulu” manasında değerlendirilmesi gerektiğini, bu noktada nebiliğinin velayet nuruna sahip bulunması sebebiyle mecazî anlamda zıllı (gölge) ve buruzi (yeniden belirme) biçiminde anlaşılabilirliğini, ayrıca Allah tarafından kendisine haberler ilham edilmesi açısından “mukaddes” olduğunu ifade etti. Bu konudaki itirazlara karşı da Tuhfetun Nedve (Kadıyan, 1902) ve Hakikatul Vahy (Kadıyan, 1907) adıyla iki eser telif etti. Gulam Ahmed’in bu yorumları kendisinden sonra ikiye ayrılan taraftarları arasında ciddi tartışmalara sebep oldu.

Kadıyan grubu onun gerçek anlamda nebiliğini ileri sürerken, Lahor grubu Muhammed’in (a.s.) son Nebi olduğunu, ondan sonra hakiki veya mecazî anlamda hiçbir nebinin gelmeyeceğini, Gulam Ahmed’in sadece müceddid yahut Mesih ve Mehdi olduğunu ileri sürdü.

Gulam Ahmed 2 Kasım 1904 tarihinde Siyalkut’ta, kendisinin Müslüman ve Hristiyanlar için Mesih ve Mehdi olduğu gibi Hindular içinde Vedalar döneminde tanrı Vişnunun iki şahsiyetinden biri ve insanın tanrıyla tanınmanın aracı olan Krişna-Avatar olduğunu ilan etti.

26 Mayıs 1908’de bir toplantı için bulunduğu Lahor’da ansızın ölen Gulam Ahmed, ertesi gün Kadıyan’da götürülerek orada taraftarları için ayrılan Bihiştî Makbere’ye gömüldü. Cenaze namazından önce, onun 14 Aralık 1905’te yayımladığı vasiyetine uyularak sağlığında oluşturulan Sadr-ı Encüman-i Ahmediyye’nin ileri gelenlerinden Kadıyan’da hazır bulunanların katılımıyla yapılan seçimde Hakim Nureddin Mesih’in birinci halifesi sıfatıyla hareketin başına getirildi. Bu arada Mevlâna Muhammed Ali ve arkadaşları, Gulam Ahmed’in vasiyetine bağlı kalınarak halife seçilmemesi ve mezhebin işlerini Sadr-ı Encümen-i Ahmediyye’nin yürütmesi gerektiğini ileri sürmüşse de Mahmud Ahmed Mesih’i ikinci halifesi sıfatıyla halifelğe getirilmiş, diğer grup da Kadıyan’dan ayrılarak Lahor’da yerleşmiştir. Böylece hareket iki fırkaya ayrılmıştır:

1. Kadiyan Ahmedileri: Mirza Beşirüddin Mahmud Ahmed'in önderliğindeki Kadiyan grubu, Gulam Ahmed'in Resullüğünü ve ona inanmayanların kâfir olduğunu ileri sürmekle kalmamış, Mahmud Ahmed'in bütün dünyanın halifesi olduğunu söylemiştir. Pakistan'ın kuruluşu üzerine (1947) Kadiyan Hindistan sınırları içinde kaldığından bunlar merkezlerini Pakistan'da yeni kurdukları Rabve şehrine nakletmişlerdir. Mahmud Ahmed'in (Ölüm: 1965) yarım yüzyılı bulan idaresi kendi topluluğu için oldukça başarılı geçmiştir, Kadiyânîliği dünyaya yaymak için 1911'de oluşturulan ve kırk yaşını geçmiş her Kadiyânî'nin katılabildiği Encümen-i Ensarullah'ı kendi emrine tâbi bir kuruluş haline getirmiş, bu kuruluşla bağlı olarak 1918 yılından itibaren genel sekreterlik, ayrıca eğitim-öğretim, propaganda ve tanıtım, iç ve dış işleri, maliye, ağırlama ve yerleştirme, basın yayın ve kutlu-mezarlık gibi birtakım teşkilatlar ihdas etmiştir. Bugün Avrupa ve özellikle Amerika'da birçok dergi, gazete ve televizyon kanalları mevcuttur.

2. Lahor Ahmedileri: Mevlâna Muhammed Ali'nin önderliğinde Lahor'a yerleşerek Ahmediyyeye Encümen-i İşâât-ı İslâm adı altında başkanlık statüsü çerçevesinde organize olmuşlardır. Berlin, Londra ve Endonezya'daki misyonları aracılığıyla İslâmiyet'i Batı'da yayma çalışmaları etkili olmuştur. Bunlar da aynı şekilde birçok yayın organlarıyla faaliyet göstermektedir. Lahor Ahmedileri Gulam Ahmed'in elçiliğinden söz etmemekte, onu sadece bir müceddid ve zaman zaman "Mesihî Mev'ud" olarak nitelemekte, kendilerini de İslâmiyet'in savunucuları ve yayılması için çalışan kimseler olarak göstermektedirler.

Kadiyânîler, Pakistan'ın kuruluşuyla birlikte yönetim kademelerinde önemli yerlere geldiler. Özellikle Kadiyan kolunun nübüvvet iddiası, küfür telakkisi, kılıçla cihadı reddetmesi ve Gulam Ahmed'e inanmayanların kâfir sayılması gibi aşırılıkları Pakistan'daki Müslümanları galeyana sevk etmiş ve 1953 yılı başlarında patlak veren ayaklanmalar askerî tedbirlerle bastırılarak iş mahkemeye intikal ettirilmiştir.

Sonuçta Kadıyânîliğin her iki kolu da Pakistan Parlamentosu'nun 7 Eylül 1947 tarihinde aldığı kararla “İslâm dışı hulûliyecî bir azınlık” olarak kabul edilmiş ve Pakistan anayasasınının 260. maddesine eklenen bir fıkra ile “Muhammed (a.s.)’ın nübüvvetinin mutlak sonluğuna inanmayan, ondan sonra elçiliğini iddia eden veya böyle bir iddiada bulunanı Resul ya da dinî bir müceddidi tanıyan kişi anayasasının ve hukukun hedeflerine göre Müslüman değildir.” hükmü getirilerek Pakistan’da yaşayan Kadıyânîler, faaliyetleri açısından ciddi bir biçimde kısıtlanmıştır. Nübüvvet, Mehdilik ve Cihad’ın kanunu dışında İslâm’ın temel ilkeleri açısından Ehl-i Sünnet âlimleri gibi düşünen Kadıyânîler amelî bakımdan Hanefî fikhına tabidir. (Geniş bilgi için bkz. Fığlalı)

Günümüzdeki Pakistan dahilinde 2 milyon dolayında bir nüfusa sahip olan Kadıyânîler faaliyetlerinin ağırlığını Avrupa, Asya, Pasifik, Amerika ve kısmen Afrika misyonlarına kaydırmışlardır. Kadıyânîlerin her iki kolunun başlıca gelir kaynakları Kadıyan ve Lahor’a beytülmâl hissesi olarak gönderilmesi gereken zekâttır. İkinci gelir kaynağı her yapılan mecburi ödemelerdir. Buna göre her Kadıyânî, aylık gelirinin on altıda birini hareketin mali organizasyonuna gönderir. Ayrıca fedakârlık ve cömertlik derecesine göre gelirinin onda birinden üçte birine kadar olan bölümünü hareketin fonlarına aktarır. Bunların dışında her Kadıyânî’nin ölümü halinde malının onda birini mezhebe ayırması ve bu hususa önceden vasiyetine kaydetmesi istenir.

Kadıyânîlik’le ilgili olarak Müslümanlar ve Hristiyanlarca yapılan çalışmaların büyük çoğunluğa reddiye mahiyetindedir. Müslüman âlimler arasında en sert eleştirileri büyük âlim Muhammed İkbâl, önemli müfessir Ebü’l-Âla el-Mevdûdî ve Ebû Hasan en-Nedvî yapmıştır.

Prof. Dr. Ethem Ruhi Fığlalı, “Kadıyânîlik: Ahmediyye mezhebi” adıyla bir doçentlik tezi hazırlamış (İznik, 1986); bunun özeti Kadıyânîlik ismiyle de yayımlanmıştır. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

BAHÂİLİK

İran'da Mirza Hüseyin Ali Nuri (Ölüm: H.1309, M.1892) tarafından kurulan ve görüşleri itibariyle İslâm Kültürü'ne dayanmakla beraber İslâm dairesinden çıkmış bulunan hulûliyecî bir mezheptir. Bahâilîğin tarihi, İsnâaşeriyye fırkası içinde doğan ve Şeyhiyye diye adlandırılan tasavvufî hareketin mahsulü sayılan Bâbilik ile başlar.

Bâbilîğin kurucusu Mirza Ali Muhammed, 1 Muharrem 1235 (20 Ekim 1819) tarihinde Şiraz'da doğdu. Küçük yaşta babasının ölümü üzerine tüccar olan dayısı tarafından yetiştirildi. Gençliğinde dayısının kendisini gönderdiği Buşehr'de ticaret yapacağı yerde, küçük yaştan beri merak duyduğu Hurûfilîğin tesiriyle kızgın güneş altında saatlerce güneşe bakarak oturmak ve bununla zikir gücüne kavuştuğunu ileri sürerek gayri tabii davranışlara ve iddialara girişti. Bunun üzerine dayısı tarafından şifa bulması için gönderildiği Kerbela'da On İkinci İmam'ın kaybolmasından sonra başlayan Gaybet-i Suğrâ'yı (H.260-329, M.873-841) takip eden Gaybet-i Kübra döneminde imamların nurunu ve Muhammed'in (a.s.) hakikatini aksettirecek bir kâmil Şii'nin var olması gerektiği ve kâmil Şii olarak bu nurun en mükemmel şekilde kendilerinde tecelli ettiği inancını savunan şeyhiliğin kurucusu Şeyh Ahmed el-Ahsai'nin önde gelen müridi Seyyid Kazım Reştî Ölüm: (H.1259, M.1843) ile tanıştı ve onun tesirinde kaldı.

Seyyid Kazım ayrıca beklenen mehdinin pek yakında fakat kendisinin ölümünden sonra zuhur edeceğini, dolayısıyla onu mutlaka arayıp bulmaları gerektiğini taraftarlarına tavsiye etti. Bu durumu değerlendiren Mirza Ali Muhammed 23 Mayıs 1844 tarihinde önce kendisinin beklenen Mehdiye Bab (Kapı), hemen arkasından aynı senenin sonbaharında hacc için gittiği Mekke’de veya Maskat’ta sadece Bab değil, bizzat “beklenen mehdi” olduğunu ilan etti. Onun bu iddiası ilk anda Şeyhilerden on sekiz kişi tarafından kabul edilmiş ve bunlara ebced hesabından hareketle “Hurûfâtul Hay” (Hay=10+8) denilmiştir.

Bab Mirza Ali Muhammed, 1845 ilkbaharından itibaren Şiraz Tahran, İsfahan ve Tebriz’de dâileri vasıtasıyla iddiasını yaymaya çalıştı. Bu arada Bâbilik hareketinin ileride Bahâilik adı altında gelişmesini sağlayacak olan Mirza Hüseyin Ali, kardeşi Mirza Yahya en-Nuri ve Zerrintaç adıyla meşhur Ümmü Selma Fâtıma binti Molla Muhammed Salih Bâbilîğin safında yer almıştı. Kurratul Ayn, Cenâb-ı Tahire ve Feruhu'l-Fuad lakaplarıyla da tanınan Zerrintaç, İslâm şeriatının neshedilmiş olduğunu, yenisinin ise henüz zuhur etmediğini, dolayısıyla gayri meşru olarak telakki edilecek her türlü davranışın meşru sayılması gerektiğini çekinmeden ileri sürecek derecede din ve ahlak kurallarından uzaklaşmış bulunan bir kadındı. Bâbilerin, giriştikleri propaganda ve ileri sürdükleri görüşler itibarıyla İran’da tehlikeli bir hareket halini almaları sonucu Mirza Ali Muhammed, müctehidlerin fetvaları üzerine Nasiruddin Şah’ın emriyle Tebriz’de kurşuna dizilerek öldürüldü (Ölüm: H.1266, M.1820). Kendisine inanıp bağlananlar tarafından Nokta-i Ula veya Hazreti A’la unvanlarıyla anılan Mirza Ali Muhammed’in önce Bab sonra da beklenen mehdi olduğu şeklindeki iddiaları, bizzat kendisinin mukaddes kitabı olarak takdim ettiği el-Beyan adlı eserinde son derece ileriye götürülmüştür. Ona göre Muhammed (a.s.)’ın nübüvvetinin gerçeği, on ikinci imamın kaybolmasından sonra 1000 yıl devam edecek, 1260’ta kendisinin zuhuru ile sona ermiştir. Esasen ondan önce Gaybet-i Kübra döneminde kapatılmış olan mehdiye açılan kapı (bab) olduğu iddiasında bulunmuştu.

Bab gelmesi beklenen, gelişi yakın olan ve Allah'ın ortaya çıkaracağı (men yuzhiruhullah) daha önemli birinin habercisi demektir. Aslında bu beklenen sadece mehdi değil aynı zamanda yeni bir Resuldür. Mirza Ali Muhammed bu iddiasının sonucu olarak Kur'an'ın neshedildiğini, dolayısıyla İslâm şeriatının emir ve yasaklarının kaldırıldığını ve el-Beyan ile yeni hükümlerin getirildiğini ileri sürmüştür. Bu noktadan hareketle o ve müridlerine göre el-Beyan'ın Kur'an'dan üstün olduğunu ve hatta insanoğlunun onun bir tek harfinin bile benzerini getirmeye muktedir olamayacağını söylüyorlardı. Bab Mirza'ya göre her bir harfin ve sayının ayrı bir özelliği ve değeri vardır. Nitekim 19 sayısı Bâbîlik ve Bahâilik'te mukaddes bir rakamdır ve her şey gelip buna dayanır. Yıl 19 ay, aylarda 19 gündür. Her Bâbî, her 19 gün sonunda bir bardak su ile de olsa 19 Bâbî'ye ikramda bulunmak zorundadır. Cenaze namazı dışında cemaatle namaz ve ibadet kaldırılmıştır. Zekât olarak malların beşte biri verilir. Bâb Mirza'nın doğum yeri olan Şiraz ile hapsedildiği yerler hacc merkezi olarak kabul edilmiştir. Sigara içmek, alkollü içki kullanmak, dilencilik yapmak ve dilenciye para vermek yasaktır. Boşanma caiz fakat hoş görülmeleyen bir husustur. Dul erkekler boşandıktan doksan gün, dul kadınlar da doksan beş gün sonra tekrar evlenmeye mecburdurlar. Aksi halde cezaya çarptırılırlar. Her Bâbî en çok on dokuz âdet kitaba sahip olabilir. Katil, maktulün vârislerine 11.000 miskal altın ödemek ve on dokuz yıl her türlü cinsi ilişkiden uzak durmak zorundadır.

Bu ve benzeri görüşlere inanan Bâbiler, İran'ın muhtelif yerlerinde giriştikleri propaganda faaliyetleri neticesinde birkaç bin taraftar kazanmaya muvaffak olmuşlarsa da devrin idarecilerinin sürekli takiplerinden kurtulamamışlardır. Özellikle Bâb Mirza Ali Muhammed'in öldürülmesinden sonra iki Bâbî'nin 16 Ağustos 1852 tarihinde Nasiruddin Şah'a karşı başarısız bir suikast teşebbüsünde bulunması üzerine pek çoğu hapsedildi veya öldürüldü. Bu hadise sonunda hapsedilen Bâbilerden, daha sonra Bahâullah adıyla anılacak olan Mirza Hüseyin Ali en-Nuri ile baba bir kardeşi Subhi Ezel Mirza Yahya en-Nuri, Rus ve İngiliz sefaretlerinin devrin hükümeti

nezdinde teşebbüs ve baskıları üzerine 15 Ekim 1852 veya 12 Ocak 1853 tarihinde Bağdat'a sürgün edildiler. Bu tarih aynı zamanda Bâbîliğin Bahâilik adı altında devam etmesinin başlangıcı sayılabilir.

Bahâîler 1963 istatistiklerine göre, dünyada 6151 mahallî ruhanî mahfil ve 56 millî ruhânî mahfile sahip olduklarını ve 253 devlet, bölge veya adada Bahâî bulunduğunu iddia etmektedirler. Böylesine geniş ve kendine mahsus bir inanç (hulûl) ve teşkilata sahip bulunan Bahâilik, Bab Mirza tarafından ortaya atılan görüşleri bütünüyle benimsemekle kalmamış, aynı zamanda ona yeni bazı ilavelerde de bulunmuşlardır. Bahâîliğin inanç ve ibadet esasları ile ahlaki ve içtimai görüşleri şöyle özetlenebilir:

Allah, Bâbîlikte olduğu gibi Bahâilik'te de bütünüyle bilinemez ve insan idrakinin üstündedir. Ayrıca bir, eşsiz, sonsuz olmakla ve hiçbir şey kendisine benzememekle beraber onun vücudu emrinin “Mezahiri”ne (belirtiler) muhtaçtır. Onun zuhurları nebiler ve resûllerdir. O onlarda zuhur eder ve güneşin temiz bir aynada yansması gibi kulları için onlarda tecelli eder. Nitekim Bahauallah'a göre Resullerin iki vasfı vardır. Birincisi beşerîdir. Resuller yer, içer, uyur, hastalanır ve ölürlür. Diğer sıfatı ise ilâhî vasfıdır. Bu sıfatla o bir anlamda ilahtır. Onunla konuşulduğu zaman aynen Allah ile konuşulmuş, ona secde edildiği zaman da Allah'a secde edilmiş olur.

Bahâîlere göre Âdem (a.s.)'dan bu yana gelip geçmiş bütün nebi-ler ve resûller, sadece “Tanrı Zuhuru” olan Baha'yı müjdelemek için gönderilmişlerdir. Çünkü o bütün dinlerin sözünü ettiği “Mev'ud”dur (geleceği müjdelenen). Ayrıca bütün dinler sadece Baha'nın görüşleri ve zuhuru için birer başlangıç olarak gönderilmişlerdir. Hepsisi de noksandır ve ancak Baha'nın gelişiyile tamamlanmıştır. Ondandır Resuller gelecektir. Ancak Baha'dan sonraki tanrı zuhuru 1000 yıldan önce olmayacaktır. Muhammed (a.s.)'ın “Hâtemun nebiyyin” (Nebilerin sonuncusu) olması, Allah'ın ondan sonra resuller göndermesini engellemez. Bahâîlere göre, Allah'ın hâlik (yaratan) sıfatının mevcut olmayacağı bir an düşünülmeeyeceğinden dünya da hâlik sıfatı gibi ebedîdir.

Bu bakımdan dünyanın son bulması, kıyametin kopması söz konusu değildir. Ölen herkesin kıyameti ölümüyle birlikte kopar. Onlara göre cennet, cehennem sadece birer semboldür. Cennet Allah'a yolculuğu, cehennem de yokluğa gitmeyi ifade eder. Bahâilikte, bazı ameli ve şer'i hükümler de mevcuttur. Bunlar namaz, oruç, hacc, zekât ve kutsal âyetlerin okunması gibi hususlardır. Bahâîlere göre namaz, ferdi olarak sabah, öğle ve akşam samimi bir kalple Allah'ı anmaktır. Oruç, on dokuzuncu ay olan Â'lâ ayında (2-21 Mart) on dokuz gün olarak tutulur. Hacc, yalnız erkeklere ve malî durumu müsait olanlara farzdır ve hacc, ya Bab Mirza'nın Şiraz'daki evine yahut Bahau'llah'ın Bağdat'ta ikamet ettiği eve yapılır. Belli zamanı ve mevsimi yoktur. Zekât, vergi olarak alınır. Bâb'a göre malların beşte birinden alınan zekât Bahâilikte de aynı olmakla birlikte ayrıca gelirin yüzde 19'undan ibaret "Hakkullah" (Allah hakkı) denilen bir vergi vardır. Her sabah ve akşam, yorgunluk vermeyecek miktarda Bahau'llah'a ait dua ve sözlerden okumak her Bahâî için vacibdir.

Bahâiliğe göre herkesin kendi geçimini temin etmek maksadıyla ticaretle, sanatla veya kazanç sağlayacak başka bir işle meşgul olması ibadet sayılır. Bu arada yıl içinde çalışması haram olan dokuz gün vardır. Bunlar Bahâiliğin mübarek günleridir. Ayrıca miras, evlenme, boşanma, zina, hırsızlık, içki, kundakçılık vb. hakkında da Bâbiliğe göre kısmen farklı görüşleri benimsemişlerdir. Bahâîlerde cihad yasaklanmış bir dinî hükümdür. Bahâiliğin ahlaki ve ictimai esasları, Abdalbaha (Abbas Efendi) tarafından şu on iki başlık altında toplanmıştır:

- 1) İnsanlık âleminin birliği,
- 2) Gerçeğin araştırılması,
- 3) Bütün dinlerin birliği,
- 4) Birliği sağlamak için dinin lüzumu,
- 5) Din ve ilim arasındaki ahenk,
- 6) Kadın erkek eşitliği,

7) Her türlü dini, ırkî, millî, vatanî, siyasî ve benzeri taassubların insanlar arasında anlaşmazlıklara, düşmanlıklara ve hatta savaşımlara sebep olduğu için terk edilmesi,

8) Dünya barışına bağlılık,

9) Genel ve mecburi öğretim,

10) Aşırı zenginlik ve fakirliğini kaldırarak içtimai meselelerin dini esaslarla çözümlenmesi,

11) Yardımcı bir milletler arası dilin kullanılması,

12) Milletler arası bir mahkemenin kurulması.

Bahâîler bu inanış ve görüşlerini, halen dünyanın birçok yerinde bulunan Meşriku'l-Ezkâr adlı dokuz cepheli mabedlerinin çevresinde kurdukları okullar, hastaneler, yetimler yurdu, çocuk yuvaları, turizm dernekleri ve benzeri sosyal yardım kurumları aracılığı ile yaymaya çalışmaktadırlar. Bahâîlerin zamanımızda en fazla buldukları yer İran'dır. Buradaki sayıları hakkında ileri sürülen rakamlar 300.000 ile 1.000.000 arasında değişmektedir. İkinci büyük merkezleri olan ABD'de 20.000 kadar, Avrupa'da birkaç yüz, Pakistan'da birkaç bin Bahâî vardır. Irak, Suriye, Türkiye, Lübnan ve İsrail'deki Bahâî sayısı sayılan merkezlere göre azdır. Başta Uganda olmak üzere bazı Afrika ülkelerinde de hissedilir bir ilerleme kaydetmişlerdir. 1986 yılında Hayfa'da Bahâî World Center tarafından yayımlanan istatistiklerde dünyada mevcut Bahâîlerin sayısı 4.740.000 olarak gösterilmiştir. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

ALEVİLİK

Aleviliğin uzun tarihi boyunca, Alevi insanına ait sırlar, Alevi din adamları tarafından sıkı sıkıya korunup inanışın esasları, sadece bu sırrı elde etmek için belli bir eğitimden geçen ve üstün algılama düzeyine ulaşan bireylere (Ozan, Şair) aktarıldı. Bu yönüyle Alevilik, geçmişte ve günümüzde de “gizli bir din ve sırlı bir inanç” olagelmıştır. Öte yandan başka dinlerin hüküm sürdüğü coğrafyalarda yaşama zorunluluğu ve Alevilerin bu coğrafyada kendilerini açık ve net olarak ifade edememeleri,

Aleviliğe “gizli toplum” denebilecek bir özellik kazandırmıştır. Bin yıllar boyu “gizli toplum” ve “gizli inanış” (hulul-vahdet-i vücud) olarak yaşamanın sonucunda bugün Alevilik, Alevi terimi ve Alevi teolojisinin sağlıklı bir bakış açısına kavuşturulması yönünde problemler yaşamaktadır. Bu problemlerin en başta geleni, Aleviliğin İslam coğrafyası (İrkçı Emevi Abbasi Ehli Sünnet anlayışı) içindeki talihsiz macerasından kendisine kalan mirastır.

Bu mirasın en önemli parçası de Alevi sözünün üzerinde bulunan yanlış anlamdır. Bu yanlış anlam ve tanımlama, gizli bir inanış olan Aleviliği, sağlam bir zemine oturtmak isteyen araştırmacıların ve kendi inanışının temellerine ulaşmak isteyen Alevilerin önüne çıkan en önemli engeldir. Bu engel, Alevileri ve Alevi araştırmacıları sürekli yanlış mecralara sürüklemektedir.

Alevi sözcüğü tüm ansiklopedilerde ve sözlüklerde tekrarlanan yaygın fakat son derece yanlış anlamı ile, Allah Resulü'nün amcasının oğlu Ali'ye ve ehlibeyti sevenlere ve onun yolunda gidenlere verilen ad olarak kabul edildiğinden (Şimdiye kadar hep böyle yorumlanmıştır) Alevi araştırmacılar da en başında bir çıkmaza saplanıp kalmaktadırlar.

Aleviliğin baskın Sünni coğrafyasında güvenlik sorunu yüzünden yaşadığı karanlık dönemlerde, varlığını sürdürebilmek için bürünmek zorunda kaldığı ve değişik kisveler sonunda Aleviliğin tanımı olarak sunulabilecek kadar Aleviliğin üzerine sinmiştir. Bugün Aleviliğin üzerine sinmiş bu görüntüleri Aleviliğin kendisi olarak algılayan ve buradan hareketle Alevi inancını ortaya koymaya ve Alevi tarihini yazmaya kalkanların doğruyu bulmaları ve "Alevi tarihini ve Alevi Dinini" doğru bir perspektife kavuşturmak yönünde bir katkı sağlamaları mümkün değildir.

Alevi Kelimesinin Kökeni ve Anlamı:

Tekrar etmek gerekirse, Alevilik konusunda araştırma ve inceleme yapanların önüne çıkan en büyük sorun Alevi kelimesinin üzerine giydirilmiş yanlış anlam ve kalıplardır. Ezberlenmiş kabullerin aksine Alevi kelimesi, Allah Resulü'nün amcasının oğlu ve damadı olan Ali ve Ehl-i Beytten yana olanlara verilmiş bir isim değildir. Bu kelime, Ali'yi tutanları tanımlamak için Ali kökünden türetilmemiştir. "Alevi" kelimesinin üzerindeki Ali ipoteği, alevilikle araştırma yapanların Ali, Hasan, Hüseyin, on iki İmam, Ehli Beyt ve Kerbela girdabında boğulmalarına sebep olmaktadır. Bu sebeple Aleviliğin aslına, tarihine ve köklerine ulaşabilmek için önce bu kelimeyi, üzerine yüklenmiş yanlış anlamalardan arındırmak gerekir. "Alev"i kelimesinin gerçek anlamına ulaşabilmek için önce bu sözcüğü dil bilimi ve Türkçe dil kuralları çerçevesi içinde, ön yargılardan uzak ve ön kabulsüz incelemek gerekmektedir. Alevi kelimesi, bu kelimeyi kullanmanın imkansızlaştığı on altıncı yüzyılda dilimize girmiş, kökleri Anadolu'nun en eski uygarlıklarına dayanan kadim bir kelimedir.

Alevi kelimesinin Ali kaynaklı bir kelime olduğunu kanıtlamaya yönelik iki zorlama delil dışında, Alevilik üzerine yapılmış araştırmaların hiçbirinde, Alevi deyiminin ve bu deyimle kaynaklık eden “Alev” sözcüğünün etimolojisi araştırılmış değildir. Şimdiye kadar bu sözcüğün köklerinin araştırılmasının gerekliliği her zaman göz ardı edilmiştir. Bu kelimenin kökeni Anadolu’nun en kadim uygarlığı Luviler ve Luvilerin çağdaşı ve komşuları Hititlere kadar uzanır. “Luvi” kelimesi, birçok dilde “ışık” ve “ışık kaynağı” anlamına gelen kelimelerin kökünü oluşturmuştur. “Lukka” Hititçe de ışıltamak karşılığı kullanılıyordu. Latince’de ışık lüks, İngilizce’de Light, İtalyanca’da Lure, İspanyolca da Luz, Almanca’da Licht’tir. Fransızca’da Lumiere, Hititçe’de lukka sözcüğünün tam karşılığı olarak ışıltamak anlamını taşımaktadır.

Bu kadim sözcük Türkçede “a” ön ekini alarak Alev olarak kullanılmaya başlanmıştır. “Alev” bilindiği gibi Türkçe’de ateşin kaynağında bulunan “Akkor” halindeki ışık yalınımına verilen isimdir. Işık, Alev’in yansımasıdır. Luvi’ler Hititlerin bu halka taktığı bir isimdi ve bu isim, bu halkın artık var olmayan dillerinde “Işık insanları” anlamına geliyordu. Alevilik üzerine pek çok kitap yazılmış, araştırma- inceleme yapılmıştır. Bu kitaplarda “Alevi” kelimesi, “Ali taraftarları, Ali’yi sevenler ve Ali’ye bağlı olmanın” bir ifadesi olarak ele alınmış, deyim Ali kaynaklı olmayabileceği Ali’den türetilmiş olabileceği, bir ihtimal olarak dahi ele alınmamıştır.

Bu yanlış algılama sadece araştırmacılar için değil, Alevilerin kendileri için de böyledir. Oruç tutmayan, namaz kılmayan, hacca gitmeyen, gelenekleri dışında örtünmeyen, çok evlilik yapmayan, Kur’an’la bağlantısı bulunmayan Alevilerin evlerinin duvarlarındaki Ali ve on iki İmamın resimleri, onlar ile inançlarının kaynağı arasında kalın bir perde gibidir. Aleviler geçmişte bu perdeden kurtulmuş olsalardı, geçen zaman içinde bu perde onları, kendi inanç kaynaklarından ayıran önemli bir engel haline dönüşmüştür.

Işıklar:

“Alevi” kelimesinin “Alı” kaynaklı bir deyim olmayıp “Işık insanı” anlamına gelen kadim “Luvi” sözcüğünün, Türkçe’deki söylenişi olduğunun kanıtlarından birisi, Alevilerin geçmişte uzun bir süre “ışık insanı, ışık tâifesi” olarak da tanınmış olmalarıdır. On altıncı yüzyılın son çeyreğine kadar, Osmanlı padişah fermanlarında ve yazışmalarında “Aleviler” Işık taifesi olarak anılmışlardır. Baki Öz tarafından derlenerek kitaplaştırılmış, “Alevilik ile Osmanlı belgeleri” adlı kitapta, bu tezi doğrulayan kimi yazışmalardan bazı bölümler şöyledir. 23 Ramazan Hicri 966 (Miladi 1558) tarihli bir padişah fermanı şöyle başlamaktadır. “Seydi Gazi ışıklarının yola getirilmesine dair: Eskişehir kadısına hüküm ki, şu sıralarda mektup gönderip, yüce hüküm gelip, kutlu anlamından kavranıldığı gibi, Eskişehir ve Seydi Gazi kazalarında yaşayan Seydi Gazi Işıklarının bazılarının fesat ehli olup, böylelerini yakalayıp güvenilir kanun adamlarına teslim edip...” 19 Zilkade H- 966 (Miladi 1558)

Bir başka padişah fermanı: Bayramlarda ışık taifesinin kos ve nakkaze çalarak şehirlerde gezmemelerine dair Edirne kadısına hüküm ki, aşure günlerinde ışık taifesi dahi sancaklar kaldırıp davul ve nakkaze ve def ve dümbelek ile açıkça şehir’de gezip Müslümanların hakimlerine bu tür şeriata aykırı hareketlerin yasaklanması gerekir iken izin verilip yasaklanmadığı iştirildiğinden imdi...” (15 Safer H-975 (Miladi-1567)

Diğer bir padişah fermanı da şu şekildedir. “Ahyolu’daki ışık tâifesinin takip edilmesine dair: “Ahyolu kadısına hüküm ki, mektup gönderip, Ahyolu ilçesine Hatun ili Bucağı’na adalet üzre Işık tâifesi toplanıp, Bahçeli adındaki başkanları Tur adlı ışık için (hâşâ) “Nebi’dir” diye inandığından başka(...) Ehli Sünnet vel cemaatten ibadet üzere Müslümanlara “Boş yere aç gezersiniz ve başınızı yere korsunuz (namaz kılarırsınız) deyip feraiz (Miras ile ilgili fıkıh) kitaplarına” saman ve kepekten ibarettir, samanı hayvan soyu ve kepeği köpek yer” “O kitapları okuyanda hayvan ve köpektir” diye çekiştirip söverek...” 4 Zilkade H.984 (Miladi 1576)

Diğer bir padişah fermanı daha: “Filibe’deki Hurufi mezhebinden olanların cezalandırılmalarına dair, Filibe kadısına hüküm ki, Maad adlı köyden Mustafa Işık, Hurufi mezhebinden olup Müslümanlığı dinsizliğe sürüklemekten geri durmayıp...” Anadolu topraklarında on altıncı yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar ışık taifesi diye anılan Aleviler, bu tarihlerden sonra bu isimle anılmaz oldular. Işık taifesi tanımı, geçen yüzyıllar içinde tamamen unutuldu. On altıncı yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar Anadolu topraklarında ışık taifesi diye anılan Aleviler, bu tarihlerden sonra bu isimle anılmaz oldular. Işık taifesi tanımı, geçen yüzyıllar içinde Osmanlı İmparatorluğu’nun takip ve baskılarından tamamen unutuldu. On altıncı yüzyıl Osmanlı- Safevi çatışmasının en yoğun olarak yaşandığı yüzyıl oldu. Bu çatışmada o günkü ismi ile Işık Taifesi bugünkü ismiyle Aleviler, safevilerden yana oldular. Osmanlıların Safevilerle olan savaşlardan üstün çıkmaları ile Osmanlı ülkesinde Işık Taifesine yönelik süreklilik avı başladı.

Emevi Ehli Sünnet mezhebine sıkı sıkıya bağlı olan Osmanlı’ya göre Işık Taifesi, “kâfirlerden de kötü” bir taife idi. Peçevi tarihin’de Işık Taifesi şöyle anlatılır: “Ehli İslam’da Işık Taifesi mezmûm(kötülenmiş--şerli) bir taife olduğu gibi, kâfirlerden daha kötü bir taifedir” Prof. Süleyman Uludağ tasavvuf terimleri sözlüğünde ışık karşılığı için şu açıklamayı veriyor. “Osmanlılar zamanında bazen Bektaşilere, Alevilere, Hurufilere ve Rafizi eğilimli derviş zümrelerine ışık ve Işık Taifesi adı verilmiştir. “Bunlar adına tesis edilecek vakıfların şer’an geçerli olamayacağı” kaydedilmiş fermanlarda bu cümleye dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla Osmanlıda “kafirlerden daha kötü bir taife olan ve vakıfları şer’an geçerli olmayan ışıklar” Osmanlı ülkesinde süreklilik avlarının ve katliamların hedefi oldular. Yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Işık Taifesi kurtuluş olarak çeşitli kelime oyunları arkasına sığınarak kendilerini korumayı seçtiler. “Işık Taifesi” bugünkü Alevilere, on yedinci yüzyıldan önce verilen isimdi. Ellerinde bağlamaları köy köy dolaşarak, inançlarının yayılmasını ve yerleşmesini sağlayan misyoner Ozanlara da “ışık” deniliyordu.

Köy yollarında dolaşarak başı açık, yalın ayak, korumasız dolaşan, ellerinde sazlarından başka dayanakları olmayan “ışık”lar, sürek avlarının başlamasıyla ağır zulümlere uğradılar, aşağılandılar, yok edildiler. Işıklar bu zulümden ve yok oluştan kurtulmak için, bir kelime oyunu ve bir ses benzerliğinin ardına sığındılar. Aşk, aşık ve ışık sözcükleri o dönemde Osmanlı ülkesinde kullanılan Arap alfabesi ile neredeyse aynı harflerle yazılıyordu. Okunuşları da birbirlerinden farklı değildi. Misyoner ozanlar, kağıt üzerindeki ışık yazısını, aşık olarak okuyarak kendilerine “aşık” dediler. Böylece ışıklara yönelik öfke ve şiddeti kendilerinden savuşturmaya çalıştılar. İlhan Erten tarafından derlenmiş eski bir Alevi deyişinde ışık’ların bu saklanması şöyle anlatılmıştır. “Biz aşığız ne söylesek, sözümüzde yalan olmaz. Sır içinde sır saklarız, hiç kimseye ayan olmaz”

Gubarî'nin ünlü nefesinde “Aşıkların” aslında ışıklar olduğu çok açık ifade edilmektedir. “Aşıklarız, ışıklarız el-hak gedalarız. Şeydalarız felek zedeler müptelalarız” Yani (aşıklarız, ışıklarız doğrusu fakir çobanlarız. Delileriz, feleğin zulmüne uğramış mübtelalarız. Ortaya koymak gerekir ki, on altıncı yüzyıldan önce söylenmiş Alevi şiir ve nefeslerinde Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin ve Kerbela isimlerine pek rastlanmaz. On dördüncü yüzyılda yaşamış ünlü Alevi bilgesi ve ozanı Yunus Emre'nin Divan'ı buna en güzel örnektir.

Yunus Emre, imam Ali, Ehli Beyt, Kerbela sözcüklerini şiirlerine almamıştır. Yunus Emre'nin nefeslerinde onun bir ışık insanı olduğu birçok yerde vurgulanmıştır. “Oruç namaz, gusül, hac hicaptır aşıklara. Aşık ondan münehhez halis heves içinde. Ey Aşıklar! Ey Aşıklar! Işık mezhebi dindir bana” Dört kitabın manasını, okudum hasıl ettim, ışığa gelince gördüm, bir uzun hece imiş” Alevi sözcüğü on altıncı yüzyılın son çeyreğinden sonra kullanılmaya başlandı. Bu sözcük son derece bilinçli bir seçimdi” Işık Taifesi hükmedenlerin gözünde “kâfirlerden de kötü bir taife idi” Bu isimden süratle kurtulmak gerekiyordu. Tam bu noktada Alevi kelimesi imdada yetişti. Alevi, Işık Taifesinin kadimdeki adıydı ve ışık insanı anlamında idi. Asıl önemlisi Alevi sözcüğü ile İslam'ın dördüncü halifesi Ali'nin adı arasında büyük bir ses benzerliği vardı.

Bu ses benzerliğinin arkasına sığınmak ve böylece ardı arkası gelmeyen baskılardan korunmak, hem dahice bir fikir hem de çaresizliğin bir sonucu oldu.

İnanç Temellerine Göre Alevilik ve İslam

400 yılı aşkın bir süredir Aleviliği İslam'ın bir mezhebi gibi gösterme çabaları hem Ehl-i Sünnet'in, hem de Alevilerin içinden pek çok taraftar bulmuştur. Alevilerin kendilerini, İslam dininin bir parçası gibi gösterme çabalarının altında güvenlik sorunu yatarken, Ehl-i Sünnet'in Alevileri kendine bağlama çabaları ise geniş bir asimilasyon ve eritme politikalarının bir sonucudur. Alevi inanişinin İslam'ın bir mezhebi olmadığı, kuşkusuz sadece Alevi deyiminin dilbilimsel yapısı ve etimolojisi çözümlenerek ispatlanamaz. Bu yönde en önemli delil, iki inanişin temellerinin karşılaştırılması ile ortaya çıkar. Alevilik ve İslam, karşılıklı olarak ele alındığında görülecektir ki, dinlerin en temel noktaları olan Yaratanın tanımı, ölümden sonrası, insanın yaratılışı ve birçok konuda bu iki din neredeyse birbirine zıt inanişler içerisindedir.

Yaratanın Tanımı:

Aleviler İslam'ın temeli olan bir yaratan ve yaratılanlar olduğu inancına katılmazlar. İslam dininde yaratan ile yaratılanlar birbirinden bağımsız iken, Alevi inancında ise yaratan ve yaratılan birdir. Yaratılmışların bütünü, yaratanın kendisidir. Vahdeti vücut (varlığın birliği) olarak da ifade edilen bu Alevi inanişini, İslam'ın ilkeleri arasına sığdırmak mümkün değildir.

Ölümden Sonra:

İslam dininin Allah'a iman'dan sonra olmazsa olmazı, bir diğer temel esası olan, öldükten sonra dirilme, âhiret hesabı, cennet ve ceennem inancı, Aleviliğin özünde yoktur. Alevilik'te "devriyeye"ye inanılır. Devriye inanişinde kısaca, "öldükten sonra çeşitli biçimlerde yeryüzünde (tenasüh) tekrar vücut bulunacağına ve yeryüzüne bu geliş gidişlerin insanı kamil (olgun insan) oluncaya kadar ruh göçünün süreceğine ve olgunlaşan insanın bu aşamada geldiği

kaynağa geri dönerek yaratan ile bütünleşeceğine” inanılır. “Devriye” yani “Tenasüh” veya “Ruhların göçü” İslam’ın hiçbir zaman kabul etmeyeceği bir inanıştır.

Dolayısıyla ümmi insanların Alevileri “Allah’a inanmayan, dinsiz ve imansız” olarak görmeleri din adamlarının cehaletinden kaynaklanmaktadır. Aslında Alevilerin ümmileri inanç ve din hususunda Ehl-i Sünnet ve Şia’nın din adamlarından daha kolay Kur’an’ı kabul ederler. Yani Alevilerin ümmileri hanif İslam’a mezhep fanatiklerinden daha yakın bir yerde duruyorlar. Emevi-Abbasi-Osmanlı-Suudi Arabistan-Diyanet İşleri Başkanlığı Ehl-i Sünnet dininden bağımsız olarak, akıl ve mantık dahilinde Alevilerin Kur’an’daki İslam’ı kabul etmeleri zor değildir. Mesela, Diyanet İşleri Başkanlığı dahil bütün cemaat ve tarikatların lider ve fanatikleri fetö’yü şöyle böyle bir şekilde benimserken, Aleviler fetö’ye karşı hiçbir zaman sempati duymadılar. Bu ahlak, onların mezhep dinciliğinden uzak olan saf karakterlerinden dolaydır. Fakat maalesef Aleviler, Emevi-Abbasi uydurma rivayetleriyle inşa edilen batıl dini İslam zannediyorlar.

Yoksa Alevilerin büyük çoğunluğu Kur’an İslam’ını kabul etmeye yatkın bir ahlaka sahiptirler. Kur’an’daki İslam’ı dile getirdiğimiz bütün meclislerde Alevilerin anlattıklarımıza itiraz etmediklerini gördük. Maalesef, aynen Ehl-i Sünnet ve Şia’nın ümmileri gibi, Alevilerin de Kur’an İslam’ından haberleri olmamıştır. Yoksa Kur’an cahili din adamları olmazsa, ümmi halklar arasında hiçbir sorun yaşanmayacaktır. Eğer bir yerde sorun varsa, insanları ötekileştirme hastalığına sahip olan Kur’an cahili din adamları yüzündendir.

Evrenin Yaratılışı:

Kur’an’a göre evren yoktan var edilmiştir. Alevilik inanisinde ise yaratılış, kudretten kopan ve arşta asılı duran bir kandil’den (Güneş) gelen ışığın yeryüzüne ulaşması ile başlamıştır. Alevi inanının esası olan ışık aracılığı ile varoluş İslam’ın anlatımları arasında yer almaz.

İnsanın Yaratılışı:

Alevilik ile İslam inancı arasındaki bir diğer önemli fark insanın yaratılışındaki inanç farklılığıdır. İslam inancına göre Allah Adem'i topraktan yaratmıştır. Alevilik'te ilk insanın yaratılışı çok farklıdır. Alevi inancında ilk insan kırklar meclisinde, kırklar meclisi'nin kararı ile kırklardan birinin özünün, seçilmiş varlığa (hüruh'u naci) katılmasıyla yapılmıştır. Evrenin yaratılışı, insanın yaratılışı, ahiret, cennet -cehennem ve Allah'ın tanımlanması gibi en temel konularda İslam'dan çok farklı inançlara sahip Aleviliğin İslam'ın bir mezhebi gibi sunulamayacağı gayet açıktır. Aleviliği İslam'dan asıl ayıran, bu inanç farklılıklarıdır. Eğer Alevilik İslam'dan en temel konularda bu kadar keskin çizgilerle ayrılmamış olsaydı 400 yıl boyunca süren Aleviliği İslam içinde eritme ve monte etme çabaları başarıya ulaşmış olurdu. Alevilik kendine özgü bir kültür ve bir inançtır. Anadolu'da şekillenen, Balkanlarda, Ortadoğu'da, Avrupa'da yaşayan milyonlarca insanı etkileyen Alevilik ortaya çıktığı coğrafyada İslam dışında bütün inaçlarla kaynaşmış, hulul öğretisini onlardan aldığı katmanlarla zenginleştirmiştir.

Alevi İnanışı İçinde Ali:

“Yoğ iken yerle gökler ezelden kudret kandilinde punhan Ali'dir.

Kün deyince bezmi elestten evvel Âlemi var eden Sultan Ali'dir”
(Genç Abdal)

Alevi sözcüğünün Ali'ye ve Ehli Beyt'e (Allah Resulü'nün ailesi, hane halkı) bağlı olmak anlamına geldiğini, kendilerinin'de Ali'ye ve Muhammed (a.s) ın ailesine bağlı, gerçek Müslüman olduklarını söyleyerek kendilerini Müslümanlık içinde gizleyen Aleviler, zaman içinde Ali sözcüğünün Alevi söylemi içinde çok fazla yer alması ve Ali'ye beslenen sevginin beklenenden fazla artması üzerine, Ali sözcüğüne, Alevi inancına (Hulul) uygun anlamlar yükleyerek, bu ismi Alevi felsefesinin bir öznesi haline getirmişlerdir. Şeriat kapısında olmasa bile, Aleviliğin diğer kapılarında (Tarikat, Marifet, Hakikat) Ali etiyle, kanıyla yedinci yüzyılda yaşamış Muhammed

(a.s) ın amcasının oğlu ve damadı olan tarihi kişilik olmaktan çıkarılmıştır. Alevi inanışında, edebiyatında ve ibadetinde Ali kişi olmaktan uzaklaştırılmış bir ilâh haline getirilmiştir. Alevilere göre Ali, yaratanın görünen yüzü olan güneşin doğuş hali ve ışığıdır. Alevi sözlü geleneği içinde Ali'nin Nur (ışık) ifade eden bir kavram olduğunu ve bunun bir sır olarak korunduğunu, Alevi nefeslerinde adı geçen Ali'nin İslamiyet'in erken dönemlerinde yaşamış tarihi kişilik olmadığını ifade eden sayısız deyiş vardır. Yani Ali hulul inancına uygun bir konuma getirilmiştir. “Müminler sırrını ilden sakınır. Kendin bilmezlere sözün dokunur. Genci Abdal dört kitap-tan okunur. Evveli âhiri destan Ali'dir” (Genç Abdal)

“Hakkın kandili'nde gizli nihan da,

La mekan elinde sır idi Ali,

Küntü kenzin esrarı andadır.

Dünya kurulmadan var idi Ali” (Devrani)

Aleviler çeşitli nefeslerinde, ışığın yapmaya kadir olduğu olayları veya ışık aracılığı ile var edilmiş olanları anlatırlarken ışık öznesi yerine Ali adını kullanmışlardır. “Tevalla: Sırrı” içinde bunu anlamak kolaydır. Ancak bu sırta vakıf olmayanlar kolayca Alevilerin Ali'yi ilahlaştırdıkları yargısına kapılabilirler. Aleviler kendi gizliliklerinde Ali'ye “Işık” anlam ve kavramını yükleyerek, ışığın varoluştaki rolünü kolayca ifade etmişler. Işığa olan sevgi ve saygılarını çok tanrıçılık suçlamalarına hedef olmadan yaşatabilmişlerdir. Unutmamak gerekir ki, Ali ismine yüklenen “ışık” anlamı, bir zorunluluktan, var olma ve varlığını sürdürebilme kaygısından doğmuştur. Bu durum Emevi Ehli sünnet ikliminde, gizli bir din olarak saklanmanın, zaman içinde oluşmuş bir dayatması gibidir.

En sevdikleri, gönülden bağlı oldukları yaratılışın sebebi saydıkları Nur'a (ışığa) doğrudan seslenebilmek, onu başka kisveler altında gizlemek, sırta vakıf Aleviler için sancılı olmakla beraber zaman içerisinde bütün Alevilerin razı olacağı kendi inançlarına uygun bir din haline getirilmiştir.

“Ehl-i Beyt” konusu içinde Kerbela faciasına kısaca değinmek yerinde olacaktır. Müslümanlar tarafından çok sevilen Hüseyin’in Kerbela’da Yezid’in ordusu tarafından vahşi bir şekilde katledilişi, Alevilik içinde geniş bir yer tutar. Bu olay zalimin zulmüne uğramış mağdura duyulan sempatiyle geniş halk kitlelerini Alevi inancının etrafında toplamıştır. En önemlisi Alevi inancı bu trajik hadise ile perdelenerek mezhepçi fanatiklerden uzak tutulmuştur. Kerbela olayı Alevi ozan ve şairler tarafından destanlaştırılmış, geçmişte bir çok yönden Alevi inanç ve edebiyatına sayısız faydalar sağlamış gerçekten bilinçli bir halkla ilişkiler politikası olarak görülebilir.

Alevilerin Kerbela olayına verdikleri önem kendi atalarının başına gelenler bu katliama benzer olduğundan dolayıdır. Aleviler Allah Resulü’nün torunu olan Hüseyin ve Ehli Beyt’in şahsında geçmişte çekmiş oldukları zulüm ve ızdırapların kederini yad etmektedirler. Ali, Ehli Beyt ve Kerbela hadisesi Aleviler içinde çok zengin anlatım ve kendini ifade etme edebiyatı ortaya çıkarmıştır. (Aleviliğin gizli tarihi- Erdoğan Çınar Mjora Kitaplığı, Aralık 2006) Alevilerin gerek namaz, gerekse Ramazan orucu konusundaki tavırları nettir. “Benim Kabe’ m insandır” diyen bir topluluğun kible konusunda tutumu da meçhul değildir. 19. yüzyıl Alevi Bektaşî ozanlarından edip Harabi’nin sözleri gerçekten manidardır.

“Ey vaiz Efendi!

Harabi der ki: Dinle bu nutkumu bilmezsin çünkü, ben öyle mukaddes Kabe’yim ki, Kabe gelsin beni tavaf etsin” “Edip Harabi, bir başka nefesinde Kabe, kible ve namaz konusundaki Alevi-Bektaşî inancını üstü kapalı bir biçimde de olsa şöyle dile getirmektedir. “Zühdü riya olan ibadet, hatadır Hazreti Sattara karşı, böyle namaz ile olamaz ümmet, hiç kimse Ahmedi Muhtar a karşı” “Tarikatsız Mümin olamaz kimse, Nur’u Nübüvvetle dolamaz kimse. Hakkı, Peygamberi bulamaz kimse, Yatıp kalkmak ile duvara karşı” Birinci kıtada namaza ilişkin yaklaşım gerçekten çok dikkat çekicidir. İkinci kıtanın sonundaki “duvar” sözcüğü ile Kabe’nin kastedildiğini ve Kâbe’ye karşı nasıl bir tavır takınıldığını görmemek mümkün

mü? Bir takım te'vilerle "Aslında kastedilen şey başka" demenin ne derece ikna edici olduğunu insaf sahibi herkesin idrakine bırakmaktan başka elimizden ne gelir. Kabe ve kible konusunda Alevi ozanı Yunus Emre bir şiirinde şöyle demektedir.

"Çalış kazan ye, yedir. Bir gönül ele getir. Yüz Kabe'den yeğnektir. Bir Gönül ziyareti. Yunus Emre der ey hoca, istersen var bin hacca. Hepsinden iyice, bir gönüle girmektir" Alevi-Bektaşilerin büyük piri hacı Bektaşî Veli bu husustaki kimi sözleri zaten dillerden düşmemekte ve Alevilere her zaman yol göstermektedir. "Ellerin kabesi var, benim Kabe'm insandır" "Hararet nardadır, (ateş) sacda değil, keramet başdadır, tacda değil, her ne ararsan kendinde ara Mekke'de Küdüste Hac'ta değil" Mustafa Cemil Kılıç "İslamsız Alevilik iddiası ve Kızılbaş Müslümanlık" kitabında şöyle demektedir. "Bu bağlamda her kişi ve kurumca bilinmelidir ki, Alevilerin ibadeti Cem'dir. Cem ibadetinin teolojik kökeni kırklar Meclisidir. Cem ibadeti ve içinde yer alan semah, kültürel ve folklorik bir unsur biçiminde değerlendirilip küçümsenemez.

Sünni inancına mensup kardeşlerimizin ibadet biçimi olan beş vakit namaz uygulaması Alevilerce saygı duyulan bir ibadet olmakla birlikte Alevi tarihinde ve geleneğinde asla yer almamaktadır. Her ne şekilde olursa olsun beş vakit namaz uygulamasının Aleviliğe dahil edilmeye çalışılması doğru değildir. Bunu hiçbir Alevi kabul etmeyecektir" Aleviliği İslam'ın içinde gören Alevi yazarlara göre Alevilik inancı hakkındaki görüşleri:

"Alevilikteki Tanrı inancının ne denli farklı olduğunu hemen her zaman her konuda olduğu gibi yine deyiş ve nefeslerden öğrenmekteyiz. Zira deyiş ve nefesler Aleviliğin en önemli kutsal metinleri arasında yer alır. Hatta ilk sıradadır. Alevi inancında Tanrı, evrenden ve insandan ayrı düşünülemez. Evren ve insan, tanrının tecellisi yani yansımasıdır, denilse de gerçekte açığa vurulmayan bir sır olarak Allah, evren ve insan bir bütünlük içindedir. Aslında Allah hakkında böyle bir inanç ve düşünce, kişiyi İslam'ın dışına çıkarmaktadır.

Bu nedenle Alevi ve Müslümanların aynı tanrıya inandıklarının söylemek zahiren doğru olabilir ama gerçekte doğru değildir. Aleviliğe göre Allah hiçbir şeyi yoktan var etmemiştir. Kendi varlığından yaratmıştır. Görünür âleme çıkarmıştır. “Hiçbir şey yoktan var olmaz ve var olan hiçbir şey de yok olmaz” biçiminde ifade edilen fizik kuralına uygunluk taşıyan bu inanış, Alevilik’te Tanrı ve yaratma kavramının İslami inançtan tümüyle farklı olduğunu göstermektedir. Sünni kökenli büyük Alevi Bektaşî şairi Edip Harabî’nin sözleri dikkat çekicidir. Aynı zamanda bu sözler, İslami inanç sistemine karşı da inanılmaz bir isyanı ortaya koymaktadır. “Daha Allah ile cihan yok iken, biz anı var edip ilan eyledik. Hakka layık hiçbir mekan yok iken, hânemize aldık mihman eyledik. Kendisinin henüz ismi yok idi, İsmi şöyle dursun cismi yok idi. Şekil verip tıpkı insan eyledik. Allah ile işte burda birleştik, nokta-i amaya geldik yerleştik. Sırrı küntü kenzin orda söyleştik, ismi şerifini Rahman ekledik. Aşikâr olunca zâtı sıfatı, kün dedik var ettik bu semavatı. Birlikte yaratık hep kainatı, nam-u nişanını cihan eyledik.

Yerleri gökleri yaptık yedi kat, altı günde tamam oldu kainat. Yarattık içinde bunca mahlukat, erzakını verdik ihsan eyledik” Alevilik, İslam’da var olan Tanrı- Evren ayrımı, yaratan- yaratılan farklılaşmasına bir karşı duruştur. “Gerçi kün emriyle var oldu cihan, Arş-ı kürsü gezdik durduk uzun zaman. Boş kalmasın diye bu kevnü mekan, Adem’in halkını(yaratılışını) ferman eyledik. İrfan olan bilir sırrı müphemî, izhar etmek için ismi azamı, çamurdan yoğurduk yaptık Adem’i” Ruhumuzdan bir ruh revan eyledik, böyle cilvelerle vakit geçirdik. Biz enbiya ile çok iş bitirdik, başka bir nebiyi zişan getirdik. Anın her nutkunu Kur’an eyledik. Küffarı Kureyşî ettik bahane, Muhammed Mustafa geldi cihane, Halkı davet etmek için imane, Murtaza’yı (Ali) ona ihvan eyledik. Bu sözleri sanma her insan anlar, kuş dilidir bunu ancak Süleyman anlar. Bu sırrı mübhemî arifan anlar. Çünkü cahillerden pinhan eyledik” Alevilik’te tanrı inancı Vahdeti Vücut felsefesine dayanır. Buna göre özü gereği var olan varlık birdir ve bu da Allah’ın varlığıdır. Bu varlık, zorunlu ve öncesizdir.

Çokluk, parçalanma, değişme ve bölünmeyi kabul etmez. Biçimi ve sınırı yoktur. Buna mutlak varlık, saf varlık adı verilir. Mutlak varlık, varlıklar dünyasına nispetle bir ayna gibidir, anlaşılır ve duyulur tüm nesnelere onda görünür. Başka bir ifadeyle tanrı, zatı ile değil ama fiil ve sıfatları ile tüm varlıklara mutlaklık özelliğini yitirmeksizin ve değişme, bozuluşa uğramaksızın görünür. Bu nedenle varlıklarda onun aynısıdır. Tüm evren Allah'ın varlığı nedeniyle var olur.

Vahdeti Vücut inancı, varlık hakkındaki temel düşünceye bağlı olarak dinlerin birliği düşüncesini de içerir. Buna göre bütün dinler temelde birdir. Çünkü bütün yaratıklar Allah'ın bir tecellisidir. Dolayısıyla tapınılan her varlıkta tanrının bir tecellisine ibadet edilmektedir. Böylece bütün insanlar gerçekte çeşitli suretlerde görünen tek bir Allah'a ibadet etmektedirler. "Vahdeti Vücut" inancının gereği olarak insan, Allah'ın ona tecelli (hulul) etmesinin niteliğiyle öne çıkmaktadır. Göklerde ve yerde olan her şeyin Allah ile özdeşleştirme düşüncesi, varlığın en mükemmel ögesi olarak insanı da yüce Allah'ın ona tecelli (hulul) etmesinin odağına koymaktadır. İnsanın ilâhi tecellideki yeri Hallacı Mansur'un "enel hak" sözüyle ifade edilmektedir.

Alevi inancında Allah- Evren- insan bütünleşmesi içinde simgesel kişiliğiyle Ali'nin ulûhiyeti- tanrısallığı inancına da yoğun bir vurgu vardır. Burada aslında Ali'nin şahsında tüm Resuller, Nebiler ve velilerle birlikte insanın uluhiyeti anlatılmak istenmektedir. Yani kimilerince yanlış yorumlandığı şekilde Ali'nin doğrudan doğruya ilahlaştırılması yoktur. Yüzyıllar boyunca pek çok Alevi-Bektaşî önderi ve Ozanı Allah'ın doksan dokuz adından birisinin "Âli" olmasından da esin alarak Allah'ı kastetmek üzere şiirlerinde "Ali"sözcüğünü hiç çekinmeden kullanmışlardır. Alevi ve Bektaşîler hulul inancı gereği Ali'de İlâhi özellikler olduğuna inanırlar. Muhyiddin-i Arabî'nin, Celaleddin-i Rumi'nin, Beyazıtı Bestaminin, Hallacı Mansur'un, Yunus Emre'nin ve bütün tarikat ehlinin inancının merkezinde hulul itikadı yer almaktadır. İnsanlık tarihinde bu inançtan etkilenmeyen bir millet ve medeniyet olmamıştı.

Hristiyanlar da bu inanç ve felsefeye sahiptirler. Bu inanış, Alevi karşıtları tarafından Ali'nin ilahlaştırıldığı ve putlaştırıldığı suçlamasına zemin teşkil etmiştir. Aleviler, "Hulul" inancının Kur'an'daki tevhid inancına aykırı bir inanç sistemi olduğunu kabul ederler. Alevi -Bektaşî inanışının omurgasını oluşturan "Vahdeti Vücut" anlayışı ve Allah'ın insanda tecelli ettiği düşüncesi, bu inanışın yani Ali'nin ilâhi özelliklere sahip olduğu inancının temelini oluşturmaktadır. Ali'nin yüzünü "vechullah" (Allah'ın yüzü) olarak tavsif eden Alevi-Bektaşî inancı bu özgünlüğü ile bambaşka bir özelliğe sahip bulunmaktadır. Yine Celaleddin-i Rumi'nin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan Divan'ı Kebir adlı eserinde Ali için yazdığı sözler onun ulûhiyetini ilan etmektedir.

Celaleddin-i Rumi adı geçen bu eserinde şöyle demektedir. "Hakkın yüksek sıfatları Ali'nin vasfıdır. Hakkın sıfatları Ali'den ayrı değildir. O tanrının zatına yapışmış sanki o olmuştur." Gerçekte Ali'nin uluhiyeti, "Hulul" inancından bağımsız düşünülemez. Her ne kadar yüksek sesle ifade edilmese de Alevilik'te tam bir Hulul inancı yani şirk mevcuttur. Başta Ali olmak üzere 12 imam Allah'ın kendilerine Hulul etmiş ilahi özelliklere ve sıfatlara sahip şahsiyetlerdir.

Alevilik'te Evliya Kültü:

Alevilik'te evliya kültü ve evliyanın ruhundan medet dileme inancı da Allah -Evren- insan bütünleşmesinin ve özelde Allah'ın insana hulul ettiğinin kabul edilmesidir. Allah'ın insana hulul ettiğine inanan Alevi ozan ve şairler "insanı kâmil" yüceltmesi ile erenleri, evliyaları kutsal ve ilâhi bir güce sahip kabul ederek, ruhlarından medet dilemektedirler. Ozan ve şairlerin etkisinde kalan ümmi Aleviler de bu inanç ve maksatla türbelere çeşitli ritüeller icra etmektedirler. En başta "Medet ya Muhammed, Medet ya Ali, Medet ya Hüseyin" nidalarında görülen hulul inancının tesiri, Kur'an'ın ön gördüğü hanif İslam açısından tümüyle şirk kabul edilmektedir. Türbe ziyaretleri, türbelere yüz sürme, eşiğe niyaz etme, erenlerin ruhundan yardım isteme, onlar için kurban kesme, mum yakıp dua

etme ve diğer ritüeller Kur'ani itikat gereği İslam'ın (şirk) Allah'a ortak koşma olarak gördüğü ve bunu yapanların müşrik kabul ettiği unsurlardır. Alevilerde Allah inancı ve özellikle evliya kültürü büyük ölçüde İslam öncesi Alevi ve Türk inanışlarında yer alan "atalar ruhuna tazim" inancından gelmektedir. İslami inanışa göre yaratılan ayırımının (tevhid'in) reddedilmesi şirkdir ve her şirk aynı zamanda küfürdür, kâfirliktir. Alevi inancı yaratılan ayırımını reddettiği için İslam'a göre din dışıdır. Ali'nin ilahlaştırılması da (hulul) İslam'ın asla kabul etmeyeceği bir inanıştır.

Bu inanış İslam'a göre Ali'nin ilahlaştırılmasıdır. "Aleviler, Ali'ye tapıyor" sözünün ardında yatan istifhamın kaynağı, Ali'nin, evliyanın ve onların şahsında insanın ilahlaştırılması inanç ve itikadıdır. O halde ilahiyatçılar ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Alevi ve Sünni birlikteliğine vurgu yapmak için kullanılan, "Allahımız bir" söylemi düpedüz yalandır. Alevilerle Sünnilerin Allah inancı arasında dağlar kadar fark vardır. Bu farklılığın inkar edilip, "Allahımız bir" denilmesi, Aleviliğin asimile edilmesi ile ilgili bir durumdur. Alevi ve kızılbaşların Allah'a, Kur'ani ve İslam'i itikatta olduğu şekliye inanmalarını istemek alevilikten vazgeçmelerini istemekten başka bir şey değildir.

Her inancın kendisi dışındaki inançları tekfir etmesi bir ölçüde doğal görülebilir. Ancak asimilasyon amacıyla bu konuda takiiye yapılması doğru bir ahlak değildir. Her inanç mensubu başkalarını bu inanca zorlamadan ve başkalarına rahatsızlık vermeden, devletin kanunları dahilinde inancında hür olmalıdır. Bir başka ifadeyle herkesin imanı da küfrü de kendinedir. Hangi inanç olursa olsun, herkes inancını hiç bir zorlama ve gizleme zorunda kalmadan yaşamalıdır.

Alevi Kızılbaş önderi Şah İsmail der ki:

"Budur evvel, budur ahir.

Budur muhabbette mahir.

Küfür her mezhepte küfür.

Küfür bizde iman olur”

Aleviler Allah’a inanırlar.

Ama Alevilerin iman ettikleri Allah isim ve sıfatları ile Kur’an’da anlatılan Allah değildir.

Onlar Muhammed (a.s) a iman ederler. Fakat onların Muhammed’i, Nebi makam ve mertebesi, Resul misyonu ile Medine’de yaşayan Muhammed değildir. Onların Muhammed’i âyın-i cem eyleyip semah dönen bir Muhammed’dir. Aleviler Ali’yi çok severler ama sevdikleri Ali yedinci yüzyılda yaşayıp giden Ebu Talib’in oğlu Ali değildir. Onların Ali’si hem Ali Bin Ebi Talib’tir hem de “kün” deyince on sekiz bin âlemi yaratan, yaratıkların rızıklarını veren, arslan kılağında Muhammed’in yolunu açan, kılıcı yetmiş arşın uzayan, Hayber kalesinin kapısını şehadet parmağıyla asuman’a atan, hasıl-ı bin bir kimlikte görünen yaratanın zatına yapışık olan bir Ali’dir.

Sonuç:

Alevilik İslam’dan ayrı olarak kendine özel inanç ve ibadetiyle kadim tarihten beri hayatini devam ettirip gelen bir dindir. Aleviliğin bu şekilde kabul edilmesi önemli bir meseledir. Aleviler dinlerini ve inançlarını özgürce yaşayabilmelidirler. Hiç kimse inancını başkasına dayatma hakkına sahip değildir. “(Ey Nebi! Şüphesiz sen de öleceksin onlar da ölecekler. En sonunda sizler kıyamet günü Rabbimizin huzurunda yargılanacaksınız)” (Zümer-30,31)

BEKTAŞİLİK

13.Yüzyılda Kalenderilik içinde teşekküle başlayıp 15.yüzyılın sonlarında Hacı Bektaş ananeleri etrafında Anadolu’da ortaya çıkan bir inançtır. Yeniçeri ocağının kuruluşundaki rolü dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu tarihi boyunca nüfuzunu koruyan Bektaşilik, gerek oynadığı siyasi roller ve arzettiği farklı dini inanç (hulul) ve telakkileri birleştirici yapı, gerekse devletin 17.yüzyıldan itibaren resmen tanıdığı tek gayri Sünni tarikat olması sebebiyle en çok ilgi çeken, en çok tartışılan ve araştırılan tarikat olmuştur. Kuruluşundaki sosyal ve itikadi (hulul) unsurlar, bünyesindeki geleneksel amillerin menşe ve mahiyetleri, gelişen safhaları ve bunlardaki muhtelif gelenekçi tesirler, tarih boyunca oynadığı siyasi roller, sosyal ve iktisadi yapısı, kültür hayatındaki edebiyatı, sanatı ve günümüzdeki durumu gibi meseleler son yıllardaki ciddi çalışmalara rağmen henüz tam manasıyla ortaya konabilmiş değildir. Tâcul- Ârif’in seyyid Ebul-Vefa el-Bağdadi’nin kurduğu Vefaiyye tarikatının Anadolu’daki şeyhi olan Baba İlyas Horosani öncülüğünde meydana gelen Baba-i isyanı 13. yüzyıl ortalarına doğru yeni bir gayri İslami hareketin doğuşuyla sonuçlandı. Babailik adını taşıyan bu hareket Vefailerden başka Anadolu’daki Kalenderiye, Yeseviyye, Haydariyye zümrelerince benimsendi ve 14. yüzyılın başlarından itibaren “Abdalan-ı Rum” yahut “Rum Abdalları” adı altında bulunan bu zümre mensupları bütün orta ve Batı Anadolu’da

ve sonra da Osmanlı fetihleriyle birlikte Rumeli’de faaliyetlerini devam ettirdiler.

Abdal Kumral, Abdal Mehmet ve bilhassa Abdal Musa gibilerinin tarihi şahsiyetleri bilinen bu Rum Abdalları bu manada belki “İlk Bektaşiler” diyebileceğimiz kalenderi, Vefai ve Haydari dervişleri idi. Muhtemelen 14. yüzyılın başlarından itibaren Hacı Bektaş ananeleri, efsaneleri daha doğrusu Hacı Bektaş kültü bunlar arasında iyice gelişerek yayıldı. Bunda da en önemli rolü, hiç şüphesiz vaktyle Baba-i hareketinin en kuvvetli temsilcisi Hacı Bektaş yaşadığı Suluca Karahöyükteki (bugünkü Hacı Bektaş) zaviyesi oynadı. Bugünkü hüvetiyle bilinen asıl Bektaşilik 922 Hicri (1516 Miladi) yılında öldüğü kabul edilen Balım Sultan’ın tarikatın başına geçmesi ile şekillenmiştir. Zaten Bektaş geleneği de Balım Sultan-ı ikinci pir kabul etmekle bu tarihi vakıayı tescil etmiştir.

Bektaşiliği Kalenderilikten ayırarak bugünkü yapısını kazandıran Balım Sultan’ın şahsiyeti yeteri kadar aydınlanmamıştır. Ancak burada önem kazanan husus Balım Sultan’ın 1501 tarihinde rivayete göre ikinci Beyazıd tarafından Hacı Bektaş zaviyesinin, dolayısıyla tarikatın şeyhliğine getirilmesiyle birlikte o zamana kadar Kalenderilikte mevcut teşkilat, doktrin, ayin ve erkan’ın ne ölçüde değişikliğe uğradığı meselesidir. Böylece Bektaşilik ikinci Mahmud tarafından 1826’da yeniçeri ocağıyla birlikte ilga edilinceye kadar varlığını kesintisiz sürdürmüştür. İmparatorluktaki bütün Bektaş tekkelerini Nakşibendi tarikatının emrine veren ikinci Mahmud bununla hiç şüphesiz yok ki Bektaşilik gibi gayri Sünni bir tarikatı bu koyu Sünni tarikat bünyesinde zamanla eritmeyi amaçlamıştır.

Kalenderilikten doğmuş olması sebebiyle Bektaşiliğin daha başından beri Sünni din anlayışının itikat ve ibadet esasları karşısında genellikle kayıtsız ve duyarsız bir tutum içerisinde olduğu tarihi bir gerçektir. Bu konuyla ilgili ipuçları muhtelif Bektaş menkıbelerinde ve nefeslerinde rahatça rastlanabildiği gibi meşhur Bektaş fıkraları da ayrı bir delildir. Bektaşilik, dinin mükelleflerini mecbur tuttuğu salat-ı ikame, savm gibi ibadetleri açıkça olmasa da

çeşitli te'vilerle red yolunu tercih etmiştir. Buna karşılık İslam öncesi eski Türk dinleriyle Şamanizm, Budizm, Hinduizm ve eski İran dinlerinin bakiyelerine dayanan bir takım ayin ve erkan geliştirmiştir.” (TDV. İsl.Ans.C. 5- S 373)

Hacı Bektaş Sünni Miydi?

Batını- Alevi bir derviş olduğu kesin olan Hacı Bektaş Alevilere yapılan haksız baskılardan dolayı eserlerine Sünni unsurları kattığı anlaşılmaktadır. Büyük bir katliam yaşanan Baba-i ayaklanmasının cereyan ettiği bir dönemde egemen olan Sünni şer'i dinsel anlayışın baskısıyla, batını bir önderin kimi saldırılara karşı savunma ve takiyye amaçlı, Sünni anlayış doğrultusunda bazı görüşleri eserine dahil etmesi kaçınılmaz bir durumdur” Abdülkadir Gölpinarlı “Mevlana Celaleddin” adlı eserinde Hacı Bektaş için şöyle demektedir. Halbuki Horosani’lerden olmakla birlikte ne kadar bilgin olduğunu bilemediğimiz, ancak Makalatına ve gene elimizde bulunan bir şathiyesine (Sünni inanç esaslarına aykırı söz) nazaran derin ve geniş bir bilgiye sahip olmaktan ziyade münteşir (yaygın) terbiye ile yetiştiğini sandığımız Hacı Bektaş, bir halk isyanının arda kalanları tarafından ulu tanındı. Bilgisi, meşrebi ve mezhebi bakımından yalnız medrese mensupları tarafından değil, tarikatçılar tarafından da kınanan bu zümre, ilk zamanlardan itibaren gizlenmeye lüzum görmüş tekkelerini ve şehirlerini dağ başlarında, ıssız yerlerde kurmuşlardır. Onları İslam’dan dışarı gören saltanat ve medrese, bu zümreyi vakıf kurmaktan bile mahrum etmiştir.” (S. 239- 240) Bu ifadeler Batını- Alevi zümre üzerindeki baskının ne denli şiddetli olduğunu göstermesi bakımından kayda değerdir. Alevilere yapılan baskı ve zulümler yüzünden takiyye amaçlı olarak Hacı Bektaş’ın eserlerine İslami izlerin yansımış olması muhtemeldir. Mesela, Diyanet İşleri Başkanlığı Hacı Bektaş’ın eserlerini yeniden bastırmasının altında da namaz ve oruç gibi ibadetleri Alevilere benimsetmesi vardır. Oysa Alevilikte ve Bektaşilikte Sünni ve Şiilerin anladığı ve inandığı şekilde ibadet yoktur. Hacı Bektaş’ın eserlerinde namaz, hac ve oruç gibi ifadelerin yer alması, mezhep baskılarının karşısında geliştirilen bir savunma argümanıdır.

Hacı Bektaş'ın "En büyük ibadet insana hizmettir" sözü, aslında namaz, oruç, zekat ve hac gibi zahiri ibadetlerin batın ehli için bir öneminin olmadığını dile getirmektedir. "Ellerin kâbesi var, benim Kâbem insandır..." demek suretiyle gerçek kâbeyi insanın gönülü olarak gören Bektaş'ın zahiri haccın değil, Yunus Emre gibi bâtını haccın önemine işaret ettiğini görmekteyiz. Hacı Bektaş-ı Sünni ibadetleri yapan biri olarak gösteren anlatımlar tümüyle uydurmadır. Hacı Bektaş'a bağlanan Said Emre'nin nasıl zahiri ibadetleri terk edip batını yola girdiğini şiirlerinden net bir biçimde anlıyoruz.

"Unuttum namazımı dosta tuttum yüzümü,
Dost kendi mürüvvetinden bir işaret eyledi.
Ne taat var ne salat, ne zikir var ne tesbih,
Beş vakit namazımı aşka gayret eyledi.
Kanda bağlasam dopdolu Hacı Bektaş Veli,
Bu Said kemter kulu oldu adet eyledi"

Görüldüğü gibi Hacı Bektaş'a bağlanmadan önce namaz kılan Said Emre, artık bu ibadeti terk ettiğini, nereye baksa Hünkar'ı (Hacı Bektaş)'ı gördüğünü açıkça belirtmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı ve onunla aynı inanca sahip olan ilahiyatçıların Hacı Bektaş'ın "Makalat'ını istismar ederek beş vakit namazı, Ramazan orucunu ve hacca gitmeyi Alevilere benimsetmeye çalışmaları gayri ahlaki bir durumdur. Hacı Bektaş ve ona bağlı olanların maruz kaldığı haksızlığı göstermesi bakımından aşağıya aldığımız bir Bektaşî ozana ait olan şu şiir de anlamlıdır. "Kılarız namazı kılmayız değil, Biz hakkın emrini bilmeyiz değil, Kur'an kitabımız, İslam dinimiz, Hadisten, âyetten almayız değil, Bildik rumuzunu savm ve salatın, İsteyip ıssını bulmayız değil" Şiirde geçen "Bildik rumuzunu savm ve salatın" sözü gerçekten manidardır. Savm ve salatın yani oruç ve namazın, burada Bektaşî anlayışına uygun bir biçimde bir rumuz-simge olduğu vurgulanmaktadır. Hacı Bektaş'ın dergahında namaz kılmak için düzenlenmiş bir mekan yoktur. Kible istikametine doğru ayarlanmış mescit tarzı bir oda mevcut değildir.

Bugün Hacı Bektaş dergahının hemen yanında bulunan cami ise, ikinci Mahmut tarafından Bektaşiliğin yasaklanması, yüzlerce Bektaşî önderinin idam edilmesi ve Bektaşî dergahlarına Nakşibendi şeyhlerinin atanması ile başlayan süreçte inşa edilmiştir. Yüzlerce yıl boyunca cami ve namaz bilmeyen, hakka ibadetini batını yoldan ayin-i cem ederek yapan Alevi-Bektaşîler, Osmanlı'nın inanılmaz mezheb baskısıyla böyle bir camiye mahkum edilmişlerdir. Sünnilerin iddia ettikleri gibi Hacı Bektaş Müslüman Sünni inançta birisi idiyse, neden gözlerden uzak, Anadolu'nun ücra bir köyüne gidip yerleşsin.

Sünni din adamlarının kentlerde ve özellikle de merkezi yerlerde hatta devlet adamlarına yakın yerde yaşadıklarını biliyoruz. Baba-i ayaklanması sonrası Alevi Türkmenlerin dağlara ve ücra yerlere çekildikleri ve çoğunlukla Hacı Bektaş'a bağlandıkları bilinen bir gerçektir. Hacı Bektaş batını bir önder değilse iddia edildiği gibi Sünni olsaydı batını Baba-i isyancılar ona neden bağlansın? Hacı Bektaş Sünni Müslüman olsaydı ve eserlerinde Sünnilerin itikad ve ritüelleri anlatmış olsaydı, yüzlerce Bektaşî babalarının idam gerekçeleri arasında Sünni Müslüman ibadetleri yapmama suçlaması ile niye karşı karşıya kalmışlardır. Ne denilirse denilsin, ne yapılırsa yapılsın Bektaşilik hakkında gerçek şudur.

İslam tarihindeki muhalif kanadı temsil eden ve genel anlamda Ali taraftarları olarak nitelenen hemen hemen tüm Batını ekoller, İslami ibadetlere ve hükümlere her zaman muhalefet etmişlerdir. Bu gerçeği kimse inkar edemez. Bunu kimi zaman alenen, kimi zaman da "sırrı sır ederek" yapmışlardır. Bununla birlikte baskılar yüzünden bazen de "sırrın açığa çıkmaması" için yer yer hakim din anlayışının kimi, itikat ve ritüellerini benimser görünmüşlerdir. Bütün bunlara rağmen Batıniliğin yaşayan en güçlü devamı olan Alevi-Bektaşîleri, Muhammed, Ali on iki imam ve Hacı Bektaş'ı veli üzerinden Sünni Müslüman ibadet ve itikadlara çekme uğraşısının ne denli inançlara saygısızlık ve abes bir iş olduğunu zikretmeye gerek var mıdır.

Aleviler ve Bektaşiler inançlarını sır etmeden kendi inanç önderlerinden bu yola dair ne gördülerse o şekilde yaşama ve yaşatma hakları yok mudur? Bu yolda Alevi-Bektaşî önderleri tarafından İslam'a aykırı sözler söylenmesi Aleviler açısından bakıldığında övünç duyulacak bir şeydir. Zira Alevilere göre şeriat denilen hukuk kuralları, çoğunluk itibarıyla Emevi Abbasi döneminde ihdas edilen Arap geleneklerinden başka bir şey değildir. Mesela: Osmanlı resmi belgelerine göre Alevi önderi ve şairi Pir Sultan Abdal şu gerekçelerle idam edilmiştir. “Dinsiz, namaz kılmıyor, oruç tutmuyor, şeriata aykırı söz söylüyor ve davranış sergiliyor. Müslümanlara “Yezid” diyor ve şarap içiyor, İslamiyetin ilk halifesine hakaret ediyor. Cem ayini gibi gizli toplantılar yapıyor, safavi taraftarı ve Kızılbaş tائفesinden bir devlet düşmanı, Râfizi kitaplar bulunduruyor, onları okuyor ve okutuyor, saz ve çalgı çalıyor, törenlerde semah dönerek oyun oynuyor, haremlik-selamlık kuralına riayet etmiyor, Mehd-i zaman gelecek propagandası yapıyor.

Bu gerekçeler aslında Alevi-Bektaşîliğin pek çok temel yaklaşımın Osmanlı tarafından nasıl algılandığını bir göstergesidir. Bu gerekçelere bakarak özgün Alevi kimliğinin pek çok unsurunu görmek mümkündür.

Sonuç olarak: Bilinmeli ki Alevi ve Bektaşilerin ibadeti cem'dir, namaz değil! Alevilerin orucu Muharrem'dir, Ramazan değil! Alevilerin ibadet yeri cem evleridir, camiler değil! Bektaşilerin inanç önderleri dedeler ve babalardır, imamlar ve mollalar değil! Alevi-Bektaşilere göre okunacak en büyük kitap insandır! Bektaşilere göre insan konuşan Kur'an'dır. Bektaşilere göre bağlama, telli Kur'an'dır. Bektaşilere göre devriye ve tenasüh haktır. Bektaş illere göre semah, Muhammed'in müminlere (Alevilere) armağan ettiği bir ibadettir ve bu ibadet ezelden gelmektedir. Bektaşilere göre Ali tanrısal bir kimliğe sahiptir. (hulul) Bektaşiler taştan bir binaya (Kabe) değil insana secde ederler. Bu yüzden Müslümanlar ibadetlerini Alevilere dayatmaktan vazgeçmeleri gerekmektedir. Allah'ın emri de bu şekilde hükme bağlanmıştır.

“Eğer Rabbin dileseydi, (iradelerine ipotek koyarak- zorla yap-saydı) yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederdi. (Allah insanların iradelerini özgür bırakmışken) O halde sen, (Ey Nebi!) inanmaları için insanları zorlayacak mısın?” (Yunus- 99)

“Kavminden ileri gelen kibirliler dediler ki: “Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber iman edenleri ya yurdumuzdan çıkaracağız veya dinimize döneceksiniz” (Şuayb) istemesek de mi? dedi” (Âraf- 88) Gerçekten her topluluk diğerinin inanç sistemine saygı duyması şartıyla hiç kimseye benimsemediği bir inancı ve ameli de yatamaz. Yüce Allah, inanç konusunda, ele aldığımız yukarıdaki âyetlerle birlikte bu konuyu geniş bir açı ile Kur’an’da hükme bağlamıştır. Yani herkes inancında hürriyet sahibi olmalıdır. Diğer inanç sahipleriyle mücadele Kur’an, ilim ve akıl ile olmalı, her türden din mensuplarına karşı merhamet, güzel ahlak ve ikna yöntemi kullanılmalıdır. Yüce Rabbimiz şöyle buyurmuştur. (Ey Resul!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et...” (Nahl- 125) Dolayısıyla Alevi vatandaşları zorla İslam dairesi içinde göstermek, hem Kur’an açısından, hem kendi açımızdan, hem de Aleviler açısından doğru ve verimli bir iyi ol olmasa gerektir.

NURCULUK

Mübarek dinimizin aydınlık yolu, insanları gerçek îmana, tevhide götüren îslâm hidayeti Kur'anla ortaya konulmuştur. Buna rağmen bu aziz dinin, her asırda bazı aşırı cereyanlar ve bâtinî hareketlerin tesiri altında gerçek îmana ve esaslarına uymayan alana itildiği de görülmüştür. İslâm tarihi Haricilerin, Müşebbihenin, Batınîlerin, Hurufîlerin, imamet fikri ile ortaya çıkanların ve benzerlerinin din adına îslâma yaptıkları zararlar ile doludur. Bu aşırı ve yıkıcı cereyanların bir kısmı gerçekte siyasî guruplaşma hareketlerini daha tesirli kılabilmek için dinî bir görünüşle ortaya çıkmış, bir kısmı da dinin savunucuları olarak görünmüşler, fakat îslâmın tevhid akidesini başka yönlere çevirmeye çalışmışlardır. Bu yönden, İslâm'a ve onun tevhit görüşüne zarar veren, yolunu kaybetmiş cereyanların ve tasavvufçu akımların, dinî esaslara uymayan durumlarıyla dine karşı olan görüşlerinin insanlara arzını ve bu meselelerde iman edenleri uyarmayı üzerimize düşen bir görev olarak görüyoruz. Yazımızda son asırda iman edenlerin zihinlerini fazlasiyle işgal eden "Nurculuk" adı altında oluşan inanç sistemi incelenerek gerçeklerin ışığında iman edenleri aydınlatmaya çalışacağız. Risâle-i Nur Külliyyatı, Said Nursî'nin hayatta olduğu bir zaman diliminde ve onun gözetimi altında talebeleri tarafından ilâveleri ve tekrarları ile meydana getirilmiş takriben 130 küsur eserden oluşmaktadır. Risâle-i Nur Külliyyatının içeriğini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1-) Ebcet hesabıyla ve tevafuklarla manalar verildiği, Kur'an ve ilmin ışığında bunların dinen bir kıymeti olmadığı...”

2-) Risâle-i Nûr'un ve müellifinin manevî işaretle müjdelendiği ve buna binaen vazife sahasında bulunduğu, ona muhalefetin doğru olmadığı ona muhabbetin ise yüce Allah'ın rızasını kazandıracak bir yol olduğu iddiası...”

3-) Allah Resulunun mucizeleri...”

4-) Risâle-i Nur'un ilahi kitaplar arasına katılmak istendiği; yalnız Nurcular için dua yapılarak, iman edenler arasında özel bir fırka meydana getirildiği... “

5-) Nurculuk propagandasını yoğun olarak yaptığı... “

6-) Said Nursî ve eserlerinin harikuladeliğinden ve kerametlerinden bahsolunduğu, keyfi yorumlar ve mübâlâgalı ifadeler kullanıldığı...”

7-) Kur'an'ın harflerinden birtakım manalar çıkarmaya kalkışmak gibi akıl ve mantık ekseninde benimsenmeyen bir yol tutulduğu, Asa-yi Musa adlı eserinde bazı âyetleri keyfi yorumlayarak bunların Risale-i Nûr'u müjdelediği ve teyid ettiği iddiası...”

8-) Nur Risalelerini Kur'an'ın manevî mucizesi olarak göstermesi iddiası...”

9-) Nur Risalelerinde Said Nursî'nin tasavvufla karışık şahsî görüşleri, abartılı fikirler, keyfi yorumlar, hurafe ve şirk kokan inançlar...”

Halk arasında tefrikaya sebep olma, kerametler, Kur'an'ın benimsemediği harflerden manalar çıkarma, Said Nursî'nin manevî işaretle müjdelendiği ve benzeri aşırı, sınırsız fikirler gerçekten üzerinde durulması gereken önemli bir iddiadır. Risâle-i Nur Külliyyatının baştan sona kadar ilâhî bir ilhama dayandığı intibai kısmen Said Nursî, bilhassa talebelerince halka telkin edilmek istenmiştir. Meselâ (îşaratu'l-icaz) kitabında (Arap harfleriyle teksir s. 281) nur talebelerinden Mehmed Kayalar diyor ki :

“Risale-i Nur, Kur’an’ın bu asırda en yüksek ve en kudsî bir tefsiridir. Hakikatleri semavîdir, Kur’ânîdir. O halde Kur’an okundukça o da okunacaktır.” Halbuki “İşaratu’l-İcaz” kitabı Kur’n’ın hepsini içine alan bir tefsir olmadığı gibi bu kitabın içindekilere Kur’an derecesinde bir kudsiyet izafe olunması batıl bir davadır. Bu asırda en yüksek tefsir, denen Risâle-i Nur, Bakara sûresinin 31. âyetinin, tefsir ilmi usulüne uymayan keyfi bir görüşle yapılan bir açıklamasıdır. Diğer risalelerde de âyetlerden rastgele, her hangi bir va’z risalesi halinde ele alınmıştır. Bu durumda nur risaleleri iddia edildiği gibi Kur’an’ın tefsiri olamazlar. Zaten tefsir diye bir şey yoktur, çünkü Kur’an’ı ancak yüce Allah tefsir edebilir. (Furkan-33) Meyve Risalesinde bulunan Felâk sûresinin tefsiri, batıl bir yorumdan ibarettir.

Meselâ, bu risalede (Felâk) sûresinin büyüçülüğe temas eden beşinci âyetinde: “Bu âyetin 1328 senesine tevafuk ettiği..” denilerek radyo ile yapılan siyasî telkine hamledilmesi aynı batıl yorumların bir örneğidir. Zülfikar risalesinin hatimesinde, (Arap harfleriyle teksir, S. 4) “Risale-i Nur’un mescid ve mabedlerde, minber ve kürsilerde okunacağı” yazılmak suretiyle hiç bir dinî esere on dört asırdır verilmemiş olan imtiyaz bu esere kazandırılmak istenir. Bu şekilde hareket yani Risale-i Nur Külliyyatının mescid ve mabedlerde cemaata okunmasının gerekliliği hakkındaki tavsiyeler, islâm dininin ibadet anlayışına uymaz. Çünkü bu gibi yerlerde, okunacak ve manası anlatılacak kitap Kur’an olup, onun nasıl okunacağı ve manasının ne şekilde açıklanacağı da kendi içinde bulunan sisteme bağlanmış bulunmaktadır. Dördüncü halife olan imam-ı Ali’nin, İmam-ı Rabbanî’nin, Abdülkadir Geylânî’nin risâlelere ad verdikleri iddiası ileri sürülmektedir.

Meselâ: Ali’ye Nisbet edilen Celcelutiye risalesinde “Asayî Musa” tabiri kullanılmış olmasından dolayı, bunu okuyan Said Nursî, bu tabiri bir kitabına isim olarak vermiş ve onun mukaddimesinde Ali’nin bu kitabı o sözle haber vermiş olduğunu yazmıştır ki, bu, ilmi ciddiyetle, akıl ve mantıkla açıklanamaz. Bunlar tasavvufi - batını müşriklerin inanç tarzıdır, ciddi ilim sahipleri tarafından doğru görülemez. Çünkü, gaybı, Allah’tan başka kimse bilemez.

“Sikkeyi tasdik-i gaybî” adlı kitabında (Arap harfleriyle teksir S. 91-92) de nur talebelerinden Ahmed Nazif, Ali’nin “Keramet-i gaybiye” sinde Risale-i Nur’a “Sıracü-n-nur” adının verildiğini iddia eder ki, aynı garabettir. Kur’n’da “Sırâcen münîrân” yâni: “Aydınlatıcı çerağ” deyimi, Allah Resûlü(a.s) hakkında varid olmuş bir vasıftır. Bunun Risale-i Nur’a atfedilmesi büyük bir zulüm, batıl bir dava ve haddi aşmak olur. Bu eserde umumiyetle ifade edilen görüşler bâzı tasavvufî-batınî yorumlara dayanmaktadır. Bu gibi fikirler, akli başında olan âlimler tarafından hoş karşılanmamış ve âyetlerin böyle usûl dışında yorumlara uğratılması da hiç bir zaman doğru görülmemiştir.

Onuncu hicrî asırda gelen ve cahiller tarafından o asrın müceddidi sayılan İmam-ı Rabbânî’nin “Mektubat” adlı kitabında “Bediûz-zaman” deyimi bulunduğu ve bunu Said Nursî’nin benimsediği aynı lâkap dolayısıyla tefe’ül ettiğine istinaden talebeleri bunu bir övünç vesilesi yapmışlardır ki, gülünç bir iddiadır.

Risale-i Nûr’un yüceliği hakkında propaganda o derece var-dırılmış ki, “Zülfikar” risalesinde: “Bu hüccetler ve talimatın, bu kelimat ve teşbihatın Arş-ı A’zam’dan indiği muhakkak...” denilerek, son derece batıl olan iddialarla ilahi kitaplar arasına sokulmak istenmiştir. Bu kitapta, kelimat ve tebligatın Arş-ı A’zam’dan indiği hakkındaki izah, ifadenin vahye dayandığını açığa vurmaya gayesini gütmektedir. Vahyin Kur’n’a özel bulunduğu ve Nebi (a.s) dan başkasına ait vahyin delil olmayacağı için böyle bir inanca sahip olmak şirkten başka bir şey değildir. Bu gibi uygunsuz ifadeler ötedenberi müşrik batıniler tarafından dile getirilmişti.

Böyle aşırı yorumların bulunduğu “Sikke-i tasdik-i gaybî” eserinin baş tarafında, birinci sayfadan evvel, bizzat kendisi tarafından “Eski medreselerde 5-10 seneye mukabil, inşallah Nur medreseleri 5-10 haftada aynı neticeyi temin edecek ve 20 senedir ediyor.” denilmektedir. Halbuki böyle bir şeye imkân yoktur. Bu inanç, Kur’an’ın ilim ve hikmet anlayışına uymadığı gibi, göklerde ve yeryüzünde bulunan yaratılış yasına da bir suikasttır. Yine aynı eserde “Bu

kitabın neşrine çalışılması, dehşetli günahlara kefarete ve gelecek müthiş belâlara ve anarşistliğe bir set olacağı...” denilmekte, 41. sayfada: “Kalp, istiyor ki şu defineleri, gizli olan lem’aları göstereyim. Fakat ne yapayım ki makam kaldırmıyor...” gibi megalomaniye kaçan sözlere rastlanmaktadır. Bu temsiller gerçekle ilgisi olmayan bir takım saçma sapan hezeyanlardır. (Ankara Üniversitesinde konferans) adlı risalenin 9. sayfasında: “Asrı saadet hariç, İslâm âlemi böyle bir âlim yetiştirmemiştir.” denilerek, son vahyin tarihinde gelmiş bütün âlimler küçümsenmiştir.

Nur talebelerinin, bir çok değerli âlimi hiçe sayması kadar abes bir şey tasavvur olunamaz. Görülüyor ki bu eserdeki beyanlarda Said Nursî’nin, Asr-ı Saadet’ten sonra yetişen âlimlerden üstün görülmesi, gerçeklere aykırı bir düşünce tarzı aynı zamanda bir gurur ve kibir vesilesine sebep olmuştur. İslâmî esaslara uygun düşmeyen sınırsız, aşırı üslûp, hususiyile Nur talebelerinin seçtikleri ifade tarzı hem Kur’an’a hem güzel ahlaka hemde edebe aykırıdır. Bu yolla Said Nursî’yi en büyük müceddit tanıyan Nur talebeleri “Fihrist” mecmuasının sonundaki takrizde şöyle derler:

“Ehl-i kalbin lâtif keşiflerinden birisi de: beklenen zât bir kitap yazacak, geçmişte hiç kimse ona benzer bir kitap yazmayacaktır. Elhak, Risale-i Nur, bunun güneş gibi delilidir. Evet onun şakirtleri kat’iyyen îman ediyorlar ki, şimdiye kadar böyle eser görülmemiştir ve kıyamete kadar yazılmayacaktır. Ehl-i keşif o nur’un tercümanı olan zatı nuranî “mescûnün-nisa” yâni müteehhil bulunmayacak, ihtiyar yaşta olacak...” diye bahsediyorlar. Bu tevafukun her halde başka şekilde izah ve tefsirine ihtiyaç yoktur. Maziden, yâni buldukları zamandan istikbale nazar eden ve bu zamanın halini tarassud eden ehl-i keşfin, keşfe müstenit daha çok beyanları vardır. Kısa keserek sizi onlara bırakıyoruz, işte Risale-i Nûr’u yalnız ben medh etmiyorum, onu Hz. Kur’an medh ediyor, Hz. Ali methediyor. Gavs-i a’zam methediyor, Hz. Murtaza Celcelutiyesinde Risale-i Nur’a “bedî” diyor. Şu halde elbette ki o “Bediuzzaman” dır, “Fah-rü’ d-devran’dır”.

SEÇİLMİŞLİK İNANCI

Hristiyanlardaki Mesih inancı ve İsrail oğullarının seçilmişliği birbirleriyle ilintilidir. Hristiyanlar, İsa (a.s) in dünyaya efendi olarak yeniden geleceğine ve diğer milletlerin onlara hizmet edeceğine inanır. Yahudiler ise bir çok kötü ahlak sebebiyle Allah'ın lânetine uğramışlardır. (Nisa- 155, 161) “Yahudiler, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere Nebileri yani adaleti emreden insanları katletmeleri sebebiyle cehennem azabını hak etmişlerdir.” (Âli İmran- 21)

Yahudiler, Allah'a isyan etmiş ve ona vermiş oldukları sözden dönmüşlerdir. Yani bütün bu gerçeklere rağmen Yahudiler de seçilmişlik konusunda kendilerinden olmayanları insan yerine koymazlar, en fazla onları kendilerine hizmet edecek uşaklar olarak görür ve her türlü işkence, saldırı ve soykırımı onlara reva görürler. Halbuki Allah'ın indinde fazilet ve erdemli olmak “emri bilma'ruf nehyi anil'munker” gibi “dinin emirlerini yerine getirme ve yasaklarından kaçınma” şartına bağlıdır. (Âli İmran-110) Yahudilerde ise, erdem ve fazilet “soy ve ırk” üstünlüğüne bağlanmıştır. Bu inançtan olsa gerek, diğer toplumlardan ve dinlerden Yahudiliğe geçiş (istisnalar hariç) kabul edilmemektedir.

İşte Ehli Sünnet dininin fanatik taraftarı ve Said Nursi'in büyük hayranı olan F Gülen, Şia'dan ve Said Nursi'den aldığı takiiye ile Kur'an'dan habersiz olan örgüt mensuplarını “seçilmiş” olduklarına inandırmış ve böylece onları acı bir şekilde inanç bunalımına,

akıl ve mantık kaybına uğratmıştır. “Hizmet gönüllüleri! muhabbet fedaileri! altın nesil!” söylemiyle bildiğimiz Risâle-i Nur! cemaatinden darbeci ve katil bir nesil meydana getirmiştir. Bunları darbe yapmaya ve kan dökmeye sürükleyen lânetli şey, işte bu “seçilmişlik” hastalığı “hoşgörü timsali!” cemaat liderinin insanlara beddua ettirecek kadar gözünü döndüren hırs, elinden alınan “seçilmiş” liğe olan kuvvetli iman idi. Cemaatini etkin vaaz ve çeşitli propagandalarla seçilmiş olduklarına inandıran, üzerinden beslendiği Said Nursi’nin Risale’i Nur Külliyyatında olan şu uydurma ve tamamen hurafe cümlelerde şifrelenmiştir.

1-) “Ve Anladım ki, bu hizmetimizle o nurani zatlara zemin izhar ediyoruz.” (yer hazırlıyoruz), (Said Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybi-189) “Ta ahir zamanda, hayatın geniş dairesinde asıl sahipleri, yani Hz. Mehdi ve şakirtleri, Cenab-ı Hakk’ın izniyle gelir, o daireyi genişletir ve o tohumlar sümbüllendir.” (Said Nursi, Sikke-i Tasdik-i Gaybi -138)

2-) “Hz. Mehdi’nin çok vazifeleri var. Ve siyaset aleminde, diyanet aleminde, saltanat aleminde, cihat aleminde” (Said Nursi, Şualar, Sayfa- 456)

3) O zatın üçüncü vazifesi, Hilafet-i islamiyeyi ittihad-ı İslam’a bina ederek, İsevi (Hıristiyan) ruhanileriyle ittifak edip dini İslama hizmet etmektir.” “Bu vazife, pek büyük bir saltanat ve kuvvet ve milyonlar fedakarlıklarla tatbik edilebilir.” (Said Nursi, Sikke-i tasdiki gaybi, sayfa-9)

4) “Bir asır sonra zulümatı (karanlıkları) dağıtacak zatlar ise, Hz. Mehdi’nin şakirtleri olabilir.” (Said Nursi, Birinci Şua- 85) F Gülen’in ve cemaatinin! seçilmiş olduğuna iten en önemli şey Said Nursi’nin “Cenab-ı Hakk’ın izniyle Mehdi gelir, o daireyi genişletir.” sözüdür. Bilindiği üzere terör örgütü, Said Nursi’nin açtığı hurafe ve uydurma yolu büyütmüş ve dünya çapında genişletmiştir. Örgütte, F Gülen’in “Said Nursi tarafından müjdelenenmiş olduğu” inancı hakimdir. Said Nursi’ye göre, Mehdi siyaset vazifesiyle İslam toplumunu tekrar birleştirecek, F Gülen ve terör örgütünün siyasetle

bu kadar ilgilenmesinin, belediye başkanlıklarına kadar müdahale edip, milletvekili tayin ettirmesinin sebebi budur.

Fetö'nun inancına göre "F Gülen Allah tarafından özel görevle (kainat imamı, beklenen salih zat, Mehdi-i muntazar) İslam dininin içindeki bid'atları ortadan kaldıracak, İslam'ı saf haline getirecek, başkomutan olup cihad yaparak İslam aleminin üzerindeki karanlıkları kaldıracaktır. Mehdi'nin bu kadar büyük işler yapabilmesi için devlet başkanı yani halife-i rüyi zemin olması kaçınılmazdır. Onlara göre halifelik kaldırılmamış askıya alınmıştır. Devlet ele geçirilip F Gülen devlet başkanı olduğu zaman aynı zamanda halife-i rüyi zemin olmuş olacak.

Osmanlı'nın başkentleri Bursa ve İstanbul'da örgüt zenginlerinin F Gülen için yaptırdığı villaların sırrı bir nebze aydınlanmış olsa proje daha iyi anlaşılacaktır. Halife-i rüyi zemin aynı zamanda devlet başkanı olan mehdi için oturacak çok lüks ve şaşalı bir yer yapılmalı. Örgütün yıllardır devlet kurumlarına (yargı, emniyet, ordu, istihbarat) sızdığı, kendilerini engellemek isteyenleri bir şekilde saf dışı ederek pasifize ettiği bilinen bir gerçektir. Örgütün ilk olarak referandumda mezardan bile adam toplayarak ele geçirdiği HSYK marifetiyle yargı olmuştur.

Bu iş aslında pek kolay olmadı. Referanduma sert muhalefet yapacağı düşünülen CHP'nin genel başkanının referandum öncesi diskalifiye edilmesinin ardından yine referandumda plan ve projelerine taş koyan Bahçeli'nin yardımcıları Baykal'ın akibetini paylaştı. Anlaşıldığı üzere örgüt ve lideri F Gülen, Said Nursi'nin Mehdi tanımını birebir hayata geçirmek için her şeyi yapıyor, baba Bush'un tanımıyla tanrıyı Mehdi göndermesine zorluyor. Mehdi'nin gelebileceği yerlerde oturacağı villalara kadar her şey hazır hale geliyordu. Devlet yetkililerinin "yurda gel" çağrılarına cevap vermemesinin en büyük nedeni F Gülen ve terör örgütünün Mehdi'nin vaktinin gelmediğine inanılıyor olmasındandır. Fetö lideri Gülen "Hz.Mesih'in nasıl geleceğini karıştırmamak gerekir. O, seyri sülük-i ruhanisinde olan bir zatla da gelebilir, başka türlü de gelebilir."

“Hatta bazen onun izdüşümü konumunda bir zat onunla iltibas edilebilir” derken, aslında örgüt içerisinde kendisinin mesih olduğunu belirtmek istemiştir. F. Gülen açıktan “Ben mesih'im, mehdi'yim.” diyemez. Ancak Fethullah Gülen'in şakşakçıları ve fanatik emir kulları, onun beklenen mehdi ve mesih olduğu konusunda imam ve üzeri örgüt mensuplarına yıllarca bununla ilgili sohbetler düzenlemiş rüyalar kurgulamışlardır. Daha aşağıda bulunan fanatik cahiller de, bu şakşakçı sapkınlardan duyduklarını örgüt içerisindeki muhataplarına sürekli olarak pompalamışlardır. Aslında ben vatana ihanet etmeyi küçümsemiyorum, solcu, sosyalist ve komünist dahi olsalar mili olan insanlara saygı duyuyorum.

Fakat Fetö'nün Allah ve Resulü'ne karşı nasıl bir inançla ihanet ettiğini ortaya koyamazsak örgüt ile gereken mücadeleyi yapmamış oluruz. Bütün hurafeci mezhepçiler ve tarikatçılar gibi Fetö'nün en büyük düşmanı Kur'an'ı dinde tek kaynak kabul eden vahiy ehli muvahhidler idi. O halde Fetö tipi hurafe yapılanmalarla Kur'an, ilim, hikmet, akıl, tefekkür ve sorgulama ile savaşmak zorundayız. Yani Allah, Kur'an, ilim, hikmet, akıl, din ve imandan daha çok devlet imkanlarına iman eden siyasal dincilere bir kaç soru sormak istiyoruz. Neden Fetö'nün beslendiği dinin ve etkisi altında kaldığı inancın kaynağını araştırmıyorsunuz? Fetö tipi başka yapılanmalar neden dikkatinizi çekmiyor?

Onlarla ilgili neden sesiniz çıkmıyor? Devlet imkanları ve geçici rantlar Allah'tan, onun Resulü'nden, din ve imandan daha mı değerlidir? Sabahtan akşama kadar Allah Resulü'ne karşı iftira ve hakaret edenlere karşı neden tek bir kelime etmiyorsunuz? Fetö mensuplarının F. Gülen hakkında bazıları tarafından “Mehdi” bazıları tarafından “Mesih” söylemlerine karşılık Fetö lideri samimi bir şekilde karşı çıkmamıştır. Başbakanın ofisine böcek koyanlar, mit tırlarını durdurarak hükümeti dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti Devletini teröre destek veriyor algısını yaratanlar, kozmik odaya girip en mahrem bilgi ve belgeleri çalanlar, kurumların sınav sorularını örgüt üyelerine servis edenler, Dış İşleri Bakanlığı'nda devletin en mahrem toplantısını dinleyip dışarıya sızdıranlar, Türk

Silahlı Kuvvetlerinde, Emniyet, Yargı ve İstihbaratta deşifre olmak için ima ile namaz kılanlar, F Gülen'in emri doğrultusunda kendilerine engel gördükleri masum insanlara kumpas kuranlar, kendi fikirlerine aykırı düşünen insanları makamlarından ayırmak için fahişeler ayarlayanlar vs. tüm bu gayri meşru fiileri F Gülen'i "Mehdi" ya da "Mesih" veya "Beklenen salih zat" olarak inandıkları için yapmışlardı.

Ve bunun yanında, ABD ve Siyonist Rejim İsrail'in dünyadaki hakimiyetini sağlam tutmak için terör örgütlerine verdiği destek gibi, fetö'nün gayesi Türkiye'nin karışması, iç savaş ve kargaşa içerisinde kalarak, çaresiz ve zayıf kalmış devleti ele geçirmesi, F Gülen'in "Kainat imamı ve "Halife" olarak Pensilvanyadan gelmesi için yapıldı. F Gülen ve terör örgütü bu ümmetin inanç ve hayır-sever duyguları ile hunharca oynamış, "İslam'a hizmet ediyoruz" diyerek, Allah'ı, dini, imanı ve Allah Resulü'nü çirkin emellerine alet ederek aldatmış, binlerce genci bilerek veya bilmeyerek şirk ve küfür yolunda İslam düşmanlarına hizmet ettirmiştir. İşte Kur'an ilminden ve tevhid ahlakından yoksunluk böyle bir beladır. Bu bela kibir ve gurur bataklığında sahibini boğarak mahvolmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla bana göre şu dünya hayatında Kur'an ilminden ve tevhid ahlakından daha değerli bir şey yoktur. Her şeyden önce Fethullah Gülen'in Kur'an'i bir inancının olmadığı 17/25 Aralık başarısız darbe girişiminden sonra daha net olarak ortaya çıkmıştır.

Tevhid inancı olan birisi akıl ve mantık, ilim ve fikir, haysiyet ve şerefi ile mücadele eder. Oysa Fethullah Gülen ve örgütü, hırsızlık, dilencilik, kalleşlik, şantaj, belden aşağı vurma üzere eğitilmiş, her türlü şirke inandırılmış ve takiye ile hareket etmiştir. Kur'an'ın kesin olarak yasaklamasına rağmen insanların mahrem ve gizli hallerini araştırmanın, insan ahlak ve şahsiyetinin hiç bir zaman kabul etmediği yatak odalarına kamera koymanın, zararından emin olmak ya da kullanmak istedikleri insanların koyunlarına hem de evlerinde onlara emanet edilen kızları sokmanın, soru hırsızlığı yapmanın, İslam'a hizmet etme ve Allah'ın adını yayma ile bir ilgisi olabilir mi?

Olsa olsa bunun adı haysiyetsizlik, ihanet, şerefsizlik, cehalet ve yobazlık olur. Onun için ben “Fetö’nün üstü ihanet, ortası ticaret, altı ibadettir.” sözünü doğru bulmuyorum. Fetö’nün üstü ihanet, ortası ticaret, altının cehalet.” olduğunu söylüyorum. Fethullah Gülen Kur’an’dan zerre kadar nasip almamış değersiz fikirlerini büyük bedellerle bağlılarına (kendine sadakat şartıyla) sunan bir şizofrendir. F Gülen, sağlam delile dayanan bir inanç ortaya koymadığı için kendi şahsiyetini merkeze koyan bir fikir yoksunudur. F Gülen her şeyi kendi şahsına bağladığı için, hareketi inanç ve fikir hareketi değil “şahıs hareketidir”

Şahıs hareketi ise lideri masum olarak görme ve şahsa tapıcılığı beraberinde getirir. Lider kültü ve şahıs hareketi, şahısta tecessüm ettiği için, o şahsın günah işleme hatta yanlış yapma imkanı yoktur diye kabul edilir. Bu gibi cemaat ve tarikatlar, fırka ve hareketler inançlarının merkezine koydukları şahısların asla hata yapmayacağına inanırlar. Dolayısıyla hata yapmayan, yapmayacağına inanılan bir şahıstan bahsetmeye başladığınızda o şahsın tüm hataları “hikmet ihtiva eden birer anlaşılmaz” doğru haline gelir. Bağlıları, apaçık hata olan söz ve davranışları, anlaşılmaz derinlikte hikmet taşıdığı inancıyla sarılmaya ve en kuvvetli bir şekilde savunmaya başlarlar. Bir inanç ve hareket şahıs merkezli olursa, o şahsın yüceltilmesi, kutsanması, hatadan ve her türlü kötülükten masum olarak görülmesi kaçınılmaz olur. F Gülen kibir ve gurura kapılıp hareketini şahıs merkezli olarak kurunca, Kur’an’sız, tevhidsiz, ahlaksız, akılsız ve idrak yoksunu mensupları da F Gülen’i sorgulanamaz biri olarak telakki edip, her türlü gayri meşru fiili kendilerine mubah olarak kabul ettiler.

Ben inanıyorum ki, Gülen’in imajı çöktüğünde Kur’an ahlakı ve tevhid akidesi ile zerre kadar ilgisi olmayan akılsız hareketi toz duman olacaktır. İşte bu tehlike görüldüğü için Ekrem Dumanlı ve benzeri şakirtlerin F Gülen’i imam-ı Azam’la, imam-ı Rabbani ile mukayese etmesi, onların misyonu ile Gülen’in misyonunu benzeştirmesi böyle bir korkunun eseridir. F Gülen hiçbir zaman özgün bir akıl, kendine ait bir irfan, orijinal bir fikir ortaya koymadı. Ne dedi-

ğini her zaman sisli ve karanlık bir cehaletin içine gizledi, asalak ve uydurma ifadelerle harmanladı, ağdalı cümlelerle sarmaladı ve “çok önemli şeyler” söylüyormuş edasıyla insanları aldattı. Çok konuşup hiçbir şey söylemeyen birisi olarak F Gülen, ilim ve fikirde dünya ve ahirette hiçbir işe yaramayan bilgi hamallığı ve hurafe çöpçülüğü yapmıştır.

Tefekkür ve sorgulama istidadı ve mahareti olmayan Gülen, aynen üstadı Said Nursi ve diğer Ehli Sünnet’in sözde âlimleri gibi Emevi- Abbasi rivayetlerini tarayıp oradan topladığı yalanları kendi dil ve üslubuyla anlatan, talebelerinin yardımlarıyla derleyip bir araya getiren kibirli ve narsist biridir. Bu meselenin en açık delili ise “Kalbin Zümrüt Tepeleri” isimli eseridir “Kalbin Zümrüt Tepeleri” isimli eseri ansiklopedik olarak kötü ve işe yaramaz bilgi kirliliğinin en iyi örneğidir. Ehl-i Sünnet rivayetleri yalan bilgi alanında o kadar yoğundur ki, “toplayıcılık” yoluyla, “Kalbin Zümrüt Tepeleri” gibi yüzlerce eser yazılabilir.

Arapça ve Farsçaya biraz vakıf olan birisi, F Gülen’in en gözde eseri olan bilmem neyin tepeleri gibi yüzlerce kitap yazabilir ve içinde yaşadığımız cehalet bataklığında “büyük âlim” muamelesi görebilir. Zaten cübbeli Ahmet ve onlarca cemaat lideri ve ilahiyatçı en akılsız bir şekilde bunu yapıyorlar. İşte islam dünyası yüz yıllardır bu taklit cehaleti ve bilgi kirliliği ile kıvranıp yok oluyor. F Gülen’in hurafe ve uydurma rivayetlerden oluşturduğu, psikolojik baskıya maruz kalan Kur’an ve tefekkür fukaraları onun büyük bir ilim ve fikir adamı olduğu inancına sarıldılar. İstikameti ve nihai menzili izah edilmemiş bir “Altın Nesil” propagandası ile beraber düşünüldüğünde Kur’andan haberi olmayan cahillerin aldanması sanki mecburiyet haline geliyor. Altın Nesil... madeni özelliği bir tarafa, neyin nesli, hangi istikametin nesli?

Karşısındaki hem beden (biyolojik) yaşı çocuk olanlar ve hem de akıl yaşı çocuk olanlara, “siz altın nesilsiniz” demesi, onları bu şekilde motive etmesi aldanmaları için kafi geliyor. Aldanmaları için kâfi geliyor, zira hiç kimse hangi menzilin nesli?” diye sormu-

yor. “Altın Nesil” propagandası ve aldatmacası akılsız cahillere kâfi geliyor. Oysa “neyin nesli” sormayı bile akledemeyen cahiller bilmiyorlar ki, altından tuvalet taşı da yapılabilir. Madenin ne olduğu yalnız başına bir kıymet ifade etmiyor, hangi maksat için kullanıldığı da mühim. Muhatapları, kendilerine “altın” denmesini yeterli görüyor, bununla aldanıyor, hedefi sorgulamak bir tarafa, sormuyor bile. Oysa bilmiyorlar ki, sormayan ve sorgulamayan akıl, altın veya elmas madeninden değil, tenekeden ve kömürden yapılmaz. Kömüre “elmas” diyen F Gülen ise, Kur’an, ilim, hikmet, akıl, tefekkür ve sorgulama nimetlerinden mahrum oldukları için onları çok rahat aldatıyor.

Hoş bir aldanış, “kömüre” “elmas” muamelesi yapıyor uyanık adam, ilim ve akıl yoksa böyle bir yalana aldanacaksınız tabi, ama aldanmak aldanmaktır, belli bir sınırı aşan aldanma ise ahmaklıktır. Belki de dünyada ilacı olmayan tek şey ahmaklıktır. Elmas ve altın nesil yalanıyla, muhabbet fedailerini aldatmacasıyla kendini emperyalistlerin çıkarları için namluva sürececek mermiye çeviren “seçilmişler ve adanmış ruhlar” Kur’an’a göre “aldanmışlar” (Sebe- 31, 32, 33; Saffat- 23...30; Bakara-165,166, 167) gerçek bir inanca sahip olamazlar.

Fetö lideri Gülen de meseleyi bildiği için, kömüre “elmas” muamelesi yapmış olmaktan başka bir çaba içine girmiyor. Çünkü Kur’an, ilim, hikmet, akıl, tefekkür ve sorgulama nimetlerinden mahrum olan cahillere başka bir şey söylemeye gerek kalmıyor. Sadece bu kadarı kâfi geliyor. “Altın Nesil” propagandasının işe yaramadığı kişiler, gerçekten madeni altın olanlardır. Bu Kur’an ehli muvahhidler zaten altın madeninden yapılmış kıymetli şahıslar oldukları için, hem “Altın Nesil” iltifatına itibar etmiyorlar hem de ahlak ve karakterleri gereği soruyor ve sorguluyorlar. F Gülen, şu meselenin çok önemli olduğunu gösterdi. Kur’an’ın ortaya koyduğu tevhid akidesine bağlı olarak yaşamak her şeyden daha değerlidir. Çünkü Kur’an’daki tevhid akidesi olmayınca güzel ahlak, hürriyet, tefekkür ve sorgulama olmayacaktır.

Güzel ahlak, hürriyet, tefekkür ve sorgulama olmayınca icad, erdem ve gelişme olmayacaktır. İcad, erdem ve gelişme olmayınca bozulma, çürüme, kokuşma meydana gelecektir. En ağır kayıp ise dünya hayatı ile birlikte ahiret hayatının da hüsrana ile son bulması olacaktır. Dolayısıyla, İslam şuuruna sahip olan muvahhidlerin sadece Kur'an'da var olan tevhid akidesinin önemini anlatmaktan daha önemli bir görevleri yoktur. Yüce Allah şöyle buyuruyor. “Dini (tevhidi) ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin” diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana (Ey Resulüm) vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırdığın bu din (tevhid), Allah'a ortak koşanlara ağır gelir. Allah dileyeni muvahhid yapar ve kendisine yöneleni doğru yola iletir “ (Şura-13)

SIR

Gecenin bir vaktinde kapı çalındı, gidip açtım. Karşımda efendim duruyordu. İşin aksi tarafına bak ki, o gece de bizim yamuk tarlanın suyu vardı. Saat biri çeyrek geçe su ateş pahası, tarlaya pancar ekmişiz. Lüksü yaktırdım. Bizim küçük oğlan yanımda, omuzda bel, elde kürek vaktinden önce yola düştük. Suyu Han altından kaldırıp tarlaya vuracağız. Pancarın dibi taş olmuş sanki. O yılda bir sıcak var ağa, bir sıcak. Neyse... Suyu indirdik Allahıma şükür. Bir o yana seğırt, bir bu yana. Oğlan daha ufak, eli kürek tutacak gibi değil, sade ışığı dolaştırıyor, boyu beraber çamura belendim, ter tırnağımdan çıkıyor.

Biz pancarı kurtardık. Cenâb-ı Hakk böyle bir saat su daha nasip etse bu yılki mahsulü topladık say. Sırt üstü uzandım yıldızları seyre durdum biraz. Vücudumun her bir yerinden başka bir ses geliyor. Ne de olsa yaş kemale erdi. Bir tarla su yordu bizi, yorsun.

Oğlan lüks lambasını sallaya sallaya geldi. Fukaranın gözünden uyku akıyor ki, düştü, düşecek. Döndük eve... İşte böyle. Efendimi kapı önünde görünce, ilkin eğilip ayaklarıma bakıvermişim... insanız ya... daha çamuru üstünde.. Kulaklarıma kadar kızarmışım. Şeyhim gülümseyip sırtımı sıvazladı... “Aldırma” dedi. “Rençberlik, olacak o kadar.” Geçti içeri oturdu. Yanında ihvanın ileri gelenlerinden iki kişi daha var. Efendimin gelişinde mutlak bir hikmet vardır. İçim içime sığmıyor, odanın ayak ucunda el bağlayıp bekledim.

Ayranlar içildi... O gece sabah ezanın önu sıra, “Benden sonra posta işte şu gördüğünüz zat oturacaktır. Ferman...” deyip kesti. N’olur... Ben bir fukara köylüyüm. Ne ilmim var, ne hikmetim. İki sözü bir araya getirmeye gücüm yetmez, elinize, eteğinize düştüm. Diyerek feryat ettim ise de. Efendim: “Şahit olun ve usulünce biat edin.” diye o iki hatırı sayılır ihvanı sıkı tembihledi. Efendim haftasına varmadan gül yüzüme solgunluk erişip yatağa düştü. Veda diyeceklerine elveda deyip bu fâni dünyadan baki olan âleme göçtü.

Rençberliğe devam ile bir de tekke hizmetini üzerimize aldık ya, gelenin gidenin haddi hesabı tutulmaz oldu. Memleketin dört bucağından, ihvan “Medet ya pir.” deyip yollara düşüyor. Binbir meşakkat ile bizim bu ücra, ücra olduğu kadar fukara köyümüze ulaşır, eh bir iki gün yorgunluk çıkarıp, himmet ricasında bulunuyor. Usul erkan böyleymiş. Lakin yer darlığından bizar olmuşuz. Baktık olacak gibi değil, yani bu işlere ayırdığımız sohbeti zikri tamam ettiğimiz ön odayı genişletelim, yanına bir de misafirhane ekleyelim diye ihvan ile müşavere kılıp gayrete geldik. Uzak dağ köylerinden yüzleri güneş çalığı dağ gibi müridler duyup gelerek ve bütün ova köylerinden dahi nice insanlar gelerek, bizimle birlikte sırtı ile taş taşıyıp ayağı ile çamur çiğneyerek işe koyuldu. Hanemizin kıyıcığına bir mütevacı tekke ile bir misafirhane inşa ettik. Gitti bir zaman... Gider iken, yani köylülük işte... Yediğimiz bulgur aşısı, içtiğimiz ekşi ayran. Ama dünya metaıdır. Helalinden olsun ve temiz olsun, sünnete uygun olsun da ne olursa olsun diye biz hizmeti ve ikramı bir ölçüde ve aklımızın erdiği, fikrimizin yettiği gibi israftan ve gösterişten uzak tutup ilerlerken. Bizim posta oturmuş olduktan kelli, hâlâ çift ve çubuk, mal ile davar peşinde koşmamız, bel belleyip, ağaç budamamız, iki buçuk tarlayı ekip biçmemiz şehirli ihvanın hoşuna gitmemeye başlamış. Hele ki, kimseden bir kaşık yağ, bir tutam ot, bir kuruş akçe hediyedir, diye kabul etmememiz dillere destan oldu. Tekkemizin adı fukaraya çıktı.

Daha önce yolu tepip gelen, kuru ekmeğimiz ile ekşi ayranımıza razı olup, hasır üstünde yatan ihvanımız oturup bir gece dahi sohbetimizden istifade edemez olmuşlar, küskünlük elvermiş...

Düşündüm...Hakları da var...Gün boyu yazıda, yabandayız. Dönüp geldiğimizde tekkede bizi bekleyen misafirler sabırsızlık etmedeler. Sorup anlayacakları, danışıp görüşecekleri meseleleri var. Hiçbiri olmasa dahi sırf yüzümüze bakıp feyz almak dileyenler var.

Biz bu hal ile kendi kendimizle cebelleşip duralım; ihvanın ileri gelenleri kavlu karar etmişler, şehir yerlerinde bir arsa temin ile tekkenin inşaatını başlatmışlar bile...Neden sonra haber bize de ulaştı. Tasa bir idi oldu bin. Mazeret çok, kumpas tamam. Gûya ki bu inşaat işi zaten yorucu bir dünya işi imiş ve beni dahi bu iş ile meşgul etmek istememişler. Böylece başımızın üzerinde dönüp dolaşan fitne bir gün omuzumuza gelip konar oldu.

Bu karar üzerine ihvanın ileri gelenleri ve akçesi çok olanları her ne kadar muhalefet ettim ise de köyümüzde görülmedik ve tekkemizde bilinmedik, hasılı şanımıza yakışmayacak israf ile bir ziyafet tertip ettiler. Keyfim kaçtı.

Bir tek lokmacık alayım da ziyafettir diye toplananlar meraklanmasın ve dahi incinmesin diye ağzıma aldığım lokma boğazıma takıldı kaldı. Hal ehline malumdur, hayret edilmeye... İki buçuk tarla ile bağı, bahçeyi, köyün taşını toprağını, kurdunu, kuşunu sen bir kez ziyaret edip hepsinden helallik diledim.

Şurası malûm oldu ki anadan atadan bize yadigâr kalan tarik bundan geri değişmektedir ve bir dahi aynı ahval geri dönüp bize nasip olmayacaktır, köyün ihvanından birine, aynı minval üzerine tekkeyi muhafaza etmesi için hilafet verip baba ocağından çıktık.

Sanki ayağı çarıklı, yüzü yanık köylülerden biri değil de, samur kürklü bir şehzade imişiz gibi bizi koltuklayıp mercedes arabalara bindirerek şehir yerinde inşa ettikleri tekkeye indirdiler. Bu anlatıklarım da abartı yoktur. Bana gösterilen ilgi ve alakayı şehzadeye bile gösterilmedi. Ağa şaşırılmamak elde değil. Yahu siz bu kadar parayı helalinden nasıl ve ne yoldan kazandınız da bu tekke binasının duvarına döşemesine sıvadınız.

Yerler silme halı...Ayağın basacak olsan içine gömülecek. Duvarlar kaplama tahta. Abdest mahalleri mermerin en iyisinden. Zikire ayrılan odanın bir ucundan öteki ucu neredeyse görünmüyor. Görmemişlik zor zanaat. Bir köşede büzülüp kaldım. Tekkenin bitişiğinde bizim hane halkı içinde böyle müzeyyen bir daire -öyle diyorlar- inşa edilmiş ve hiçbir eksikliği kalmamacasına içinin eşyası da tamam edilmiş.

Şimdi de tekkeye gelecek misafirler için bir üst kat daha çıkıyorlar. Ustalar, ameleler, müridler sanki düğünde imiş gibi arı gibi çalışıyorlar.

Her yandan bir çalım, bir neşe, bir gösteriş, bir hava ki; kimse-nin ayağı yer basacak gibi değil.

O gece bize ayrılan daireye -artık kusur ise affola böyle diyeceğiz- konduk...Köyden getirdiğimiz eşyayı odalardan birini bir köşesine yığdık. Ah o eşya... Ne kadar zavallı...Ne kadar mahzun... Ne kadar yabancı...Ne kadar garip...Ve ne kadar yerini yadırgadı. Ve tahmin olunacağı gibi bir daha tarafımızdan hiç kullanılmadı. Gerisin geri köye gönderilip ihvanın fukarasına dağıtıldı. İşte o gece...Yani dairemize konduğumuz gece, bir rüya gördüm. Rüyamda güya ben Muaviye olmuşum da Şam'da İslâm devletinin ilk sarayını yaptırmakta imişim.

Ebuzer-i Gıfarî benimle birlikte inşa edilmekte olan sarayı geziyor. Derken gezintiyi yarıda kesip, o dik, o sert, o muhkem sesi ile bana dönerek: 'Bu sarayı halkın parası ile yaptırıyorsan; bil ki bu bir zulümdür. Yok kendi paran ile yaptırıyorsan. Bil ki bu da bir israftır.' dedi.

Uyandım. Ter içinde kalmışım. Her bir yanıma bir titreme almış. Vücudumun bütün azaları zangır zangır sallanıyor. Hatuna seslenip çamaşır değiştirdim. Zavallının hali beni görünce benden beter oldu. Böylece nasıl zorlu bir imtihana çekildiğimiz ayan beyan ortaya çıktı. Kim, bir kısmını nakledeyim ki okuyup-dinleyen ibret alsın. Başta ben olmak üzere hane halkımız da elini sıcak sudan

soğuk suya vurmaz oldu. Her gece bir başka eve, her mevsim bir başka diyara konuk olduk ki, güya ihvan halkası genişlesin diye imiş. Pek tabii davete icabet etmek gerektir ve de önümüze getirileni yemek gerektir diye, kuş sütü kuru üzüm ile beslendiğimizden iyice şişmanlayıp nefes darlığı çekmeye başladım.

Bu şehir yerlerinin insanlarında ne kadar çok müşkil, ne kadar çok sual var imiş. Paramı nasıl değerlendireyim? Müslümanın sağcısı solcusu olur mu? Gelinimiz, damadımız fazla çocuk sahibi olmak istemezler, bunun dahi türlü türlü yolları icat olunmuştur. Bütün bunlar tatbik edilse caiz midir?

İmal ettiğimiz mallardan satamadığımızı zekât olarak versek caiz olur mu? Kadınlarımız, kızlarımız şöyle mi örtünsünler, böyle mi örtünsünler? Evvelce söylemiş idim bilmiyorum. Benim ilmim azdır diye, hatta ilk o gece şeyhime bu sebeple ne kadar yalvardım, ne kadar gözyaşı döktüm. Ancak zaman geçer ve olacak olur, denilmiş. Olanda hayır vardır, denilmiş. Bunaldım. Demek bunalmamda hayır var idi. Çünkü iş sonunda döndü dolaştı siyaset kapısına dayandı. İhvanın ileri gelenleri yapılacak seçimlerde filan partiye destek vermek isterler imiş. Ve çokları da bu partinin liste başlarına çoktan yazılmışlar imiş. Denildi ki bu partinin başkanı da gelsin, hiç olmazsa efendimizin bir kaşık çorbasını içip, elini öpüversin. Her neresinden bakılırsa bakılsın bu işte sayısız faydeler vardır. Hem tekkemizin itibarı artar, hem ihvanın işleri daha bir yoluna girer.

O gece bu partinin başkanı birkaç adamı ile birlikte gelip beni ziyaret edecekti. Şöyle çıkıp bir tekkeyi dolaşıverdim. Tıpkı Muaviye ile Ebuzer el-Gıfari'nin sarayı dolaştıkları gibi. Bir hazırlık, bir hazırlık, dersin cennetten haber gelecek.

Bir boy aynasında kendimi gördüm. Sarıklı, cübbeli, sakallı, heybetli bir adam. Lakin artık gün görmekten olacak çehresi iyice beyazlaşmış, yanakları pembeleşmiş. Ellerime baktım, tombul tombul olmuş. Aynada bakarken kendime, nasıl bir fütuhat olmuş ki, kalbimin içini de görüverdim. Orada ne gördüm, onu burada söyleyemem. Hal ehli bilir.

Cübbemi sakın sakın çıkardım, yavaşça sarığımı yere koydum. Tekkeden çıkıverdim. Ardımdan “Efendi sır oldu.” demişler. Kera- metlerimi anlata anlata bitiremez olmuşlar. Öyle ki bunlardan bir kısmını kitaplara yazıp ciltleyip satar olmuşlar. Lakin bütün bunlar fitneyi durduramamış. Herkes birbirine soruyormuş; “El kimde?” Allah’tan korkmayıp “El bende” diyenler olduğu gibi, bunu kabul etmeyenler de olmuş. Bizim bir tekkeden, birkaç tekke daha doğmuş. (Mustafa Kutlu, Sır)

4. BÖLÜM: *TASAVVUF VE TARİKATLARDA ŞİRK VE HULÛL İNANCI*

Allah tarafından Nebilere indirilen tevhid dini, her zaman kâfirlerin diniyle savaş halinde olmuştur. Peki bu savaştan kim zaferle çıkmıştır? Tarih boyunca muzaffer olan onların (ilahların dini) olmuştur. Nebilerin tümü tam olarak dinlerini hâkim kılamadılar. Tam olarak istenildiği manada, dinlerinin gerektirdiği bir biçimde özgürlüğü ve adaleti tarihin herhangi bir döneminde başarıya ulaştıramadılar. Bu Nebi ve Resuller her zaman kendi dönemlerinde “mevcut şirk dinine” karşı harekete ve mücadeleye girişirlerdi. Fakat güç ilahların dinine bağlı olanların elindeydi ve dinleri mevcut durumlarını onaylamakta ve meşru göstermekteydi. Durum böyle olunca toplumdaki konumlarını sağlamlaştırıyordu. Güç ve kudret hem ekonomik hem sosyal itibar hem de siyasi açıdan her zaman onların elinde olduğundan ister istemez Hakk dini, tarihin başlangıcından bugüne kadar bu dinlere karşı tam anlamıyla hâkim olamamış yani hayatta hakimiyet kuramamıştır. Bütün toplumlar tarih boyunca şirk dinlerinin etkisi ve hâkimiyeti altında kaldılar. Allah'ın Resulleri, toplumun her kesiminden daha fazla çile çektiler. Eziyetin ve işkencenin ne olduğunu gerçek anlamda bedenlerinde ve ruhlarında yaşayarak hissettiler.

“Ey Resul! De ki: Yeryüzünde gezip, dolaşın da daha öncekilerin akıbetleri nasıldı, görün. Onların çoğu müşrik idi.” (Rûm 42) Tarikatlar hulûl inancını kurumsallaştıran ve hayatiyetini en canlı bir şekilde devam ettiren önemli teşkilatlardır. Tarikatlar olmazsa hulûl inancı hayat bulamazdı. Tasavvuf, bağlılarınca insanda ruhî ve manevî boyutu öne çıkaran dinî hayat ve düşünce biçimine verilen isim olarak açıklanır. Bu hayat ve düşünce biçimini benimseyen kişiye mutasavvıf ve sûfi adları verilir.

Tasavvuf günümüze kadar tarih boyunca çeşitli evrelerden geçmiş, değişerek ve gelişerek bütün inançlardan bir şeyler alarak hulûl ve Bâtînilikle birlikte iç içe varlığını en canlı bir şekilde günümüze kadar devam ettirmiştir. Tasavvuf söz konusu olduğunda, ortaya çıkan en büyük problem, onu tanımlama zorluğudur. Bu zorluk tasavvufun bireysel yaşantı ve deneyimlere bağlı öznel niteliğinden gelir. Bu nedenle her tanım, tanımı yapanın ruhî ve manevî veya itikadi durumunu yansıtmaktan fazla bir anlam taşımaz. Tasavvuf bu niteliği, mutasavvıflar tarafından, “tatmayan bilmez” deyiimiyle dile getirilir. Buna rağmen tasavvuf tarihine ve incelemelerine ilişkin eserler sayısız tanımla doludur.

Tasavvuf, başlangıçtan günümüze gelinceye kadar farklı nitelikler taşıyan çeşitli dönemlerden geçmiştir. Tasavvuf tarihçileri bu dönemlerin belirlenmesinde farklı yaklaşımlar benimserler. Bu yaklaşıma göre tasavvuf, tarikatlar öncesi (Hicrî I-VII. yüzyıllar arası) ve tarikatlar sonrası (Hicrî VII- XIV. yüzyıllar arası) olmak üzere iki dönemde incelenmelidir. Başka bir yaklaşıma göre tasavvuf tarihi kuruluş (Hicrî I-III. yüzyıllar arası), gelişme (Hicrî III-VIII. yüzyıllar arası) ve taklit (Hicrî IX. yüzyıllar arası) dönemlerine ayrılır. Diğer bir yoruma göre tasavvuf, Allah Resulü’nden Cüneyd Bağdadî’ye kadar (Hicrî III, Miladî VII-IX yüzyıllar arası), Cüneyd’den Muhyiddin-i Arabî’ye kadar (Hicrî IV-VII, Miladî X-XIII yüzyıllar arası) ve İbnü’l-Arabî’den günümüze kadar olmak üzere üç dönemden geçer. En yaygın yaklaşıma göre tasavvuf zühhd dönemi, tasavvuf dönemi, felsefe dönemi ve tarikatlar dönemi halinde başlıca dört dönemde ele alınmalıdır.

Hicrî III. (Miladî IX yüzyıl) yüzyıldan itibaren tasavvuf sistemleşme sürecine girmiştir. Ne var ki bu sistemleşme, Zühd dönemine oranla büyük farklılaşmayı da beraberinde getirdi. Bir yönden tasavvufun ilke, kural ve yöntemleri belirlenirken, diğer yandan da Hristiyan, Yahudi eski Yunan, Hint ve İran'ın kadim inançlarının etkilerini taşıyan hulûliyet fikirleri geliştirildi.

Allah'a doğru yapılan ruhsal bir yolculuk biçiminde tanımlanan tasavvufî yaşantının durakları (makam ve ilâhî durumlar, haller) ortaya çıkardı. Nihayet "Fena" (beşerî niteliklerin ilâhî niteliklere karışması ve dönüşmesi) ve ardında hulûliyet inancını ve şirki beraberinde getirmiş oldu. Tasavvuf Resullük, hatta ilahlık anlayışına yakın bir velilik anlayışı ve inancı meydana getirdi. Sistemleşen tasavvuf anlayışına göre Nebiler Allah'tan ancak bir melek aracılığı ile vahiy alabilirken veliler doğrudan, aracısız olarak bilgi alırlar. Gerçek bilgi (marifet) Allah'tan doğrudan alınan bilgiden oluşandı. Evren varlığını ve işleyişini bu tasarruf sahibi veliler yönetimi (Ricalu'l-Ğayb) sayesinde hassas dengesini koruyabiliyordu. Allah bütün isim ve sıfatlarıyla velîde, insan-ı kâmilde tecelli eder, ağzından konuşur. Velî Allah'ın yeryüzündeki gücü ve temsilcisi konumundadır. Dolayısıyla velî Allah'ın yetkisini de kullanmaya layakat sahibidir, gibi inançlar ortalığı kaplıyordu.

Hulûl inancı yüzünden din adamları ve hukukçuları, tasavvufçulara karşı şiddetli eleştiriler ortaya koydular. Kimi tasavvufçuları zındıklıkla suçladı, bazı mutasavvıflar sürüldü, bazıları, hapsedildi, bazıları da idam edilerek öldürüldü. Buna karşılık hulûl inancına bağlı tasavvuf anlayışı gelişimini sürdürerek tümüyle felsefi bir niteliğe büründü.

Önde gelen mutasavvıflar şunlardır:

Muhyiddin İbn Arabî (Ölüm: Hicrî 637, Miladî 1239),

Bayezid-i Bistâmî (Ölüm: Hicrî 261, Miladî 874),

Hallâc-ı Mansûr (Ölüm: Hicrî 309, Miladî 921),

Şehabeddin Sühreverdî (Ölüm: Hicrî 587, Miladî 1190),

Hakim Tirmizî (Ölüm: Hicrî 285, Miladî 899),

Feriduddin Attar (Ölüm: Hicrî 620, Miladî 1220),

Celaleddin Rûmî (Ölüm: Hicrî 672, Miladî 1273),

Sadreddin Konevî (Ölüm: Hicrî 631, Miladî 1274),

Abdülkerim el-Cîlî (Ölüm: Hicrî 805, Miladî 1402) (Şamil Ansiklopedisi)

TARİKATA NEDEN İHTİYAÇ DUYULUR?

Menzil şeyhi öldü. Devleti yönetenler taziye için sıraya girdi. Tarikatları kapatan yasa hala yerli yerinde duruyor. Bu durumda ülkeyi yöneten kadro ve bürokratlar yasayı çiğnemeye devam ediyor. Naylon muhalefet her zamanki gibi sessiz kalıyor. Tarikatlar hakkında çok yazan var. Hemen hepsi, hastalığı teşhis etmeden reçete yazan tüccar doktor gibiler. Anadolu il ve kasabalarında yaşamamışsanız, konuya tam hakim olamazsınız. Sahi, tarikatlara bu kadar insan neden gidiyor, hiç düşündünüz mü? Sosyologlar, Psikologlar bu konuda bir araştırma yaptı mı? Ben böyle bir çalışma bilmiyorum. Gidenlere sadece cahil teşhisi koymak kolaycılıktır. Madem yazan yok, yine iş bize düştü.

Şeyhlere giden veya götürülenlerin çoğu travmalı insanlardır. Ya çok büyük bir günah işlediğini düşünür, ya çare bulunamayan bir hastalığı vardır, ya da iflas etmiştir, gibi... Köşeye sıkışan bu insanlara bir tarikatın müridi, şeyhine gidip bir de ondan görüş almanın iyi olacağını söyler. Zaten sıfırı tüketmiş olan kişi; “gidelim bakalım, kaybedecek neyim var” diye düşünüp teklifi kabul eder. Ondan sonrası çorap söküğü gibi gelir. Şeyh geleni yargılamaz. En ağır imtihanları Allah sevdiği kuluna yükler der. Daha afilli yorum ise; “Gam o değil ki, gide dünya, gele din, gam o ki, gide din, gele

dünya” Yani, dünya varlıklarının gitmesi dert değil, din giderse dert diyor. Gelen bir de tevbe aldıysa, geçmiş bütün günahları af olur, anasından doğduğu gün gibi olur. Tıpkı papaza, rahibe günah çıkartmaya giden bir Hristiyan gibi...

Onlarda iş daha ciddi yapılır, günahlar itiraf edilir. Tarikatta oda yoktur. Psikolojik rahatlamayı bir düşünün artık. Bilim insanları günah çıkartamadığı için işe yaramazlar. Yani şeyh köşeye sıkışan travmalı kişiye bir kapı açıyor. Kişi için ondan sonrası, milattan önce, milattan sonrası kadar büyük bir değişim olacaktır. Kişi bir anda kendini başka bir dünyada bulur. Çok özel biri olduğu için, Allah'ın kendisine bir dert vererek kendine davet ettiğine inanır artık. Nefis terbiyesi alıp, cenneti kazanacağı bir mana okuluna gelmiştir. Şeyh bu okulun kutsal bir öğretmenidir. Ölü gibi şeyhine teslim olursa hızlı yol alacaktır. Üç kademedен bahsedilir. Önce “fenâ fişşeyh” makamı, yani şeyhinde yok olacaktır. Sonra “fenâ firrasul” makamı, yani Allah Resulünde yok olacaktır. Sonra “fenâ fillâh” Allah'ta yok olacaktır. Şeyhinde yok olursan zaten bu üç makama da çıkmış olursun. Çünkü şeyh zaten “fenafillah” makamındadır. Fenafillah makamı demek, şeyhten konuşan artık Allah'tır. Bütün müritler buna inanır. Buna inanınca Şeyhin söylediğinin sorgulanması diye bir durum söz konusu bile değildir. (Hulul İnanıcı)

Tarikatler Gerçek Manada Zor Kapatılır

Neden bu başlığı koydum? Çünkü ülkemizde devleti yönetenlerin uygulamaları buna izin vermez. Ülkemizde fakir-zengin ayrımı çok keskindir. Gelir adaletsizliği âdeta uçurum haline gelmiştir. Bazılarının telaffuz ettiği para miktarlarını sadece fakir değil, küçük esnaf, memur, işçi, emekli, zanaatkar rüyasında bile göremez. Sınıflara göre mahalleler, oturum alanları oluşmuştur. Dolayısıyla kimsenin kimseden haberi yok. Aile bağları zayıflamış, bu durumda insanlar çok yalnız kalmıştır. Bir tarikata girdiğinizde ne olur biliyor musunuz? Koskoca bir aileniz olur. Tarikatlarda toplumda ne varsa hepsi vardır. Doktor, mühendis, öğretmen, tüccar, esnaf, sanatçı, asker, avukat, eczacı, işçi, hamal... Tarikata girdiğiniz an şeyh size;

“gerçek kardeşlik budur, birbirinizden ayrılmayın. Sürüden ayrılanı kurt kapar” der. Artık aileleri ile bile bağları kopar. Eski arkadaş ve dostlar terk edilir. Çünkü onlar zahirdir. Sizi gaflete düşürür...

Şeyh birçok ile vekil atar. O vekiller müritleri toplayıp tarikat sohbeti yapar. Her şeyh imtihan saydığı için günah-sevap kavramından pek bahsedilmez. Mürit alacağı buzdolabının markasını bile şeyhine sorar. İyi çıkarsa şeyhin lütfu, kötü çıkarsa imtihanıdır. Başına gelen her şeyi efendisi yapmıştır. Çünkü nefisini terbiye etmek için gereklidir. Tekkelerde şeyhin dışında kimsenin makamı yoktur. Nefis terbiyesi için doktor, bir kurumun müdürü, iş adamı, eczacı diğer müritlere çay dağıtır. Yeri gelir sofrayı kaldırır, temizlik yapar. Bu durumu da mürit avlamak için övünerek anlatırlar. Siz, ezilen, gariban insanlar için bu ne demektir anlayabiliyor musunuz?

Bu konu hiçbir psikolog ve sosyoloğun ilgisini neden çekmez?

Bir yerde bir işi olsa şeyhine söyler. Oralarda şeyhin bir müridi mutlaka vardır. O müridin adı verilir. Selam söylenir. Onu bul denir. Bu bir doktor adı, bir müdür adı, öğretmen adı, işveren adı olur. Mürit efendisinin selamıyla gider. Selamı alan mürit efendim yolladı diyerek gidenin her işini bizzat kendisi yapar. Artık yalnızlık bitmiştir. Müritler kardeş olduğu için, evleri birbirine açıktır. Canı sıkılan gece yarısı başka bir müridin kapısını çalar. Bunun adı muhabbet, Allah aşkıdır. Uzak bir ilde işi çıkan mürit, hiç tanımadığı bir müridin kapısını çalabilir. O mürit de geleni; “efendimin misafiri” diye baş tacı eder. Nasıl, ne yapacağım telaşı bitmiştir. Efendi her derde bir çare bulmaktadır. Küçük bir devlet haline gelen tarikatlar her işi kendi içinde çözer. Tekkelerde yemek çıkar. Zengin olanlar taşır. Köylüler yetiştirdiğinden götürür. Her biri neye gücü yetiyorsa onu yapar. Darda olanın sıkıntısı giderilir. Eksiği tamamlanır. Çünkü neleri varsa zaten efendilerinin verdiğine inanırlar.

“Cümle işler Halık’ın, kul eliyle işlenir” diye anlatıldığı için, ortada suç ve suçlu kalmaz(!).. “Her şerrin altında bir hayır vardır” dendiği için, toplumun şer gördüğünde onlar bir hikmet arar. Çocukların hangi mesleği seçeceğine, kiminle evleneceğine şeyh

veya vekil karar verir. Hatta doğan çocukların adını bile şeyh verir. Yani, her şeye tek kişi karar verir. Diğerleri var gibi görünse de aslında yoktur. Beyinleri olmayan, şeyh tarafından yönetilen kukla ordusu...

Tarikatlar Alamut Kalesinin başka bir örneğidir. Müritler de birer haşhaşi... Sürekli aynı sohbetleri dinleyerek, müritlerin dışındaki insanlardan mümkün olduğunca uzak kalarak efsunlanırlar. Buna da manevi sarhoşluk denir. Efendileri aşk şarabı sunan bir sakidir. Hepsi Allah'ın özel ve seçilmiş kullarıdır. Tarikat dışında kalan herkese acırlar. Türkiye gibi asosyal, vatandaşlarının psikoloğa gitmeyi delilik saydığı, psikoloğa gitmek istese de artık birçoğunun madden gitme imkanı olmadığı bir devlette, böyle bir yapıyı kapatarak kırabileceğini düşünmek, kavak ağacında balık yetişir demek kadar ahmakçadır.

Bir arkadaşımın Almanya'da emekli olmuş ve birçok hastalığı olan halası Türkiye'ye gelmişti. Kadın hastalandı. Bizim sağlık kurumlarında rezil olup geri döndü. Almanya'da boynuna asılan bir aletle sağlık durumu uzaktan kontrol edilip en ufak sıkıntıda sağlık ekibi evine gelip müdahale ettiği için kadıncağız yalnız olmasına rağmen Almanya'da kalmak zorunda kaldı. İnsanlar kendini güvende hissederse, karanlık yapılardan medet ummaz. Bizimki gibi, kimsenin kendini güvende hissetmediği bir ülkede, şu anlattığım tarikat yapısı sadece yasaklayarak çözülemez. Yer altına inerler. Evlerde toplanırlar. Kimsenin misafirine müdahale edemezsin. Artık şunu kabul edelim;

Türk insanı kültüründen kopmuş, sosyal doku hastalanmış, insani değerlerini büyük ölçüde yitirmiş, insan yığını haline gelmiştir. Türk toplumu amaçsız ve mutsuzdur. Amacı olmayan bir toplum vatandaş olma niteliğini zaten yitirmiştir. Kolay avdır. Sizlere din söylemleri tarikatların işleyişini biraz anlattım. Asosyal bir devlet tarikat gibi yapılar için insan kaynağı yaratır. Çaresiz bırakılan, ezilen, öteki olan insanlar tutunacak bir dal aradığında bu tarikatlar "bize gelin" der. Hastalığı yaratan nedenler ortadan kaldırılmadan,

hastalık tedavi edilemez. Koskoca bir bataklık var, önce o bataklık kurutulmalıdır.

Peki siz, modern görünümlü, tarikatlara burun kıvıran birçok insanın sosyete tarikatlarını biliyor musunuz? Mu tarikatına katılmış bakan gördü bu ülke. Bir ara Amerikan mistiklerini okuyarak, “ ben Allah’ım” diye dolaşan, Hintli Budist kadına secde ederek ayağını öpenleri biliyor musunuz?... Namaz, oruç, şeriat kısmını geçin, öğretileri din bazlı tarikatlarla aynıdır. Nirvanaya ulaşmakla, fenafişşeyh olmak aynı anlamı taşır. Türkiye’de Akaşa yayınlarından çıkan bu kitaplara bir göz atın. İyi, kötü yoktur. Her şey olandır. Bütün bu öğretiler kişileri vatansızlaştırır. Kimliksizleştirir. Bu noktada;

“Türkiye’de 72 tarikatı ben kurdum” diyen hahambaşı (kaynak:Dr. Ramazan Kurdoğlu’nun araştırma notu), tarikat şeyhleri vasıtasıyla mankurt ordusu yetiştirmiş olmuyor mu? İyi incelenirse, tarikat öğretilerinin içinde Musevilerin karanlık öğretisi olan Kaba-la’dan alıntılar bulursunuz. İngilizler Osmanlı topraklarına 500 ajan yetiştirip şeyh, sıh, dede kılığında tekkeler kurdurup, vatansız, tembel, asalak mankurt ordusu yaratmıştır. Bu ajanlar Osmanlı’nın yıkılışında büyük rol oynamıştır. Türkiye Cumhuriyeti aynı tehlike ile burun burunadır. İç Anadolu illerinde ezici çoğunluk tarikatların eline geçmiştir. Yabancı istihbaratlarla irtibatlı şeyhlerin tek sözü ile beynini kullanmayı terk eden mürit ülkesini bile yakar. Çünkü şeyhinden konuşanın Allah olduğuna iman etmiştir.

Yıl 1919=yıl 2023. Bu resim artık nettir.

Watsap gruplarında, sosyal ağlarda birbirimize kendi reklamımızı yaparak, konforumuzu bozmadan vatanseverlik taslayarak sadece kendimizi tatmin ederiz ama gerçekleri değiştiremeyiz. Hızlanan rehber imamlık rejimine geçişi durduramayız. Torunlarımız “bu vatani nasıl kaybettiniz, bizlere ve ülkeye nasıl ihanet ettiniz?” diye sorduklarında da; “Vallahi sosyal medya gruplarında çok savaştık, oralandaki savaşımıza karşılık kahramanlık madalyası beklerken, baktık ki ülke gitmiş, fark edemedik” deriz gari...

Tarikat:

“Yol, yollar” demektir. Tasavvufta Allah’a ulaşmak için tutulan yol; Bu yol boyunca yapılan yolculuk, kurucusu ve öncüsü tarafından belirlenen birtakım kuralları, törenleri, inançları var olan oluşum ve teşkilatlanmalardır. Hicrî 6, Miladî 12. yüzyıldan itibaren başlayarak çok sayıda tarikat kurulmuş ve bunlar binlerce şube ve kollara ayrılarak bütün İslâm dünyasına yayılmış ve günümüze kadar varlıklarını aktif olarak devam ettirmişlerdir.

Mutasavvıflara göre Allah’a ulaştırılan yollar sayısızdır. Herkesin vuslatı ayrı ayrı kural, yöntem ve yollarla gerçekleşebilir. Allah’a ulaşan yollar yaratıkların sayısındadır. Allah’a ulaşan yollar yıldızların sayısındadır, demişlerdir.

İslâm toplumunda etkili olan başlıca tarikatlar şöyle sıralanabilir:

1)Kadiriyye: Abdülkadir Geylanî (Ölüm: H. 578, M. 1166) tarafından kurulmuştur.

2)Yeseviyye: Türk mutasavvıf Ahmed Yesevî (Ölüm: H. 562, M. 1166) tarafından kurulmuştur.

3)Rifâiyye: Ahmed Rifâî (Ölüm: H. 578, M. 1182) tarafından kurulmuştur.

4)Sühreverdiyye: Ebû Hafs Sühreverdi (Ölüm: H. 632, M. 1234) tarafından kurulmuştur.

5)Ciştiyye: Muinuddin Ciştî (Ölüm: H. 633/1236) tarafından kurulmuştur.

6)Şaziliyye: Ebü'l-Hasan Şazilî (Ölüm: H. 593/1196) tarafından kurulmuştur.

7)Bektâşîyye: Hacı Bektaş (Ölüm: H. 669/1271) tarafından kurulmuştur.

8)Mevleviyye: Celâleddin-i Rûmî (Ölüm: H. 672/1273) tarafından kurulmuştur.

9) Bedeviyye: Ahmed Bedevî (Ölüm: H. 675/1276) tarafından kurulmuştur.

10) Desuriyye: Burhaneddin İbrahim b. Ebi'l-Mecd Desuki (Ölüm: H. 676/1277) tarafından kurulmuştur.

11) Nakşibendiyye: Muhammed Bahauddin Nakşibend Buhârî (Ölüm: H. 791/1389) tarafından kurulmuştur.

12) Halvetiyye: Ebû Abdullah Siracuddin Ömer b. Ekmeluddin Halvetî (Ölüm: H. 800/1397) tarafından kurulmuştur.

13) Bayramiyye: Hacı Bayram (Ölüm: H. 837/1429) tarafından kurulmuştur. (Prof. Dr. H. Kamil Yılmaz, Tasavvuf ve Tarikatlar)

Biz bu çalışmamızda en çok bağlıları ve sevenleri bulunan, milyonlarca insanı etkileyen Nakşibendî tarikatının vazgeçilmez kuralı olarak uygulanan “râbita” olayını ele alacağız.

Rabitayı tarihin derinliklerinden gelen hulûliye inancı ve Bâtînilik kavramı ile birleştirip kavrayabilen, tarikatların inanç ve amaçları hakkında gerçek bilgi sahibi olacaktır. Burada tabîdir ki bu konuda en önemli faktör Kur'an gölgesinde tevhid inancına sahip olma ve özgür iradeye göre hareket edilmesi önem arz etmektedir.

Tarikatlar genellikle yabancılara kapalı, mistik kuruluşlardır. Bu nedenle arka planda gizli kalan gerçek amacın halk tarafından pek bilinmeyen çok ilginç inanış ve ibadet şekilleri, ayin ve merasimleri, söylem ve itikatları mevcuttur. Tarikatların doğuşlarından itibaren amaçları çok çeşitli, son derece karışık ve mitolojiktir. Türk toplumunun, genelde dünya Müslümanlarından farklı biçimde gelişmiş olan din anlayışı, büyük ölçüde bu kurumlardan etkilenmesi neticesinde meydana gelmiştir.

Şirk, hulûl inancı ve Bâtînilik tarihte hiçbir zaman kesintiye uğramamıştır. Kur'an'da dikkat çekici bir âyetin meali şöyledir: “Andolsun İblis, onlar (müşrikler) hakkındaki tahminini doğruya çıkardı. İnanan bir zümrenin dışında hepsi ona uydular.” (Sebe 20)

Diğer bir âyet şöyledir: “Onların çoğu ancak şirk koşarak Allah’a iman ederler.” (Yûsuf 106) Bundan dolayıdır ki şirk imana bulaşır, şekil değiştirir, kendini dönüştürür, değişik kavramlarla kendini ifade edebilir. Her dinde ve kültürde kendini kamufle edebilir, ama hiçbir zaman, hiçbir toplum kendini tam olarak ondan kurtaramaz.

Şirk, Kur’an’dan habersiz olan veya doğru Kur’an bilgisi verilmeyen insanlara değişik, süslü ve cazip ambalajlarda doğru bir inanç ve gerçek bir din olarak sunulur. Kur’an’da buyrulduğu gibi: “Evet, o gün zilletle boyun eğeceklerdir. (İşte bu duruma düştükleri vakit) onlardan bir kısım, diğerlerine yönelir, birbirlerini sorumlu tutmaya çalışırlar. (Uyanlar, uydukları efendilerine) ‘Siz bize sağdan (sureti haktan görünürdünüz.’) derler.” (Saffât 26-28) Rahatlıkla şunu söyleyebiliriz: Nûh (a.s.) kavminin şirki ile İbrahim (a.s.) kavminin şirkinin, Rasûlullah (a.s.) dönemindeki Mekke müşriklerinin inançları ve günümüz tasavvuf ve tarikatlarda tarihten taşınarak getirilen uygulamalar arasında hiçbir fark yoktur.

Bu çalışmamız, İslâm milletinin var oluş nedenini on dört asır önce ortaya koyan, çağlar boyunca karakterini ve kaderini çizen İslâmî ve Kur’ani inanç anlayışı olmadan yeniden dirilemeyeceği ya da vasat ümmet olamayacağı fikrine dayanmaktadır.

Rabîta Nedir?:

Mutasavvıflar râbıtayı müridin şeyhini tefekkür ederek kalbinden dünya ile ilgili şeyleri çıkarması, şeyhi vasıtasıyla Allah’a kalbini bağlaması şeklinde anlamış ve öylece açıklamışlardır. Hemen hemen bütün tarikatlarda bazı farklarla beraber râbîta uygulaması vardır. Bilhassa Nakşibendiye’nin ıstılahlarından. Tasavvufta, kişi doğrudan doğruya Allah’ı düşünür. Bir nevi Allah ile manevî bir bağ kurar ve hep onunla beraber olduğunu tasavvur eder. Bu şekilde manevî bir bağ kuramazsa bağlı bulunduğu müşhidini düşünür. Onun vasıtasıyla Allah’a ulaşır, O’nunla dostluk ve manevi bir bağ kurmuş olur. Tasavvuftaki râbîta, bu şekilde dolaylı yoldan Allah’a gitmek, araçlar vasıtasıyla ona ulaşmak ve onda eriyip kaybolmak olarak da anlatılır.

Rabıta, Nakşibendî Tarikatı'nın kurallarından biri olarak, müridin, kendi mürşidi ile yüz yüze gelmiş varsayıp ondan feyiz aldığını (ondan metafizik anlamda güç aldığını ya da nurlandığını) zihninde canlandırması demektir. Çeşitli manevi ve lâhutî hallerin râbıta ile nasıl yaşandığını ve bu yüzden ne yüksek mertebelere erişildiğini anlatan yazılar râbıtayı Kur'an'a, Rasûlullah'ın sünnetine dayandırmaya çalışan açıklamalar, bunun için yazılmış kitapçıklar vardır. Rabıtayı bazı izahlarla belli bir boyut kazandıranlar, yakın tarihte yaşamış Nakşibendî şeyhleridir. Bunlardan, Hâlid el-Bağdâdî'ye mâl edilen açıklamada şöyle denilmektedir: “Tarıkatta râbıta, müridin Allah'ta fani olmuş bulunan şeyhinin şeklini hayalinde sürekli canlandırmasıyla onun ruhaniyetinden yardım istemesi demektir.” Tarikatların hemen tamamında ve özellikle Nakşibendî Tarikatı'nın çok önemli bir inanış şekli olan “Ruhaniyetten istimdad” kaynağını Animizm'den alır.

Animizm: Ataların ruhlarına tapma esasına dayanan politeist bir inançtır. Rabıta müridin edeplenmesi ve tıpkı şeyhinin yanında bulunuyormuş gibi gıyabında da ondan feyiz alabilmesi için lüzumludur. Çünkü mürid, şeyhinin şeklini, simasını hayalinde canlandırmakla ancak huzur bulur, nurlanır ve bu sayede çirkin davranışlarda bulunmaktan sakınır. Iraklı Muhammed Emin el-Kürdî el-Erbilî, Tenvirü'l-Kulûb adlı eserinin “Tasavvuf” bölümünde râbıtayı şöyle tarif eder: “Zikrin dokuzuncu keyfiyeti, mürşidi râbıta etmektir. Bu da müridin, kalbini şeyhin kalbine karşı bulundurması, gıyabında bile olsa onun şeklini hayalinde canlandırması kalbine şeyhinin nur okyanusundan feyizlerin aktığını içinden tasavvur etmesi ve ondan bereket dilemesiyle olur. Çünkü müridin Allah'a ulaşabilmesi için vasıtası odur.”

Mustafa Fevzi ise râbıta konusunda manzum olarak kaleme aldığı İsbatu'l-Mesalik adlı kitapçıkta Hâdimî'den naklen, râbıtayı şöyle tarif etmektedir: “Ya tahayyul eylesun elçiyi, ya mübarek mürşid-i kâmilleri.” Rabıtanın, önem kazanmasında büyük rol oynamış bulunan yakın tarihin etkili Nakşibendî şeyhlerinden Abdülhakim Arvâsî “Rabıta-i Şerife” adlı eserinde bu Tarikat kuralını şöyle tarif

etmektedir. “Rabıta, sıfat-ı ilahiyeyi zâtiye ile mütehakkik, makam-ı müşahedeye vasıl bir kâmilî mükemmel ile rabtı kalp eyleyüp huzur ve gıyabında o zatın suretini hazine-i hayalinde hıfz etmekten ibarettir.”

Karışık bir ifade olduğu için günümüzün okuyucusu tarafından anlaşılamayacağı düşüncesiyle yukardaki tarifi, Necip Fazıl Kısakürek tarafından sadeleştirilmiş şekli şöyledir: “Rabıta, ilâhî zatı sıfatlarıyla tahakkuk etmiş ve müşahede makamına varmış bir kâmil ve mükemmel, kalp bağlayıp, huzur ve gıyabında o zâtın suretini hayal hazinesinde muhafaza etmekten ibarettir.” (Rabıta-i Şerife, Beyazıt Devlet Kütüphanesi)

Tasavvufçulara göre yalnızca sağ olan mürşidden değil, aynı zamanda ölüden de yardım beklenir. Yani şeyhin ruhaniyetinden yardım dilemek için onun, sağ ya da ölü olması fark etmez. Bu inanış hemen hemen bütün tarikatlarda vardır ve “himmet dilemek, bereket talep etmek, feyiz almak” ya da “ruhaniyetinden istimdat dilemek” gibi çeşitli deyimlerle ifade edilir.

Günümüzün en önemli tarikat ve tasavvuf şahsiyetlerinden Mehmed Zahid Kotku bu konuda aynen şunları söylemektedir: “Bu tarikde şeyh, kemâli marifet ile mütehakkik olursa, ifazada (yardım etme konusunda) ölü ile diri müsavi olurlar.” (Mehmed Zahid Kotku, Tasavvufî Ahlak) Bazı tarikat ruhanilerine göre ölü olan velî, diri olandan daha çabuk “tiğ-i uryan” gibi yani kınından çıkmış olan bir kılıç misali –yardım etmede ve cezalandırmada çok daha keskin olur ve onu çağıran insanın imdadına çok daha çabuk yetişir. Nitekim aşağıdaki dörtlük bu inancı açık olarak anlatmaktadır:

Dü cihanda tasarruf ehlidir ruh-u veli

Dime kim mürdedir, bunda nice derman ola

Ruh şimşir-i Hüdadır ten gılaf olmuş ona

Dahi a’la kar eder, bir tiğ ki, uryan ola... (Ahmed Yaşar Ocak, Menâkıb)

[Evliyauallah iki cihanda tasarruf ehlidir.

Bu ölüdür bundan nasıl derman olur deme.

Mevlanın kılıncıdır, vücudu ona kılıf olmuştur.

Bir kılıç ki çıplak olduğu zaman daha fazla tesir eder.]

Gerçek manada “mürşidi” Zahid Kotu şöyle tarif ediyor: “İnsan-ı kâmil mir’at-ı haktır. Her kim kâmil insanın ruhaniyetine basiret gözüyle bakarsa onda Yüce Allah’ın tecellisini görür. Sıfatının zuhurunu idrak eder.” (Mehmet Zahit Kotku, a.g.e)

En önemli Nakşi şeyhi kabul edilen Abdülhakim Arvâsi “Mezarlara Rabita Keyfiyeti” başlığı altında aşağıya alınan şu sözleri ilginçtir: “Kabir ziyaretçisi mürid, nefsinin her türlü dış alakadan boşaltır. İcini dünya kayıtlarından uzaklaştırır. Kalbini ilimler ve nakışlardan ve hadiselerle bağlı duygulardan çekip çıkarır. Ziyaret ettiği zatın ruhaniyetini hissi keyfiyetlerden mücerret bir nur farz eder. O kabir sahibinin feyizlerinden bir feyiz ve hallerinden bir hal zuhur edinceye kadar o nuru kalbinde tutar. Feyiz istekçisi ziyaretçi, feyiz mercinin kabrine yaklaşır selâm verir. Mezarın ayak ucuna yakın sol tarafına döner. Ona karşı hayattaki tavrını muhafaza eder. Bir Fatiha ve on ihlas-ı Şerife okur. Sevabının mislini zâta hediye eder. Sonra çöker oturur. Feyiz almak için kabirde bulunan mevtanın ruhaniyetine teveccüh eder.” (Abdülhakim Arvasi, Rabita-i Şerife Risalesi)

Zahid Kotku’nun “Mevta’dan râbita ile feyiz alma keyfiyeti” başlığı altındaki sözleri aynen şöyledir: “Mürid nefsinin dünya alakalarından sıyrıp, kuyudatı tab’iyyeden (maddi kayıtlardan) içini boşaltır ve kalbini ulûm ve nukuştan ve havatırı kevnîyeden temizler. Sonra o meyyitin ruhaniyetinden feyiz alıncaya kadar o nuru kalbinde saklar, muhafaza eder. Eğer râbita meyyitin kabrinin yanında olursa, o kabrin sahibine selâm vermek lazımdır. Kabrin sağ ayak tarafına durur. Bir Fatiha üç İhlas ve bir Âyet el-Kürsî okuyup sevabını o mevtanın ruhuna hediye eder. Sonra ruhaniyetine teveccüh edip istifade eder. Nitekim (s.a.v.) efendimiz hazretleri “İşlerinizde

güçlkle karşılaştığımız, başarısız olduğumuz zaman, kabir ehlin-den yardım isteyiniz.” buyurdular” (Mehmet Zahit Kotku, a.g.e)

Bu yakışksız, tevhide ve Kur’an’a aykırı iftiranın Allah Resu-lü’ne ait olduğunu ve bunu söyleyecek kadar yoldan çıkmış olanlar, elbette ki bu suretle inanç ve itikadlarını hem de öncülüğünü yaptıkları tarikatin iç yüzünü bütün çıplaklığıyla ortaya koymuşlardır. (Geniş bilgi için bkz: Tarikatta Râbıta ve Nakşibendilik, Ferit Aydın, Süleymaniye Vakfı Yayınları)

Yeri gelmişken özel anlamdaki evliya inancını yerle bir eden, kınayan ve bâtil ilan eden birkaç âyeti hatırlamaya çalışalım: “Ölüm-süz ve daima diri olan Allah’a güvenip dayan. O’nu hamd ile noksan sıfatlardan tenzih et. Kullarının günahlarını onun bilmesi yeter.” (Furkan 58) “El açıp yalvarmaya layık olan ancak O’dur. O’nun dışında el açıp dua ettikleri onların isteklerine hiçbir şeyle karşılık veremezler. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimseye benzer. Hâlbuki (kendisi suyu ağzına götürmedikçe) su onun ağzına girecek değildir. Kâfirlerin duası kuşkusuz hedefini şaşırmıştır. (Onların bu halleri sapkınlık ve şaşkınlıktan başka bir şey değildir.” (Ra’d 14), “Allah’a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmemişken (ona özel bir güç verilmemiş-ken) ‘Bana da vahyolundu.’ diyenden ve ‘Ben de Allah’ın indirdiği âyetlerin benzerini indireceğim.’ diyenden daha zalim kim vardır? O zalimler, ölümün (boğucu) dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara ‘Haydi canlarınızı kurtarın! Allah’a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve onun âyetlerine karşı kibirlilik taslamış olmanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız.’ derken onların halini bir görsen.” (En’âm 93) “Müşriklere de ki: Allah’tan başka ilah saydığınız şeyleri çağırın! Onlar ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığınca bir şeye (güce) sahiptirler. Onların buralarda hiçbir ortaklığı yoktur. Allah’ın onlardan yardımcısı da yoktur.” (Sebe 22), “O gün Allah onları çağıracak. ‘Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz hani nerede?’ diyecektir. O gün her ümmetten bir şahit çıkarır. (Müşriklere) kesin delilinizi getirin!’ deriz. O zaman bilirler ki hakikat sadece Allah’a aittir ve uydura

geldikleri şeyler de kendilerinden ayrılıp kaybolmuşlardır.” (Kasas 74-75)

Tasavvuf erbabı tarafından inanç haline getirilen ve uygulama alanına konulan hiçbir uygulama Kur’an tarafından onaylanmaz. Tasavvuf ve tarikatlarda anlatılan “Mürşid-i Kâmil, Gavs, İnsan-ı Kâmil, Hz. İnsan, Hakikat-i Muhammediyye, Ricalu'l-Gayb” gibi kavramlar, onlara yüklenen misyon, kendilerine yapılan teveccüh ve tâzim, hulûl inancından kaynaklanan sapkın fikirlerden öteye hiçbir anlam taşımaz. Yoksa râbîta olayında şeyhe karşı yapılan tefekkür, yoğunlaşma, saygı ve tâzim ancak Allah’a karşı yapılması gereken uygulamalardır. Allah’ın Resulleri bile sadece insanları Allah’a davet etmişlerdir. O yüce şahsiyetler Allah’tan ve onun gazabından korkar ve çekinirlerdi. “Onlar (bütün elçiler) hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı. Onlar bize karşı derin bir saygı içindeydiler. (Bize karşı ürperti duyarlardı.)” (Enbiyâ 90)

Kur’an’da yüzlerce âyet rabîta uygulamasını ve inancını reddetmektedir:

“Sadece Rabbine yönel.” (İnşirah 8), “İşte O, Allah’tır. O’ndan başka ilah yoktur. Dünyada da âhirette de hamd (güç-kuvvet) O’nundur. Hüküm yalnız O’na mahsustur ve ancak O’na döndürüleceksiniz.” (Kasas 70), “Allah’a karşı uydurduğunuz ortaklarınızı çağırın, denir. Onlar da çağırırlar. Fakat kendilerine cevap vermezler ve karşılarında azabı görürler. Ne olurdu dünyada iken doğru yolu görselerdi. O gün Allah onları çağıracak. ‘Resullere ne cevap verdiniz?’ diyecektir. İşte o gün onlara bütün haberler körleşmiştir. Delilleri tükenmiş, söyleyecek sözleri kalmamıştır. Birbirlerini de soramayacaklardır.” (Kasas 64-66), “Elbette kendilerine Resul gönderilenleri de, gönderilen Resulleri de mutlaka sorguya çekeceğiz.” (Arâf 6)

Âhirette Allah’a hesap verme, Allah’ın azabından kurtulma o kadar basite alınacak bir şey değildir. “Allah’ın mü’min kulları, Rabblerinin azabından korkarlar ki, (gerçekten) Rabblerinin azabına karşı kimse emin değildir.” (Mearic 27-28)

Yüce Allah'ın Kur'an'da üzerinde en çok durduğu ve değer verdiği cihad, infak, tevhid, tebliğ, irşad, mücadele gibi kavramlar tasavvuf ve tarikatlarda kendine fazla yer bulmaz.

Hulûliyeci tasavvufçulara göre dünya ve âhiret, aşk ve muhabbet, tarikat ve marifet üzerine bina edilmiştir. Her yer güllük gülistanlıktır. Dünyada şirk, zulüm ve küfür diye bir şey yoktur. Amerika'nın Irak işgali ve vahşetleri, Pakistan ve Afganistan'daki katliamlar, İsrail'in cinayetleri tasavvufçuların dünyasında yer almaz. Onlara göre zalim insan yoktur. Kur'an'ın "Hayvanlardan daha alçaktırlar." (Furkan 44) dediği onların yanında "Hz. İnsan" dır. Yüce Allah, kesin delil (A'râf 149) olarak tavsif ettiği Kur'an'da, kendisine nasıl ulaşılacağı, kurtuluşun nelerde olduğu, dünya hayatında nasıl mesut yaşanacağı, âhiret azabından ne şekilde uzak kalınacağını en açık bir şekilde ortaya koymuştur. Allah'ın koymuş olduğu bu sınırı aşmak, haddi tecavüz etmek, Allah'ın azamet ve kudretini hafife almak doğru değildir. "Onun için Allah'a, Resulüne ve indirdiğimiz o nura (Kur'an'a) iman edin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır. Mahşer vaktinde sizi toplayacağı gün, işte o gün zarar günüdür. Ancak kim Allah'a inanır ve amel-i salih işlerse, Allah onun kötülüklerini örter onu (ve benzerlerini) içinde ebedi kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. İşte büyük kurtuluş budur." (Tegâbun 8-9), "Kim Allah'tan hakkıyla korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir. İşte bu Allah'ın size indirdiği buyruğudur. Her kim sorumluluğunun bilincinde olursa, Allah onun kötülüklerini örter ve onun mükâfatını arttırır." (Talak 4-5), "Kim izzet ve şeref istiyorsa, bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır. Ona ancak güzel sözler yükselir. Onları da Allah'a amel-i salih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır. Ve onların tuzağı bozuktur." (Fâtır 10)

İnsanlık tarihinde İslâm milleti itikadi sapkın fırkalardan ve özellikle hulûliye inancından çok ıstırap çekmiştir. İslâm tarihinde bu fırkaların mü'minlere vermiş oldukları maddî-manevî zararların onda birini Haçlı seferleri vermemiştir. İslâm ümmeti için gerçekten Kur'an'dan başka kurtuluş reçetesi mevcut değildir. "Bu söylenenler

Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar kendilerine zulmetmiş olanlardır.” (Bakara 229)

Nakşibendiler, râbitaya dinî ve ruhanî bir nitelik atfetmekle onu İslâm dininin bir parçası, hatta Allah'ın kesin emri olarak uygulamaya ve bu inançla yaymaya çalışmaktadırlar. Nakşi şeyhlerinden Mustafa Fevzi b. Nu'man sırf râbita hususunda kaleme aldığı Kitabı İsbati'l-Mesâlik Fi Rabitati's Sâlik adlı manzum risalesinde râbitanın farz olduğunu ileri sürerek şöyle demektedir.

“Elli dört farzdan biridir, Rabita.

Ehli aşkın rehberidir râbita.

Hubbi Fillah'tır bu yolda râbita.

Bir muhabbettir gönülde râbita.”

Nakşibendilere göre farz olduğu için herkesin mutlak sûrette bir şeyhe bağlanması ve mürşidine râbita yapması kaçınılmaz bir görevdir. Nitekim Muhammed Emin el-Kürdî bu konuda şunları kaydetmektedir: “Allah'a ulaşmış bulunan şeyh, müridin Allah'a ulaşması için bir aracıdır. Ve onun, Allah huzuruna girebileceği bir kapıdır. Dolayısıyla kendisini irşad edecek bir şeyhi bulunmuyorsa rehberi ancak şeytandır.”

Tasavvufçular, Cemal ve Kemal'e doğru yol almanın, yani Allah'ın güzelliklerini seyretmek için yürüebilmenin, onların hayal ettiği âlemde mesafe katedebilmenin, hatta ve hatta “Allah'a ulaşmanın ve Allah'ta eriyip gitme”nin ancak bir mürşid aracılığıyla olabileceği inanmaktadırlar. Şeyh edinme ve ona râbitada bulunmak, tarikatta âdeta birbirini tamamlayan iki temek halkadır. Bir şeyhe bağlamak, bilgilerinden yararlanmak üzere bir âlime, bir üstâda, bir öğretmene başvurmadan ileri manalar taşımaktadır.

Maalesef bugün, Anadolu'nun her tarafına yayılmış bulunan tarikatlar bağımsız dini nitelik kazanmış vaziyettedirler. Bu büyük itikadi tehlikeye karşı Kur'an'ın öncülüğünde insanlar mutlaka

uyarılmalıdır. Abdülhakim Arvâsî şöyle der: “Mürid, şeyhinin muhabbet ve alakasıyla saatten saate onun renk ve kıvamı içinde olgunlaşır. Aksetme sûretiyle de onun nurundan nur emer. Bu türlü faydalanma ve feyizlenmede, işin nasıl ve ne olduğunu bilmek şart değildir. Kavunun güneş hararetiyle pişmesi gibi sâlik, mürşidin terbiyesinde yavaş yavaş gelişir. Zamanla bu gelişme kemâle erer. Rahmanî nefesin üflenmesine istidat kazanır.” (Abdülhakim Arvâsî a.g.e.)

İnsanların özellikle mü'minlerin Allah'a karşı derin bir saygı ve kendilerine yakışır bir edep içerisinde olması gerekmektedir. Mü'minlerin hakiki önderleri olan Allah'ın Resulleri Allah'a karşı nasıl bir saygı ve edep içerisinde olduklarını Kur'an en mükemmel ve belîğ bir şekilde bizlere haber vermektedir. Yüce Allah'a hamd ve sena eder, sonsuz şükürlerimizi sadece ona sunarız. O mümtaz şahsiyetler Allah'a şu şekilde yalvarırlardı: Yusuf (a.s.)'ın Allah'a münacaatı: “Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da âhirette de benim dostumsun. Beni muvahhid olarak vefat ettir ve beni salih kulların arasına kat.” (Yûsuf 101) Süleyman (a.s.) şöyle dua ediyor: “Ey Rab-bim! Beni, gerek bana gerekse babama verdiğin nimete şükretmeye, hoşnut olacağın iyi işler yapmaya muvaffak kıl. Rahmetinle, beni iyi kullar arasına kat.” (Neml 19.) Allah'ın dostu, büyük elçi, tek başına bir ümmet, tevhid dininin en büyük kahramanı, İslam milletinin büyük babası İbrahim (a.s.) Rabbine şu şekilde niyaz ediyor: “Rab-bim! Bana hikmet ver ve beni salih kulların arasına kat, bana benden sonra gelecekler arasında iyilikle anılmayı nasib eyle. Beni naim cennetinin vârislerinden kıl. İnsanların yeniden dirilecekleri gün, beni mahcub etme.” (Şuarâ 83-87.) Nebi ve Resullerin bu mükemmel ahlakına sahip olmak, edepli davranmak, haddini bilmek, sınırı aşmamak daha isabetli ve daha güvenli bir yoldur.

Kur'an'ın bu açık âyetlerinden sonra, dünya hayatında insanları kurtaracak rollere girişmek, âhirette şefaathçi makamında kendini görmek ve göstermek büyük bir hüsrân, hezimet ve cehennem azabıyla sonuçlanacaktır. Şânı yüce olan Allah şöyle buyurur: “Allah ile beraber evliya edinenlerin durumu, örümceğin durumu gibidir.

Örümcek bir yuva edinmiştir. Hâlbuki yuvaların en çürüğü şüphesiz örümcek yuvasıdır. Keşke bilselerdi. Allah onların kendisini bırakıp hangi şeye yalvardıklarını şüphesiz bilir. O mutlak güç ve hikmet sahibidir.” (Ankebût 41-42.)

“İnsan-ı Kâmil, Mürşid-i Kâmil, Mir’at-ı Hakk (Allah’ın aynası)” gibi sözler ve kavramlar ne demek oluyor?! Allah’tan korkmak gerekir. Allah’tan başka gerçek ve hakiki mürşid-i kâmil var mıdır? “Allah vahiyle kime hidayet ederse, işte o hakka ulaşmıştır. Kimi de bu hidayetten mahrum olursa artık onu doğruya yöneltecek bir dost ve mürşid bulamazsın.” (Kehf 18)

Allah hiç kimseye vahiyden bağımsız olarak hidâyet vermez. Hidayet bulmanın tek yolu Kur’an’dır. (Sebe 50)

“Resulüm sen sevdiğini hidayete erdiremezsin. Bilakis Allah dileyene hidâyet eder ve hidâyete girecek olanları en iyi bilendir.” (Kasas 56), “Sana ancak Allah’ın emirlerini tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir.” (Ra’d 40), “Eğer yüz çevirirlerse, bilesin ki biz seni onların üzerine bekçi göndermedik. Sana düşen şey sadece duyurmaktır.” (Şuarâ 48), “Belki de sen (onların) ‘Ona (gökten) bir hazine indirilseydi veya onunla beraber bir Melek gelseydi!’ demelerinden ötürü sana vahyolunan âyetlerin bir kısmını duyurmayı terk edeceksin ve bu yüzden gönlün çok daralıyor. (Ey Resul!) İyi bil ki sen ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekil olandır.” (Hûd 12), “Elçi’ye düşen, sadece açık seçik duyurmaktır.” (Nûr 54)

Nûh (a.s.) mutlak mürşid olsaydı, hanımını ve oğlunu, İbrahim (a.s.) babasını, Lût (a.s.) hanımını, son vahyin temsilcisi sevdiği amcasını kurtarırdı. Özellikle İbrahim (a.s.) babası için Allah’a ne kadar yalvardı. Allah Resulü’nün arkadaşları kendisinden kısa bir süre sonra birbirlerinin kanını döktüler. Binlerce Müslüman bu savaşlarda öldü. Bunlar gerçek olan hadiselerdir. Hayallerin, hürâfelerin, yalan ve masalların üzerine bir hayat ve din inşa edilemez. Kur’an’da yüce Allah şöyle buyuruyor: “Andolsun, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker (fert fert) bize geldiniz ve dünyada size verdiğimiz şeyleri arkanızda bıraktınız. Dünyada ortaklarımız olduğunu

sandıklarınız şefaathçilerinizi de yanınızda görmüyoruz. Andolsun aranızda ilişkiler kesilmiş. Aranız açılmış ve ilah sandığınız şeyler sizden kaybolup gitti.” (En’âm 94)

İşte tek gerçek budur. Bu doğru yolun ta kendisidir. Kur’an-ı Mübîn’in ifadesiyle “Onlar körlüğü, doğru yola tercih ettiler. Böylece yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımını onları çarptı.” (Fussilet 17)

Onlar, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi, aslı gerçek İslâm olmakla birlikte, zamanla bozularak gerçeklik ve geçerlilik değerini büyük ölçüde kaybetmiş tevhidî bir din olmaktan ziyade gelenekler manzumesinden ibaret kalmış hurafelere dayanan inanç ve hayat tarzlarını, Allah’ın uygulamasını emrettiği din zanneder, bunu akılsızca savunurlar. Bu büyük yanılığın en büyük sebebi, bilinç ve şuurla düşünmek yerine gelenek taassubuna saplanmaları olmuştur.

“İman edenlerin Allah’ı anma ve O’ndan inen Kur’an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilen (Yahudi ve Hristiyanlar) gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış (hurafeci) kimselerdir.” (Hadid 16)

Yüce Allah’tan temennimiz şudur ki: Bizlere tevhid adaletini, doğruluğu, dürüstlüğü ihsan etmesini, gerçek ne ise ona iman edip sadece gerçeği söylemeyi ve onu hayata aktarmayı bize kolaylaştırsın. Her türlü çirkinlikten, şirkten, yanlış fikirlerden arınmayı, bozuk geleneklerden uzaklaşmayı, Allah’ın indirdiği gerçeklere uymayı, nimetine hakkıyla şükretmeyi, onun emirlerini yerine getirmeyi ondan sürekli af ve mağfiret dilemeyi, şeytanın vesvesesine kapılmayı, alçaklık ve hayasızlığa düşmemeyi, Allah’ın birliğini tanıyıp ihlas ve bilinçle ona kul olmayı bizlere nasip etsin.

Üzülerek belirtmek gerekir ki bugün tevhid akidesini tam hakkıyla kavrayabilmiş değiliz. Kur’an, tevhid dininin üzerine hassasiyetle dururken, biz onu insanlara aktarmaktan korkacak duruma getirilmişiz. Bundan dolayı tasavvuf ve tarikatlardaki

hulûliye inancı ve Bâtınîlik her geçen gün insanların inanç ve itikadlarını sarsmaya devam ederken, onları tamamıyla etkisi altına almış durumdadır. İnsanların çoğunun hulûl inancına sahip olması değil, bir kişinin bile Kur'an'ın tevhid anlayışından sapması bizim için büyük bir kayıp sayılması gerekir. Bu sorumluluk muvahhidlerin sırtında manevi bir yük, büyük bir vebal ve bir utanç vesilesidir. Şuurlu bir müslümanın tek hedefi, insanları her türlü yanlış düşünceden ve şirkten uzaklaştırmaya çalışması, hanif bir din anlayışına ve yaşantısına alıştırmak olmalıdır. Kur'an bu meseleye çok büyük bir değer atfetmektedir. Hatta Kur'an için bir hidayet kitabı denilse doğru söylenmiş olacaktır.

Din dendiği vakit âyin, râbîta, salavat çekmek, tesbih çekmek, takke takmak, cübbe giymek, sarık sarmak, cevşen okumak, türbeleri ziyaret etmek, mevlid ve mukabele okumak, hatim indirmek olarak akla gelmektedir. Toplumun Kur'an'a bağlı olmayan, İslâm'dan uzak laikçi kesimi bile neredeyse tarikatların ve hurafelerin etkisi altına girmiş bulunmaktadır. Gerçek İslâm'ın, Kur'an'ı yaşama, onu tefekkür etme, onu anlamaya çalışma, akli kullanma, tefekkür etme, özgür düşünme, Kur'an'dan başka hiç kimseye mutlak anlamda bağlı olmadan tam bir hürriyete sahip olma, hürriyeti doya doya yaşama, infak etme, tebliğ, irşad, cihad, emr-i bi'l-maruf, nehy-i ani'l-münker yapma, ana babaya saygı, miskinleri gözetme, sokak çocuklarını barındırma, onları topluma kazandırma, insan haklarına azamî derecede saygılı olma gibi birçok Kur'ani emir ve ilke pek çok Müslümanı alakadar etmemektedir. Şu ayete dikkatinizi çekiyorum. “Sizden önceki ümmetlerde yeryüzünde (insanları) bozgunculuktan (şirkten) alıkoyacak faziletli (muvahhid) kimseler bulunmalı değil miydi? Fakat onlardan, kurtuluşa erdirdiğimiz az bir kısmı müstesnadır. (Bunlar görevlerini yaptılar) Zulmedenler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler. Günahkâr kimseler oldular.” (Hûd 116) Yüce Allah, “Sakın onlar gibi olmayın. Siz bu görevi yapın.” demek isterken, sanki tam olarak bizi anlatmaktadır. İnsanlık ve İslâm tarihine Kur'an penceresinden bakılacak olursa tasavvuf ve tarikatlar hakkında iyi niyet beslemek mümkün olma-

yacaktır. Pavlus'un, İsa(a.s.)'a gelen mesajı bozduğu gibi tasavvufun öncüleri de İslâm akide ve tevhid anlayışını tahrip etmişlerdir. Şeytan tarafından onlara yüklenen misyon bu idi. Kur'an'dan beslenen biri, yani Kur'an tarafından inşa olan, tasavvuf erbabına ve inançlarına hiçbir zaman olumlu yaklaşmayacaktır. Hidâyet nimeti için âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun. Tasavvuf öncülerinin Anadolu'ya, özellikle İran'dan ve Hindistan'dan kalkıp gelmeleri, İslâm aksiyonunu, cihad ruhunu, mücadelecî özelliğini, tevhîd-i irşad ve tebliğ fonksiyonunu yok etmek, emperyalist ve sömürücü güçlere yumuşak lokma yapma çalışmalarından başka bir niyet ve amaç taşımadığını herkes tarafından bilinmesi gerektiğini tüm samimi-yetimle söylüyorum. Türkiye'de bu fırkaya verilen misyon, tasavvuf ve tarikat maskesi altında esas amaçları insanları Kur'an'dan uzaklaştırmak, tevhid inancını zedelemek, halkı şirk ve hurafelerde boğmaktan başka bir şey değildir. Müşrik sermayenin çirkin gizli elleri tarafından küfür tuzağının hazırlanıp uygulamaya konmuş olmasına karşın, Allah'ın izni ile bütün bu oyunlar ve tuzaklar bozulacak hak batıla büyük bir darbe indirecektir. "Onlardan öncekiler de (mü'minlere) tuzak kurmuşlardı. Sonunda Allah da onların binalarını temellerinden söktü, üstlerindeki tavan da tepelerine çöktü. Bu azap onlara fark edemedikleri bir yerden gelmişti." (Nahl 26)

Dinî kavramları kullanarak holding marifetiyle insanları aldatan, maddî imkânlarına ve emeklerine sinsice ve alçakça el koyandan daha zalim kim vardır? "Allah'ın laneti yalancıların üzerine olsun." (Âl-i İmrân 61)

Osmanlı Devleti'nin temelinde tasavvuf mayasının bulunduğunu akıldan uzak tutmamak gerekir. Tarihte gerek mehdîlik inançları, gerekse yeniçeri isyanları gibi sürekli tekrarlanan korkunç siyasi belalar ve katliamlar da hep bu mayayla hazırlanmış olan çeşitli hamurlardan ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti tasavvufun mistik hurafelerine çoğu zaman ses çıkarmamış, bazen desteklemiş fakat saf, arı Kur'anî anlayışın ortaya çıkmasına hiçbir zaman ön ayak olmamıştır. Mahvolan kitle Müslüman camiadır. Asırlardır mahvolmuş durumdadır. Mahvoluşun sebebi ise o kitlenin "efendi" ve "ulu"

diye tuttuğu putlaştırılmış despotlardır. “Efendiler” ve “Küberâ” tâbiri Ahzab Sûresi 67. âyette ve tam bizim kullandığımız anlam ve bağlamda kullanılmıştır. Bu kullanım, Kur’an’ın en büyük mucize ihbarlarından biridir ki, İslâm ümmetinin felaket sebeplerinin en önde gelenini tanıtmaktadır. Bu âyette kullanılan, omurga kelimeler “sâdât” ve “küberâ” kelimeleridir. İkisi de çoğul kullanılmıştır. (Mehmet Birgivi) Âyetteki “efendiler” ve “büyükler” tabirinden maksadın “şer ve şirkte reislik edenler” olduğunu söylemektedir.

Mehmet Birgivi “sâdâti” kelimesini “sapkınlıkta öncüler” “küberâ”yı da “şirkte öncüler” olarak tanımlamış, sonuç olarak da şunu söylemiştir: Bunlar şer ve şirkte reis olanlardır.

Evet âyette tanıtılanların bir kısmı şerde, yani haksızlık, zulüm ve kötülükte reistir. Bir kısmı da ruhsal manevî hayatı perişan etmede reistir. Kur’an’ın tezi şudur: Bu şer ve şirk öncüleri, kendilerine itaat edenler buldukça palazlanır, yücelir, ilahlaşır. Bu süreçten iki kötülük putu doğar:

1) Maddî, sosyal hayata egemen olan despot put, Nemrut, Fira-vun.

2) Manevî, ruhsal hayata egemen olan Allah ile aldatıcı (efendi, şeyh, velî vs. adıyla kutsallaştırılan Şeytan evliyası) put. (Yaşar Nuri Öztürk, a.g.e.)

MEZHEPLER VE TARİKATLAR CEHENNEMİ

iki yıl önce Timur Soykan'ın Birgün'de yayımlanan haberiyle kamuoyuna yansıyan, altı yaşındaki bir kız çocuğunun imam nikahı ile evlendirilmesi hadisesinin şokunu yaşadık. Bu rezil evliliğe razı olan anne ve babanın, Türkiye'nin en önde gelen tarikatlardan İsmailağa tarikatı ile bağlantılı Hiranur Vakfı'nın başkanı olması, olayı her bakımdan önemli kılıyor. Tek bir dosya 2022 yılı Türkiye'sinde din adına yapılabilecek istismarın gidebileceği sınırlardan, ülkede yargı kurumunun işleyişine, ayrıca tarikat bağlantılı iddialar karşısında devlet sisteminin son aşamaya kadar sessiz kalabilmesine ilişkin manzaraların iç içe geçtiği korkunç ve kirli bir tabloyu bütün çarpıcılığıyla gözlerimizin önüne seriyor. Bu manzarada gördüklerimiz hiçbir yorum ve tereddüte mahal gerektirmiyor. Gerçekler herkesin anlayabileceği bir netlik ve berraklık içinde bütün yakıcılığıyla vicdanları dağlıyor. Olayın merkezinde söz konusu ailenin 6 yaşındaki kızlarını 30 yaşında olan birisiyle evlendirebilmesi yani onun “kocası!!!” ile başbaşa zaman geçirmesine ve o yaşta olan bir çocuğun ne olduğunu bile anlayamadığı cinsel ilişkiye mahkum bırakılmasına göz yummuş olmasını vicdanları yaralayan kahredici bir olay vardır. Ancak bu kirli ve çirkin olay her seferinde yepyeni boyutlar kazanarak dallanıp budaklanarak karşımıza çıkıyor. Asıl önemli olan bu ülkenin çocuklarının din eğitimi adı altında kim-

lere emanet ediliyor sorusu yetkililerden çok acil bir şekilde cevap bekliyor.

Bu nasıl hastalıklı bir akıl ve bozuk bir zihniyettir? İnsan bazı şeyleri anlamakta zorlanıyor. Böyle bir çirkinliği ve iğrençliği hiç bir dinde bulamazsınız. Gerçekten de bazı şeyler insanın fitrat ve tabiatına çok aykırı geliyor. 6 yaşındaki bir çocuğa hatta çocuk bile değil, bir bebeğe gelinlik giydirip, pedofili bir sapkının koynuna sokmaktan daha aşağılık bir şey varsa, o da 6 yaşındaki bir bebeğe gelinlik giydirip evlilik kılıfı uydurularak tecavüz edilmesine yıllarca göz yumulmasıdır. Şeyhin kızı olduğu için, binlerce müritten bunu duymayan ve bilmeyen kimse olmaz. Ve ne acı ki, hiç kimse buna karşı gelmemiştir. Burada Lut (a.s) ın kavmine dediği bir cümle aklıma geldi.

“أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ...”

“...İçinizde akli başında hiç kimse yokmu?” (Hud-78)

İşte mezhep, cemaat ve tarikat inancı böyle bir bataklık ve böyle bir sapkınlıktır. Sapkınlığın ve fecaatin boyutunu düşünebiliyor musunuz? Sapkınlıkta ve yobazlıkta bütün sınırları alt üst ettiler. Bu olaya genel çerçevede bakacak olursak, bu olay yargıya intikal etmiş, bu müşrik anne-babadan tutun da, bu pedofili sapkına varıncaya kadar herkesin cezalandırılması istenmiş, fakat maalesef bunların hiçbiri ceza almamıştır. Bu nasıl bir iştir, anlamak mümkün değildir.

Kural ve kanunların işlediği bir ülkede böyle bir şey olabilir mi? Yani bu kadar ahlaksızlık organize olmadan yapılabilir mi? Birisi bu soruların cevabını vermesi gerekiyor. Demokrasi, insan hakları ve adaletin olduğu bir ülkede böyle organize bir suç cezasız kalmaz. Kur'an cahilleri ve mezhep tapıcıları bütün ahlaksızlıklara demokrasinin ve cumhuriyetin sebep olduğunu iddia ediyorlardı. Camideki odasına yabancı bir kadını alıp fuhuş yaparken hanımına yakalanan imam da demokrasinin ve cumhuriyetin eseri midir? Hayır bu demokrasi ve cumhuriyetin eseri falan değildir. Bu Emevi-Abbasi Ehli Sünnet rivayetlerinin eseridir. Allah'a yemin olsun, Nebi (a.s)

ın eşi Aişe ile ilgili Buhari'de bulunan aşağıdaki rivayet olmasaydı böyle bir iğrençlik ve sapkınlık meydana gelmeyecekti. Bu nasıl bir tesadüf ki, Buhari'nin iftirasına göre de, Aişe Nebi (a.s) ile 6 yaşında nikahlanmış, 9 yaşında iken evlenmiştir. İşte yalan ve iftiraları sorgulanamaz olan Buharinin rivayeti:

حدثني فروة بن أبي المغراء: حدثنا علي بن مسهر، عن هشام، عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها قالت:

تزوجني النبي صلى الله عليه وسلم وأنا بنت ست سنين، فقدمنا المدينة، فنزلنا في بني الحارث بن خرزج، فوعت فتمزق شعري فوفى جميعاً،

فأتنتني أمي أم رومان، وإنني لفي أرجوحة، ومعني صواحب لي، فصرخت بي فأتيتها، لا أدري ما تريد بي فأخذت بيدي حتى أوقفتني على باب الدار، وإنني لأنهج حتى سكن بعض نفسي، ثم أخذت شيئاً من ماء فمسحت به

وجهي ورأسي، ثم أدخلتني الدار، فإذا نسوة من الأنصار في البيت، فقلن: على الخير والبركة، وعلى خير طائر، فأسلمتني إليهن، فأصلحن من شأنني، فلم يرعني إلا رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحى، فأسلمتني إليه، وأنا يومئذ بنت تسع سنين.

Rivâyete göre Aişe (Radiyahâhu Anhe) şöyle demiştir: Ben altı yaşında bir kız iken Nebî (salla'llahu aleyhi ve sellem) beni akd ve nikâh eylemişti. (üç sene sonra) biz medîne'ye hicret ettik. Hâris ibn-i hazrec oğullarının menziline indik. Müteâkiben ben, sıtmaya tutuldum. Bu cihetle saçım döküldü. (Hastalıktan kurtulduktan sonra) saçım gürleşti, uzayıp omuzlarıma döküldü. Bir kere ben, arkadaşlarımla berâber salıncakta oynarken annem ümmü Rumân bana doğru geldi ve beni çağırdı. Ben de annemin yanına geldim. Beni ne edeceğini bilmiyordum. Annem elimi tuttu. Tâ evin kapısı önüne geldiğimizde orada beni durdurdu. Ben de yorgunluktan nefes nefese soluyordum. Nihâyet soluğum biraz yatıştı. Sonra annem biraz su aldı. Onunla yüzümü, başımı sıvazladı. Sonra beni Nebi (a.s) ın evine koydu. Evde ensâr'dan birtakım kadınlar hazır bulunuyordu. Bunlar bana: "Hayır ve bereket üzere geldin, hayırlı

kısmet getirdin!” diye alkışladılar. Annem beni bu kadınlara teslim etti. Bunlar da benim kılığımı, kıyâfetimi düzlediler ve Resûlullah’a teslim ettiler. Beni hiçbir şey sıkmadı. Ancak Resûlullah sallâllahu aleyhi ve sellem’i habersiz görünce sıkıldım. (Resûlullah bir sedir üzerine oturmuştu. Yanında ensâr erkeklerinden, kadınlarından oturanlar vardı. Beni resûlullahın yanına oturttu). Ensâr kadınları beni Resûlullah’a takdim ettiklerinde, ben dokuz yaşında bir kızdım...” (Sahihi Buhari, 1553.Hadis)

Bu Konu İle İlgili Diğer Kaynaklar

Kalem, Dımeşk, 2003, 40, 49.

İbn Esîr, Üsdü’l-Gâbe, 3/467.

İbn Abdilberr, İstîâb, 2/108; Tehzîbü’l-Kemâl, 16/560.

İbn Sa’d, Tabakât, 8/75;

Nedvî, Sîretü’s-Seyyideti Âişe, 202.

İbn Abdilberr, İstîâb, 2/108;

Doğrul, Asr-ı Saadet, 2/142

Buhârî, Cihâd, 65.

Taberânî, Kebîr, 23/25;

İbn Abdilberr, İstîâb, 4/1937;

İbn Sa’d, Tabakât, 8/63.

“Hicretten bir buçuk, iki veya üç yıl önce”, “Altı veya yedi yaşındayken”, “Hz. Hatice’nin vefat ettiği yıl veya vefatından üç yıl sonra” “Hicretten yedi, sekiz ay sonra, hicretin ilk senesi” Veya “Bedir’in Akabinde” gibi farklı rivayetler için bk. Buhârî, Menâkıbü’l-ensar 20, 44;

Müslim, Fedâilü’s-Sahâbe 74;

Aynî, Umde, 1/45;

İbn Abdilberr, İstîâb, 4/1881;

Nedvî, Sîretü's-Seyyideti Âişe, 40, 49.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensar 43, 44; Müslim, Nikâh 69; İbn Mâce, Nikâh 13.

Buhârî, Menâkıbü'l-ensar 44;

Müslim, Nikâh 69;

Ebû Dâvûd, Edeb 55;

İbn Mâce, Nikâh 13;

Dârimî, Nikâh 56;

Taberânî, Kebîr, 23/25;

İbn Abdilberr, İstîâb, 4/1938;

İbn Sa'd, Tabakât, 8/63;

İbn İshâk, Sîre, Konya, 1981, 239

Buhârî, Şehâdât 15; Megâzî, 34; Tefsîr, (24) 6;

Müslim, Tevbe 56; Tirmizî, Tefsîr, (63) 4;

İbn Sa'd, Tabakât, 2/65;

İbn Hişâm, Sîre, 3/310.

Kur'an cahilleri hala esas suçluyu görmek istemiyorlar. İnatla insanların nazarlarını iftiracı Buharî'den ve diğer Ehl-i Sünnetin kaynaklarından saptırmaya çalışıyorlar. Uydurma dinin kaynaklarını ve sapkınlıklarını bilmeden ve sorgulamadan hiçbir sorunu çözemezsiniz. Yani bu müşrikler kendi inançlarına göre sünneti yerine getirmiş ve dinlerinin rivayetlerine göre sevap bile işlediklerine inanıyorlar. Biz bu olayı sapkınlık ve iğrenç olarak görürken, onlar faziletli bir amel ve hayırlı bir fiil yaptıklarına iman ediyorlar. Bizim şeytanlar olarak bildiklerimiz, onların inancında büyük evliya olarak görülür. Bizim yanımızda baştan sona kadar şirk olan bir din, onların yanında sorgulanamaz ve karşı gelinemez mukaddes bir dâvâdır. İşte bu din Nurettin Yıldız'ın, 7 yaşındaki bir kız çocuğu

30 yaşında olan bir erkekle evlenebilir ve nikah kıyabilir dediği din budur. Bu din müfteri Buharinin ve Müslimin şirk dinidir. Bu din Ehl-i Sünnetin uydurma dinidir. Esas bunu sorgulamak gerekiyor.

İşte bu Kur'ansız dinin Ankara müftüsünün hezeyanları:

Diyor ki: “Kimse bizim neslimizi, bizim cemaatimizi, bizim cami cemaatimizin ve gençliğimizin itikadını, imanını bozamayacaktır. O bazı insanların zaman zaman ortaya çıkıp âlimlerimizi itibarsızlaştırmak, sünneti yok saymak gibi ileri gidenleri kusura bakmasınlar. Allah onları ıslah etsin diyoruz. Onlara bir şey demiyoruz ama bir an önce kendilerine gelsinler. Benim cennet vatanımın insanı imam-ı Âzam'a da, imam-ı Şafisine de Ahmet bin Hanbel'ine de sahip çıkar ve Ehl-i Sünnet vel'cemaatin yolunda bir nesildir Allah'ın izniyle. Ben Ankara müftüsü olarak kütübü sitte de (altı hadis kaynağında) değil, kütübü tis'a da (dokuz hadis kaynağında) bulunan hadisleri bile Peygamberimizin milyonlarca hadislerinin tamamına iman etmişim. 23 yılda 23 tane hadis yoktur diyenlerin kulakları çınlasın. Bir an önce kendilerine gelsinler ve benim kütübü sitedeki (Buhari-Müslim-Ebu Davut-Nesai- İbni Mâce-Tirmizi) mutevâtir, sahih, meşhur, hasen hatta zayıf hadislere ben iman etmişim Allah'ın izniyle.

O zaman buradan söylüyoruz ve diyoruz ki, ölüm haktır, sırat haktır, mizan haktır, cennet-cehennem haktır, şefaathaktır. “Peygamberin miraç hadisinde ruh ve beden olarak miracı gerçekleştirmesi haktır. İsa'nın nüzülü (kiyametinin sonunda inmesi) haktır. Bu iman içerisinde bir nesil yetiştiriyoruz. İşte bu nesil önünüzdendir. Allah'ın izniyle bu nesil yeri geldiği zaman vatani için şehit olacak, yeri geldiği zaman ilâyi kelimetullah için sefere çıkacak yeri geldiği zaman karıncayı böyle incitmeyecek bir nesildir. Uydurma dinin müftüsü sapla samanı birbirine karıştırıyor. Ölümün, mizanın, cennet ve cehehnenin hak olmadığını kim söylemiş? Ama diğerlerinin hepsi Buharinin Nebi(a.s) iftirası gibi iftiradır, ahmaklıktır. Fetö'de “altın nesil” ve “muhabbet fedailerini” yetiştiriyordu. Yüce Rabbim sizin neslinizde insanlığı muhafaza etsin.

TERÖR ÖRGÜTÜNDEN DAHA BETER BİR TEHLİKE

“Tv izlemiyordum ama arkadaşlar Kızıl Goncalar dizisinden bahsediyorlar. Bana soruyorlar niye izlemiyorsun? Benim hayatım Kızıl Goncalar niye izleyeyim? Tarikat içi yaptığım evlilik, 15 yaşından 20 yaşına kadar süren medrese hayatım 9 yaşından itibaren annemin evi dergaha çevirmesi sonucunda ne çocukluk yaşadım ne de gençlik. İlk okulu bitirdim Orta okula gönderilmeyecektim o yıl sistem değişti Orta okul mecburi oldu ailem deli raporu alıp okula göndermeyi düşündü ama vazgeçtiler. Orta okulu bitirdim bir yıl boşta kaldım. Bir yıl ağladım yalvardım tamam türban yasağı var bari imam hatipe gönderin razı olmadılar. Uzun pardesü kocaman bir eşarp içinde cılız minicik bir çocuk Türkçe öğretmenimle yolda karşılaştık. Tanıyamadı dedi kızım sana ne oldu okula gitmiyor musun?

Ailem göndermedi dedim. Kompozisyon, hikaye, şiir yazardım. Yarışmalarda derece almıştım. Eyvahlar olsun belki de yazar olacaktın, bu fırsatı senin elinden nasıl aldılar dedi. Sonra açık öğretim lisesini keşfettiler bir şekilde okudum. Üniversite iznim vardı ama sadece ilahiyat bölümünü açık öğretimden okuyabilirsin dediler. Kabul etmedim zaten yıllar süren medrese eğitimlerinden dolayı dini ilimlerden soğumuştum.

Annem sürekli irşad peşinde koşuyor babam çalışıyordu, ben ihmal edilmiş bir çocukluk yaşadım Bir çocukta ihmal, istismar kadar travma bırakır. İki kardeşim var çocuk olamadım abla olamadım onlara anne olmak zorunda kaldım. Zor zamanlarımda kitaplara sığındım, kendimi onların dünyasından soyutladım. Yurtlarda lezbiyen ilişkide olan kızlar gördüm hatta arkadaşlarımı taciz eden bir kız vardı sadece bana dokunmuyordu. Kendimi korumak için öfkeli görünmek zorundaydım. Babası tarafından istismar edildiği için yurda alınan bu kız diğer kızları taciz ediyordu. Psikoloğa götürmek yerine hocaya götürmek bizim milletin adettir. Erkek yurtlarında da benzer olayları duyuyorduk. Ergenlik döneminde olan çocukları hemcinslerinden ayırıp kapalı bir alanda tutmanın sonu hemcinsine eğilimle sonuçlanır. Hâlâ tarikat yurtlarından diyaret yurtlarından benzer olayları duyuyorum ama üstü kapatılıyor basına sızdırılmıyor. Beni tanıyanlar bilir özel hayatımı paylaşmayı sevmem ama diziyle ilgili yorumları görünce artık tahammül edemedim. Tarikat benim erkek kardeşimi aldı onların sorumluluğunda yaptığı trafik kazasında beyin felci olarak yatağa bağımlı kaldı. Yattığı hastaneden enfeksiyon kaptığı halde 4 ay çıkmasına tarikat izin vermedi. Aracı kullanan velet (o da aynı tarikattan) annemle babamın şikayetçi olmaması için yoğun bir baskı uyguladılar.

Hastaneye girdiğimde tüm koridor takım elbiseli mafya tipli adamlarla doluydu. Para teklif ettiler güya yanında duruyor gibi hergün ziyaretler edildi boy gösterildi. Tarikat şeyhi Abdul Baki Erol kardeşime dua etmiş iyileşecekmiş kendisi öldü gitti benim kardeşim 9 yıldır felç yaşam mücadelesi veriyor. Benim çocukluğumu gençliğimi aldılar kardeşimi aldılar yaşam sevincimi aldılar. Hizmet diye insanları bedava çalıştırıyorlar evlerinde bir sürü hizmetçi (cariye) var. Müritler dergaha yardım diyince evi tarlayı satıp gönderiyorlar. Altın varaklı evlerde yaşıyorlar son model arabalara biniyorlar. Menzil köyünde iki ay yaşadım anlatamayacağım bir sürü şey var. Mahmut Usta Osmanoğlu medresesinde bir yıl yaşadım dini terbiye adı altında gözümüzün ferini soldurdular sesimizi kıstılar ben hala yüksek sesle konuşmam.

Yahyalı, Süleymancılar, Nurcular, Kadiri tarikatları hepsinin içinden insanlar tanıdım sistemlerini biliyorum. Eğer bu avam tabaka için dinlerine dokunmadan sosyalleşecekleri kendilerini önemli hissedecekleri bir uğraş bulunmazsa Tarikatlar cemaatler daha çok insanın hayatını karartır. Beşeri ilimlerle uğraşan psikologlar, sosyologlar, felsefeciler, entelektüeller, aydınlar bu konu hakkında kafa yorup alternatif üretmeliler. Başka çıkar yol bulamıyorum. Tarikat, cemaat hatta ideoloji bağlamanın temelinde yatan çok sebep var başka bir yazıda bunlardan bahsederim.” (Hüsna Şahin 7 Ocak 2024 Pazar)

Tasavvuf ve Tarikatlardaki Bazı Kavramlar

Tasavvuf ve tarikat öğretisinde ve inancında geçen yüzlerce kavramdan birkaçını özetle ele almak istiyoruz:

Fenâ Fillah:

Tasavvufta “Fenâfillah” yani Allah’ta fâni olmak, Allah’ta yok olmak, O’nunla birleşip kaynaşmak, O’nda erimek, bütünleşip ölümsüzleşmek ve sonsuzlaşmak anlamında kullanılan bir terimdir. “Vahdeti Vücut” la ilgili olan bu terim ve inanç, tasavvufun omurgasıdır. Tasavvufun temel inançlarından en önemlisi bu olarak görülmektedir.

Mutasavvıfların inançları Kur’an’a ve tevhid akidesine aykırılık teşkil ettiğinden dolayı bu terimleri üstü kapalı ve felsefi açıklamalarla dile getirmektedirler. Amaç kültür düzeyi çok farklı insanlarla tarikat çatısı altında yüz yüze gelmeleridir. Tarikat teşkilatına yeni alışan müridler tasavvufun uzun ve karmaşık yorumlarına “Vahdet-i Vücut” “Vahdet-i Şuhud” “Mükâşefe” “İstiğrak” “Fena” “Beka” gibi çeşitli felsefi kavramlarla yavaş yavaş alıştırılmak istenmektedir. Batıniyeci ve hulûliyeciler bu konuda maharet kazanmışlardır. Ancak bazı mutasavvıflar inançlarını gizlemeden açıkça ortaya koymuşlardır. Hallâc-ı Mansûr, Feriduddin Attar, Abdülkerim el-Cilî, Yunus Emre bunlardandır.

Ancak mutasavvıfların çoğunluğu doğabilecek tepkilerden dolayı çoğu zaman inançlarını açıkça ortaya koymamışlardır. Tasavvuftaki zengin kavram ve terim çeşitliliği bundan ileri gelmektedir. Yogadan Nirvana'ya giden yol ne ise, râbitadan Fenâfillah'a giden yol da odur. Onun için ne teorik ne de uygulama bakımından aralarında hiçbir fark yoktur. Nirvana'ya ulaşmak ne ise Fenâfillah da odur. Tek fark, bu kavramlara inanç gereği verilen değişik isimlendirmelerdir. Şunu açıklamakta yarar vardır. Hayatın meşakkatî, şehirdeki yaşama güçlüğü, ekonomik sıkıntılar, psikolojik sorunlar, manevi boşluk ve arayış içinde olma gibi birçok problemle boğuşan insanlara gerek yoga ile Nirvana'ya ulaşmak, gerekse râbita ve diğer dinlerdeki psikolojik terapiler kişiyi sistemli olarak şartlandırmak ve hayal edilebilecek en yüceltilmiş ideallere onu inandırmak, onu rahatlatmak için kendisine uygulanan birer alıştırma ve uyuşturma şekillerinden ibarettir. (Ferit Aydın, Rabîta)

Allah insanların bu gibi sorunlara karşı salat ve sabır ile Allah'tan yardım dileme, zekât'a (arınmaya) gelme, Allah yolunda infak, fakirleri gözetme, yetimleri koruma, dostlarla malını paylaşma, sokak çocuklarını barındırma gibi birçok yoldan insanların birbirlerine karşı yardımseverlik ahlakıyla donanmalarını tavsiye etmektedir. Yüce Allah'ın göklerde ve yeryüzünde mucizelerini tefekkür etme, Kur'an'a yoğunlaşma, Kur'an'ın üzerinde düşünme sıkıntılardan korunmanın bir başka yolu olarak bize emredilmektedir: "Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça (hayatın sıkıntılarından kurtulup) iyiye çıkamazsınız. Her ne infak ederseniz Allah onu hakkıyla bilir." (Âl-i İmrân 92), "İşte bu Kur'an, kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek ilah olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara gönderilmiş bir bildiridir." (İbrahim 52) "Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikri olan (Kur'an) la sükunete erenlerdir. Dikkat edin, kalpler sadece Allah'ın kitabı ile huzur bulur." (Ra'd 28), "İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler (Yahudi, Hristiyan, Budist) gibi olmasınlar.

Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onların birçoğu yoldan çıkmışlardır. Bilin ki Allah, ölümünden sonra yeryüzünü canlandırıyor. Aklınızı kullanın diye gerçekten, size âyetleri açıkladık. Sadaka veren erkeklere ve sadaka veren kadınlara yani Allah'a güzel bir ödünç (fakirleri gözetme) verenlere, verdiklerinin karşılığı kat kat ödenir ve onlara değerli bir mükâfat vardır.” (Hadid 16-18)

Ricalu'l Ğayb:

“Ğayb adamları” veya “bilinmeyen Allah dostları” anlamında olan bir terimdir. Tasavvuftaki Allah dostluğunun gizliliğine dikkat çeker.

Tasavvufçular, uydurma bir hadis ile avam insanları aldatmaya çalışırlar. Avam insanların “abdal, kutub, gavs, evtad” gibi değişik isimlerle andığı “ğayb erenleri”nin dayanağı sayılmıştır. “Bu ümmetin içinde İbrahim tabiatı üzere kırk, Musa tabiatı üzere yedi, İsa tabiatı üzere üç, Muhammed tabiatı ve fitratı üzere bir kişi her zaman bulunur. Bunlar derecelerine göre halkın efendisi sayılırlar.”

Abdal:

“Bedel” kelimesinin çoğuludur. “Büyük Nebilerin yerine, onlardan bedel” anlamındadır. “Allah'ın yeryüzünü kendilerine teslim ettiği ve onun gücü ve kudreti adına evreni yöneten ve idare edenler anlamında bir tabirdir. Allah gökleri ve yeryüzünü bunların emrine musahhar kılmış, oralarda istedikleri gibi tasarruf ederler. Yağmuru indirir, depremden ve her türlü felâketlerden insanları korurlar. Şifa dağıtır, hastaları iyi ederler. “Abdal” kavramın altında hulûl inancı yatmaktadır. Hulûl inancı, bütün elçilerin toplumlarında var olan ve Kur'an'ın üzerinde en çok durduğu kadim bir inançtır. Yani bildiğimiz anlamda Kur'an hulûliye inancından bahsetmez. “Allah ile beraber başka ilahlar, Allah'tan başka ilahlar, Allah'ın altında dostlar ve ilahlar” diyerek şirkten söz etmektedir. Şirkin kollarından en önemlisi olan hulûliye inancı ise İslâm tarihinde milletlerin İslâm'a giriş yapmasıyla yaygınlık kazanmıştır.

Ancak kadim tarihteki şirk inancı ile hulûliye inancı arasında fark yoktur. Aslında ikisini birbirinden ayırmak imkânsızdır.

Bunları tarif etmenin en doğru yolu şudur: Hulûl inancı şirkten doğmuş ve tarikatların çalışmalarıyla genişlemiş, insanları en çok etkileyen sistemli bir din haline gelmiştir.

Kur'an'da bu inançları reddeden yüzlerce âyet mevcuttur. “Göklerin ve yerin Rabbi, arşında Rabbi olan Allah onların kendisine yakıştırap uydurdukları sıfatlardan yücedir, münezzektir. Sen onları bırak. Kendilerine söz verilen günlerine kavuşuncaya kadar batıla (şirke) dalsınlar, oynaya dursunlar. Gökteki ilah da yerdeki ilah da odur. O, hâkimdir, her şeyi hakkıyla bilendir. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin mülkü kendisine ait olan Allah ne yücedir.” (Zuhuruf 82-86)

Şirk, hulûl inancından daha geniş ve kuşatıcı bir inançtır.

Tasavvufçulara göre abdallar âlemin intizam sebebidir. İnsanların işlerini tanzim ettiklerine inanılır. Velîlerin üstün olanlarına “evtad” (dünyanın direkleri veya insanların güvendikleri dayanaklar, yardım ediciler) denir. Onların da üstünde “revâsi” (dağlar) vardır. Bir felaket zamanında merci “evtad”; “evtad”ın merci de “revasi”dır. Revasi seçkin velîlerdir. Revasiyi “Kutup” idare eder. Bir başka tasnife göre kutuptan sonra gelen iki kişiye “imameyn” denir. Bunlardan birine “İmam-ı Yemîn” (Sağ kol İmamı) diğesine “İmam-ı Yesar” (Sol kol imamı) adı verilir. İmam-ı Yemîn kutbun hükümlerine, İmam-ı Yesar ise hakikatine mazhardır. Kutbun yerini İmam-ı Yesar alır. Kutub ile iki imam “uçler”i oluşturur.

Kutub:

Lügat'te değirmen taşının iği demektir. Tasavvuf inancında en büyük velî olarak görülür. Bütün velîlerin reisisidir. Aynı zamanda kâinatta tasarruf yetkisine sahiptir. Kâinatta istediği gibi tasarruf eder.

Gavs:

Darda kalındığında iltica, istimdad edilen kutuptur. Darlıkta kalan sûfiler “Yetiş ya Gavs!” diye gavsı sığınır. Gavs istimdad edene yardım elini uzatır. Onlara göre Abdülkadir Geylânî “Gavs-ı Azam” (en büyük gavs) lakabıyla meşhur olmuştur.

Tamamen Kur’an’a ve tevhid akidesine aykırı olan bu görüşler ve terimler hulûl inancı ve Bâtınîlik dininin birer yansımasıdır. Allah’tan başka istimdad edilecek ve sığınılacak bir merci yoktur ve olamaz. Kur’an’da Yüce Allah şöyle buyuruyor: “İlâh edindikleri şeyleri mi hayırlı yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşılık veren ve başındaki sıkıntıyı gideren, sizi yeryüzünün hâkimleri kılan mı? Allah’tan başka bir ilah mı var? Ne kadar az düşünüyorsunuz?!” (Neml 62)

Son yıllarda medyatik yönü ile ön plana çıkan bir tarikatın şeyhi, karıştığı bir skandal yüzünden bir yıl kaldığı cezaevinden çıkışında binlerce müridinin karşısında kendisini cezaevinden Abdülkadir Geylânî’nin kurtardığını söylemiştir. Oysa Allah kitabında şöyle buyuruyor: “Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa onu yine ondan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, onun keremini geri çevirecek de yoktur. O hayrını kullarından dilediğine eriştirir ve o bağışlayandır, merhamet edendir. (Ey Resul!) Sen, sana vahyedilene uy ve Allah (seninle ve müşrikler arasında) hükmünü verinceye kadar sabret. O hâkimlerin en hayırlısıdır.” (Yunus 107-109), “O kullarının üstünde her türlü tasarrufa sahiptir. O, hüküm ve hikmet sahibidir. Her şeyden haberdardır.” (En’âm 18)

Yine aynı şeyh internete düşen bir kasetinde “Azrail bizim efendi hazretlerine geldi. Bizim efendi hazretleri Azrail’e ‘Git ben şimdi gelmek istemiyorum.’ diyerek geri çevirdiğini söylemiştir. Yine başka bir konuşmasında şu çirkin hurafeyi anlatmaktan çekinmemiştir: “Allah Resulü (a.s.) Cebrail’e ‘Vahyi nereden alıyorsun?’ diye sorduğunda Cebrail ‘Bir izzet perdesi arkasından alıyorum.’ Rasûlullah (a.s.) ‘Bir daha vahiy almaya gittiğinde o perdeyi aralayiver.’ buyurdu. Cebrail, ‘Allah’tan korkarım.’ deyince, Rasûlul-

lah (a.s.) ‘Ben sana emrediyorum.’ buyurdu. Cebrail vahiy almaya gidince perdeyi aralayınca bir de ne görsün? Perdenin arkasında Muhammed’in olduğunu gördü. Bunun üzerine Rasûlullah’a gelerek ‘Vahiyi senden alıp, sana getiriyormuşum.’ dedi.”

Yine aynı şeyhin bir duası vardır ki, o duada neredeyse Allah’tan başka herkesten yardım istemekte, bütün gavs ve kutuplardan istimat dileyerek onlara yalvarmaktadır. İşte bu inançta ve tıynetle olan mevzu bahis şeyh, FETÖ lideri Fethullah Gülen’e hükümete karşı ittifak kurmak için bir mektup göndermiştir. FETÖ’nün o dönemki yayın organı olan Zaman gazetesinin de doğruladığı mektupta neler yazılmış hep birlikte ibretle okuyalım:

Gülen’den Hoca’yı Ağlatan Jest

Fethullah Gülen’den cezaevindeki ... Hoca’yı hıçkırıklara boğan jest. Fethullah Gülen, cezaevindeki ... Hoca’ya iki imzalı kitabını gönderdi. Gülen, kitapların ilk sayfasına ‘Mübarek hocamız ... Efendi Hazretleri’ diye başlayan övgü dolu sözler sarf etti. Haber Türk’ün bildirdiğine göre, Fethullah Gülen, metris cezaevindeki ... Hoca’ya “El-Kulûbu’d-Daria” ve “Beyan” adlı kitabını gönderdi. Fethullah Gülen, gönderdiği kitaplarının ilk sayfalarına el yazısıyla notlar yazıp imzasını da attı. Gülen, yazdığı notlarda Hoca ile ilgili ‘Mübarek ve mümtaz Hocamız ... Efendi Hazretleri’ gibi övgü dolu sözler kullandı. Hoca’nın cezaevine girişini Yusuf (a.s.)’ın zindana atılmasına benzeten Gülen, en yakın zamanda serbest kalmasını ve “halkı uyandırma ve doğru yola çevirme” hizmetine dönmesi için de dua ediyor. Metris Cezaevinde yatan Hoca, kendisine getirilen hediyein ardından yaşadığı mutluluğu bir yazı yazarak anlattı. “Rüyamda muhterem Hocaefendi Hazretlerinin (Burada FETÖ liderinden bahsediyor. (Edt.)) bana dua ettiğini görmüştüm. Ben size içeri girdiğim günden beri Muhterem Fethullah Hocaefendi’nin nezih cemaatinin bana atılan iftiralardan beri olduğunu bildirmiştim. İşte 5 Eylül Çarşamba günü (2012) muhterem Hocamızın hediye gönderdiği iki eserinin üzerine hattı destiyle kaydetmiş bulunduğu şu iki ithaf yazısı bunun en bariz şahidi olmuştur.”

Aynı zât, hediyeleri getiren Gülen'in talebesiyle (Burada kast edilen FETÖ'nün üst düzey yöneticisi Adil Öksüz'dür. (Edt.)) cezaevinde yaptığı sohbetle ilişkin şunları yazdı: "Talebesi, sohbet sırasında Hocaefendi'nin benimle ilgili haberleri izlerken gözyaşlarını tutamadığını ve 'Bunca yıl dinimize hizmet etmiş, müşarun bilbenan (parmakla gösterilen) bir hocaefendinin şahsında tekrar İslâm'a darbe indirilmek isteniyor. Bu iftiraları asla kabul etmem ve inanmam, kurtuluşu için dua ediyorum.' dediğini nakletti."

Fethullah Gülen mektubunda şöyle devam ediyor: "Sizin geniş ilminize göre olmasa da kutsal üzüntünüzü hafifletir ümidiyle sunuyorum. Cüret ve cesaret sayarsanız bağışlamanızı dileyerek. Her zaman Sünnî duygu ve düşüncenin sesi soluğu olmasını bilmiş, aydınlık ruh, Yusuf (a.s.) yolunda (zindana giren) Yusuf (a.s.) gibi çilesini çeken, İslâm'a sadakat ve sabır abidesi, kutlu ve seçkin ... Efendi Hazretlerinin en yakın zamanda mübarek irşad (halkı uyandırma ve doğru yola çağırma) vazifesine dönmesini Allah'tan dilerim." ([http://www.haberler.com/gülenden-cübbeli -ağlatan-jest-393141](http://www.haberler.com/gülenden-cübbeli-aglatan-jest-393141))

FETÖ liderinin bu mektubu, hükümete karşı elindeki gücü kaybetmemek için şeyh ile ittifak peşinde olmasından kaynaklanmaktadır. Yoksa şeyhi günahı kadar sevmediğini çok bilinen bir gerçektir. Gerçek mü'min olan güce değil, Allah'a dayanır ve ona güvenir.

Tasavvufçulara göre bunlardan başka, bir rivayete göre sayıları sekiz, diğer bir rivayette kırk olan "nüceba" ile sayıları on ya da üç yüz olan "nukeba" denilen ve insanların iç dünyalarından haberdar olan yüce şahsiyetler vardır. (Prof. Dr. H. Kamil Yılmaz, Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar) Allah'tan başka insanların içini bilen hiç kimse yoktur. Yüce Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor: "Çevrenizdeki köylü Araplardan ve Medine halkından birtakım münafıklar vardır ki, münafıklıkta ustalık kazanmışlardır. Sen onların içini bilmezsiniz, biz onları biliriz." (Tevbe 101)

Tasavvufçulara göre ricalü'l-gayb ve gayb erenleri olarak anılan bu hak dostlarının makamı boş kalmaz, ölenin yerine tedricen kendisinden sonraki gelen yükseltilir.

Evliya:

“Veli” lügatte düşmanın zıddıdır. Allah’a dost veya Allah için dost olan kişi demektir. Çoğulu olan “evliya” ise dostlar anlamındadır. Genel anlamı ile ilgili olarak Kur’an’da yüce Allah şöyle buyuruyor: “Biliniz ki Allah’ın velilerine korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir. Onlar iman edip de bilinç sahibi olanlardır.” (Yunus 62-63), “Şüphesiz ki, benim dostum kitabı indiren Allah’tır. Ve O bütün salih kullarının dostudur.” (A’râf 196), “Allah, mü’minlerin dostudur.” (Âl-i İmrân 68), “Rabbleri katında onlara esenlik yurdu vardır. Ve yapmakta oldukları güzel ameller sebebiyle Allah onların dostudur.” (En’âm 127)

Genel olarak Allah, dini Allah’a özel kılan tevhid ehli, güzel ahlak ve salih amel işleyen herkesin dostudur. Özel anlamı ile birisinin ismini anarak onu Allah’ın dostu tayin etme ve bu şekilde onu mutlak olarak Allah’ın dostu olarak bilme ve o şekilde inanma şirk-tir. Bu inanç, insanları o şahsiyete karşı hak etmediği ilgi ve ümmî halkı ona karşı kulluğa kadar sürükleyeceğinden, özel anlamdaki dostluk haram kılınmış ve yasaklanmıştır. “Rabbinizden size indirilene (Kur’an’a) uyun. Onu bırakıp da başka evliyanın peşlerinden gitmeyin ne kadar az öğüt alıyorsunuz.” (A’râf 3), “Yoksa onlar Allah’tan başka evliya mı edindiler? Hâlbuki gerçek dost yalnız Allah’tır. O ölüleri diriltir. Yani O her şeye kadir olandır.” (Şuarâ 9)

İnsanların geleneksel olarak evliya bildikleri ve o şekilde inandıkları şahsiyetlerin gerçek durumlarını sadece Allah’ın bilgisi dahilinde olduğundan dolayı sözlerinin hiçbir değeri bulunmamaktadır. Kimin evliya ya da eşkiya olduğunu insanlar değil, gerçek olarak sadece Allah bilir. Çünkü Allah “Kişi ile onun kalbi arasına girer ve herkes onun huzurunda toplanacaktır.” (Enfâl 24) buyurmuştur.

Ayrıca: “Eğer sen, sözü açıktan söylesen, bilesin ki O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir.” (Tâhâ 7), “Çocuk edinmeyen, hâkimiyette ortağı bulunmayan, âcizlikten uzak olduğu için bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah’a hamdolsun, de ve onu ululayarak şanını yücelterek tek ve bir olduğunu ilan et.” (Kehf 111) buyurmaktadır.

Bütün bunlardan sonra birinin veli olduğu, cahil insanların değil ancak Allah'ın şahitliğiyle sabit olur. Yüce Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor: “O sizi topraktan yarattığı zaman ve siz analarınızın karınlarında cenin halinde bulunduğunuz sırada (bile) sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi arındırmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı en iyi bilendir.” (Necm 32)

Tarikat müntesiplerine göre evliya ruhlarının, her kim nerede ne zaman ve ne halde onları çağırırsa, orada bulunur yardım ederler, sıkıntıda olanların imdadına yetiştiklerini iddia ederler. “Nebi'nin ümmetinin her birine şeyh de müridinin her birine ölüm zamanında yetişir onun imanını kurtarır.” derler. Onlara göre, evliya Allah'ın insanlara ve bütün mahlûkata bahşettiği büyük bir rahmeti ilâhîdir. Çünkü onların mübarek vücutlarının varlığı sebebiyle, bütün mahlûkat huzur ve büyük bir rahatlık içindedir. Gelen feyz ve bereketler, yiyecek ve içecekler, rızıklar hep velîler sebebiyle olduğuna inanırlar. Evliya diri iken de kabirde iken de ruhlarından feyz alınır.

Türkiye Gazetesi'nde yazarlık yapan hulûliyecilerden Mehmed Ali Demirbaş ve Vehbi Tülek, evliyalari aracı kılmadan sıkıntılardan kurtulmanın imkânsız olduğuna ileri sürmektedirler. Güya insanlar günahkâr oldukları için Allah onların dualarını kabul etmez. Araya bir masum şeyh-i kâmilî koymak icap eder. (Mehmet Ali Demirbaş astg.com.tr.)

Teveşül:

Sözlükte “yaklaşmak, başvurmak, sebep aramak ve maksada ulaşmak, için bir şeyi vasita kılmak” anlamına gelen teveşül, dini anlamda ise, bir isteğın, bir işın veya arzunun yerine gelebilmesi için ilim, amel, ahlak gibi fiilleri veya Allah'ın isim ve sıfatlarını aracı kılmayı ifade etmektedir. (DİB, Dini Kavramlar Sözlüğü mad: Teveşül) “Ey iman edenler! Allah'a karşı bilinçli olun. Ona yaklaştırmaya yol arayın yani yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.” (Mâide 31), “Ey Rabbimiz! İman ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi cehennem azabından kuru, diyen, sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, infak eden (hayra harcayan) ve seher

vaktinde Allah'tan bağış dileyenlere altlarından ırmaklar akan cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızası vardır.” (Âl-i İmrân 15-17)

Bu âyetler açıkça gösteriyor ki gerçek vesile, kişinin imanı, itaati, cihadı, takvası, ihlası (dini sadece Allah'a özel kılması), salih amelleri ve diğer dini görevleri ile Allah'a yaklaşmak ve O'nun rızasını celbetmeye çalışmak, çabalamak, gayret etmek demektir.

“Ona vesile arayın.” (Mâide 31) hükmünü, “Mürşidler arayınız.”, “Kutsallaştırdığınız şahsiyetleri aracı kılınız.” veya “Kendinizle Allah arasında bir vasıta bulunuz.” anlamında yorumlamak ancak tasavvufçu Bâtınîlerin âyetleri tahrif etmeye çalışmalarından başka hiçbir anlam ifade etmez. Bundan ötürü Allah Resulü (a.s.)'ı bile vesile ve aracı kılmak Kur'an'a aykırıdır. “Kullarım beni sorarlarsa (söyle onlara) ben çok yakınım. Bana dua ettiğinde dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde kullarım benim davetime uysunlar ve bana iman etsinler ki doğru yolu bulsunlar.” (Bakara 186)

TARİH TEKERRÜRDEN İBARETTİR

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ

“Allah’ın (vahiy-tevhid) nimetini küfür olarak değişenleri yani toplumlarını yok oluşa sürükleyenleri görmedin mi?” (İbrahim-26)

إِنَّ الَّذِينَ فَرَقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

“Şu dinlerini parça parça edenler yani kendileri grup grup ayrılmış olanlar var ya, (Ey Nebi! Senin) onlarla hiçbir işin (ilgin) yoktur. Onların işi ancak Allah’a kalmıştır. Sonra (O), yapmakta olduklarını kendilerine haber verecektir.” (En’am-159)

Son Vahyin Tarihinde Manzara Şöyle Şekillenmiştir.

Nebi (a.s): Doğumu- Milâdi 571-- Ölümü-Milâdi 632

Dört Halife Devri

Ebu Bekir 2 yıl.

Ömer 10 yıl.

Osman 12 yıl

Ali 6 yıl

(Milâdi-662 -- Dört Halife Devri 30 Yıl Sürdü)

Ehl-i Sünnet Hadis Kaynaklarının Çıkışı

(Kütub-u Sitte= Altı Hadis Kitab-ı) (Emevi- Abbasi Dönemi)

1-) Buhari: Doğumu- Milâdi- 810 -- Ölümü- 869

(Nebi (a.s) dan 237 yıl sonra ölmüştür, İranlıdır.

(Zamanında İran toprakları içerisinde bulunan şimdiki Özbekistan'tandır.)

2-) Muslim: Doğumu- Milâdi-820-- Ölümü-872

(Nebi (a.s) dan 240 yıl sonra ölmüştür, İranlıdır.)

3-) Tirmizi: Doğumu- Milâdi- 821-- Ölümü- Milâdi 888

(Nebi (a.s) dan 256 yıl sonra ölmüştür, İranlıdır. Şimdiki Özbekistan.)

4-) İbni Mâce: Doğumu- Milâdi 824 -- Ölümü- Milâdi 883

(Nebi (a.s) dan 251 yıl sonra ölmüştür, İranlıdır.)

5-) Ebu Davud: Doğumu- Milâdi 818 -- Ölümü-889

(Nebi (a.s) dan 257 yıl sonra ölmüştür, İranlıdır.)

6-) Nesai: Doğumu- Milâdi 830-- Ölümü-915

(Nebi (a.s) dan 283 yıl sonra vefat etmiştir, İranlıdır.)

Görüldüğü gibi bu muhaddislerin hiç biri Arap değildir.Yani vahyi anlamaktan son derece uzak bir kültür ve geleneğin içinde büyümüşlerdir.

Şia'nın Hadis Kaynakları:

(Kutub-u Erba-a= Dört Hadis Kitab-ı) (Büveyhiler Devri)

(Milâdi-9. ve 10. Yüzyıllarda Derlenmişlerdir.)

1-) Usûl ve Furû-u Kâfi: Ebû Cafer Muhammed Kuleynî

2-) Men lâ yahduruhu'l Fakîh: Ebû Cafer Sadûk Kummî.

Şia'da Şeyh Saduk olarak şöhret olmuştur.

3-) Tehzîb: Ebû Cafer Muhammed b. Hüseyin Tûsî

4-) İstıbsâr: Ebû Cafer Muhammed b. Hüseyin Tûsî

Yahudilerin Tevrat Dışı Kaynakları:

‘Yahudi din adamlarının Tevrat’tan sonra kutsal gördükleri kitap “Talmuddur”

Bu kitap iki bölümden oluşur “Mişna ve Gemara...”

Yahudiler için en önemli olanı “Mişna” kısmıdır. Yahudi din adamları Tevratta bulamadıklarını sonraki dönemde din adına ürettiklerini Mişna’da topladılar ve bunları kutsallaştırıp vahiy yani din ve iman olarak kabul ettiler.

Hristiyan Din Adamlarının Kutsal Kaynakları:

Hristiyanların ellerinde bulunan Yeni Ahit, yani dört İncil: Matta, Markos, Luka, Yuhanna ile 23 küçük kitabın birleşmesinden meydana gelmiştir; toplamı 27 kitaptır. Bu kitapların hemen tamamı Milâdi 2. yüzyıldan sonra yayılmışlardır, Yunanca’dır. Hristiyanlar bu kitapların Havarilerden geldiğini ve vahiy gibi doğru olduğunu kabul ederler. Bunlar İsa (a.s) ın sözlerini ve hayatını da ihtiva eder. Eski Ahit (Tevrat) ile Yeni Ahit (İncil) arasında 400 yıllık bir zaman dilimi vardır. Yeni ahidin eski ahidi tamamladığına inanılır ve bununla amel edilir. Hristiyanlıkta başlıca üç mezhep vardır.

Bunlar: Katolik, Protestanlık ve Ortodoks. Dolayısıyla yüce Allah tarafından indirilen vahiy hiç bir zaman insanlara yeterli gelmemiştir. Mutlaka yanına beşer ürünü kitaplar ortak edilmiş yani Allah’a karşı şirk işlenmiştir. Zamanla yüce Allah tarafından indirilen vahiy bir kenara itilmiş, gizlenmiş, terkedilmiş, unutulmuş, ihanete uğramış ve din tamamen bu uydurma kaynakların üzerine inşa edilmiştir.

Mezheplerin Çıkışı:

Hanefi Mezhebi- Numan bin Sabit: Doğumu-Milâdi-699--Ölümü- Milâdi 767 (Nebi (a.s) dan 135 yıl sonra)

Mâlîki Mezhebi- Malik bin Enes: Doğumu-Milâdi 712--Ölümü-795 (Nebi (a.s) dan 163 yıl sonra)

Şafi Mezhebi- Muhammed bin İdris: Doğumu- Milâdi 767--Ölümü-820 (Nebi (a.s) dan 188 yıl sonra)

Hambeli Mezhebi- Ahmed bin Hanbel: Doğumu- Milâdi 781--Ölümü-855 (Nebi (a.s) dan 223 yıl sonra)

(Malik bin Enes- Muhammed bin İdris- Ahmed bin Hanbel-Ebu Davud es-Sicistâni)

Hepsi birbirinin devamıdır, dolayısıyla hepsi bir ekoldür. Bu ekolün adı ideolojik hadisçiliktir Kur'an'ın tamlayıcısı ve ortağı olarak bütün hadislerin vahiy olduğunu savunurlar. Ebu Davud zamanında tam olarak bir hadis hakimiyeti kurulmuştur. (Hicri 3.Yüzyılın Başı)

Ve günümüze kadar güçlenerek gelmişlerdir.) Bu mezheplerin karşısında farklı bir anlayış olan Rey Ehl-i (Kur'an-akıl) ekolu, çok zayıf bir damar olarak her zaman varlığını korumuştur. İdeolojik hadisçiler vahiy ehli muvahhidleri çeşitli hakaretlerle her zaman sapkın ilan etmişlerdir.

Birçok muvahhid, ikinci Abbasi halifesi Ebu Cafer el Mansur tarafından çeşitli işkencelerle öldürülmüştür. (Hicri-150) Kur'an ve akıl önderliğinde hareket eden Mutezile 30 yıl civarında hâkimiyet sağlamış, o dönemde müslüman coğrafya ilimde ve bilimde bir çok atılım gerçekleştirilmiş, bir çok bilim adamı yetiştirmiştir. Ama gücü eline alan hadisçilik ekolunun fanatik taraftarları Mutezile ekolünü katliamdan geçirerek tarihten silmiştir.

Tasavvuf Şirkinin Ortaya Çıkışı

Farkad es- Sabahi: Doğumu- Milâdi-650 -- Ölümü- 729,

Farkad es-Sabahi, tasavvuf şirki ile ilgili yüzlerce haber, menkıbe ve hikâye uydurdu

Habib-i Acemi: Ölümü- Milâdi- 739 Tasavvuf ve tarikatçılığın

temellerini attı. Ondan sonraki sufiler tasavvuf şirkini geliştirerek günümüze kadar devam ettirdiler.

Beyazid-i Bestami: Doğumu- Milâdi 777-- Ölümü-- 850

Cüneyd-i Bağdadi: Doğumu Milâdi 830-- Ölümü 909

Hâkim et-Tirmizî: Ölümü Milâdi- 869

Hallacı Mansur: Doğumu Milâdi 857-- Ölümü 922

Gazalî : Doğumu- Milâdi 1058-- Ölümü-1111

Abdulkadir Geylani: Doğumu- Milâdi 1077-- Ölümü-1166

İbni Arabi: Doğumu- Milâdi 1165-- Ölümü- 1240

Celeleddin-i Rumi: Doğumu- Milâdi 1207-- Ölümü-1273

Yunus Emre: Doğumu- Milâdi 1240-- Ölümü--1321

Hacı Bektaş-ı Veli: Doğumu- Milâdi 1281-- Ölümü 1338

Bahaad-din Nakşibend: Doğumu- Milâdi- 1318--Ölümü 1389

İmam-ı Şarani: Doğumu- Miladi- 1492-- Ölümü-1565

İmam-ı Rabbani: Doğumu- Milâdi- 1564 -- Ölümü- 1624

Halid-i Bağdadi: Doğumu- Milâdi 1770-- Ölümü-1827

Saidi Nursi: Doğumu- Milâdi-1878-- Ölümü-1960

İlk Siyer Kaynakları

İbni İshak: Ölümü- Milâdi 761

İbni Hişam: Ölümü- Milâdi 828

Vakidi: Ölümü- Milâdi 822

Taberi: Ölümü- Milâdi-923

Belazuri: Ölümü- Milâdi 892

MİSYONER

Yemekten sonra Mr John şu şekilde söze başladı. “Azizim Mustafa Efendi Protestan mezhebi dünyanın en doğru ve sahih mezhebidir” diyemem. Çünkü herkes dinini doğru sayar ve öyle iman eder. Fakat mevcut dinlerin en kayıtsız (insanı zora sokmayanı) serbest ve sâde olanı ve en ziyade medeniyete yöneleni Protestan dinidir. Protestan dini her türlü eksiği ile birlikte dâhil olduğu kıtalarda düzen, mükemmellik ve güzel idare görülmüştür. Bu mezhebin mensupları çok azimli ve fedakardırlar. Hristiyanlığı sadeleştiren ve birtakım zayıf inançları ortadan kaldıran Protestanlığın yayılması için akla ne gelirse hepsini yapmada zerre kadar gecikme ve gevşeklik göstermezler. Geniş bir teşkilatlanmaya (örgütlenme) gidilmiştir. İngiltere’de gayet kuvvetli, zengin ve son derece faal misyonerlik Cemiyeti (Derneği) vardır. Bu dernek tasavvurunuzun üstünde işler görmektedir. Buna emin olunuz ki, İngiltere millet ve hükümeti bu derneğe şükran borçludur. Çünkü 400 milyon halkı İngiltere’ye bağlayan ve onlara tanıtıran misyonerlik derneğidir.

Bununla beraber ticaret ve servet birikiminde İngiltere’yi hakim kılan bu güçtür. Misyonerler Halit Bin Bermekinin oğlu Fadla ait olan ve gerçekten güzel bir söz olarak kabul edilen, “Kararlı kişi elindekini koruyan ve bugünün işini yarına bırakmayan kimsedir” öğüdüne uygun hareket etmeye mecburdurlar. Misyonerler çocuk iken hizmete alınırlar.

Yerine getirecekleri göreve göre bir çok ilim, ahlak ve fikir bakımından yetiştirilirler. Şöyle ki: İngiliz misyonerlik cemiyeti her yıl bütün Rüştîye Mektebi öğrencilerinin zekilerinden tabii (doğal) olarak babalarının rızasını almak suretiyle - ihtiyaca göre, otuz-kırk öğrenci seçerek himayesine alır. Onları yeteneklerine göre üçer beşer ayırarak kendilerince gerekli görülen dünyanın çeşitli bölgelerine dağıtırlar.

Mesela: ikisini Türkiye'ye, üçünü Nijerya'ya ve Sudan'a, dördünü Hindistan'a, üçünü Tibet'e, beşini Rusya'ya vb serpiştiriverirler. Bu çocuklar o memleketlerdeki büyükelçilik veya konsolosluklara emanet edilirler. Bütün İngiliz sefaret ve konsolosluklarında misyonerlik cemiyetinin olağanüstü bir talimatı vardır. İşte bu talimata göre çocuklar büyütülür, okutulur, öğretilir ve yetiştirilir.

Ben ve arkadaşım Herbert daha on yaşındayken misyoner cemiyeti tarafından İstanbul'a gönderilmiş idik. Doğruca sefarethane-mize gittik. Elçi beni sefaret kavasası Cihangir'de oturan Ali Ağa'ya teslim etti ve şöylece tenbihatta bulundu: "Ali ağa, bu çocuğun adı İbrahim'dir ve senin oğlundur. Herkese öyle söyleyeceksin. Aylık olarak sana 10 lira vereceğiz. Bu para ile bu çocuğu mahallenizin mektebinde okutacaksın ve tıpkı kendi sulbünden meydana gelmiş çocuğun gibi yedirecek, içirecek ve giydireceksin. Âdetiniz nasılsa öyle terbiye edeceksin. Ayda bir kere geceleyin sefarethaneye getirip bana göstereceksin, dedi. Kavas Ali Ağa, kolumdan tutarak beni evine götürdü ve eşi Gülsüm Hanım'a teslim ederek: "İşte sana evlat getirdim, bunu büyüteceksin" dedi. Don, gömlek ve entari yaptılar ve giydirdiler. Güzelce yapılmış iki takunya alarak ayağıma geçirdiler. Ve bir gün elime on paralık kağıt helva sıkıştırarak mahalle çocuklarının arasına salıverdiler. Bir kaç ay kadar sıkıntı çektim. Türkçe bilmediğim için kimse bana önem vermiyor ve dilsiz diyorlardı. Beni mezeliyorlardı. (dışlıyorlardı) Evde de daima Türkçe görüşüldüğü (konuşulduğu) gibi, devam ettiğim mahalle mektebinde de Türkçe'den başka bir dille konuşan olmadığından yavaş yavaş Türkçe'yi öğrenmeye başladım. Akşam üzeri evimizin önüne toplanan çocuklarla birlikte top oynamaya başladım.

Bir sene sonra çocukların elebaşısı olmuştum. Okulda da Hocafendi ilgi göstermeye başladı. Sesim iyi ve gür olduğundan “amme” (Kur’an’ın kısa sürelerini içeren ve “amme süresi” ile başlayan) cüzünü güzelce okuyordum, hatta ezberlemiştim bile. Velhasıl bu şekilde ilk mektebi ve Rüştîye derslerini gördükten sonra Beyazid Camii şerifinde müderris Palabıyık Ali Efendi’nin halka-i tedrisine (ders halkasına) dahil oldum.

Cübbem, papuçlarım, sarığım pek hoş, düzgün ve temizdi. Tesbihim elimde, kitabım koltuğumda evimden okula, camii şerife ve dershaneden evime gider- gelir geceleri derslerime çalışır idim. Küçücük ve sarı sakalımı taramak için şimşir tarağım, temiz dişlerim için küçük misvakım cebimden, divitim belimden eksik olmazdı. Annem Gülsüm hanım, beni yatırıncaya kadar uyumaz ve daima zihin açıklığı için dua ederdi. Ali Ağan’ın çocuğu olmadığından, ben Gülsüm Hanımın öz evladı, daha doğrusu gözünün nuru idim. Sarf, nahiv, avamil, kâfiye, mantık, tasavvurat, tasdikât, kelim, fıkıh, hadis, tefsir vb, birçok kitapları sırasıyla okudum ve öğrendim. Arkadaşlarımdan okuyanlar pek çoktu. Fakat öğrenenler birkaç kişiden ibaretti. Fransızca öğrenmek hevesine düştüm, Dellal oğlu Dikran Efendi adında bir Ermeni buldum. Bu zat iyi Türkçe ve Fransızca biliyordu. Adı geçen bu şahsın evine devam etmeye ve ders almaya başladım.

Metodu o kadar güzel ve mükemmel idi ki, az bir zaman zarfında Fransızca konuşmaya başladım. Arapça dersinde arkadaşlarım içinde birinci idim. Hocama öyle sorular yöneltiyordum ki, bazen onu bile düşündürürdüm. Nihayet adıma bir zekilik ilavesiyle çalışmam takdir edildi. Ve bu nâm ile taltif olundum. (iltifat gördüm) Cami dersini tamamlayarak icazet (diploma)aldım, yani Sünni bir müderris oldum. Yaşım da otuzu buldu.

İstanbul’a gelip icazet alınca kadar her ay bir kere geceleyin elçiliğe giderdim. İngilizce, Fransızca, Türkçe, Arapça konuşan ve yazan biri olduğumdan Bab-ı Âli’ye devama başladım. Dışleri Bakanlığı tercüme kalemine memur olarak atandım. Maaşım 500

kuruş oldu. Bir gün İngiltere elçisi sadrazam Reşit Paşa'yı ziyarete gelir, söz arasında sefaret kavası Ali Ağan'ın oğlu İbrahim Zeki Efendi'nin 500 kuruş maaş ile Bab-ı Âli'ye görevlendirildiğini müjdelelerler, "memnun oldum, teşekkürlerimi arz ederim" der. Sadrazam paşa da "tercüme odasına birkaç katip almışlar, hangisi olduğunu bilmiyorum, çağırılım da bir kere görelim" buyurur. Beni huzurlarına çıkardılar. Reşit paşa iltifat etti ve o günden itibaren hep önde yer aldım.

Siyasi ve harici işlerde beni kullanır oldu. İngiltere sefreti ile ilgili genel ve özel işlerde daima sefarethaneye ben gönderiliyordum. Az zaman içinde maaşım 2000 kuruş oldu ve hariciyede tercüme odası baş kalfası oldum. Misyonerlik cemiyetinden gelen bir emirle Londra'ya dönmem gerektiğinden sakal ve bıyıklarımı tıraş ettirdikten ve ilmi hocalık kıyafetimi çıkararak bir Avrupalı kıyafetine girip başıma bir silindir şapka geçirdikten ve değerli arkadaşlarıma veda ettikten sonra, İngiltere'ye döndüm. Yeni şeklim beni tanıyanları doğal olarak şaşkınlığa düşürdü. Misyonerlik cemiyetinden Herbert'e verilen görev Bektaşilik tarikatını öğrenmek olduğundan, o da benim gibi yetiştirildikten, yani sünniliğe, dört mezhebin künhüne (özüne) vakıf olduktan sonra Konya şehrine gönderildi. Adı geçen İngilizliğe taban tabana zıt olarak neşeli, şen şakrak biriydi. Rind, meşrepliği sever, akşamcılığa bayılır, dünyalığa önem vermez, kimse aleyhinde ağzını açmaz, her şeyi "Eyvallah" diyerek hoş gören bir adam olduğundan zaten yaratılışça Bektaşi idi. Şiire merakı gerektiğinden fazla olan Herbert, Türkçe, Arapça ve Farsça birçok kasideler, mersiyeler, methiyeler ezberlemişti. Sırası düştükçe onlardan birini okurdu. Mr. Herbert'in müslümanca adı Mehmet Ali idi. Mehmet Ali her akşam kahvehane ve bozahanelere devam etti. Orada rastladığı insanlarla dostluk kurdu. Çünkü Türkiye'deki meyhanelerde bir- iki kadeh rakı yuvarladıktan sonra insan önüne gelenle dost olur.

Herbert hemen her gece dostlarına ikramda bulunur ve bu yolda pek çok para harcardı. Özellikle kafalar bir miktar döndükten sonra Herbert bütün ustalığını ve yeteneğini ortaya koyarak, oranın müda-

vimlerine (corde de vibrante) onların can alıcı noktalarına temas eden sözler söylemeye başlar ve ardından bir -iki mersiye okurdu. Herbert'in her hali dostlarının sevgisini kazanmasına ve kalplerinde muhabbet duymalarına sebep olurdu. Erenlerden biri, “adına kurban olayım Mehmet Ali, imanım, sen doğuştan canlardansın, hem ervahlar (ruhen olgunlaşmamışlar) arasında yerin yoktur. Noksanın nasip almamandır. Haydi, pir evine gidelim, o merasimi de yapalım olsun bitsin, dedi. Orada bulunanlar bu teklifi alkışladı. Herbert, yani Mehmet Ali'de ‘Hay hay’ gidelim, canıma minnettir, ehli beyt'e, Âli abâya canım feda’ dedi.

İki üç gün içerisinde âdetten olan yiyecekler hazırlandı ve hediyeler alındı. Mangırlar (paralar) istif edilerek pir evine gidildi, ayinler icra olundu. Herbert yahut Mehmet Ali Bektaşî tarikatına intisap etti (girdi Sonraları tarikatta “halife” derecesine kadar da çıktı. Herbert buradaydı. Hatta gemimiz Plmoth'a geldiği zaman sizi ziyarete beraberce gelmiştik. Bir hafta önce işi gereği Londra'ya gitti. Onunla inşallah Londra'da görüşürüz. İşte böylece misyoner yetiştiriliyor. Hindistan'da, Çin'de, Belucistan'da hatta o çetin Afganistan coğrafyasında, Afrika, Amerika, Avustralya'da ve bu kıtaların en ücra köşelerinde, adalarda, kısaca dünyanın her noktasında bulunmuş, bizim gibi yetiştirilmiş oralardaki mezhepler, örf ve adetin, inançların âlimi ve şahidi olmuş, birçok malumatlı kişinin bir araya gelmesiyle meydana gelmiş cemiyete “misyonerlik cemiyeti” denir. Bu cemiyetin görünüşteki görevi protestanlığı yaymak ve anlatmak, gizli görevi ise İngiliz siyaset ve çıkarlarını sağlamak için keşiflerde ve teşviklerde bulunmaktır. Mustafa Efendi, iyi bil ki, ne bir insan ne de bir hükümet hal ve durumunu bilmediği bir yeryüzü parçasında, ahlak ve âdetini bilmediği bir toplum (halk)ve kabile arasında uzun müddet kalamaz. Çünkü târihen ispat edilmiştir ki, körü körüne istila edilen yerlerde çok durulamaz. İngiltere elindeki yerleri pek güzel bildiği gibi, istila edeceği kıtaları önceden inceleyerek öğrenir.

Ondan sonra politik araçlarla işini hazırlar ve günü gelince ansızın orayı istila eder ve kıtaya girdiği zaman bir yabancı evine değil, kendi evine giriyormuş gibi girer. İngilizler faydalı işleri unutmaz,

ihmal etmez ve hiçbir ayırım yapmadan gelmiş- geçmiş büyük düşünürlerin tavsiyelerine uyarlar. İngilizler soğukkanlıydılar, hareketleri de yavaştır. Her işte önce uzun uzadıya düşünülmüş bir program dahilinde hareket ederler. Ama başarıya ulaşırlar veya ulaşamazlar ona bir şey diyemem. Emin ol ki, 100 sene sonra yapılacak bir işin tertibatı (planlaması) bugünden düşünülmüş, hazırlanmıştır.

Bu gibi hizmetlerde misyonerlik cemiyetinin pek çok çabası olur” dedi. Bu hikayeyi dinlerken içimden İngilizlere o kadar bahriyeli küfürleri ediyordum ki, çoğunun yakası açılmamıştı. Biz uykudayken İngilizler bezlerini dokuyorlar, biz ise uyandığımız zaman o bezlerin pazara çıkarıldığını görüyoruz. Günün birinde bütün masraflar Mr John’a ait olmak üzere Londra’ya gittik ve gayet tantanalı lüks bir otele indik. Mr John’un oğlu Ernest de bizimleydi. Bu zeki çocuk yanımdan ayrılmaz ve ikide birde, “Mustafa Efendi babam seni çok seviyor, ne olur Protestan olsan da Allah’ın lütfuna, merhametine ve mükafatına mazhar olsan, dünyada Protestanlık kadar kolay bir din yoktur” dedi. Bende “Protestanlığın ne olduğunu öğrenmeden nasıl din değiştiririm? Bir kere inceleyeyim, öğreneyim, doğruluğunu aklım ererse olurum.” dedim.

Mr John misyonerlik dairesine gitti ve ileri gelenleri ile görüştü ve otele döndü. Akşam üzeri misyoner cemiyeti başkanı ve daha önce adını andığımız Herbert ve diğer bir zat ziyaretimize geldiler. Üçüncü kişi misyoner cemiyetinin formason şubesinin müdürü imiş. Bunlar bizi ertesi gün için misyoner cemiyetinin resmi dairesine davet ettiler. Daireyi ziyaret ettikten sonra akşam üzeri misyon (cemiyeti) başkanının evine gideceğimizi bu akşam yemeğini orada yiyeceğimizi anladım. Başkanla formason şubesi müdürü gittiler. Herbert ve Mr John yanımda kaldılar. Sohbeta koyulduk. Mr Herbert’ten başkanın adını sordum. O da: “Birincisi Mr. Botingress, diğeri de Mr Wohlstead’dir.

Mr Botingress söyleyeceği kelimeleri tartarak söyleyen rahat birisidir. Hindistan’da tahsilini tamamlamış, Sırtillerle çok düşmüş kalkmış ve Gücerâti dilini ve Hindistan dilini pek güzel öğrenmiştir.

1810 miladi yılına kadar Hindistan'da birçok seyahate bulunmuş ve araştırmalar yapmış, güzel, yararlı bir eser kaleme almıştır. Hindistan'da pek çok dil konuşulur. Ancak en çok bilinip tanınanlar şunlardır. Hindu, Pencabi, Bihari, Mervari, Sindi, Marati, Kuçi, Gücerâti, Halebi, Oriya? Bengali, Urdu, Asamis, Ta'muli, Telugu, Künori, Malayam, Tulu, Gondi (Konet)

(Misyoner Adlı Kitaptan)

5. BÖLÜM: TASAVVUF VE HULÛL İNANCININ ÖNDERLERİ

MUHYİDDİN İBNÜ'L-ARABÎ

17 Ramazan 560 (M. 1165) tarihinde Endülüs'ün güneydoğusundaki Tedmir bölgesinin başşehri Mursiye'de doğan, tasavvuf ve İslâm düşünce tarihinde büyük etkileri olmuş bir müelliftir. İbnü'l-Arabî'nin doğduğu dönemde Mursiye, muvahhidlerin idaresi altında bulunmakta ve kumandan İbn-i Merdeniş tarafından yönetilmekteydi. İbnü'l-Arabî sekiz yaşına gelinceye kadar bu şehirde ikamet eden ailesi bir süre sonra Endülüs'ün o sıradaki başşehri olan İşbiliye'ye (Sevilla) göç etti. İşbiliye'ye büluğ çağlarında bir manevî işaretle inzivaya çekilip kendi iç âlemindeki hazineleri ortaya çıkarmaya karar verdiğini, bazen on dört ay kadar süren halvet ve riyazetlerin neticesinde marifet kapılarının kendisine yavaş yavaş açılmaya başladığını söyler. (İbnü'l-Arabî, el-Fütuhâtu'l-Mekkiyye)

İbnü'l-Arabî ilk Kur'an derslerini "ehli tarik" olduğunu bildiği komşuları Ebû Abdullah el-Hayat adlı bir kişiden aldı. İlk halvetlerinden birinde yönelttiği "Bana sımsıkı sarıl, kurtulursun." şeklindeki buyruğunu, hadisleri zahiren de tahsil etme manasında anlayarak uzun bir süre hadis ilmiyle meşgul oldu. İbn-i Rüşd'ün

çağdaşı olan Muhyiddin-i Arabî, İbn-i Rüşd'ün kendisi için “Herhangi bir eğitim ve öğretim görmeden, bilgisiz olarak halvete girişte böyle bir bilgiyle oradan çıkan birini kendisine tanıttığı için Allah’a şükrettikten sonra, “Zira artık bu gibi hallerin erbabı kalmadı. Biz hiç görmedik.” dediğini, kendisinin de “Allah’a hamdolsun ki işte biz bu zamanda bunlardan biriyiz.” diye karşılık verdiğini kaydeder. (İbnü'l-Arabî, a.g.e, 11, 372-373)

İbnü'l-Arabî hacc yaptıktan sonra Bağdat, Musul, Urfa, Amed, Sivas, Malatya, Konya, Halep, Kudüs, Mısır memleketlerini dolaştıktan sonra Hicrî 615'te (M. 1218) Malatya'ya yerleşti. Dostu Mecdud-din İshak vefat edince vasiyeti üzerine dul kalan hanımıyla evlendi. Oğlu Sadeddin Muhammed büyük ihtimalle burada dünyaya geldi. Dımaşk'a yerleştikten sonra kendisine vaki olan mübeşşiratta (müjdelerde) Nebi (a.s.)'ın elinde bir kitapla zuhur ederek “Bu elimdeki hikmetlerin yuvalarını (Füsûsu'l-Hikem) gösteren bir kitaptır. Bunu al ve faydalanacak kimselere açıkla.” dediğini nakleden İbnü'l-Arabî, bu işaret üzerine Füsûsu'l-Hikem'i Hicrî 627, Miladî 1230 yılında burada telif eder. 22 Rabiu'l Ahir 638 (10 Kasım 1240) tarihinde Dımaşk'ta Beni Zekilerin malikhanesinde vefat eden İbnü'l-Arabî, Kasiyun Dağı eteğindeki Salihîye semtinde bulunan kadı Muhyiddin İbnü'z-Zeki ailesinin kabristanına defnedildi.

İbnü'l-Arabî eserlerini herhangi bir müellif gibi düşünüp taşıyarak yazmadığını, bu eserlerde yer alan bilgilerin zihinsel olmaksızın ziyade birer “ilâhî vergi ve imla” olduğunu özellikle beyan eder. (İbnü'l-Arabî, a.g.e, 1, 59) Ruhü'l-Emîn (Cebrail) “Uyarıcılardan olası diye senin kalbine indirmiştir.” (Şuarâ 193) kalbinin üzerine indiğinde beşeri terkinin (insani özelliklerinin) dağıldığını, kendisine zan, tahmin ve şüpheden arınmış bilgiler verdiğini belirtir. (İbnü'l-Arabî, el-Tenezzulatu'l-Mevsiliyye, s. 7) Hatta bu sebeple kitaplarında yer yer düzensizliklerin göze çarpabileceğini, ancak bunların kendi iradesiyle olmadığını da vurgular. Nitekim el-Fütuhat'ın usulden bahseden 88. bölümünün mantıkî olarak şimdi bulunduğu yerden daha önce gelmesi gerektiğini, ancak tıpkı Bakara Sûresi'nde de talak, iddet ve nikâhla ilgili âyetlerin orta yerinde

“Namazlarınızı ve orta namazı koruyun.” (Bakara 238) âyetinin gelmesi gibi bununda kendi iradesi dışında bu şekilde yerleştirildiğini belirtir. (İbnü'l-Arabî, el-Fütuhatu'l-Mekkiyye)

İbnü'l-Arabî'ye göre insan-ı kâmil âlemin ruhudur. Âlemde ulvi süfli her ne varsa hepsi ona musahhar kılınmıştır. (İbnü'l-Arabî, a.g.e, 111-256)

Allah insan-ı kâmilî yarattığı zaman ona akli evvel mertebelerini vermiş ve kendisine bilmediği şeyleri öğretmiştir. İnsan-ı kâmil-den daha mükemmel bir mevcut var olmuş değildir. İnsan-ı kâmil Allah'ın sûretinde yaratılmıştır ve o ancak hakkın sûretiyle kemale ermiştir. Allah onun mertebesini meleklerle tarif etmiş ve onlara âlemde kendisinin halifesi olduğunu bildirmiştir. Göklerde ve yerde bulunanların hepsini onun emrine amade kılmıştır. Bundan sonra Hakk kendisini gizlemiş, onun âlemdeki hükmü insan-ı kâmil ile zahir olmuştur. “İnsan-ı kâmil ferdiyette ilktir.” diyen Arabî'ye göre insan-ı kâmil bu âlemdeki gayedir. Yani âlemin vücudunun sebebi ve koruyucusu bu insan-ı kâmildir. Allah ancak insan-ı kâmil ile bilinir. Çünkü o Allah'ın mazharıdır, tecelli ettiği kişidir.

Vahdet-i Vücut:

İbnü'l-Arabî Hicrî 603, Miladî 1206 yılında Kahire'ye gelip bir sûfi cemaatinin yanında ikamet ettiği sırada bir gece karanlık bir odada istirahat ederken ansızın bedeninden saçılan nurlarla her tarafın aydınlandığını gördüğünü iddia eder.

Anlattığına göre tam bu esnada güzel yüzlü ve hoş sözlü bir kişi meydana çıkıp, kendisine Allah tarafından gönderilmiş bir Resul olduğunu, telaşlanmamasını ve tebliğ edeceği bazı gerçekleri dik-katli dinlemesini söylemiştir. Bu zatın ona söyledikleri şunlardır: “Şunu iyi bil ki hayır vücutta, şer ise ademdedir. Allah, vücuduna aykırı bir vahid kıldığı insanı lütfu ile yarattı. İnsan önce onun isim ve sıfatlarıyla ahlaklandı. Sonra zâtını görüp bunlardan fâni oldu. Kendisiyle kendisini gördü. Böylece sayı aslına bölündü. Şu halde o var ama sen yoksun.” (İbnü'l-Arabî, Muhadaratu'l-Ebrar) Bu ilâhî

talimattaki “O var, ama sen yoksun.” sözü İbnü’l-Arabî’nin bütün dikkatini sadece gerçek vücutta toplanmasına ve ondan başkasını âdeta görmemesine yol açmıştır. Ona göre vücut yanında mevcudun sözü bile olamaz. Çünkü aslında hakkın vücudundan başka bir şey yoktur. (İbnü’l-Arabî, el-Fütuhatu’l-Mekkiyye)

İbnü’l-Arabî’ye göre vücut, hakkın zatını yine kendi zatiyla bulması demek olduğundan, vücut onun zâtından, onun sıfatlarından ve onun fiillerinden başka bir şeyde olmaz. Bu en kesin manasında vücut esasen birdir. Mevcudat ise onun tecellilerinden ve yansımalarından ibarettir. Bu durumda muvahhid, görüntüdeki çeşitliliğe ve çokluğa rağmen gerçekle birlik ve bir varlık olduğunu keşfedip bunu tasdik eden kimse demektir. Böyle olunca bu kişinin yaptığı iş “vücudun hakikatini bilmek” olacaktır. Zira İbnü’l-Arabî’ye göre şirk, vücudun çokluğu demektir. Bu sebeple onun bütün eserlerinde herhangi bir muayyen etiket koymadan anlattığı şeyler hep bu muvahhidin işlerinden başkası değildir.

İbnü’l-Arabî’nin insan anlayışında merkezi konum insan-ı kâmile verilmiştir. Mahlûkatın içerisinde asil olarak insan-ı kâmil rütbesi Muhammed’e aittir. Diğer kâmiller ona vekâleten insan-ı kâmindir. Allah’ın en mükemmel ve en üst tecellisi mertebe-i insan ve âdemi hakikidedir. Bu mertebenin aslı hakikat-i Muhammediyye denilen o nebevi kelimededir. Diğer bütün Nebiler ve kâmil insanlar bu kelimenin (küllî akıl veya ilk akıl) tecellisinden ibarettir. Böylece insanın Allah’ın bütün sıfat ve kemalatını aksettirebilme kabiliyetinde bir varlık olduğu ortaya çıkınca Allah’ı bilebilmenin, tanıyabilmenin yalnız ona mahsus olacağı da anlaşılabilir olur. (İbnü’l-Arabî, a.g.e, 1, 60, 110)

İbnü’l-Arabî’nin görüşlerini doğru bir şekilde anlayabilmek, kendisinden sora gelen birçok sûfi ve müellifin üzerine çaba sarf ettiği bir konu olmuştur. Sahip olduğu fennin, “keşfi” ve “ilmî” olduğunu ve yüceliğinden dolayı insanların çoğundan gizlenmesi gerektiğini, derinliği, karışıklığı ve tehlikesinin de çok büyük olduğu söyleyen (İbnü’l-Arabî, Kitabu’l-Fenâ) İbnü’l-Arabî’yi anlama mese-

lesi tasavvuf sahasında olduğu kadar akademik araştırmalarda da büyük problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Onun görüşlerinin başta din olmak üzere edebiyat, sanat, mimari, psikoloji ve pozitif bilim üzerinde tesirli olduğu görülmektedir.

İbnü'l-Arabî bilgi elde etme yollarını kesinlikle derecelerine göre sıralamak icap ederse ilk sırayı vahiy alırken onu keşif, akıl ve duygular takip eder. İbnü'l-Arabî ilhamı vahiyden hemen sonraya yerleştirirken aynı zamanda onu aklın ürünü olan nazari bilginin alternatifi olarak kabul eder ve vahiy bilgisinin yorumunu daha emin bir yol gördüğü keşifle yapar. Çünkü İbnü'l-Arabî'ye göre her ne kadar vahiy Nebî'ye nazil olmuşsa da onu anlama kabiliyetini velînin kalbine yerleştirmiştir. (İbnü'l-Arabî, el-Fütuhâtü'l-Mekkiyye) İbnü'l-Arabî, Nebî'nin bilgisiyle velînin bilgisini ilâhî kaynaklı olması bakımından aynı seviyede kabul etmiştir.

İbnü'l-Arabî, yazmış olduğu kitaplarına verdiği isimler göz önüne alındığında onun bu düşünceleri daha belirgin bir şekilde kendini gösterir. el-Fütuhâtü'l-Mekkiyye, et-Tenezzülâtü'l-Leyliyye gibi. İbnü'l-Arabî, bu adlandırmada vahiy ifade eden “nüzul” ve “inzal” yerine aynı kökten gelen “tenezzül” kelimesini kullanmıştır.

Muhyiddin İbnü'l-Arabî, “Şer'i Nübüvvet Nebî'nin varlığı ile sınırlı iken umumi nübüvvet Resulün varlığı ile sınırlı olmayıp tevarüs yoluyla süreklilik arz eder.” demiştir. Mesela, Nebî'nin vefatı ile teşrii nübüvvet son bulmuş, ancak genel nübüvvet devam etmektedir. (İbnü'l-Arabî, a.g.e, X,285; XI,251; XIII,185) İbnü'l-Arabî, umumi nübüvvet “velâyet” adını vermekle birlikte velînin “nebi” veya “resûl” diye adlandırılmasına karış çıkar. Her ne kadar velî, nübüvvet mirasından pay almak ve bir nevi Nebî'nin sûretiyle suretlenmek noktasında onun özelliklerini taşıyorsa da hüküm koyma vasfının olmaması sebebiyle nebi ya da resul isimlerini almayı hak etmemiştir. Velîler Resullerin kurduğu merdivenlerden tırmanan kimselerdir. Merdiven kurma gibi görevleri yoktur.

İbnü'l-Arabî'ye göre şeytan hissi bir varlık değil, bizzat kötülüğün kendisidir. İbnü'l-Arabî şeytanı hakiki anlamda değil, ahlaki anlamda ele almakta ve bu yönde birtakım değerlendirmelere girmektedir. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

İbnü'l-Arabî'nin İtikadi Durumu İle İlgili Âlimlerin Görüşleri: Kur'an âlimleri, şeriat ve ilâhî hükümlere aykırı olarak söz söyleyenler hakkında genel olarak küfrüne hükmedilir, demişlerdir. Bu durumda olan biri, kesin olarak gerçek ve tevhid yolundan ayrılmış demektir. Herhangi bir kimsenin küfrüne hükmetmek aslında doğru ve caiz olmayan bir davranıştır. Çünkü kesin bir delil ya da nassa dayalı olarak küfür üzere öldüğü sabit olan dışında kimseye kâfir denemez. Ancak İbnü'l-Arabî'nin, Nûh (a.s.) ile ilgili "Eğer Nûh, teşbih ile tenzihi cemetse, kavmini de bunlara davet etse idi. Bu ikisi konusunda ona kesinlikle olumlu cevap verirlerdi (imana gelirlerdi). Fakat o, onları açık bir şekilde teşbihe çağırdı, sonra da gizlice tenzihe davet etti." gibi karmaşık sözleri küfür olarak kabul edilmiştir. Çünkü burada Allah tarafından görevlendirilmiş bulunan büyük Resullerden birine itirazda bulunup, yanlış yaptığını iddia etmektedir. Âlimler açıkça ifade etmektedirler ki, tevhid ile ilgili görevini yapan bir Resulü ayıplamak küfürdür. Yine Nûh (a.s.) ile ilgili bölümdeki duruma gelince diyor ki: "Büyük büyük tuzaklar kurdular." (Nûh 22) âyetinin izahında Allah'a davette, davet edilen kimseyi tuzağa düşürmek vardır. Daha sonra birkaç satır ileride der ki, onların tuzağıyla ilgili olarak: "Sakin ilahlarınızı bırakmayın." (Nûh 23) âyetini de şöyle yorumluyor: "Gerçekten onlar, eğer ilahlarını bıraksalardı, bu ilahlarından bıraktıkları kadarıyla Hakk'tan (Allah'tan) bilgisiz kalacaklardı. Çünkü Hakk'ın her mabuda, özel bir vechi, yani yüzü (kuvveti) var ki, bunu bilen bilir, tanıyan tanır, bilmeyen de bilmez." Kuşkusuz bundan daha açık bir küfür ve şirk yoktur.

Yine Nûh (a.s.) ile ilgili: "Nitekim günahları (şirkleri) yüzünden suda boğuldular. Sonra da ateşe atıldılar. Allah'tan başka yardımcı bulamadılar." (Nûh 25) âyetini şu şekilde meallendirmiştir: "Onlar Allah ile ilim denizinde boğuldular. Orada Allah'tan başka yardımcı

bulamadılar.” İbnü’l-Arabî şöyle devam ediyor. “Böylece Allah onların ensarı, yani yardımcıları oldu. Onda helak oldular. Yani Allah’ta ebediyete dek yok oldular.” “Eğer (Allah) onları sahile, yani tabiat sahiline çıkarsaydı, onları bu derecelerinden kesinlikle indirirdi.” Ancak böyle bir durumu “yüksek derece” olarak değerlendirmesi, kuşkusuz çok alçak ve iğrenç bir ifadedir. Aşâğılık bir hareket ve en kötü bir ahlaktır.

Bütün İslâm âlimleri kitabın nassını, asıl vârid olduğu muhkem manasının dışında bir manaya hamletmek durumunda olan kimse-lerin küfründe icma etmişlerdir.

İbnü’l-Arabî, İbrahim (a.s.) bölümünde şöyle demektedir: “O (Allah) bana hamd eder, ben ona hamd ederim. O, bana kulluk eder, ben de ona kulluk ederim. (O bana ibadet eder, ben de ona ibadet ederim.)”

Hamd ve ibadete layık olan sadece şanı yüce, bütün noksan sıfatlardan uzak Allah olduğu için, burada ifade edilen cümlelerin hepsi küfürdür. “Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize sor. Rahman olan (Allah’tan) başka tapılacak ilahlar (edinin diye) emretmiş miyiz?” (Zuhruf 45)

Muhyiddin İbnü’l-Arabî Nebi (a.s.) ile ilgili bölümde diyor ki: “İnanan kimse, inandığı şeyi över, sena eder, ona bağlanır. Kendisine inanılan ilaha yapılan övgü, aslında bizzat kişinin kendisine övgüsüdür. Bu bakımdan o kimse başkasının inancını ya da inandığını kötülememelidir. Eğer insafli bir şekilde düşünebilseydi, böyle bir şeyi yapmazdı.”

Şeyhülislâm Takiyuddin Ali b. Abdulkâfi es-Subki, İbnü’l-Arabî ve ona uyanları dalaletle ve cahillikle nitelemekte, İslâm’ın doğru yolundan çıkmış olduklarını belirtmektedir. İbnü’l-Arabî demiştir ki: “Âlemin işlerini tedvir konusunda benim velayetimle ilgili olarak, bu yazdıklarımla Hakk beni durdurmuş değildir. Tâ ki bana, benim Muhammed’i velayetinin hâtemi, sonuncusu olduğumu da bildirmiştir. Bunu Fas şehrinde bildirdi. Sene 630 yılında idi. Perşembe

gecesi idi. Hakk, beni beyaz bir kâğıdı imzalamak üzere durdurdu. Ben bunu onun izniyle resmîyle çizdim. “Bu Rauf ve Rahîm olandan sonra (kerim) bir ilâhî imza idi. Falana gelmiştir. O’nun bize yardımını bolca olmuştur. O’nun kastı bizi boşa çıkarmamıştır. Kendisine havale olunan şeye kalksın, velâyet kendisini huzurumuzda, ay be ay, ömrü bitinceye dek örneklikten, idealden geri bırakmasın, meşgul etmesin.”

İbnü’l-Arabî cehennem azabını şu şekilde yorumlamıştır: “Allah’ın Rahmân sıfatının gereği olarak cehennem ehline orada kalmaları şartıyla nimet bağışında bulunacağını; bu nimet onların cehennemde sürekli bir uykuya daldırılmaları ve rüyalarında hoşlarına gidecek şeyleri görmelerini sağlayacağını söylemiştir. Kaldıkları yer cehennem olmasına rağmen gördükleri rüya onları mutlu edecektir. Buna örnek olarak şöyle bir misal getirir: Hasta olan ve son derece rahatsız edici yatakta uyuyan, bir kimsenin yüzünde mutluluk belirtileri müşahede edilirse onun rüya gördüğü kanaatine varılır. Hâlbuki haline ve yatağına bakıldığında azap içinde olması gerekir. (İbnü’l-Arabî, a.g.e, IV, 327-329)

Muhyiddin İbnü’l-Arabî, Fâtır Sûresi 15. âyet-i kerîmesini şu şekilde manalandırmıştır: “Ey insanlar! Hepiniz fakirsiniz. Allah’a muhtaçsınız. Ama O, hiçbir şeye muhtaç değildir. Bütün övgüler ona aittir.”

Açıklaması “Varlığımız açısından biz ona muhtaç, nefsinde zuhuru için o bize muhtaçtır. O bana hamd eder, ben ona hamd ederim. O bana ibadet eder, ben ona ibadet ederim.” (İbnü’l-Arabî, Füsûsu’l-Hikem)

İbnü’l-Arabî’nin sözlerinden Kur’an açısından kabul edilmeyecek çok şey mevcuttur. Bunların te’vilinin doğruluğuna bir yol yoktur. Onun Allah’ın velîlerinden olduğuna inanmak da doğru olmaz. İbnü’l-Arabî’nin akidesinin hakikatine (hulûl) inanan kimse İslâm dininden çıkar. Onun şirki tartışma götürmez bir gerçektir. Allame İbn-i Makkarî şunu söylemiştir: “Kim İbnü’l-Arabî’nin kâfirliğinde, kuşkuya düşerse o kimsenin de imanını tehlikeye girer.”

İbnü'l-Arabî hususunda susmayı tercih edenlere gelince: Bu kişiler mazur değildirler. İbnü'l-Arabî konusunda mazeretleri kabul edilmez. Aksine bu konuda tevhidin gözünden düşmüş, sefil ve rezil olmuşlardır.

İbnü'l-Arabî'nin iddiasına göre, “Velîlerin sonuncusu (hâtem) tüm seçkinlerin efendisi olan Muhammed (a.s.)’dan üstündür.” (Vahdeti Vücut, Aliyyü'l-Karî) Yine Arabî’ye göre, namazın yolculukta kısaltılması ya da yerleşik durumda tam kılınmasının simgesel bir anlamı vardır: “Birincisi olan seferilik, iç görüş (müşahede) ve iç buluş (keşf) için seyr-ü sefer yoluyla elde edilen hakikat bilgisi. İkincisi olan mükimlik ise bir konu üzerinde durarak (mükim) derin düşünce ve inceleme yoluyla elde edilen hakikat bilgisine işaret eder.” (İbnü'l-Arabî, el-Fütuhatu'l-Mekkiyye)

Zekâta gelince: Bu ibadet filolojik ve etimolojik anlamıyla ele alınarak temizlik ve arınan anlamına geldiği vurgulanır. İbnü'l-Arabî, Kur'an'ın tespit ettiği zekât verilebilecek sekiz sınıfı (Tevbe 60) sembolik ve simgesel bir yorumla ele alır. Söz konusu Kur'anî sınıflandırmayı insanın cismani organlarına uyarlayarak, tek tek saydığı sekiz organın temizliği ve onları doğasına döndürecek bir arınma olarak yorumlar. Zekât dışında kalan sadaka ve yardımlaşma, arınmanın ve temizlenmenin tüm bedeni kapsaması olarak yorumlar. (İbnü'l-Arabî, a.g.e, 1-557,559)

Eserlerinde Nebileri eleştiren, şirk ve isyanlarından dolayı helak olmuş toplumları muvahhid gösteren İbnü'l-Arabî hakkında Ömer Nasuhi Bilmen şunları söylemektedir: “Arabî'nin bir kısım sözleri vardır ki, bunlar dini ölçülere muhaliftir. Bunların bir kısmı, sahibinin fışkını diğer bir kısmı da iman dairesinden büsbütün çıkmasını gerektirir. Kitaplarında bu gibi birçok söze tesadüf olunuyor. Fırvun'un iman ile gittiğine, âbide (kula) mabudiyet, mahlûka hâlikıyyet sıfatını izafe ediyor. Bu ecza-i kâinata birer hissa-i ulûhiyet ayırarak onlara karşı yapılacak ibadetlerin Allah'a ibadet olacağını iddia ediyor. Daha birçok sözü var ki, hiçbir vechile tevcih ve te'vil kabil bulunmamakta.

Eğer bu sözlerde bütün dini esaslara muhalif olmalarına rağmen, te'vil edilirse artık cihanda batıl hiçbir söz kalmamak ve hiçbir batıl akide bulunmamak icap eder. Bunun neticesinde sözler, maksatlara, hakikatlere, dalâlet hassasından mahrum kalır. Hasılı bu sözler sarihtir. Bunları te'vile çalışmak zaittir. Bunlar bir vecd ve sekir (sarhoşluk) halinde söylenmiş şeyler de değildir. Çünkü kitaplara yazılmış bunların ibkasına (ebedi olarak kalmasına) kaileri (söyleyenleri) tarafından çalışılmıştır. Bu sözler, masum halkın temiz akidelerini bozuyor.

Bir kısım kimseleri ilhada sevk ediyor, evâmir ve nevahiye (Allah'ın emir ve yasaklarına) itaat bırakmıyor. Kendilerinde birer rububiyet kisvesi görerek Firavun kesiliyorlar. Bu hal ise hem ferdin, hem cemiyetin saadetine, intizamına, imanına muhaliftir.” (Büyük İslâm Tarihi) Özetle Ömer Nasuhi Bilmen diyor ki: Eğer İbnü'l-Arabî'nin sözlerini iyiye yoracak olursak, artık dünyada hiçbir batıl söz ve şirk kalmamış olur. Bu yüzden İbnü'l-Arabî'nin söylediklerini ancak Firavun olan iddia edebilir.

MUHYİDİN-İ ARABİ'NİN KÜFÜR VE ŞİRK SÖZLERİ

Tarikat ve tasavvuf mensuplarının dilinden hiç düşürmedikleri İbn-i Arabî'ye ait olan sözler. “Bu kitap, nefis arzularından münez-zeh ve içine fesad karışmamış olan en kudsî makamdan indirilmiştir. Çünkü ben ancak bana ilham olunan şeyi söyledim ve bu yazılı kitapta ancak bana indirilmiş olan hakikatleri dile getirdim.” (Fusûsül Hikem) “Söylediğim her şeyi, bana Allah haber verdi, O , bana imlâ ediyor ve ben bunları kendi elimle yazıyordum, Benim lisânım, Hakk'ın lisanıdır, sözüm O'nun sözüdür.” (El Futûhât El-Mekkiyye)

Allâh bana hamd eder, ben de O'na hamd ederim, O bana ibadet eder, ben de O'na. Bir halde ben O'nu ikrâr eder ve eşyâdaki çokluk ve değişikliği görünce inkâr ederim. Bizden nasıl vazgeçebilir? Ben O'na müsaade eder ve O'nu zuhur alanına çıkarırım.” (Fususu'l-Hikem, 83. Bosnevi, 1, 384-385)

“Sen kulsun ve sen ilâhsın; kulluğun kimin kulu olduğunu bildiğin içindir. Sen ilâhsın ve kulsun; çünkü sözleşmenle kendini ilâha bağladın. Şahsın taşıdığı her akîdeyi o akâdeden başka inancı olanlar çözebilir.” (Fususu'l-Hikem: s.101)

“Vakit olur ki kul Rabb olur şüphesiz, vakit olur ki kul kul olur şüphesiz.” (Fususu'l-Hikem, 90. Bosnevi, 1, 433)

“Bizler Allah’ın zahiri suretleriyiz, O’nun tecellisiyiz. Alem ve kevn aslında bir hayal olduğu için biz O’yuz.” (Fususu’l-Hikem, 159. Bosnevi, 345)

“Halık ile mahluk bir tek şeydir.” (Fususu’l-Hikem, 78)

“Küfür ve isyan ehli cehenneme girseler de, orada kendileri için bir zevk ve lezzet vardır. O da onlar için bir cennettir. (Fususu’l-Hikem, s.94)

İbn-i Arabi bir şiirinde der ki: “Nebilik makamının derecesi Resülün üstünde ve velinin altında bir yerdir.” (Şerhu Akidetü’t-Tahaviye, II-743.”)

Fususul-Hikem :

İbn-i Arabi bir çok kitabında tevhid akidesini iptal edici ve insanın vücudunun Allah’ın vücudunun bir sureti, hatta bütün alemlerin O’nun sureti olduğunu, alemlerin O’nun vücudunun aynı olduğunu söyler. Allah Rasulü (a.s) ı yalan, dalalet ve küfrüne şahid tutmaktan utanmayan bu hulul ve sapkınlık önderi, kitabında tüm Nebileri yalanlayıcı ve hatta Kur’an’ı tekzip edici meselelere değinir.

Din Adamlarının İbn Arabi Hakkındaki Görüşleri:

Allame Cezeri, Muhyiddin-i Arabi gibilerin yazdığı kitapların okunmasını sakıncalı görür.

Cezeri diyor ki: “Nasıl olur da: Rabb, Hakk’tır ve Kul da haktır” türünden bir söz tevil olunabilir. Yine: “Allah’ı gereğince bilenler, ancak Muattıla ve Mücessime görüşünde olanlardır” türünden sözlerin hiç bir tevili olabilir mi? Muattıla, yüce Allah’ın sıfatlarını inkar edenler anlamına gelirken, mücessime ise, yüce Allah’ı ve sıfatlarını cisimleştirenler anlamına gelmektedir.

Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“... لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ...” “O’nun benzeri hiçbir şey yoktur.” (Şura-11) İşte ayetin bu yönü Muattıla görüşünde olanlara bir cevap oluşturuyor.

“وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ...” “O işitendir, görendir.” (Şura-11) âyetin bu bölümü de Mücessime’ye karşı bir delildir.

Yine bu adamın: “Tapınılan hiçbir kul yoktur ki O ancak Allah’tır.” tarzındaki sözüne gelince. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“...وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ”

“Rabb’in ancak kendisine kulluk etmenizi emretti.” (İsra-23)

Fahraddin Razi diyor ki: “Kendi varlığını üstün gören İbn-i Arabî, hiçbir zaman Allah’a ibadet etmiş olamaz.. Çünkü o, kendi düşüncesinde canlandırdığı surete tapar. Yüce Allah bu gibi şeylerden yüce ve münezzehtir.”

Aliyyul Kâri diyor ki: “Vücudiye görüşüne sahip olanlar da aynı şekilde bir tapınma içindedir.”

Abdulaziz b. Abdusselam’a Muhyiddin-i Arabî hakkında bir soru sorulmuş oda cevap olarak “O kötü bir şeyhtir, aşırı bir yalancıdır. Alemin ezeli olduğuna inanır ve her kadınla beraber olmayı mübah sayar.” Allame b. Nureddin; büyük bir cilt eseri sırf bu konuya ilişkin olarak kaleme almış, bu eserinde Muhyiddin-i Arabî’nin inanç ve fikirlerine reddiye yazmıştır. Kitabına da: “Keşfu’z-Zulmeti an Hâzihi’I-Ummeti” (Bu ümmetten karanlığı kaldırmak) diye isim vermiştir. Tasavvufçuların en meşhuru ve en önde gelenlerinden biri olan İbn-i Arabî, Kur’an’a aykırı fikir ve inançlarıyla bir çok din adamı tarafından tekfir edilmiştir. Tasavvufçuların yanında önemli bir yere sahip olan Muhyiddin-i Arabî, tasavvuf inancının iskeletini İslam dışı düşünceleriyle şekillendirmiştir. İslam dışı fikirlerini insanlara aşılama noktasında en büyük silahı, hiç şüphesiz Allah’ın dininden almış olduğu bazı söylemler olmuştur. İslam dininin bazı özelliklerini kullanarak, hak ile batılı karıştırarak ortaya atmış olduğu birçok fikirle insanların tevhid dininden sapmalarına sebep olmuş bir müşriktir.

O sadece İslam’ın bazı düşüncelerini almamıştır. Endülüs’ten başlayarak; Hıristiyan din adamlarından ve Hristiyanlık felsefesinden, sonra sırasıyla Kuzey Afrika toplumlarının pagan dininden,

Mısır'ın eklektik düşüncesi ve inancından, Arabistan halkının cahiliye inancından, Anadolu şaman kültüründen ve İran Zerdüştlüğü'nden, Maniheizm'inden, Suriye'nin İsmaililiğinden çok şey alıp oluşturduğu tasavvuf düşüncesini insanlara sunmuştur. Bütün bu bölgeleri kapsayan seyahatleri, son nefesiyle birlikte Şam'da noktalanır. O, İslam'ın içindeki güzellikleri öğrenmektense, bunları İslam'dan alıp bütün bu dinlerin özünü birbirine katarak tek bir inanç oluşturmaya çalışmıştır. Tasavvufa şekil veren Muhyiddin-i Arabî, tasavvuf inancının iyice karma bir din haline gelmesini sağladı. Tasavvuf öz olarak bütün dinlerin karışımıyla oluşan bir inanç sistemidir. Tasavvuf mensuplarının birçok konuda İslam'ın izlerini daha ağır bir şekilde taşımaları, tamamen, diğer dinlere göre İslam'dan daha çok şey almalarından kaynaklanmaktadır. Yani, tasavvufun iskeletini, İslam dininden aldıkları birçok inanca göre oluşturmaktadırlar. Muhyiddin-i Arabî'nin İslam dinine aykırı birkaç görüşü:

Fusus-ül Hikem, Allah Tarafından İndirildi

“Tâki Allah erlerinden ona vakıf olacak kimseler gerçek bilgiye ersinler. Çünkü bu kitap, nefis arzularından münezzeh ve içine fesat karışmamış olan en kutsi makamdan indirilmiştir.” “Söylediğim her şeyi, bana Allah haber verdi. O, bana imla ediyor ve ben (bunları) kendi elimle yazıyordum. Benim lisanım, Hakk'ın lisanıdır. Sözüm onun sözüdür.” “İşte bu 586 yılında İsbiliye kabristanında bir Cuma günü namazdan sonra bize gelen âyettir. Bu sırada sarhoş (gibi) kaldım: Üç yıl müddetle namazda veya uyanıkken yahut uykuda, ancak bunu okuyabiliyordum...” Görüldüğü gibi Muhyiddin-i Arabî kendi yazmış olduğu kitabın, bizzat Allah tarafından kendisine indirildiğini söylüyor. Allah'a çok açık bir şekilde iftira atan Muhyiddin-i Arabî gibilere bakın yüce Allah nasıl bir cevap veriyor:

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمْرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرَجُوا أَنفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْرَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ

“Allah’a karşı yalan yere iftira düzenden veya kendisine hiç bir şey vahyolunmamışken”Bana da vahiy geldi” diyenden yani “Allah’ın indirdiğinin bir benzerini de ben indireceğim” diyenden daha zalim kimdir? Sen bu zalimleri, ölümün ‘şiddetli sarsıntıları’ sırasında meleklerin ellerini uzatarak onlara: “Canlarınızı (bu kısıkvrak yakalanıştan) çıkarın, bugün Allah’a karşı haksız olanı söylediğiniz ve O’nun ayetlerinden büyükenerek (yüz çevirmeniz) dolayısıyla alçaltıcı bir azapla karşılık göreceksiniz” (dediklerinde) bir görsen.” (Enam-93).

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُمُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لَيْسَتْ رُوحًا
بِهِ نَمًّا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ

“Yazıklar olsun o kitabı kendi elleriyle yazıp, sonra az bir değer karşılığında satmak için “Bu Allah katındandır” diyenlere! Artık elleriyle yazdıklarından dolayı onlara yazıklar olsun, kazanmakta olduklarına da yazıklar olsun.” (Bakara-79)

Muhyiddin-i Arabî’ye Göre Firavun’un Müslüman Olarak Ölmesi

“Nasıl ki Firavun suda boğulurken Allah’ın kendisine verdiği iman sayesinde Musa onun için de göz nuru oldu. Şu halde Allah, (bu yüzden) Firavun’u pak ve temiz öldürdü. Çirkin ve fena amellerinden onda bir şey kalmadı. Çünkü Allah onun ruhunu yeni bir günah işlemeyen önce ve imana geldiği anda kabz etti. Hâlbuki İslam (yani Hakk’a teslim ve onu tasdik) evvelce geçmiş olan günahları ortadan kaldırdı. Allah bu ilim ve mazhariyeti dilediğini kimse için ayet ve alamet kıldı. Ta ki hiç kimse ilahi rahmetten umutsuzluğa düşmesin. Çünkü kâfirlerden başka hiç kimse tanrı rahmetinden umut kesmez. Şu halde Firavun eğer umutsuzlardan olsaydı imana yanaşmazdı.

Muhyiddin-i Arabî şeytandan aldığı vahiyle Allah’a iftirada bulunmaya devam etmektedir. Yüce Allah Kuran’da Firavunun kâfir olduğunu, onun imansız öldüğünü söylemesine rağmen Muhyiddin-i Arabî, Firavunun imanlı olarak öldüğünü söylemektedir. Kitap ehlinde hiç kimse Firavunun imanlı bir şekilde öldüğünü

iddia etmemiştir. Firavunun küfür üzerinde öldüğü ittifakla kabul edilen bir konudur. Kur'an, birçok yerinde Firavunun akıbeti hakkında bizlere bilgi vermektedir:

كَذَّابِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَا هُم بِذُنُوبِهِمْ
وَاعْرِفْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَكُلَّ كَانُوا ظَالِمِينَ

“Firavun ailesinin ve onlardan öncekilerin gidiş tarzı gibi. Onlar, Rablerinin ayetlerini yalanladılar; Biz de günahları dolayısıyla onları helak ettik. Firavun ordusunu suda boğduk. Onların tümü zulmeden kimselerdi.” (Enfal- 54)

فَوَقَّيْهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ

“Sonunda Allah, onların kurdukları hileli-düzenlerinin kötülüklerinden onu (mümin kulunu) korudu ve Firavun'un çevresini de azabın en kötüsü kuşatıverdi. (Mü'min- 45)

النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ
أَشَدَّ الْعَذَابِ

“Sabah akşam o ateşe sunulurlar. Kıyametin kopacağı gün: “Firavun'un taraftarlarını, azabın en şiddetli olanına sokun” (denecek). (Mü'min-46)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَأَتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ

“Andolsun, biz Mûsâ'yı âyetlerimizle yani apaçık bir delille Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına Resul olarak gönderdik de ileri gelenler Firavun'un emrine uydular. Hâlbuki Firavun'un emri doğru değildi.

يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوَرْدُ الْمَوْرُودُ

“O, kıyamet günü kavminin öncülük ederek onları ateşe sürmüş olur. Sonunda vardıkları yer, ne kötü bir yerdir. (Hud-98) Firavun ve ona uyanların hep birlikte ateşte olduklarını, Yüce Allah bizlere bildirmişken Muhyiddin-i Arabî Allaha iftira atarak, Allah'ın bu şekilde bildirdiği bir hükmün karşısında farklı bir hüküm koyarak,

Allah'ın haber verdiği şeyler dışında bir iddia ortaya atıyor. Ve Firavunun imanlı olarak öldüğünü söylüyor.

Muhyiddin-i Arabiye Göre Allah Kullara Muhtaçtır

“Varlığımız onun varlığıdır. Varlığımız açısından biz ona muhtaç, nefsin de zuhuru için o bize muhtaçtır.” Ve şöyle devam ediyor: “Sen ahkâmla onun gıdası, o da varlıkla senin gıdandır. Senin özelliğin ne ise, onun özelliği de odur. Emir ondan sana olduğu gibi, senden de onadır. Ne var ki, sen mükellef diye adlandırılıyorsun. Gerçi halinle sen ona “Beni mükellef kıl” dediğin için seni mükellef kılmıştır. Ama o mükellef diye isimlendirilmez. O bana hamd eder, ben ona hamd ederim; o bana ibadet eder, ben ona ibadet ederim.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

“Ey insanlar, siz Allah’a fakirsiniz, zengin ve övülmeye layık olan sadece Allah’tır. (Fatır-15)

Allah’ı kullara muhtaç olarak görmesi, İbn-i Arabî'nin nasıl bozuk bir Allah tasavvuruna sahip olduğunu gösteriyor. Oysa Kuran’da yüce Allah kendini bizlere tanıtırken hiç bir şeye muhtaç olmadığını bildiriyor.

Allah’ın Kendisine Kulluk Ettiğini Söylemesi

“Allah beni över, ben de onu. O bana kulluk eder, bende ona...”

Bir vakit olur ki, kul şüphesiz Rab olur. Başka bir vakitte de, iftirasız kulluk ve derekesine iner. Kul, kulluk derekesine inerse Hak ile genişler. Rab olursa yaşayışı daralır.

رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا

“Allah; göklerin, yerin ve bu ikisi arasındakilerin Rabbidir. Şu hâlde, O’na ibadet et yani O’na ibadet etmede sabırlı ol. Hiç, O’nun adını taşıyan bir başkasını biliyor musun? (Meryem- 65)

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

(Ey Rabbimiz! Yalnız Sana ibadet ederiz ve ancak Sen'den yardım dileriz.” (Fatıha-5)

“Allah beni över, ben de onu... Allah bana kulluk yani ibadet eder bende ona ibadet ederim.”

Yüce Allah'ın kendisine ibadet ettiğini diyebilecek kadar Allah'a iftirada ileriye gitmiştir. Onun inancında, zaten insan bizzat Allah'ın kendisidir. İnsan Allah olduğuna göre, aslında insan ibadet ederken bizzat kendisine ibadet etmiştir. Muhyiddin-i Arabî'nin inanç şekli bundan ibarettir. Bu söylemlerinden dolayı başta İbni Teymiyye olmak üzere birçok din adamı tarafından tekfir edilen Muhyiddin-i Arabî, Allahın kendisine kulluk yaptığını ve kendisinin de Rab olduğunu söylemektedir. Vahdet-i Vücut inancını ortaya atan Muhyiddin-i Arabî'ye göre, her şey bizzat Allahın kendisidir. Yani bizim Allah'a ibadet ederken, Allah'ın da bizlere ibadet ettiğini iddia etmektedir. Bu iddia Allah'a atılmış çok büyük bir iftiradır. Hiç şüphesiz, Allah bunların yakıştırdığı sıfatlardan münezzehtir.

Gözle Gözüken Her şeyin, Bizzat Allah Olduğunu Söylemesi

İbn-i Arabî'ye göre, Allah her şeydir yahut her şey Allah'tır. Çünkü vahdet-i vücut inancına göre âlemde ikilik değil, birlik vardır. Bu birlik, ya Allah'ın her şey olması yahut her şeyin Allah olmasıyla sağlanmış olmaktadır. İbn-i Arabî bu inancı şöyle ifade etmektedir:

“Arif, hakkı (Allah'ı) her şeyde gören, belki her şeyin kendisi olarak görendir. O hakkın gölgesidir. Ondandır ve her şey Hakk'a döner. O halde Âlem O'dur. Yani Haktan başka bir şey değildir. Bu takdirde senin idrakine giren her şey imkân âleminde beliren hakkın hüviyeti ondan zahir olması bakımından eşya Hakkın Vücudu'dur. Mükemmel arif, tapılan her şeyin hakkın açığa çıktığı ve kendisinde hakka ibadet edildiğini görendir. Onun için tapılan bu tanrılara taş, ağaç, hayvan, insan, yıldız, melek gibi özel ismi yanında, tapanlar onlara ilah adını vermişlerdir.

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا
تَصِفُونَ

“Hayır, Biz, hakkı bâtılın üzerine atarız. Böylece onu mahveder. O zaman o (bâtıl), zail olmuştur. Vasfettiğiniz (Allah’a isnat ettiğiniz) şeylerden dolayı size yazıklar olsun. (Enbiya-18)

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ
مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

“Allah’ı hakkıyla takdir etmediler. Yeryüzü kıyamet gününde bütünüyle O’nun elindedir. Gökler de O’nun kudretiyle dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından uzaktır, yücedir.” (Zümer-67)

İnsanın Hem Allah Hem De Kul Olduğunu Söylemesi

“Sen kulsun ve sen Tanrısın, kulluğun kimin kulu olduğunu bildiğin içindir. Sen tanrısın ve kulsun çünkü sözleşmenle kendini Tanrı’ya bağladın.

Cehennemın Sembolik, Acı Vermeyen Bir Yer Olması

“Küfür ve isyan ehli cehenneme girseler de, orada kendileri için bir zevk ve lezzet vardır. O da onlar için bir cennettir. Ancak onların cennetleri Huld cennetlerinin nimetlerine benzemez. İkisi de birdir. Amma aralarında tecelli farkı vardır. Onların cennetine tatlığundan dolayı azab denir. Bu azab sözü onda gizli olan lezzet için bir kabuk gibidir. Kabuk ise özü koruyan bir şeydir.

“...Şayet (Allah, cehennemdekileri) cennet’e çıkarırsa, onlar muhakkak ki (bundan) azap duyarlar ve cennet’e girmek onlara zarar verir. Tıpkı, gül kokularının domuzlan böceklerine zarar vermesi gibi...”

Vahdet-İ Vücut İnanıcı

“Sen kulsun ve sen tanrısın. Kulluğun, kimin kulu olduğunu bildiğin içindir. Sen tanrısın ve kulsun. Çünkü sözleşmenle kendini Tanrıya bağladın.

O halde Hak’taki sıfatların hepsi mahlûkta da bulunur. Mahlûklardaki vasıfların Hak’ta da mevcut olduğu gibi... Şu halde halk, Hakk’ın bütün isim ve sıfatları, hatta onun işitme, görme kuvveti ve

bütün nispet ve idrakleri olur. Şayet halk zahir olacak olursa Hak ile örtünür ve ondan batın olur. Bu suretle Hak, halkın kulağı, gözü, eli, ayağı ve bütün kuvvetleri durumuna girer. Eğer Tanrının zatı bu nispetlerden sıyrılmış olsaydı ilah olmazdı. Hâlbuki bu nispetleri bizim varlığımız ispat etti ve yine biz kulluğumuzla ilahı ilah kıldık. Biz bilinmedikçe o da bilinmezdi.”

Hakikat budur ki Malik, mahlûktur ve yine hakikat budur ki mahlûk, Maliktir. Bunların hepsi tek bir varlıktandır. Hayır, belki de o tek varlıktır. Ve yine O, çokluk halinde olan varlıklardandır. O, Hakk'ın gölgesidir. O'ndan belirdi ve her şey Hakk'a döner. O halde Âlem O'dur, yani Hak'tan başka bir şey değildir. Bu takdirde senin idrakine giren her şey, imkân âleminde beliren Hakkın vücududur. Hakkın hüviyeti ondan zahir olması bakımından eşya Hakkın vücududur. İster Hak ol, ister halk ol; Allah ile Rahman olursun. İşte bunun için Allah, İblis'e soruyordu: İki elimle yarattığım (cemel ile celal sıfatımla halk ettiğim) mahlûkata secde etmekten seni men eden şey nedir? Hâlbuki o mahlûk (yani âdem) âlemin suretiyle Hakk'ın suretinden ibaret olan iki suret arasında ancak onun birleşmesinin aynısıdır. Bu suretle Hakk'ın elidir, İblis ise âlemden bir parçadır. İblis için bu birleşme keyfiyeti hâsıl olmadı ve bundan dolayı halifelik âdeme verildi.

CELÂLEDDÎN-İ RUMÎ

Mevlevî tarikatının kurucusu olan mutasavvıf Celâleddîn, 6 Rabiulevvel 604'te (3 Eylül 1207) Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya geldi. Lakabı Celâleddin'dir. "Efendimiz" anlamında "Mevlâna" unvanı onu yüceltmek amacıyla söylenmiştir. Doğduğu şehre nisbetle "Belhî" olarak anıldığı gibi hayatını geçirdiği Anadolu'ya nisbetle "Rûmî" "Mevlâna-i Rûmî" ve müderrisliği sebebiyle "Molla Hünkâr" "Molla-yı Rum" gibi unvanlarla da anılmıştır. Celâleddîn-i Rûmî'nin hayatında dönüm noktası, onun Şems-i Tebrizî ile tanışması olmuştur. Bir gece Konya'ya gelip pirinççiler hanına yerleşen Şems-i Tebrizî'nin sabahleyin hanın önündeki sedirde otururken oradan geçmekte olan Celâleddîn-i Rûmî ile göz göze gelir. İlk manevî etki bu şekilde gerçekleşir. Celâleddîn-i Rûmî hemen Tebrizî'nin karşısındaki bir sedire oturur ve uzun müddet hiç konuşmadan birbirlerine bakarlar. Ardından Şems söze başlayarak Bâyezid-i Bistâmî'nin Allah Rasûlü'nün kavunu nasıl yediğini bilmediği için ona bağlılığı sebebiyle ömrü boyunca hiç kavun yemediğini söyler. Oysa Bistâmî' "Kendimi tesbih ederim, şanım ne yücedir.", "Cüb-bemin içinde Allah'tan başka kimse yoktur." gibi sözler etmiştir. Muhammed'in ise "Bazen gönlüm daralır, aklıma kötü şeyler gelir, gönlüm bulanır da o sebeple ben Allah'a her gün yetmiş defa istiğfar ederim." dediğini ve bunları nasıl yorumlamak gerektiğini sorar. Celâleddîn-i Rûmî cevap olarak Bayezid'in kâmil velîlerden olmakla

birlikte çıktığı tevhid makamının yüceliği kendisine gösterilince bunu yukardaki sözlerle ifade etmeye çalıştığını söyler. Allah Rasûlü'nün ise her gün yetmiş makam geçtiğini "ulaştığı makamın yüceliği yanında bir önceki makamın küçüklüğünü görünce daha önce o kadarla yetindiğinden dolayı istiğfar ettiğini anlatır. Bu cevabı çok beğenen Şems-i Tebrizî ayağa kalkarak Celâleddîn-i Rûmî ile kucaklaşmıştır. (Mecmüddin Feridun, Risale-i Sipahsalar)

Halbuki Nebi (a.s.) bir beşerdi. Üzülür, hüzünlenir, kızar, gönlü kırılır, aklına ve hayaline değişik şeyler gelirdi. Sabırsızlık gösterir, insanların hemen iman etmelerini isterdi. Şu âyet-i kerîmeler buna en büyük delildir: "Bu Kur'an'a inanmıyorlar diye arkalarından üzüntüyle neredeyse kendini harap edeceksin." (Kehf 6) "Sabret! Senin sabrında ancak Allah'ın yardımını iledir. Onlardan dolayı kederlenme, kurmakta oldukları tuzaklardan dolayı kaygı duyma. Çünkü Allah kötülükten sakınan ve güzel amel edenlerle beraberdir." (Nahl 127-128)

Akl-ı selîme sahip olan birisi Nebi (a.s.)'ın günde yetmiş defa neden Allah'a istiğfar ettiğini bilir. Fakat beşer olduğuna inanmayan Kur'an-ı Mübîn'in, aklın ve mantığın kabul etmediği birçok şeyi söyleyebilir. "Ey Nebi! O halde onların sözleri sakın seni üzmesin. Kuşkusuz biz onların gizlemekte olduklarını da, açığa vurduklarını da biliyoruz." (Yasin 76) Nebi (a.s.)'ın basit olarak Allah'a iltica ve istiğfarını "Her gün yetmiş makam geçtiğini, ulaştığı makamın yüceliği yanında bir önceki makamın küçüklüğünü görünce daha önce o kadarla yetindiğinden dolayı istiğfar ettiğini." söylemek nasıl bir Kur'anî ahlak, nasıl bir inanç ve akıl, nasıl bir tefekkür ve muhakeme, nasıl bir Nebi tasavvuru ve ilimdir. Nübüvvet makam ve mertebesini, beşerî örnekliğini ayaklar altına alan, hayattan bu derece savuran ve uzaklaştıran bir düşünce tevhidî ve İslâmî olabilir mi?

Celâleddîn-i Rûmî ders verdiği dört medreseden biri olan Pamukçular Medresesi'nden talebeleriyle birlikte ayrılıp katır üzerinde giderken, Şems-i Tebrizî önüne çıkmış ve katırın gemini tutarak "Ey dünya ve mana nakitlerinin sarrafı. Muhammed Haz-

retleri mi büyüktü yoksa Bâyezid-i Bistâmî mi?” diye sormuş. Rûmî “Muhammed Mustafa bütün Nebilerin ve velîlerin başıdır.” diye cevap verince Şems “Peki ama o, seni tesbih ederim Allah’ım, biz seni layıkıyla bilemedik.” dediği halde Bâyezid “Benim şanımla ne yücedir. Ben sultanların sultanıyım.” diyor demiş. Bunun üzerine Rûmî “Bâyezid”in susuzluğu az olduğu için bir yudum su ile kendi idrak bardağı hemen doldu. Hâlbuki Muhammed’in susuzluğu arttıkça artıyordu. Onun göğsü Allah tarafından açılmıştı. Sürekli susuzluğu dile getiriyor, her gün Allah’a çok yakın olmak istiyordu.” diye cevap vermiş. Şems bu cevabı duyunca kendinden geçmiş, bir müddet sonra birlikte yaya olarak medreseye gitmişlerdi. (Ahmed Eflâkî, Menâkibü'l-Ârifin)

Muhammed (a.s.) Allah’a en yakın olan Resullerden biridir. Kur’an, İsa (a.s.)’ın Allah’a yakın olanlardan (Âl-i İmrân 45) biri olarak anılması, bizim Allah Resulü için de böyle bir şeyi düşünmemiz Kur’an’a aykırı düşmez. Fakat şuna şahadet ederiz ki: “Benim şanımla ne yücedir. Ben sultanların sultanıyım. Cübbemin içinde Allah’tan başka kimse yoktur.” gibi sözler söyleyen şirk koşmuş ve hulûl inancına sahip olduğu için kafir olmuştur.

Molla Câmî (Tam adı Nureddin Abdurrahman Câmî’dir.) ayrıca şöyle bir rivayet aktarır: Rûmî havuz başında kitaplarını açmış çalışırken Şems gelerek “Bunlar nedir?” diye sormuş. Rûmî “Bunlar kilu kal’dır (Türkçe anlamı: Dedi kodu).” diye cevap verince, “Senin bunlarla ne işin var?” diyerek kitapları havuza atmış. Celâleddîn-i Rûmî’nin tepkisi üzerine onları tekrar toplamış, suyun kitaplara zarar vermediğini gören Rûmî “Bu nasıl sırdır?” diye sorunca Şems “Bu zevktir, haldir. Senin ise bundan haberin yoktur.” demiştir. (Nureddin Abdurrahman Câmî, Nefahat’ül Üns Min Hadarat’ül Kuds) Şems’in bu “zevktir, haldir” dediği şey hulûliyedir. Celâleddîn-i Rûmî’nin Şems’e olan bağlılığı ve aşırı sevgisi de bu hulûliye akidesinden kaynaklanıyordu. Celâleddîn-i Rûmî, ilâhî zatın (Allah’ın) Şems’e hulûl ettiğine inanıyordu.

Celâleddîn-i Rûmî, Yunus Emre, Şems-i Tebrizî, İbnü'l-Arabî,

Bâyezid-i Bistâmî ve benzeri şahsiyetlerin hepsinde hulûl inancının bütün özellikleri mevcuttur. Fakat bu inanç birtakım sebeplerden dolayı gizli tutulduğundan her birisi değişik bir söylemle onu dile getirmektedir. Tasavvuf ehli bu şahsiyetlerin sahip olduğu hulûliye itikadına ve sözlerine ayetlerden daha fazla itibar ve iman ettiklerine dair hiçbir muvahhidin gönlünde şüphe olmaması gerekir. Şems-i Tebrizî'nin "Bu bir zevktir, bir haldir." dediği doğrudur. Hulûl inancında bir "zevk" vardır. Allah en doğrusunu bilir. Hulûl inancındaki bu "zevk" imtihan amaçlı olarak konulmuş olabilir. Bütün zamanların müşrikleri ile beraber Mekke müşrikleri de; "Şayet ilahlarımıza inanmakta sebat göstermeseydik, gerçekten (Muhammed) bizi neredeyse ilahlarımızdan saptıracaktı." diyorlar. Azabı gördükleri zaman, asıl kimin yolunun sapkın olduğunu bilecekler. Kötü duygularını kendisine ilah edineni gördün mü? Sen (Ey Nebi!) ona koruyucu olabilir misin? (Furkan 42-43)

Bu hale düşmelerinin sebebi Kur'an'a ve yaratılış amacına uygun hareket etmemelerindedir. Ancak şunu açıklamakta fayda vardır: Hulûl inancına sahip bu şahsiyetler zaman ve şartlara, konjonktürel ortama göre hareket ettiklerinden dolayı Karmatîlerin lideri Ebû Tâhir el-Cennâbî ve Hasan Sabbah örneklerinde olduğu gibi davalarında son derece sert mizaçlı, isyankâr, terör estirebilmekte iken, bazıları son derece yumuşak, insancıl ambalajlarla bu inancı avama sunmaktadır. Yunus Emre, Celâleddîn-i Rûmî, Hallâc-ı Mansûr gibi şahsiyetler bunlardandır. Said Nursî hulûl inancına sahip mutasavvıfların bu inançta bulunan zevkten dolayı onu terk edemediklerini söyleyerek, bir anlamda onları bu inançlarında mazur kabul etmektedir.

Celâleddîn-i Rûmî, Şemsî Tebrizî ile karşılaştıktan sonra halkla tamamen alakasını kesmiş, medresedeki derslerini ve müridleri irşad işini bir yana bırakıp bütün zamanını Şems ile sohbet ederek geçirmeye başlamış. Bu durum müridlerin şeyhlerini kendilerinden ayıranın kim olduğunu bilmedikleri Şems'e kin beslemelerine sebep olmuştur. Kendisine suikast yapılmasından korkan Şems ansızın şehri terk ettiği, Rûmî'yi çok üzen bu olayın ardından durumun daha

da kötüleştğini fark eden müridlerin Rûmî'den özür diledikleri kaydedilmektedir. Bir müddet sonra gönderdiği mektuptan Şems'in Şam'da olduğu öğrenen Celâleddîn-i Rûmî ona dönmesi için çok içli mektuplar yazmıştır. (Eflâkî, a.g.e, II.701-703) Bu mektuplardan ilkinin tarihi 21 Şevval 643 (11 Mart 1246) olduğuna göre (Eflâkî, a.g.e, II. 63) Şems'in Konya'da on altı ay kadar kaldığı ortaya çıkmaktadır. Eflâkî, Celâleddîn-i Rûmî'nin bu ayrılık sırasında matem tutanların giydiği "hindi bâri" denilen kumaştan bir fereci (önü açık hırka) yaptırdığını, başına bal renginde yünden bir külah geçirip üzerine şekeraviz tarzında sarık sardığını ve öteden beri dört haneli olan rebabı altı haneli yaptırarak sema meclislerini başlattığını söyler. (Eflâkî, a.g.e, I. 88-89) Mecmüddin Feridun, onu sema yapmaya Şems'in teşvik ettiğini belirtmektedir. (Mecmüddin Feridun, a.g.e, s. 128) Celâleddîn-i Rûmî'nin oğlu Sultan Veled (Tam adı Muhammed Sultan Bahaeddin Veled'dir), daha sonra babasının kendisini Şam'a gönderdiğini, ısrarlı davet karşısında Şems'in Konya'ya dönmeyi kabul ettiğini ve birlikte Konya'ya döndüklerini belirtir.

Celâleddîn-i Rûmî ile Şems arasındaki ilişkiyi Musa (a.s.) ile Hızır'ın ilişkisine benzeten Sultan Veled, Musa(a.s.)'in elçi olmasına rağmen Hızır'ı araması gibi Celâleddîn-i Rûmî'nin zamanında ulaştığı makama ulaşmış hiçbir kimse bulunmadığı halde Şems'i aradığını söyler. (Muhammed Sultan Bahaeddin Veled, İbtidânâme, s. 48) Aslında mutasavvıfların ileri gelenleri Celâleddîn-i Rûmî'nin Şems'e olan aşkının hulûl inancıyla ilgili olduğunu bilmekte fakat gerçeği tam olarak söylemekten çekinmektedirler. Mutasavvıflar, meleklerin Âdem'e secde etmelerini (Bakara 34), kardeşlerinin Yusuf (a.s.) için secdeye gitmelerini (Yûsuf 100), Kehf Sûresi'nde anlatılan "Kullarımızdan bir kul"un (Kehf 65) Musa (a.s.)'a rehberlik etmesini hep hulûliye inancıyla ele almış ve o şekilde yorumlamışlardır.

Celâleddîn-i Rûmî ile Şems bir defa Rûmî'nin medresesindeki hücrelerinde altı ay boyunca Marifetullah'a (hulûl) dair sohbetler ettiler. Bu arada Şems, evlatlığı Kimya hatunla evlendi. Müridler ve halk tekrar dedikoduya başlayınca Şems, Sultan Veled'e ilim ve irfanda eşi benzeri olmayan Rûmî'den kendisini ayırmak istedikle-

rini, bu defa ortadan kaybolduktan sonra kimsenin izini bulamayacağını söyledi ve bir gün ansızın kayıplara karıştı. (Muhammed Sultan Bahaeddin Veled, a.g.e, s. 62-64) Eflâkî, Şems'i hiçbir yerde bulamayan Celâleddîn-i Rûmî'nin kırk gün sonra başına beyaz sarık yerine duman renkli sarık sardığını, yemen ve hind kumaşından bir fereci yaptırdığını ve ömrünün sonuna kadar bu kıyafeti kullandığını söyler. (Eflâkî, a.g.e, II.687) Sultan Veled, Şems'in ikinci defa kaybolmasının ardından babasının aşkla şiirler söylemeye başladığını ve gece gündüz hiç ara vermeden sema yaptığını belirtmektedir. (Muhammed Sultan Bahaeddin Veled, a.g.e, s. 65-69) Rûmî, bir müddet sonra Şems'i bulma umuduyla Şam'a gitmiş, ancak onu bulmadan Konya'ya geri dönmüş, birkaç yıl sonra tekrar gitmiş, aylarca aradığı halde yine bulamamıştır. (Muhammed Sultan Bahaeddin Veled, a.g.e, s. 71,73,76) Bediüzzaman Fûrunzanfer'e göre Rûmî bu dönemde tam dört defa Şam'a yolculuk yapmıştır. (Bediüzzaman Fûrunzanfer, M.Celaleddin, s. 117)

Eflâkî, Celâleddîn-i Rûmî'nin üçüncü gidişi sırasında Şam'da yaklaşık bir yıl kaldığını, Rûm Sultanı başta olmak üzere ileri gelen âlim ve yöneticilerin Anadolu'ya dönmesi için kendisine mektup yazmaları üzerine geri geldiğini kaydeder. Eflâkî'nin aktardığı diğer rivayete göre Şems kendisine yapılan suikast sırasında öldürülüp cesedi bir kuyuya atılmıştır. Şems bir gece Sultan Veled'e rüyasında atıldığı kuyuyu bildirmiş, Sultan Veled müridleriyle onu kuyudan çıkarıp Celâleddîn-i Rûmî'nin medresesine, medresenin mimarı Bedreddin'in yanına defnetmiştir.

Sultan Veled, babasının Şems'i güneşe, Selahattin Zerkub'u aya, Hüsametdin Çelebi'yi yıldıza benzettiğini ve onu meleklerle aynı mertebede gördüğünü kaydeder. (Muhammed Sultan Bahaeddin Veled, a.g.e, s. 143) Rûmî, Hüsametdin Çelebi'nin hilafet makamına geçişinden Sultan Veled'e göre on yıl sonra rahatsızlanarak 5 Cemaziyelâhir 672 (17 Aralık1273) tarihinde vefat etmiştir. Cenazesinde ağlayıp feryat edilmemesini vasiyet etmesi ve öldüğü günü kavuşma vakti olarak tanımlaması sebebiyle ölüm gününe "Şeb'i Arus" (Düğün günü) denmiş ve ölüm yıl dönümleri bu adla anılagelmiş-

tir. Sultan Veled, Celâleddîn-i Rûmî'nin cenazesine her dinden çok kalabalık bir insan topluluğunun katıldığını, Müslümanların onu Muhammed'in (a.s.) sırrı ve nuru, Hristiyanların kendilerinin İsa'sı, Yahudilerin Musa'sı olarak gördüklerini söyler. (Muhammed Sultan Bahaeddin Veled)

Moğollarla ilgili bazı açıklamaları sebebiyle Celâleddîn-i Rûmî'nin Moğol sempatizanı olduğu yönünde iddialar ileri sürülmüştür. Ayrıca insanın yaratılışıyla ilgili açıklamalarından dolayı Rûmî'yi Charles Darwin'in Evrim Nazariyesi'nin ilk habercisi olarak tanıtanlar olmuştur. Onun insana dair "O göklerden unsurlara, unsurlardan cansızlara, nebatlara ve canlılara geçmiş, nihayet babası ve annesi onun dağılmış olan maddesini Mevalid âleminden toplamıştır. İnsan Mevalid âleminden önce unsurlarda, unsurdan önce göklerde, göklerden önce de Allah sıfatındaydı. Sıfat ise zâtın aynıdır. İnsan sûretine gelip bu âlemde olgunluğa erişenler bu sûretten çıkınca sûretsizlik âlemine varacaklar. Mutlak varlığa kavuşacaklar." şeklindeki açıklamaları ve yine "Cansızdım, bu sûretten ölüp kurtuldum. Yetişip gelişen bir varlık haline geldim, nebat oldum. Nebattan öldüm, hayvan sûretinde göründüm. Hayvanlıktan da öldüm, insan oldum. Artık ölüp yok olmaktan ne diye korkayım? Bir hamle daha edeyim de insanken öleyim, melekler âlemine geçip kol kanat açayım. Melek olduktan sonra da ırmağa atlamak, melek sıfatını terk etmek gerek." şeklindeki ifadeleri evrimci olduğu ile yorumlanmıştır. Celâleddîn-i Rûmî'nin İbnü'l-Arabî'nin yüksek irfan sahiplerine hitap eden görüşlerini anlaşılır kıldığını, böylece halkın seviyesine indirdiğini bazı araştırmacılar ileri sürmüşlerdir. Celâleddîn-i Rûmî'ye göre her ne kadar görünüşte ayrılık olsa da birlik (vahdet-i vücud) esastır.

Hristiyan ilim adamlarına göre Allah dağa (A'râf 143) ve ağaca (Kasas 30) tecelli ediyorsa, en mükemmel yarattığı insana da tecelli edebilir. Hristiyanlar hulûliye inancına geniş açıklamalar getirerek sistemleştirmişlerdir. Ancak mutasavvıflar hulûl inancını açıkça ortaya koyamadıkları için çok geniş ve zengin bir kavram ve felsefe geliştirerek dolaylı yollardan açıklamaya çalışmışlardır.

Hatta bu konuda Hristiyanları bile etkilemişlerdir. İbnü'l-Arabî ve Celâleddîn-i Rûmî'nin Batı toplumlarında bu derece tanınmaları ve ilgi görmeleri bundan ileri gelmektedir. Celâleddîn-i Rûmî'ye göre kul benliğinden sıyrılmakla gerçek anlamda irade hürriyetine kavuşmaktadır. Çünkü ferdiyetten kurtulup mutlak varlığa kavuşan kimsenin iradesi tıpkı varlığı gibi Allah'ta fâni olmuştur. Onun irade ve ihtiyarı Allah'ın irade ve ihtiyarıdır. Bu mertebe kul cebirden de ihtiyardan söz edilebilir. Ancak ferdiyetinden kurtulmadan yaptıklarını Allah'a isnat etmek yalancılıktır. Hulûl inancına bağlı Celâleddîn-i Rûmî Mesnevî'sini Kur'an'a eş değer tutarak Mesnevî hakkında aynen şunları söylemiştir: “Bu Mesnevî kitabıdır. O, ulaşma ve kesin bilme sıralarını açıklamada dinin asıllarının asıllarıdır. O, Allah'ın en büyük fihkidir (Din bilgisi). Allah'ın en aydınlık yoludur ve Allah'ın en açık delilidir. “Işığının hali, içinde kandil bulunan kandillik gibidir. Sabahın ilk anlarında daha parlak verir. O, pınarları ve dalları bulunan gönül cennetleridir. Onda, bu yolun oğullarınca ‘selsebil’ diye adlandırılan bir pınar vardır ve makam ve keramet sahiplerince en hayırlı makam ve en güzel dinlenme yeridir. Ulu kişiler orada yerler ve içerler. Özgür kişiler orada huzur bulur ve neşelenirler. O, Mısır'daki Nil gibi, sabredenler için içecektir.” (Celâleddîn-i Rûmî, Mesnevî)

“Firavun soyuna ve kâfirlere hasrettir. Allah'ın dediği gibi: ‘Onunla çoğunu sapıtır. Onunla çoğunu doğruya götürür.’ Gerçekten O gönüllere şifâdır. Hüzünlere cilâdır ve Kur'an'ı açıklayıcıdır. Rızıklara genişletir ve ahlakı güzelleştirir. Kerem sahibi ve salih yazıcıların elleriyle yazılmıştır. Temiz kişilerden başkasının ona dokunmasını men ederler. Âlemlerin Rabbinden indirilmedir. Batıl ona önünden ve arkasından gelmez. Allah gözetir ve korur. O en iyi koruyucudur ve merhametlilerin en merhametlisidir. Mesnevî'nin başka lakapları vardır. Allah ona lakap verdi...” (Celâleddîn-i Rûmî, Mesnevî)

Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî'si için sarf ettiği bu cümleleri Yüce Allah Kur'an'da, yüce kitabımız için kullanmıştır. Bütün bunlar Kur'an'ın özellikleridir: “Işığının hali, içinde kandil bulunan kan-

dillik gibidir.” (Nûr 35), “Kâfirlere hasrettir.” (Hakka 50), “Onunla çoğunu sapıtır, onunla çoğunu doğruya götürür.” (Bakara 26), “O gönüllere şifadır.” (Yunus 57), “Kerem sahibi ve salih yazıcıların elleriyle yazılmıştır.” (Abese 11-12), “Temiz kişilerden başkasının ona dokunmasını men ederler.” (Vâkıa 79), “Âlemlerin Rabbinden indirilmedi.” (Hakka 43; Vâkıa 80), “Batıl ona önünden ve arkasından gelmez.” (Fussilet 42)

Celâleddîn-i Rûmî'nin Divan-ı Kebir'inde hulûl inancına bağlı olduğunu gösteren yüzlerce şiirinden bir tanesi özetle şöyledir: Hz. Ali için “O sefa ehlinin vücud güneşidir. O açıklayıcı imam, Hakk'ın yüksek sıfatları Ali'nin vasfıdır. Ali'den ayrı değildir. Çünkü o Hakk'tan Hakk'la görülmüştür. Onun toprağı birlik âlemidir. Allah'ın ilminden maksat Ali'dir. Her şey fanidir. Fakat can yaşar, Hakk'ın hikmetini Ali'den başkası bilemez. Yaratıkları yaratan zâtı gibi o bâkidir. İbtidasız evvel o idi, sonsuz ahirde o dur. Elçilere yardım eden o idi. Velilerin gören gözü de hakikaten o dur. O yüzünün gizli parıltısından bir güneş yarattı. O Hakk iledir. Hakk onda görülür. O Hakk ile ebedîdir. Allah'ın isimleri onda belirdi...” (Celâleddîn-i Rûmî, Divanı Kebir)

Mevlevilikte Adab ve Erkan:

Mevlevilikte seyr-u sülûk ve sema adabı Sultan Veled ve Ulu Ârif Çelebi devrinden itibaren tarikatın gelişme sürecine paralel biçimde oluşmaya başlamış, Sakıp Dede'nin verdiği bilgiye göre de Pir Âdil Çelebi zamanında kurallara bağlanmıştır.

Mevlevilikte tarikatın esası aşk, marifet ve hizmettir. Tarikata girmek isteyen talip, gusûl abdesti aldıktan sonra muhib veya çilekeş can olmak için şeyhe gelir. Şeyh onun muhiblik müracaatını kabul ederse başını çekip dizine koyar. Sikkesini giydirir, tekbir getirir ve her ikisi de Fatihâ'yı okuduktan sonra birbirlerinin sağ elini aynı zamanda tutup kaldırarak parmaklarının üzerini öperler. Ardından talibin saçından ve bıyığından Celâleddîn-i Rûmî'nin öğrettiği gibi birkaç kıl kesilmektedir. Böylece nevniyaz adıyla muhibban arasına katılan talip şeyhin görevlendirdiği dededen tarikat adabını

öğrenmeye başlar. Tarikatta çilekeş can olmak isteyen talip ise binbir günlük bir riyazet sürecine tabi tutulurdu. Ancak Rûmî, mûsikî ve sema-i sülûku esas kabul ettiğinden ve çalışmak en kutsî vazife olduğundan riyazet hizmet etme şeklinde olurdu.

Doğuşundan günümüze kadar tarih boyunca yüzlerce Mevlevîhâne kurulmuştur. Bunlardan birkaçı şöyledir: Halep, Burdur, Eğridir, Sandıklı, Mısır, Kudüs, Şam, Cezayir, Sakız, Midilli, Lazkiye, Tebriz, İsfahan, Bağdat, Fas, Tire, Galata mevlevîhaneleri. Hicrî 915(M.1505) yılında çeşlilik makamına geçen Hüsrev Çelebi, bu görevini Yavuz ve Kanunî dönemlerinde de sürdürmüş ve onun zamanında Mevlevîlik büyük bir gelişme göstermiştir. Osmanlı yönetimi Safevî propagandasına karşı halk üzerinde nüfuz sahibi olan Bektaşîlik ile Mevlevîliği denge halinde tutma çabasını sürdürmek istiyordu. Tekkelerin kapatıldığı 1925 yılından sonra Konya makam çelebisi Abdulhalim Çelebi'nin oğlu Mehmet Bakır Çelebi, Mevlevîlik merkezini Halep'e taşıyarak Türkiye dışındaki bütün mevlevîhaneleri bu merkeze bağlamıştır. Ancak Hatay meselesinde Bakır Çelebi'nin Türkiye lehine faaliyet göstermesi Suriye hükümetince casusluk olarak değerlendirildiğinden 1937'de Türkiye'ye geldiğinde bir daha dönmesine izin verilmemiştir. 1944'te Suriye hükümetinin aldığı bir kararla çeşlilik makamıyla birlikte Mevlevîlik de kurum olarak tarihe karışmıştır. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

Celaleddin-i Rumi Kimdir?

Celaleddin Rumi, eserini Kur'an'a eşdeğer tutarak kitab'ı Mesnevi hakkında diyor ki:

“Bu Mesnevi kitabıdır. O, ulaşma ve kesin bilme sırlarını açıklamada dinin asıllarının asıllarının asıllarının asıllarıdır.

O, Allah'ın en büyük fıkıdır (din bilgisidir) Allah'ın en aydınlık yoludur ve Allah'ın en açık delilidir.

İşığının hali içinde kandil bulunan kandillik gibidir.

Sabahın ilk anlarında daha parlak ışıık verir.

O, pınarları ve dalları bulunan gönül cennetleridir.

Onda, bu yolun oğullarınca” selsebil” diye adlandırılan bir pınar vardır, makam ve keramet sahiplerince en hayırlı makam ve en güzel dinlenme yeridir.

Ulu kişiler orada yerler ve içerler. Özgür kişiler orada huzur bulur ve neşelenirler.

O, Mısır’daki Nil gibi sabredenler için içecektir.

Firavun’un soyuna ve kâfirlere hasrettir.

Allah’ın dediği gibi “onunla çoğunu saptırır, onunla çoğunu doğruya götürür.

“Gerçekten o gönüllere şifadır, hüznünlere ciladır ve Kur’an-ı açıklayıcıdır.

Rızıkları genişletir ve ahlakı güzelleştirir.

Kerem sahibi ve salih yazıcıların elleriyle yazılmıştır.

Temiz kişilerden başkasının ona dokunmasını menederler.

Alemlerin rabbinden indirilmedi.

Batıl ona önünden ve arkasından gelmez.

Allah gözetir ve korur.

En iyi koruyucudur ve merhametlilerin en merhametlisidir.

Mesnevi’nin başka lakapları vardır. Allah ona lakap verdi...”

(Mevlana Celaleddin-i Rumi Mesnevi Yeni Şafak kültür hizmeti C.1 sayfa- 36, hazırlayan Profesör Doktor Adnan Karaismailoğlu Ulus Ankara)

Celaleddin-i Rumi, Mesnevisi için sarfettiği bu cümleleri, yüce Allah bir çok âyette Kur’an için kullanmıştır.

Yani bütün bu özellikler sadece Kur’an’ın hakkıdır.

“İşığının hali içinde kandil bulunan kandilik gibidir” (Nur- 35)

“Kâfirlere hasrettir” (Hakka- 50)

“Onunla çoğunu saptırır onunla çoğunu doğruya götürür”
(Bakara- 26)

“O, gönüllere şifadır” (Yunus-57)

“Kerem sahibi ve salih yazıcıların elleriyle yazılmıştır” (Abese-
11,12)

“Temiz olanlardan başkasının ona dokunmasını menederler”
(Vakıa- 79)

“Alemlerin Rabbinden indirilmedir” (Hakka- 43: Vakıa- 80)

“Batıl ona önünden Ve arkasından gelmez” (Fussilet-42)

Celaleddin-i Rumi'nin Divan'ı Kebir'inde hulul inancına bağlı olduğunu gösteren yüzlerce şiirinden bir tanesi şöyledir.

Üçüncü halife olan Ali için “O sefa ehlin'in vücut güneşidir. O açıklayıcı imam, hakkın yüksek sıfatları Ali'nin vasfıdır.

Ail'den ayrı değildir.

Çünkü haktan hakla görülmüştür. Onun toprağı birlik âlemidir.

Allah'ın ilminden maksat Ali'dir.

Her şey fanidir. Fakat can yaşar. Hakkın hikmetini Ali'den başkası bilemez.

Yaratıkları yaratan zatı gibi o bakidir.

İbtidasız evvel o idi.

Sonsuz ahirde odur.

Nebilere yardım eden o idi.

Velilerin gören gözü de hakikaten odur.

O yüzünün gizli parıltısından bir güneş yarattı.

O hak iledir. Hak onda görülür.

O hak ile ebedidir. Allahın isimleri onda belirledi...”

(Dıvan'ı Kebir. M.E.B c.1- sayfa- 35) Dolayısıyla Celaleddin Rumi, Muhiddin-i Arabi, Beyazıd-i Bestami, Yunus Emre, Hacı Bektaş gibi Hulul inancına bağlı idi.

Şimdi Size Berna Soysal'ın Yazısını Sunuyorum.

Birinin bir konuda söz sahibi olabilmesi için o konuda uzman olması gerekir, bu şu anlama gelmektedir.

O konuda yüksek lisans derecesine sahip olmak.

Bu konuda yüksek lisans yaptım.

Mevlana ile ilgili yüzlerce kitap, makale, dergi, yayın, video... araştırdım.

Ben tezime “Mevlana” hayranı olarak başladım, hani ülkemin insanında -bilmemekten kaynaklı, kulaktan dolma bilgiyle edindiğim sevgiyle- olduğu gibi.

Tez hocam “mevlana” konusunu almamı istemedi, ama ben ısrarla direttim.

Hayranı olarak başladığım “mevlana” tezini yazmaya, fakat araştırdıkça, mesnevi'deki hikayeleri tahlil ettikçe, “Mevlana”nın hayatını öğrendikçe gerçeğin çok feci olduğunu yavaş yavaş farkettim. Acı gerçeklerle yüzleştim.

Aşk ve nur adı altında bize öğretilen, İslam kılıfında bize yutturulan yalanlar, hurafeler, akıl dışı, mantık dışı, ilim, bilim medeniyet düşmanı bir “Mevlana” karşıma çıktı.

“Tıp ve astronomi bilgisi ahır bilgisidir, ahır bilgisi ise eşeklere aittir (Dünyayı kastediyor)” diyen tıbbi ve astronomi öğrenilmesine karşı çıkan bir “Mevlana”ya şahit oldum. Okumaya, düşünmeye, araştırmaya, fikir yürütmeye, bilim yapmaya karşı olan, medeniyet düşmanı bir” Mevlana” buldum karşımda. Kur'an'ın oku emrine nazire yaparak (yani âyetleri değiştirip kendi kafasına göre yeni âyetler yazmak) Mesnevi'ye dinle başlayan ve bütün mesnevi boyunca

tek bilginin Veli-Şeyh-Şih- Abdal...vs.lerden geldiğini, Okumayla düşünmeyle bilginin elde edilemeyeceğini savunan bir “Mevlana”..

Karatay Medresesi’ni ele geçirince tıbbı, kimyayı yasaklayan, onun yerine hastalıkları yazdığı ‘Muska’ ile iyileştiren bir” Mevlana”.

“Mesnevi âlemlerin rabbinden indirilmiştir” diyerek Kur’an’a nazire yapan “Mevlana”

Müslümanları İslam öncesi cahiliye dönemine benzer bir zihin yapısına geriletmiştir.

Onun zihinsel yapısını Piaget’in Zihinsel Gelişim Kuramına göre değerlendirdim ve insanlara öğrettiği öğretti 4-7 yaş çocukların zihinsel yapısına birebir uyuyor.

Sadece insanları seven aşk (Tanrı), cezalandırmayan, günah sevap olmadığı, ahlaki ilkelerin önemsenmediği, çıkarıcı, tranductif (geçişli düşünce), ben merkezci bir zihinsel yapısı var “Mevlana”nın.

Olaylara bakışı bir çocuğun bakışından farklı değil.

Tabii dini böyle anlatıyor.

Fakat kendi çıkarları her zaman önde. Çıkarları için her şeyi yapabilir. Şems’e karısını ve oğlunu sunan bir “Mevlana” var.

Moğol ajanı*değil, (öyle olmadığını düşünüyorum) ama iktidarda kim varsa, ona yaranmaya çalışıp, menfaati peşinden koşan, çıkarı için adam öldürten, tarla yakan, torunu Ulu Arif Çelebi yoluyla bütün medreseleri, yurtları, zaviyeleri işgal eden, terör estiren, acımadan can alan, can almasına izin veren bir “Mevlana”...

Hoşgörü abidesi “Mevlana” Aşk insanı “Mevlana”.

Müslümanlar için, “kadınları, kızları esir alınabilir, mallarına el konulabilir, canları alınabilir” diye fetva veren (Mesnevi) bir hoşgörü insanı, merhametli, sevecen “mevlana”...Şems’e oğlu Alaaddin Çelebinin aşık olduğu kızı peşkeş çeken, kız Şems’ten iğrenmesine, tiksinsmesine ve sık sık evden kaçmasına rağmen (60 yaşında, homo-seksüel, uyuşturucu bağımlısı, şizofren Şemsten Kimya nefret edi-

yordu, Alaaddin Çelebiye aşıkı) tutup kolundan getiren o iğrendiği adamın koynuna zorla sokan sevecen “Mevlana”.

Alaaddin Çelebi'nin evi terk etmesi üzerine ona eşek diyerek, şiirler düzen, ölmesine sevinen “Mevlana”..

Uyuşturucu kullanan, uyuşturucu kullanmasını öğrencilerine tavsiye eden” Mevlana”..

Hristiyanlarla işbirliği yapan, kiliselerinde günlerce kalıp onlarda dost olan, Müslümanlardan nefret eden, onları kötüleyen, papağan, kafir, hain, kurt, eşek, ayı...vs. diye akla hayale gelmeyen vasıflarla kötüleyen bir “Mevlana”... daha anlatmamı isterseniz anlatırım...Mevlana benim hayal kırıklığım, gönül yaramdır, benim Aşkla gözümü boyamış, araştırınca anladım.

Sihir bozuldu, gerçek ortaya çıktı.

*Ajan; belli bir maksat için görevlendirilmiş kişi... Elbetteki Celalettin Moğollar adına Anadolu'ya gelmiş değildir. Ancak Anadolu'yu işgal eden Moğollar'a hoş geldiniz diyen, onlar adına çalışan bir haindir.

Sonuç Olarak

Celeleddin Rumi, eserini Kur'an'a eşdeğer tutarak kitab'ı Mesnevi hakkında diyor ki: “Bu Mesnevi kitabıdır. O, ulaşma ve kesin bilme sırlarını açıklamada dinin asıllarının asıllarının asıllarının asıllarıdır. O, Allah'ın en büyük fıkhıdır (din bilgisidir) Allah'ın en aydınlık yoludur ve Allah'ın en açık delilidir. Işığının hali içinde kandil bulunan kandillik gibidir. Sabahın ilk anlarında daha parlak ışık verir. O, pınarları ve dalları bulunan gönül cennetleridir. Onda, bu yolun oğullarınca” selsebil” diye adlandırılan bir pınar vardır, makam ve keramet sahiplerince en hayırlı makam ve en güzel dinlenme yeridir. Ulu kişiler orada yerler ve içerler. Özgür kişiler orada huzur bulur ve neşelenirler. O, Mısır'daki Nil gibi sabredenler için içecektir.

Firavun'un soyuna ve kâfirlere hasrettir. Allah'ın dediği gibi

“onunla çoğunu saptırır, onunla çoğunu doğruya götürür. “Gerçekten o gönüllere şifadır, hüznünlere ciladır ve Kur’an-ı açıklayıcıdır. Rızıkları genişletir ve ahlakı güzelleştirir. Kerem sahibi ve salih yazıcıların elleriyle yazılmıştır. Temiz kişilerden başkasının ona dokunmasını menederler. Alemlerin rabbinden indirilmedi. Batıl ona önünden ve arkasından gelmez. Allah gözetir ve korur. En iyi koruyucudur ve merhametlilerin en merhametlisidir. Mesnevi’nin başka lakapları vardır. Allah ona lakap verdi...” (Mevlana Celaleddin-i Rumi Mesnevi Yeni Şafak kültür hizmeti C.1 sayfa- 36, hazırlayan Profesör Doktor Adnan Karaismailoğlu Ulus Ankara)

Celaleddin-i Rumi, Mesnevisi için sarfettiği bu cümleleri, yüce Allah bir çok âyette Kur’an için kullanmıştır.Yani bütün bu özellikler sadece Kur’an’ın hakkıdır. “İşığının hali içinde kandil bulunan kandilik gibidir”(Nur- 35) “Kâfirlere hasrettir”(Hakka- 50) “Onunla çoğunu saptırır onunla çoğunu doğruya götürür” (Bakara- 26)“O, gönüllere şifadır” (Yunus-57) “Kerem sahibi ve salih yazıcıların elleriyle yazılmıştır” (Abese- 11,12)“Temiz olanlardan başkasının ona dokunmasını menederler” (Vakıa- 79) “ Alemlerin Rabbinden indirilmedi” (Hakka- 43: Vakıa- 80)

“Batıl ona önünden Ve arkasından gelmez”(Fussilet-42) Celaleddin-i Rumi’nin Divan’ı Kebir’inde hulul inancına bağlı olduğunu gösteren yüzlerce şiirinden bir tanesi şöyledir. Üçüncü halife olan Ali için

“O sefa ehlin’in vücut güneşidir.

O açıklayıcı imam, hakkın yüksek sıfatları Ali’nin vasfıdır.

Ali’den ayrı değildir.

Çünkü haktan hakla görülmüştür.

Onun toprağı birlik âlemdir.

Allah’ın ilminden maksat Ali’dir.

Her şey fanidir. Fakat can yaşar.

Hakkın hikmetini Ali'den başkası bilemez.

Yaratıkları yaratan zatı gibi o bakidir.

İbtidasız evvel o idi.

Sonsuz ahirde odur.

Nebilere yardım eden o idi.

Velilerin gören gözü de hakikaten odur.

O yüzünün gizli parıltısından bir güneş yarattı.

O hak iledir. Hak onda görülür.

O hak ile ebedidir. Allahın isimleri onda belirir...”

(Dıvan'ı Kebir. M.E.B c.1- sayfa- 35)

Dolayısıyla Celaledin Rumi, Muhiddin-i Arabi, Beyazid-i Bestami, Yunus Emre, Hacı Bektaş gibi Hulul inancına bağlı idi. Şimdi Size Berna Soysal'ın Yazısını Sunuyorum.

Birinin bir konuda söz sahibi olabilmesi için o konuda uzman olması gerekir, bu şu anlama gelmektedir. O konuda yüksek lisans derecesine sahip olmak. Bu konuda yüksek lisans yaptım. Mevlana ile ilgili yüzlerce kitap, makale, dergi, yayın, video... araştırdım. Ben tezime “Mevlana” hayranı olarak başladım, hani ülkemin insanında -bilmemekten kaynaklı, kulaktan dolma bilgiyle edindiğim sevgiyle- olduğu gibi. Tez hocam “mevlana” konusunu almamı istemedi, ama ben ısrarla direttim. Hayranı olarak başladığım “mevlana” tezini yazmaya, fakat araştırdıkça, mesnevi'deki hikayeleri tahlil ettikçe, “Mevlana”nın hayatını öğrendikçe gerçeğin çok feci olduğunu yavaş yavaş farkettim. Acı gerçeklerle yüzleştim.

Aşk ve nur adı altında bize öğretilen, İslam kılıfında bize yuttu- rulan yalanlar, hurafeler, akıl dışı, mantık dışı, ilim, bilim medeniyet düşmanı bir “Mevlana” karşıma çıktı.

“Tıp ve astronomi bilgisi ahır bilgisidir, ahır bilgisi ise eşeklere aittir (Dünyayı kastediyor)” diyen tıbbi ve astronomi öğrenilmesine

karşı çıkan bir “Mevlana”ya şahit oldum. Okumaya, düşünmeye, araştırmaya, fikir yürütmeye, bilim yapmaya karşı olan, medeniyet düşmanı bir” Mevlana” buldum karşımda.

Kur’an’ın oku emrine nazire yaparak (yani âyetleri değiştirip kendi kafasına göre yeni âyetler yazmak) Mesnevi’ye dinle başlayan ve bütün mesnevi boyunca tek bilginin Veli-Şeyh-Şih- Abdal...vs.lerden geldiğini, Okumayla düşünmeyle bilginin elde edilemeyeceğini savunan bir “Mevlana”.. Karatay Medresesi’ni ele geçirince tıbbı, kimyayı yasaklayan, onun yerine hastalıkları yazdığı ‘Muska’ ile iyileştiren bir” Mevlana”. “Mesnevi âlemlerin rabbinden indirilmiştir” diyerek Kur’an’a nazire yapan “Mevlana” Müslümanları İslam öncesi cahiliye dönemine benzer bir zihin yapısına geriletmiştir. Onun zihinsel yapısını Piaget’in Zihinsel Gelişim Kuramına göre değerlendirdim ve insanlara öğrettiği öğretti 4-7 yaş çocukların zihinsel yapısına birebir uyuyor.Sadece insanları seven aşk (Tanrı), cezalandırmayan, günah sevap olmadığı, ahlaki ilkelerin önemsenmediği, çıkarıcı, tranductif (geçişli düşünce), ben merkezci bir zihinsel yapısı var “Mevlana”nın. Olaylara bakışı bir çocuğun bakışından farklı değil. Tabii dini böyle anlatıyor. Fakat kendi çıkarları her zaman önde. Çıkarları için her şeyi yapabilir. Şems’e karısını ve oğlunu sunan bir “Mevlana” var.

Moğol ajanı*değil, (öyle olmadığını düşünüyorum) ama iktidarda kim varsa, ona yaranmaya çalışıp, menfaati peşinden koşan, çıkarı için adam öldürten, tarla yakan, torunu Ulu Arif Çelebi yoluyla bütün medreseleri, yurtları, zaviyeleri işgal eden, terör estiren, acımadan can alan, can almasına izin veren bir “Mevlana”... Hoşgörü abidesi “Mevlana” Aşk insanı “Mevlana”.

Müslümanlar için, “kadınları, kızları esir alınabilir, mallarına el konulabilir, canları alınabilir” diye fetva veren (Mesnevi) bir hoşgörü insanı, merhametli, sevecen “mevlana”...Şems’e oğlu Alaaddin Çelebinin aşık olduğu kızı peşkeş çeken, kız Şems’ten iğrenmesine, tiksinsmesine ve sık sık evden kaçmasına rağmen (60 yaşında, homoseksüel, uyuşturucu bağımlısı, şizofren Şemsten Kimya nefret

ediyordu, Alaaddin Çelebiye aşıkı) tutup kolundan getiren o iğrendiği adamın koynuna zorla sokan sevecen “Mevlana”. Alaaddin Çelebi’nin evi terk etmesi üzerine ona eşek diyerek, şiirler düzen, ölmesine sevinen “Mevlana”..

Uyuşturucu kullanan, uyuşturucu kullanmasını öğrencilerine tavsiye eden” Mevlana”.. Hristiyanlarla işbirliği yapan, kiliselerinde günlerce kalıp onlarda dost olan, Müslümanlardan nefret eden, onları kötüleyen, papağan, kafir, hain, kurt, eşek, ayı...vs. diye akla hayale gelmeyen vasıflarla kötüleyen bir “Mevlana”... daha anlatmamı isterseniz anlatırım...Mevlana benim hayal kırıklığım, gönül yaramdır, benim Aşkla gözümü boyamış, araştırınca anladım. Sihir bozuldu, gerçek ortaya çıktı. *Ajan; belli bir maksat için görevlendirilmiş kişi... Elbetteki Celalettin Moğollar adına Anadolu’ya gelmiş değildir. Ancak Anadolu’yu işgal eden Moğollar’a hoş geldiniz diyen, onlar adına çalışan bir haindir.

ABDÜLKERİM EL-CİLÎ

El-İnsanu'l-Kâmil adlı eseriyle tanınan hulûl dininin en fanatik taraftarı olan bu mutasavvıfın inanç ve fikirleri şöyle özetlenebilir: “İki âlemde de mülk benimdir. İkisinde de iyiliğini umacağım ve kendisinden korkacağım benden başkasını görmedim. Önceliğimden önce yoktur ki ona katılayım, sonralığımdan sonra yoktur ki anlamını geçeyim. Kemâlin her türlüşüne sahibim ve küllün büyüklüğünün cemaliyim. Ben ondan başkası değilim.” Abdülkerim el-Cilî ve benzeri hulûliyeci Bâtıniler yanında Kur'an çok basit bir kitaptır. Bu yüzden onlara Kur'an'dan âyetler okumak onlar için sadece bir alay konusu olacaktır. Kur'an'ın mesajından kaçınan bütün tarikat ve cemaatler az çok bu kadim inançtan etkilenmişlerdir. Bulaşıcı, karmaşık, kendine özgü bir zevk ve heyecan barındıran, içinden çıkışın zor olduğu, fel-sefesi bulunan kadim bir inançtır. Dalı, budağı, dikenli, meyvesi olan tehlikeli şeytanî bir dindir. Evliya ve ilahların şirk dinidir.

el-Cilî, kendisiyle Allah'ın aynı isim ve sıfatlara sahip olduğunu, dünya ve âhiret gününün mâlikinin de kendisinden başkası olmadığını söyleyerek hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını ve kendi kendine yeterli olduğunu, kimseden hiçbir nimet istemediğini çünkü nimetleri kendisinin verdiğini, hiçbir kişiden de korkusu bulunmadığını çünkü her şeyin sahibi ve mâlikinin kendisi olduğunu, her şeyden önce olan ve her şeyden sonra kalacak olanın kendisi olduğunu iddia etmektedir.

El-Cilî şöyle devam ediyor: “Halkın Rabbi ve efendisi benim, bütün âlem isim, zâtım onun müsemmasıdır. Mülk benimdir. Melekût benim dokumam ve sanatımdır. Gayb ve ceberut benimdir ve benden meydana gelmiştir.” (Abdülkerim El-Cilî, El-İnsan’u’l Kâmil)

Hulûl şehveti ile kendinden geçen el-Cilî şunları da söylemektedir: “Allah seni hay (diri), âlim (bilen), kâdir (gücü yeten), murid (isteyen), sem’î (işiten), basir (gören), mütekellim (konuşan) olarak kendi sûretinde (kendine benzer) yaratmıştır. O diridir. Sen de dirisin. O bilendir. Sen de bilensin. O isteyendir. Sen de isteyensin. O görendir. Sen de görensiz. O toplayandır. Sen de toplayansın. O vardır. Sen de varsın. O Rabb’dir. Sen de Rabb’sın. Çünkü hepiniz çoban ve hepiniz güttüklerinizden sorumlusunuz. O kadimdir. Sen de kadimsin. Çünkü onun bilgisinde sen mevcutsun. Bilgisi de var olduğundan beri onunla beraberdir. Böylece, görünüş olarak O’nun sahip olduğu bütün şeyler sana verilmiş, senin de sahip olduğun bütün şeyler O’na verilmiştir. Ama o, büyüklük ve izzet sahibi olurken, sen zillet ve acizlik sahibi oldun. Başta birinizin diğerine benzermesi doğru olduğu gibi, burada da benzerliğin olmaması doğrudur.” (Abdülkerim el-Cilî, a.g.e, 1, 9) Hulûliye inancına bağlılığını en açık ortaya koyan el-Cilî, Mâide 116. âyetini itikadına ve Bâtinî yorumuna göre şöyle açıklamaktadır: “Allah İsa’ya “Sen mi ‘Beni ve annemi Allah’tan başka iki ilah olarak benimseyin dedin?’ diye sorunca, İsa sübhâneke!” dedi. Bu teşbih de önce tenzihi getirdi. “Hakkım olmayan şeyi söylemeye hakkım yoktur.” dedi. Yani “Senin ve benim ayrı şeyler olduğumuzu nasıl söyleyebilirim?! Allah’tan başka bana ibadet edin nasıl diyebilirim?! Hâlbuki sen zâtımın ve hakikatimin kendisi, ben de senin zâtının ve hakikatinin kendisiyim. Seninle benim aramda başkalık (muğayeret) yoktur.” (Abdülkerim el-Cilî, a.g.e, 1, 69)

BÂYEZİD-İ BİSTÂMÎ

Bâyezid-i Bistâmî ya da gerçek adıyla Ebû Yezid Tayfur b. İsa b. Sürûşan (Ölüm: H.234, M.848) ilk büyük mutasavvıflardan olup İran'ın Horasan eyaletinde bulunan Bistam kasabasında doğmuştur. Dedesi Sürûşan (Serûşan) aslen İranlı Mecûsî bir din adamıyken Müslüman olmuştu. Dindarlığı ile tanınan babası İsa'nın iki kızı üçü de âbid ve zâhid olan Âdem, Tayfur ve Ali adlarında üç oğlu vardı. Ortancaları olan Tayfur, Sultanu'l Arifin Pir'i Bistâm ve Bâyezid (Ebû Yezid) diye meşhur olmuştur.

Tasavvufun doğuş devrinde yaşayan Bâyezid-i Bistâmî'nin çağdaşı mutasavvıfların birçoğu ile ilgili menkıbeleri vardır. Bu menkıbelerin hemen hepsi “Bâyezid'in kadehinden (hulûl) öylesine içti ki bir daha hiç susamadı.” diye kendisine haber gönderen Yahya b. Muaz'a “Burada bulunanlardan biri de yedi deryayı bir yudumda (hulûl) içtiği halde ağzını açarak ‘Daha yok mu?’ diye sormakta...” şeklinde cevap verdiği nakledilir.

Bâyezid, Tasavvuf Tarihi'nde sekr, fenâ, melâmet, tevhid, marifet, muhabbet, mi'rac gibi konulardaki sözleri ile tanınır. Serrac, Allah'a olan yolculuğunu sembolik ifadelerle anlatan Bâyezid'in şu sözünü nakleder: “Vahidiyyet mertebesine ilk defa ulaştığım zaman vücuda ahadiyyet kanatları daimlik olan bir kuş olup, on yıl keyfiyet semasında hiç durmadan uçtum. Sonunda bundan milyonlarca defa daha geniş olan bir semada ezeliyyet meydanına varıncaya kadar

uçmaya devam ettim. Burada ahadiyyet ağacını gördüm.” Bu ağacın toprağını, kökünü, gövdesini, dallarını ve meyvelerini tasvir eden Bâyezid bunların bir aldatmacadan ibaret olduğunu söyler. Bâyezid, Allah’ın zatını olumsuzluk ifade eden terimlerle anlatır.

Mesela: “On sene yokluk meydanında uçtum durdum. Nihayet yoktan yokta yok olma haline erdim.” demesi böyledir. Benlik, senlik, onluk (enaniyet, entiyet, hüviyet) deyimlerini sık sık kullanan Bâyezid-i Bistâmî, maksadını genellikle soyut kavramlarla açıklar. Kendi benliğinden geçip Allah’ın zâtına ulaşmayı bir mi’rac hali olarak uzun uzadıya anlatır. Daha sonraki devirlerde sûfilere de örnek olan bu ruhi mi’raca Attar’ın “Tezkiratu’l Evliya” adlı eserinde geniş yer verilmiştir. Şu ifadeleri Bâyezid’in bu mi’rac halini kısaca açıklamaktadır: “Bir defasında Allah beni yükseltti ve huzurunda durdurup ‘Ey Bâyezid! Halkım seni görmek istiyor.’ dedi. Ben de: ‘Beni vahdaniyetinle süsle. Bana kendi hüviyetini giydir. Beni ahadiyyetine yücelt. Öyle ki beni gören halkın seni gördüklerini söylesinler. Sen işte bu olasın ve ben burada bulunmayayım.’ dedim.”

Sekr haline büyük önem veren Bâyezid’e göre fenâ hali de esasen sekr (sarhoşluk) halidir. Ona göre insan Allah’a ancak bu halde ve bu hal ile yaklaşır. Bâyezid’in “sekr” dediği cezbe ve vecd halinde iken söylediği şathiye, açıklanmaya ve yoruma muhtaçtır. Ali Es-Sehleğî’nin Kitâbu Nur’da topladığı şathiyelerden önemli bir bölümünü de Baklî Şerh-i Şathiyyât adlı kitabında açıklamıştır: “Kendimi tenzih ederim, şanımlı ne yücedir.”, “Cübbemin içindeki Allah’tan başkası değildir.”, “İki âlemde Allah’tan başkası yok.”, “Benim sancağım Muhammed’in sancağından büyüktür.”, “Çadırımı arşın hizasında kurdum.” gibi cümleler Bâyezid’in meşhur sözlerinden birkaçıdır.

Mutasavvıfların büyük bir heyecan ve zevkle tekrarladıkları ve dillerinden hiç düşürmedikleri söz konusu şathiyeler, bazı Muvahhid âlimlerince nefretle karşılanmıştır. Onlara göre Bâyezid’in içinde sakladığı bozuk inançlar sekr halinde açığa çıkmıştır. İbn-i Salim: “Bâyezid’in dediğini ancak Firavun demiştir.” diyerek Bâyezid’in sözlerini reddetmiştir. Hüseyin b. İsa el-Bistâmî “Allah Resulü gibi

benim de mi'racım var.” dediğini ileri sürerek Bâyezid’i Bistam’dan kovmuştur. Nitekim İbn-i Teymiyye sekr halinde söylenen bu tür şathiyeleri yaymak değil, gizlemek gerektiğini ifade ederek özellikle Vahdet-i Vücutçu mutasavvıfların bu sözleri delil olarak iler sürmelerine şiddetle karşı çıkar.

İbn-i Teymiyye’nin bu görüşüne katılmak mümkün değildir. Çünkü hulûl inancının insanlık tarihinde her zaman var olduğunu, hayatiyetini en güçlü bir şekilde devam ettirdiğini, onunla mücadele edilmesi gereken en tehlikeli bir sapma ve ölümcül bir hastalık olduğunu yüzlerce âyette deşifre eden ve açıklayan Kur’an’ın kendisidir. (Nâzi’ât 24; Kasas 38) Bu necasetin (Tevbe 28) ve habasetin (Enfâl 37) yaygın hale gelmesi; genişleyerek insanların ve milletlerin fikir ve inançlarını istila etmesi ve kuşatması bu inançla gerekli mücadeleyi ortaya koymayan din adamları nedeniyle olmuştur. Bu itikadi hastalığın ortaya çıkarılıp yok edilmesi için iyice teşhis edilmesi, insanların ondan nasıl korunacaklarını anlatılması Kur’anî bir görevdir. “Ey Resul! İşte bunlar Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir. Allah ile birlikte başka ilah edinme. Sonra kınanmış ve Allah’ın rahmetinden uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın.” (İsrâ 39), “Dedi ki: Eğer söyledikleri gibi Allah ile birlikte başka ilahlar bulunsaydı o takdirde bu ilahlar, arşın sahibi olan Allah’a ulaşmak için yollar ve çareler arayacaklardı. Allah, onların söyledikleri şeylerden uzaktır, yücedir.” (İsrâ 42-43)

Kur’an ve elçilerin tevhid mücadelesinin aksine birçok din adamı şirk ve hulûliye inancına karşı gerekli uyarı vazifesini yapmamıştır.

Allah’a karşı duyduğu sevgi ve özlemini sürekli ve şiddetli tesiri altında bulunan Bâyezid’in cehennemden korkmadığını, cennete pek değer vermediğini, namazı ayakta durmak, orucu aç kalmaktan ibaret saydığını, sahip olduğu inanca (hulûl) sırf Allah’ın lütfuyla ulaştığını söylemesi, İslâm’da farz sayılan bazı hususları hafife alması şeklinde yorumlanarak tenkit edilmiştir. Yine onun Semarkant’ta iken etrafına toplananlara Kur’an’da Firavun’un

söylediği bildirilen sözleri (Nâzi'ât 24) aynen tekrar ederek: “Ben sizin en yüce Rabbinizim.” demesi (Ebû Muhammed Sadrüddîn Rûzbihân b. Ebî Nasr el-Baklî, Şer -i Şathiyyât); başka bir defasında yine halkın aşırı ilgisinden kurtulmak için Ramazan'da oruç bozması da tenkitlere sebep olmuştur. Bâyezid-i Bistâmî'nin “Ben sizin en yüce Rabbinizim.” demesi, Ramazan'da oruç bozması, Allah'ın huzurunda bulunduğunu düşünerek daima diz üstü oturması, hep hulûl inancından kaynaklanmaktadır. Yoksa gurura kapılmaması ve insanları etrafından uzaklaştırması için değildir. Çünkü hulûliyeciler itikad konularını bile alaya aldıkları için ameli konulara değer veremeyecekleri açıktır.

Bütün itikadi bozukluğuna rağmen Bâyezid insanlar üzerinde derin tesirler bırakmış ve gerçekten kalabalık bir zümrenin kendi görüşleri etrafında toplanmasını sağlamıştır. Hallâc, Şiblî, Harakânî, Nifferî, Senaî, Attar, Câmî, İbnü'l-Arabî, İbnü'l-Fâriz, Rûmî, Yunus Emre gibi birçok mutasavvıf, hepsi bu cerayana kapılmış bu fikirlerin candan müdafileri olmuşlardır.

Şuttariye ve Aşkiyye tarikatları da onu kendilerine pîr (önder) kabul etmişlerdir. Ebû Said-i Ebü'l-Hayr'ın Bâyezid'in kabrini ziyaret ederken “Burası herkesin kaybettiği şeyleri bulabileceği bir yerdir.” demiştir. “Sûfiler arasında Bâyezid'in yeri meleklerin arasında Cebraîl'in yeri gibidir.” diyen ve onun bazı sözlerini şerheden Cüneyd-i Bağdâdî'ye göre Bâyezid yine de son mertebeye ulaşmamıştır. Bâyezid, birçok tarikatın silsilelerinde bir kol başı olarak önemli bir yere sahiptir. Özellikle en geniş taraftara sahip Nakşibendiyye gibi muhafazakâr ve diğer tarikatlara nazaran Ehl-i Sünnetçi görünen bir tarikatın hulûliye inancını açıkça ortaya koyan kişiye silsilenesinde (hatme) yer vermesi, bazen onu “Üveysî” (“Uveys el-Karanî gibi” demektir. Yani bir şeyhe bağlanıp resmî sülûk görmeyen; ancak Hz. Peygamber veya bir velinin ruhunun etkilemesiyle terbiye ve irşâd olan kişi.) sayması oldukça dikkat çekicidir.

Bâyezid-i Bistâmî'nin şahsında ifadesini bulan inancın kaynağı hakkında çeşitli düşünceler ileri sürülmüştür. Sühreverdi el-Mak-

tu, onu İslâm öncesi İran manevî hayatının bir temsilcisi sayar. Dedesinin Mecûsî olması da bu iddiayı doğrulamak için delil kabul edilmiştir. Son zamanlarda bu görüş İran'da epey taraftar toplamıştır. Ebü'l-Âla Afifi de aynı görüştedir. Üstadı Ebû Ali es-Sindî'nin Hindistanlı olması, Bâyezid'in Veda'ların ve Budizm'in tesirinde kaldığının bir delili olarak öne sürülmüştür. Diğer taraftan Kâmil Mustafa es-Şeybî, Bâyezid'in düşünceleri ile Şiilik arasında kuvvetli bir münasebetin mevcudiyetine dikkat çeker. Abdülkadir Mahmud da tasavvufî telakkisinin esasına hulûl ve ittihadın oluşturduğunu ileri sürerek Bâyezid'in gayri İslâmî bir tasavvufî anlayışın temsilcisi olarak kabul eder. (TDV İslâm Ansiklopedisi) Büyük âlim ve müctehid İbn-i Cevzî'nin Telbis-u İblis'teki eserinde Bâyezid-i Bistâmî ile ilgili tenkitleri oldukça serttir.

Tağuta kulluk dininin iki boyutundan ilki, başka bir kalıba girmeden, açık ve aleni bir şekilde kendini ifade eden ve adına şirk denen biçimdir. Genellikle Allah Resulü (a.s.) dönemi ve daha kadim, dinlerde bulunan, şirk böyleydi. İlahlarını açıkça anar, onlara tapar ve onlardan yardım talebinde bulunurlardı. Kendini açıkça ifade eden, iç yüzünü gizlemeden yaşam biçimini ortaya koyan tağuta, kulluk dinine, yani ileri gelen, mele ve mütrefin dinine karşı mücadele etmek kolaydır. Yani, kendini açıkça ifade ettiği için ona karşı tedbir, savunma ve mücadele kolay hale gelmektedir. Onun açık noktalarını, açmazlarını, hatalarını ve yanlışlarını ortaya koymak kolaydır. Tehlikeli olan, şirk ve tağutun tevhid kisvesine bürünerek mele ve mütrefin elinde bir silah haline gelenidir. İşte asıl tehlike burada yatmaktadır ki bu, şirk dininin İslâm tarihine tezahür eden ikinci biçimdir. Bunun taşeronluğunu da büyük oranda tasavvuf ve tarikatlar yüklenmektedir. İşte burada tağut perestlik, tevhid maskesine bürünerek tevhid dinine musallat olur. Tağuta gerçek anlamda kulluk edenler Allah'a kulluk adıyla, Allah'ın samimi kullarını ve rabbanî hareketin gerçek önderlerini rahatça baskı altına alarak onları ortadan kaldırmayı hedeflerine alırlar. Ve bu gerçekten çok tehlikeli bir durumdur.

Şirk dini Resuller döneminde kapalı değildi, açık ve netti. Müşrikler açık olarak “Bunlar bizim ilahlarımızdır.” derlerdi. Bugün ise şirk, görkemli camiiler inşa ediyor, medreseler yapıyor, Kur’an kursları açıyor. Dost kisvesine bürünmüş bir düşman ile mücadele etmek, tevhid diniyle savaşmak amacıyla takva ve tevhid elbisesine bürünen şirk dini ile savaşmak zordur.

YUNUS EMRE

Yunus Emre'nin görüş ve fikirleri, diğer tasavvuf büyüklerinin fikri olan varlığın birliği temeline dayanır. Bu görüş sistemine göre göklerdeki ve yeryüzündeki bütün varlıklar Allah'ın birer parçasıdır, insan da öyledir.

Tasavvufta Allah'a ulaşmak, onda erimek, ona kavuşmak, Allah sevgisini, Allah düşüncesi ve Allah aşkı egemendir. Fakat esas gerçek şudur: İslâm'da Allah'ın sevgisini çekecek, rızasına nail olacak amelleri sergilemek ve örnek bir kul olmak için çabalamak önemlidir. "Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşımları sever." (Saf 6)

Yunus Emre hulûl inancının en sadık kullarından biridir. Yunus Emre de hulûl inancının bütün çeşitlerini bulmak mümkündür. Fakat şiirlerinde ara sıra tevhid semtine de uğradığına şahit olmaktadır. Divân'ında tamamen Yüce Allah'a olan sevgisini ele almış, şeriata uygun olmayan, tevhid akidesine zarar veren veya tamamen yok sayan bir söyleme sahiptir.

Âşık mı direm ben ona Tanrının uçmağın seve

Uçmak had bir tuzak durur eblehler canı tutmağa. (Yunus Emre, Divân-ı Yunus Emre)

Açıklaması: Allah'ın cennetini sevene ben Hakk'a âşık mı

derim? Cennet, sadece budalaları tutmak için bir tuzaktır.

Dudulmadı Yunus canı geçti tamu'dan uçağı,

Yola düşüp dosta gider ol aslına uyakmağa. (Yunus Emre, a.g.e, s. 25)

Açıklaması: Yunus bu tuzağa düşmedi, ne cehennemden korktu, ne cenneti istedi. O sadece aslı olan dostuna, o büyük varlığa ulaşmak için yola düştü.

Âdem yaratılmadın can kalıba girmedin

Şeytan la'net almadın arşidi seyran bana.

Açıklaması: Daha Âdem yaratılmadan, can insan kalıbına girmeden ve Şeytan lanetlenmeden önce ben arşı âlâda dolaşırdım.

Din-i millet (ummet) sorarsın âşıklara din ne hacet

Âşık kişi harap olur âşık bilmez din diyanet.

Açıklaması: Din ve millet meselesinden sorarsın âşıklar için dine hacet yoktur, derim. Hakka âşık olan kişi harap olur. Böylesi dini, diyaneti düşünecek halde değildir. Yunus Emre'nin insaf ve şeriat ölçüleriyle uyumlu, birçok Müslümanın iç dünyasına ayna tutan bir şiiri şöyledir. Aslı uzun olduğundan sadece açıklamasını sunmak istiyorum:

Ey bana iyi diyen kişi! Gerçekte ben herkesten daha değersiz bir varlığım, kendimi öylesine suçlu görüyorum ki bütün suçlular benden çok daha iyidirler. Ne kadar arasan benim gibi, benim kadar bir suçlu bulamazsın.

Belki dilimde ilim bilgi severlik bulursun ama gerçekte gönlüm dünyayı, dünya nimetlerini sevmektedir.

Görüşüm hoş, iyi sayılabilir. Ancak gönlüm itaatte ve ibadette fesatla doludur. Benim ayarımda, bu ayarda bir kişi Bağdat'ta bile bulunmaz.

Dışım yanmış, pişmiş görünse de için hamdır. Durumum böyle

gider. Bir adım bile yol alamamış olduğum halde tutup arşı âlâdan haber veririm.

Sırtımdaki dervişlik hırkası, günahlarımı gizleyen bir perdedir. Düşüncem ise başka yeredir. Bu halimle gönlümü pazara çıkarmış gibiyim.

Dışım tanıdık, içim ise yabancıdır. Dilim hoş konuşsa da gönlüm hak dininden çıkmıştır. Kötü ameller yapıp iyi bir ad kazanmışım. Böyle bir fitne nerede görülmüştür.

Kime öğüt verdimse o Hakk'a erdi. Bunu gözlerimle gördüm. Buna karşılık kendime verdiğim öğütler, kendime yaptığım telkinler bana hiç fayda vermedi.

Ayrıca bir de şeyhlik adı takındım, Hakk'a saygıyı bir yana bıraktım. Nefsim her ne istemişse bunu yerine getirdim. Hani o ulu varlıkla pazarlıgımız?

Yunus'un adı dört bir yana yayıldı. Ne var ki gerçekte bütün yaptıkları birer suçtur. Umarım ki Cenâb-ı Hakk'ın inayeti ile bu suçları bağışlanır. (Yunus Emre, a.g.e, s. 57)

Şu Bizim Milletimiz

Gayrıdur her milletten bu bizim milletümüz.

Hiç dinde buluşmadı din-u diyanetümüz

Bu dinu diyanette dünya vu âhirette

Yetmiş iki millette ayrıdur âyâtümüz

Zahir suya yummadın el ayak deprenmedin

Boş sucuda varmadın kılınır taatumuz

Ne kabe vu ne mescid ne rükü ne sucud

Hak ile daim becid olur munacatumuz

Gerek Kâbe'ye varlum gerek mescide girlum.

Gerek suyla yuralım çün bile illetumuz.

Açıklaması: Şu bizim milletimiz (anlayışımız-inancımız) her milletten bir başka türüdür. Bizim dinimizde bulunan şeyler başka hiçbir dinde bulunmaz. Dünya ve âhirette bizim din ve diyanetimiz başka hiçbir milletininkine uymaz. Âyetlerimiz yetmiş ki milletinkinden apayrıdır.

Bizim ibadetimiz su ile yakınmadan, abdest alıp el ayak yıkayıp namaza durmadan, boş secdeye varmadan da yapılır. İbadetimiz Allah'ı anmamız, mutlaka bir şeyle bağlı değildir. Gerçekte Allah'a yakarmak için ne Kâbe'ye, ne mescide, ne rükûya ne secdeye ihtiyaç vardır. Kâbe'ye gitmek olsun, mescide girmek olsun, abdest alıp namaz kılmak bir bakıma bir illet, bir alışkanlıktır. (Yunus Emre, a.g.e, 111-112)

Yunus Emre başka bir şiirinde diyor ki: “Ben o büyük dostum, bir parçası, bir zerresiyim. O'ndan koparak bu dünyaya geldim. Ve burada da onu buldum. Hallâc-ı Mansûr gibi asıldım, yandım kül oldum, tozuyorum.

Gerçekte dört kitabın, bütün manaları tek bir elif harfinin içinde vardır. Beni bu konuda fazla konuşturmayın, azabilir, dinden çıkarım. Suçum yetmiş iki millete de hak demek, insanları sevmektir. Şeriat oğlanları bize tutacağımız yolu göstermeye çalışıyorlar. Hâlbuki ben hakikat denizinde nice zamandır ördek oldum yüzüyorum.” (Yunus Emre, a.g.e, s. 173)

Tasavvufçulara göre “Kâfir, zalim, fasık, münafık, Hristiyan, Budist, Yahudi, Müslüman itikadları nasıl olursa olsun hepsi birdir.” Bu konuda üstü kapalı konuştuklarından dolayı “Bu konuştuğumuz kuşdildir. Bunu ancak Süleyman bilir, gizli manalarını ancak o anlar.” derler. Tasavvufçuların dilinden “dost” ve “sır” kelimeleri de yoğunlukla kullanılır. Bu söylemde “Dost” Allah'tır. “Sır” ise herkesin yanında konuşamadıkları hulûliye inancıdır. Hulûliye inancını Yunus Emre bir şiirinde şu şekilde dile getiriyor: “İnsanlar, cinler, periler, devler hepsi benim hükmüm, emrim altındadır. Tahtımı yeller götürmüş olsa da Süleyman'ın mührü benim elimdedir.

İnsanları doğru yoldan çıkararak, azdıran Şeytan ve doğru yoldan çıkararak azan Âdem de kim oluyorlar? İyi işleri de kötü işleri de yaptıran gerçekte benim. Herkese her yerde benim hükmüm geçer.” (Yunus Emre, a.g.e, s. 178)

Hulûliye inancını en net olarak açıkladığı şiirlerinden bir tanesi şudur:

Açıklaması: “Resulümüz gökyüzüne çıkıp da mi’racı gerçekleştirdiği zaman onunla beraber bulunan benim.

Resulün yanında olan ve sofrasında oturan yakınları ile çıplak ve samimi sohbet eden gene benim.

Sabır etmeyi ve kanaati hoş gören, kırklarla olan ve kırk kişi ile tek bir gömleğe kanaat eden gene benim.

Hem halife Ömer’e adalet işlerinde, yardım ettim, hem de oğlu ile günah işleyip cezaya çarptım. Hristiyan bir dilber uğruna dinini değiştiren Abdürrezzak beni kendine yoldaş etti.” “Allah benim.” diyen Hallâc-ı Mansûr ile birlikte asılan benim.

Musa Resul ile çok görüştüm, çok konuştum, İsa Resul ile göklere çıkan benim.

Adımı Yunus diye taktım. Sırrımı âleme açıkladım. Bundan sonra da dilde söylenen benim. Ben öyle bir sultanım ki Kadim’den (ezelden) başlayıp sonsuza kadar hükmüm sürecektir. Benim zevelim yoktur.

Gene yedi iklime hükmeden, insanlara hükmedip onları diri tutan sultan gene benim.

Yeryüzünü yaratan, üzerine gök kubbeyi oturtan, büyük denizleri ve dalgaları meydana getiren ben olduğum gibi, tufanı meydana getiren ve Nûh Resul ile ailesini tufan felaketinden kurtaran da benim.

Tur didüm göklere turdi gökler daha karar kıldı.

Yüzbin dürlü âdem geldi getirup gideren benem.

Yusuf ile çâha inen terazuye altun uran
 Keffesini basa duran Mısır'un issi Sultan benem.
 Sûfiyile sûfi olan Safiyile hem saf benem
 Bel bağlayıp taat iden ol kerimü rahman benem
 Kaf'dan kaf'a hükmeyleyen divleri hükmüne koyan
 Yile binüp seyran kılan bu mülke Süleyman benem
 Yunus değil buni diyen kudret dilidür söyleyen
 Kâfir ola inanmayan evvel ahir hemen benem!

Açıklaması: Dur emrimi verince göklere, gökler hemen durdu ve benim istediğim gibi karar kıldı. Dünyaya yüz bin çeşit insanı getirip gönderen gene benim.

Yusuf Resulle kuyuya inen, erzak almak için Mısır'a gelen kardeşlerinin terazilerine altın dolduran, hepsini zengin eden Mısır'ın sultanı da benim.

Dervişlerle derviş olan, onlarla aynı safta duran ben olduğum gibi sofularla el bağlayıp ibadet eden o keramet sahibi, o rahman olan merhametli varlık da benim.

Ben Kaf Dağ'ından Kaf Dağ'ına kadar her tarafa hükmederim. Devler ancak benim emrimde olup bu emrin dışına çıkamazlar. Rüzgârlara binerek seyran eden bu mülkün Süleyman'ı da benim.

Bunları diyen Yunus değildir. Bunları söyleyen sadece kudret dilidir. Benim ilk (ezel) ve son (ebed) olduğuma inanmayan kâfir olsun! (Yunus Emre, a.g.e., s. 193-194)

Hulûl inancı Yunus Emre'yi öyle kaplamış ki bir şiirinde diyor ki: "Her ne tarafa dönersem döneyim, ne yaparsam yapayım, yaptıklarım işim gücüm hep aşk iledir. Gönlümde kaynayıp duran odur. Yolum yoldaşım da odur."

Fakat bu inancın Allah'ın huzurunda kendisini yapayalnız bırakabileceğinden de endişelidir.

Şöyle söylüyor: “Ey ahbablarım, ey kardeşlerim! Çok güç bir durumdayım. Ne yapacağımı bilmiyorum. Ne yapayım, ne edeyim? Ya yüce Tanrı beni kulluğundan çıkaracak olur. Sen benim kulum değilsin derse ben ne ederim? Başım hakarete ve zillete uğramış olarak önüme düşer, gözyaşlarım hiç durmadan akmağa başlar, mahşer günü yerim ebediyen yanacağım cehennem olursa ben ne ederim? Suçlarımı andıkça içim yanar, gözlerim kanlı yaşlarla dolar. Hakk'ın huzuruna çıktığım vakit ona karşı yüzüm kara olursa ben ne ederim. Gerçek şu ki içim fesat ile doludur. Ey Allah'ım ne olur suçumu bağışla! Yarın yerim cehennem olacak olursa ben neylerim sonra. Evet, fesat içinde kaldım, suçlarımı biliyorum. Yunus bundan dolayı derdim arttı der. Mezara girince kabrim dar gelir. Orada sıkıntıya ve azaba uğrayacak olursa ne yaparım.” (Yunus Emre, a.g.e, s. 236.)

Bu şiir Yunus Emre'nin ara sıra Kur'an semtine uğradığını ve tevhid mahallesinde dolaştığını göstermektedir. Yunus Emre, hulûl inancı ve tevhid arasında kalmış, içinden çıktığı milletten dolayı doğuştan hulûl inancı ile birlikte büyümüş, belli bir zaman sonra Kur'an ve tevhid ile karşılaşmış, ikisi arasında gelgitler yaşamış birisine benzemektedir. Hulûl inancından kurtulmak zor olmakla birlikte Allah'a olan sevgisinden dolayı bu inançtan tevbe etmiş ve Allah'ın huzuruna tevhid akidesiyle çıkmış da olabilir. En doğrusunu Allah bilir.

Hulûl inancı ile ilgili şöyle der: “Sekiz cennet isteklerime verilse, yetmiş bin huri de gelecek olsa hiçbir şey beni aldatamaz. Beni yolumdan döndüremez. Niçin aldanayım?” (Yunus Emre, a.g.e, s. 219)

Istırap ve vicdanı onu Kur'an şehrine götürdüğünde ise şöyle söylüyor: “Bende ne ibadet ne de itaat tamlığı var. Hakk'a karşı kusurlarım çoktur. Bu durumda ne edeyim, ne yapayım? Kıyamet günü ben ne yapacağım? Yetmiş bin zebani, azap melekleri cehennemi karıştırıp giderler. Sadece bunu görmek bile suçluları, günahkârları dehşete düşürmeye yeter. Bu durum karşısında ben ne edeyim, neyliyeğim.

Ya Rabbi! O güne eriştiğim vakit ben ne yapacağım? Ben asi ve günahkâr bir kulunum” (Yunus Emre a.g.e, s. 239) Bu yakarışıyla hulûliyeci Yunus Emre hepimize tercüman olmuştur. Hulûl inancına sahip mutasavvıflar çoğu böyle bir yakarış sergileyemez. Başkalarının kurtarıcısı konumunda kendilerini gören şeyh efendiler! Böyle bir korku ve paniğe düşmelerine gerek yoktur!

Sonuç olarak, Yunus Emre hepimizin başına gelmesi muhtemel olan akıbet hakkında edişe ve korkusunu şu şekilde dile getiriyor: “Ey ahbablar! Ey kardeşler! Artık ölüm saatim geldi diye, öleceğim diye korkuyorum. Daha doğrusu öleceğim beni kaygılandırmıyor da bu dünya da ettiklerimin karşılığını göreceğim diye korkuyorum. Bir gün gelecek bütün suçlarım gözüme görünecek, ayıp ve günahlarım yüzüme vurulacak. Bunu düşündükçe endişeden deli oluyorum. Ne edeyim, ne yapayım diye düşünüp duruyorum. Eğer gerçekten iyi bir kul olsaydım, ona gereği gibi kulluk etmem gerekmez mi idi? Bu dünyada ağlasa idim de öbür dünyada gülebilse idim. Bu dünya da sanki nefsim kulluk edeyim diye gelmişim. Ne yazık ki öbür dünya da azaptan kurtulmak için iyi işler yapmış değilim. Ey çaresiz kalmış zavallı Yunus! Günahın çoktur, ne yapacaksın? Tevbe edeceğini vâdeden Allah’a sığınırım. (Yunus Emre a.g.e, s. 244)

Mutasavvıflar, Yunus Emre'nin “Cennet cennet dedikleri...” şiirini okuyacaklarına bu gibi şiirleri okumuş olsalardı hem kendi nefisleri hem de halk için daha hayırlı bir hizmet ve daha gerçekçi bir yol olurdu.

Yunus Emre'nin hulûl inancından tevbe ederek Allah'ın huzuruna çıkmış olması kuvvetle muhtemeldir. Yüce Allah Firavun'un sihribazlarına ihsan etmiş olduğu tevbeyi bize de nasip etsin.

HASAN SABBAH

Nizârî- İsmailî Devleti'nin kurucusu olan Hasan Sabbah, Hicrî 438 (M.1046-47) yılında İran'da İmamiyye Şia'sının önemli merkezlerinden biri olan, Şiîler tarafından kutsal kabul edilen Kum şehrinde doğduğu rivayet edilir. Âlim kişiliğiyle tanınan babası Ali b. Muhammed, İmamiyye Şia'sının önde gelen simalarından biriydi. Oğlunun eğitimiyle yakından ilgilendi. Özellikle felsefî ilimler, kelim, mantık, fıkıh ve riyaziyyat sahasında köklü bilgi kazanmasını sağladı. Henüz yedi yaşında iken ilme istidadı görülen Hasan sabah özellikle din âlimi olmak istiyordu. Bunun için Hicrî III. (M. IX.) yüzyıldan itibaren dâîlerin (Bâtıniyye mürşid ve davetçileri) önemli faaliyet merkezi haline gelen Rey şehrine yerleşerek tahsiline devam etti ve on yedi yaşına kadar ailesinin mensup olduğu İmamiyye Şia'sına bağlı kaldı.

Hasan Sabbah, İsfahan yöresinde iki yıl davette bulunduktan sonra Azerbaycan, Meyyafârikin, Musul, Sincar, Rahbe, Dımaşk, Sayda ve Sur üzerinden Akka'ya varıp deniz yoluyla Mısır'a gitti. Hicrî 471'de (M.1078) Kahire'ye ulaştı ve baş dâî Ebû Davud tarafından karşılandı. Birtakım siyasî olaylara karışan Sabbah hapsedildi. Daha sonra bir yolunu bulup hapisshaneden kaçtı. İskenderiye'den bindiği gemiyle Mısır'ı terk etti ve 10 Haziran 1081'de İsfahan'a ulaştı. Dokuz yıl boyunca bütün İran'ı dolaşarak hulûl inancının ve Bâtınîliğin propagandasını yaptı.

Kirman, Yezd ve Huzistan'dan sonra dikkatini İran'ın kuzeyine Hazar denizi sahillerine, Gilan, Mazandaran ve Deylemin dağlık bölgelerine çevirdi. Hasan Sabbah burada üç yıl süreyle çalışarak en büyük gayretini Şîî-İsmailî propagandasından çok etkilenen bu bölgede harcadı ve dağlardaki vahşi savaşçıları kendi safına çekerken gönderdiği dâilerle yöre halkını da kısa zamanda kazandı.

Bu sırada faaliyetlerini dikkatle izleyen Selçuklu Veziri Nizâmülmülk Rey'deki görevlilere onu yakalamaları için emir verdi. Fakat Hasan Sabbah buradan kaçıp Kazvin'e gitmeyi başardı. Sonunda Rudbar vadisinde kendisine karargâh seçtiği ve "Belde-tu'l İkbâl" dediği dünyanın o zamanki belki en müstahkem yeri olan Alamut Kalesi'ne yerleşerek Nizârî-İsmailî devletini kurdu (H.6 Recep 483, M.4 Eylül 1090). Alamut Kalesi'ni görenler bunun insanlar tarafından yapıldığına inanmazdı. O derece sarp ve yüksek dağların yamacına yapılmıştı. Yaptığı tahkimat ve yiyeceklerin uzun süre bozulmadan saklanabileceği depolarla kaleyi kuşatmalara dayanıklı ve ele geçirilemez bir hale getirdi. Böylece askerî karargâh ve idarî merkez olarak kullandığı Alamut'tan düzenlediği operasyonları idare etmeye başladı. Halife Mustansır'ın ölümü üzerine yerine Efdal b. Bedr el-Cemâli ve diğer devlet adamlarının desteklediği Müstâ'li Billâh geçti (H.487, M.1094). O güne kadar Mustansır'ın adına davette bulunan Hasan Sabbah bu haberi duyunca isyan edip şer'an imam olan Nizar'ı destekledi ve onun adına hutbe okuttu. Hatta "Fidai" denilen müridlerinden bir bölümünü Nizar'ı veya çocuklarından birini Alamut'a getirmek üzere Mısır'a gönderdi. İsmailîler, Mustansır'ın ölümünden sonra Nizariye ve Musta'liyye olmak üzere ikiye ayrıldılar.

Şehristanî'nin "ed-Da'vetu'l Cedide" adını verdiği (Şehristanî, El-Milel ve'n-Nihal) Nizarî akidesini Fatımilerin hulûl akidesinden, yani "ed-da'vatul-Kadime"den ayıran belirli özellik, fırka düşmanlarının tarafından öldürülmesi usulünün dinî bir vazife ve bir prensip olarak kabul edilmesidir. Hasan Sabbah'ın, eğitim ve öğretimi yasaklayarak müridlerini cahil bırakması ve davette bulunan dâiler ile fedailerine devamlı haşhaş kullandırıp kendisine bu

şekilde bağladığı iddiası gerçek dışıdır. Bunlar, Hulûliye inancında ve Bâtınilikte, şeyhe ve imama sadakatin ve itaatin ne derece önemli olduğunu bilmeyenlerin Hasan Sabbah'ı karalamak için uydurdıkları yalanlardır. Ancak Hasan Sabbah haşhaşı, Alamut Kalesi'ndeki hastanede hasta tedavisinde kullanıyordu. Hadım edilen ve dünya hayatında hiçbir şeyin beklentisi içinde olmayan fedailer Hasan Sabbah'ın hiçbir emrine karşı gelmez bir imana sahip idiler. Hasan Sabbah adamlarını dinî yönden motive ettiği için kurduğu teşkilat dinamik ve uzun ömürlü olmuştur. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah, İslâm dünyası için ciddi bir tehlike oluşturan Hasan Sabbah ve taraftarlarıyla mücadeleyi devlet politikası haline getirdi. Bir yandan Nizamiye Medresesi'yle Sünniliği takviye ederek onlarla ilmî sahada mücadele ederken, öte yandan Alamut ve Rudbar bölgesindeki komutanlardan Yoruntaş'a Hasan Sabbah ve adamlarını şiddetle tenkil etmesi için emir verdi. Komutan Yoruntaş'ın Alamut'u kuşattığı sırada ölmesi (H.484, M.1091) harekâtın sonuçsuz kalmasına sebep oldu. Ancak Bâtınilerle mücadeleyi sürdürmek kararında olan Sultan Melikşah, Emir Arslantaş ile Emir Koltaş'ı büyük bir orduyla Hasan Sabbah ve baş dâi Hüseyin Kâinî üzerine sevk etti. Amîr Kızıl Sarığı da Arslantaş'a yardım etmek üzere Alamut'a gönderdi. Fakat önce Vezir Nizâmülmülk'ün Ebû Tâhir Arranî adında bir fedai tarafından öldürülmesi, arkasından Sultan Melikşah'ın henüz otuz sekiz yaşında iken şüpheli bir şekilde ölümü (H.485, M.1092) harekâtın başarıya ulaşmasını engelledi.

Bâtıniler, Sultan Melikşah'ın ölümünden sonra hânedan mensupları arasında başlayan taht kavgaları ve Haçlıların bazı Müslüman topraklarını işgal etmeleriyle oluşan ortamdan faydalanarak nüfuz sahalarını genişletip faaliyet ve cinayetlerini arttırdılar. 1096'da Lameser'in bir baskınla ele geçirilmesi Hasan Sabbah için önemli bir başarı oldu ve bu sayede Rudbar'daki hâkimiyetini daha da pekiştirdi. Aynı tarihlerde Gird Kuh, Şahdiz ve Halincan kalelerini de zaptetmeleri Hulûliyeci Bâtınilerin stratejik konumunu büyük ölçüde kuvvetlendirdi. Böylece Hasan Sabbah bir yandan önemli yeni mevkiiler kazanırken bir yandan da Ehli Sünnetin ve Sel-

çuklu Devletinin başlıca merkezlerini propaganda ile baskı altında tutuyordu. Bu karışık ortamdan faydalanarak her gün beş on kişiyi öldüren fedailer, Bâtınîlere düşman vezir tayin ettiği için Sultan Berkyaruk'a saldırıp yaralanmasına sebep oldular.

Bâtınîler buldukları toplumlarda belli bir güce sahip değilse insancıl ve barışçı görünmeye gayret ederler. Sürekli bu kavramların propagandasını yapıp insanları aldatmaya çalışırlar. Fakat kendilerinde karşı konulmaz bir güç olmadığına kanaat getirdiklerinde en acımasız düşman kesilirler. Onların bütün işleri terör, anarşi, baskı ve yerleşik medeni düzene karşı her zaman başkaldırı ve isyan olmuştur. Bu gerçek Kur'an'da şu şekilde dile getirilir: "Şayet size karşı güçlü olduklarını sezerlerse, size düşman kesilecekler, size ellerini ve dillerini kötülükle uzatacaklardır. Onlar sizin inkârcı olmanızı isterler." (Mümtehine 2)

Hasan Sabbah'ın siyâsî, dinî ve askerî şahsiyetleri öldürmesi bir terör havası oluşturdu. Ona muhalif emir ve kumandanlar elbiselelerinin altına zırh giymeden evlerinden dışarı çıkmaz oldular. Hasan Sabbah'ın faaliyetlerine ve tertip ettiği cinayetlere şahit olan Enuşirvan b. Halid, o devirde Müslümanların içinde bulunduğu durumu tam bir felaket ve sefalet şeklinde nitelendirir. Hiçbir yerde emniyetin kalmadığını, Hasan Sabbah'a mutlak bir sadakat içinde bulunan fedailerin hiç çekinmeden zevkle cinayetler işlediklerini, sultanların onlara karşı bir çare bulamadığını da ekler. Ayrıca halkın sürekli korku ve panik içinde yaşadığını ve Sultan Berkyaruk'un Bâtınîleri ortadan kaldırmaya karar vermediğini görenlerin kendi düşmanlarını Bâtınîlikle itham edip haksız yere adam öldürülmesine sebep olduklarını söyler. (Bundari, Zübdetü'n-Nusra) Hasan Sabbah'ın fedaileri her türlü askeri eğitimden geçmiş, kimlikleri hiç kimse tarafından bilinmeyen gizli bir örgüt yapısına sahipti. Emirleri sadece Hasan Sabbah'tan ve baş dâilerden alırlardı. Alamut Kalesi'nin giriş ve çıkış kapıları gizli olduğundan hiç kimse tarafından görülmezlerdi. Her türlü suikast yönteminde de uzman olmuşlardı. Yakalanmaları halinde Alamut hastanesinin laboratuvarında yapılan zehri hiç çekinmeden içerek intihar ederlerdi.

Hasan Sabbah'ın fedailerinin estirdiği bu terör havasından endişeye kapılan devlet adamları, Sultan Berkyaruk'u uyararak, tedbir alınmadığı takdirde telafi edilmeyecek zararlara uğrayacaklarını söylediler. Bunun üzerine Sultan Berkyaruk, Şaban 484'te (Haziran 1101) Bâtınîlere karşı harekete geçti ve ilk hamlede üç yüz kişiyi öldürttü. Halife Mustahzir Billah'a haber gönderip Bağdat'ta Bâtınî oldukları bilinenlerin yakalanmasını istedi. Aynı yıl emir Bozkuş'un sevk ve idaresindeki büyük bir ordu Kuhistan üzerine gönderildi. Ancak Bâtınîler Emir Bozkuş'u rüşvet karşılığında muhasaradan vazgeçirdiler. Emir Çarlı da bu yıl içinde Fars ve Husiztan'daki Bâtınîlere karşı bir sefer düzenledi ve üç yüz kişiyi öldürtüp mallarına el koydu. Emir Bozkuş, Hicrî 497 (M.1104) yılında Horasan askerleriyle gönüllülerden oluşan bir ordu ile Tabes Kalesi'ne saldırdı. Kale ve civarındaki köyler tahrip edilerek Bâtınîlerin bir kısmı öldürüldü. Bir kısmı da esir alındı. Ancak Hasan Sabbah'ın fedaieleri, Berkyaruk'tan sonra tahta geçen Sultan Muhammed Tapar devrinde cinayetlerini sürdürdüler. Hasan Sabbah'ın amacı bütün İran topraklarını Arap hâkimiyetinden temizlemektir. Hasan Sabbah Arapların İran üzerindeki hâkimiyetini asla kabul etmiyordu. Bütün mücadelesinin temelinde bu yatıyordu.

Hasan Sabbah'la uğraşmayı kâfirler üzerine yapılacak gazadan daha üstün tutan Muhammed Tapar onunla ciddi bir şekilde mücadele etmek üzere harekete geçti. Sultan ilk seferini Şahdiz Kalesi üzerine düzenledi ve burayı kısa bir kuşatmadan sonra zaptetti. Kale hâkimi Ahmed b. Abdülmelik b. Attaş öldürüldü. Bu zafer Müslümanlar arasında büyük bir sevinçle karşılandı ve her tarafa fetihnameler gönderildi. Sultan Hicrî 503 (M.1109) yılında veziri Ahmed b. Nizâmülmülk'ü büyük bir ordu ile Alamut'a sevk etti. Ancak kış yüzünden sonuç alınmadı. Hicrî 505'te (M.1111) Emir Ânûştegin Şirgîr, Bâtınîlere ait Bire Kalesi'ni ele geçirdi. Muhammed Tapar, ayrıca Halep meliki Alparslan el-Ahras ile Reisu'l Ahdas Said b. Bedî'den şehirdeki Bâtınîlerin öldürülmesini istedi. Bunun üzerine Ebû Tâhir es-Saiğ, İsmail ed-Dâi ve Hekim el-Müneccim'in kardeşi gibi Hasan Sabbah'ın Suriye'deki vekilleriyle yüzlerce

Bâtînî öldürüldü (H. 507/M.1113). Muhammed Tapar Alamut'u ve Hasan Sabbah'ı ele geçirmek üzere yine Emir Ânûştegin Şîrgîr'i görevlendirerek Karaca, Gündoğdu, İlkarşut ve Bozan gibi birçok kumandanı onun emrine verdi. 11 Rabiulevvel 511'de (M. 13 Temmuz 1117) başlayan Alamut kuşatması Zilhicce ayına (Nisân 1118) kadar sürdü. Hasan Sabbah ve taraftarları açlıktan perişan bir duruma düşmüşlerdi. Kale en sonunda alınarak fitne fesat temizlemek üzere iken Sultan Muhammed Tapar'ın ölümü üzerine askerler kuşatmayı kaldırıp İsfahan'a döndüler. Bütün bu olayların geçtiği zamandaki İran'ın büyük çoğunluğu Sünnî bir anlayışa sahipti. Muhammed Tapar'ın yerine geçen Sencer, Horasan Meliki olduğu sırada Bâtînîlere karşı yürüttüğü mücadeleyi devam ettirmek istedi. Ancak Hasan Sabbah onu hizmetindeki kadın müridinin bir gece yatağının başucuna bir hançer saplattı ve onu öldürtebileceğine dair haber gönderdi. Böylece gözü korkutulan Sultan Sencer, Hasan Sabbah ve Bâtînîlere uğraşmadı ve onlara belli şartlarda emân verdi.

Düzenli örgütüyle, etrafa dehşet saçan itaatkâr fedailerıyla insanların düşünce ve inanç dünyasına hâkim olmak isteyen Hasan Sabbah, 6 Rabiulahir 518 (23 Mayıs 1124) tarihinde aralıksız otuz beş yıl faaliyet gösterdiği Alamut kalesinde öldü. Hasan Sabbah'a göre otoritenin temel kaynağı Allah tarafından tayin edilen İmam-ı Masum'dur. Şeriat ve ilahiyat ancak gerçeğin temsilcisi olan İmam'ın talimiyle öğrenilebilir. Bütün Tasavvuf akımlarında olduğu gibi İmam'a (önder) sadakat ve itaati esas alan bu öğreti Hasan Sabbah'ın elinde vahşi bir silaha dönüştü ve mevcut düzen için siyasî, ictimâî ve dinî bakımdan büyük bir tehlike haline geldi. Hasan Sabbah taraftarlarının belirsiz arzularını, bozuk inançlarını, gayrı memnun, düzen tanımaz, acımasız, hedefsiz öfkelerini düzene koyup bunları daha önce benzeri az görülmüş disiplinli ve planlı bir teşkilat içerisinde yönlendirmeyi başarmıştır. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

SABATAY SEVİ

Sabatay Sevi (İbrânice: Şabtay Svi) 1626'da İzmir'de büyük ihtimalle İspanyol kökenli (seferad) bir Yahudi ailesinin oğlu olarak dünyaya geldi. Doğduğu ev halen İzmir'in eski Yahudi mahallesinde bulunur. Küçük yaştan itibaren dini ve mistik konularda eğitim gördü. Şehrin en tanınmış hahamlarından Yasef Escapa'dan ders aldı. On sekiz yaşında iken hahamlık icazeti aldı, ancak hahamlık yapmadı ve kendini mistik konulara adanmıştı.

Okuduklarının etkisiyle kendisinin Yahudilerin yüzyıllardır bekledikleri Mesih olduğuna inandı ve 1648'de İzmir'de Mesihliğini ilan etti. Aynı yıllarda Doğu Avrupa'nın pek çok yerinde büyük katliamlara maruz kalan Yahudiler derin bir hayal kırıklığı ve ümitsizliği yaşamış, aralarında Mesih beklentisi güçlenmiştir. Ancak kurtarıcı olduğunu düşünen ve garip davranışlar sergileyen Sabatay Sevi, Yahudi cemaati tarafından eleştirilere maruz kaldı. Bir süre sonra da İzmir'den uzaklaştırıldı. Böylece neredeyse ölümüne kadar sürecek olan seyahatlerine başlamış oldu. Selanik, İstanbul, Halep, Kudüs ve Kahire gibi şehirlerde yaşayarak buralardaki mistiklerle görüştü. Bu arada üç defa evlendi, ancak rivayete göre hiçbir eşyle ilişkiye girmemiştir.

Kudüslü fakir Yahudiler için para toplamak amacıyla sık sık Kahire'ye gitti ve Yahudi cemaatinin ileri gelenleriyle yakın ilişkiler kurdu. Kahire darphanesinden sorumlu olan Yahudi Rafael Çelebi

bir süre sonra onun hem müridi hem hâmisî oldu. Rafael Çelebi aynı zamanda Sabatay'ın Doğu Avrupa kökenli olup Mesih'le evleneceğine dair rüya gördüğünü söyleyerek Amsterdam'dan Kahire'ye gelen Sara adlı bir hanımla evlenmesine aracılık etti. Kudüs'te özellikle Bâtını mistiklerle iyi ilişkiler içinde bulunan Sabatay'a Kaba-la'nın "Teosofik" (teorik) Lurianik ekolüne mensup Gazzeli Nathan ev sahipliği yaptı ve kendisine derin bir sevgi duydu.

Sabatay Sevi 1665 sonbaharında tekrar İzmir'e döndü. Bu dönüş taraftarlarınca sevinçle karşılanırken hahamların büyük tepkisine yol açtı. Sabatay birkaç ay inzivada kaldıktan sonra dışarı çıkarak taraftarlarıyla sokaklarda dolaşmaya başladı. Bu davranışından dolayı bazı modern tarihçiler Sabatay'ın "Manik-depresif" olduğuna hükmetmişlerdir. İzmir başhahamı Halim Benveniste, Yahudileri Sabatay'a karşı uyardıysa da netice fazla değişmedi ve cemaat ikiye bölündü. Bir tartışma sonunda Portekiz Sinagogu'nun kapılarını kırarak içeri girdiler. Sabatay kürsüye çıkıp vaaz verdi. Daha sonra da Yahudi hukukunca da yasak kabul edilmesine rağmen kadınları kürsüye çıkartarak Tevrat okuttu. Buna benzer davranışları devam etti. Domuz yağı yemek, iki defa inşa edilen Yahudi Mabedi'nin yıkıldığı gün olan 9 Temmuz'u kendi doğum günü sayıp bu günde üzüntüyü sevince çevirmek suretiyle Yahudilerce hassas kabul edilen pek çok kuralı ihlal etti.

Kısa bir süre içinde Sabatay'ın ünü Osmanlı topraklarını aşarak Yemen'den İsfahan'a, Fas'tan Selanik'e Moskova'dan, Londra'ya, hatta Amerika'da Boston'a kadar yayıldı. Osmanlı yöneticilerinin Yahudi cemaati içinde kargaşaya yol açan bu gelişmeleri takip ettiği muhakkaktır. Sabatay Sevi'nin şöhretinin zirveye ulaştığı 1666 yılı Yahudilerinden ziyade Hristiyanlar için önemlidir. Çünkü bu tarihin Hristiyan Mesih'i'nin (İsa) ikinci defa geleceği tarih olduğuna inanılıyordu. Fakat Hristiyanlara göre Mesih'ten önce Deccâl'in gelmesi gerekiyordu ve bu gelen Yahudi Mesih Deccâl'in ta kendisiydi. Yani o ikinci defa gelecek olan İsa'nın habercisiydi. Başka bir inanışa göre Osmanlı topraklarından çıkacak bir Deccâl, Osmanlı Devleti'nin sonunu getirecek, Kudüs'ün kapılarını Yahudilere ve neticede

Hristiyanlara açacaktı. Bu sebeple Sabatay hakkındaki haberler, Osmanlı Yahudilerinden ziyade Avrupalı Hristiyanlar ve Yahudiler arasında heyecan uyandırdı.

Nihayet, gerek Osmanlı Yahudilerinin gerekse ticaretleri sekete uğrayan bazı Avrupa devletlerinin şikâyeti üzerine Osmanlı yönetimi, Sabatay Sevi'yi İzmir'den İstanbul'a getirtti. Veziri azam Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa'nın içinde bulunduğu bir mecliste sorgulandı. Bir süre sonra Çanakkale boğazında bugünkü Kilitbahir Kalesi'ne hapsedildi. Sabatay'ın hapsedilmesi taraftarları arasında büyük heyecana yol açtı. Osmanlı toprakları dışından gelenlerle beraber harekete katılanların sayısı hızla arttı ve olaylar kontrolden çıkmaya başladı. Bunun üzerine Sabatay, Edirne'ye getirilerek 17 Eylül 1666 tarihinde padişahın gözetiminde, padişahın hocası Vâni Mehmet Efendi ve Şeyhulislâm Minkârizade Yahya Efendi tarafından sorgulandı ve sonuçta kendisinden İslâm dinini benimsenmesi istendi.

Yahudi hukukunda yer alan hayatın ölüme tercih edilmesi prensibinden hareketle Sabatay sözde Müslüman oldu ve Aziz Mehmet adını aldı. Sorgulama sırasında dışarıda bekleyen büyük taraftar kitlesi, Sabatay'ın padişahı ikna ederek Osmanlı orduları önünde Yahudiliğin asıl düşman Edom'a (Hristiyanlık) karşı savaş açacağını düşünürken onu sarıklı bir Müslüman olarak görünce büyük hayal kırıklığına uğradılar. Kalabalığın önemli bir kısmı Sabatay'ı yalancılıkla itham edip geri dönerken küçük bir grup yanılmazlığı kabul edilen Mesih'i takip ederek onlar da Müslüman oldu ve daha sonra "dönme cemaati" denilen grubun temelini teşkil ettiler.

Diğer bir grup da Sabatay'ın Mesih olduğuna inanmaya devam ederek Yahudi Sabatayistler adını aldı. Vâni Mehmed Efendi'nin gözetiminde sarayda İslâmî eğitime tabi tutulan Aziz Mehmed Efendi bu eğitim sırasında hem şeriat hem tefsir bilgisi aldı ve Edirne'de bulunan medreseleri gezdi. Vâni Mehmet Efendi ile padişah IV. Murat'ın gayrimüslimleri İslâmlaştırma politikaları çerçevesinde Sinagoglara gönderilen Aziz Mehmet Efendi kısa zamanda pek çok

Yahudi'nin Müslüman olmasına vesile oldu. 1673 yılında Kuruçeşme'de bir evde yaptığı ayin sırasında Aziz Mehmet Efendi'nin bir elinde Kur'an, bir elinde Tevrat olduğu halde görülmesi kendisinin ve taraftarlarının tam Müslüman olmadıkları kanaati uyandırdığından Mehmet Efendi bir daha yargılandı ve bugünkü Karadağ sınırları içinde bulunan Ülgün'e sürgün edildi. Üç yıl sürgünde yaşayan Mehmet Efendi hayatının sonlarına doğru eski dinine daha fazla ilgi göstermeye başladı. Selanik'e gönderdiği son mektuplarının birinde Yahudi dua kitabı istediği nakledilir. Ölümünden önce kendisini ziyarete gelen bir müridine "Artık herkes evine (eski dinine) dönsün." dediği rivayet edilir.

Sabatay Sevi 1676 yılında öldü. Bazı taraftarlarına göre deniz kenarında bir mağaraya girerek gözden kaybolmuş, bundan dolayı onun ölmediğine, misyonunu tamamlamak için geri geleceğine inanılmıştır.

Ölümünden sonra Sabatay Sevi'nin mirası devam etmiş, daha çok Selanik'te toplanan inananları eşi Ayye'nin kardeşi Yakub Çelebi etrafında birleşmişlerdir. Ancak daha sonra liderlik kavgası yüzünden önce ikiye, ardından üçe ayrılarak Yakubiler, Karakaşlar ve Kapancılar adını almışlar ve Dönmeler, Avdetiler, Selanikliler diye anıla gelmişlerdir. XVII. yüzyılın sonlarında yaklaşık 1000 kişi olan cemaat, XIX. yüzyılda 10.000 kişiye ulaşmıştı. (TDV İslâm Ansiklopedisi) İslâm kültür tarihinde başka bir dinden Müslümanlığa geçenerle umumiyetle mühtedi denildiği, gerçekte Müslüman değilken çeşitli nedenlerle kendisini Müslüman gibi gösterenlere de münafık adı verildiği halde yalnız bu Yahudi zümresi "Dönme, Dönmeler" ismiyle anılmıştır.

Dönme hareketinin temelinde, Osmanlı Devleti'ne sığınmış İzmirli Sabatay Sevi'nin özellikle Hulûliyeci ve Bâtîni olan Kaba-la'nın etkisinde kalarak, "Tanrı Krallığının kurucusu" sıfatıyla Yahudi milletini tekrar Kudüs'te toplama, Süleyman Mabedi'ni ihya etme, Adnan Oktar gibi bütün insanları kurtuluşa erdirme hayalleriyle kendisini Mesih (kurtarıcı) ilân etmiştir. Sevi'nin idealini

gerçekleştirmek için görünüşte Müslüman olmanın kendisine sağlayacağı imkânlardan faydalanma düşüncesi vardır.

Sabatay Sevi'nin ölümü taraftarlarınca "beden değişikliği" olarak yorumlanmıştır. Buna göre Sabatay ölmemiş, ruhu eşi Ayşe'nin kardeşi Yakup'ta ortaya çıkmıştır. Bu inanç (hulûliye) cemaatin yeni bir lider seçmesini kolaylaştırmış ve Yakub (Çelebi) dönmelerin lideri olmuştur. Cemaat onun başkanlığında Selanik'te toplanarak Sabatay Sevi'nin sözde Müslüman olduktan sonra benimsediği metodu devam ettirmeyi kararlaştırmış ve bunun için bazı esaslar tespit etmiştir. Buna göre her kabile reisi öğle ve ikinci namazlarını çarşı ve pazar yerlerinde, kalabalıkla birlikte kılacak. Hacc mevsiminde mâli durumu iyi olan üç beş kişi hacca gidilecek, mevlid merasimlerinde camii ve tekkeler Mehmed Efendi'nin cemaatiyle dolacak ve cenaze törenlerinde Selanik caddelerini titreten tekbirler getirilecektir.

Yakubiler: Müslümanlar gibi ibadet etmeleri ve Müslümanların ibadetlerini benimsemeleri, muhafazakâr olmaları, memuriyeti tercih etmeleri ve kendilerine has kıyafetleriyle diğerlerinden ayrılıyorlardı. Bunlar çocuklarına evleninceye kadar cemaatin sırlarını öğretmezler, kadınlara mirastan eşit pay verir ve İslâmî usule göre sünnet olurlar. Cumartesi, ateş tutmak hariç Yahudi ibadet ve ayinlerine bağlıdırlar.

Günümüzde Türkiye genelinde 40.000 kişi civarında tahmin edilmekte olan Dönmeler en çok İstanbul, Edirne, Bursa, İzmir, Çanakkale ve Ankara'da yaşamaktadırlar. Yoğun olarak buldukları yer Selanik olduğu için dönmelere "Selanik Dönmesi" denilmektedir.

Kapalı bir Cemaat hayatı yaşadıkları için dönmeler sır vermeye özen göstermişler, eskiden olduğu gibi bugünde Müslümanların yanında Müslüman isimlerini, kendi aralarında ise Yahudi isimlerini kullana gelmişlerdir. Dış işleri yoğunlukta olmakla birlikte, maliye, basın yayın medya ve üniversiteler başta olmak üzere çeşitli alanlarda görev yapanların yanında özellikle ticaret ve sanayide

önemli başarılar elde eden Dönmeler bugün Türkiye'nin en etkili aydınları, gazete sahipleri, iş adamları ve köşe yazarları arasında yer almaktadırlar.

Dönmelerin inanç esasları ve prensipleri:

Dönmelerin Sabatay Sevi'ye dayandırılan “amentü”leri şu esasları kapsar:

- 1) Gerçek tanrı olan İsrail'in tanrısına inanırım.
- 2) Sabatay Sevi'nin gerçek Mesih olduğuna iman ederim.
- 3) Tevrat'ın gerçek Tevrat olduğuna iman ederim.
- 4) Tevrat'ın değiştirilmediğine ve yürürlükte olduğuna inanırım.
- 5) Sabatay Sevi'nin dünyanın dört tarafına dağılmış olan İsrailoğullarını bir araya toplayacağına inanırım.
- 6) Ölülerin dirileceğine inanırım.
- 7) İsrail'in Tanrısının Süleyman Mabedini yukarıdan aşağıya bina edilmiş olarak göndereceğine inanırım.
- 8) İsrail'in tanrısının bu dünyada cemalini göstereceğine inanırım.

Dönme amentüsünün son maddesi “gerçek Mesih” Sabatay Sevi'nin yeniden gönderilmesini isteyen dua cümlelerini ihtiva eder.

Sabatay Sevi'nin Müslüman olduktan sonra ortaya koyduğu ve Dönme Cemaati'nin uygulamaya çalıştığı emirler Dönmelik besmelesiyle başlar ve başlıca şu hususları ihtiva eder: “Tanrı'nın birliğine, Mesih'in (Sabatay Sevi) hakiki Mesih olduğuna, ondan başka kurtarıcı bulunmadığına iman etmek, yalan yere yemin etmemek, Tanrı'nın ve Mesih'in adı anıldığında saygı göstermek, Mesih'in sırrını anlatmak ve incelemek için toplantılara katılmak, adam öldürmemek, zina etmemek, yalan yere şahitlikte bulunmamak ve yalan söylememek, kimseyi zorla İslâm'a sokmamak, kıs-

kanç ve bencil olmamak, merhametli davranmak, her gün gizlice mezmur (Tevrat'taki dua âyetleri) Müslümanların âdetlerinden olup gözle görülen her şeyi yerine getirmek, Müslümanlarla evlenmemek, çocukları sünnet ettirmek.

Dönmelerin bu inanç esasları ve prensipleri dışında daha başka âdetleri ve ayrıca bayramları vardır. Bunlar da Yahudilik esasları olmak üzere İslâm'dan da bazı unsurlar alınarak Sabatay Sevi'nin emirleri doğrultusunda birbirine karıştırılmıştır. Dönmeler bu tür inanç ve adetlerinden dolayı Yahudilerce de Müslümanlarca da farklı bir cemaat olarak görülmüştür. İçlerinden Yahudiliğe geçenler olduğu gibi zamanla Müslüman milleti içinde eriyip samimi Müslüman olanlar da mevcuttur. (TDV İslâm Ansiklopedisi)

ŐEHY BEDREDDİN

Şeyh Bedreddin, İslâm mistisizminin (tasavvuf) Vahdet-i Vücut Okulu'na mensup ünlü mutasavvıf, filozof ve kazaskerdir. Özellikle 15. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu fetret devri sırasında desteklediği Musa Çelebi'ye verdiği destek ve modern sosyalizm uygulamalarını çağrıştıran yönetim usulleriyle bilinen önemli bir âlimdir.

Hayatı hakkında bilinenler, büyük oranda torunu Hafız Halil'in yazdığı Menâkıbnâme'ye dayanır. Günümüzde Yunanistan topraklarında bulunan Simavna kasabasında doğmuştur. Kesin doğum tarihi bilinmemekle beraber çeşitli kaynaklarda 1358, 1359 veya 1365 olarak verilir. Menâkıbnâme'ye göre babası Endülüs'ten "İslâm Uleması" diye gelmiş, kendisini ustaca Müslüman Türk olarak kabul ettirmiştir. Annesi Rûm asıllı bir Hristiyan iken Müslüman olan Melek Hatun'dur. Edirne'nin Osmanlılar tarafından alınmasından sonra ailesi ile birlikte buraya yerleşir.

Şeyh Bedreddin eğitime Edirne'de babasının yanında başlar. Hocası Molla Yusuf sayesinde fıkıh ilmiyle tanışır. Hocası ölünce Bursa'ya gider. Astronomi ve matematik alanlarında büyük şöhet kazanan Koca Efendi diye de bilinen Bursa kadısı Şeyh Mahmud'dan ders alır. Daha sonra dönemin İslâm dünyasının ilim merkezi olan Kahire'ye gider. Menâkıbnâme'ye göre 8 Aralık 1382 tarihinde Kahire'ye varır. Burada Memlük sultanı Berkuk'un dostu ve danışmanı

olan dönemin ünlü âlimlerinden Ekmeleddin el-Bayburtî'nin öğrencisi olur. Sultan Berkuk, Bedreddin'i oğlu Ferec'in özel hocalığına tayin eder. Şeyh Bedreddin önce Halep'e, sonra Karaman ve Germiyan Beyliklerinin topraklarına gider. Gittiği yerlerde tanınmakta ve itibar görmektedir. Buradan Menderes vadisi boyunca ilerleyerek Aydın'a gelir. Menâkıbnâme'ye göre, yolu üzerindeki Nizar Köyü'nde en önemli müridlerinden Börklüce Mustafa ile tanışır. Daha sonra Tire üzerinden İzmir'e geçer. İzmir'den Hristiyan nüfuslu Ceneviz hâkimiyetindeki sakız adasına geçtiği anlatılır.

Kütahya ve Domaniç üzerinde Bursa'ya yaptığı yolculuk sırasında Sürme Köyü'nde diğer önemli müridi Torlak Kemal ile tanışır. Gelibolu üzerinden Trakya'ya geçer ve Edirne'ye ulaşır. Kahire'den Edirne'ye, gittiği her yerde müritler edinmiştir. Birkaç ay sonra Bursa ve Aydın'a tekrar gider. Sonrasında yedi yıl Edirne'de kalır. Bu sırada Osmanlı Devleti fetret devrindedir. Şeyh Bedreddin Musa Çelebi'nin kazaskeri olma teklifini kabul eder ve iki yıl Edirne'de kazaskerlik yaparak geniş çevrelerle temas kurar. Bir suçundan dolayı ailece İznik'e sürülür. Sürgün olduğu sırada eski müridleri Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal ayrı yerlerde (Aydın ve Manisa) Mehmed Çelebi'ye karşı ayaklanma hazırlarlar. Şeyh Bedreddin, üç ayrı yerde birden müridleriyle birlikte ayaklanma çıkartır. Börklüce Mustafa, Karaburun'da Bayezid Paşa'yla çarpışırken öldürülür ve isyan bastırılır. Torlak Kemal de Manisa'da yakalanır ve burada asılarak idam edilir. Sultan Mehmed isyanların başındaki kişi olarak gördüğü Şeyh Bedreddin'i Edirne'ye varamadan ele geçirir. Kendi fetvasıyla idam eder. Serez Çarşısı'nda üryan olarak asılır ve burada defnedilir. Ölüm tarihi çeşitli kaynaklarda 1416 veya 1420 olarak verilir. 1961'de kemikleri Divan Yolu'ndaki II. Mehmed Türbesi haziresine defnedilmiştir. (Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, <http://tr.wikipedia.org>)

Şeyh Bedreddin İsyanı:

Şeyh Bedreddin, gerek memleket içinde, gerekse Kahire, Şam, Halep gibi İslâm âleminin en namlı kültür merkezlerinde uzun

zaman dolaşp, ciddi ve parlak bir tahsilden sonra Hüseyin b. Ahlatî isminde bir zâta intisap ederek şeyhlik sıfatı almış olmasına rağmen, memleketin siyasî ve sosyal bünyesine vurmaya tasarladığı darbeyi vurabilecek yıkıcı bir zekâyâ ve şöhrete sahipti. O, ilim ve irfan üstadlarının eğitim ve terbiye nizamlarını kırarak, yerleşmiş sağlam sistemleri ezip geçecek kadar önemli bir ilme sahipti. Bilgi bakımından zamanın ileri gelenlerindendi. Onun bu özelliği daha önce hayatını kurtarmış ve kendisine sürgün yerinde bile maaş bağlanmasına sebep olmuştu.

Şeyh Bedreddin Mahmud, hem zâhiri, hem de Bâtinî ilimlerdeki vukuf ve ihatasıyla mümtaz ve müstesna bir mevki işgal etmişti. İslâm hukukunda zamanının en önemli imamı durumunda idi. Bu hususta “Câmilu’l-Fusuleyn” adlı eseri, onun değerini ortaya koyma bakımından yeterlidir. Bu eserinden önce fıkha dair Letâifu’l-İşârât isimli eserini yazmıştı. Şeyh Bedreddin Kitabu’t-Teshil adlı ile kaleme aldığı eseri Letâifu’l-İşârât’ın şerhidir. Şeyh Bedreddin bu eserini Edirne’de kazasker iken yazmaya başlamış, 818 Cemaziyelâhîr’in 27. salı günü (3 Eylül 1415) İznik’te ikamet ederken bitirmişti. Şeyh Bedreddin’in bu eserleri âlimler tarafından muteber kabul edilmişlerdir.

Şeyh Bedreddin’in Tasavvuf sahasındaki görüşlerini ortaya koyan eseri, Vâridat adını taşımaktadır. Ayrıca bunlardan başka eserleri de vardır. Ülkeye tek başına hâkim olduğu günden beri Şeyh Bedreddin’in hareketlerini dikkatle takip eden Çelebi Mehmed, Şeyh’in başlattığı dinî, siyasî ve ictimâî mahiyetteki ayaklanmaya engel olmaya muvaffak olmuştur.

Şeyh Bedreddin, Mısır dönüşü Halep, Konya ve Tire’de dolaşmaya başladı. Daha sonra Edirne’ye gidip ana ve babasını ziyaret etti. Burada, iki seneden fazla bir süre kaldı. Osmanlı tahtını kardeşleri ile paylaşarak saltanat sürmekte olan Musa Çelebi’nin takdirlerini kazanarak kazaskerliğe yükseldikten sonra, Çelebi Sultan Mehmed’in kardeşlerine galip gelmesi üzerine mevkiini kaybederek İznik’e gönderildi. Göz hapsinde bulunmasına rağmen Şeyh Bedred-

din burada rahat durmamış, gizlice adamlarını yetiştirmeye devam etmiştir. Bu dönemde Bedreddin'e hareketlerinin sorumluluğunu yüklenecek ve kendisine yol açacak bir alet lazımdı. Bu gaye ile Bedreddin, İzmir Körfezi'nin güney ucunda ve Sakız Adası'nın karşısında Karaburun'da (O zamanki adı ile Stylaryus Dağı) üzerinde doğmuş, aşağı tabakadan birini kendisine halife seçmiştir. Şeyh Bedreddin bu adamda, kendi inanç ve görüşlerini açıklayabilecek enerji ve heyecanı bulduğundan onu kendine kethüda, vekil ve dini temsilci olarak seçti. Börklüce Mustafa denilen bu hızlı fanatik hulûliyeci derhal kendini "Baba" ve "Ruhanî Reis" ilan etti. Bundan dolayı da taraftarları ona "Dede Sultan" adını verdiler. Şeyh Bedreddin'e Torlak Kemal denilen bir Yahudi de yardım etti. Bu Yahudi, o zamanlarda Bedreddin'in görüşlerini yaymaya çalışan dervişlerin başına geçti. Onun görüşlerinin temeli, hulûl inancı, eşitlik ve adalet gibi insana cazip gelen sloganlara dayanıyordu. Buna göre kadınlar hariç olmak üzere her şeyde ortaklık vardı. Bu hulûliyeci Bâtıniler şöyle diyordu: "Ben, senin evinde kendi evim gibi oturuyorum. Sen de benim elbiselerimi giyer, silahlarımı kullanırsın. Sadece kadınlar müstesnadır."

Aydın ve Karaburun'da etrafına binlerce insan toplayan Börklüce Mustafa'nın muvaffakiyetleri, Şeyh'in İznik'te kalmasını tehlikeli bir duruma sokmuştu. Bunun için ailesini İznik'te bırakarak Sinop'taki İsfendiyar Bey'in yanına kaçtı. Gayesi oradan Tatar İlin'e geçmekti. İsfendiyar Bey, Çelebi Mehmed'den çekindiği için Şeyh'e müsaade etmedi. Bunun üzerine Şeyh Bedreddin, gizlice bir gemiye binerek Rumeli yakasına geçip Zağra'ya gitti. Şeyh'in nüfuz dairesi burada gittikçe genişlemeye başladı. Şeyh, bir müddet sonra Zağra'dan Silistre'ye, oradan da Doğruca'ya geçti. Sonra da halkının çoğunluğu Şii olan Deliorman'a yerleşir. Deliorman'da her tarafa mektup ve adamlar göndererek büyük bir propaganda faaliyetine girişir. Âşık Paşazade'nin ifadesine göre o şöyle diyordu: "Bundan sonra padişahlık benimdir. Sancak isteyen gelsin. Subaşçılık isteyen gelsin. Velhasıl her arzusu olan gelsin. Ben, halifeyim. Mustafa (Börklüce) da benim hizmetkârımdır."

Şeyh Bedreddin'in amacı Avrupa ve Asya'da bir hükümet kurmak olduğundan Hristiyanları ve özellikle Rumları elde etme istiyordu. Bu gayelerine erişmek için de dervişlerin görüşüne göre Hristiyanların, Allah'a ibadet ettiklerini, inkâr edenlerin kâfir olduklarını ilân ve kendilerine katılmak için gelen Hristiyanları gökten inen melekler gibi bereketli kabul ediyorlardı. Gerçekten de Börklüce, Dukas'ın da dediği gibi gayrimüslimi kalabalık olan Karaburun havalisinde Türklerden ziyade Hristiyan ve Yahudilere taviz vererek bu cemaatleri başına toplayabilmişti. İslâm tarihindeki Hasan Sabbah hareketinin bir benzeri olarak karşımıza çıkan bu hadise, devletin temelini kökten sarsmaya yönelik bir hadise halini almıştı. Karaburun, Aydın ve Manisa çevresinde başlayan fesat ve karışıklıktan haberdar olan Çelebi Sultan Mehmed, gerekli tedbirleri almakta gecikmemiştir. Fakat başlangıçta bütün boyutları ile büyüklüğünün farkına varılamayan bu olay, Müslümanlara hayli pahalıya mâl olmuştur. Şii, Bâtını ve hulûliyecî karaktere sahip olan bu isyanı batırmak üzere harekete geçen Osmanlı hükümdarı, önce bölge beylerini, bunların üzerine gönderilmiştir. Fakat bunların fazla bir varlık gösterememesi ve hatta mağlup olmaları üzerine daha ciddi tedbirlerin alınması gerektiğine kanaat getirip Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal ile taraftarlarını ortadan kaldıracaktır.

Anadolu'nun bu bölgesinde büyük bir tehlike olarak ortaya çıkan bu isyanı bastırmak üzere harekete geçen yeni Aydın beyi Süleyman'ın (Aleksandır) mağlup olup öldürülmesi üzerine, Manisa Sancakbeyi Kara Timurtaş Ali Bey, âsilerin üzerine yürümüş ise de muvaffak olamamıştı. Bunun üzerine Amasya Sancakbeyi ve henüz on iki yaşında bulunan Şehzade Murat ile lalası Bayezid Paşa, âsileri büyük bir bozguna uğratarak Yahudi Torlak Kemal ve Börklüce Mustafa'yı öldürmüşlerdir. Öbür taraftan etrafına pek çok Hristiyan ve Yahudi toplayan Şeyh Bedreddin, üzerine gönderilen kuvvetlere mukavemet edemeyerek teslim olmuş ve Serez'de bulunan Çelebi Sultan Mehmed'in yanına götürülmüştür. Mehmed Çelebi'nin emri ile kurulan bir ulema divanında durumu tespit edilip toplum nizamını bozmakla suçlanan Şeyh Bedreddin Mahmud, mahkemede

devletin birliğine karşı giriştiği bozguncu hareketin zararını kabul etti. Devrin en seçkin âlimlerinden müteşekkil bir mahkemenin karşısında suçunu kabul eden Şeyh için, Sâdeddin Taftazani'nin talebelerinden olan Heratlı Mevlâna Haydar Acemî'nin verdiği, “malı haram, kanı helal” fetvası üzerine 1420 yılında Serez pazarında idam edilmiştir.

Sayıları binleri bulan mürid ve dervişler üzerinde Hasan Sabbah misali otoritesi o kadar güçlü idi ki, bu adamlar. “Allah birdir.” dedikten sonra elçiliği ve her türlü emri sadece şeyhlerine layık görüyorlardı. Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal gibi propagandacılar, Şeyh'ten aldıkları emirle kısa bir zamanda binlerce kişiyi ayaklandırmaya muvaffak olmuşlardır.

Şeyh Bedreddin'in Bazı Görüşleri:

“Bütün namazlar ve niyazlar ahlakın düzeltilmesi içindir. Hakiki ibadetin hiçbir vakit kayıt ve şartı yoktur. Hangi tarzda yapılsa yapılsın, tanrının dileğine uygun olur. Ölmezden önce ölmek, dünyanın zevklerinden ve hayvanî hırs ve şehvetlerinden sakınmaktır. Onu yapabilen insan, şüphesiz ki, hakiki varlık (Allah) ile birleşir ve sonsuz hayat ile diri olur. Çirkin işlerle uğraşan insanlar haktan uzaklaşmışlardır. Cehennem işte budur. Cennetle cehennemi başka yerde aramak ahmaklıktır. “Varlık olmak ve yok olmak, bir sûretin bir maddeden gitmesi ve üzerine bir diğeri gelmesinden ibarettir. Bu da öncesiz ve sonrasızdır. Bundan dolayı dünya ve âhiret itibarî bir şeydir. Görülen sûretler fâni sayılan dünya, görünmeyenler için bâki telakki edilen âhirettir. Gerçekte bunların her ikisi için de tükenme yoktur. Fakat itibar galibe olduğundan dünyaya tüken, âhirette de kalım denilmiştir.” (Bezmi Nusret Kaygusuz, Varidat Şeyh Bedreddin, 1957 çevirisi)

“Dünya ve âhiret birbirlerinin mukabilidir. Her şeyin başlangıcına dünya, sonuna da âhiret denilir. Mesela zina, içki ve şarap gibi şeylerle ilk önce tatlı bir lezzet hâsıl olur. Fakat bu sevincin ardından insana bir rezalet ve pişmanlık gelir. İşte bu lezzete dünya, o pişmanlığa da âhiret ismi verilir. Hâlbuki bunların her ikisi de bu dünyada

vâki olmaktadır. Bütün işleri ve onları takip eden neticeleri buna kıyas edebilirsin.” (Bezmi Nusret Kaygusuz a.g.e, s. 166.)

“Kur’an’da bahsi geçen huriler, köşkler, ırmaklar, ağaçlar ve benzeri şeylerin kâffesi cisim âleminde değil, hayal âleminde gerçekleşir. (Bezmi Nusret Kaygusuz a.g.e, s. 122) Çirkin ve iğrenç her şeye cehennem ve ateş denildiği gibi, yüksek ve şerefli her mertebeye de cennet ismi verilir.” (Bezmi Nusret Kaygusuz a.g.e, s. 151) “Bizim inancımıza göre, kıyamete zatın zuhuru ve sıfatı saltanatının sönmesidir. Eğer sen dilersen ölen her hangi birisi için “kıyameti koptu” diyebilirsin. Haşırde, ölünün benzerini dünyaya getirmektir.” (Bezmi Nusret Kaygusuz a.g.e, s. 153) “Halkın zanneylediği üzere cesetlerin haşri, yani cesetlerin tekrar dirilip, mahşere çıkması olanaksızdır. Meğerki zaman gelsin de dünyada insan cinsinden kimse kalmasın ondan sonra anasız babasız topraktan bir insan doğsun ve yine tenasül (cinsiyet) başlasın.” (Bezmi Nusret Kaygusuz a.g.e, s. 129)

Sonuç olarak, Şeyh Bedreddin’in kendisi gibi bir din bilgini olan ve Serez’de asılmasından tam 105 yıl sonra, yani 1525 yılında Almanya köylü isyanlarının ideolojisini çizen ve ayaklanmaya belirgin katkıda bulunan Papaz Thomas Müntzer ile bir karşılaştırma sağlayalım. Friedrich Engels, Münzer ve devrimci düşüncelerini şöyle anlatmaktadır: “O dönemde Thomas Müntzer her şeyden önce bir din bilimciydi. Ama zaman zaman tanrı tanımazcılığa yaklaşan bir panteizm öğretiyordu. Bizim dışımızda bir kutsal ruh yoktur diyordu. Kutsal ruh özellikle akıldır. İman, aklın insan içinde ortaya çıkmasından başka bir şey değildir ve bu yüzden Hristiyan olmayanlar da iman sahibi olabilirler. Bu yüzdendir ki cennet öbür dünyada değil, onu da bu yaşamın içinde aramak gerekir. İman sahibi olanların yapmaları gereken cenneti, yani tanrı krallığını yeryüzünde kurmaktır. İnsanların kötü istek ve iştahlarından başka şeytan yoktur.” (Friederich Engels, Alman Köylü İsyancıları) Ayrıca şeyh Bedreddin, Münzer gibi isyanların sadece ideoloğu değil, aynı zamanda toplumsal ayaklanmanın hem ideoloğu hem de hazırlayıcısı ve önderidir. Münzer’in tanrı krallığı, hiçbir sınıf farkının, hiçbir özel mülkiyetin

ve toplum üyelerine yabancı hiçbir özerk devletin bulunmadığı bir toplumdan başka bir şey değildir. Var olan bütün otoriteler, boyun eğmeyi ve devrime katılmayı reddederlerse devrilmelidirler. Bütün işler ve mallar ortaklaşa olmalı ve en eksiksiz eşitlik egemen olmalıydı. Engels'in anlattığı Alman köylü savaşlarının büyük teorisyeni Thomas Müntzer örneğini anımsattık. Oysa ondan 270 yıl önce Anadolu'da ki Bâtınî-Alevî köylü ve ezilen emekçi halkların sosyal mücadelelerinin çok daha dikkate değer olduğunu açıkça görüyoruz.

Şeyh Bedreddin'in düşüncelerini ve onun önderlik ettiği iktidara yönelik toplumsal ayaklanmasını derinlemesine inceleyecek olursak, hiç kuşkusuz Marksizm ve Marksist literatür bugünkünden daha çok bir zenginliğe sahip olduğunu görecektik. (İsmail Kaygusuz, Görmediğim Tanrıya Tapmam, Alevîlik)

Şeyh Bedreddin Simâvî İslâmî ilimlerden bilhassa fıkıhta temayüz etmiştir. Gerek eserleri gerekse hakkında yazılmış diğer kaynaklar onun fıkıhta sadece ansiklopedik bilgi sahibi ve bir aktarıcı olmayıp aynı zamanda müctehid derecesinde bir âlim olduğunu göstermektedir. Şeyhin en çok eleştirilmesine yol açan sebeplerden biri de kendi eserlerinde açıkça görülmemekle birlikte, başta Börklüce Mustafa olmak üzere taraftarlarının özel mülkiyeti reddetmeleri, her türlü mülkün halkın ortak malı olduğun savunmaları, kadın erkek bir arada sazlı içkili ayinler düzenlemeleri ve umumiyetle İbâhiliği (her şey mubahtır) savunmalarıdır.

Son yüzyılda Türkiye'de ele aldığımız gibi Marksist yazarlar bu tür fikirleri Bedreddin Simâvî'ye mal ederek onun ve taraftarlarının başlattığı olayları devrimci niteliği olan bir halk hareketi şeklinde yorumlamıştır. Bu yönde çeşitli fikrî ve edebî eserler kaleme almışlardır. Ancak şeyhin masumiyetini savunan kaynaklar bu tür görüş ve uygulamaların onun taraftarlarınca ihdas edildiğini ve Şeyh'in günahsız olduğunu hatta ihtilal hevesinde olmadığını belirtmişlerdir. Nitekim torunu Halil b. İsmail'in yazmış olduğu Menâkıbnâme'de Şeyh temize çıkarılmakta, başına gelenlerin asıl sebebinin Börklüce Mustafa, Torlak Kemal gibi yandaşlarıyla ulema-

nın kıskançlığı vb. sebepler olduğu ileri sürölmektedir. Aynı Şekilde Taşköprözade de onun masumiyetine inandığını “..Yakalandı ve haksız yere öldüröldü.” Şeklindeki ifadesiyle dile getirmiştir. İşlâm tarihinde Nebi (a.s.)’dan sonra İnanç İşlâmı KÖltür İşlâmı’na; bilinç, sorumluluk ve hareket İşlâmı da tarikat, tasavvuf ve hükümet İşlâmı’na dönüştü. Zamanla bu birbirine zıt, düşman ve birbirinden ayrı bu iki eğilim bir oldular. Öyle ki tarih boyunca birbirine karşı savaşmış ve birbirlerini ezmişlerdir. Birbirinden uzak ve birbirine düşman iki ırmak birleşir ve İşlâm adına ortak bir nehir oluşturur. İşte günümüzde şirk dini aynen bu Şekilde tevhid dininin içine karışmakta ve hükümet makamının altında akıp durmaktadır.

NESİMÎ

Hurûfiliği ile tanınan mutasavvıf şairin, kaynaklarda doğum yeri ve tarihi hakkında yeterli bilgi bulunmadığı gibi son dönem çalışmalarında çelişkili bilgiler de vardır. İran kaynakları Şiraz ya da Şirvan'da, XVII. yüzyıl Osmanlı tezkirecilerinden Âşık Çelebi Diyarbakır'de, Latifi ise Bağdat'ta (Nesim Nahiyesi) dünyaya geldiğini söylemektedir. Nesîmî ile aynı dönemde yaşayan İbn-i Hacer el-Askalânî onu Tebrizli gösterir. (İbn Hacer, İnbâ'ü'l Ğumr)

Türkçe divanındaki bir beytine (Hüseyn Ayan, Nesîmî) ve Âşık Çelebi'ye göre Türkmen asıllıdır. Bunun yanında Arap olduğunu söyleyenler bulunsa da Türkleşmiş bir soydan geldiği ve ana dilinin Türkçe olduğu anlaşılmaktadır. (Seyyid Nesîmî Divanından Seçmeler) Nesîmî'nin önce Bedreddin eş-Şibli'ye bağlandığı belirtilse de (Latifi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ) asıl şöhretini, Fazlullah-ı Hurûfî'ye intisap ederek halifesi olduktan ve onun Timur tarafından idam edilmesinin ardından kazanmıştır. Fazlullah-ı Hurûfî'nin öldürülmesi Azerbaycan'dan ayrılıp Türkçe şiirleriyle tanındığı Anadolu'ya gelen Nesîmî'nin I. Murat devrinde Bursa'ya ulaştığı, iyi karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Anadolu'da fikirlerini yayacak ortam bulamayan Nesîmî o tarihte Hurûfîlerin Suriye'deki en önemli merkezi olan Halep'e gitti. Ahmet Yaşar Ocak, Şeyh Bedreddin Simâvî'nin aynı tarihlerde Halep'e uğramasının muhtemelen Nesîmî ile görüşmek amacını taşıdığını ileri sürmektedir. (Ahmet

Yaşar Ocak, Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler) Halkın yanı sıra Dulkadiroğlu Ali Bey'le kardeşi Nasiruddin ve Akkoyunlu hükümdarı Kara Yülük Osman (M. Rağıb et-Tabbah, İlâmü'n-nübelâ bi-târîhi Halebi'ş-şehbâ), Karakoyunlu hükümdarı Cihan Şah gibi devlet adamları da fikirlerinden etkilendiler. (Veyis Değirmençay, Karakoyunlu Hükümdarı Cihânşâh ve Farsça Şiirleri)

Nesîmî şairlik gücünü sadece inancını ve fikirlerini yaymak için kullandı. “Tanrı'nın insan yüzünde tecelli etmesi” ve “vücutun bütün organlarını harflerle izah” gibi fikirleri Sünnî çevrelerde tepkiyle karşılandı. Halep uleması onun ulûhiyet iddia ettiğini görüşlerinin Kur'an'a aykırı olduğunu ileri sürerek öldürülmesi için fetva verdiler. Bu fetva, Memluk sultanı el-Melikü'l-Mueyyed, Şeyh el-Mahmudi'nin onayını alan saltanat naibi emir Yeşbek tarafından boynu vurulup derisi yüzülmek suretiyle uygulandı. (İbn Hacer, ag.e, VII, 270) Kabri Halep'te kendi adıyla anılan bir tekkede bulunmaktadır. Şiraz yakınlarında Zerkan dışında bir mezarının bulunduğu kaydedilse de burası bir makam mezar olmalıdır. (Rıza Kuli Han Hidayet, Tezkire-i Riyâzü'l Ârifin)

İslâm tarihinde hiçbir hulûliyeci ilahlık iddiasında bulunmamıştır. Hulûliyeciler, insanın ilâhi sıfatlara sahip olduğunu, kutsallığının ve saygınlığının korunması gerektiğini, Allah'ın insana hulûl edebileceğini, insanın Allah'ın bir parçası, bir cüzü olduğunu kabul ediyorlardı. Bazen kendilerini o makamda görmeleri ve kendilerini o şekilde anlatmaları, kendilerini ulûhiyet makamında görmelerinden değildir. İnsanın bu makama layık bir varlık olduğuna inanmalarından dolayıdır.

Bu inanç sahiplerine karşı Kur'an ve tevhidle mücadele edilmesi gerektiğini muhakkaktır. Fakat öldürülmeleri gerekmezdi. Dinde zorlama olmadığı için, öldürülmeleri zulüm olmuştur.

Onlara göre insan varlık güzelliğinin aynasıdır. Onu korumak, ona saygı göstermek bu güzelliğin korunması demektir. Çünkü tanrı insan yüzünde görülür. Nesîmî'ye göre insan ceset ve ruhtan ibaret olmasına rağmen aslında daha yüce bir varlıktır. Nesîmî'nin seyyid

olması ve Alevî-Bektâşîlerin yedi büyük şairinden biri kabul edilmesi kendisine çeşitli yerlerde mezar izafe edilmesine yol açmıştır. Ayrıca Nesîmî Alevîlerde şehit ve mazlum bir velî olarak çok büyük kabul görmüş, hakkında çeşitli menkıbeler oluşmuştur.

Dilinde Azerî Türkçesi özellikleri ağırlıklı olsa da Nesîmî, Oğuz Türkçesi ile derlemeye başlayan klasik şiir dilinin kuruluşunda açık, sade ve ahenkli diliyle önemli rol oynayan lirik, samimi ve coşkun şairlerin başında gelir.

Hulûliye inancı ve Hurûfilik terimleri bir tarafa bırakılırsa dili halk diline çok yaklaşıyor. Nesîmî hulûliyet inancını gizlemeden, olduğu gibi şiire dökmekten kendini alamamış, inancına âşık, ateşli ve taşkın sözler söylemiş, hayranlığını ifade ettiği Hallâc-ı Mansûr gibi inancı uğruna canını feda etmekten kaçınmamıştır. Aynı zamanda Divan Edebiyatı'nın mazmunların klişeleştirmeyi gerçekleştiren ilk şairlerdendir. Ayrıca Azerî Türkçesi'nin Fuzûlî'den önceki en büyük şairi olarak kabul edilir.

Türk edebiyatında önemli etkisi olan Nesîmî'nin en çok tesirinde kalanlar hulûliyeciler mutasavvıf ve özellikle Hurûfî şairlerdir. Şiirlerine kendi döneminde ve ölümünden sonra birçok nazire yazılmıştır. Onun etkisinde kalan Türk şairlerinden XV. yüzyılda Azerî şair Habibî, Diyarbakirli Halilî, Karakoyunlu hükümdarlarından Cihan Şah (Hakikî), Hurûfî şairlerinden Refîî ve Penahî; XVI. yüzyılda Arşî ve Usûlî başlıcalarıdır. Şah İsmâil de (Hatâî) Hurûfiliği yeniden canlandıran bir hulûliyeciler hükümdar olarak Nesîmî'ye nazireler yazan ve onu taklit eden şairlerdendir. (Ayan, a.g.e, 1,80-104) Nesîmî, Azerbaycan'da doğumunun 600.yılı itibar edilerek 1973'te UNESCO'nun kararıyla anılmıştır.

İnanç ve Fikirleri: Edebi kişiliği yanında düşünceleri ve inançları da dikkate değer bir şahsiyet olan Nesîmî'nin bu yönü, klasik İslâmî ilimler ve Bâtîni düşünce alanındaki birikimiyle hulûl inancı, Vahdet-İ Vücut ve Hurûfî anlayışına duyduğu ilgiden kaynaklanır. Türkçenin yanı sıra Arapça ve Farsça da bilen şair tamamen seçmeci nitelikleri düşüncelerini üstün bir edebî kudretle ifade etmiş, benzer

inançlara sahip Bâtînî sûfi çevreleri cidden etkilemiştir.

Şairin fikrî bakımından en önemli özelliği Hurûfi olmasıdır. Daha Bedreddin eş Şiblî'ye bağlı bir derviş iken Hurûfiliğin kurucusu Fazlullah-ı Hurûfi'ye intisap etmesi ve onun önde gelen halifesi konumuna gelmesi kendisini koyu bir Hurûfi ve hulûliyeci bir şair yapmıştır. Bu sebeple şiirlerinde Hurûfiliğin temel kitabı sayılan Cavidname'ye çok sayıda atıf yaptığı gibi Hurûfilik ilkelerine ve sembollerine de bolca yer verir.

Allah'ın ilkin Âdem'de, daha sonra genel olarak insanda, özel olarak da Fazlullah'ta tecelli ettiği (hulûl) düşüncesi, insan sûretinin ve organlarının kutsal ve sırlı olarak kabul edilmesi, hat ve nokta motifleri, sayıların kutsallığı şairde en sık rastlanan görüşlerdir. (Ünver, Hurûfilik ve Kur'an) Ancak onun hulûl inancı ve Hurûfilik açısından asıl önemli tarafı, başta Fazlullah-ı Hurûfi olmak üzere akımın önde gelenlerinin eserlerini Farsça yazmalarına karşılık onun düşüncelerini Türkçe ifade etmesi. Hurûfiliğin bilhassa Anadolu'da yayılmasında merkezi bir rol oynaması, bu düşüncüyü İranlı Hurûfilere göre daha anlaşılır, açık ve sistemli özellikle edebi bir dille anlatmasından ileri gelir.

Nesimî'nin bir başka yönü de hulûl inancına benzer Vahdet-i Vücutçu görüşleridir. Muhyiddin İbnü'l-Arabî tarafından sistemleştirilen bu inancı Nesimî Hurûfi düşüncelerle yoğurarak zengin bir içerikle ortaya koymuştur. Daha ilk Mesnevî'sinde âşıkla mâşukun, secde edenle edilenin bir olduğunu "Küllü yer ile gök hak oldu mutlak, söyler def'ü cenu ney enel Hakk" beytiyle ifade etmiş, (Nesimî, Divan.s. 53) "Ey Nesimî, Hakk Teâlâ sendedir. Hem sıfatı dilde zatı candadır." beytiyle de (Nesimî, a.g.e, s. 66) ilahî zâtın kendi varlığıyla birleştiğini ileri sürmüştür. Ayrıca "yaratana, hayat veren, her şeye sahip olan" gibi Allah'a ait sıfatlarla kendini (insanı) nitelemiştir. (Nesimî, a.g.e, s. 88) Nesimî'nin Hallâc-ı Mansûr'a ve "Enel Hakk" motifine sıkça gönderme yapması ve Hallâc-ı Mansûr gibi dramatik bir biçimde öldürülmesi bazı müelliflerce "İkinci Mansûr" diye anılmasına yol açmıştır.

Kur'an'ın emirlerine aldırmayan bir Bâtînî İbâhî (her şey mubahtır) gibi görünen Nesîmî'nin mensup olduğu Hurûfilik, Bâtînîliğin en alt kollarından birini oluşturur. Nesîmî, İslâm'ın bazı inançlarını ve temel ibadetlerini hiçbir dil ve yorum kuralını dikkate almaksızın hulûl inancına göre te'vil etmiştir. Mesela Kur'an, onun şiirlerinde insanlara doğru yolu gösteren bir hidâyet kitabı olmaktan çıkıp Hurûfilik anlayışını temellendiren şifrelere dayalı bir kitap haline gelmiştir. Kur'an'ın nazmına hâkim olduğu görülen, şiirlerinin büyük çoğunluğunda âyetlere yer veren ve bu sebeple "Bâtînî Kur'an şairi" olarak anılan Nesîmî'nin bütün yorumları âyetleri dil, mantık ve tefsir metodolojisinden ayrı Hurûfilik istikametine çevirmesinden ibarettir. (Ünver, Hurûfilik ve Kur'an) Temel ibadetleri de aynı bakışla değerlendiren Nesîmî salat, siyam, hacc ve zekât gibi ibadetlerin gerçek mahiyetlerinin medresede okutulan ilimlerle öğrenilemeyeceğini, bunların Bâtînî hedefler amaçladığını söylemiştir. (Nesîmî, a.g.e, s. 138)

Birçok şiirinde başta Ali olmak üzere imamları öven Nesîmî, bazen Vahdet-i Vücut anlayışının bir yansıması olarak Ali'ye ulûhiyet atfeden deyişlere de yer vermiş, bir şiirinde onu Rahmân, Rahîm, Evvel, Âhir, Ahad, Samed gibi sadece Allah'a ait sıfatlarla nitelemiştir. (İlyas Üzüm, Kültürel Alevî Kaynaklarına Göre Hz. Ali Tasavvuru) Öte yandan On İki İmam'ı öven şiirlerinde (Nesîmî, a.g.e, s. 69, 73-76, 99, 700, 707) inanç ve ibadet anlayışlarına hiç temas etmemiştir. Kaynaklarda Nesîmî'nin Caferî mezhebine mensubiyetine dair bilgi yoktur. Ağırlıklı anlayışa göre Nesîmî'nin Türkmen olması, görüşlerinin Bâtînî ve seçmeci karakter taşıması, Hurûfî öğretileri Sünnî olmayan çevrelerde yaymaya çalışması ve âlimlerin verdiği fetva ile öldürülmesi özellikle Alevî ve Bektâşî çevrelerinde yoğun ilgi görmesine yol açmıştır. Kızılbaş Alevîlerinin erkan kitabında müridlerin Nesîmî'nin şiirlerini okuması istenmiş; (Ali Adil Atalay, İmam Cafer-i Sadık Buyruğu) ayrıca "can"ların duruş biçimlerini ifade eden "dâr"lardan birinin Nesîmî dârı olduğu, tâlibin bu dârda durması ve kendisini Nesîmî ile ilişkilendirip "derisinin Hakk yolunda yüzüldüğünü" hatırlaması gerektiği ifade edilmiştir. (Ali

Adil Atalay, a.g.e, s. 115) Nesîmî, Alevî-Bektâşî çevreleri tarafından yedi büyük mutasavvîf şâirden biri olarak sayılıp sevilmeyle birlikte Kızılbaş Alevîleri, Hurûfî öğretilerinden ziyade inancı uğrunda öldürülmesini merkeze alıp onu sembolleştirmişlerdir. Alevîlere göre Nesîmî, Bağdat Horasan cephesinde yetişen mutasavvîf, aydın din adamı, büyük şâir, reformist, her koşul altında başını koltuklarının altına almış, inancının bilincinde ve direncinde yaşamış bir efsanedir.

Nesîmî, yaygın İslâmî anlayışa mensup çevreler tarafından da farklı biçimlerde değerlendirilmiştir. Vahdet-i Vücut anlayışını benimseyen bazı tasavvuf çevreleri, onu bu görüşleri dolayısıyla överken Hurûfî ve Bâtınî yönü dolayısıyla da eleştirmişlerdir. Mesela Sofyalı Bâlî Efendi, Nesîmî'yi "Işıklar grubuna mensup zındık bir kişi" diye nitelemiş, Vahdet-i Vücutçu düşüncelere sahip Bursalı Şeyh Üftade kendisini gerçeğe ulaşan, ancak gizlenmesi gereken (hulûl inancını) açığa vuran bir kişi diye anmış. (Mehmet Ali Ayni, Türk Azizleri) Oğlanlar tarikatının şeyhi İbrahim Efendi de, Nesîmî'nin Hallâc-ı Mansûr gibi tevhid ehlinin ileri gelenlerinden olduğunu belirtmiştir. (Abdurrahman Doğan, Kütahyalı Sunullah Gaybî)

Gözün aç gör kim ey talib Ali'dir her kan-ı sever

Muhammed aşk ile derya Ali'dir kıymeti gevher.

Muhammed ilme kan oldu Ali nutku beyan oldu.

Ana her sır ayan oldu Ali'dir hace-i Kanber,

Ali'dir cümlelerin canı Muhammed'dir.

Ali kanı hakikattir Ali şanı Ali'dil yar-ı elçi,

Ali evvel Ali ahir Ali zahir Ali batın

Ali şemsi münevverdir Ali'dir nur ile enver,

Âlidir her şey için can Ali'dir yar ile mihmen,
Ali Rahîm Ali Rahmân Ali'dir cümleye can
Ali vahid Ali ehad Ali ferd-ü Ali Samed
Ali'dir cümleye rahmet Ali'dir Şafii mahşer

Ali sultan ali sübhan Ali cennet Ali Rıdvan,
Ali dindir Ali imalı Eli Sakı Kevser.

Ali'dir ol veliyyu'llah Ali'dir mazhar-ı Allah

Ali nurundan ey va'llah münneverdir yedi kişver. (Nesîmî, a.g.e,
s. 128)

ŞAH İSMÂİL

Safevî Devleti'nin kurucusu ve ilk şahı (1501-1524) 25 Recep 892'de Erdebil'de doğdu. Babası Safevî tarikatının şeyhi Haydar, annesi Uzun Hasan'ın kızı Âlemşah Halime Begüm'dür. Ebû Muzaffer Bahadır el-Hüseyn unvanıyla anılır. İran'da Şiiliği resmi ideoloji haline getirerek yeni bir devlet kuran Şah İsmâil'in çocukluk yılları zorluklar içinde geçti. Henüz bir yaşında iken babası Şeyh Haydar, Şirvanşahlarla giriştiği mücadelede Akkoyunlular tarafından öldürülünce kardeşleri İbrahim, Ali ve annesiyle birlikte İstahr Kalesi'ne hapsedildi. Burada yaklaşık dört yıl gözetim altında tutuldu. Daha sonra Safevîler, şeyhin oğlu olması dolayısıyla küçük yaştaki İsmâil'i kendilerine şeyh olarak kabul edip onu Erdebil'e kaçırdılar. Ancak Akkoyunlu takibi burada da devam edince önce Reşt'e daha sonra Gilan Valisi Kârkiya Mirza Ali'nin davetiyle Lâhicân'a götürdüler. İsmâil, Lâhicân'da bölgenin ileri gelenlerinden Kadı Şemsettin Lahican'nın yanında Farsça, Arapça, Kur'an, tefsir ve İsnâaşeriyye Şiâsi usulünü, Şîî reislerden savaş tekniklerini öğrendi. Bu esnada Karacadağ, Tuman, Mişkin ve Anadolu'da yaşayan Kızılbaş Türkmenler grup grup gelerek İsmâil'i ziyaret ettiler.

1498'de Akkoyunlu Rüstem Bey'in ölümü İran'ı yeni bir kargaşaya sürükledi. Akkoyunlu ülkesi Murad Bey ile Elvend Bey arasında paylaşıldı. Azerbaycan ve Diyarbakır Elvend Bey'in, Irak-ı Arab, Fars ve diğer yerler Murad Bey'in hâkimiyetine geçti. Ayrıca Bayındırlı

Murad Bey Yezd'de, Muhammed Kere Eberküh'ta, Hüseyin Kiya Çelâvî Simnon, Har ve Firuz Kuh'ta, Purnek Barik Bey, Bağdat'ta, Sultan Hüseyin Mirza Horasan'da ve Ebü'l-Feth Bey Kirman'da bağımsız hareket etmeye başladı. Bu durumdan istifade eden Şii reisleri İsmâil'in ortaya çıkmasına karar verdiler. Şah İsmâil ortaya çıktıktan sonra Anadolu'daki gücünü görmek için müridlerini yanına alarak Erzincan'a yöneldi (H.905, M.1500). Bir müddet burada kaldı. Şeyhlerinin şah olmak maksadıyla Anadolu'ya geldiğini haber alan Alevî-Türkmenler onun etrafında toplandılar. Ustaçlı Türkmenleri, İsmâil'i Bingöl yaylalarına davet edip görkemli bir şekilde karşıladılar. Bu durum etraftaki Türkmenler tarafından duyulunca kalabalık kitleler halinde Şah İsmâil'in hizmetine katılmaya başladılar. Avsar, Çepni, Şamlu, Dulkadirli, Tekeli, Rumlar, Kaçar, Varsak ve diğer birçok aşirete mensup Alevîler, İsmâil'in askeri gücünü kısa sürede arttırdılar. Fakat II. Bayezid'in aldığı etkili tedbirler yüzünden Şah İsmâil ve taraftarları yönlerini o sıralarda siyasi durumu bozuk olan Akkoyunlu ülkesine yönelttiler.

Şah İsmâil Hicrî 906 yılı başlarında (M.1500 yaz ayı) Erzincan'dan ayrılıp Şirvanşahların üzerine yürüdü. Şirvanşah Ferruh Yesar'ı öldürdü. Bakü ve Şamahı Safevîlerin eline geçti. Hicrî 907 (M.1502) yılı baharında Akkoyunlu Elvend Bey'in ordusunu Nahçıvan yakınlarındaki Şerur'da ağır bir yenilgiye uğrattıktan sonra Tebriz'e girerek tahta çıktı. Şehirde Akkoyunlu ailesine ve Sünnî kalmaya direnenlere yönelik büyük bir katliam yaptı. Şiîliği resmi mezhep ilan ederek On İki İmam adına hutbe okutup para kestirdi. Ezanı değiştirdi.

Kısa zamanda Irak-ı Arap, Horasan ve Huzistan hariç Akkoyunlu topraklarının büyük bölümünü ele geçirdi. 1504-1505 kışını İsfahan'da geçirdiği esnada II. Bayezid'in elçileri gelerek onu zafere dolaylı tebrik ettiler. Hicrî 916 (M.1507) yılında Şah İsmâil hâkimiyetini Diyarbekir'e doğru genişletmeye çalışan Dulkadiroğlu, Alaüddeve Bey'e karşı yürüdü. Erzincan tarafından hareket edip Osmanlı topraklarına girdi ve Kayseri üzerinden Maraş ve Elbistan'ı tahrip ederek Tebriz'e döndü. Hicrî 914 (M.1508) Irak-ı Arap'a

yürüdü. Bağdat hâkimi Pürnek Barik Bey kızıl başlık giyerek Şah'a itaatini bildirdiyse de iltifat görmeyeceğini anlayınca şehri terk etti. Bağdat savaşı zaptedildikten sonra şehirdeki Türkmenlerin büyük bölümü kılıçtan geçirildi. Ardından Kerbela, Nəcəf ve Samarra'ya giden Şah İsmâil On İki İmam'a ait türbeleri tamir ettirdi. Luristan ve Hürremâbâd üzerine sefere çıkıp gulatı Şia'dan (hulûliyecî) sayılan Müşaşa'ları bertaraf etti ve Haviza, Dizful, Luristan'ı aldı. Tebriz'e döndükten sonra Şeyh Şah'ın ayaklanmasını bastırıp Şirvan ve çevresine yeniden hâkim oldu.

İran'ın içine düştüğü karışıklıktan istifade eden Özbek Han'ı Şeybânî (Şeybak) Han hâkimiyetini Meşhed ve Horasan'a kadar genişletmişti. Bunun üzerine Şah İsmâil, uyarılarını dikkate almayan Şeybânî Han'ın üzerine yürüdü. Damgan, Gurgan (Esterâbâd) ve Meşhed'i kolaylıkla zaptetti. Hicrî 916 (M.1510) yılında yapılan savaşta Şeybânî Han ağır bir yenilgiye uğratılıp savaş meydanında öldürüldü. Merv de Safevîlerin kontrolü altına girdi.

İran'da meydana gelen ihtilaller esnasında Osmanlı Devleti'nin sessiz kalması Şah İsmâil'in daha rahat hareket etmesine imkân sağlamıştır. Bununla birlikte Osmanlıların, Anadolu'da bulunan Alevîlerin Şah İsmâil'in hizmetine girmek için İran'a göç etmelerini engellemeye çalışması ve elebaşlarını yakalayıp cezalandırması Şah İsmâil'i rahatsız etti. Bu sebeple kendisine düşmanlık besleyen hükümdarların akıbeti hususunda bir uyarı ve meydan okuma işareti olarak Şeybânî Han'ın kesik başını II. Bayezid'e gönderdi. Osmanlı Sultanı, devlet adamlarının bu harekete sert cevap verilmesi yolundaki ısrarlı taleplerine rağmen herhangi bir karşılık vermedi.

Şah İsmâil'in, askerî gücünü oluşturan savaşçı Türkmenlerin ağırlık merkezinin Anadolu olması dolayısıyla Osmanlı topraklarına ilgisi devam ediyordu. 1512'de Rumlu Nûr Ali Halife, Kızılbaş Türkmenleri toplayıp Safevî ordusuna katılmalarını sağlamak amacıyla Anadolu'ya gönderdi. Nûr Ali, Doğu ve Güney Doğu Anadolu'dan topladığı Kızılbaş Türkmenler ile Tokat yakınlarında Osmanlı ordusunu hezimete uğrattı. Tokat'ı kısa bir süre elinde tutarak Şah

İsmâil adına sikke kestirdi. Bu olaylar sırasında II. Bayezid'in torunu ve Şehzade Ahmed'in oğlu Murad kızılbaş tacı giyerek Şah İsmâil taraftarları arasında yer aldı.

II. Bayezid'in yerine geçen oğlu Yavuz Sultan Selim, hem devlete sarsılmış olan itibarını yeniden kazandırmak hem de Safevîlerin Anadolu ile olan mezhebi ilişkilerini kesmek amacıyla savaş hazırlıklarına girişti. Diyarbekir hâkimi olan (Ustaclu) Muhammed Han, Dulkadir ve Memlûk askerlerine karşı kazandığı başarıların etkisiyle Yavuz Sultan Selim'e hakaret dolu bir mektup gönderdi. Ancak iki tarafı savaşa zorlayan asıl sebep, Akkoyunluların Osmanlı Devleti ile sınır durumundaki batı topraklarının kısa bir sürede olsa sahipsiz kalması idi. Osmanlı ordusunun İran topraklarında ilerlediği haberi ulaştığında Şah İsmâil Hemedan'da bulunuyordu. Kızılbaş Türkmenlerden oluşan ordusu ile Osmanlıları karşılamaya çıktı.

2 Recep 920 (23 Ağustos 1514) Hoy yakınlarındaki Çaldıran Ovası'nda yapılan savaşta Safevîler ağır bir yenilgiye uğradılar. Şah İsmâil savaş meydanından ayrılarak Dergezin'e çekildi. Kızılbaş reislerinden Avşarlı Sultan Ali, Şah İsmâil zannedilerek yakalandıysa da gerçek ortaya çıkınca öldürüldü. Savaşın ardından Kemah ve Diyarbekir Safevîlerin elinden çıktı. Böylece Akkoyunluların batı toprakları geniş ölçüde Osmanlı egemenliğine girmiş oldu.

Şah İsmâil, Çaldıran yenilgisinden sonra hem bürokraside hem askeriyede yeni çalışma ve tayinler yaptı. Savaşta hatalı davrandığına inandığı kumandanlarını öldürttü. Bundan sonraki hayatını sakin geçirdi. Devlet işlerini daha çok emirlerine havale edip kendisi ilim ve alışkanlık haline getirdiği ava gitme ile meşgul olmaya başladı. 19 Recep 930 (23 Mayıs 1524) Tebriz'de öldü. Cenazesi Erdebil'de ecdadının bulunduğu yere defnedildi. Onun zamanında Azerbaycan, Horasan, Fars, Irak-ı Acem, Irak-ı Arap, Kirman ve Huzistan Safevîlere bağlanmış, Belh, Kandehar ve Diyarbekir de zaman zaman Safevî hâkimiyetinde kalmıştır.

Şah İsmâil'in yapılı vücutlu ve kuvvetli bir kişi olduğu belirtilir. Diğer Kızılbaşlar gibi o da sakalını tıraş edip sade bıyık bırakırdı.

Günümüzün tarihçileri Yavuz Sultan Selim'e ait olan meşhur bıyıklı fotoğrafın aslında Şah İsmâil'e ait olduğunu ileri sürmüşlerdir. Avcılığa meraklı ve iyi bir okçu idi. Kendilerini yolunda ölmeye adanmış Kızılbaşlar ona tam ve mutlak bir itaatle bağlı bulunduğundan her vesile ile adını anarlardı. Bu yönden Hasan Sabbah'a benzemektedir.

İran'da On İki İmam Şîası'nın tesisi konusunda kararlı bir yol izlemiş, yerli Şîi ulamasının yanı sıra birçok memleketten Şîi ulemasını İran'a davet ederek fıkhi meselelerde ortaya çıkacak sorunları gidermeye ve İsnâaşeriyye Şîa'sının inanç esaslarını belirlenmesine çalışmıştır. Böylece Kızılbaşların ve sûfilerin dini anlayışında köklü değişiklikler yapmıştır. Şîi mezhebine girmeye gönüllü olmayanlara karşı çok acımasız davranmış, böylece İran'ın neredeyse tamamen Şîileşmesini sağlamıştır. (TDV İslâm Ansiklopedisi, c. 38, s. 253-254)

GAZALİ KİMDİR?

Sünnilerin İmamı Gazali (1058-1111) ki, büyük Selçuklu başveziri Nizamü'l Mülk ile inanç ve fikir birliği yaparak, iman edenlerin zihin dünyasının bin yıllık geleceğini, kendi şirk zihniyeti doğrultusunda hayata hakim kılan biridir. Gazali'nin izinde giden binlerce mukallit ortadoğu coğrafyasını vahşet ve cehalete boğarak yürekler acısı hâle düşürmüşlerdir. Hem de bunu, Allah ve din adına, İslam dinine hizmet ediyorum diye yapmışlardır. Ama işin gerçeğinde iblise hizmet vardı. Şimdi ortadoğunun, neden bu derece geri kaldığını ve yere çakıldığını daha iyi anlıyoruz. Yani dinlerini parçalayan ve fırka fırka olan gelenekçi muhafazakarlar, böylesi acınası bir zilletle boşuna düşmemişlerdir.

İmam-ı Gazâlî'nin dinsel felsefesi, hadislerin üzerine inşa edilen mezhep egemenliğine dayanıyordu. Gazali ve onun gibilerinin açmış olduğu kötü çağır, ahtapotun kolları gibi, iman edenlerin coğrafyasının her tarafını sarmıştır. Gazâlî ve ona tabi olanlar âyet ve hadisleri yorumlarken, kadınların haklarını da gasbetmeyi ihmal etmediler. Onların sapkın ve ilkel inançlarından, kadınlar da sonuna kadar nasiplerini aldılar. Bunların zihninde kadın neslin idamesini sağlayan bir kuluçka makinesinden ve cinsel objeden başka bir şey değildir. Bunlara göre kadın, yüce Allah'a karşı değil, erkeğe karşı sorumlu tutulmuştur. Çünkü kadın, kocasının bütün ihtiyaçlarını karşılamadığı takdirde cehenneme girecektir. Yani kadının tek bir

görevi vardır. Bu da kocasının hizmetlerini en iyi şekilde yerine getirmesi, onu en güzel bir şekilde memnun etmesi, ona mutlak olarak itaat etmesi ve onun şehvetini, dileğine ve zevkine göre gidermesidir.

Bütün bu görevleri kusursuz denecek şekilde yapmış olsa bile, cennete girebilmesi yine de kocasının iznine bırakılmıştır. Din adamlarının öve öve bitiremedikleri ve Hücetü'l İslam olarak tavsif ettikleri Gazali'nin inancına göre, "Bir kişi şaban ayının on beşinci (berat) gecesini ihya ederse, öldüğü vakit onun kalbi ölmez. Ayrıca, berat gecesinde yüz rekât namaz kılana yüce Allah şefaatçi olarak yüz melek gönderir; bunlardan otuzu ona cennet yolunu müjdeler, öbür otuzu dünya âfetlerinden, diğer otuzu ise cehennem ateşinden, onu da o kimseyi şeytanın şerrinden korurlar...(İmam Gazali: Hücetü'l İslâm. sayfa- 55,56) Din adamlarının Hücetü'l İslam (İslam'ın delili) olarak gördükleri adamın söylediğine göre, "Bir kimse, kurban bayramı gecesinde cima yaparsa, doğacak çocuk altı parmaklı olur veya incir ağacının altında cima yaparsa, doğacak çocuk suda boğulur." (İmam Gazali: Hücetü'l İslam sayfa- 134)

Gazalinin gapten haber vermesinin sonu yoktur. Diyor ki: "Bir kadın, perşembe gecesini hamile kalırsa, doğacak çocuk âlim; aynı gün öğleden evvel hamile kalmışsa, doğacak çocuk zeki; keza, aynı gün öğleden sonra hamile kalırsa, doğacak çocuğun gözleri şaşlı olur. Eğer, cima ederken (cinsel ilişki esnasında) konuşursa, çocuk dilsiz doğar" (a.g.e. sayfa - 134) Geleneksel din adamlarının en çok meşgul oldukları şey cinsellik olmuştur.

Diyor ki: "Bir kimse karısına, "Seninle dört ay cinsel ilişkide bulunmayacağım," derse ve dört ay içinde onunla cinsel ilişkiye girmezse, karısı talak-ı bain (Evliliği hemen sona erdiren boşanma) ile boşanmış olur. Daha sonra birleşmeleri için, nikâh lâzım gelir."

Başka ne diyor? "Bir kimse hanımına: "Artık sen kâfir oldun!" derse, karısı talak-ı bainle boş olur. Bu sözü, lâtife olarak söylemiş olsa bile değişen bir şey olmaz, karısını boşamış sayılır." (a.g.e. sayfa-138)

Allah Resülü (a.s) ın vefatından sonra dine sonsuz yalanlar ve iftiralar karıştırmışlardır. Hem de insanlık tarihinde olmadığı kadar dini yalanlara ve hezeyanlara boğmuşlardır. Bunların en meşhurları Gazali ve Said Nursidir. Bunların yalan ve iftiraları sınırsızdır. Mesela, Gazali diyor ki: “Öğle namazını cemaatle kılmak, on iki yıl ibadet etmekten; ikindi namazını cemaatle kılmak, on bin fakiri doyurmaktan hayırlıdır. Yatsı namazını cemaatle kılmak ise kâbe’yi bin kere tavaf etmekten, bin şehit namazını kılmaktan evlâdır.” (a.g.e. sayfa -45)

Büyük bir âlim olarak görülen Gazalinin bu söylediklerine iman eden ümmet malından nasıl infak edecektir?

Diyor ki: “Zilhicce ayının ikinci günü kim oruç tutarsa (ki, bu ikinci gün Yunus (a.s) ın duasının kabul olunup, balığın karnından kurtulduğu gündür.) Allah ona, bin yıl ibadet etmişçesine sevap yazar.” (a.g.e. sayfa - 71) İmam Gazali ve tâbiileri, Kur’an’ı hurafelere, akli nakile boğdurup, ümmeti karanlık bir cehalete mahkum etmişlerdir. Kendisinden sonra gelen din ve devlet adamları, Gazalinin hurafe ve iftiralarını iman edenlere İslam’ın olmazsa olmazları olarak benimsetmiş ve kıyamet gününe kadar ümmetin zihninde kapanmaz bir yara açmışlardır.

İMAM-I RABBÂNÎ

İmâm-ı Rabbânî veya diğer adıyla Ahmed Sirhindi, Hindistan'da yaşamış tasavvufun en önemli önderlerinden biridir. İslam tarihinde “Sufî” lakabıyla ilk anılan zat, bir rivayete göre Câbir b. Hayyân (ö-150-767), bir başka rivayete göre ise Ebû Hâşim'dir. Bu kişiler Kûfe'li oldukları için, bu kavramın önce Kûfe ve Basra'da ortaya çıktığı söylenebilir. Tasavvuf, Buhara, Semerkant ve Taşkent gibi şehirlerde çoğalmaya başlayarak, Şii Batınılığın, İslam öncesi Türklerin ve İranlıların şaman inançlarından beslenmiş, İslam'ın Hindistan'a yayılması ile de Budizm, Hinduizm ve İslam inançları arasında bir sentez oluşturmuştur. Bu akımın dağınıklığını toparlayan, ilk anayasasını ilke ve temel prensiplerine oluşturan İmam-ı Rabbani'dir. Tasavvufun önderlerine göre, her yüzyılda bir müceddit geleceği ve o müceddidin dindeki hataları düzeltereğine, kaybolan gerçekleri ortaya çıkaracağına iman edilir. İşte o dönemde İmam-ı Rabbani bu rolü üstlenmiştir. Tasavvuf dininin ilkelerini, kaynaklarını ve sorumluluklarını belirlemesi, ona bu ünvanı kazandırmıştır. Bugünün tarikat camiası için, İmam-ı Rabbani'nin “Mektubat” isimli kitabı, Kur'an ve Hadislerden sonra en doğru kaynak olarak kabul edilir. Bu tasavvuf önderinin din haline getirdiği şirk ve küfrü kendi kitaplarından özetlemeye çalışalım. Ona göre, âlemlerdeki ilim ve irfan, mücedditlerin aracılığıyla ortaya çıkar. Evren onların nuru ile aydınlanırken, karanlık onların nuru ile yok olur. İrşad-

ları, arşı alanın merkezinden yeryüzünün merkezine kadar bütün evreni kuşatır. Bütün bu hadiselerin sorumluluğu tamamen onların üzerindedir. Bu sebeple, tüm bu olaylar onların izni ve tasarrufu ile gerçekleşir. 18. Mektubuna göre, Mücedditlerin ilim sahibi olması da gerekmez, çünkü bütün ilimler gaybdan kendilerine bildirilir. Dolayısı ile bunların ilim öğrenmek için okumaya ihtiyaçları olmaz (!)..

“Fenafillah” yani Allah’ta yok olma makamına ulaşan mücedditler, “bekabillah” Allah gibi bâki mertebesine ulaştıklarında miraca çıkarlar ve Allah’ı görürler (!)..

Mesela, Bekabillah’a arzuhalim diye yazdığı birinci mektubunda; Allah’ın kendisine, kara çirkin bir kadın suretinde, bir başka seferinde kadın elbisesi, başka bir zamanda bir kadının ferici (tenasül uzvu) yani kadınlık organı şeklinde zuhur ettiğini ifade eder. Yine bir mektubunda der ki; “Bana ilham olundu ki, sana ve yoluna intisap edenler ve onların kıyamete kadar sürecek nesilleri azaptan kurtulmuştur..” Allah dostları Sufiler, şeyhler, gavslar, Allaha mahsus bütün hususiyetleri vasıfları (!) taşırlar. Bundan şüphe eden kaybeder?

Sonuç olarak, İmam Rabbani’nin, adı İslam olan Allah’ın dinine daha ikinci aşırında eklenen “Hadis ve Sünnet şirkinin”, ardından üçüncü bir şirk olarak “tasavvuf tarikat dinini” ilave ederek tevhid dinine karşı kör olmuştur. Kendine ve tarikat şirkini icra edenlere Allah’ın bütün vasıflarını yükleyerek “tasavvuf/tarikat dininin” temel prensiplerini oluşturmuştur.

İslam dininin kaynağı olan Kuran’ın en temel akidesi olan tevhid toplum hayatından silinirken, “tasavvuf tarikat dini” onun yerini doldurmaya devam etmiştir. Şiiliğe karşı farklı görüşleri bir şemsiye altında toplama gayesi ile İmam Şafii ve Ahmet bin Hanbel fikirleriyle oluşturulan siyasal “Ehl-i Sünnet mezhebi”, Selçuklu iktidarları döneminde Şii batıniligine karşı kurulan onlarca Nizamiye Medreseleri sayesinde de “sünni mezhebi” yorumu “İslamın kendisi” yerine konulmuştur. Medresenin müderrisliğine getirilen İmam-ı Gazali zamanına kadar, tasavvuf akımı” fırka’i’dalle” yani “bozuk

fırka” olarak nitelendirildiğinden, islam dairesine kabul edilmemiştir. Hatta Ehl-i Sünnet din adamları tasavvufun ileri gelenlerinin sapkınlıklarına karşı duyarsız kalmaz! Bazılarını yargılar, kimini sürgüne gönderir, Hallac-ı Mansur gibi asılanlar ve derisi yüzülenler olmuştur.

İmam-ı Gazali, hayatı boyunca mantık ve ilham arasında bir denge kurmaya çalışmış, çelişkilerden bir türlü kurtulamamış biridir. Bir yandan doğru bilgi için mantığın yegâne yöntem olduğunu savunurken, diğer yandan da bilgi edinmede yönteminin “levh-i mahfuz’dan keşif sahiplerinin kalbine bilginin aracısız doğrudan aktığı” kabulünü savunması bu gerçeğin delilidir. Bu durumu İbn-i Rüşd, “tutarsızlığın tutarsızlığı” olarak nitelemiştir. Gazali’nin son dönemlerinde psikolojik rahatsızlık yaşadığını ifade eden bir hayli rivayetler de bulunmaktadır.

Gazali tasarrufu ile islam dairesine kabul gören tasavvuf-tarikat akımı, gerek siyasetin desteği gerekse ele geçirdikleri medreselerde verdikleri eğitim sayesinde kendi akide anlayış ve ibadet şekillerini Ehl-i Sünnetin kendisi olarak işleye işleye taban bulmuştur! Ahmet bin Hambel’in Ehl-i Sünneti ise, marjinal Selefî-Vehhâbi anlayışı olarak tahtından alaşağı edilmiştir. Sünni- Ehl-i Sünnet olmanın yeni adı, genellikle tasavvuf-tarikat anlayışına dönüşmüştür!

MAHMUT USTAOSMANOĞLU KİMDİR?

Anadolu'nun küçük bir kasabasından 18 yaşında İstanbul'a geldiğimde bir arayış içindeydim. Uzaktan edindiğim bilgilerle cemaat ve tarikatları yakından tanımak istiyordum. Yani haklarında okuduklarımla, duyduklarımla değil, bizzat gördüklerimle bir kanaat sahibi olmak istiyordum. Bu vesileyle neredeyse bütün cemaat ve tarikatları dolaştım. Gittiklerimden biri de liderliğini, geçtiğimiz günlerde vefat eden Mahmut Ustaosmanoğlu'nun yaptığı İsmailağa tarikatıydı.

Fatih'teki merkezlerine gittiğimde, bir vakit namazında beni "Mahmut Hoca" denilen tarikat liderinin yanına götürdüler. "Mahmut Hoca" beni görür görmez elini sakalsız yüzüme sürmüş ve gülümseyen bir edayla, "Sakalın nerede?" diye sormuştu. Küçük bir şaşkınlık geçirmiş, "Hocam benim sakalım içime doğru bitiyor" demiştim. Bu muzip cevabımla Hoca'ya daha o yaşta, inancın dış görünüşle belli olmayacağını, esas olanın insanın içinde olduğunu söylemek istemişim.

Mahmut Hoca pazar sabahları, sabah namazından sonra cemaate vaaz veriyordu. O vaazı dinlemek ve tam olarak ne anlattığını kulaklarımla duymak istiyordum. Fakat bu tarikat mensupları, bilim ve teknolojinin her türlüüne karşı olduğu için "Hoca" vaazlarında

mikrofon kullanmıyordu. Bu nedenle tarikat liderinin ne dediğini duymak için camide ön saflarda yer bulmak, bunun için de ya çok erkenden gitmek ya da geceyi orada geçirmek gerekiyordu.

Ben de işi sağlama almak için geceyi orada geçirip sabah namazından sonra camide ön saflarda yerimi kapmıştım. “Mahmut Hoca” kürsüye çıktı ve vaazına başladı. Vaazda, müritlerinden birinin gördüğü bir rüyayı anlattı...

Söz konusu mürit rüyasında öldüğünü görüyor. Ahirete gittiğinde cehennem kapısında zebaniler, kolundan tuttuğu herkesi cehenneme atıyor. Mürit, sıra kendisine gelince, “Ben Nakşibendi tarikatının Halidi kolundanım” diyor. Bunun üzerine cehennem zebanileri büyük bir hürmet gösteriyor ve “Öyle mi, o zaman sen cennete geç” diyor. Bir anda büyük bir şaşkınlık yaşamıştım. Çünkü belli ki kendi tarikatından olmayan hiçbir Müslümanı cennete layık görmüyordu “Mahmut Hoca”. Üstelik cennete, mensubu olduğu Nakşibendi tarikatının tamamını da değil, sadece liderliğini yaptığı Halidi kolunu layık görüyordu. Ona göre ben dahil onun tarikatına dahil olmayan herkes cehennemlikti. Bütün vaaz bu rüya etrafında dolanıp durdu.

Anadolu'nun küçük bir kasabasında büyümüş, bu tür insanlara fazla anlamlar yükleyen bir genç olarak duyduklarım karşısında şaşkınlık yaşamıştım. Gözümde büyüttüğüm insanın bu kadar sığ ve cahil biri olabileceğine inanmamış, “Herhalde yanlış duydum” ya da “Bir yanlışlık var” diyerek kendimden şüphe etmişim. Bir sonraki sefer en ön safta yer kapıp anlatılan her şeyi en net haliyle duymak istiyordum. Öyle de yaptım. Erkenden, ön safta yerimi aldım.

“Mahmut Hoca” kürsüye çıktı ve aynı rüyayı bir kez daha anlattı ve bütün vaaz bir kere daha aynı rüya etrafında döndü durdu. Alacağımı almıştım. Hastalıklı bir din yorumu ve batıl bir din tüccarlığı vardı. Bunu da öyle gizli saklı yapmıyorlardı. Cemaatine taraftar toplamak için insanları cehennemle tehdit ediyor, kendinden olmayanları Müslüman bile kabul etmiyorlardı. Yukarıda da dediğim gibi teknolojiye karşıydılar, hiçbir çocuğun, özellikle de kız çocuklarının

ilkokulda bile okumasını istemiyorlardı. İnsanlara esas olanın bu dünya değil, ahiret olduğunu, bu nedenle yoksulluğa şükretmeyi, var olanla yetinmeyi, daha iyisini istememeyi vaaz ediyorlardı. Bu ve diğer birçok tarikatın Türkiye'yi getirmeye çalıştığı yer, kapkaranlık bir yobazlık ve cehaletten başka bir şey değildi. Çünkü eğlencenin değil, gülmenin bile haram olduğu, bu nedenle neşenin olmadığı, kadınların toplumsal hayatın dışında tutulup kocasına itaat eden ama ortalıkta görünmeyen bir canlı türüne dönüştürüldüğü, kimsenin iyi bir eğitim almasına gerek olmadığı, sanatın, edebiyatın, felsefenin, bilimin olmadığı, herkesin temel vazifesinin sadece kafalarındaki ritüel ibadetleri yapmak olduğu bir ülke hayal ediyor ve bu uğurda çalışıyorlardı.

Dediğim gibi bu tarikatlar hem bizim hayatımızı hem de ülkemizi cehenneme dönüştürmek için çabalayıp duruyorlar. Peki bütün bunları niçin anlattım? Bu tarikatın lideri Mahmut Ustaosmanoğlu, geçtiğimiz günlerde ölünce bir çok siyasetçiden taziye mesajları yayımlandı. Kimileri de cenaze törenine katılıp övgülerini dile getirdiler. Üstelik bu siyasetçilerin neredeyse hepsi bize tam da bu tarikatın yapmaya çalıştıklarının tam tersi bir hayat vaat ediyordu. Bu siyasetçiler konuşmalarında sıklıkla laiklik vurgusu yapıyor. Çocuklarımızın okumasının ne kadar kıymetli olduğunu anlatıyorlardı. Kadının eğitimde ve toplumsal hayattaki yerine vurgu yapıp duruyorlardı. Bize, ülkemizi medeni dünyanın bir parçası yapacakları vaadinde bulunuyorlardı. Konuşmalarında bilimi, sanatı, felsefeyi yüceltiyorlar. Evrensel insan haklarından bahsediyorlardı. Ama gelin görün ki söz verdiklerinin tam tersini yapan, hatta siyasetçilerin vaat ettiği o hayatı, o hayatın ışığını söndürmeyi kendine amaç edinmiş biri öldüğünde ona övgüler dizmekten de geri durmuyorlar.

Cenazeye katılan bütün siyasetçilere sesleniyorum: Bu ikiyüzlü siyaset anlayışıyla nereye kadar devam edeceksiniz? Bir taraftan "Laiklik bu ülke için çok önemli, olmazsa olmazlarından" derken, diğer taraftan laikliği yok etmeyi birinci amaç haline getirmiş birinin ölümüne övgüler dizmekten de geri durmuyorsunuz. Bir taraftan bize, ülkemizi medeni ve çağdaş dünyanın bir parçası yapma

vaadinde bulunuyor, diğer taraftan bu yaşam biçimine düşman birine yağcılık yapmaktan da geri durmuyorsunuz. Bir taraftan gençlere, kadınlara, özgür bir yaşam vaat ederken, diğer taraftan kadını toplumsal hayatın dışına atmaya, erkeğin kölesi yapmaya çalışan bu tarikatlara saygı duymaktan vazgeçmiyorsunuz. Kimse size bu insanların aleyhine konuşun, bir şekilde bu tarikatların tuzağına düşmüş ve bataklığına batmış insanları incitici sözler söyleyin demiyor.

İlmi ve akli olan her şeye düşman, zihninde sanatın ve bilimin zerresi bulunmayan bu tür tarikat liderlerini “ülkemizin önemli bir alimi” diyerek yüceltmenin, iltifat etmenin ne anlama geldiğini gerçekten bilmiyor musunuz? Siz bu şekilde onları yüceltirsenez, ümmetin özgürlüğünün en büyük düşmanı olduklarını topluma nasıl anlatacağız? Bunların din anlayışının tamamen şirk ve küfür olduğunu, bunlardan uzak durulmasının şart olduğunu, bu tarikatların hem toplumun hayatını hem de ülkeyi cehenneme çevirmeye çalışan ölümcül yapılar olduğunun farkında değil misiniz? Kötülük yapan biri yüceltildiğinde esasında o kötülük yüceltilmiş olmuyor mu?

Mesela aleni hırsızlık yapan birine iltifat, hırsızlığa iltifat anlamına gelmez mi? Bu tarikatların ülkeye verdiği zarar, yani yalan ve iftira din yorumlarıyla topluma akıttığı zehir, hiçbir kötülükle kıyaslanamayacak kadar büyük bir tehlikedir. Diğer taraftan asıl soru şu: Sizin gerçek yüzünüz hangisidir? Bize söz verdikleriniz mi gerçek, yoksa bu tarikat liderlerinin cenazelerinde onlara yaptığınız övgü ve iltifatlar mı? Hangi sözünüze inanacağız? Muhtemelen bütün bu tuhaf davranışları üç beş oy için yapıyorsunuz. Oy için her şeyi yaparım, herkese göz kırparım, en sorunlu insanları bile gerekirse yüceltirim gibi yüzeysel tavırlardan vazgeçin. Bu hareket ve karakter insanın onuruna yakışmayan ve geleceği olmayan bir ahlaklıdır. Bu tür siyaset anlayışının toplumda bir karşılığının olmadığını görmemiz gerekir. Kaldı ki tüm bunları oy için yapmanız bile akıl ve mantığa aykırı bir durumdur. Çünkü bir çok araştırma şirketinin araştırmasına göre “Laik, özgür ve hukuk devletinde yaşamak

istiyorum” diyenlerin oranı yüzde yetmiş beş iken, “Laiklik bizim için önemli bir değerdir” diyenlerin oranı yüzde 90’larda olduğunu görüyoruz. Niçin laiklik ve özgürlük gibi değerleri önemseyen önemli çoğunluğun değil de, çok daha küçük bir grubun ilgisini çekmek sizin için çok daha önemli oluyor? Kaldı ki siyasetçi toplumun peşinden koşan değil, toplumu dönüştüren kişi olmalıdır. Bu tarikat liderlerinin ölümüne duyduğunuz üzüntünüz kadar cesaretiniz olsaydı ülkemiz bu halde olmazdı.

Cesaret, ona buna en ağıdalı sözlerle laf etmek değil, inandığı değerlere toplumu da inandıracak kararlılığı göstermektir. Tekrar edelim: Kimse sizden bu insanlara hakaret etmenizi, bu kişilerin girdabına yakalanmış insanları incitmenizi beklemiyor. Beklediğimiz, ilkeli olmanız, kötülüğü yüceltmemeniz, vaat ettiğiniz politikalarınıza uygun yaklaşımlar göstermeniz. Dahası, bu tarikatların hastalıklı bir din yorumuyla toplumu zehirlemesinin önüne geçmek için bu yapılarla, bu yapıların temsilcileriyle aranıza mesafe koymanız.... Kısacası sizden dürüst, ilkeli, kararlı bir siyaset bekliyoruz. Aksi halde gerçekten hangi değerleri savunduğunuzu anlamıyoruz... (Levent Gültekin)

Mahmut Ustaosmanoğlu tarikatını övmek için şöyle diyor. Efendi babam (şeyh Ali Haydar) dedi ki, ahirette melekler bir kişiyi tutup cehenneme götürürken, o kişi “ben Nakşibendi tarikatının Hâlidî kolundanım” derse, onu hemen serbest bırakırlar. Şimdi Mahmut Ustaosmanoğlu’na sorulması gerekenler. Yüce Allah o adamın hangi tarikattan olduğunu bilmiyor muydu? Yüce Allah’ın cehenneme gönderdiği bir kişiye melekler nasıl serbest bırakıyorlar? Diyelim ki bıraktılar, o kişi cennetlik mi oldu? Yani yüce Allah o kişiyi cehenneme göndermekle hata mı etti? Dolayısıyla bu sorular Mahmut Ustaosmanoğlu’nun anlattığı şirkin kendi tarikatını övmek için olduğunu ortaya koymaktadır.

“Allah Namaz Kılıyor”

Diyor ki: “Allah namaz kılar. Allah gibi kim namaz kılabilir? Asıl kendisine layık olan namazı kendisi kılıyor. Ya biz? Çok dikkat

ederek kılsak bile Allah'ın kıldığı namazın suretini kılmış oluyoruz. Demek ki zâtı pâki subhaniye hem abid (ibadet eden) hem mabut (ibadet edilen) dir. (Sohbetler c.6- s. 199)

Mahmut Ustaosmanoğlu kitaplarını kutsamak için Allah Resulu ile görüştüğünü iddia ediyor. Aynen şöyle diyor. “Ruhul Furkan tefsirinin bir benzeri bulunmamaktadır. Onu okuyan kişinin diğer kitapları okumasına gerek yoktur. Ruhul Furkan tefsirini yazmayı bize Allah'ın Resulu emretti.” (Özlü Sözler s. 84) Mahmut Ustaosmanoğlu Allah Resulunun emriyle kitap yazdığını söyleyerek, hem yeni hadis uyduruyor, hem de Allah Resulunu yalanına alet ediyor. Kur'an'da ölülerin dirilerin yaptıklarından habersiz oldukları yer almaktadır. Yüce Allah'ın bir sorusuna karşı İsa (a.s) şöyle cevap veriyor.

مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

“Ben onlara, sadece bana emrettiğin şeyi söyledim: Benim de Rabbiniz, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin (dedim.) Aralarında bulunduğum sürece onlara şahit (ve örnek) idim. Ama beni vefat ettirince, artık üzerlerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sadece sen, her şeye hakkıyla şahitsin.” (Mâide- 117)

Mahmut Ustaosmanoğlu aracılık inancını İslam'a sokmaya çalışan bir sapkındır. Aynen şöyle diyor. “Eğer sen bir şeyhe bağlanmadan bin sene kendi başına Allah'a kavuşmak için inleyip dursan da, böylece o Mevlâ Tealayı bulman mümkün değildir. (Ruhul Furkan c. 1-s. 81)

Mahmut Ustaosmanoğlu uydurma bir rivayete dayanarak ölülerden yardım istemeyi caiz gören bir batınıdır. Diyor ki:” İşlerinizde ne yapacağınızı şaşırdığınızda kabir ehlinde yardım isteyiniz.” (Ruhul Furkan c.2- s.82) Şöyle devam ediyor. Ebubekir'e varıncaya kadar bütün silsileden yardım istemeyi âdet edinin. Allah'ın Resulunun huzuruna vararak ondan da yardım isteyin.” (Ruhul Furkan

c.2- s. 86) Halbuki ölümlerden yardım istemek Kur'an tarafından şirk olarak görülmüştür. Yani Allah'ın yanı sıra ilah edinmek demektir.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَى بِهِ بُدُوبِ عِبَادِهِ
خَبِيرًا

(Ey Nebi!) Sen, ölümsüz ve daima diri olana (Allah'a) tevekkül et. O'nu her türlü övgüyle yücelterek tesbih et. Kullarının günahlarından sadece O'nun haberdar olması yeter!" (Furkan- 58)

وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
وَهُمْ عَنْ دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ

“Allah'ın yanı sıra kıyamet gününe kadar kendisine cevap vermeyecek şeylere davet edip yakarandan daha sapkın kim vardır? Oysa onlar, bunların tapınmalarından habersizdirler.” (Ahkaf-5) Mahmut Ustaosmanoğlu müritlerine kendisine rabita yapmalarının yolunu açıyor.

Aynen şöyle diyor. “Şeyhin şeklini hayal etmek, düşünmek, hakkın yani Allah'ın zikrinden daha faziletlidir.” (İrşâdul Müridin 3. baskı-s. 124) Aslında şeyhin suretini hayal etmek ve onu düşünmek hulul inancından kaynaklanmaktadır. Yani şeyhi Allah yerine koymaktır. Mahmut Ustaosmanoğlu kendisine kulluk ettiriyor.

Diyor ki: Bir mürit, mürşit için, niye emrediyor, niçin yasaklıyor? derse mürit olamaz. Çünkü inat ediyor, inatla bu iş olmaz.” (İrşâdul Müridin- s. 171) Mahmut Ustaosmanoğlu, şeyhin her sözüne sorgusuz sualsiz itaat etmek gerektiğini söylüyor. Halbuki din adamlarının sözlerine kayıtsız şartsız itaat edenler onları Rab edinmiş olurlar. (Tevbe-31)

CÜBBELİ AHMET

Rahmân ve Rahim olan Allah Kur'an'ı Mübin'de şöyle buyuyor. “Ey iman edenler! (Biliniz ki), hahamlardan ve rahiplerden bir çoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve insanları Allah'ın yolundan engellerler. Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azap vardır. (Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp da bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün onlara denilir ki: “İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yapmakta olduğunuz şeylerin azabını tadın.” (Tevbe-34,35)

“Allah, kendilerine kitap verilenlerden, “ Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz” diyerek söz almıştı. Onlar ise bu emri kulak ardı ettiler, onu az bir değer ile değiştirdiler. Yaptıkları alış veriş ne kadar kötü olmuştur.” (Âli İmran-187) Cübbeli Ahmet merdiven altında gayri resmi çalışan kurnaz bir pazarıcı. Piyasanın ihtiyacına göre anında cevap veren bir din tüccarı. Ancak onun elinde diğer tüccarlarda bulunmayan önemli bir malzeme var :

“Din! Onu ve benzerlerini köşeye sıkıştırmak, mahcup etmek, özür diletme zorunda bırakmak mümkün değil. Uydurma din her sıkıştırmadan kurtulmanın yolu ve ilkesizliğin en sağlam kılıfı. Rivayet dini, istisnasız her rezilliğin izahını yapabilecekleri, islam dışı eylemlerini bir anda sevaba dönüştürecek sihirli bir değnek. Yani her ahlaksızlığı yapabilmek için beşer üretimi olan ve patent

hakkını ellerinde tuttıkları bir dine ihtiyaç vardı. Öyle de oldu. Emevilerle başlayan süreçte mezhep ruhbanlığının ortaya çıkmasıyla dinin ticarileşmesi arasında bir birini doğuran bir ilişki bulunuyor. Kur'an'ın metnini değiştiremiyorlar ama onda olmayan ticari metaya dönüştürdükleri bir çok malzeme ortaya çıkardılar.

Cübbeli'nin akademik versiyonları Nihat Hatipoğlu, Mustafa Karataş, Ramazan Ayvalı, Cevat Akşit bunu Ehli Sünnet için yapıyor. Amaç farklı araç aynı. Tüccar ve Cübbeli kelimeleri yan yana durduğunda herkesin aklına onun pazarladığı din geliyor. Cübbeli Ahmet kelimenin tam anlamıyla din alıp satan bir dinci, kurduğu şirket Cübbeli Ahmet ürünleri (CAH) satıyor. Kabir azabından koruyan kefen, yangında yanmama başta olmak üzere her türlü hastalığı, kaza- belayı uzaklaştıran “peygamber” nalını, “peygamber” sakalı yıkanmış içme suyu gibi liste uzayıp gidiyor. Su için paketlenme tesisi bile açtığını kayıtlara geçirip kefen ve nalını pazarlama taktiklerinden bahsedelim. Kefene Allah'ın isimlerini yazıyor ama pahalı hammadde kullanıyor, anlayacağınız malzemeden çalmıyor.

Pazarlama esnasında diyor ki: “Diğer kefenler imamların elinde kalıyor yani dayanma gücü çok zayıf, kumaş çürük” Ama Cübbeli'nin kefen dokuması çok sağlam, ceylan derisi ya da Kâbe örtüsüne yazılması lazım. Benim var ama herkese Kâbe örtüsü bulmak mümkün değil. Ceylan derisine yazdık, gerçek misk ve safranla yazılması gerekiyor. Onlar da ne kadar pahalı biliyor musunuz? Cübbeli Ahmet, stok maliyetine satılmayan ürüne de katlanmak istemiyor. “Peygamber” nalınları için ön ödeme ve sipariş şartı koyuyor. Eee gemin batmasın, evin yanmasın! istiyorsan maliyetine katlanacaksın. Din ve iman tüccarı Cübbeli, en büyük vurgununu Fadıl Akgündüz (Jet Fadıl) la ortaklığından vuracaktı. Ancak evdeki hesap çarşıya uymadı. Beklediği gibi Fadıl yine battı. Kendisini savunurken söylediklerinden anladığımıza göre iki daire karşılığında Jet Fadıl'ın vurgununa eyvallah demiş.

Diyor ki: “Fadıl Bey'in otelinden yer alın demedim. Sadece fetva soranlara caizdir dedim. Sen enayilik ettiysen bende enayilik ettim,

benim de birkaç dairem gitti” demesi sizi yanıltmasın, temel atma töreninin şeref konuğu ve kutsayıcısı olarak başrolde bulunuyordu. Bu arada Fadıl Akgündüz’ün tutuksuz yargılandığı dolandırıcılık davasında mağdur avukatları başka bir iddiayı ortaya attı.

Avukat, Jet Fadıl’ın Marmaris’teki otelinde tatil yaptırdığı Cübbeliyi gizlice kaydettiği ve görüntülerle şantaj yaptığını öne sürdü. Mahkeme yargılamanın konusu olmadığı için CD yi işleme koyamadı. Fuhuş iddiaları Cübbeli Ahmet’in başını sıklıkla ağrıtıyor. Bu yüzden tutuklandı ve yargılandı. Bir zamanlar internete düşen görüntülerin komplo olduğunu öne sürse de mahkemede Özbek bir kadınla nikahlandığını ve kamera görüntülerinin internete düşürüldüğünü itiraf etti.

Görüntülerin kendisine ait olduğunu ve bunu inkar etmediğini belirten Cübbeli, cemaatine madde madde ben değilim diye açıkladı. Ancak mahkemede “ben ilk günden beri inkar etmedim” dedi. Görüntülerdeki kadını nikahlayıp sonra boşadığını yazan Emine Şenlikoğlu da doğruluyor ve ekliyordu: Savcıya dedim ki, ne olur, Allah aşkına serbest bırakın o alışkındır böyle sık sık nikah yapmaya ama kesinlikle kadın satışına bulaşmaz.” Acarkent’teki yüzme havuzlu villasını savunurken “yüzmem lazım ama harama bakmak için denize umumi havuzlara gidemiyorum. Erkek havuzları bile haram” diyor. Malta’da bikinili kadınlarla birlikte yüzerken yakalanınca “Avret yerleri açık olarak denize girmek yasaktır. Ben haşemalırım. Bunda ne mahzur var” diyerek çark ediyör.

Konfor yaşantısını “Allah nimetini kulunun üzerinde görmek ister” uydurma hadisiyle savunuyor. Aslında Cübbeli Ahmet isterse lüks ve konfor içinde yaşayabilir. Ameli günahları onunla Allah arasında, karışma hakkımız yoktur. Esas sorun, din ticareti yapmasında, Allah ile insanları aldatmasında, Allah Resulü’ne uydurma rivayetler yoluyla hakaret etmesinde, Allah’ın dinini, her türlü günahı, suçü örtbas edebileceği bir örtü olarak kullanmasında.

HULÛLİYYECİ BATINÎLERİN TEFSİR ANLAYIŞLARI

Salatın manası: İmama dua etmek,

Zekâtın manası: Müsait olanları ilme teşvik etmek,

Orucun manası: Zâhir (şeriat) ehlinden ilmî (hulûl inancını) saklamak, onlar sır vermemek,

Guslün manası: Ahdi yenilemek, sadık olmak,

Cimânın manası: Batına ahdi olmayanla konuşma,

Zinanın manası: Ahdi olmayan kimseye ilmi ilka etmek,

Teyemmümün manası: İzin verilen kimseden ilim almak,

Haccın manası: İmamı (önderi) veya türbesini ziyaret etmek,

Kâbe'nin manası: Elçi

Bâb (İlmin Kapısı): Ali

Safa manası: Ali

Mikat manası: İmam

Telbiyenin manası: Dâiye İcabet (Yunus, Celâleddîn-i Rûmî, Ahmet Yesevî, İbnü'l-Arabî daidirler.)

Nar (ateş) manası: Zâhir ilme, teklifler sebebiyle bedenlerin sıkıntı çekmesi,

Nûh Tufanı manası: Zâhir (şeriat) ehlini boğan sıkıcı ilim,

Sefine (Gemi) manası: Davet'e (hulûl inancına) icabet edenleri koruyan sığınak,

Nar'ı İbrahim manası: Nemrud'un gazabı,

Denizin yarılması: Musa'nın ilminin bölümlere ayrılması,

Şeytanlar Manası: Zâhir şeriat ehli,

Cennet kapıları: Bâtın (hulûl) ilminin dereceleri,

Ölüleri diriltmek: Cahillere hulûl inancını öğretmek,

İblis ve Âdem: Ebû Bekir ve Ali,

Ye'cuc ve Me'cuc: Şeriat ehli,

Cebrail manası: Fa'al akıl,

Kible manası: Önder (imam)

Mazmaza, İstinşak: Hücetten hakiki (hulûl) inancını ve ilmini almak,

Meyte manası: Ruhsuz şeriat ehli,

Haram kan: Haram olan şüphe,

Domuz eti: Münafık,

Munhanika (boğulmuş leş): Ahdi bozmak,

Mevkuze (vurulup öldürülmüş leş): Dâi'ye vurulan değnek,

Mutereddiye (yüksek yerden yuvarlanıp ölmüş leş):

Kur'an'da geçen bütün olumsuz kavramları hep bu şekilde tevil ederler. "Ehli Beytim Nûh'un gemisi gibidir. Ona binen kurtulur." gibi uydurma yüzlerce rivayetten dolayı Şîa, ehl-i Sünnet'i İslâm dairesi dışında görürler.

Eş-Şeceretu'l-Mel'une (Kur'an'da lanetlenen ağaç İsrâ 60): Beni Ümeyye

Fahşa manası: Ebû Bekir

Münker manası: Ömer

Bağy manası: Osman

Hamr ve Meysir (içki ve kumar): Ebû Bekir ve Ömer

İhtilam manası: Ehil olmayan bir kimseye (şeriat ehline) sır vermek. Yani kendi aralarında konuştuıkları hulûl inancına ait kelimeleri tevhid ehlinin yanında konuşmamak. Bu gibi örnekleri daha pek çok arttırmak mümkündür. (Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Telbîs-u İblis)

Tefsir tarihinde ilk sapma hareketinin Şîa'nın bazı kolları arasında ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu fırkanın "Bâtınıyye" ortak çatısı altında birleşen çeşitli kollarının yapmış oldukları yorumların İslâm'ın temel ilkeleri ve Kur'an'ın tevhid ruhu ile bağdaşması asla mümkün değildir. Zehebî, Kur'an'ı sûre sûre ve âyet âyet baştan sona kadar inceleyen müstakil bir Bâtinî tefsire rastlamadığını ve böyle bir tefsirinin varlığına dair bir şey duymadığını söyler. Ancak yaptıkları te'villerle ilgili, çeşitli kitaplarda zikredilen bilgiler, onların Kur'an anlayışları hakkında bize net bir fikir vermektedir.

Mustafa Öztürk, bazı âyetlerle ilgili istihraclar yaparken cifri ve ebced hesaplama yöntemlerini kullanan Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Kâşânî (Ölüm: H.730, M.1329), Niyâzi Mısri (Ölüm: H.1105, M.1693) ve Said Nursî (Ölüm: H.1960) gibi müellifleri, bu istihraclarında kullandıkları yöntem açısından Şîu Bâtinîlerle aynı kategoride değerlendirir. Özellikle Mısri ve Nusri'nin yaptıkları te'villeri "tipik birer bâtinî te'vil örneği" diyerek tarif eden Öztürk, Kur'an'ı yorumlamada bir yöntem ve sistem anlamındaki Bâtinîliğin, salt bir fırkaya özgü bir hususiyet olmayıp, fırkalar ve mezhepler üstü bir olgu ve ahlak, aynı zamanda bir inanç olduğunu ifade eder. (Mustafa Öztürk, Kur'an ve Aşırı Yöntem Tefsirde Bâtinîlik ve Bâtinî Te'vil Geleneği, Kitabiyat)

İmâmiyye ve İsmâiliyyenin sırf Şiî oldukları için mahkûm edilip, Niyâzî Mısırî ve Said Nursî'nin yine sırf Sünnî oldukları için mazur gösterilmeye çalışması tamamen mezhebî ve ideolojik kaygıların ve korkaklığın sonucudur. Kur'an her hangi bir fırka, ekol veya şahsın kendine özgü fikir ve çıkarlarını tashih etmek için gönderilen bir kitap olmadığına göre, İslâm'ın temel ilkelerine ve ilâhî mesajın ruhuna aykırı anlayış ve inançları, Allah'a rağmen Kur'an'a söylemeye veya zorla onaylatmaya çalışmak hulûliyecî ve Şiî Bâtınîler için ne kadar yanlışsa, Sünnîler içinde o kadar yanlıştır. (Mustafa Öztürk, Kur'an ve Aşırı Yorum) Öztürk ayrıca Mısırî'nin eserlerinde, Hasan ve Hüseyin'i Resul ilân ettiğini de belirtmektedir.

Gerçek bilginin kaynağının masum imamlar olduğu inancını benimseyen hulûliyecî Bâtınîlere göre, Allah masum imamların bedenine hulûl eder ve evreni onlar vasıtasıyla yönetir. Onlara göre Resuller küllî akıldan taşan manaları alır. Zâhiri bir söze dönüştürür ve insanlara aktarırlar. Kur'an'ın iç anlamına (bâtın) vakıf olanlar nezdinde, onun dış anlamının (zâhir) gerekli olmadığını, yani onun bâtın anlamının zâhirini hükümden düşürdüğünü, zâhirin sadece bir görünüşten ve bir kabuktan ibaret olduğunu iddia ederler. İç anlam ise meyvenin içi gibidir ve ancak bir imamın öğretmesiyle bilinir. Kur'an'ın bâtınî anlam ve din ahkâmı, ancak hatadan münezzeh ve yanlış yapmayan masum bir imamdan öğrenilmelidir. (Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, a.g.e.) Hulûliyecî Bâtınîlere göre, Allah'ın sevdiklerine, İmamlara ve Bablara (Allah'a ulaştıran kapılar) hiçbir ibadet farz kılınmadığı gibi, hiçbir şey de haram kılınmamıştır.

Onların zâhiri ibadetleri yapıyor görünmeleri yanlış anlaşılmalara ve fitnelere sebebiyet vermemek içindir. (Muhammed Şerefüddin, Bâtınîlik Tarihi) Sadakaları Kur'an'da sayılan sekiz sınıf insan yerine şeyhe ve pîre verme, zamanın ezeliyetine inanma, şeriatta necis diye bir şeyi kabul etmeme, gibi sapkınlıklar da yine bu grubun özellikleridir. (Celal Kırcı, İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'an'a Yönelişler) Kur'an'da tasvir edilen cennet nehirlerini (Muhammed 15) şu şekilde te'vil etmişlerdir:

Sütten ırmaklar, ilim madenleridir. Süt bâtın ilmidir. Keşif olan cismin hayatı, anne memesinden emilen süt olduğu gibi, latif olan ruhun gıdası da muallimden ilmî süt gibi emmektir.

Şaraptan ırmaklar zâhir ilmidir.

Süzme baldan ırmaklar, bâtın ilminin hüccetler ve imamlardan alınan özel kısmıdır. (Zehebî, et-Tefsir ve'l-Müfessirun)

Aynı şekilde elçilerin gösterdiği mucizeleri, vahyin gelişini, gökten meleklerin inişini, semâda meleklerin, yeryüzünde şeytanların bulunuşunu; Âdem, Ye'cuc-Me'cuc gibi kavramları inkâr ederler.

Kur'an'ın zâhirini inkâr eden Bâtinîler "Ve Süleyman Davud'a vâris oldu." (Neml 16) âyetini "Süleyman imamdır. Nebi'nin ilmine vâris olmuştur." şeklinde yorumlamışlardır.

Onlara göre Nûh tufanı, bâtın ilmine şüphe ile bağlananların boğulduğu ilim tufanıdır.

Sefine (Nûh'un gemisi) davete icabet edenlerin korunacakları barınaktır. İbrahim'in ateşi, hakiki ateş değil Nemrud'un gazabıdır.

Musa'nın asâsı, sihirbazların şüphelerini yutan hüccetidir.

Deniz âlimdir. Denizın yarılması, Musa'nın ilminin onların içinde kısımlara ayrılmasıdır.

Bulutun gölgelendirmesi, Musa'nın onları irşad etmesi için imam tayin etmesidir.

Menn (kudret helvası) gökten dâi için inen ilim, selva (bildircin eti) ise dâinin kendisidir.

Çekirge, kımıl ve kurbağa, Musa'nın onlara musallat olan soruları ve onları ilzâm etmesidir.

Süleyman'ın sahip olduğu cinler o zamanın Bâtinîleridir. Çalıştırdığı şeytanlar ise, meşakkatli amellerle mükellef olan zâhirilerdir.

İsa'nın ölüleri diriltmesi, bâtın ilmiyle cahilleri ihya etmesidir. A'ma olanlardan bu hastalığı gidermesi, dalâlet körlüğünü gidermek;

abras hastalığını gidermesi ise, hakkı göstererek küfrü gidermektir. (Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, a.g.e, s. 97)

Onlara göre cennet, bedenlerin dini sorumluluklardan uzak olması, cehennem, şeriata bağlanmak ve onun yükleri altına girmektir.

Allah'ın çıkaracağı dâbbe, her zaman ilmini açıklayan bilgindir.

Sur'a üfleyen İsrail, ilmiyle kalplere üfleyip diriltlen imamdır.

Cibril, faal akıldır ve bütün varlıklar ondan feyz alır. Kalem, akl-ı evveldir.

İbrahim'in gördüğü yıldızlar, Ay ve Güneş; nefis, akıl ve Vâci-bu'l Vücut'dur. Âdem, Ay; Yusuf, Zühre; İdris, Güneştir.

Bâtinî düşünceye göre Kur'an'da geçen namaz umum içindir. Bu namazdan asil kastedilen bildiğimiz namaz değil, imam ve yardımcılarına itaat etmektir.

Beş vakit farz namaz, dört usul ve bir imam olmak üzere beş hududa işaret eder. Bu beş unsur imamın yanı sıra var olan Akıl, Nefs, Natık ve Esas'tır. Namaz, Bâtinîlerin sırlarını bilmek; Oruç, bu sırları gizlemek ve imamın sırrını (şeriata aykırı inançlarını) korumak; hacc, kendilerince kutsal saydıkları imamı veya türbesini ziyaret etmektir.

Çünkü İmam (şeyh, efendi, gavs, kutub, insan-ı kâmil, mürşid-i kâmil) içerisinde Allah'ın bilgisinin ikamet ettiği bir ev gibidir.

Ka'be Nebî, Bab Ali, Safa Nebi, Merve Ali'dir. Telbiye dâiye icabet etmek.

Yedi şavttan oluşan tavaf ise Yedi İmam'ı tamamlayana kadar Muhammed'i tavaftır.

Zekât ise, mezhep mensuplarına bilgi dağıtmaktır. Yine Bâtinî anlayışa göre, Kur'an'da geçen domuz eti, münafık; şarap ve şeytan, Ebû Bekir; kumar ise Ömer'dir.

Keza Âdem, Ali; İblis Ebû Bekir'dir. Ebû Bekir, Ali'ye secde ve itaat etmekle emrolunmuş fakat büyüklenerek bunu reddetmiştir.

Hadislerde geçen Deccal, Ebû Bekir'dir. Bir gözü kördür. Zâhiri görür ama bâtını görmez.

Zina, sırları (hulûl inancını) başkalarına yaymak ve bâtın ilim nutfesini ahdi olmayana (yabancılara, hulûl inancına sahip olanlara) ilka etmektir.

Cünüb olma hali, müstecip olan kişinin, hak edecek rütbeye yükselmeden sırrın kendisine ifşa edilmesine çalışmasıdır.

Gusül, bunu yapanın ahdini tazelemesidir.

Tuhur, İmama tâbi olma dışında her türlü inançtan (Ebû Bekir, Ömer, Âişe ve Hafsa'dan) teberi edip temizlenmektir.

Teyemmüm ise dâi veya İmam'a görünmek için Me'zundan izin almaktır. (İbnü'l Cevzi, a.g.e, s.97)

Yine Bâtınîlere göre, Kur'an'da geçen Harun, Ali; Cibb ve Tağut, Ebû Bekir ve Ömer'dir.

İsrailoğulları, dört kişi (Selman, Ebuzer, Mikdat ve Ammar) dışında bütün sahabilerdir.

Küfür, fusuk ve isyan'dan maksat, Ebû Bekir, Ömer ve Osman'dır.

İnkâra saplanan ve iman etmeyen Nûh (a.s.)'in hanımı ile Lût (a.s.)'in hanımından maksat, Nebinin eşleri. Âişe ve Hafsa'dır.

İbnü'l Cevzi (Ölüm: H.579, M.1201), İbn Âkil'in (Ölüm: H.513, M.1119) "İslâm Bâtınîler ve Hulûliyeciler denen iki taife arasında yok oldu." sözünü nakleder. Ona göre Bâtınîler, iddia ettikleri delilsiz tefsirleriyle dini hükümleri iptal etmiş, dini vecibeleri ortadan kaldırarak kendi bozuk görüşlerini ikâme ettikleri için âdeta Kur'an'ın içini boşaltmışlardır.

ALLAHIN VARLIğI MI, BİRLİğİ Mİ?

Kur'an akla hitap ettiği ve Kur'an'da anılan varlıklar ve olgulardan bahisle, aklın, yaratanın varlığını! itiraf etmesi gerektiği söylenmek suretiyle, bir müminin Allah'ın varlığını ispat etmek yani akılla temellendirmek istemesinin, tabii bir durum olduğu, hatta Allah'ın birliğini ispat etmek için, önce onun varlığını ispat etmek lazım geldiği öne sürülebilir ve peşisıra Kur'an'dan birçok âyette de delil olarak zikredilebilir. Peki gerçekten de Kur'an bu tür bir delillendirme tarzını teyit etmekte ve kendisine iman edenlerin böyle bir teşebbüste bulunmalarına izin vermiş midir?

Kur'an'da sık sık anılan, doğadaki varlıklara ve olgulara; mesela, kuşlara, develere, ağaçlara, güneşe, aya yıldızlara, vb. birçok nimete yapılan atıflar, Allah'ın varlığını, var olduğunu ispat(!) etmek için mi anılmakta, insanların yaratılış safhaları, güneşin doğup batması, gökyüzünü yıldızların süslemesi, yağmurun yağması, doğadaki çeşitli bitkilerin yetişmesi, insanların gerek toprağın bitirdiklerinden, gerekse hayvanların etlerinden, sütlerinden istifade etmeleri gibi olaylara Allah'ın varlığını, var olduğunu ispat (!) için mi dikkat çekilmektedir? Yani bu bağlamda anılan âyetler, yüce Allah'ın varlığının delilleri olarak mı inzal edilmişlerdir? Bizim bu sorulara cevabımız, olumsuzdur. Çünkü bu bağlamda anılan âyetlerin tamamı, ya yüce Allah'ın kudreti dolayısıyla birliği (tevhid) ya da öldükten sonra dirilme ve kıyamet günü hakkındadır.

Kur'an'da doğrudan Allah'ın varlığına delil olması için indirilen tek bir âyet yoktur. Dolayısıyla Kur'an'da yüce Allah'tan söz eden âyetlerin büyük çoğunluğu O'nun sıfatlarını konu edinmiştir. Bu âyetlerde özellikle "tevhid" üzerinde önemle durularak Allah'ın şeriki ve benzeri olmadığı ifade edilir. Bütün bu açıklamalar neticesinde Kur'an'da Allah'ın varlığının tartışma konusu yapılmadığı, her şeyin delili olanın kendisine delil getirmeye ihtiyaç duyulmadığı ve bu bağlamda "delil" diye anılan âyetlerin de kudretini idrak edemedikleri için Allah'ı şirk koşanlara, kulluklarını sadece ona özel kılmayanlara hitaben (varlığı hakkında bir münakaşa'ya kapı açmaksızın) inzal edildiği ve fakat buna rağmen tevhid ve ahiret hakkındaki bu âyetlerin Allah'ın varlığını ispat için delil olarak "kullanıldıkları" söylenebilir.

Kur'an'ın indiği coğrafyanın halkları olan müşriklerin, Yahudi ve Hristiyanların yüce Allah'ın varlığı konusunda bir şüpheleri yoktu. Yani onlar yüce Allah'ın varlığını kabul etmede bir sorun yaşamıyorlardı. Onlar ile yüce Allah arasında tek sorun araya evliya ve ilahlar yani araçlar koymaları idi. Dolayısıyla tek sorun göklerde ve yeryüzünde bulunan hüküm ve hakimiyeti, dinde ise dini Allah'a özel kılmamaları idi.

6. BÖLÜM: *KUR'AN'A GÖRE ŞİRK VE TEVHİD*

TEVHİD'İN ÖNEMİ

İslâm medeniyetinin ve bütün Nebilere indirilen hakkın temeli tevhiddir. “Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona “Benden başka ilah yoktur. Şu halde sadece bana kulluk edin.” diye vahyetmiş olmayalım.” (Enbiyâ 25) Yani Allah her şeyin tek, mutlak ve üstün yaratıcısı olduğu konusunda hiçbir şüphenin olamayacağıdır.

İnsana İslâm kimliğini kazandıran, bütün ahlaki unsurları bir araya getiren ve mü'minleri medeniyet adını verdiğimiz birleşik ve organik bir gövde haline getiren en önemli olgu tevhiddir. En basit bir tanımla ifade etmek gerekirse “tevhid” Allah'tan başka hiçbir ilâhın olmadığına “imân etmek, kanaat getirmek, Allah'a güvenmek ve şahitlik etmektir. Bu olduğunda, bu olumsuz cümle İslâmiyet'in içindeki en büyük ve en zengin manaları ve gerçeği bünyesinde taşır.

Bazen, bütün bir kültür, bütün bir medeniyet veya bütün insanlık tarihi bu cümleyle sıkıştırılmış olur. İslâm dininin bütün çeşitlilik, zenginlik ve tarihi, kültür ve eğitim, ilim ve medeniyeti, fikir ve marifeti bu cümlenin içindedir. Allah'tan başka ilâh yoktur, güvenilecek merci, yardım edebilecek güç, şefaet edecek kudret yoktur. Din ve hüküm olarak Kur'an'dan başka kaynak yoktur.

İnsanları sadece Allah'tan indirilen vahiy bağlar, insanlar sadece vahiyden sorumlu olacaklardır. Gerçek, genel manasıyla iki sınıfa ayrılır: İlâhî ve ilâhî olmayan, yaratan ve yaratılan, ilk sınıf yalnızca bir tek elemana sahiptir. Mutlak ve muktedir olan Allah, yalnız o gerçek ilahdır. Ezeli ve ebedidir. Eşi ve benzeri yoktur. Yardımcı ve aracından münezzehtir olarak vardır ve öyle kalacaktır.

İkinci sınıf ise zamanın, mekânın, tecrübenin, yaratıkların düzenidir. Bu, bütün yaratıkları, eşyaların dünyasını, bitkileri ve hayvanları, insanları, cinleri ve melekleri, şeytanları, gökleri ve yerleri, cenneti ve cehennemi, görülen ve görülmeyenleri ve yaratıldıklarından beri tüm mahlûkatı içine alır. Yaratıcının ve yaratılanın ikili yapısı, varlıkları ve vazifeleri gibi oluşları dikkate alındığında muhakkak ve mutlak olarak birbirlerinden farklıdır. “Onun benzeri hiçbir şey yoktur.” (Şûrâ 11) Dolayısıyla birinin diğeriyle birleşmesi, kaynaşması, karışması ya da diğeriye sızması asla mümkün olmaz. “Allah Samed'dir.” (İhlas 2)

“Samed, Allah'ın mutlak ve mükemmelliğini ifade eden bir sıfattır. Hiçbir dile birkaç kelimeyle çevrilemez. Hem “her şey kendine muhtaç olup kendisi hiçbir şeye muhtaç olmayan” hem “ilk sebep ve son gaye” veya öncesiz ilk, sonrasız son hem “eksilmeyen ve artmayan” hem “evrenin eşsiz sahibi” manalarına gelir. Kelimenin türetildiği Samd'ın kök anlamı “güç” (el-kuvve) ve “cazibe kaynağı, merkezi” (el-cem) dir.

Tabiatın ve kâinatın çetin şartlarına direnen yekpare ve som kayaya Samed denir. Yani zamana direnen, daim ve baki olan parçalanmayan demektir. Yani deliksiz, gediksiz, eksiksiz, noksansızdır. Ne bir şey girer, ne bir şey çıkar. Bu mana üflenen “ruh”un “Allah'tan bir parça” olduğu düşüncesini dışlar. Birçok otoriteye göre Samed “iç organları olmadığı için yeme ve içmeye muhtaç olmayan” demektir. Yani ölümlü olmayan ve yaratıkların hiçbirine benzemeyendir. Sözün özü: Allah'ın mutlak mükemmelliğini ifade eder. Es-Samed ismi, Allah'ın bir şeye girdiği (hulûl) ve bazılarının tanrıyla birleştiği (ittihad) türünden her türlü akideyi, sapmayı kökten reddeder.

(Mustafa İslâmoğlu, Gerekçeli Meal, İhlas Sûresi) Ne yaratıcı yaratılmış bir forma girer, dönüşür, ne de yaratılmış olan her hangi bir şekilde ya da yolla kendini yaratıcının üstüne çıkarabilir, ne de eşit veya ona benzeyebilir. “Allah bir beşerle ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip izniyle ona dileğini vahyeder. O yücedir, hâkimdir.” (Şûrâ 51) Bu anlattığımız iki düzen arasındaki münasebet âyette geçtiği gibi ancak fikrî olabilir. Bunun insandaki referans noktası da anlama, akletme ve tefekkür melekesidir.

Bir organ ve bilgi deposu olarak anlama ve kavrama, bilmeye ilişkin bütün fonksiyonları, mesela hafızayı, hayal gücünü, muhakemeyi, gözlemi, sezgiyi, kavramayı ve bunun gibi duyguları içine almaktadır. Bütün insanlar anlama yeteneğine sahiptirler. Kabiliyetleri, Allah'ın iradesini, şu yollardan biriyle ya da her ikisiyle anlaşılabilmesine yetecek kadar kuvvetlidir. Doğrudan Allah'ın insan vahyi ve Allah'ın yaratıştaki nizamı veya “Allah'ın evrene yüklemiş olduğu kanunlar” gibi. Yani bu prensip Allah ve insanın mutlak etnolojik ayırımına, onların enkarnasyon, tanrılaştırma ya da birleşme yoluyla tek hale gelmelerinin (hulûl-ittihad) imkânsızlığına işaret eder.

Bununla beraber, bu prensip, Allah ile insan arasında bir bağlantı kurulabileceğini inkâr etmez. (Şûrâ 51) Aynı zamanda, insan yaratıkları müşahede ettiğinde, onların niçin ve nereye gittiğini düşündüğünde ve onların önem verilmesi gereken bir yaratıcısı, planlayıcısı ve koruyucusu olduğu sonucuna vardığında olduğu gibi akıl ve sezgi yoluyla bağlantı imkânını da göz ardı etmez. “Göklerin ve yerin hükümranlığına (inceliklerine-hassas dengelerine) Allah'ın yarattığı her şeye ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakmıyorlar mı! O halde Kur'an'dan başka hangi söze inanacaklar?” (A'râf 185) Yoksa tevhid insanı ilahlaştıran veya Allah'ı insanlaştıran, Yunan, Roma, Hindi, Budist, Hristiyan ve bazı Tasavvuf erbabı olsun, teoriden ayıran, Allah'ı insandan uzaklaştıran bir ayırım olmuş olur. “Biz insana şah damarından daha yakınız.” (Kaf 16) Göklerin ve yeryüzünün, kısaca her şeyin yaratılışı bir gayeye matuftur. Yaratıcının gayesine hizmet eder ve belli bir düzeni gerçekleştirir.

Hiçbir şey zerreden kürelere kadar boş yere eğlence ve oyun olsun diye yaratılmamıştır. Bir şans eseri, rastlantı sonucu da olamaz. Son derece hassas denge ve insani ilke bunu gösterir. Yani dünyada ve evrendeki her şey insanın ihtiyaçlarına göre ayarlanmış, büyük bir kudretin emrine ve sevkياتına göre hareket etmektedir. “Allah gökleri ve yeri yerli yerinde hak (adalet-denge) ile yaratmıştır.” (Câsiye 22) “O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından (bir lütfu olmak üzere) size boyun eğdirmiştir. (Sizin emrinize vermiştir.)” (Câsiye 13) Bu düzen mükemmel bir nizamla işlemektedir. Var olan her şey ölçülü miktardadır ve evrensel bir amacı yerine getirir. Yani göklerdeki sistem yeryüzündeki sistemle ilgili ve bağlantılı olarak çalışır. İlahî irade öyle karar kılmış ve öyle yaratmıştır. Evren, gerçek anlamıyla bir “Cozmos”tur. Düzenli bir yaratılıştır bir “kaos” değildir. İçinde, ortağı olmayan bir yaratıcının iradesi ve kesintiye uğramayan bir merhamet tecellisi her zaman gözlenebilir. Onun işleyişi zorunlu olarak Allah’ın kanunlarıyla (yaratılış yasasıyla) yerine getirilir. Çünkü bu kanunlar eşyanın temeline yaratılıştan konulmuşlardır.

İnsandan başka hiçbir yaratık, yaratıcının kendisine çizdiği tabii, yolun dışında var olamaz ve hareket edemez. İnsan, üzerinde Allah’ın iradesinin zorunlulukla veya zorla değil tefekkür ederek, aklını kullanarak, ikna ederek, evrendeki var oluştan deliller toplayarak iradesiyle ve gönüllü olarak gerçekleştirdiği tek yaratıktır. İnsanın fizikî ve zihnî fonksiyonları tabiatla iç içedir ve bunlar bütün diğer yaratıklar gibi aynı zorunlulukla, aynı kanunlara tabidirler. Fakat, ruhi fonksiyonlar, yani kavrayış ve ahlaki davranış bu belirlenmiş tabiat gerçeğinin dışında kalır. Bunlar kişiye bağımlıdır ve onun belirlediği davranış şeklini takip eder.

İslâm medeniyetinin özü tevhiddir. Esası tevhid olmayan hiçbir din gerçek manada tekâmül ederek ideal sistemini gerçekleştiremez. İnsanları sevgi bağı ile birbirine birleştiremez. Çünkü dostluk ve sevgi, sadelik, açıklık, berraklık, saflık ve samimi olmaya ihtiyaç duyar. Korku, şüphe, karışıklık, kapalılık, dağınık zihin ve inanç yapısıyla insanların birbirleriyle samimi ve candan dostluklar

oluşturmaları mümkün değildir. Mutlak olarak insanların inanç ve idealleri ya tamamen birbirlerine benzerlik teşkil edecek veya tamamen birbirlerinden farklı olacaktır. İnsanlar inançlarında açık ve samimi olmak zorundadırlar. Ancak hiç kimse başkasının inancına zorla müdahale etme hakkını kendisinde bulamaz. Allah insanları imani konuda tercihlerinde serbest bırakmıştır. “Elbet onu (amacına ulaştıracak olan) doğru yola biz yönelttik. İman eden ve inkâr eden bir olmayı kendi tercihinde bıraktık.” (İnsan 3) Yani “İnsanın küfrü tercih etme yeteneği olmasaydı, şükür yeteneği de olmazdı. Bir medeniyeti meydana getiren unsurlar bir araya gelip örülüp birbirleriyle uyumlu hale gelmedikçe bir medeniyet değil, ancak karmakarışık bir birikinti meydana getirirler. Bundan dolayı tevhid, akılcılığı daha doğrusu akılı kullanmayı meydana getirir. Akılcılık veya akılı kullanmak İslâm medeniyetinin özünün esasıdır. “Allah’ın izni (yasası) olmadan hiç kimse inanamaz. O akıllarını kullanmayanları murdarlık içinde bırakır.” (Yunus 100)

Allah’ın mutlak birliğinin tasdiki olarak tevhid, gerçeğin kaynaklarının birliğinin tasdikidir. Allah için gerçek, göndermiş olduğu vahiylerdir. Onun birliği, gerçeğin kaynağının birliği demektir. İnsan bilgisini gerçek anlamda kullandığında, Allah’ın, tabiatın tek yaratıcısı olduğunu görür. “Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şeye vekildir.” (Zümer 62)

Bilginin nesnesi, Allah’ın eseri olan tabiatın örnekleridir. Allah onların tek yaratıcısı olduğu için muhakkak onları en iyi şekilde bilendir. “Yaratan yarattıklarını bilmez mi? O en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdar olandır.” (Mülk 14) Ve yine muhakkak ki vahyin kaynağı Allah’tır. İnsana kendi sonsuz bilgisinden bir parça verir ve onun bilgisi mutlak ve evrenseldir. Allah (haşa) aldatıcı değildir ki, amacı insanları yanlış yöne sevk etsin, yanlış bilgi versin. Veya kötü niyetli bir fail de değildir. “Kuşkusuz benim Rabbim dosdoğru bir yol üzerindedir.” (Hûd 56), “Söz verme ve onu tutma (yerine getirme) bakımından kim Allah’tan daha doğru olabilir.” (Nisâ 122),

“Allah hesabını, kanununu ve hükmünü değiştirmez. O, mükemmel ve her şeyi en ince detayına kadar bilendir. “O gizliyi de, gizlisinin gizlisini de bilir.” (Tâhâ 7)

Allah asla hata yapmaz. “Rahman olan Allah’ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin.” (Mülk 3) Aksi halde kâinatın düzeni bozulup giderdi. İnsan Allah’ın emirlerini ve eserlerini eşya ve olayda gördüğünde, ilahî sebebi Allah olduğu için izler. Bunu tabiatta gözlemek, tabiat ilmini işlemek demektir. Doğal hadiselerin aynı ve değişmez kanunlara bağlı oldukları kabul edilene kadar müspet ilimler gelişmedi. Bu tam olarak İslâm’ın tabii ilimlerin gelişmesi için bağlularına verdiği bilgi sayesinde. Evrenin Allah’ın hükmü ve iradesi altında şaşmaz bir düzende ısrar ederek hareket etmesi ilmî ruhun gelişmesi için lüzumlu atmosferi sağlar. Tersine, yani tabiatın hiçbir kesinliği olmadığı, gelişi güzel, dengesiz, karmakarışık, tesadüfi, acayip, hayali ellerin ya da ilâhların, sihirli güçlerin cirit attığı bir alan olduğu kabul edilirse hiçbir ilmi terakki gelişemez. Hiç kimse ne yapacağını bilemez. Böylece tevhid, tabiat ilimlerinin ve medeniyetin düşmanı olan bâtil inançların ve hurafelerin zıddı ve düşmanıdır. Çünkü tevhid nedenselliğin iplerini gizli sanal güçlerin, sahte ilâhların eline vermek yerine onları Allah’a yönlendirir. Sadece Allah’a tabiat kanunları, Allah’ın değişmez yasaları olduklarından, tabiatın nedensel bağını, önceden kalıplanmış sebepler yoluyla yönelttiği anlamına gelir.

Tevhid, lütufkâr olan yüce Allah’ın insanı ve evreni eğlence olarak ya da boş yere yaratmadığını söyler. “Bizler gökleri, yer ve bunlar arasında bulunanları oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık.” (Duhan 38), “Biz göğü, yer ve bunlar arasındakileri, oyun olarak yaratmadık. Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi tarafımızdan edinirdik, ama biz bunu yapanlardan değiliz (Bu bize yakışmaz).” (Enbiyâ 16-17) Allah insanı büyük sorumluluk altından kalkabilmesi için duyularla, akıl ve anlayışla vahiyle donatmış, elçiler göndermiş, kusursuz bir biçimde yaratmıştır. “Andolsun ki Biz insanı en güzel şekilde yarattık.” (Tin 4) Bundan dolayı insan çok önemli bir kozmik sorumluluk üstlenmiştir. Evrendeki başka

hiçbir yaratık insanın bu görevini onun yerine üstlenemez. “Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara yükledik de onlar bunu almaktan çekindiler, (sorumluluğundan) korktular, onu insan yükledi.” (Ahzab 72) İnsana yüklenen sorumluluk ve mükellefiyetlerin sınırı yoktur. Bütün evreni içine alır. İnsanlık tamamıyla, insanın ahlaki ve dengeli davranışının hedefidir. Yer ve gök onun faaliyet alanıdır, malzemesidir. “Semada da (gökte) rızkınız ve size vaad edilen başka şeyler vardır.” (Zâriyat 22) Evrende olan her şeyden, en uzak köşelerinde olan her şeyden sorumludur. Bu sorumluluk ancak öldüğünde sona erer. Âhirette hesap vermek üzere diriltilir.

Tevhid ya da mutlak birliğin, yüceliğin ve Allah'ın büyüklüğünün öğretisi yalnızca onun ibadete, kulluğa layık olduğunu söyler. İtaatkâr insan hayatını bu prensip içinde geçirir. Bütün hareketlerinin bu yapıya uymasına ve ilâhî gayenin gerçekleşmesine, uygun olmasına azami dikkat eder. O halde hayatı aklının ve isteğinin birliğini, ibadetinin tek gayesini gösterecektir. Hayatı gelişi güzel, anlamsız, dengesiz, sınırlanmış bir olaylar dizisi olmayacak, bunun yerine onları bir araya, bir birliğin içine yerleştiren, bir sınır tarafından çevrilmiş tek bir kapsayıcı prensibe bağlanacaktır.

Tevhid, keşişliğin, riyazetin, diğer varlıklardan tecridin ve dünyayı tamamen reddetmenin zıddıdır. Diğer yandan, dünyadan razı olmak, dünyanın ve tabiatın oldukları gibi kayıtsız şartsız kabulü anlamına da gelmez. Tevhid, mü'minlerin birbirlerini Allah adına seven, birbirlerine hakkaniyetle ve sabırla davranmayı, istisnasız Allah'ın ipine sarılmak için bir araya gelen, birbirlerinden ayrılmayan, birbirlerini gözeten, iyi olana katılıp, kötüye ve kötülüğe karşı birleşen, Allah ve elçilerine itaat eden, Allah'a karşı zayıflığının idrakinde olan tek bir kardeşler topluluğu anlamına gelir. Tevhid, ümmetin tümünü tek fert gibi inşa eder. Ümmet akıl, gönül, inanç, zihniyet, güç ve şuur birliğine varmış düzenli insanlar, muvahhidler kurumudur. Düşüncelerinde, kararlarında, tavırlarında, vasıflarında ve güçlerinde birlik, beraberlik, ihlâs ve takva hâkimdir. Yani tevhid olmadan sağlıklı ümmet oluşamaz.

Tevhid bilginin, ahlakın, özgüvenin, özgürlüğün, barışın, fikir zenginliğinin barışçı bir dünya düzeni arayan insanlara ve topluma ebediyete kadar açık bir refah ve mutluluk sağlayan ilâhi bir sistemdir. “Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği (tevhid) emreder, kötülükten (şirk) meneder ve Allah’a güvenirsiniz.” (Âl-i İmrân 110) O halde tevhidi elde eden ümmet, bir sosyal düzen olmanın yanında bir âdil dünya düzenine de sahip olmuş olur.

Tevhid, Allah’ı bütün yaratılmışlardan ayrı tutmak anlamına gelir. Yaratıcı ile yaratılan arasında hiçbir manada bir bütünlük ve bütünlüşme düşünülemez. Tevhid, temelde ilk olarak bu düşünce ve inanç sistemini reddeder. Allah bütün tabiatın ve varlıkların üstündedir “O, kullarının üstünde her türlü tasarrufa sahiptir. O, hüküm ve hikmet sahibidir. Her şeyden haberdar olandır.” (En’âm 18) Kahredici olduğu gibi aynı zamanda sonsuz merhamet sahibidir. Yücedir, yücelerin yücesidir. Hiçbir şey ona benzemez, O’nu sembolize ve temsil edemez. Allah gerçek manada hiçbir sezgi metodu ile bilinemez, ihata edilemez, ona erişilemez. Tevhid, Allah’ın birliği, yaratılmışların çokluğu ve çeşitliliği esasına dayanır.

7. BÖLÜM: *MUVAHHİDLER VE MÜCÂHEDELERİ*

MUVAHHİDLER

Resuller dönemi toplumların şirki ile Allah Resûlü'nün asrında, Mekke müşriklerinin şirk anlayışları ve sonraki zamanların hulûliye inancı ve Bâtınîlik akımları ve şahsiyetleri derken, İslâm tarihinin en önemli muvahhidlerini anmadan geçmek vefasızlık olacaktır. Nasıl ki Kur'an'da Yüce Allah "Kitapta Meryem'i de an."(Meryem 16) "Kitapta İbrahim'i de an."(Meryem 41) "Kitapta Musa'yı da an."(-Meryem 51) "Kitapta İsmâil'i de an."(Meryem 54) "Kitapta İdris'i de an."(Meryem 56) buyuruyorsa, bizde ilk olarak, kendi asrında tevhid mücadelesi vermiş, Allah için savaşmış, Şia'nın hurafeleri, hulûl inancı ve Bâtınîlerin fikirlerine karşı ilimle karşı koymuş, bu uğurda işkencelere maruz kalmış, halen hulûliyeci zihniyet ve Ehl-i Sünnet'in kadir kıymet bilmez cahilleri tarafından hakarete uğrayan muvahhidleri anacağız...

İBN TÛMERT

İslâm tarihi alanında Müslümanların yaşadığı bütün tarihi dönemleri içine alacak geniş çaplı çalışmaların yapılması, yapılanların geliştirilmesi ve Müslümanların tarihinin her aşamasının en iyi şekilde ortaya konması gerekmektedir. Bu inançla bu çalışmamızda Kuzey Afrika ve Endülüs'te yaklaşık 150 yıl hâkim olan Muvahhidler Devleti'nin kurucusu olan İbn Tûmert'i tanıtmaya çalışacağız.

Çok değişik coğrafyalarda, çok değişik insanlarla birlikte yaşamaya başlayan Müslümanlar, zamanla İslâmî özden uzaklaşmaya başlamış, bid'at ve hurafelere dalmışlardır. Ancak dinin özüne dönmeyen, hurafeleri terk etmeye çağırان ıslahatçılar da tarih boyunca az da olsalar her türlü zorluk ve engellemelere rağmen tebliğ ve davet çalışmalarını sürdürmüşlerdir. İşte İbn Tûmert de Kuzey Afrika ve Endülüs'te hâkim olan Murabıtlar Devleti'nin, İslâm dışı yaşayış, anlayış ve siyasetlerine karşı savaş açan bir ıslahatçıdır.

Murabıtlar (1056-1147) Fas, Cezayir, Moritanya, Mali, Senegal ve Tunus'ta hâkim olmuşlar. 1091'den itibaren hâkimiyet alanları Endülüs'ü de içine almıştır. Mağrib'de Marakeş'i kurarak (1062) başkent olarak kullanmışlar. Batı Afrika'nın İslâmlaşmasında önemli katkıda bulunmuşlardır. (Yılmaz Öztuna, İslâm Devletleri)

Şûfi bir geleneğe sahip olan Murabıtlar döneminde hurafeler dinin yerini almış, İbn Tûmert'in deyimiyle, onlar yeryüzünü

zulüm ve azgınlıkla doldurmuşlardır. Onlar gerçekleri saptıranlar ve Kur'an'ın Yahudiler için kullandığı “kelimelerin yerlerini değiştirenler” (Nisâ 46) olduklarını, batıl şeylere uyduklarını, büyük günahlarda ısrar ettiklerini, dünya için dinlerini sattıklarını, Allah'a ve Resulü'ne iftira ettiklerini söylemiştir. (Muhammed Mahir Hammede, el-Vesaikus's Siyasiyeti ve'l İdariyye fi'l Endülüs ve Elan-fi İfrikiyye)

Yine İbn Tûmert zevk, sefa, eğlence boş vermişliğin simgesi olan gayri meşru müzik, kadın-erkek karışık içkili eğlencelerin ter-tip edildiği bir dönemde ve ortamda ortaya çıkmış, din ve hüküm olarak Kur'an'ı tek kaynak kabul ederek, hurafe, gayri İslâmî olan hulûliye inancı, adet ve yaşayışlara karşı savaş başlatmıştır.

O, davetinin temeline tevhid akidesini koymuş ve tabilerine de “muvahhid” adını kullanmıştır. Kurduğu devletin adı da bundan dolayı “Muvahhidûn” olarak isimlendirmiştir. İbn Tûmert, gençlik yaşına gelince artık kendi içine sığmaz olmuş ve kendisi için daha çok şey öğreneceği yerler aramaya koyulmuştur. Bu amaçla önce kendisine en yakın ilim merkezi olan Endülüs'teki Kurtuba'ya gitti. Daha sonra İslâm dünyasındaki önemli ilim merkezlerinden Kahire, Şam ve Bağdat'a gitti. Oralarda birçok âlimle görüşerek onlardan istifade etti. Daha sonra Mekke'ye giderek uzun süre orada kaldı. Kur'an ilimleri ve kelim konularını en iyi şekilde öğrenme fırsatı buldu. Ve sonunda tüm bu bilgilerinin yönlendirmesiyle ıslahatçı bir kişilik kazanmış oldu.

Arapça ve Berberî dillerini çok fasih konuşan ve cesur bir şahsiyet olarak yetişen İbn Tûmert, gittiği her yerde çekinmeden İslâm dışı düşünce ve davranışlara şiddetle muhalefet ederek karşı çıktı. Allah'ın emirlerini ne pahasına olursa olsun açıkça ortaya koymaya çalıştı. Tek kaynak olarak Kur'an'ı rehber alan İbn Tûmert, taklidi şiddetle eleştirerek insanları dinlerinin kaynağı olarak Kur'an'ı kabul etmeye davet etti.

İbn Tûmert'in Görüşleri ve Eğitim Faaliyetleri:

“Onların içinde yaşıyorum, ama ben onlardan değilim. Altın da toprak içindedir. Ama o toprak değildir.” İbn Tûmert’in bu mısraları onun içinde bulunduğu topluma nasıl baktığını en güzel şekilde anlatmaktadır. Onun bu inancı onu sürekli mücadeleye sevk etmiştir. Kurtuba, Kahire, Şam, Bağdat ve Mekke gibi o günkü İslâm dünyasının ilim merkezlerini dolaşarak ilmî donanımını tamamlayan İbn Tûmert, ülkesine tam bir ıslahatçı olarak dönmüş, ülkesi insanının İslâmî kimlik kazanması için çalışmıştır. İçinde bulunduğu toplumdan olmadığını söylerken bir taraftan da toplumunu içinde olmaktan mutluluk duyacağı şekle getirmeye çalışmıştır. Çünkü O, Allah’ın “Bir toplum kendini değiştirmedikçe Allah onların durumunu değiştirecek değildir.” (Ra’d 11) O toplumundan uzaklaşarak terk etmemiş, onları ıslah etmeye çalışmıştır. İbn Tûmert kurduğu toplumun adından da anlaşılacağı gibi onun görüşlerinin temelinde tevhid vardır. Allah Resulü (a.s.)’ın Mekke toplumu içinde verdiği mücadelenin bir benzerini de kendi toplumundaki hulûliyecî Bâtîniye ve tüm batıl inançlara karşı tevhid ilkelerini yerleştirmeye çalışarak ortaya koydu.

O âlimlerin genellikle yaptıkları, fikirlerini soranlara söylemek, kitaplarında ifade etmek veya ilim meclislerinde yarışmak için kullanmak yerine, baştan aşağı toplumun zengin-fakir, amir-memur, erkek-kadın bütün bireylerine ulaşarak onları Kur’an’ın hayat veren kurtuluşuna davet etti. İbn Tûmert Müslümanların ikincil, üçüncül kaynaklar yerine, Kur’an’ı esas almalarını sağlamaya çalıştı. Muvahhid Devleti âlimlerinin fûrû kitaplara dayanarak hüküm çıkarmalarını, sorunsuz ve dayanaktan yoksun uygulamalarını ve mezhebe körü körüne bağlı fakihlerin formüle ettiği hükümlere dayanmayı reddediyor, hükümlerin kaynağı olarak direk Kur’an’a dayanmak gerektiğini savunuyordu.

Aklın ve tefekkürün ihmal edildiği bir ortamda İbn Tûmert, gerçekte tüm bunlarla birlikte akla önemli bir yer vermiş, onu aslı akide konusunda akli temel yapmış (teşri değil) akidevî gerçeklerin idrakinde ona yüksek bir paye biçmiştir. Nitekim o Allah’ın varlığını ve birliğini bilme, tenzih gibi konularda nakilden önce akli esas

almıştır. Ona göre Allah'ın varlığını ve birliğini bilmek, akli zaruri prensipler gereğidir. Yoksa nakil olduğu için değil. İbn Tûmert akla böyle bir yüksek değer verirken onun sınırlarının olduğu ve bu sınırları aşmaması gerektiği üzerinde de durur. Mesela ona göre insan Allah'ın varlığını akıyla bilirken ve bilmek zorundayken O'nun "nasıllığını" bilmeye kâdir değildir. İşte bu nedenle burada akıl vahye tabi olmak durumundadır. Ona göre insan akli vahiy ile çelişkiye düşmez. Çünkü vahiy zaten aklın kanunları üzerine vaz olunmuştur. İbn Tûmert, dinî bir hükmün ancak kesin bir hükümle mümkün olabileceğini savunmuş, gerek itikada gerekse amelde yakini kesin bir bilginin veya hükmün tartışmasız ve zorunlu bir iltizamı gerekli kıldığını belirtmiştir. O bu konuda akli delillerin yanı sıra temelde Kur'an'da geçen "zannın haktan bir şey ifade etmeyeceği" (Necm 28) esasına dayanmıştır. İşte onun kıyası reddetmedeki gerekçesi de buradan kaynaklanmaktadır. Ona göre kıyas, zan ifade eder ve dolayısıyla da asla "hüküm" oluşturamaz.

Ona göre hadisler de haber-i ahad olmalarından ve böylece zan ifade ettiklerinden dolayı "hüküm" oluşturamazlar. O "Kitâbü E'azzi mâ Yutlab" adlı eserinde hadislerin zanniliğini, ilim ve hüküm ifade etmeyeceğini dolayısıyla da bunlar üzerine hüküm bina edilemeyeceğini ifade etmektedir. Her halükârda o yalnızca Kur'an'ın yakîn ve kesinlik ifade ettiği görüşündedir. İbn Tûmert, Tinmal'e yerleşinceye kadar şehir şehir, köy köy dolaşarak yerleştirmeye çalıştığı fikirlerini sistemli şekilde öğretme işine girişti. Tinmal'de yaptırdığı camide Arapça bilmeyen Berberilere Kur'an öğretmeye çalıştı.

Şahsiyeti ve Bazı Özellikleri:

İbn Tûmert insanlara karşı güler yüzlü, tatlı, keskin bakışlı, hayâ sahibi ve kararlı birisi idi. Şüpheli konularda çekingen, inanıp, kanaat ettiği konularda ise tereddütsüzdü. Tartışmalardan çekinmez ve üstün olarak çıkardı. O tek başına ortaya çıkmış azimle, kararlılıkla çalışmış, zorluklar eziyetler ve hakaretler onu yıldırılmamış hayatının tümünü adadığı mücadelesi sonunda yeni bir devletin temellerini atmıştır.

O hiçbir zaman insanlara mal, mülk şöret vaad etmemiş, aksine bütün zorluklara hatta ölüme meydan okuyarak Allah'ın dininin hâkim olması için çalışmaya çağırıştır.

Muvahhidler Devleti:

1121'de Muhammed İbn Tûmert'in imam olarak biat almaya başlaması ile kuruluş aşaması fiilen başlayan Muvahhidler Devleti, temellerinin atıldığı Tinmal'den yayılarak bütün Kuzey Afrika ve Endülüs'te yaklaşık bir buçuk asır hâkimiyetini sürdürmüştür. Devletin asıl teşkilatlanmasını ve yerleşmesini İmam Tûmert'in yakın arkadaşı ve başdanışmanı olan, aynı zamanda onun veliahdı olan Abdülmümin gerçekleştirmiştir. Abdü'l-Mü'min, İmam Tûmert'in vefat tarihi olan 1128'den itibaren 1163'teki kendi vefat tarihine kadar uzun bir süre emirlik ve Emiru'l-Mü'minin unvanını kazanmıştır.

O, İbn Tûmert'in temeline inancın üstünlüğünü koyduğu muvahhidler, yalnız fetihlerle yetinmemiş, ülkenin her yerine medreseler kurarak buralarda teorik ve pratik el sanatlarından askerî becerilere kadar ilimler öğretilmesine vesile olmuşlardır. Devletin ilme verdiği değer sayesinde ülkede sanat ve edebiyatın geliştiği görülmüş, diğer taraftan dinî ilimlerde ve felsefede de önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Meşhur filozof İbn Tufeyl (Ölüm: M.1186) Muvahhidler Devleti'nde yetişmiş ve devlet kademelerinde önemli mevkilere gelmişlerdir. İbn Tufeyl vefat ettiğinde cenazesine bizzat devlet başkanı da katılarak muvahhidlerin ilim adamlarına gösterdikleri saygıyı ispatlamışlardır.

Medreselerde en iyi şekilde yetiştirilen gençlerin devlet hizmetlerinde önemli mevkilere getirilmesi daha Abdülmümin döneminde gerçekleştirilmiş ve bu sayede devlet sağlam bir temele oturtulmuştur. İlmî çalışmaların teşvik gördüğü ve desteklendiği, tekniğin bütün alanlarında bir atılım dönemine girilmiştir. Ziraat, tıp, tabii ilimler, kimya, sanat ve inşaat alanında da kendini göstermiş; camiler, medreseler, kuleler, çarşılar, köprü, rıhtım ve iskeleler inşa ettirilmiş; Marekeş'te hükümdarın Cuma salatını yerine getirdiği yer

(el-Maksure) dönemin mimarlarından el-Ahvaş tarafından hareket edecek şekilde yapılmıştır.

İbn Tûmert, inançla ömrünün sonuna kadar gözünü budaktan çekinmeden mücadele etti. Karşısındakinin sıradan bir insan olması, ileri gelenlerden olması ve hatta hükümdâr olması dâhi onun bu mücadele anlayışında herhangi zikzak oluşturmamış, doğru bildiğini çekinmeden tebliğ etmeye çalışmıştı.

Ülkesini ve dünyayı iyi tanıyan, ilmi donanımı tam bir azimle dolu olan İbn Tûmert, hayatı boyunca zulüm, azgınlık, bidat ve hurafelerin karşısına dikilmiştir. İlmiyle âmil bir âlim ve iyi bir ıslahatçı olan İbn Tûmert, çok güzel konuştuğu Arapça ve Berberice dillerini Kur'an ilmiyle birleştirerek en sahih bir şekilde halkına sunmaya çalıştı. Daha Mekke'deyken onun fikirleri başına iş açtı. Hurafeciler tarafından ezalar gördü. Arkasından gittiği Mısır'dan canını zor kurtardı. Buna rağmen daha İskenderiye'den memleketine gitmek üzere gemiye biner binmez gemideki insanlara Kur'an üzerinde düşüncelerini öğütlemekten geri durmadı. Ülkesini ve dünyayı iyi tanıyan, ilmî donanımı mükemmel, tam bir azimle dolu olarak dönen İbn Tûmert, gemiden indiği bölgeden (el-Mehdiyye) itibaren zulüm, azgınlık ve hurafelerin karşısına dikildi.

Emri bi'l maruf nehyi ani'l münkeri kendisine aslî görev kabul ederek hareket etti. Bu zor iş gittiği her yerde başına iş açtı. Bazen bölgenin emiri tarafından sürüldü, bazen halk tarafından taşlı sopalı saldırılara uğrayarak bölgeyi terk etmek zorunda kaldı. Zorlu bir yolculuktan sonra başkent Marakeş'e ulaştı. Burada da ıslahatçı ruhu bir an olsun onu durdurmadı. Gördüğü kötülöklere karşı en azından diliyle müdahale etti. Ancak İbn Tûmert'e ölüm fermanı çıkmakta fazla gecikmedi. Ama geç kalınmıştı. O artık sarp bir bölge olan Tinmal'e yerleşmiş, etrafında Allah'ın inayetiyle birlikte çalıştığı birçok adama sahip olmuş ve adamlarını en güzel şekilde eğitmeye çalışmış ve teşkilatlandırmıştı.

1121'de kendisine imam olarak biat edildikten sonra devletinin de temellerini attı. 1128'de vefat ettiğinde artık mütevazı da olsa

inançlı, cesur, eğitimli ve bilinçli muvahhidlerce desteklenen ve korunan bir devleti vardı. Devletin adı da ömrü boyunca uğrunda mücadele verdiği tevhid ilkesinden alınmıştı. O kendi payına düşen ömrü dolu dolu yaşadı. İbn Haldun'un da belirttiği gibi Mağrib'e tek başına geldi. Murabıtlar Devleti'nin büyüklerini ve eşrafını eleştirdi, âlim ve sahîhlerini susturdu. Sonunda onlarla savaştı ve devletlerini söküp attı. Kendisine tâbi olanlar onun ölümünden sonra da davasını omuzladılar ve bölgenin en büyük, en güçlü devletini kurmaya muvaffak oldular. O halkının liderliğine miras yoluyla değil, ilim ve takvasını bitmez tükenmez mücadele azmiyle birleştirerek geldi.

Cezayirli düşünür ve büyük âlim Mâlik b. Nebi, "İslâm Davası" adlı eserinde İbn Tûmert'in ıslahat hareketini tarih boyunca tıpkı yer altındaki suyun zaman zaman mecrasını bularak fışkırmaları olarak yorumlar. Mâlik b. Nebi, Muvahhidler Devleti'nin asi kurucusunun da bu ıslahat akımı olduğunu söyler. (Mâlik b. Nebi, Vichetü'l-Âlemi'l-İslâmî, İslâm Davası)

Bugün de İslâm dünyasının her bölgesinin İbn Tûmert'lere, Mehmet Birgîvilere, Mehmet Üstüvânîlere, Mehmet Vânîlere ne kadar çok ihtiyacı olduğunu söylemeye gerek yoktur. Kur'an'dan sonra mücadeleci bir ruh ve kullanılan sağlam bir akıldan daha büyük bir nimet var mı?

KADIZÂDELİLER

Osmanlı sosyal, siyasî, dinî ve kültürel hayatı üzerine büyük etkisi olmuş ve XVII. yüzyıl Osmanlı dini ve politik hayatına yön vermiş Kadızâdeliler hareketi üzerinde hassasiyetle durmak icap etmektedir. 1570'lerden 1685'lere kadar, yüzyılı aşkın bir dönemde büyük bir dinî hareket olarak sosyal düzeni sağlama ve bozulmuş olan tevhid akidesini ıslah etme hususunda mücadele vermiş olan Kadızâdeliler hakkında doyurucu bilgilere sahip değiliz. Mevcut kaynakların azlığının yanı sıra taraflı ve tarihçilikten uzak olarak kayda geçirilen bilgiler maalesef bu dönemde cereyan eden dini tartışma ve mücadeleleri gerektiği gibi bize yansıtmamaktadır. Bir diğer önemli husus ise Osmanlı ve İslâm tarihi için büyük bir dinî ve sosyal öneme sahip böylesi bir hareket ile ilgili olarak son dönem tarihçilerince henüz ciddi birtakım araştırmaların yapılmamış olmasıdır.

Kaleme alınan makale ve risalelerde ise harekete karşı XVIII. yüzyıl sûfiliğinin tepkisine benzer bir üslupla, sözde akademik birtakım kırpıntılara rastlamak mümkündür.

Osmanlı Dinî Tarihine Genel Bir Bakış:

Anadolu'nun İslâmlaşması, Anadolu'ya Türk boylarının göçüyle hız kazanır. Anadolu'da yaygın olarak faaliyetlerde bulunan tasavvufî tarikatlar ve dervişler aracılığıyla insanlara İslâm dini iletilmeye

çalışılmıştı. Tasavvuf kültürü ise kendine özgü dini kuralları ile birlikte halkın arasında, sağlıklı bir İslâmî eğitim görmemiş, medreselerde yetişmemiş bu dervişler aracılığıyla yayılmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşu üzerine çalışma yapan tarihçilerin hem fikir oldukları husus, medreseli eğitimin ve ciddi bir İslâmî eğitim ve anlayışın Osmanlı'ya sonradan kazandırıldığıdır. Fakat bu eğitim sınırlı kalmış ve sûfi tarikatların çalışmaları yanında destek bulmamış ve rağbet görmemiştir. Bu yüzden Ahilik, Mevlevîlik, Bektâşîlik, Rifâilik, Kâdirîlik, Yesevîlik ve daha sonra da Nakşibendîlik gibi tarikatların nüfuzu altında Osmanlı'nın sahih bir İslâm anlayışının dışında kaldığı söylenebilir. Yine sonradan teşekkül etmiş bulunan medreseler üzerinde ve Osmanlı ilmiye sınıfı arasında yaygın olan bu tarikatların nüfuzunu görmek pekâlâ mümkündür. Bununla birlikte “Çoğunluğu göçebe olan Türkmenler arasında, eski inançlar kuvvetli bir şekilde yaşamaya devam ediyordu. Bunlar arasında hâlâ babaların itibarlı buldukları görülmektedir ki, bunlar eski kam, ozan ve şamanların ismi farklı bir renge bürünmüş takipçileri durumunda idiler.” (Prof.Dr. Hüseyin Yurdaydın, Türkiye'nin Din Tarihine Umumî Bir Bakış)

İlhanlı-Moğol istilalarından Anadolu'ya kaçan “Alperenler, Alp-ler, Abdallar” gibi yarı Müslüman, yarı şaman bu gezici dervişler (Babalar) Osmanlı Devleti'nin kurulmasında büyük rol oynadıkları gibi hulûl inancını da beraberlerinde getirmişlerdir. (Prof.Dr.Fuad Köprülü, İslâm Sûfi Tarikatlarına Türk-Moğol Şamanlığının Tesiri) Fuad Köprülü'ye göre Türk şamanlığının ve hulûliyet inancının izlerini, en eski sûfi tarikatı olan Yeseviyye üzerinde aramak mümkündür. Tasavvuf ehli arasında yaygınlık kazanan Kuzey Asya göçebe boylarının şamanlarına has, vecdî raksların izlerine rastlamak bu tarikatların itikadi alt yapılarında Şamanist-Budist, hulûliyet gibi birtakım eğilimler görmek mümkündür. “Türklerin, batıya doğru göç etmeleri X.yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar devam etti. Dolayısıyla, İslâmlaşma yüzyıllar boyunca sürdü. Böylece Şamanist tesirler hulûl inancıyla aralıksız yenilendi ve hulûl inancı kudretini hiçbir zaman tamamıyla kaybetmedi.” (Prof.Dr. Fuad Köprülü, a.g.m, s. 145)

Fuat Köprülü Moğol şamanlarının İslâmîyet'i bir moda ve gelenek olarak benimseyip kendi soylarından gelme reis ve prenslere yaranmak ve bizzat yaşadıkları İslâmî çevrede itibar sağlamak için, İslâm ve bilhassa kendilerine daha uygun gelen hulûliyet maskesini takmayı hesaplarına daha uygun bulduklarından uzun uzadıya bahsetmektedir. Genişleyen Osmanlı sınırları içerisinde ilmî Tasavvuf (Tedrisî Tasavvuf) cereyanları kuvvetlenmiş ve hulûl inancı yayılma, yerleşme fırsatı bulmuş; özellikle devlet tarafından desteklenmiş, tekkeler artırılıp bunlar çeşitli vakıflar bağlanmıştı.

Yeniçeri teşkilatı üzerinde Bektâşîliğin çok büyük bir tesiri vardır. Tarikatlar ve tasavvuf ehli Osmanlı sultanlarınca korunmuştur. Savaş ve sefer zamanlarında sultanlar önde gelen şeyhleri askeri moral ve destek sağlamak için yanlarında götürmüştür. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi) Böylece devlet tarikat bağları güçlenmiştir.

Kanunî devrinden itibaren Osmanlı sosyal ve siyasî hayatında çözümler başlamış, bir yandan Celâli isyanları toplumsal hayatı tehdit ederken, diğer yandan yönetim kesiminde baş gösteren yoksulluk, rüşvet, adaletsizlik idarî kurumun yukarıdan aşağıya toplumsal düzen sarsıntılar geçirmeye başlamıştır. Asker sayısı kadar asker kaçağının bulunduğu bir kaos ortamında, devlet adamlarıyla uyuşamayan şeyhülislâmlar ve din görevlileri azledilirken, (İsmail Hami Danişmend, Osmanlı Devlet Erkânı) adaleti temin edecek kadıliklar da rüşvetle satılır hale gelmiştir. (Koçibey Risalesi) Bozulmanın düzeltilmesi için, Nebi (a.s.) ve ilk sahabe dönemindeki saf, aslî şekline döndürmek amacını benimseyenlerle, hulûl inancına bağlı tasavvuf ehli arasında başlayan tartışmalar yüzyılı kapsayacak bir mücadeleye dönüşmüştür. Yönetimin Kur'an'a uymayan kanunları ile güçleri sınırlandırılan ve yönetimin icraatlarını azledilme korkusu ile ancak onaylama durumuna dönüştürülen ilmiye sınıfı zaman içerisinde yönetimle uyumlu fakat sahîh bir İslâm anlayışından uzak, amirlerin hatırını hoş tutma gayreti içerisine girmişlerdir. (Koçibey Risalesi, s. 27)

1503-1575 Yılları arasında yaşamış Birgivi Mehmet Efendi ilmiye sınıfı içerisinde İbn Tûmert'ten sonra ilk ciddi tartışmalara neden olacak açıklamalar yapmıştır. İslâm dünyasının içine düştüğü buhran dönemlerinde ortaya çıkmış bulunan ıslah hareketleri, toplumsal düzenin sağlanması, adaletin tesis edilmesi ve siyasi yapının ıslahı için mücadele içine girerken, dinî ve itikadi sapma karşısında yeniden saf İslâm'ın tek kaynağına dönülmesi ve Nebi (a.s.)'i örnek alıp ancak Kur'an'a göre dini anlayışın yerleştirilmesi mücadelesini vermeye çalışmıştır.

XIII. yüzyıl Ortadoğu İslâm dünyasında Moğol istilasının sebep olduğu siyasi ve ictimâî buhranın henüz silinmediği bir sırada bilinen İbn Teymiyye hareketi, XVI. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Birgivi ekolünü; XVII.yüzyılda Kadızâdeliler hareketini; XVIII. yüzyıl sonlarıyla XX.yüzyılın başlarında ise Cemaleddin Afgânî (Ölüm: M.1897) ve Muhammed Abduh (Ölüm: M.1905) kanalıyla günümüze kadar gelmiştir. (Nazif Öztürk, Birgivi Mehmet Efendi, Türk Dünyası Araştırmaları) Muvahhid hareketlerin bir diğerini direkt olarak etkilediği ya da bir diğerinin devamı şeklinde anlamak asla doğru değildir. Bu Allah'ın bazı kullarına verdiği bir hikmet, Kur'an'ı bağlam ve bütünlüğü ile anlama yeteneği ve tevhid akidesini koruma-kollama çabası ve mücadelesi olarak algılanmalıdır. "İçlerinden bir topluluk: 'Allah'ın helak edeceği yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir millete ne diye nasihat ediyorsunuz?' dediklerinde (öğüt verenler) dediler ki: 'Rabbimiz (ve Rabbimiz olan Allah'a âhirette) mazeret olsun diye. Bir de belki yola gelirler ümidiyle(nasihah ediyozuz)'" (A'râf 164) Ancak Kadızâdeli imamların iddialarını demlendirmelerinde İmam-ı Birgivi'yi ve İbn Teymiyye'yi örnek vermeleri sahih İslâm anlayışında fikir ve mücadelelerinde tek başlarına olmadıklarını göstermek açısından önemli olmuştur. Yani tevhid akidesine dönme mücadelesinde öncekilerle benzer hassasiyetler taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Aslında aklın ve tevhidin yolu birdir. Tarih içinde gelişen tahrif olmuş toplumsal ve dini hayatın ıslahı ve dönüştürülmesi mücadelesi bir etkileşim içerisinde bugüne kadar süre gelmiştir.

8. BÖLÜM:
OSMANLI'NIN TASAVVUF ANLAYIŞINA
MUHALEFET

(Osmanlı'da İslami Uyanışın Öncü İsimleri)

İMAM BİRGİVÎ MEHMED EFENDİ

“Vilâdetüm tarihi dokuzyüz yigirmi dokuz cemaziyel ulasının onuncu günüdür.” (Birgivi Risalesi: Miladî takvime göre 27 Mart 1523 Cuma gününe tekabül etmektedir.) cümlesiyle doğum tarihini bizzat kendi ağzından öğrendiğimiz Birgivi Mehmed Efendi Balıkesir’de dünyaya gelmiştir. Bir Osmanlı âlimi kimliğinin oluşmasında tahsil hayatının etkisini incelemek üzere Birgivi Mehmed Efendi’nin tırmandığı ilim basamaklarını ele almak yerinde olacaktır. Kaynaklarımız Birgivi Mehmed Efendi’nin ilim sevgisine ve öğrenme azmini müderris olan babası, Pîr Ali Efendi’den kazandığını, (Uzunçarşılı, Karesi Meşâhiri) ilk tahsilini babasından alarak Arapça öğrenip Kur’an’ı hıfzettiğini belirtmektedir.(Atai, Hadaiku’l-Hakâik, s. 179) Katib Çelebi onun hakkında şöyle der: “Birgivi Mehmed Efendi merhum şeriat ilimlerinde inceden inceye araştırmacı ve gerçeği bulma ardında koşan bir kimse olup kimi âlimlerden işittiğime göre aklı ilimlerden mantık fennini çok iyi öğrenmiş ve ömrünün ilk dönemlerinden itibaren dini ilimlerin yanı sıra aklı ilimlerde de mesafe kat ettiğini söylemek mümkündür.” (Atai, Hadaiku’l-Hakâik) Birgivi’nin müderrislik payesi kazanmadan önceki son hocası Kızıl Molla yahut Kızıl Abdurrahman Efendi lakaplarıyla tanınan Abdurrahman b. Seyda Ali Efendi’dir. (Ölüm: H.983, M.1575) İstanbul’da asrın büyük âlimlerinin meclislerine devamlı katılan Birgivi Mehmed Efendi tahsil hayatı süresince İstanbul’un meşhur ilim ve fikir çevrelerini yakından tanıma fırsatı bulmuştu.

Osmanlı tarihçileri Mehmed Birgivi'yi şöyle anlatırlar: “Zühd ve siyasette bir âyet, vera ve diyanette ise nihayet idi. Günahlardan kaçınma ve takva noktasında önde gelirdi. Giyimde, yeme ve içmede ihtiyacı kadarla yetinen kanaatkâr bir kimseydi. Âlim, fazıl, muttaki bir âlim idi. Dinî bilgisi ve bıraktığı eserleri ne kadar yüksek ise, meslek ve meşrebi de o nisbette pak, nezih ve metin idi.” (Mehmed Ali Ayni, Türk Ahlakçıları) Bu gibi tanımlamalarda bulunmaları, Birgivi Mehmed Efendi'nin manevi hayatının dışa yansımalarını dile getirmektedir.

Kadıızâdeliler hareketinin fikrî alt yapısını İmam Birgivi Mehmet Efendi'ye götürmek gerekir. Osmanlı toplumsal ve idarî düzeninin bozulmasının sebebinin dini sapmada gören Birgivi, özellikle tasavvufu birlikte gelen hulûl inancı ve birçok dini pratiğine savaş açmıştır. Taşrada gördüğü dini eğitimden sonra İstanbul'a gelen Birgivi, bir süre için kendisi de Bayrâmiye ve Melâmilerden Karamanlı Abdurrahman Efendi'ye intisap etmiş, fakat daha ilk başta Vahdet-i Vücut, hulûl ve riyazet gibi birtakım anlayışları İslâm akidesine uygun bulmadığından meylettiği tasavvuf anlayışından hızlı uzaklaşmıştır.

Bâtinî ilimlerle uğraşan tasavvuf erbabının sahih İslâm akidesine ters düştüklerini, marifet, tarikat ve hakikat gibi kendi uydurdıkları birtakım ruhani sınıflandırmalarla şeriattan, İslâm'ın özünden, tevhid inancından, yani Kur'an'dan uzaklaştıklarını açıkça izah etmiştir. Birgivi Mehmed Efendi, Kur'an'a aykırı düşen her türlü kültürel geneği reddetmiştir. (Nazif Öztürk, a.g.m.)

Birgivi'nin Kur'an yaklaşımı, sonradan gelişecek Kadıızâdeliler hareketine önemli bir perspektif kazandıracaktır. Birgivi'ye göre İslâm'da din ve hüküm olarak Kur'an'dan başka kaynak yoktur. Bu kaynak ve dayanağa yaslanmayan her düşünce bit'at ve sapkınlıktır. (Birgivi Mehmet Efendi, Tarikatı Muhammediye, “Mevlana Akkirmanî Nüshası”ndan Arapça Basım)

Birgivi'den kırk yıl sonra onun fikirlerini pratiğe geçirecek olan Üstüvânî Mehmet Efendi ise “Bizim kitabımız Kur'an'ı Azimüş-

şan'dır. Amelimiz Kur'an iledir." diyerek bid'at olarak gördükleri toplum içinde yaygınlık kazanmış anlayış ve inançların tasfiyesi ve bu anlayışların kaynağı olan tarikatları deşifre ederek onlarla yoğun bir mücadeleye girişmiştir.

Birgivi'ye göre "Bir müslümanın bid'atlardan kesinlikle sakınması gerekir. Halkın dini hayatını bid'atlar sarmış olsa bile o, bunlardan etkilenmemelidir. Ne yazık ki bugün sünnet diye sadece bazı şekil görüntüleri gündemdedir ve cahil halk var gücü ile bunlara sarılmıştır."

"Toplumda âdeta cahiliye devri yaşanmaktadır. İlim sanki yok olup gitmiştir. Halk, din diye maalesef bid'at ve birtakım sapkın inançların peşindedir. Ne yazık ki bu bid'atları, dinin aslı ile hiçbir ilgisi olmayan davranış şekillerini ibadet haline getiren birtakım ahmak ve bilgiç taslaklar ortaya çıkmıştır. Hatta bunların bir kısmı uydurulmuş hadis ve sözlerden meydana gelen yüzlerce ve binlerce kitaplar yazmaktadırlar. İşin aslını bilme imkânı olmayan halk da maddî menfaat ve işlerine geldiği için bu eserlere körü körüne iltifat etmektedirler. Bu durum halk kitlesini meydana getiren insanlar için büyük bir gaflet ve felakettir." (Doç.Dr. Nevzat Aşık, İmam Birgivi'nin Hadisçiliği)

Allah kendisine rahmet eylesin, İmam Birgivi bu konuda o kadar haklıdır ki: Rahman ve rahim olan yüce Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor: "İçlerinde birtakım ümmiler vardır ki kitabı (ilmi) bilmezler. Bütün bildikleri kulaktan dolma şeylerdir. İnsanların çoğunluğu sadece zan ve tahminde bulunurlar." (Bakara 78)

Cahil halkı kitapları ile saptıranlar hakkında ise Kur'an şöyle buyuruyor: "Elleriyle kitaplar yazıp sonra onu az bir bedel (dünya menfaati) karşılığında satmak için "Bu Allah katındandır." (gibi istifham yaratanlara) yazıklar olsun! Elleriyle yazdıklarından ötürü vay haline onların" Ve kazandıklarına da yazıklar olsun." (Bakara 79) İmam Birgivi, yaşadığı devrin yozlaşan dini anlayışına karşı İbn Tumert gibi Kur'an'a dönmek, yani bütün uydurma ve hurafeleri bir kenara atarak sahih İslâm anlayışına dönmek istemiş ve bu doğrul-

tuda toplumda itikadi sapmanın en büyük kaynağı olarak gördüğü tasavvufî düşünce ve tarikatlarla mücadeleyle girişmiştir.”

İmam-ı Birgivi'nin bid'at olarak kabul ettiği konulara gelince özet olarak birkaçını şöyle sıralayabiliriz:

Ücret karşılığında Kur'an okumak: En çok üzerinde durduğu konu Kur'an okurken ve zikrederken lahn ve teganni yapmak (nağmeli, kaideli, fazla uzatmak ve ezgi biçimine, makam ile gösteriş yaparak Kur'an okumak). Bütün bunlara şiddetle karşı çıkar ve Allah'ın kitabına aykırı olduğunu beyan ederdi. Türbelerin yanında kurban kesmek: Türbe başlarında çıra ve kandil yakmak, kabirlerin üstünü örtüp, kubbe ve bina yapmak, hizmetçiler koymak, türbe başında dua ettiği zatın, Allah ile kendi arasında şefaatchi olduğuna inanmak ve tevessül eylemek.

Nebilerin ve salih kimse olarak bilinen kişilerin kabirlerini ziyaret için sefere çıkmak: Abdullah Gölpınarlı Birgivi için “O, Osmanoğulları ülkesinde âdeta bir İbn Teymiyye'dir.” demektedir.

Birgivi'ye göre batın ehlinde olduğunu iddia eden bazı kimselerin, şeriata zıt olan birtakım davranışlarının, Nebi (a.s.) veya Allah'ın Teâlâ'dan doğrudan (ilham, keşf veya râbita yolu ile) aldıkları fetvaya göre helal olduğunu iddia etmeleri ki, bu tür iddialar küfürdür. Çünkü Allah'a giden yol Kur'an'dan geçer, Kur'an dışında herkes istediği zaman Allah'tan direk fetva alacak olsa, o zaman Kur'an'a ve onu dillendiren Resul'e ihtiyaç kalmazdı. Hâlbuki böyle bir şey yoktur. Bu şekildeki iddia ve söylentiler Allah'a iftiradır. Din adına Allah'tan kesin bilgi almanın yolu irsal, yani Resul gönderme ve tenzil, kitap indirmedir. (Doç.Dr. Süleyman Toprak, İmam Birgivi ve Bid'atlere Karşı Tutumu) Mevlüt okutmak, ölü olana Kur'an okumak, ölüye kırk töreni yaptırmak, cemaatle nafil namazı kılmak gibi hususlar da bid'at kapsamında değerlendirilmektedir.

Devlet yönetiminde gördüğü bozuklukları düzeltmek için Sokullu Mehmet Paşa'ya giden ve çeşitli nasihat ve uyarılarda bulunan Birgivi, adalet mekanizmasındaki bozukluğun, rüşvete kadılık

makamına gelmenin veya ehli olmayanlara ilmî payeler vermenin toplumsal ve dini yapıyı her geçen gün biraz daha tahrip ettiğini ve çökerttiğini belirtmektedir. Hiyerarşik yapının bozulacağı endişesiyle Birgivi'nin uyarılarını göz ardı eden zamanın şeyhülislâmı Ebussuûd ile başlayan münakaşa yerine Birgivi'nin Ebussuûd'a yönelik çok sert üslupla birtakım risaleler yazmasına, aleyhinde propaganda yapmasına kadar varmıştır.

Kendisinden sonra gelecek nesil için fikrî bir temel oluşturan İmam Birgivi üzerine halen hak ettiği çalışmalar ve araştırmaları yapılmış değildir. Eğer İmam Birgivi hulûl inancına bağlı bir tasavvufçu olsaydı hakkında yazılan eserler kütüphanelere sığmaz olurdu. Fakat önemli olan tevhid akidesi için güzel bir nam bırakmaktır.

Biz Kadızâdeler hareketini, İmam Birgivi'nin görüşlerini takip eden öğrencilerinin, dini, sosyal ve siyasî hayatı etkileyen ve yönlendiren bir hareket olarak ortaya çıkmasıyla görüyoruz. Kadızâdeliler hareketi Birgivi'nin vefatından yaklaşık kırk yıl kadar sonra ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. Hareketi dört aşamada değerlendirmek doğru olur. Bunlardan ilki, fikrî alt yapıyı sağlayan İmam Birgivi'nin 16. yüzyıl tasavvuf ve ilmiye sınıfıyla olan tartışmaları, tasavvuf erbabını karşısına alarak ciddi bir eleştiriye tâbi tutması, toplumun içinde bulunduğu dini sapma karşısında ıslahatçı bir metod ile kendinden sonra gelen öğrencilerini de yetiştirerek özünü kaybetmiş olan dini akidenin tek kaynağını yeniden tanıma mücadelesine girişmesi dönemidir.

Birgivi ekolüne mensup vaizlerin başlattığı ıslah çalışmaları IV. Murat zamanında, özellikle Birgivi gibi bir ara tarikata meyledip sonra vazgeçen Balıkesirli Kadızâde Mehmed Efendi'nin ortaya koyduğu tevhidi mücadele ile ilk safhasını tamamlar. Bu hareket, öncülerin camii vaizlerinin oluşturduğu, dolayısıyla hitabetleri çok güçlü, Kur'an bilgisine sahip ve tesirli konuşmalar yapabilen, menfaat ve maddiyata dayalı olmadığından geniş halk kitlelerini etkilemiş, kullandıkları açık ve yalın ifadeler halkın anladığı dilden olması, halkı ikna etmeyi başarabilen ve toplum içinde asırlardır kök salmış

tasavvuf anlayışını ve hulûl inancını yeni fikirler ve söylemlerle eleştirdiklerinden dolayı ilgi uyandırabilen bir özelliği sahip olmuştur. Zekice çıkışları ve tatlı üslubuyla Ayasofya Camii'nde verdiği vaazlara aynı zamanda yanı başında bulunan Osmanlı Topkapı Sarayı'ndan da dinleyici bulan Kadızâdeliler, padişahın da dikkatini çekerek yönetimle birebir ilişki kurma yoluna girmişlerdir.

Bir yandan güçlü ve etkileyici hitabetleri ile camiye gelen halkı, diğer yandan ise sarayda görevli bir kısım yöneticileri kendi saflarına çeken Kadızâdeliler, dini temiz safiyetine kavuşturarak sağlıklı bir İslâmî toplum teşekkül ettirmek istemişlerdir. Bu dönemde Osmanlı sosyal yapısı ciddi bir bozulma ve zafiyet içinde bulunuyordu. Birer keşhane hüviyetinde bulunan kahvehaneler ve meyhanelerde her ne kadar içki teorik olarak yasak telakki edilse de yaygın bir kullanımı vardır. “Şarap ticareti serbestti. Yani satın alma, taşıma ve dağıtım aşamalarında hükümet memurlarının denetimine tâbi değildi. Bu memurlar yalnızca, şarap İstanbul'a girerken vergi alıyorlardı.” (Robert Matran, 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul) 1668'de içki vergisi iltizamı olarak alınan 6 milyon akçelik muazzam rakam bize aynı zamanda içki tüketiminin ne boyutlarda olduğunu göstermektedir.

Osmanlı toplumunu sağlıklı ilişkiye sahip bir İslâm toplumu olarak görme alışkanlığımız, çoğunlukla bugün Osmanlı toplumu için yadsıyıp, yakıştırmadığımız birtakım uygulamalarla karşılaştığımızda bizi hayretler içinde bırakmaktadır. İstanbul'un halk unsuru hakkında fazla bilgiye sahip değiliz ve bu konularda yapılmış fazla çalışmada bulunmamaktadır. İstanbul'da yaygın kölecilik uygulamasını genellikle devşirme usulüne dayalı Osmanlı saray teşkilatına mahsus bir pratik olarak düşünürüz. Ama İstanbul'da esir pazarında bir ticaret olarak köle alım-satımı yapılmaktadır ve zengin ailelerin yanında bir-iki ya da zenginlik durumuna göre 10-20 kadar köle ve cariye bulunmaktadır. Köle ticareti tamamen Yahudilerin elindedir. Fakat devlet bu alanda malî bir denetim uygulamakta, köle alış-verişlerini vergilendirmektedir. Kur'an'ın İslâm toplumu içinde tedricen kaldırma yoluna gittiği kölecilik anlayışı

sonraki asırlarda eskisini aratmayacak düzeyde yeniden teşekkül etmiştir. Erkek köleler hemen hemen çıplaklarsa da kadınlar tamamen kapalıdırlar. Onları satın almak isteyen olursa, hemen yakında sırf bu işe tahsis edilmiş evler bulunmakta ve burada kadın kölelerin yüzleri açılıp görülmektedir ve sıklıkla onları soyarak vücutlarının iyi olup olmadığına bakılmaktadır. İlke olarak, satışa çıkartılan kölelerin gayrimüslimler tarafından alınması yasak olsa da pratikte bir geçerliliği bulunmamaktadır. (Robert Matran a.g.e, c. 2, s. 200.)

Çoğunlukla şairlerin şiirlerine girmiş olan “selvi boylum” livatacılık ahlaksızlığı, pratikte toplum içinde yaygın bir eşcinselliğin ifadesi olmuştur. Çoğunlukla bir başkasını karalamak için yapılan livatacılık iftirası ise aynı zamanda toplum içinde bu aşağılık fiilin yaygınlığını bize göstermektedir. 1630’da Sultan IV. Murat’a hitaben yazdığı “Hab-ı gafletten uyan, ey âli Osman bilmiş ol. Aç gözün elden gider taht-ı Süleyman bilmiş ol.” mısralarıyla Kadızâde Mehmed, padişahı uyararak imparatorluğun içinde bulunduğu zor koşulları anlatmaya çalışmış, müteakip mısralarda ise IV. Murat’ı suçlayarak toplumun hızla bozulmaya doğru gittiğini ve yönetimin buna karşı ciddi hiçbir tedbir almadığını söylemiştir.

İstanbul halkı refah içinde yaşarken diğer bölgelerde açlığın, sefaletin, güvensizliğin, adaletsizliğin hüküm sürdüğünü, taşrada ahtan, feryattan başka bir ses duyulmadığını, reyanın tımar sahipleri tarafından ezildiğini, devlete karşı hoşnutsuzluğun yaygınlaştığını, Bolu civarının yanıp yıkıldığını, herkesin dağlara çıktığını ve insanların kâfirlere esir olmaya bile razı olduğunu bildiriyor, atasına isyan eden her baldırı çıplağın yeniçeri yazıldığını, zengin askerlerin esnaflığa başladığını, narh tanımadıklarını, çiftçinin tohum bile ekemez bir hale geldiğini, kadınların söylediklerini tutmadıklarını, rüşvetin alıp yürüdüğünü, oğlancılığın, şarabın, afyonun, tütünün bir salgın gibi her tarafı sardığını, kahvehanelerin birer şer ve fesat yuvası olduğunu belirtiyor ve yönetimden bu zelil durum karşısında acilen tedbir almasını istiyordu. (Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlâna’dan Sonra Mevlevilik)

Kadıızâde Mehmed Efendi cesareti, güçlü hitabeti, Kur'an'a olan mükemmel vukufiyeti, açık feraseti ve kararlılığı ile vaaz verdiği Ayasofya Camii'nde irşad ve tebliği ile birçok insanı etkilemiş, dinî, akidevî konularla ilgili görüşleri ile dikkatleri üzerine çekerek tevhid inancında güzel bir nam bırakmıştır.

İmam Birgivi gibi, Kadıızâde Mehmed de toplum için dinsel sapmanın kaynağı olarak gördüğü tasavvuf erbabına karşı tavır almış ve taraftarlarını tevhide ve şeraite aykırı gördüğü tarikatlara karşı cephe almaya sevk etmiştir. IV. Murat'ın tütün yasağını destekleyerek İstanbul'da temizlik yapmasına yardımcı oldu. Padişahın kullanımını yasakladığı tütünün haram olduğuna dair verdiği fetva ile İstanbul'da geniş bir kesimin tepkisiyle karşılaştı. (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e, III.Cilt 1.kısım, s. 356) Birer fesat yuvası haline gelen meyhane ve kahvehaneler kapatılırken IV. Murat kendisine karşı gelişmesi muhtemel bir iç isyana imkân sağlayacak, en azından genele açık bu tür mekânları ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Yoksa IV. Murat bu davranışı ile dini ve şeriati önceleyen, toplumun ıslahını esas alan bir tavır takınmaktan ziyade kendi saltanatının sürekliliğine ve emniyetine engel oluşturabilecek birtakım fırsatları yok etmeyi hayata geçirmiştir.

Özellikle siyasi bir kaygısı olmayan sûfi cemaatlere karşı rahatsız edici bir tutum içine girmemiş, hem bu sûfi yapılarla, hem de tevhid ehli Kadıızâdelilerle ilişkilerini karşılıklı olarak iyi tutmaya dikkat etmiştir. Saray her iki kesimi de kucaklamaya çalışmış, IV. Murat Kadıızâdeye yakınlık gösterirken, saray üzerinde etkin bir role sahip Kösem Sultan ise çeşitli sûfi liderlere gayet cömert davranmıştır. Bir denge politikası güden saray, Kadıızâde-sûfi çatışmasında pragmatist bir tutum içinde olmuştur.

Bu dönemde hulûl inancına bağlı olarak sûfilik çok yaygındır ve devlet bu tarikatlara karşı desteğini esirgememiştir. Bu tarikatla adına tekkeler açtırıp, vakıflar tahsis etmiştir. Hükümdarlar sefere giderken tarikat erbabını da yanlarında götürmüşlerdir. Osmanlı'da önemli bir etkinliği bulunan tarikatlardan XVII.yüzyıla gelindi-

ğinde İstanbul’da ekseriyetle Mevlevî, Kâdirî, Rifâî, Bektâşî, Melâmî ve Halvetîlerin ağırlığı oldukça yaygın hale gelmiş, hulûl inancı ve felsefesi sanki anavatanındaymış gibi kendisini emin hissetmektedir. Nakşibendîlik ise Osmanlı toplumu yapısına henüz yeni yeni sızmaktadır. Bütün bu tarikatların dayandığı hulûl inancı, Vahdet-i Vücut anlayışı, muvahhid olan Kadızâdelilere göre şirktir ve bu anlayışı ortaya çıkaran İbnü’l-Arabî Panteisttir. Kadızâdelilere göre, sûfilerin anlayışının da ötesine geçen “Allah da birleşmek” ya da “Vahdet-i Vücut” felsefesi ve ilâhî susuzluğun giderilmesinde sembolik olarak kullanılan “şarap” anlayışı ve edebiyatı, Kur’an’a tamamen aykırıdır. Yüce Allah’ın yasaklamış olduğu bir şeyin sembol ya da benzetme olarak dahi kullanılması bir Müslüman için yakışır bir şey değildir.

Muvahhid Kadızâdelilere göre kaynak, Yüce Allah’ın Nebî (a.s.) aracılığıyla insanlara indirdiği Kur’an’dır. Onun dışında insanlar için bağlayıcı bir nas yoktur. O Allah’ın kesin delilidir, açıktır, kolaydır. Allah insanlara akıl vermiştir. Temiz bir fıtratta yaratmıştır. Akıl ve nazar ile insan çıkarımda bulunabilir.

“Kendilerine kitap verdiklerimiz, onu hakkıyla tilavet ederler.” (Bakara 121) âyetinin tefsirini yaparken burada geçen “kitabın” yalnızca Tevrat’la ilgili olmadığını, Kur’an-ı Mübîn’i de ilgilendirdiğini ifade eder ve “Hakkıyla tilavet etmeyi, Kur’an’ın harflerini güzel ve teganni ile okumak değil, onun manalarını ve hikmetlerini düşünmek ve ondaki bilgiler doğrultusunda amel etmek” ile açıklar ve devamında da şöyle der: “Kim Kur’an’ın manalarını ve hikmetlerini düşünmeyi terk ederse, onun tadından kendini mahrum bırakmış olur.” Şu halde ona göre aslanan, Kur’an’ın manalarını derinlemesine tezekkür etmek ve bu sayede mesajını anlamaya çalışmaktır.

İmam Birgivi şöyle der: Yüce Allah, kalplere merhamet edilmesini ve ruhların canlı olmasını şu iki şeye bağlı kılmıştır: Birincisi: Kur’an’a sıkı sıkı bağlanmak, onun manalarını tezekkür etmek, emirlerine uyup yasakladığı şeylerden uzak durmak.

İkincisi ise: Gücü yettiği kadar takva ile haramlardan korunmaktır. Ona göre hafızların çoğunun Kur’an’ı anlamaktan uzak

olduklarını, sadece gösteriş amaçlı Kur'an okuduklarını bunun ise Allah'ın indinde hiçbir değerinin olmadığını, sadece sahibine bir yorgunluk ve yük getirdiğini söylemiştir.

Birgivi'ye göre Kur'an'ı gerçek manada anlaşılması onu yaşamakla mümkündür. Yani anlama, aslında teorik değil pratik bir olaydır.

İmam Birgivi geçmişte yapılan tefsir ve yorumların Kur'an'ın bütün anlamlarını kuşatmış ve tüketmiş olamayacağını şu şekilde açıklar: “Her insan, Kur'an'ın hakikatçi mana denizinden ancak anlayış ve kabiliyeti, merak ve tefekkürü ve Allah tarafından kendisine kolaylaştırılması nisbetinde istifade eder. Çünkü o dipsiz bir okyanus, harika çiçekleri ve meyveleri hiç eksilmeyen ve her görmek isteyeniyi cezbeden mükemmel bir bahçedir.” Ona göre Kur'an'ın zikrettiği olayları, bazı tarihi ve yerel unsurlar içerse de mesaj evrenseldir. Zira bir padişah, bir topluluğu başkalarının önünde nasihat ederse, bu nasihat ile onu işiten herkesi yarmayı amaçlar.

Allah'a aracılık için ölümlerden medet ummak, onları vesile yapmak, türbeleri ziyaret edip tavaf etmek haramdır. “Hızır” diye bir şahsiyetten söz etmenin bir manası yoktur. İbnü'l-Arabî'nin iddia ettiğinin aksine Firavun'un imanı Allah katında makbul değildir. Panteist olan İbnü'l-Arabî Müslüman olamaz.

Nebi (a.s.)'dan sonra dinî-akidevî konularda meydana gelen hiçbir değişiklik kabul edilemez. Cemaatle nafile, Regâib, Beraat, kandil namazları kılınması caiz değildir. Bir Müslüman için bir kimsenin elini, eteğini, ayağını öpmesi ve selam almak için önüne eğilmesi caiz olmaz. Ezan, Kur'an, kamet, zikir vesâir şeylerin uzatarak, teganni ve makamla okunması asla caiz olmayan uygulamalardır. Bunların tane tane anlaşılacak okunması şarttır. (İsmail Hakkı Uzun Çarşılı, a.g.e, s. 357.)

Kadıza'deye göre bütün Müslümanlar iyiliği emredip, kötülükten sakındırmakla mükelleftirler. Kadıza'de Mehmed Efendi'nin en önemli rakibi ve muhalifi yanı başındaki Sultan Ahmed Camii'nde

vaizlik yapan hulûliyecî Abdülmecid Sivasî idi. Yukarıda tevhide uygun Kadızâdeli'ye ait ne kadar fikir varsa aksini savunuyor, Kadızâde Mehmed Efendi aleyhinde vaazları ile halkı ona karşı kıskırtmaya çalışıyordu. Bu dönemde ortaya çıkan sûfi-Kadızâde tartışmaları Sivasî-Kadızâde arasında gelişen münakaşalar ile bu kimselerin şahsında sembolleşir.

Vefatı:

Mektubunda da yazdığı üzere ömrünün son yıllarını gözlerindeki rahatsızlığını artması ile sıkıntılı geçiren Birgivi Efendi (Birgivi, Mehtup vr. 229 a.) çıktığı İstanbul yolculuğu esnasında bölgenin en tehlikeli salgın hastalığı vebanın pençesine düşerek 981 yılı cemaziyel evvel ayının son pazartesi gününe rastlayan 21 Eylül 1573 tarihinde 52 yaşında iken vefat etmiş ve cenazesi Birgi'ye getirilerek defnedilmiştir. (Ali b. Bâli el-ikdul Manzur)

Şahsiyeti: Birgivi Mehmed Efendi'nin karakterini aktarıırken ilk önce dile getirilecek nokta, onun mert ve tavizsiz tavrı olmalıdır. Mehmed Efendi aslında mülayim ve sakin tabiatlı bir yapıya sahiptir. Fakat hurafeler karşısında konuşmasına engel olamadığı bir dili vardır. Fikirlerinin merkezine iyiliği emredip kötülükten sakındırma düsturunu yerleştirmiş olmasının altında yatan neden de, hayata eleştirel bakan bir yapısının olması ile Osmanlı'nın manevî ve sosyal olarak içinde bulunduğu buhran yatmaktadır. Birgivi'nin bu tavrı tek yönlü olmayıp tek bir zümreyi hedef almamakta, mahalle camiininin hatibinden, kasabanın subaşısına, Osmanlı'nın dirayetli sadrazamı Sokullu Mehmed Paşa'dan Şeyhülislâm'ı Ebussuud'a, sûfilerden imam ve müezzinlere, kadılardan müderrislere, bürokratlardan halka kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.

Mehmed Efendi batıl karşısında susmak nedir bilmez. Muhatabını eleştirirken siyasi davranmayıp sözü dolandırmayı da sevmez. Son derece açık, net, özlü, tutarlı, delilli ve sert ifadeler kullanırken dilinin kemiği yok gibidir. Onun daima kendini irşad ile yükümlü gören yapısının pek çok kimse tarafından benimsenip övgü ve takdirle karşılanırken, hulûliyecî ve Bâtıniyecî kesimini de rahatsız

ettiği bilinmektedir. Bunu kendisi de bizzat yaşıyor olmalı ki, şöyle dert yanmaktadır: “Bid’at ve fîsk ehli, Allahü Teâlâ’nın ve Resûlû’nün hidayet dolu yolunu izleyeni hakir görmekte, bu kişi onların arasında garip kalmaktadır.”

Günümüzde de müşahede ettiğimiz üzere, tevhid yolunu açık ve canlı tutmak ve buna uygun davranmak istemesinden dolayı ehl-i bid’atin hepsi ondan hoşlanmamakta, ona eziyet etmekte ve düşmanca tavır almaktadır. Bu durumun sebebi, bahsettiğimiz kimsenin tuttuğu yolun, onların yoluna aykırı olması, gayesinin onların gayesi ile çatışması ve onların yapageldiklerini tasvip etmemesidir. (Birgivi Risale, Fizzikri’l-Cehri: Süleymaniye kitap)

Osmanlı Tarihçilerinin Birgivi Hakkındaki Kanaatleri:

Birgivi Mehmed Efendi’yi anlatırken “Din konusunda tavizsiz, Kur’an’a sınımsız bağlı, devamlı doğruyu söyleyen, Allah yolunda hiç kimsenin kınamasından çekinmeyen, muhatabı sultan bile olsa korkmayan, kalbi temin, lisanı güçlü gerçekten âlim bir kimse idi.” (Cenâbı el-Aylemuz-Zahir)

“Her yerde hakkı dile getirir, Kur’an’a aykırı davranana kim olursa olsun karşı çıkar. (Ali b. Bâli, el-‘İkdü’l-manzûm fî zikri efâzîlî’r-Rûm) Bu yorumlar “Hakkı söylemede keskin bir kılıçtan farksızdı.” diye nitelendirilen Birgivi’nin karakterini ve medeni cesaretini bize aktarırken, eserlerini okuyunca karşımıza çıkan Mehmed Efendi portresi ile de uyuşmaktadır. Hatta risalelerine verdiği isimler bile onun bu tevhidî tavrını yansıtmaktadır. “es-Seyfu’s Sarim (Keskin Kılıç), İnkazu’l Halikîn (Helak Olacakları Kurtarma) İkazu-n Naimin ve İfhamu’l Casirin (Uyuyanları Uyandırma Ve Acizlerin Aklını Uyarma).” Sultandan başlamak üzere toplumun her kesiminde sergilenen hurafe, bid’at ve hatalı davranışları düzeltmeye azmetmiş görünen Birgivi Mehmed Efendi kötülüklerden alıkoymayı hayatının ana gayesi yapmış, İslâm tarihinin en önemli âlimlerinden biridir. Belki de başta gelenidir. Nasıl ki Kur’an tevhid mücadelesinde İbrahim (a.s.)’i ümmetlerin babası, Allah’ın dostu mertebesine yükseltiyorsa (Hac 78) hulûl inancı, hurafe ve bi’ datlara

karşı gelmede İbn Tumert'ten sonra en önemli İslâm âlimi Birgivî Mehmed Efendi olması yadırganmaması gereken bir hakikattir. O yazarken ve konuşurken mesnetsiz yola çıkmaz, afakî boş sözler söylemez ve mutlaka sağlam bir delile dayanmak ister.

Birgivî şan ve şöhretten hoşlanmayan, maddî menfaatleri öncelemeyen ve yönetici kadrolarla samimiyetini ilerletmeyen bir âlimdir. Onun kanaatine göre bu özelliklere sahip olmayan gerçek âlim hüviyetini kazanamaz. Âlim, idarecilerle sıkı fıkı olmaktan sakınan, onların dünyasından uzak duran, onlarla görünmekten bile hoşlanmayan, vakıf malı almaktan sakınan, Yüce Allah'ın kendine takdir ettiği kadarına kanaat gösterip fazlasını istemeyerek mal toplama hevesinde olmayan ve insanların elindeki nimetlere göz dikmeyen kimsedir. Âlim mevki ile övünmeyen, ilminden dolayı kendini beğenmeyen, kendini kontrol etmesini bilen, halinde ve kalinde (sözünde) sadık olup doğru davranan, tebliğ ve irşadını Allah rızası için yaparak bununla riya, gösteriş, maaş ve mevkiinin yükselmesi yahut da hürmet görme amaçlarını taşımayanır. (Birgivî, Nuru'l Ahya ve Tuhfetul Emvat)

Osmanlı ilim tarihine bakıldığında Birgivî'nin sıra dışı bir âlim olduğu söylenebilir. Onun bu farklılığını aldığı mükemmel eğitimin özelliğinde değil, şahsiyetinin mükemmelliğinde aramak gerekmektedir. Hayatı daima irdeleyen ve değerlendiren gözlerle bakarak tevhidde saflığı arayan, "hatayı görsem de olur" demeyen ve doğruyu söylemeden içi rahat etmeyen bir kişilik neticesinde, sıradan görünen bilgi yığınlarını bile pratiğe dökme çabasında bir Mehmed Efendi ortaya çıkmaktadır. Neredeyse işlediği her konuya özel düşünce ve değerlendirmelerini katan Mehmed Birgivî, salt nakille yetinmeyerek aklî melekelerini ve yorum kabiliyetini her an canlı tutmakta, tabir caizse, okuyucuya sık sık "ben buradayım" diyebilen ender bir müctehiddir.

Mehmed Efendi'nin fikir hayatı üzerinde tesiri olanlar arasında İbn Teymiyye'nin de bulunduğu konusundaki görüşleri değerlendirmek yerinde olacaktır. Eleştirilerinde kullandığı sert üslubu ve

eserleri sebebiyle defalarca hapse giren ve uzun süre gözaltında yaşayan İbn Teymiyye, güçlü hafızasının yanı sıra kararlı, mücadeleci ve ısrarcı bir tabiata, engin bir Kur'an bilgisi ile etkileyici bir hitabet kabiliyetine sahipti. Onun "emri bi'l-maruf nehy-i ani'l-münker" ilkesini titizlikle uygulaması, dini inanç ve pratiklerin bid'atlardan arındırılması için çaba sarf etmesi, müderrislik dışında hiçbir resmi görev almak istememesi ve dini mekânlar ve salih olarak tanınan kimselerin türbelerinin ibret alma gibi sebeplerle ziyarette sakınca görmediği halde, bunu tevessül ve ibadet amacıyla yapılmasına şiddetle karşı çıkması, kabir taşlarının öpülmesini, kabrin başında namaz kılınmasını ve kurban kesilmesini, ölülerden yardım dilenmesini tevhide aykırı görmesi, diğer yandan ibadet maksadıyla toplu zikir, raks, sema gibi uygulamaları toptan reddetmesi, Birgivi Mehmed Efendi'nin bu konularda hassasiyetleri ile birebir örtüşmektedir. Aslında bu düşünceler tarihte belki ilk defa İbn Teymiyye tarafından seslendirilmediği gibi, sadece o ve muhalifleri arasında da tartışılmamıştır. Bu ve benzeri konular Kur'anî hikmetleri elde etmiş muvahhid bütün ehl-i iman ve ilim sahipleri tarafından her zaman dile getirilmiş tevhid akidesini savunma idealinden başka bir tarafa çekilmemesi gereken İslâmî gerçeklerdir. Yani buna Kur'an'ın ve aklın yolu birdir diyelim.

Birgivi'nin eserlerinin hiçbirinde İbn Teymiyye'nin ismine rastlanmamaktadır. Görüşlerinin dayandığı kaynağı anma hususunda abartılı denecek kadar hassas davranan ve her eserinde onlarca kitap ve müellif ismi veren Mehmed Efendi'nin doğrudan İbn Teymiyye'den etkilendiğini söylemek doğru değildir.

Birgivi "Elhamdülillah, Allahü Teâlâ bana Arapçayı, akli ilimleri ve yüce şeriata dair dinî bilimleri bahşetti. Bunlar sayesinde sağlam ile hurafeyi, güçlü ile zayıfı ve yanlış ile doğruyu birbirinden ayırabiliyorum." cümlesiyle bu alandaki hikmetin Allah'ın kendisine vermiş olduğu ilimden kaynaklandığını iftiharla bahsetmektedir. (Birgivi, Akkirmani, Şerhu'l-Ehadisi Erbain) Bütün bunlardan ötürü Allah'ın kendisine bahsettiği hikmetten ve selefi yakınlıktan başka Birgivi'nin İbn Teymiyye'den etkilendiğini iddia etmek mümkün olmaz.

İtikad ve İbadetlere Dair Birkaç Sözü:

Birgîvî Mehmed Efendi, bid'atçılardan yüz çevirmenin ehemmiyetini anlatırken şöyle demektedir: “Birtakım küçük insanlar türemiş, halkı ibadet şekline büründürdükleri bi'datleri uygulamaya teşvik etmektedirler. O kadar ki, bazıları kitap tasnif ederek içerisinde uydurma, değersiz sözleri derlemişler. Bu kitaplar insanların eline geçmekte, onlar da heva ve heveslerine uygun düşüp nefislerine ve karakterlerine hoş gelen bu sözleri büyük bir memnuniyetle kabul etmekte. Vallahi bu büyük musibetten insanlar gafiller. De ki: Allah'ın kulları, “Allah'a aیت ve O'na döneceğiz.” (Birgîvî, Risale fi-z-Zikri'l Cehri)

Birgîvî'nin muhalifleri onu şu şekilde eleştirmektedir: “Birgîvî, her bid'atı dalâlet sayardı.” (Y. Ziya Yörükân, Vahhabilik, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı.1)

Tam tasfiyeci bir muvahhid anlayışıyla hem devletin hem de halkın İslâm yorumuna karşı radikal birtakım eleştiriler şeklinde de tezahür etti. Bu eleştiriler, taşra kökenli küçük bir kasabanın müderrisinden gelmekteydi. Bu müderris, İslâm'ın temel kaynakları olan “Kitabın dışında, sonradan, zaman içinde oluşarak İslâm kültür ve sosyal hayatına girmiş bütün inanç ve pratikleri sapkınlık olarak niteleyen Birgîvî Mehmed Efendi idi. (A. Yaşar Ocak, Dini Tasfiyecilik Hareketleri, Birgîvî ve Kadızâdeliler, Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi)”

Birgîvî, toplumun ıslahı için, gördüğü aksaklıkları gidermenin her Müslümana farz olduğunu vurgularken, (Birgîvî, et-Tarikatu'l-Muhammediye) emr-i bi'l-maruf, nehy-i ani'l-münker ilkesini utanıp çekinerek yerine getirmemenin âcizlik ve zayıflık olduğunu devlet yetkililerine ısrarla dile getirmektedir. Diğer yandan elinden geldiği halde ikaz etmeyip nasihatte bulunmayarak susmanın dilin afetlerinden olduğunu (Birgîvî, a.g.e, s. 165.) söyleyen İmam Birgîvî, hayatı boyunca da bu prensibi uygulama yolunda büyük gayret ve cesaret göstermiş olmasıyla tarihe geçmiştir. Muhalifleri bile onun için şunu demektir: “...Söz konusu yaklaşımın Osmanlı Tarihi için-

deki en radikal, çekici siması ve temsilcisi XVI. yüzyılda yaşamış olan Birgivi Mehmed Efendi'nin..."(Fahri Unan, Dinde Tasfiyecilik yahut Osmanlı Sünniliğine İslâmî Muhalefet) Birgivi'ye göre iyiliği emredip kötülükten sakındırmak utanç vesilesi olmadığı gibi, uyarı ve eleştiri almak da zül değildir. Nasıl elbisedeki bir lekeyi veya yüzündeki bir kiri haber verene teşekkür edip iyi davranıyorsun aynen öyle de, acı da olsa doğruyu kabul etmek ve hatanı söyleyip uyaran kimsenin nasihatini kibirlenmeksizin dinlemek gerekir. (Birgivi, Cilalul-Kulûb)

Sosyal ve Dinî Yapılanmada Tespit Ettiği Hatalar:

Birgivi'ye göre, Mü'minler her ne kadar "âhirete, inanıyoruz" deseler de, maalesef gerçek inanç gönüllerinde tam olarak yerleşmemiştir. Öyle ki, insanların yazın sıcağından ve kışın soğuşundan korunmak için yarışmaları bile bu vakıya iyi bir delildir. Kışın ve yazın sıkıntılarını ciddiye alıp çalışmakta, ama cehennemin ateşinden ve dondurucu soğuşundan (İnsan 13) korunmak için hayırda yarışarak ve infak ederek herhangi bir çaba içine girmemektedirler. Dilleri kıyamet günü hakkında güzel konuşmaktaysa da fiilleri ve kalpleri bu söylediklerine kapalıdır. (Birgivi, Ahvalü Etfalı'l-Müslimîn)

Halkın İslâm ve iman esasları hakkında bilinçlendirilmesi üzerinde ısrarla duran ve birçok risalesini bu konuya ayıran Birgivi, özellikle tevhid hususunda çok büyük bir hassasiyet göstermiştir.

Birgivi merhum'un "haramdır" diye en çok karşı geldiği konulardan birisi de abartılı bir şekilde lahn ve makam ile Kur'an okuma ameliyesi ve hurafesidir. Ona göre Müslümanlar Kur'an'ın teganniyle aldatılmaktadırlar. Birgivi, bu âdet ve bid'atın caiz olduğuna dair Kur'an da bir delil olmadığını, aksine haram olduğuna dair deliller sunduktan sonra şöyle devam etmektedir: "Bunlardan açıkça ortaya çıkmaktadır ki, bu zamanda cumaya gelen kimsenin büyük günah işlemekten kurtulma ihtimali çok azdır. Çünkü hatiplerin ve Kur'an okuyucularının pek çoğu hutbelerinde ve kıratlarında teganniden uzak durmaya dikkat etmemekte, aksine hutbede şiir

ve gazelden öylesine alıntılar yapmaktadırlar ki neredeyse nağmelerin ve duraklamaların çokluğundan ne dedikleri ve ne okudukları anlaşılmamaktadır. Zira birçoğu nefse hoş gelmesi ve din hususunda itinasızlığın ağır basması nedeniyle, bunların yaptıklarını hoş karşılayıp beğenmektedirler. Bu durum Zahiruddun el-Mergineni'den nakledilen görüşe göre küfrü gerektirmektedir. (Birgivî, Fetvalar) Birgivî demektedir ki; ihlas ve takvadan uzak yüksek ses ve teganni ile sırf insanları memnun etmek maksadıyla okunan Kur'an sahibini ve dinleyenleri küfre sokabilir. (Bugünün Türkiye'sinde ve Diyane-tinde buna Kur'an ziyafeti denmektedir.)

Hayatını şeriata göre şekillendirme ve her aşamasını ilimle temellendirme gayesini gözeten Mehmed Efendi, tevhide bağlı bazı meşayih ve sûfileri güzellikle andıktan sonra cahilleri şöyle yermektedir: "Onlar sapasağlam olan şeriatın çizgisini aşmış, dos-doğru yoldan sapmış, şeriat âlimlerinin usulünden çıkmış ve gerçek tarikat şeyhlerinin izlediği prensiplerden uzaklaşmışlardır. Onlara da, onlara uyan veya yaptıklarını beğenenlere de tamamıyla yazıklar olsun! İşte bunlar "hakkı batıla karıştırarak" (Bakara 42) ve bildikleri halde gerçeği gizleyerek, âbidlerin Allahü Teâlâ'ya giden yolu kirleten harami ve müşriklerdir. (Birgivî, et-Tarikatu'l-Muhammediy)

"Şeriat emirlerinin her Müslümanı bağladığına ve helal ile haram herkes için aynı olduğuna göre, Bâtinî ilimlerle meşgul olup, dereceler elde etmekle kişi birtakım yasakların kendisine mubah olduğunu asla iddia edemez." diyen Birgivî şöyle devam etmektedir: "Zamanımızda tasavvuf ehlinin bazılarının şer'i şerife aykırı birtakım davranışları tenkit edildiğinde "Bunların haramlığı zâhir ilmüne göredir. Hâlbuki biz bâtın ilminin adamlarıyız ve bâtın ilmüne göre bu helaldir. Siz kitaptan bilgi ediniyorsunuz, ama biz, bizzat kitabın sahibi olan Muhammed'den (a.s.) ve direk Allah'tan alırız. Bir mesele hakkında zorlandığımızda, hemen ona danışırız. Bir kanaate varmışsak ne âlâ, ama varmamışsak, bu sefer bizzat Allahü Teâlâ'ya müracaat eder, ondan öğreniriz. Biz, halvet ve şeyhimizin himmeti sayesinde Allahü Teâlâ'ya ulaşırız. Nihayetinde

ilimler bize keşf olur. Bu sebeple de kitaba, mütalaaya ve âlimlerden ders almaya ihtiyacımız yoktur. Allahü Teâlâ'ya vasıl olmak, zâhir ilmîni ve şeriatı terk etmekle mümkündür. Şayet biz Nebileri bir yol takip ediyor olsaydık, nurları müşahede etmek ve büyük elçileri görmek gibi kıymetli hallere ve yüce kerametlere erişmiş olmazdık. Ayrıca bizden hoş olmayan, şeriata aykırı bir hareket veya bir haram fiil sadır olursa, uykuda rüya yoluyla uyarılırız. Bu sayede helali ve haramı biliriz. Sizin haram dediğiniz, ama bizim işlediğimiz davranışlar hakkında manevî âlemde tembihlenmediğimize göre, bunların helal olduğuna itikad ederiz.” tarzı sarf ettikleri saçma sözlerin tamamı, din dairesinden çıkma, sapkınlık ve hulûliye inancından kaynaklanmaktadır. Çünkü bu iddialarla, hanîf İslâm'ı ve Kur'an'ı küçük görüp, onlara dayanıp itimat etmemenin yanı sıra, onlarda hata, eksik ve bâtılın bulunabileceğini kabullenme söz konusudur. Allahü Teâlâ'ya sığırırız. Bu gibi batıl sözleri işiten herkesin, söyleyene karşı çıkararak, sözünün doğru olmadığını şüphesiz, tereddütsüz, duraksamadan, korkmadan, taviz vermeden ve oyalanmadan kesin bir şekilde gereken cevabı vermesi gerekir. Aksi takdirde oda bu hulûliyeci gruba dâhil olmuş sayılır ve bunların zındıklarına hükmedilir. (Birgivî, et-Tarikatu'l-Muhammediyye) Sahabenin şeriatın gerektirdiği durumlar dışında tarikatlarda uygulanan cehri zikir yapmadığını sözlerine ekleyen Mehmed Efendi, ziyade mübalağa ederek Kur'an kıratında bulunmanın haram olduğu şeklinde fetva verdiği görülmektedir. (Birgivî, Fetvalar) İşte bu noktada zikrin musikiyi andıracak biçimde nağmeli, edalı, ritimli ve hatta beden hareketleri de eklenmek suretiyle icra edilmesi meselesi gündeme gelmekte, teganni ve lahn ile Kur'an ve zikir gibi uygulamalar hakkında Birgivî'nin itirazları ise, son derece şiddetli olmaktadır. Aslında yalnızlıktan kurtulma, sıkıntı ve kederi defetme, düğün ve bayramlarda eğlenmek gibi amaçlarla şarkı söylemenin, nağmeler mırıldanmanın mubah olduğunu da kabul eder. O Kur'an'ı bu gibi şeylere alet etmeyi hazmedemez. Kur'an bir musiki ve eğlence kitabı değildir. Birgivî'ye göre asıl problem, mûsikî icrasını zikir ve Kur'an ile birleştirerek, yani bir âyin formu oluşturmaktır ki, işte bu bidat-

ların en kötüsü, münkeratın en çirkini, bunu yapanlar, alet olanlar insanların en alçağı olup, insanlar tarafından ibadet kastıyla yaklaşıldığı için her türlü teganniden daha tehlikeli ve haramdır. (Birgivî, et-Tarikatu'l-Muhammediyye)

“Ve cenazem önünce cehr ile zikir ve imam yürütmeyeler.” (Birgivî, Risale; Birgivî, Vasiyetname) şeklinde vasiyette bulunan Mehmed Efendi, kulağın afetlerini sıralarken de bu hususa yer vererek şöyle demektedir: “Ama kulakların sakınalar, sema meclislerine hazır olmayanlar, teganni ve lahn ile zikir ve Kur’an ve ezan istima(-dinleme) etmeyeler.” (Birgivî, Risale; Vasiyetname)

Birgivî, sema ve devranın, Sâmirî'nin altından buzağı yapması (Tâhâ 88; A'râf 148) sonrası, buzağıdan sesler geldiğinde heyecanlanıp etrafında raksetmeye başlayan dostları tarafından ilk defa icra edildiği ile ilgili bir görüşünü naklettikten sonra gayet kesin ve tevhidi kanaatini şöyle dile getirmektedir: “O halde diyorum ki: İnsaflı dindar ve tevhidî bir karaktere sahip olan kişi zamanımız sûfilerinin, mescit ve toplantılarda musikî ve nağme eşliğinde, avamın cahillerinden yeni yetme, Kur’an’ı tanımaz, helal nedir haram nedir bilmez, hatta gerçek imandan ve İslâm’dan habersiz serseri takımıyla karışık bir şekilde, bağırıp çağırarak ve eşek anırmasına benzeyen naralar atarak Allahü Teâlâ'nın kelimasını değiştirip, onun zikrini bozmak suretiyle “hay ve huy” yahut da “hey ve heyya” gibi muhmel lafızlar ve çirkin hezeyanlarıyla icra ettikleri rakı gördüğünde, fıkıh gibi birikimi ve bunların durumları hakkında ayrıntılı bilgisi olmasa bile şöyle demelidir: “Bunların dinlerini oyun ve eğlenceye çevirdiklerinden hiç şüphe yok.” (En’âm 70; A'râf 51) Bütün bunları bilen ve bizzat müşahede eden, ama gücü yettiği halde karşı çıkıp da bu çirkin gidişatı değiştirmeyen kadı ve yöneticilere yazıklar olsun! Aksine bir de, bu kimselerden korkar ve dua rica ederler! Evet, ayakta oturarak ve uzanmış biçimde iken zikretmek caizdir. (Âl-i İmrân 191) Ama edeple, sükûn içerisinde, nağme ve musiki karıştırmaksızın ihlas ve takva ile. (Birgivî, et-Tarikatu'l-Muhammediyye)

Kâtip Çelebi'ye göre, tarikatçılarla Birgivi'nin ihtilaf ettikleri konuların bazıları şunlardır:

1. Hızır diye bir şahsiyet yoktur, uydurmadır.
2. Kur'an, ezan ve duaları teganni ile okumak haramdır.
3. Sûfiyye'nin raks ve devran eylemeleri caiz değildir, bid'attır.
4. Cuma günü müezzinlerin, hutbe esnasında hep bir ağızdan salâvat getirmeleri caiz değildir.
5. Tütün, afyon ve diğer kayıp verici maddelerin kullanımını haramdır.
6. Firavun kâfir olarak ölmüştür.
7. Muhyiddin-i İbnü'l-Arabî fikirlerinden dolayı küfre düşmüştür.
8. Yezid'e lanet okumak caizdir.
9. Türbe ve ziyaretleri vesile edinmek caiz olmaz.
10. Kabristanların üzerine bina yapmak caiz değildir.
11. "Mübarek" diye avam halk arasında bilinen gecelerde cemaatle namaz kılınmaz.
12. Makam ve mansıb sahibi kimselerin önünde eğilmek caiz değildir.
13. Bütün bid'atların terk edilmesi şarttır.
14. "Emr-i bi'l-ma'ruf, nehy-i ani'l-münker" herkes için gerekli olan bir vacibedir.
15. Akıl ilimlerini tahsil etmenin bir sakıncası yoktur.

Abdülmeccid Sivâsî ve diğer sûfiler bunların tam aksini savunuyorlardı. (Gündoğdu, XVII.Yüzyılda Tekke Medrese Münasebetleri Açısından Sivasîler Kadızâdeliler Mücadelesi)

KADIZÂDELİLERİN TEŞKİLATLANMA SÜRECİ VE ÜSTÜVÂNÎ MEHMEDE FENDİ

Kadıızâdelilerin ilk dönemi 1635'te Kadıızâde Mehmed Efendi'nin vefatı ile sona erer. Buraya kadar ki süreçte genel olarak bir taraftar bulma, kamuoyu oluşturma çabaları teşkilatlanma faaliyetine dönüşür. Ancak IV. Murat'ın ölümünden sonra özellikle merkezi otoritenin zayıflaması ve sarayda ortaya çıkan boşluk ile birlikte Kadıızâdeliler fiiliyata geçerler. 2.Safha olarak değerlendireceğimiz dönem, işte Kadıızâde Mehmed Efendi'nin 1635'de ve IV. Murat'ın 1640 yılında vefat etmesinden, 1656 yılında bu dönemde en etkin Kadıızâdeli imamı Üstüvânî Mehmed Efendi'nin sürgüne gönderilmesine kadar geçen süreçtir.

Kadıızâdeli hareketi içinde Üstüvânî Mehmed Efendi'nin yeri çok önemlidir. Aslen Şamlı olan Mehmed Efendi, İstanbul'a gelmiş, Ayasofya Camii'nde direk dibinde oturup direğe yaslanarak vaaz verdiği için "Üstüvânî" lakabıyla tanınmış, 1635 yılında Kadıızâde Mehmed Efendi'nin vefatıyla birlikte, bu hareketin lideri olmuştur. Özellikle sarayda has odada padişaha verdiği nasihatler yüzünden "Padişah hocası" olarak tanınmaya başlanmıştır. 2.Safha olarak incelemekte olduğumuz bu dönemde cereyan etmiş olan olaylara girmeden önce Üstüvânî'ye ait bugün bize ulaşan bazı vaazların

kısaca bir özetine bakmak, bu muvahhid ve son derece değerli kahramanı daha yakından anlamamızı kolaylaştıracaktır. Bu vaazlar Üstüvânî'nin bir öğrencisi tarafından kaleme alınmış bir risaledir. Çeşitli başlıklar altında itikadi, siyasi, amelî, fikhî vs. birçok konuyu izah eder. Bu risalenin bir yazması Viyana Millî Kütüphanesi'nde, eksik bir başka nüshası ise Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ndedir. Üstüvânî bu risalede mü'minleri Allah'a gereğince şirkten uzak kulluk yapmaya, ilim öğrenmeye, akla değer vermeye, ibadet ve itaatin ahvalini bilmeye, sahih bir itikada sahip olmaya davet ediyordu. Üstüvânî Mehmed Efendi, tasavvuf ehline ve hulûl inancına karşı kendinden önceki Kadızâde imamlar gibi son derece sert ve uzlaşmazdır. Aklı yaklaşıma sahiptir. Bir konu etrafında görüşünü serdetmeden önce birçok örnekler verir, en sonunda kendi içtihadını beyan ve izah ederdi. Buna örnek olarak Üstüvânî'nin şirk bahsinde, şirki taklidi bölümünü aktarmak faydalı olacaktır: "Kureyş'in bazısının itikadı gibi kim, "Niçin Allah'tan gayriye ibadet ederseniz, bu küfürdür." derse: "Ne idelüm, babamızdan ve dedemizden böyle gördük ve ululardan dâhi böyle görmüşüz." dirler. İmdi böyle itikad, el-iyazu billahi taala küfürdür. Bir kimse bu itikad üzere âhirete intikal etse, ebedî cehennemden çıkmaz. Bir kimse ibadettür, hakdür, deyu itikad edüp batılta ve bid'atte bir kimseye uysa, kâfir olur. Zira Allahü Teâlâ kullarına akıl verdi ve kitap indirdi. Batılın ve bid'atın yaramazlığı, ikisi de sabit olmuştur. Bir kimse Kur'an yolunu bırakırsa, gayri yola gide, imdi canların halleri müşkül olur." (Üstüvânî Risalesi, s. 77, Hüseyin Yurdaydın, AÜİFD) Üstüvânî daha önce nâzil olan Tevrat ve İncil ile amel etmenin caiz olmadığını, şeriatların değişiklik arz edebileceğini, ancak itikadi meselelerde değişimin söz konusu olamayacağını beyan eder.

Üstüvânî'nin karşı çıktığı ve bid'at olarak tanımladığı hemen hemen birçok husus tasavvuf ehlinde mevcuttur. Birtakım tarikat büyüğü ya da şeyh olarak addedilen kimselerin ilahlaştırılması, Vahdet-i Vücut, hulûl inancı, raks ve devran ile Şamanist birtakım dinsel motiflerin yine bu çevrelerce İslâm'a taşınması özellikle din adına karşı çıkılması vacip olan bir zarurettir.

Üstüvânî, idarecilerin bu sûfileri men etmeleri gerektiğini, men etmedikleri takdirde, kendilerinin de günahkâr ve “sessiz şeytan” durumuna düşeceklerini çekinmeden ilan etmiştir. Üstüvânî, tasavvufta geliştirilmiş olan zikir uygulamasının Kur’an’a aykırı olduğunu ispat etmektedir. Üstüvânî, Kur’an’ın ağır, anlaşılır bir şekilde okunması yerine, Kur’an’a haz ve zevk almak gayesi ile yaklaşan mantığa çok şiddetli eleştiriler getirmektedir.

1650’li yıllarda Üstüvânî’nin vaizlik yaptığı Fatih Camii aynı zamanda Kadızâdelilerin örgütlendiği Fatih semtinin önemli bir merkeziydi. Hulûliyeci sûfilerle, muvahhid Kadızâdeliler arasında gerginleşen ilişkiler yerini çatışma alanına terk etmeye başladı.

Üstüvânî’nin verdiği fetvalara dayanarak girişilen bu saldırılar, 1651 yılında Sadrazam Melek Ahmet Paşa’nın Demirkapı’da Halvetî Tekkesi’nin yıkılması için verdiği emirle aynı zamanda kendisine resmî bir güvence bulmuş oldu. Büyük camiiler Kadızâdelilerin önemli toplanma merkezleridir. Buralarda verilen fetvalar İstanbul içinde ciddi bir toplumsal gerginliğe ve çatışma ortamına uzanacak bir sürece başlangıç olacaktır.

Sadrazam Melek Ahmet Paşa’dan izin ve Şeyhülislâm Bahâyî Efendi’den fetva alarak siyasî otoriteyi yönlendiren ve bu mücadelede devletin desteğini arkasına alan Kadızâde hareketi kısa zamanda hulûliyecilerin üzerinde baskın hale gelecek bir konuma kavuşacaktır.

Burada tekrar altını çizmek gerekir ki, sarayın üst kadrosunun Kadızâdelilerin görüşlerini benimsediklerinden dolayı onlara destek olmaları gibi bir durum söz konusu değildir.

Osmanlı Sarayı’na Karşı Tavır:

Şeyhülislâm Yahya’nın Kadızâdelilere sataşmak için yazdığı, mescidlerde riyakârlık yapıldığı fakat hiçbir riyakârlık ve ikiyüzlülüğün olmadığını söylediği meyhanelere insanları çağırان ve özendiren bir şiiri, Kadızâdelilerin çok sert tepki göstermelerine neden olacaktır. Kadızâdeli imamlardan Çavuşoğlu, Şeyhul İslâm

Yahya'nın; “Mescidde riya-pişeler etsun ko riyayı; Meyhaneye gel kim ne riya var ne murayı” beytini ele alarak “Ey ümmeti Muhammed! Her kim bu beyti okursa kâfir olur.” diyerek şeyhülislâmı tekfir etmiştir. Bu muvahhid ve kahraman tavırları Kadızâdelilerin dini hayat üzerindeki etkisini göstermektedir. (Nazif Öztürk, a.g.m, s. 173) Sûfiler aleyhine daha önceden fetva vermiş olan bir diğer Şeyhülislâm Bahâî'nin bir süre sonra başkentte ortaya çıkan kaos durumu karşısında eski fetvasından çark ederek bu sefer bir başka fetva ile “Vaizlerin tarikat ehli hakkında söz söylemelerini men ederek, dinlemeyenlerin şiddetle cezalandırılmasını” emretmesi yine sarayın bu konularda öteden beri sürdürdüğü ikiyüzlü, riyakâr denge politikasını ortaya koymaktadır.

Osmanlı tarihine “Çınar Vakası” olarak geçmiş önemli bir olay vardır. Genelde tarih kitaplarında yeniçeri ve sipahilere maaşları verilmemesinden kaynaklanan bir isyan olarak tanıtılır. Fakat 1656 yılında gerçekleştirilen bu olayda sarayda bulunan Kadızâdeli taraftarı ağalar büyük bir vahşetle ve zulmen idam edilmişlerdir. Bu hadise üzerine, Boynueğri Mehmed Paşa sadrazam oldu. Yeni sadrazam “Tayin ve diğer işleri Kadızâdeli vaizlere danışmak ve onların iyi-kötü demesine kulak asmak da ne demek oluyor?” diyerek bütün tayinleri kendisi yapmaya başlamıştır. (Nazif Öztürk, a.g. m, s. 174)

2. Safha olarak değerlendirdiğimiz Üstüvânî Dönemi 1656 yılında Üstüvânî Mehmed Efendi ile birlikte birçok önde gelen mazlum Kadızâdeli imamın yeni sadarete gelmiş olan Köprülü Mehmet Paşa tarafından sürgün edilmelerine dek devam etmiştir. Sürgünden sonra büyük bir kan kaybeden tevhidî hareket İstanbul'da çok zayıf hale gelmiştir. Yeni yönetici kesimin teşvikleri ile tarihin her devrinde olduğu gibi hulûliyecî tarikat çalışmaları yeniden canlanmış, şirk ehli kaybetmiş oldukları tüm faaliyetlerini yeniden sergilemeye başlamışlardır.

VÂNÎ MEHMED EFENDİ

Köprülü Mehmet Paşa'nın 1661'de ölümüyle birlikte sadrazamlık görevine gelen oğlu Fazıl Ahmet Paşa, Erzurum'da bir camide vaizlik yapan Vâni Mehmed Efendi'yi İstanbul'a getirir. Kısa zamanda içinde padişahın da dikkatini üzerine çeken Vâni padişahın danışmanı olarak şeyhlik makamına yükselir. Hem padişaha, hem de sadrazama yakınlığı ile önemli bir konuma yükselen Vâni, alt kademelerde halen örgütlenmeye çalışan Kadızâdeliler için önemli bir kişi olarak hareketin yeniden canlanmasına katkı sağlar. İşte üçüncü aşama olarak tanımladığımız bu süreç on yıllık bir aradan sonra yeniden canlılığına kavuşan ve hulûliyecî sûfilere karşı mücadeleye girişen Kadızâdelilerin son dönemidir.

Gerçekten tarihin her döneminde tevhid akidesi kesintiye uğrayıp zayıfladığı halde, şirk ve hulûliyet inancı hiçbir zaman kesintiye uğramamıştır. Sinmiştir, saklanmıştır, kabuk değiştirmiş, kamufler olmuştur, söylem değiştirmiştir, değişik şekil ve renge girmiştir, başka bir kimliğe bürünmüştür. Fakat hiçbir zaman tamamen yok olmamıştır.

Üstüvânî'nin etkisi yoğun bir şekilde hissedilmektedir. 1665 yılında İstanbul'da yapılan bir ilanla bütün sûfilere şeriatın hükümlerine uyması gerektiği bildirilmiş, sûfi zikir ve ayinleri (semâ, raks, devran vs.) yasaklanmıştır. (Rycant, The History Of The Turks Beginning With The Year) Vâni ile birlikte, sûfilere karşı eskisini

aratmayacak sert tutum yeniden başlamıştır. Sûfilerin hiçbir zaman karşı gelmedikleri tütün ve içkinin yeniden yasaklanmasını sağlayan Vânî, İstanbul sınırları içinde ve çevre mahallelerde satışını ve kullanımını ortadan kaldırtmıştır. (Medaline C.Zilfi, The Kadızâdeliler:) Vânî'ye göre Osmanlı ordusunda başlayan çözülmenin en önemli sebeplerinden biri, teknik aksaklıkların ötesinde ordu içinde yaygınlaşan yozlaşma, gayrimeşru ve ahlaki tutum ve davranışlardır. Bu birkaç Yeniçeri ağasının görevden alınmasıyla çözülecek kadar basit bir problem değildir. Vânî bu yüzden ordu içinde dinî eğitimin artırılması gerektiğini padişahı talep eder. Mehmet Vânî'nin ortaya çıkışı aslında Osmanlı için hayati bir nefes mesabesindedir. 1670'de bir padişah yasağı ile tüm meyhaneler yıkıtıldı ve "hamr eminliği" lağvedildi. Gayri şer'i davranışları görülen tarikat şeyhleri sürgün edildi. Semâ, devran ve raksın yasak edilmesiyle ortaya çıkan tepki binlerce kişinin öldürülmesine sebebiyet verdi. Ordu vaizi olarak 1683'te Viyana muhasarasında bulunan Vânî, bu bozgunun müsebbibi olarak kendisini gösteren dedikodulardan dolayı gözden düşer. 1685 yılında vefatına kadar sürgün olarak yaşar. Sinmiş olan sûfi anlayış her zaman olduğu gibi bir mikrop gibi yeniden temerküz eder ve devlet yeniden sûfilerin tüm bid'at, zikir, raks, devran, semâ ayinlerine izin çıkarır.

Osmanlı toplum hayatında tevhid akidesi için yaklaşık yüz yıllık bir sürece etki etmiş, İslâmî mücadeleleriyle yön vermiş olan Kadızâdeliler, sorunlu Osmanlı dinî düşüncesinin sağlıklı bir yaklaşımla ıslah edilmesi yönünde önemli bir rol oynamışlardır. Bu hasbi hareket, altı asırlık Osmanlı tarihinde eyleme dönüşmüş ve sahih bir Kur'anî anlayışı öncelmiş, bu doğrultuda içinde bulunulan sosyal ve siyasî ortamın çarpıklıklarının düzeltilmesi için İslâm adı altında yaygınlık kazanmış gayri İslâmî fikir ve eylemleri bünyesinde taşıyan çeşitli dinî çevrelerle fikri mücadeleye girmiş en önemli harekettir.

Kadızâdeliler, İslâm Tarihi boyunca Kur'an'a bağlı kalma anlayışını savunan ve bu doğrultuda içinde buldukları ortamda ihlas, takva ve hiç kimseden maddî-manevî çıkar beklemeden Allah

rızası için tebliğ ve irşad görevlerini yerine getirmişlerdir. Kur'an'ın anlaşılabilirliğini ortaya koymuş, Kur'an'ın dışında hulûliyecî mutasavvıfların iddia ettikleri gibi riyazet yoluyla birtakım gaybî konulara muttali olunacağı ve bunun dinen bağlayıcılığı olan meşhur hurafe ve batıl inançları reddetmişler, toplum içinde zamanla oluşan gayri meşru inanç ve uygulamaları ortadan kaldırmanın çabası içine girmişlerdir. Diğer yandan sadece bozuk din anlayışının kaynağı olarak gördükleri tarikat erbabına karşı gelmekle kalmamış, aynı zamanda aykırı düşünceler sahip olarak gördükleri şeyhülislâmlara ve resmi din otoritelerine karşı da tavır almış, tekfir edebilecek bir cesareti ortaya koyarak, resmî anlayışa başkaldırıda bulunmaktan çekinmemişlerdir.

Ülkenin sosyal, siyasî, iktisadî, ahlaki vs. olarak içinde bulunduğu buhranlara karşı devrin yöneticilerin uyaran, adaletsizlik, yolsuzluk, rüşvet, her türlü ahlaksızlık, sefalet ve zulüm karşısında halkın perişan olduğunu söyleyerek devletin kötü yönelimi açığa vuran bir hareketin basit ayrılıkçı dini görüşlere sahip bir grup olarak algılanması doğru olmasa gerektir. Hiçbir hareket, birkaç önemsiz ve soyut dini tartışma yüzünden yüzyıllık bir tarihe bir dünya imparatorluğunda damgasını vuramaz.

Celâli isyanlarının ortaya çıktığı bir devrin hemen akabinde gelişen ve ahlaksızlık içindeki tahrip olmuş sosyal yapının ıslahı ve yeniden inşasını savunan bu hareketin vurgusu, bu dönemi anlamak için dikkate değer birtakım ipuçlarını bize vermektedir. Kadızâdeli vaizler için Allah'ın mescidleri hareketin bel kemiğidir. Camii ve mescidleri çok iyi kullanmışlar, İstanbul halkına açık ve sade bir anlatımla Kur'anî ve tevhidî ilkeleri iletmeye çalışmışlardır. Kürsü aracılığıyla halkla kurulan direkt köprü, güçlü hitabet, ikna edici ve sürekli Kur'an'ı referans gösterici konuşmaları ile halk tarafından daha kolay bir şekilde kabul görmelerini sağlamıştır. Denilebilir ki İslâm tarihinde Allah Resûlünden sonra sahabe devri dâhil İslâm'ın saf itikadını bu şekilde maddî-manevî çıkar ve makam beklentisi olmadan yapmış, Kur'anî anlayışa sahip hasbi bir topluluk gelmiştir.

Büyük camiilerde vaaz veren Kadızâdeli imamlar, bilgi seviyesi itibariyle dönemin şeyhülislâm ve din adamları ile mukayese edilmelerine imkân olmayan bir üstünlükle, şahıslarında karizmatik liderliği birleştirmişlerdi. Kadızâdelilere bağlı vaizler topluluğu resmî ulema sınıfına mensup kimseler değildir. Camiilerde vaizlik yapabilmek için mülazemet denilen yeterlilik sınavını veriyorlardı ve ekseriyetle eğitimlerini taşrada yapıp başkente geliyorlardı. İlmîye sınıfına mensup âlimlerin halkla olan ilişkileri ve temasları daha zayıftır ve ancak tanımlanmış birtakım ilişkiler çerçevesinde diyalogları vardır. Kadızâdeliler halka çok yakın bir konumda idiler. Hulûliyecî sûfilerle muvahhid Kadızâdeliler arasında gelişen ciddi ve şiddetli fikrî tartışma ve çekişmeler tekke merkezli değil, camii merkezli olmuştur. Dolayısıyla Kadızâdeliler camii merkezli bir eğitim, tebliğ ve irşad vazifelerini gerçekleştirmişlerdir.